

ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
πρ. ΛΕΚΤΟΡΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ

Έκδοση Β΄ επηξημένη

ΑΘΗΝΑ 2023

**ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ**

ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
πρ. ΛΕΚΤΟΡΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ

Έκδοση Β΄ επηυξημένη

ΑΘΗΝΑ 2023

ISBN: 978-618-00-4919-0

Τίτλος βιβλίου:

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ

Έκδοση Β΄ επηυξημένη

© Βαρβάρα Γιαννακοπούλου

Έκδοτική Παραγωγή

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.

Άρδηττου 12-16, 116 36 Άθήνα

Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820

www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό παρόν σύγγραμμα έξεπονήθη από την πρ. Λέκτορα Βαρβάρα Χ. Γιαννακοπούλου, προς χρήση των φοιτητών του Τμήματος ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ, πού επέλεξαν τό Μάθημα της ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ, τό όποϊον έδίδασκε ή πονήσα-σα κατά τά ακαδημαϊκά έτη 2004-2005 έως 2018-2019, συμφώνως προς τίς αποφάσεις του Τομέως «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ, ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΙΜΑΝΣΕΩΣ» καί του Τμήματος ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ.

Η Συμβουλευτική Ποιμαντική ή πνευματική καθοδήγηση, πού περιλαμβάνεται στό πόνημα, άντλεί από βιβλικές καί άγιοπατερικές πηγές, κατά την όρθόδοξη, διαχρονική παράδοση.

Στό Δεύτερο Μέρος παρατίθενται έκλεκτά, συμβουλευτικά κείμενα από του 2ου έως 20ου αιώνας, βοηθητικά για πνευματικούς όδηγούς, συμβούλους καί συμβουλευομένους.

Στήν παρούσα έκδοση προστίθεται καί ή Μελέτη, πού συνέταξε ή κ. Βαρβάρα Γιαννακοπούλου, βάσει των φι-

λοκαλικῶν κειμένων τοῦ Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, μέ τίτλο: «*Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ*».

Ἡ Μελέτη αὐτή προσεφέρετο δωρεάν στούς μεταπτυχιακούς φοιτητές τοῦ μεταπτυχιακοῦ προγράμματος «*Ποιμαντική Θεολογία καί Ἀγωγή*», στά πλαίσια τοῦ Μαθήματος «*Φιλοκαλική Ποιμαντική*», πού ἐδίδασκε ἡ πονήσασα, καί εἰς πάντα τούς ἐνδιαφερομένους.

Ἀθήνα, 8 Σεπτεμβρίου 2023
Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
Όρος-Όρισμός	13
Έτυμολογία – έννοιες	14
Πηγές	15
Τρόποι – τόποι – κείμενα	22

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ	27
α) Πνευματικός όδηγός	27
β) Έξομολόγος	30
γ) Πνευματικός πατέρας	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ	37
Προσευχή προς τόν Θεόν τοῦ Ἡγουμένου ἢ τοῦ Πνευματικοῦ	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ - ΧΑΡΙΣΜΑΤΑ -

ΠΡΟΣΩΝΤΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ	45
1. ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ	45
Α) Ταπεινοφροσύνη	45
Β) Ἀγάπη	49
2. ΧΑΡΙΣΜΑΤΑ	55
Α) Διάκριση	55
Β) Διόραση	59
Γ) Προόραση	60
Δ) Πνευματική γνώση – Θεωρητική Θεολογία	60
3. ΠΡΟΣΩΝΤΑ	61
Παιδεία – ἀληθής σοφία	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ	65
Α) ΣΚΟΠΟΣ	65
Β) ΑΡΧΕΣ	66
α) Εὐαγγέλιον – Θεῖον Θέλημα	66
β) Θεανθρώπινη συνεργία	67
γ) Χριστοκεντρικότης	68
δ) Ἐξατομίκευση	70
ε) Προσευχή	72
στ) Πνευματοκίνητο	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ο ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΜΕΝΟΣ	77
α) Προσευχή	77
β) Αναζήτηση	78
γ) Πνευματικός αγώνας	79
δ) Παράδοση	81
ε) Έμπιστοσύνη	82
στ) Αγάπη	85
ζ) Τιμή	87
η) Υπακοή	88

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΟΡΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ	
1. ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ	97
ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΟΡΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ	
2. ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ	109
ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ΄	
ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ	117
ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΛΟΓΟΣ	135
ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, ΣΤΟΝ ΒΙΟ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ	
ΜΑΚΡΙΝΑΣ	179
ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄ ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΕΣΤΟΥΣ	
ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΟΥΣ	219
ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ΄ ΣΕ ΑΔΕΛΦΟ	227
ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6	231
ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ 92	237
ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΗΣ ΨΥΧΗΣ	237

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΗ	241
ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΗ	247
ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΧΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΒΙΑΚΗΣ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΩΣ	251
ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΦΩΚΙΩΝΑ	267
ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΒ΄	277
ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ΄	283
ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΓ΄	289
ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΣΑΧΑΡΩΦ), ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6 ΠΡΟΣ Δ. ΜΠΑΛΦΟΥΡ	293
ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΣΑΧΑΡΩΦ), ΕΠΙΣΤΟΛΗ 22 ΠΡΟΣ Δ. ΜΠΑΛΦΟΥΡ	315

Β. ΦΙΛΟΚΑΛΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, ΛΟΓΟΣ	325
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΨΟΚΑΛΥΒΗ	337
ΟΛΟΙ ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΟΝΤΑΙ ΑΚΑΤΑΠΑΥΣΤΑ	343

Γ. Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	355
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	357

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ	365

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΕΩΣ	369
α) Θείο Θέλημα – Ευαγγέλιο	369
β) Αύτεξούσιο	370
γ) Θεανθρώπινη συνεργία	372
δ) Προσευχή	373
ε) Παράκληση	374
στ) Έξατομίκευση	375

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
ΟΔΟΣ ΘΕΟΓΝΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΣΕΩΣ	378
A. Σωματικές πράξεις	379
α) Μαθητεία	379
β) Ήσυχία	379
γ) Νηστεία	381
δ) Άγρυπνία	382
ε) Ψαλμωδία	382
στ) Καθαρά προσευχή	382
ζ) Μελέτη	383
B. Ψυχικές ἀρετές	384
Οί Μακαρισμοί	387
Γ. Πνευματική γνώση	399
α) Πρώτη θεωρία	402
β) Δευτέρα θεωρία	402

γ) Τρίτη θεωρία	403
δ) Τέταρτη θεωρία	403
ε) Πέμπτη θεωρία	403
στ) Έκτη θεωρία	403
ζ) Έβδομη θεωρία	408
η) Όγδοη θεωρία	409
Δ. Ταπεινοφροσύνη	410
Ε. Διάκριση	414
ΣΤ. Διόραση	419
Ζ. Προόραση	420
Η. Άπάθεια	421
Θ. Άγάπη	425
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	433
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	435

Δ. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	443
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ	451

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όρος – Όρισμός

Συμβουλευτική Ποιμαντική ή Ποιμαντική Συμβουλευτική (Pastoral Counseling) κατά τόν επικρατέστερον ὄρον¹ ἢ πνευματική καθοδήγηση κατά τόν παραδοσιακόν ὄρο² εἶναι ἡ πτυχή τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας,

1. Ποιμαντική Συμβουλευτική εἶναι ὁ επικρατέστερος ὄρος στή Δύση. Στόν προτεσταντικό χῶρο ἐκυκλοφόρησε σύγγραμμα στήν Νέα Ὑόρκη τό 1949 ἀπό τόν Ἀμερικανό Ποιμαντικό Θεολόγο Seward Hiltner μέ τόν τίτλο: Pastoral Counseling.

2. Γιά τήν πνευματική καθοδήγηση στήν Ἀνατολή κλασσικό εἶναι τό ἔργο τοῦ I. Hausherr, SJ, *La direction spirituelle en Orient autrefois* (Orientalia Christiana Analecta 144, Rome 1955). Ἐκτενῆ παρουσίαση αὐτοῦ βλ. στήν Μελέτη τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου, *Τό πολίτευμα τῶν χριστιανῶν*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 86-116. Γιά τήν πνευματική καθοδήγηση στήν Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία ἀπό τοῦ 17ου ἕως τά μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐνδεικτικό εἶναι τό ἔργο τοῦ Jean-Pierre Schaller, *Direction Spirituelle et temps modernes*, ed. Beauchesne, Paris 1978. Βλ. Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυ-

πού πραγματεύεται περί τοῦ λειτουργήματος τῆς ποιμαντικής συμβουλευτικῆς ἢ πνευματικῆς καθοδηγήσεως, πού ἀσκεῖται στήν Ἐκκλησία, περί τοῦ προσώπου τοῦ συμβούλου ἐξεικονίζουσα τό πρότυπο αὐτοῦ, περί τῶν προϋποθέσεων συμβούλου καί συμβουλευομένου καί τῶν ἀρχῶν, πού πρέπει νά διέπουν τήν ποιμαντική συμβουλευτική, μέ σκοπό τήν ἐν Χριστῷ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐτυμολογία – ἔννοιες

Ἐτυμολογικῶς ἡ λέξη Συμβουλευτική παράγεται ἐκ τοῦ συνθέτου ρήματος συμβουλεύω (συν-βουλεύω) τινά = δίδω συμβουλή. Στή μέση φωνή τό ρῆμα συμβουλεύομαι (συν-βουλεύομαι) σημαίνει: Ζητῶ συμβουλήν παρά τινος, συσκέπτομαι μετά τινος, συναποφασίζω μετά τινος. Τό ρῆμα τοῦτο στήν ἀπλή μορφή του, βουλεύω-βουλεύομαι, παράγεται ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ βουλή. Ἡ δέ λέξη βουλή ἔχει τίς ἐξῆς ἔννοιες: 1) Βούληση, θέληση, θέλημα, 2) συμβουλή, νουθεσία, 3) γνώμη ἐκφραζομένη μετά σκέψη ἢ σύσκεψη, 4) ἡ κατόπιν συσκέψεως ἢ μελέτης λήψη ἀποφάσεως, 5) βούλευμα, ψήφισμα, νόμος, 6) συμβούλιο, 7) τό ἐξ αἰρετῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ νομοθετικό σῶμα, τό κοινοβούλιο, 8) τό κτίριο, στό ὁποῖο συνέρχονται οἱ βουλευτές, τό βουλευτήριο. Στήν Ἁγία Γρα-

ροπούλου, *Συμβουλευτική Ποιμαντική*, ἐκδ. «Λύχνος», Ἀθήνα 1984, σ. 15.

φή οί έννοιες τῆς λέξεως ἐναλλάσσονται³. Κατά τόν Ἅγιο Νεκτάριο Πενταπόλεως ἡ βουλή εἶναι ἠθική ἀρετή τοῦ λογικοῦ ἢ νοητικοῦ ἢ γνωστικοῦ καί ὀρίζεται ὡς κυβερνήτης τοῦ λογισμοῦ, φῶς, πού δαδουχεῖ τίς σκέψεις, καί σύμβουλος τῶν ἀγαθῶν ἀποφάσεων. Ἡ ἐτυμολογία καί ἐρμηνεία τῶν λέξεων ὑποβοηθεῖ καί αὐτή στήν κατανόηση τοῦ λειτουργήματος τούτου.

Πηγές

Τό μάθημα αὐτό, ἄν καί ἔχη εἰσαχθῆ μέ ξενόφερτο τίτλο, ἀντλεῖ ἀπό τίς πηγές τῆς ὀρθοδόξου ποιμαντικῆς Θεολογίας: τήν Ἁγία Γραφή καί τήν πατερική καί ἐκκλησιαστική θεολογική γραμματεία· εἶναι ὀρθόδοξη Ποιμαντική Συμβουλευτική.

Στήν Π. Διαθήκη καί ἰδιαιτέρως στά σοφιολογικά βιβλία αὐτῆς ἐξαίρεται ἡ ἀναγκαιότης τῆς συμβουλῆς.

3. «δῶη σοι Κύριος κατά τήν καρδίαν σου καί πᾶσαν τήν βουλήν σου πληρῶσαι» (Ψαλμ. 19, 5)· «βουλή ἀγίων σύνεσις» (Παρ. 9, 10)· «καρδία ἐστηριγμένη ἐπί διανοήματος βουλής ἐν καιρῷ οὐ δειλιάσει» (Σειρ. 22, 16)· «γνώσις σοφοῦ ὡς κατακλισμός πληθυνθήσεται καί ἡ βουλή αὐτοῦ ὡς πηγὴ ζωῆς» (Σειρ. 21, 13)· «Μακάριος ἀνὴρ, ὅς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλή ἀσεβῶν» (Ψαλμ. 1, 1). «Ὁ Θεός ἐνδοξαζόμενος ἐν βουλή ἀγίων» (Ψαλμ. 88, 8)· «Οὐ γάρ εἰσιν αἱ βουλαί μου ὥσπερ αἱ βουλαί ὑμῶν» (Ἦσ. 55, 8)· «τό ἀμετάθετον τῆς βουλής αὐτοῦ» (Ἐβρ. 6, 17)· «ὁ δέ ἀνακρίνων με Κύριός ἐστιν. ὥστε μὴ πρό καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἄν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὅς καί φωτίσει τά κρυπτά τοῦ σκότους καί φανερώσει τάς βουλάς τῶν καρδιῶν, καί τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἐκάστῳ ἀπό τοῦ Θεοῦ» (Α΄ Κορ. 4, 4-5).

Ὁ Τωβίτ, δίκαιος ἄνδρας τῆς Π. Διαθήκης, παραινεῖ τόν υἱό του Τωβία: «συμβουλίαν παρά παντός φρονίμου ζήτησον καί μή καταφρονήσης ἐπί πάσης συμβουλίας χρησίμης»⁴. Στό βιβλίον τῶν Παροιμιῶν γράφει: «ὁδοί ἀφρόνων ὀρθαί ἐνώπιον αὐτῶν, εἰσακούει δέ συμβουλίας σοφός»⁵. δηλ. οἱ ἄφρονες θεωροῦν σωστούς τούς ἰδικούς τους δρόμους. Ὁ σοφός ὅμως ἄνθρωπος εἰσακούει συμβουλές.

Δίδεται ὅμως μεγάλη σημασία στήν ποιότητα τοῦ συμβούλου καί συνιστᾶται προφύλαξη ἀπό τόν ἀκατάλληλον σύμβουλο: «ἀπό συμβούλου φύλαξον τήν ψυχὴν σου»⁶. ἀπό ἐκεῖνον δηλαδή πού δίδει συμβουλές μέ ἰδιοτέλεια⁷ καί ἀπό τόν ἀνόητο: «μετά μωροῦ μή συμβουλεύου, οὐ γάρ δυνήσεται λόγον στέξαι»⁸. δηλ. μή συμβουλεύεσαι μωρόν ἄνθρωπον, διότι δέν θά δυνηθῆ νά κρατήσῃ μυστικόν τόν λόγον σου. Οἱ ἄνθρωποι, τούς ὁποίους συμβουλεύεσαι, νά εἶναι σοφοί: «μετά σοφῶν συμβουλεύου»⁹. «Οἱ εἰρηνεύοντές σοι ἔστωσαν πολλοί, οἱ δέ σύμβουλοί σου εἰς ἀπό χιλίων»¹⁰. Ἄς εἰρηνεύῃς μέ πολλούς, οἱ δέ σύμβουλοί σου ἄς εἶναι ἕνας ἀνάμεσα σέ χιλίους.

Στήν πρωτοχριστιανική Ἐκκλησία συμβουλευτικὸ ἔργο ἀσκοῦσαν οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ προϊστάμενοι τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς φαίνεται ἀπό τίς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων» καί τίς Ἐπιστολές τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

4. Τώβ. 4, 18.

5. Παρ. 12, 15.

6. Σειρ. 37, 8.

7. Σειρ. 37, 7.

8. Σειρ. 8, 17.

9. Σειρ. 9, 14.

10. Σειρ. 6, 6.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συμβουλεύει τούς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου, νά προσέχουν τόν ἑαυτό τους καί ὄλο τό πνευματικό ποιμνίό τους, ἐπί τοῦ ὁποίου τό Ἅγιο Πνεῦμα τούς ἔθεσε ἐπισκόπους, διότι, ὡς γνωρίζει, μετά τήν ἀναχώρησή του θά εἰσέλθουν «λύκοι βαρεῖς», δηλαδή ψευδοδιδάσκαλοι, πλανῶντες καί πλανώμενοι, «μή φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου»· ἄνθρωποι, πού ἀλύπητα θά παρασύρουν καί θά καταστρέψουν ψυχές. Ἐπισημαίνει ἀκόμη, ὅτι καί ἀπό αὐτούς τούς ἰδίους θά ἀναφανοῦν «ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα», πού θά διαστρέφουν τήν ἀλήθεια, γιά νά ἀποσποῦν τούς μαθητές ἀπό τήν ὁδό τῆς ἀληθείας καί νά τούς καθιστοῦν ὀπαδούς τους. Διά τοῦτο συνιστᾷ νά γρηγοροῦν —νά εἶναι πνευματικῶς ἄγρυπνοι— ἐνθυμούμενοι, ὅτι ἐπί τριετία, νύκτα καί ἡμέρα, δέν ἔπαυσε μετά δακρύων νά νουθετῇ ἕνα ἕκαστον.¹¹ Στούς Κολασσαεῖς γράφει: Ἐμεῖς οἱ Ἀπόστολοι κηρύττομε τόν Χριστόν «νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον καί διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»¹². Ὡς πνευματικός πατέρας συμβουλεύει τούς Κορινθίους μέ στοργή, ὡς τέχνα του ἀγαπητά¹³. Στούς Θεσσαλονικεῖς συνιστᾷ, νά ἀναγνωρίζουν μέ σεβασμό τούς κοπιῶντας καί προϊσταμένους τους ἐν Χριστῷ καί συμβουλεύοντας αὐτούς καί νά τούς τιμοῦν, «ὑπερεκπερισσοῦ», ὑπερβαλλόντως, μέ ἀγάπη γιά τό ἔργο τους.¹⁴ Στούς Ἑβραίους συνιστᾷ, νά πείθωνται καί νά ὑποτάσσωνται στούς πνευματικούς προϊσταμένους τους, διότι

11. Πρ. 20, 28-31.

12. Κολ. 1, 28.

13. Α΄ Κορ. 4, 14-15.

14. Α΄ Θεσ. 5, 12-13.

αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ἐπειδὴ θὰ δώ-
σουν λόγο στὸν Χριστό.¹⁵ Προβάλλει δέ, ὡς πρότυπο, τὸν
Ἀρχιποίμενα, Θεάνθρωπο Χριστό, ὁ ὁποῖος «ὡς ἄνθρω-
πος ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανά-
του, θανάτου δὲ σταυροῦ»¹⁶, γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ
θέλημα τοῦ Ἐπουράνιου Πατρός Του, ὡς ὁ ἴδιος διεκή-
ρυξε: «καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέ-
λημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. τοῦτο
δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός, ἵνα πᾶν ὃ
δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ
ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψα-
ντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς
αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ τῇ
ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ»¹⁷.

Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπόψεως τὸ καθ' ὅλου ἀπολυτρωτικό
ἔργο τοῦ Κυρίου δύναται, νὰ χαρακτηρισθῇ ἔργο ταπει-
νώσεως καὶ ὑπακοῆς¹⁸ πρὸς πραγμάτωση τοῦ θελήματος
τοῦ Ἐπουράνιου Πατρός καὶ πρὸ αἰώνιο ζωὴ τοῦ ἀνθρώ-
που. Κατὰ συνέπεια δὲ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ποιμαντικῆς
συμβουλευτικῆς ἢ πνευματικῆς καθοδηγήσεως καὶ τῆς
ὑπακοῆς τοῦ συμβουλευομένου εἶναι ἡ πραγμάτωση τοῦ
θελήματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ζωὴ ἐν Αὐτῷ ἢ αἰώνιος. Ὁ μα-
καριστὸς γέροντας Σωφρόνιος Σαχάρωφ († 1993) γράφει
σχετικῶς: «Νὰ γιατί χρειάζεται ὁ γέροντας: α. Γιὰ νὰ
ἀποκόψῃ στὸν ὑποτακτικὸ μαθητὴ του κάθε ἐκδήλωση
προσωπικοῦ, ἀμαρτωλοῦ (σαρκικοῦ) θελήματος, κατευ-

15. Ἐβρ. 13, 17.

16. Φιλ. 2, 8.

17. Ἰω. 6, 38-40.

18. Βλ. Κων. Μουρατίδου, Ἡ μοναχικὴ ὑπακοή ἐν τῇ ἀρχαίᾳ
Ἐκκλησίᾳ ἐν Ἀθήναις 1956, σ. 6 ἐξ.

θύνοντάς το κατά τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. β. Γιά νά ὀδηγήσει μέ τή χειραγώγηση, δηλαδή μέ τίς ὀδηγίες του, τόν μαθητή ἀπό τίς κατώτερες βαθμίδες στίς ὑψηλότερες. Νά τόν εἰσάγει στήν ἄσκηση πού ἀντιστοιχεῖ στήν πνευματική ἡλικία καί τίς δυνάμεις του». Σκοπός τῆς ὑπακοῆς τοῦ συμβουλευομένου εἶναι ἡ ἐκπλήρωση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. «Στόχος μας, ἡ αἰώνια ζωή, ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ¹⁹ καί ὄχι ἠθική βελτίωση. Αὐτό βεβαίως δέν σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά βελτιωθοῦμε ἠθικά. Ἀλλά ἀναμφίβολα ἡ πρώτη καί μεγαλύτερη ἐντολή εἶναι νά ἀγαπήσουμε τόν Θεό²⁰. Ὅταν ἀπομακρυνόμαστε ἀπό τή μνήμη τοῦ Θεοῦ, ὅταν λησμονοῦμε τόν Θεό, τότε ἀμαρτάνουμε ἐναντία στήν ἐντολή αὐτή.

[...] Ὑπάρχει ὡστόσο καί μία τρίτη ἄποψη. Ὁ Θεός δέν κρίνει δύο φορές. Ἐάν κάνετε κάποιο ἔργο χάρι τῆς ὑπακοῆς μέ κάθε καλή συνείδηση, τότε εἶστε ἐλεύθερος ἀπό ἀπολογία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἀπολογεῖται αὐτός πού σᾶς ἔδωσε τήν ἐντολή, καί ἔτσι ἡ συνείδησή σας παραμένει συνεχῶς εἰρηνική»²¹.

Κατά τήν πατερική θεολογία καί πρακτική, ὅποιος θέλει νά ξεκινήσει ἐνάρετο βίο, πρέπει νά προσέλθῃ εἰς ἄνθρωπο, κάτοχο τῆς πνευματικῆς τέχνης καί ἔμπειρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί ὑποτασσόμενος μέ εὐλάβεια εἰς αὐτόν, νά διδαχθῇ τήν πνευματική ἐργασία καί τί πρέ-

19. Βλ. Ἰω. 7, 13.

20. Βλ. Ματθ. 22, 37.

21. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου, Ἐπιστολή πρὸς τόν Δ. Μπάλφουρ, Ἀγώνας Θεογνωσίας· Ἀλληλογραφία τοῦ Γέροντος Σωφρονίου μέ τόν Δ. Μπάλφουρ, ἐκδ. Ἰ. Σταυροπηγιακῆς καί Πατριαρχικῆς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, 2004, σ. 320-321.

πει νά πράττη ἐν μετανοία,²² διότι, ὡς λέγει ὁ Ὅσιος Δωροθέος Γάζης, δέν ὑπάρχει τίποτε ἀθλιώτερο καί εὐαλωτότερο ἐκείνων, πού δέν ἔχουν ὁδηγό στήν ὁδό τοῦ Θεοῦ παραπέμπων στόν σοφό λόγιο τῶν Παροιμιῶν: «οἷς μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπτουσιν ὥσπερ φύλλα, σωτηρία δέ ὑπάρχει ἐν πολλῇ βουλῇ»²³. Οἱ ἄνθρωποι δηλαδή, εἰς τούς ὁποίους δέν ὑπάρχει σωστή διακυβέρνηση σκέψεως, θά μααραθοῦν καί θά πέσουν ὡς τά φύλλα. Ἡ σωτηρία δέ ἐπιτυγχάνεται διά πολλῆς περισκέψεως. Κατά τόν ἀνωτέρω Ὅσιο, ἡ φράση «ἐν πολλῇ βουλῇ» σημαίνει, ὅτι ἡ σωτηρία ὑπάρχει εἰς αὐτόν πού γιά ὅλα συμβουλευέται τόν πνευματικό ὁδηγό, πού ἔχει ἐμπιστευθῆ, καί ὄχι τόν καθένα.²⁴ Συνεχιστές καί ἐκφραστές αὐτῆς τῆς πατερικῆς παραδόσεως καί ἐμπειρίας εἶναι καί οἱ σύγχρονοι γέροντες. Ἐνας ἐξ αὐτῶν, ἀπό τά μεγαλύτερα πνευματικά ἀναστήματα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὁ γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής (†1959), ἔλεγε: «Εἶδες ἄνθρωπον νά μὴ συμβουλευέται ἢ νά μὴν τηρῆ τίς συμβουλές; Εἰς ὀλίγον καιρόν περίμενε νά τόν ἰδῆς πλανεμένον».

Ὁ ἀπλανής καί διακριτικός ὁδηγός εἶναι θεῖο δῶρημα, πού παρέχεται ἀπό τόν Δωροδότη Θεό, ὡς συνεργός Αὐτοῦ, γιά τήν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων: «καί αὐτός ἔδωκε τούς μέν ἀποστόλους, τούς δέ προφήτας, τούς δέ εὐαγγελιστάς, τούς δέ ποιμένας καί διδασκάλους, πρὸς τόν καταρτισμόν τῶν ἀγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκο-

22. Συμεών Νέου Θεολόγου, *Κατηχήσεις*, XIV, *Sources chretiennes* 104, 204, 5-10.

23. Παρ. 11, 14.

24. Ἀββᾶ Δωροθέου, *Ἔργα Ἀσκητικά, Ε' Διδασκαλία*, ἐκδ. «Ἐτοιμασία», Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1983, σ. 168.

δομήν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τήν ἐνότητα τῆς πίστεως καί τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»²⁵. Συνεπῶς ἀπό Ἐκεῖνον πρέπει νά ζητῆται μέ προσευχή καί προσοχή, «για νά μή πέσωμεν σέ ναύτη, ἀντί σέ κυβερνήτη, σέ ἀσθενῆ ἀντί σέ ἰατρό, σέ ἐμπαθῆ ἀντί σέ ἀπαθῆ, σέ πέλαγος ἀντί σέ λιμάνι, καί ἔτσι προξενήσωμε στόν ἑαυτό μας βέβαιο ναυάγιο», ὡς γράφει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης²⁶. Εἰς κάθε ἐποχή εἶναι σπάνιοι «οἱ καλῶς ποιμαίνειν καί ἰατρεύειν ψυχάς λογικάς ἐπιστάμενοι»· αὐτοί δηλαδή πού γνωρίζουν, καλῶς νά ποιμαίνουν καί νά ἰατρεύουν τίς λογικές ψυχές. Νηστεία, ἀγρυπνία καί σχῆμα εὐλαβείας πολλοί προσποιήθηκαν ἤ καί δι' ἔργου ἀπέκτησαν. Στό νά ἀποστηθίζουν πολλά καί νά διδάσκουν διά λόγων, ἔχουν εὐχέρεια οἱ περισσότεροι. Ἀλλά πολύ ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι, πού διά κλαυθμοῦ ἀπέκοψαν τά πάθη καί ἀπέκτησαν ἀναφαιρέτους τίς περιεκτικές ἀρετές, λέγει ὁ Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος²⁷ καί συνιστᾷ εἰς ἐκεῖνον, πού δέν ἔχει γέροντα, νά προσβλέπη στόν Χριστό²⁸. Ἀλλά καί αὐτός, πού ἔχει γέροντα, στόν Χριστό πρέπει νά προσβλέπη καί νά μή λησμονῆ τούς λόγους Του: «βλέπετε μή τίς ὑμᾶς πλανήσῃ... ἐγεροθήσονται γάρ ψευδόχριστοι καί

25. Ἐφ. 4, 11-13.

26. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος Δ, ζ, μτφρ. Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, ἐκδ. Ἰ. Μ. Παρακλήτου, Ὠρωπός Ἀττικῆς 1978, σ. 67.

27. Συμεών Νέου Θεολόγου, *Κατηχήσεις*, XX, *Sources chretiennes* 104, 346, 197-204.

28. Συμεών Νέου Θεολόγου, *Ἠθικά*, 7, *Sources chretiennes* 129, 184, 399-405.

ψευδοπροφήται καί δώσουσι σημεῖα μεγάλα καί τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καί τούς ἐκλεκτούς»²⁹.

Τρόποι – τόποι – κείμενα

Ἡ ποιμαντική συμβουλευτική ἀσκεῖται α) κατά τήν διάρκεια τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως, β) κατά τόν συμβουλευτικό διάλογο, γ) διά ποιμαντικῆς ἀλληλογραφίας καί δ) ἐκτάκτως, σέ ἐπείγουσες περιστάσεις, διά τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας.

Συνήθεις τόποι ἀσκήσεως τῆς ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς εἶναι οἱ ἐξῆς: Μητροπόλεις, ἐνορίες, Ἱ. Μονές, Ἑσυχαστήρια, Σκῆτες, Κελλιά καί Ἐρημητήρια.

Ποιμαντική συμβουλευτική, κληροδοτηθεῖσα ἀπό ἕνα ἤ πολλούς γέροντες, συναντᾶται κυρίως σέ Μονές, Σκῆτες, Κελλιά καί Ἑσυχαστήρια. Τό μοναστικό περιβάλλον λειτουργεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς πνευματικός ὁδηγός καί συμβάλλει τά μέγιστα στήν πνευματική παιδεία ὄχι μόνο τῶν μοναστῶν ἀλλά καί τῶν φιλοξενουμένων καί ἐπισκεπτῶν. «Αὐτός φαίνεται πῶς εἶναι ὁ κύριος τρόπος μέ τόν ὁποῖον ὁ ἅγ. Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ ἀπέκτησε τήν πνευματική του παιδεία. Ἐνα σωστό μοναστήρι ἐνσωματώνει, μέ μιᾶ ἀποδεκτή καί ζωντανή μορφή, τήν κληρονομημένη σοφία πολλῶν γερόντων. Ὅχι μόνο οἱ μοναχοί, ἀλλά καί αὐτοί πού ἔρχονται ὡς ἐπισκέπτες γιά μικρό ἢ μεγάλο χρόνο, μποροῦν νά διαμορφωθοῦν καί νά κατευθυνθοῦν ἀπό τήν ἐμπειρία τῆς κοινοτικῆς ζωῆς»³⁰.

29. Ματθ. 24, 4· 24.

30. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία, μτφρ. ἀπό τά Ἀγγλικά: Ἰωσήφ Ροηλίδη, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1995, σ. 143 ἐξ.

Καθοδηγητικοί φάροι ανά τά πελάγη τοῦ κόσμου εἶναι ὅλοι οἱ ἅγιοι, θεοβάδιστοι τόποι καί ἱεροί μέ τά πνευματικά θησαυροφυλάκια τῆς θείας καί ἀνθρώπινης σοφίας. Τό δέ Ἅγιον Ὅρος ἔχει ἀναδειχθῆ ὄντως, μία «Σχολή πνευματικῆς πατρότητος καί Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς»³¹.

Ποιμαντική Συμβουλευτική ἀπαντᾶται στά βιβλικά, πατερικά καί ἀγιολογικά συμβουλευτικά κείμενα, ὅπου ἔχει ἀποθησαυρισθῆ ἡ ἐμπειρία, ἡ ὑπερχρονική πνευματική γνώση καί ποιμαντική σοφία Πατέρων καί γερόντων, πού ἀνέδειξε καί προσέφερε ὁ Παράκλητος στήν Ἐκκλησία διά τῶν αἰώνων. Ἐξόχως δέ στήν ποιμαντική ἐπιστολογραφία τους, πού συνιστᾶ μέσον ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς, στήν ὁποία ἀπεικονίζονται πτυχές τῆς προσωπικότητός τους, τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί ἐμπειρίας τους καί τῆς ποιμαντικῆς Θεολογίας καί συμβουλευτικῆς τους κατά τρόπο καθαρότερον καί ἀμεσότερον. Δειγματοληπτικῶς ἐπελέγησαν οἱ ποιμαντικές ἐπιστολές, πού παρατίθενται στό δεύτερο μέρος πρὸς μελέτη καί πρακτική ἐξάσκηση. Αὐτά τά κείμενα ἀποτελοῦν πηγές τῆς Ὀρθόδοξου Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς. Ὁρισμένα δέ ἐξ αὐτῶν, τά βασικά, ὑποδεικνύονται μέ τήν ποιμαντική Συμβουλευτική Βιβλιογραφία, πού παρατίθεται στό τέλος τοῦ ἀνά χειρας πονήματος.

31. Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 24 ἐξ. Βλ. *Τό Ἅγιον Ὅρος καί ἡ παιδεία τοῦ γένους μας*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ἰβήρων, Ἅγιον Ὅρος 2003' δ. 82. Πρβλ. Ἀρχιμανδρίτου Φιλίππου Λαυριώτου, Καθηγουμένου Ἱ. Μ. Μεγίστης Λαύρας Ἁγίου Ὁρους, Ἅγιον Ὅρος Ἡ πνευματική Πατρίς μας, ἀνάτυπον ἀπό τό περ. «Ἐλληνορθόδοξος Βυζαντινός πολιτισμός», τ. Δ', τεῦχ. 1 (2002), Ἐν Ἀθήναις 2002.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

Τό ἔργο τῆς συμβουλευτικῆς ἢ πνευματικῆς καθοδηγήσεως κυρίως ἀσκεῖται α) ἀπό τοὺς πνευματικούς ὀδηγούς ἢ γέροντες («στάρετς»), β) ἀπό τοὺς ἐξομολόγους καί γ) ἀπό πνευματικούς πατέρες. Ἀπό τίς τάξεις τῶν λαϊκῶν ἐκ φύσεως σύμβουλοι εἶναι οἱ γονεῖς καί προπάντων οἱ μητέρες, τῶν ὁποίων τό παιδαγωγικό ἔργο εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας, καί λόγω θέσεως σύμβουλοι ἐπίσης μποροῦν νά ἀποβοῦν οἱ ἐκπαιδευτικοί λειτουργοί ὄλων τῶν βαθμίδων.

α) Πνευματικός ὀδηγός

Πνευματικός ὀδηγός εἶναι αὐτός πού καθοδηγεῖται ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι αὐτός, περί τοῦ ὁποίου ὠμίλησε ὁ Ἰησοῦς Χριστός στόν Νικόδημο· ὁ γεγεννημένος

ἐκ τοῦ Πνεύματος¹. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει πρὸς Κορινθίους: «ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν. ἃ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος Ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες» καὶ συνεχίζει ἀντιδιαστέλλων τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν «ψυχικό» (τὸν φυσικό), ὁ ὁποῖος «οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρία γάρ αὐτῶ ἐστὶ, καὶ οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενός ἀνακρίνεται»².

Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέ βάση τὴν βιβλική καὶ πατερική θεολογία συνδέει τὴν ἔννοια τοῦ πνευματικοῦ μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ πνευματικὸς εἶναι «διδασκός Θεοῦ», μαθητὴς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι «ὁ μόνος ἀληθὴς 'πνευματικὸς ὁδηγός', μέ ὅλη τὴν σημασία τῆς λέξεως, εἶναι τὸ ἅγιο Πνεῦμα»³.

«Ἄνευ ἐντατικῆς ἐκ τῆς καρδίας προσευχῆς διὰ τὴν ἐκζήτησιν παρὰ τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ εὐλογίας ἐν παντί καιρῶ, ἡ πνευματικὴ διακονία θα εἶναι ματαία· ἄνευ τῆς συνεχοῦς ἐξ ὕψους νοουθεσίας καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰσέτι θά μετατραπῆ εἰς μίαν ἐκ τῶν ἡμιτύφλων δυνάμεων τοῦ κόσμου τούτου, διὰ τῆς συγκρούσεως τῶν ὁποίων (δυνάμεων) εἰσάγεται ἡ καταστροφή εἰς τὴν ζωὴν τῆς οἰκουμένης»⁴.

1. Ἰω. 3, 6.

2. Α' Κορ. 2, 12-16.

3. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, *Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία*, μτφρ. ἀπὸ τὰ ἀγγλικά: Ἰωσήφ Ροηλίδης, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1994, σ. 139.

4. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Περὶ Προσευχῆς*, ἐκδ. Ἰ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, 1994, σ. 238 ἐξ.

Κατά τό ἐκκλησιαστικό καί πατερικό φρόνημα, τό Ἅγιον Πνεῦμα δέν ἐδόθη ἅπαξ καί εἰς τό παρελθόν ἀλλά πάντοτε δίδεται· εἶναι Παρόν καί ἐνεργεῖ εἰς πᾶσαν ἱστορική περίοδο τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἀκριβῶς καί κατά τήν ἐποχή τῶν Ἀποστόλων. «Αὐτό διδάσκει καί ἀναδεικνύει εἰς πᾶσαν ἐποχήν ἄνδρας ἀποστολικούς, πνευματοφόρους, ἁγίους, ἱκανούς νά διδάξουν καί νά καθοδηγήσουν τοὺς ἀδελφούς των. Εἰς αὐτούς παρέχονται πάντα τά χάρισματά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ταῦτα ἀπαριθμοῦνται ὑπό τοῦ Ἀποστόλου Παύλου⁵, ἀκόμη καί αὐτά τά πλέον σπάνια καί ἐντυπωσιακά, ὡς τό τῆς προφητείας⁶ καί τῆς θαυματουργίας»⁷.

Οἱ γέροντες δέν εἶναι ὅλοι ἱερεῖς· ὑπάρχουν χαρισματικές καί προφητικές μορφές καί ἀπό τίς τάξεις τῶν μοναχῶν καί λαϊκῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, οἱ ὅποιοι, χωρίς νά τό ἐπιδιώξουν, προσεφέρθησαν ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς πνευματικοί ὁδηγοί καί ἰατροί στόν λαό, ὁ ὅποιος καί τοὺς ἀνεγνώρισε. Ὁ γέροντας Δανιήλ ὁ Κατουνακιώτης († 1929) γράφει σχετικῶς εἰς ἐπιστολή του:

«...Ἐγώ ὁ ἀνάξιος εἶδον οὐχί μόνον μοναχόν ἀπλοῦν κομῶντα τῇ διακρίσει, ἀλλά καί λαϊκόν μελετηρόν καί

5. Ἐπ. 4, 472-477. Πρβλ. Α' Κορ. 12, 8-10. Ἐφ. 4, 11 καί Ρωμ. 12, 6-8.

6. Βλ. Κατ. 34, σ. 282, ὅπου ὁ Συμεών λέγει περί ἑαυτοῦ: «ἐδόθη ἡμῖν καί τό χάρισμα διὰ προφητείας μετά ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἀρχιερέως.

7. Βλ. Βίος, σ. 98, ἔνθα γίνεται λόγος περί θαυμάτων Συμεῶν τοῦ Εὐλαβοῦς καί σ. 158 ἐξ., ὅπου περιγράφονται διάφορα θαύματα Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου. Πρβλ. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, Ἡ πνευματική πατρότης κατὰ Συμεῶν τόν Νέον Θεολόγον, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 46.

ἐνάρετον, οἵτινες ὠφέλησαν οὐ μόνον ἀνθρώπους ὑποκειμένους εἰς πάθη καί πλάνας οἰκτρᾶς, ἀλλά καί ἐπισήμους ἀνδρας Κληρικούς καί Μοναχούς. Καί ἐκεῖνο, ὅπερ δέν εὔρον οὔτοι εἰς τούς ἀρμοδίους λευΐτας, τῷ ἐπέτυχον εἰς τούς ἄνω εἰρημένους»⁸.

Ὁ γέροντας Σωφρόνιος Σαχάρωφ, βάσει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Ρωσίας καταθέτει τήν κάτωθι μαρτυρία:

«Οἱ πνευματικοί γέροντες» δέν εἶναι ἀπαραιτήτως ἱερεῖς ἢ μοναχοί. Τοῦτο ἀπέδειξεν ἡ ἱστορία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας τοῦ 18ου καί 19ου αἰῶνος, ὅτε ὀλόκληροι σειραὶ ἀσκητῶν τῆς εὐσεβείας, φορέων τῆς μεγάλης χάριτος, ἀπέφυγον τήν ἱερωσύνην καί τόν μοναχισμόν, ἵνα διατηρήσουν τήν ἐλευθερίαν αὐτῶν διά τήν ἀσκησιν μακράν τοῦ ἐλέγχου τῶν ἐπισήμως τεταγμένων ὀργάνων... Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως βιβλίων περί τοιούτων ἡρώων τοῦ πνεύματος εἶναι εὐκόλον νά διακρίνωμεν, ὅτι πολλοί ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἀληθῶς ἀνθρωποὶ ὑψηλοῦ πνεύματος φόβου Θεοῦ, ἀξιωθέντες πλουσίων Ἄνωθεν δωρεῶν καί εὐλογίας»⁹.

β) Ἐξομολόγος.

Ἐξομολόγος εἶναι αὐτός, πού ἔλαβε ἀπό τόν Ἐπίσκοπο ἐντολή, «ἐνταλτήριο γράμμα», μέ τό ὅποιο τοῦ ἀνετέθη «τό τῆς πνευματικῆς πατρότητος λειτουργήμα» καί τελεῖ τό μυστήριο τῆς ἱεραῆς ἐξομολογήσεως.

8. Γέροντος Δανιήλ Κατουνακιώτου, *Μοναχικά Ἐντυφήματα*, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὅρος – Θεσσαλονίκη 1982, σ. 103.

9. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ἔνθ' ἄνωτ., σ. 224.

Συμβουλευτικό έργο άσκει κατά τήν διάρκεια του μυστηρίου αλλά και έκτός αυτού.

γ) Πνευματικός πατέρας

Τό Άγιο Πνεῦμα, τό έκ του Πατρός έκπορευόμενο και διά του Υιού στους ανθρώπους διδόμενο προκαλεί μία πραγματική ανάσταση τής νεκρῆς ψυχῆς, μία αναγέννηση για μία νέα έν Χριστῶ ζωή. Αυτό μᾶς γνωρίζει τά μυστήρια του Θεού, μᾶς αποκαλύπτει και μᾶς ένώνει μέ τόν Χριστό και μᾶς καθιστᾶ μετόχους και κοινωνούς τής Θεότητος.

Ό πνευματικός, ό άνωθεν αναγεννηθείς, δύναται νά μεταδώση τήν έν αὐτῶ ὑπάρχουσα νέα ζωή στους μαθητές του και νά καταστῆ πνευματικός πατέρας τους. Ἡ Ζωή αὐτή μεταδίδεται κατ' άρχήν διά του λόγου του Θεού. Διά τουτο ό πνευματικός πατέρας είναι και αποκαλείται διδάσκαλος¹⁰. Στήν Παλαιά Διαθήκη ό λόγος έχει

10. Ἡ έννοια του πνευματικοῦ διδασκάλου ἦτο συνδεδεμένη μετά τής έννοίας του πνευματικοῦ πατέρα ἤδη από τήν κλασσική άρχαιότητα. Βλ. Πλάτωνος, Λύσις, 214Α: «οὔτοι γάρ (οί ποιηταί) ἡμῖν ὡσπερ πατέρες τής σοφίας εἰσί και ἡγεμόνες». Ἰαμβλίχου, Βίος Πυθαγόρου, 198: «πάντας τους Πυθαγορείους οὔτως ἔχειν πρός άλλήλους, ὡς ἄν πατήρ σπουδαῖος πρός τέκνα σχολίη». Ὁ Ἐπίκτητος ἐπίσης ἔλεγε περί του Κυνικοῦ, ὅτι ἐφρόντιζε περί πάντων τῶν ανθρώπων, ὡς πατήρ, αὐτῶν, βλ. Ἐπικτήτου, 3, 22, 81 ἐξ. Ἐπί του θέματος αὐτοῦ, ἦτοι τής μετά τής διδασκαλίας συνδεδεμένης, ὑπό μεταφορικήν έννοιαν, πατρότητος εἰς τήν άρχαιότητα, βλ. P. Gutierrez, La paternité spirituelle selon Saint Paul, Paris 1968, σ. 51 ἐξ. Πρβλ. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, ἔνθ' άνωτ., σ. 25.

δημιουργική δύναμη¹¹ και στην Καινή Διαθήκη αναγεννητική δύναμη και αξία. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶπε στους μαθητές Του: «τά ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστίν»¹². Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωτικῆς σημασίας: «οὐκ ἐπ’ ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ’ ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ»¹³.

Ἄλλ’ ἡ πνευματικὴ πατρότης ἔχει ἔννοια βαθυτέρα καὶ εὐρυτέρα τῆς ἐννοίας τοῦ διδασκάλου καὶ παιδαγωγοῦ, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τούς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τούς Κορινθίους: «ἐάν γάρ μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ’ οὐ πολλούς πατέρας· ἐν γάρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα»¹⁴. Ὁ πνευματικὸς πατέρας συντελεῖ στήν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ πιστοῦ ἀφ’ ἐνός μὲν διὰ τῆς διδασκαλίας ἀφ’ ἑτέρου δὲ διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Ὁ πιστὸς διὰ τῆς ἀκροάσεως καὶ τηρήσεως τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ συλλαμβάνει, κυοφορεῖ καὶ μορφώνει ἐντός τῆς καρδίας του τὸν Χριστό καὶ διὰ τῶν μυστηρίων ὀλοκληρώνεται ἢ ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησή του. Οὕτω καθίσταται τέκνο τοῦ Θεοῦ καὶ κατ’ ἀναλογία τέκνο τοῦ συντελέσαντος στήν πνευματικὴ ἀναγέννησή του ὀργάνου τοῦ Θεοῦ.

«Κανείς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ λέγεται πατήρ, ἐκτός ἐάν ἐνεργῇ τὴν μοναδικὴ πατρότητα τοῦ ἁγίου Θεοῦ (Ἐφεσ. γ, 15). Ἔτσι ἴσως θὰ πρέπει νὰ κατανοηθῇ καὶ τό ‘καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστίν ὁ πατήρ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς’ (Ματθ. κγ, 9). Ὅπως καὶ

11. Βλ. Γεν. 1, 3. Ψαλ. 32, 9. Ἠσ. 55, 10-11. Ἱερ. 23, 29.

12. Ἰω. 6, 63.

13. Ματθ. 4, 4.

14. Α΄ Κορ. 4, 14-15.

κανείς άνθρωπος δέν ἔχει ἰδίαν ἱερωσύνην, ἀλλά ἀρχιερεῖς καί ἱερεῖς λειτουργοῦν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τήν μοναδικήν Ἱερωσύνην τοῦ Χριστοῦ (Κανὼν Καρχηδόνας). Ἐνας λοιπόν ὁ Πατήρ ὁ οὐράνιος, καί ἕνας ὁ Ἱερεὺς, ὁ Ἰησοῦ Χριστός»¹⁵. Ἡ πνευματικὴ πατρότης συνεπῶς ἔχει νόημα στό μέτρο πού μετέχει τῆς θείας Πατρότητος καί ἀποτελεῖ ὄργανό της.

Ἡ μόρφωση τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πιστῶν καί ἡ ἐν Χριστῷ τελείωσή τους, συνεπάγεται γιά τόν πνευματικό πατέρα ὠδίνες πνευματικές, παρόμοιες μέ ἐκεῖνες τῆς ἐπιτόκου γυναικός. Οἱ πόνοι του προέρχονται ἐκ τῶν ἀδυναμιῶν, ἀτελειῶν καί πτώσεων τῶν πνευματικῶν τέκνων του, γιά τίς ὁποῖες μετανοεῖ καί κλαίει, ὡς ἐάν ἐπρόκειτο περί προσωπικῶν του ἁμαρτιῶν. Οἱ πόνοι του πληθύνονται ἐκ τοῦ φθόνου, τῆς κακίας καί ἐνίοτε συκοφαντίας φαύλων ἀνθρώπων. Αὐτούς τούς πόνους ἐκφράζουν οἱ λόγοι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς Γαλάτας: «τέκνιά μου, οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Ἰησοῦς ἐν ὑμῖν»¹⁶.

15. Ἀρχιμανδρίτου Γεωργίου Καψάνη, Καθηγουμένου Ἱ. Μ. Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους, Ὁ ἅγιος Νεκτάριος ὡς Πνευματικός Πατήρ τῶν μοναχῶν, Πρακτικά Διορθοδόξου Θεολογικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τῇ ἑκατονπεντηκονταετηρίδι (1846-1996) ἀπό τῆς γεννήσεως τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου (Αἴγινα 21-23 Ὀκτωβρίου 1996) μέ θέμα: Ἁγιος Νεκτάριος· ὁ Πνευματικός, ὁ Μοναστικός, ὁ Ἐκκλησιαστικός Ἡγέτης, σ. 173 ἐξ.

16. Γαλ. 4, 19. Ἡ «μόρφωσις» προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως μορφή. Εἷς Σέρβος ἐπίσκοπος (ὁ Νικόλαος Βελιμίροβιτς) κατὰ θαυμαστόν τρόπον ἔγραφε περί τοῦ θέματος τούτου: «Τί εἶδους μορφή καί Ὅποιου πλάθεται ὑπό τῶν συγχρόνων σχολῶν; Ποία ἐξ αὐτῶν γνωρίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ ἀνάρχου Θεοῦ»; Οὗτος ἐφανερῶθῃ ἐπὶ τῆς γῆς καί ἀπεκα-

Ὁ πνευματικός πατέρας εἶναι σύμβουλος καί ἰατρός, πού μέ ὑπομονή καί ἀγάπη παρέχει τά φάρμακα καί τίς θεραπευτικές μεθόδους γιά νά ἀνακουφίση καί νά θεραπεύση τίς ἀσθένειες, τά τραύματα καί τά πάθη τῆς ψυχῆς. Ὁ Θεός τόν προσφέρει στόν κόσμον ὡς ὄργανο θεραπείας του. «Ὁ γέροντας, διαμορφωμένος μέσα ἀπό τόν Θεό, προσφέρει τήν ἴαση ἀκόμη καί μέ τήν παρουσία του»¹⁷. Ὁργανο θεραπευτικό ἀποβαίνει καί ὁ λόγος του. Ὡς γράφει καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «μία τις μετά τά ἔργα δέδοται μηχανή καί θεραπείας ὁδός, ἡ διά λόγου διδασκαλία»¹⁸. Ὅλο τό ἔργο τῆς ὀρθοδόξου ποιμαντικῆς διακονίας εἶναι θεραπευτικό, διότι καί τό ἔργο τῆς σωτηριώδους θείας Οἰκονομίας εἶναι θεραπευτικό· εἶναι «τῆς ἀσθενείας ἰατρεία τῆς ἡμετέρας», ὡς λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος¹⁹, καί οἱ πνευματικοί ὁδηγοί καί πατέρες εἶναι

λύφθη εἰς τόν ἄνθρωπον· καί ἡμεῖς νῦν γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀληθινή μὴ μὴ ἔγκριται εἰς τήν ἀποκατάστασιν ἐν τοῖς ἀπογόνους τοῦ Ἀδάμ τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἡμαυρώθη ἐν τῇ πτώσει» (Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Περί Προσευχῆς*, Ἰ. Μονή Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ, Ἀγγλίας 1994, σ. 239).

17. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, *Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία*, μτφρ. ἀπό τά Ἀγγλικά Ἰωσήφ Ροηλίδη, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1994, σ. 123.

18. Ἰω. Χρυσόστομος, *Περί Ἱερωσύνης*, Λόγος Δ, 3. *Οἱ περί Ἱερωσύνης Λόγοι*, Εἰσαγωγή – κείμενον – μετάφρασις, σχόλια ὑπό Παναγιώτου Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 160.

19. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν, καί αὐθις ἐπανόδου ἐκεῖθεν μετά τήν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν, ἐν ᾧ τί τό τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἄπαντα τά ἔργα, 1 Λόγοι (Προσωπικαί σχέσεις καί Ἐκκλ. Διακονία), Βίος – Συγγράμματα – Θεολογικαί ἀντιλήψεις ὑπό Παναγιώτου Χρήστου, Εἰσαγωγή –

αὐτῆς «τῆς θεραπείας ὑπηρεῖται καί συνεργοί»²⁰. Πηγὴ δὲ τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ὑγείας εἶναι ὁ Θεός.

Ὁ πνευματικὸς πατέρας εἶναι ἓνας νέος Μωϋσῆς, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ πνευματικά τέκνα τοῦ ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ νοητοῦ Φαραώ, δηλαδή τοῦ διαβόλου, καὶ ἀπὸ τὴν νοητὴ Αἴγυπτο τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι καὶ μεσίτης πρὸς Θεό κατὰ τὸν ἅγιο Συμεών τὸν Νέο Θεολόγο, ὁ ὁποῖος γράφει: «Μεσίτην, εἰ βούλει, καὶ ἱατρόν καὶ σύμβουλον ἀγαθὸν ἐκζήτησον, ἵνα μετανοίας μὲν τρόπους τῇ ἀγαθῇ συμβουλῇ ἀρμοζόντως ὑπόθῃται ὡς σύμβουλος ἀγαθός, ὡς ἱατρός δὲ φάρμακον ἐκάστω κατάλληλον τραύματι ἐπιδώσει σοι, ὡς δὲ μεσίτης δι' εὐχῆς καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐντεύξεως ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκεῖνος πρόσωπον πρὸς πρόσωπον παραστάς, ὑπὲρ σοῦ τό Θεῖον ἐξιλεώσῃται»²¹.

κείμενον – μετάφρασις – σχόλια ὑπὸ Νικολάου Ἐμμ. Ἀποστολάκη, Ε.Π.Ε. 18, Πατερικαὶ ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1975, σ. 106.

20. Αὐτόθι.

21. Συμεὼν Νέου Θεολόγου, Ἐπιστ. 1, ἐκδ. K. Holl, Enthusiasmus und Bussgewalt beim Griechischen Mönchtum, Leipzig 1898.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

Ἡ διακονία τοῦ πνευματικοῦ εἶναι φοβερά, ἀλλά «καί συναρπαστική· ἔμπονος ἀλλά καί ἐμπνέουσα. Γίνεται «συνεργός Θεοῦ» (πρβλ. Α΄ Κορ. 3, 9). Καλεῖται πρὸς ὑψίστην δημιουργίαν, εἰς ἀσύγκριτον τιμὴν: νά δημιουργήσῃ θεοῦς διὰ τὴν αἰωνιότητα ἐν τῷ Ἀκτίστῳ Φωτί»¹, ἐφ' ὅσον σκοπὸς τῆς διακονίας τοῦ πνευματικοῦ, ὡς καί τῆς καθόλου ποιμαντικῆς διακονίας, εἶναι νά ὑποβοηθήσῃ τὰ πνευματικά τέκνα του νά φθάσουν «εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καί τῆς ἐπιγνωσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»².

«Ἡ πλέον οὐσιώδης ἀνάγκη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ (βλ. Ἰωάν. 17, 3)...

1. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ἔνθ' ἄνωτ. σ. 210.

2. Ἐφ. 4, 13.

Ἐπομένως εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ πα-
ραμείνη ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ πλανῶνται
ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. Ἡ γνῶσις αὕτη εἶναι το-
σοῦτον σπουδαία, ὥστε ὁ Ὅσιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος νὰ λέγη
φοβερὸν πρᾶγμα, δυσκόλως ἐννοούμενον καὶ οὐχὶ ἄνευ
πόνου ἀντιλαμβανόμενον: «Μὴ συγκρίνης τοὺς ποιοῦν-
τας τὰ σημεῖα, καὶ τέρατα καὶ δυνάμεις ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς
ἡσυχάζουσιν ἐν γνώσει... (Λόγος γγ)»³. Ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ ὁ
Σύρος ἐξελάμβανε τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν συνετὴν ἡσυ-
χίαν ὡς τὴν πλέον βεβαίαν ὁδὸν πρὸς τὴν βαθεῖαν γνῶσιν
τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐν Αὐτῷ ζωῆς. Καὶ ἀκριβῶς τοῦτο —
πρᾶγμα τοσοῦτον σπάνιον ἐπὶ τῆς γῆς — ἐθεώρει οὗτος
ὡς τό πλέον σημαντικὸ ἔργον. Ἡ ἀπώλεια τῆς ἀληθινῆς
Θεογνωσίας – Θεογνωσίας ἣτις ἐδόθη εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ
Χριστοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου— θά ἐσήμαινεν
ἀνεπανόρθωτον ζημίαν δι’ ὅλον τὸν κόσμον»⁴. Ἡ γνώση
τοῦ Θεοῦ εἶναι ὄντολογικὴ καὶ ὄχι ἀφηρημένη-θεωρητικὴ.

Ὁ πνευματικὸς σύμβουλος ἢ πατέρας εἶναι συνοδοι-
πόρος καὶ ὁδηγὸς εἰς αὐτὴ τὴν πορεία τοῦ συμβουλευο-
μένου πρὸς τὴ σταδιακὴ πνευματικὴ ὠρίμανση, ἐπίγνω-
ση καὶ οἰκείωση τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι γνωρίζει
τὴν ἀληθινὴ ὁδὸν, διότι πρῶτος αὐτὸς τὴν ἔχει διαβῆ.

Τὸ ἔργο τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως κατὰ Γρηγό-
ριον τὸν Θεολόγον εἶναι «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπι-
στημῶν»⁵, καὶ προϋποθέτει μαθητεία καὶ πράξη, γνώση
ἐκ θεωρίας καὶ πράξεως, ὅπως ἄλλωστε ὅλες οἱ τέχνες
καὶ ἐπιστῆμες.

3. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ἐνθ' ἄνωτ. σ. 233.

4. Αὐτόθι, σ. 234.

5. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 94.

Τό λειτούργημα τοῦτο περιλαμβάνει τήν ἄσκηση διδασκτικοῦ καί συμβουλευτικοῦ ἔργου. Ὁ Ἐπίσκοπος Διοκλείας Κάλλιστος Ware γράφει σχετικῶς: «Διδάσκοντας ὁμως τοὺς ἄλλους, ἴσως ἀρχίσουμε νά μαθαίνουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Γρήγορα συνειδητοποιοῦμε τήν ἀδυναμία μας νά θεραπεύσουμε τίς πληγές τῆς ἀνθρωπότητας μόνο μέσα ἀπό φιλανθρωπικά προγράμματα, τήν κοινή λογική καί τήν ψυχιατρική. Ἡ αὐτάρκειά μας σπάζει, ἀναγνωρίζουμε τήν ἀνικανότητά μας, καί ἀρχίζουμε νά καταλαβαίνουμε τί ἐννοοῦσε ὁ Χριστός λέγοντας: «ένός δέ ἐστὶ χρεία (Λουκ. 10, 42). Αὐτή εἶναι ἡ στιγμή πού ἕνας ἀνθρώπος ἴσως ἀρχίσει νά παίρνει τό δρόμο ενός γέροντα. Μέ τήν ποιμαντική του ἐμπειρία, μέ τήν ἀγωνία του γιά τόν πόνο τῶν ἄλλων, ἔρχεται νά ἀναλάβει τό ἐνδον ταξίδι, νά ἀνεβεῖ τήν μυστική κλίμακα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὅπου μόνο ἐκεῖ μπορεῖ νά βρεθεῖ μιὰ γνήσια λύση γιά τά προβλήματα τοῦ κόσμου»⁶.

«Ἐπικίνδυνον τόν μὴ διά πρακτικοῦ βίου ἀναχθέντα διδάσκειν»⁷, κατὰ τήν μαρτυρία τῆς Ἀμμᾶς Συγκλητικῆς. Διδάσκαλος εἶναι αὐτός πού «ἔμαθε ἀφ' ὧν ἔπαθε»⁸, πού ἐδοκίμασε καί ἐδοκιμάσθη. Λέγει σχετικῶς ὁ ὄσιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος: «καλύτερον δέ εἶναι νά συμβουλευῆσαι ἕνα ἀμαθῆ, ὅστις ἐδοκίμασεν τά πράγματα δι' ἔργου, παρά ἕνα σοφόν καί λόγιον, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ ἀπό μάθησιν καί ἐξέτασιν, χωρὶς νά δοκιμάσῃ τά πράγματα.

6. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 125 ἐξ.

7. Λόγος ιβ'. Τό Γεροντικόν· ἤτοι Ἀποφθέγματα Ἁγίων Γερόντων, Εἰσαγωγή Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Πρόλογος, Κείμενα, Γλωσσάριον, Σχόλια, Εὐρετήριον Θεμάτων, ὑπό Π.Β. Πάσχου, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθῆναι 1981³, σ. 121.

8. Ἐβρ. 5, 8.

Καί τί πράγμα εἶναι ἡ δοκιμή; δοκιμή εἶναι, ὄχι τό νά ἐξετάσῃ τις καί νά παρατηρήσῃ τινά πράγματα, χωρίς νά λάβῃ γνώσιν αὐτῶν δι' ἔργου, ἀλλά τό νά αἰσθανθῇ τις διά τῆς δοκιμῆς τήν ὠφέλειαν ἢ τήν βλάβην αὐτῶν ἐμπράκτως διά τῆς πολυκαιρίας· ἐπειδή πολλάκις φαίνεται πράγματι, τό ὅποῖον ἐμπεριέχει βλάβην, ἀλλ' ἐντός αὐτοῦ κρύπτεται μεγάλη ὠφέλεια, οὕτω νόησον καί τό ἐναντίον τούτου, ἤγουν πολλάκις φαίνεται πράγματι, ἔχον ὠφέλειαν, ἐνῶ αὐτό ἐμπεριέχει βλάβην μεγίστην· διά τοῦτο πολλοί ἄνθρωποι εἰς τά φαινόμενα ἐπικερδῆ πράγματα εὐρίσκουσι ζημίαν.

Ἐκεῖνον λοιπόν μεταχειρίζου σύμβουλον, ὅστις ἐδοκίμασε διά τῆς ὑπομονῆς τά πράγματα μετά διακρίσεως· ἐπειδή ἕκαστος δέν εἶναι ἰκανός νά συμβουλευῇ, παρά μόνον ὅστις ἐκυβέρνησε τήν ἰδίαν αὐτοῦ ἐλευθερίαν καλῶς, καί δέν φοβεῖται κατηγορίας καί συκοφαντίας»⁹. «Συμφώνως πρός τήν ποιμαντικήν ἀρχήν τῶν Πατέρων, οὐδεὶς ὀφείλει νά ἐντέλληται εἰς τούς ποιμαιομένους ὑπ' αὐτοῦ ὅτι ὁ ἴδιος δέν ἐξεπλήρωσεν ἐν τῇ πράξει τῆς ζωῆς»¹⁰.

Ἀληθῆς διδάσκαλος εἶναι αὐτός πού διδάσκει ἔργω καί λόγῳ καί διά τῆς προσωπικότητός του. Εἶναι ὁ μαθητής τοῦ Ἰησοῦ καί Θεοδίδακτος. Κατά τόν ἅγιον Ἰωάννη τόν Σιναΐτη «Διδάσκαλος πραγματικός εἶναι αὐτός πού ἔλαβε ἀπό τόν Θεόν πνευματικό βιβλίον, γραμμένο διά 'δακτύλου Θεοῦ', δηλαδή διά τῆς ἐνεργείας τῆς θείκης ἐλλάμψεως καί δέν ἔχει πλέον ἀνάγκη ἀπό τά ἄλλα βιβλία... Ἐσύ πού ἐκπαιδεύεις αὐτούς πού εὐρίσκονται κάτω, νά τούς παρέχῃς διδασκαλίες ἀπό τήν ἄνωθεν ἐξ ὕψους

9. Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, Ἀσκητικοὶ Λόγοι, Λόγος ΜΣΤ, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1961, σ. 168.

10. Ἀρχιμανδριτοῦ Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ἔνθ' ἄνωτ., σ. 226.

σοφία· και μέ τις αίσθητές εικόνες και μεθόδους γύμναζε τους στά πνευματικά. Μή ξεχάσης αυτόν που λέγει, ότι 'οὐκ ἀπ' ἀνθρωπον οὐδέ δι' ἀνθρώπου τήν διδασκαλίαν παρέλαβον ἢ ἐδιδάχθην' (Γαλ. α' 12). Διότι δέν εἶναι δυνατόν, μέ γήινες διδασκαλίες νά θεραπεύσουν ποτέ αὐτούς που εἶναι πεσμένοι στήν γῆ»¹¹.

«Ὁ ἰκανός κυβερνήτης θά διασώσῃ τό πλοῖο, καί ὁ καλός ποιμήν θά ζωογονήσῃ καί θά θεραπεύσῃ τά ἀρρωστημένα πρόβατα»¹². Ὁ ἰατρός πρέπει νά ἔχῃ θεραπευθῆ, γιά νά μή ἀκούσῃ τό «ἰατρέ θεράπευσον σεαυτόν»¹³.

Ἐκεῖνος, που θά ἀσκήσῃ τό ποιμαντορικό τοῦτο λειτουργήμα, πρέπει νά ἔχῃ αὐτοδιαποιμανθῆ δι' ἀσκήσεως ἐπί τῆς ὁδοῦ τῆς μετανοίας. Γιά νά ὀδηγήσῃ ὁ πνευματικός τούς πιστούς στήν θέωση, πρέπει νά ἔχῃ διέλθῃ ἐκεῖνος πρῶτος ἀπό τά στάδιά της, ὡς διδάσκει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μέ τούς θεσπεσίους λόγους του: «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι· σοφισθῆναι, καί οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς, καί φωτίσαι· ἐγγίσαι Θεῷ, καί προσαγαγεῖν ἄλλους· ἁγιασθῆναι καί ἀγιάσαι· χειραγωγῆσαι μετά χειρῶν, συμβουλευῶσαι μετά συνέσεως»¹⁴. Ὑπό τοῦ ἰδίου Πνεύματος ἐμφορούμενος καί ὁ Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος λέγει: «Χρή φωτισθῆναι ὑπό τοῦ ἀληθινοῦ Φωτός πρότερον καί οὕτως ἄλλους πρός αὐτό τό φῶς ἐνάγειν· Χρή πρῶτον ἐλευθερωθῆναι καί οὕτως ἄλλους ἐλευθερίαν προσεπαγγέλλεσθαι, παντελοῦς γάρ ἀναι-

11. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, Λόγος Ἴτερος εἰς τόν Ποιμένα, 5-6, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 382.

12. Αὐτόθι.

13. Λουκ. 4, 23.

14. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 164.

σθησίας και αὐθαδείας ἐστὶ τὸ δοῦλον ὄντα τινὰ τοῖς συνδούλοις ἐλευθερίαν χαρίζεσθαι»¹⁵.

Πνευματικός πατέρας εἶναι ὁ καλούμενος καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς αὐτὴν τὴν διακονία: Ὁ Πνευματοφόρος καὶ Πνευματοκίνητος.

Ἡ διακονία τοῦ πνευματικοῦ, ἰδιαίτερος ἐντὸς τῶν συνθηκῶν τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι «ἔργον ὑπεράνθρωπον¹⁶...». «Καὶ ὡς ἐν τῇ λειτουργικῇ λατρεία ἡμῶν, συναισθανόμενος ὁ ἱερεὺς τὴν ἀνεπάρκειαν αὐτοῦ προφέρει τοὺς λόγους ‘οὐδεὶς ἄξιος’, οὕτω καὶ διὰ το ἔργον τοῦ πνευματικοῦ, ὀρθῶς ἐννοούμενον τοῦτο ‘οὐδεὶς ἐστὶν ἰκανός’ ἀφ’ ἑαυτοῦ εἰς τὸ ἐπιτελεῖν τοῦτο»¹⁷, μαρτυρεῖ καὶ ἐκ τῆς προσωπικῆς του ἐμπειρίας ὁ γέροντας Σωφρόνιος Σαχάρωφ, ὁ ὁποῖος παραδίδει τὴν κάτωθι αὐτοσχέδιο προσευχὴ καὶ συνιστᾷ νὰ ἀναγινώσκειται ὑπὸ τῶν πνευματικῶν κάθε πρωτὶ καὶ ἐσπέρας πρὸ τοῦ ὕπνου, γιὰ νὰ ἔχουν τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς προσευχῆς καθ’ ὅλη τὴν διάρκεια τῆς διακονίας τους:

Προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ Ἡγουμένου ἢ τοῦ Πνευματικοῦ

«Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ ἀφορίσας με ἐκ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου καὶ θέμενος ἐμέ ἐν

15. Ἐπ. 4, 449-453. Βλ. Β' Πέτρ. 2, 19: «ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς». Πρβλ. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 66 ἐξ.

16. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ἔνθ' ἄνωτ., σ. 244.

17. Αὐτόθι, σ. 253.

τῆ ὑπηρεσίᾳ τῶν οὐρανίων Σου Μυστηρίων, ὁ καλέσας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐξαναγγέλλειν τοῖς ἀδελφοῖς μου τὰς ὁδοὺς τῆς σωτηρίας Σου, δέομαί Σου, Βασιλεῦ Ἄναρχε·

Θεράπευσόν με ἐκ τοῦ πλήξαντός με θανάτου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματός Σου τοῦ Ἁγίου ἰκάνωσόν με εἰς τὴν διακονίαν ταύτην.

Φωτοδότα, φώτισόν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοός διὰ τοῦ ἀκτίστου Φωτός τῶν ἐντολῶν Σου, ἵνα συνιῶ πῶς δεῖ με λαλεῖν τῷ ἀδελφῷ μου, ὑπὲρ οὗ ἐξέχεας ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ τό Αἷμα Σου.

Διὰ τοῦ Πνεύματός Σου τοῦ ἀγαθοῦ χειραγώγησόν μου τὰς αἰσθήσεις καὶ τὰς ἐννοίας, καὶ τῷ φόβῳ Σου φύλαξόν με ἀκλινῇ ἐν τῷ προαιωνίῳ ρεύματι τοῦ Θελήματός Σου. Τὴν καρδίαν μου καθάρισον ἀπὸ παντός ρύπου, ὅπως ἀξιωθῶ ἀκοῦσαι τῆς πραείας φωνῆς Σου καὶ ὑπακοῦσαι αὐτῇ ἐν ταπεινώσει· καὶ ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ στόματός μου ἰκάνωσόν με δέξασθαι παρὰ Σοῦ λόγον εὐάρεστόν Σοι καὶ σωτήριοιόν τῷ λαῷ Σου.

Σύ, ἡ ζῶσα καὶ ἀληθινὴ Ὁδός, μὴ ἐάσης μέποτε ἁμαρτεῖν κατὰ τῆς Ἀληθείας Σου, καὶ ἀπὸ πάσης κινήσεως ἀπρεποῦς καὶ λόγου ψευδοῦς διαφύλαξόν με, ὅπως γένηται ἐν πᾶσιν ἡ διακονία μου ἁγία καὶ ἄμωμος ἐνώπιόν Σου.

Ναί, ὁ Ποιμὴν ὁ Καλός, ὁ θύσας τὴν ψυχὴν Σου ὑπὲρ ἡμῶν, χάρισαι καὶ ἐμοὶ καρδίαν ἐλεήμονα καὶ κλαυθμόν ἀγαθόν περὶ πάντων τῶν προσιόντων εἰς ἐμέ. Δός μοι χαίρειν μετὰ τῶν χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ τῶν κλαιόντων, καὶ διὰ πάντων παρακαλεῖν τὰς πασχούσας ψυχὰς τοῦ λαοῦ Σου.

Ἐνίσχυσόν με βαστάζειν εἰς τέλος τὰ βάρη τῶν λογικῶν προβάτων Σου μετὰ ταπεινώσεως καὶ πραότητος, ἐν πνεύματι διακρίσεως, συγκαταβάσεως καὶ εὐαγγελικῆς ἀγάπης, εἰς τό ζῆν ἐν ἐμοὶ μόνον τὴν ἐπιθυμίαν: “Ἴνα

πάντες (διά τῆς μετανοίας) σωθῶσιν ἐν Σοί καί διά Σοῦ,
τοῦ ἀπροσίτου Κυρίου ἡμῶν, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς
αἰῶνας τῶν αἰώνων'. Ἀμήν»¹⁸.

18. Αὐτόθι, σ. 252 ἐξ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ – ΧΑΡΙΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΣΩΝΤΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ

Τό παρόν κεφάλαιο περιλαμβάνει 1. τις βασικές «πε-
ριεκτικές» ἀρετές, 2. τὰ χαρίσματα καί 3. τὰ προσό-
ντα, πού πρέπει νά κοσμοῦν τό πρόσωπο τοῦ πνευματικοῦ
ὁδηγοῦ ἢ πατέρα κατά τὰ πρότυπα καί τήν διδασκαλία
τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

1. ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ

Α. Ταπεινοφροσύνη

Κατά τό πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου¹ καί τῶν Πατέρων τῆς

1. Βλ. Ματθ. 18, 4· 23, 12. Λουκ. 14, 11. Ἰακ. 4, 6· 10. Α΄ Πέτ. 5, 5-6. Ἐφ. 4, 2. Φιλ. 2, 3. Κολ. 3, 12.

Ἐκκλησίας, βασική ἀρετή, πού ἀποτελεῖ θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί προϋπόθεση τῆς πνευματικῆς ἀνόδου καί τῆς οἰκειώσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, εἶναι ἡ «ὑψοποιός» ταπείνωση. Κατά τόν Ἅγιο Συμεών τόν Νέο Θεολόγο, ἡ ταπείνωση εἶναι «περιεκτική» ἀρετή, διότι περιέχει δυνάμει τίς ἄλλες ἀρετές. Κατά τόν Ἅγιο Νεκτάριο Πενταπόλεως, εἶναι καί λέγεται «ὑψοποιός», διότι «φέρει μεθ' ἑαυτῆς ἅπαντα τόν χορόν τῶν ἀρετῶν... Διότι ὁ ὅλος χορός τῶν ἀρετῶν ὑψοῖ καί οὐχί τινες ἐξ αὐτῶν»². Ὡς ἐκ τούτου τόν ἀγῶνα κατά τῆς λερναίας ὕδρας τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἔθεσε στό ἐπίκεντρο τῆς ἀσκητικῆς του³. Ὡς μύστης δε καί διδάσκαλος τῆς ταπεινοφροσύνης δίδει περί αὐτῆς τούς ἐξῆς ὀρισμούς: «Ἀγνοίας συναίσθησις, φιλοσοφίας ἀρχή, ἀληθείας ἐπίγνωσις, γενέτειρα φόβου Θεοῦ, θεμέλιον ἀρετῶν, ἐντολῶν τήρησις, δύνამις ὑψοποιός, εὐγενείας παροχεύς»⁴. Ὡς «ἄρνησις τοῦ ἐγωϊσμοῦ» ὀρίζεται ὑπ' Αὐτοῦ καί ἡ αὐταπάρνηση.

2. Ἐπ. 36. Τίτου Ἐμμ. Ματθαιάκη Μητροπολίτου πρ. Παράμυθιάς..., Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, Κατηχητικά Ἐπιστολαί πρὸς τὰς Μοναχὰς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης, Ἀθήναι 1984, σ. 99.

3. Βαρβάρας Χ. Γιαννακοπούλου, Ἡ Ἀσκητικὴ τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως Ἐκ τῶν Ποιμαντικῶν Ἐπιστολῶν του, Ἀθήνα 2005. «Στὴν πνευματικὴ ζωὴ ὅλος ὁ ἀγῶνας καί ἡ ἀσκησις γίνεται, γιὰ νὰ ὀδηγηθῆ ὁ ἄνθρωπος στὴν ταπείνωση, νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸ βασανιστικὸ ἐγώ, νὰ δεχθῆ τὴ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». (Ἀρχιμ. Βασιλείου, Εἰσοδικόν· Στοιχεῖα λειτουργικῆς βιώσεως τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνότητος μέσα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, Ἰ. Μονὴ Σταυρονικήτα, Ἅγιον Ὄρος 1974, σ. 160).

4. Ἁγίου Νεκταρίου Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Ὁρθόδοξος Ἱερὰ Κατήχησις, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 159.

Ἡ ταπεινώση εἶναι τό θεμέλιο, ἐπί τοῦ ὁποῖου στηρίζεται ὁλόκληρος ἡ οἰκοδομή τῶν ἀρετῶν τοῦ «πνευματικοῦ». Ἄνευ αὐτῆς ἡ οἰκοδομή καταρρέει καί συντρίβεται· ἡ «οἰκοδομή των ἀρετῶν καταπεσοῦσα ἀπόλλυται, ἐπειδὴ Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δέ δίδωσι χάριν»⁵. Στερεῖ ὁ Κύριος προσωρινῶς καί παιδαγωγικῶς τῆς χάριτός Του τόν ἀγωνιζόμενο, ὁ ὁποῖος κυριευθεῖς ὑπό τῆς οἰήσεως ἐνόμισε «εἶναί τι» (ὅτι εἶναι κάτι) καί τότε κατά τήν ψυχολογική περιγραφή τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου «περιέρχεται εἰς ἀδυναμίαν ἐσχάτην, ἀνοίγεται ἐντός αὐτοῦ 'κενόν' καί οἱ κύνες τῶν παθῶν εἰσορμοῦν ζητοῦντες νά καταπίουν αὐτόν. Τότε μὴ ἔχων ἄλλο καταφύγιον προσφεύγει εἰς τόν Κύριον καί ἐν ταπεινώσει ζητεῖ τήν βοήθειάν του»⁶. Ὁ ἀνωτέρω Ἅγιος καλεῖ τόν Ἰησοῦ Χριστό «ἀνυπερήφανο Θεό»⁷ καί ὑποστηρίζει ὅτι αὐτοί πού δέν τόν μιμοῦνται στήν ταπεινώσή Του, θά παραμείνουν στό σκότος τοῦ θανάτου⁸.

«Ἀνυπερήφανος» πρέπει νά εἶναι καί ὁ συνεργός Αὐτοῦ, πνευματικός ὁδηγός, κατά τήν ἄσκηση τῆς συμβουλευτικῆς διακονίας του, ὁ δέ λόγος αὐτοῦ νά μὴν εἶναι προστακτικός ἀλλά προτρεπτικός· «μὴ προστακτικῶς ἐπιτάσσω, ἀλλά μετὰ ταπεινώσεως συμβουλευόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ· προτρεπτικός γάρ οὗτος ὁ λόγος γίνεται,

5. Ἐπ. 4, 279-313.

6. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, *Ἡ Πνευματικὴ Πατρότης κατὰ Συμεῶν τόν Νέον Θεολόγον*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 71.

7. Συμεῶν Νέου Θεολόγου, *Εὐχαριστίες, 1*, Sources Chretiennes 113, 316, 158-159.

8. Ὑμνος 50, Sources Chretiennes, 196, 247-255.

καί πείθει μάλλον καί τόν πλησίον ἀναπαύει», διδάσκει ὁ Ἀββᾶς Δωρόθεος Γάζης⁹.

Ἡ γνήσια ταπεινοφροσύνη δέν ταυτίζεται μέ τήν ταπεινολογία καί ταπεινοσχημία· εἶναι αὐτή πού δέν ἀποκαλύπτεται ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων ἀλλ' ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ.

Ἦπάρχει σταθερά ἀναλογία μεταξύ ἀγιότητος καί ταπεινοφροσύνης. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος προσεγγίζει τό Θεῖο καί ἀγιάζεται, ὅσο ἀπαλλάσσεται τοῦ νέφους τῶν παθῶν καί τῆς ἀγνοίας, ὅσο καθαρώτερος γίνεται ὁ ὀφθαλμός τῆς ψυχῆς του τόσο, βλέπει τά τραύματα, τίς κηλίδες καί τήν ἀκαθαρσία του. Ὁ Ἡσαΐας θεωρῶν τήν δόξα τοῦ Θεοῦ κατενύγη καί ἐταλάνισε ἑαυτόν «ἄνθρωπος ὢν καί ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος»¹⁰. Σχολιάζων δέ τό γεγονός τοῦτο ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει: «Τοιοῦτοι γάρ οἱ ἅγιοι πάντες· ἐπειδάν μείζονος ἀπολαύσωσι τιμῆς, τότε ταπεινοῦνται μείζονως»¹¹.

Ἡ ταπεινοφροσύνη προέρχεται ἀπό τήν αὐτομελέτη καί αὐτογνωσία καί δέν ὀδηγεῖ στήν ἐξουθένωση τῆς προσωπικότητος ἀλλά στήν ἴαση, τήν κάθαρση, τόν ἀγιασμό καί στήν τελείωσή της.

9. Ἐπιστ. Β', Ἀββᾶ Δωροθέου, Ἔργα ἀσκητικά, Εἰσαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια, πίνακες, ἐκδ. «Ἐτοιμασία», Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1983, σ. 398.

10. Ἡσ. 6, 5.

11. Ἰω. Χρυσοστόμου, Ἐρμηνεία εἰς τόν Προφήτην Ἡσαΐαν, G, a, Migne PG 56, 72.

Β. Ἀγάπη

Ἡ ἀγάπη δέν ὀρίζεται, διότι Ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός. «Αὐτός πού θέλει νά ὀμιλῇ γιά τήν ἀγάπη εἶναι ὡς νά ἐπιχειροῦ νά ὀμιλῇ περί Θεοῦ. Ἡ ἀνάπτυξις ὁμως ὀμιλίας περὶ Θεοῦ εἶναι πρᾶγμα ἐπισφαλές καί ἐπικίνδuno σέ ὅσους δέν προσέχουν. Γιά τήν ἀγάπη γνωρίζουν νά ὀμιλοῦν οἱ Ἄγγελοι ἀλλά καί αὐτοὶ ἀνάλογα μέ τόν βαθμό τῆς θείας ἐλλάμψεως τους», γράφει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης¹², ὁ ὁποῖος τήν τοποθετεῖ στήν κορυφή τῆς «Κλίμακος» τῶν ἀρετῶν, ὡς καί ὅλοι οἱ Πατέρες καί Διδάσκαλοι τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ ἀγάπη δέν ἐκφράζεται μέ γλῶσσα ἀνθρώπου, πού δέν ἔλαβε γεύση ἀπό τήν πηγὴ τῆς ἀγάπης, πού εἶναι ὁ Θεός, καί δύναμη πρὸς τοῦτο. «Λοιπὸν ὁ θέλων λέγειν περί Ἀγάπης, πρέπει νά γευθῇ καλῶς ἐν αἰσθήσει τό μυστήριον τῆς Ἀγάπης καί κατόπιν, ἐάν ἐπιτρέπη ἡ πηγὴ τῆς Ἀγάπης ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς, νά μεταδώσῃ τόν καρπὸν ἐξ ὧν ἔλαβε, καί ἀσφαλῶς τόν πλησίον νά ὠφελήσῃ...»¹³. «Ἀλλὰ μηδέ μικρὸν τι δύναται βρότειος γλῶσσα ὅλως λαλῆσαι τι περί τῆς ἀγάπης, εἰ μὴ αὐτός ὁ Θεός, ἡ αὐτοαλήθεια καὶ Ἀγάπη δώσει ἡμῖν τήν ἐνέργειαν τῶν λόγων, καί τήν σοφίαν καί γνῶσιν»¹⁴.

Ἡ ἀγάπη ἐκκινεῖ ἀπὸ τόν Θεό. Ὁ Εὐαγγελιστὴς τῆς ἀγάπης γράφει, ὅτι εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ ἀγάπη: «οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήσαμεν τόν Θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτός ἠγάπησεν ἡμᾶς καί ἀπέστειλεν τόν υἱόν αὐτοῦ ἰλασμόν περί τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν»¹⁵. Ὁ ἄνθρωπος στήν κατά φύση κατά-

12. Ἰωάννου Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λ, 2, σ. 373 ἐξ.

13. Γέροντος Ἰωσήφ, *Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας*, ἐκδ.

Ἰ. Μονῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὄρος 1985³, σ. 456.

14. Αὐτόθι, σ. 454.

15. Α' Ἰω. 4, 10.

στασή του ανταποκρίνεται στην Θεϊαν Ἀγάπη: «Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτός πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς»¹⁶. Ἀνταποκρίνεται μέ τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν καί τοῦ Θελήματός Του καί μέ τήν ἀποδοχή τῆς ποιμαντορικῆς κλήσεώς Του, νά διακονήσῃ καί νά καθοδηγήσῃ τούς ἀδελφούς του πρὸς Αὐτόν ἐάν, ἔχει κληθῆ πρὸς τοῦτο. Ἡ ἀγάπη εἶναι βασική προϋπόθεση τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς τριπλῆς ἐρωτήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς τόν Πέτρο, «ἀγαπᾶς με;», «φιλεῖς με;» καί τῆς τριπλῆς καταφατικῆς ἀπαντήσεως, πού ἔλαβε ἀπό αὐτόν, πρὶν τόν ἀποκαταστήσῃ στό ἀποστολικό ἀξίωμα¹⁷. Κατά τόν ἱερό Χρυσόστομο, «Ἡ ἀγάπη ἐστὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου ἢ εἰκῶν, ὁ χαρακτήρ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων, τό γνῶρισμα τῶν ἀποστόλων»¹⁸.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τόν Θεό καί ἡ ἀγάπη πρὸς τόν συνάνθρωπο εἶναι θεῖες ἐντολές καί «ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καί οἱ προφῆται κρέμανται»¹⁹. Εἶναι «πλήρωμα νόμου»²⁰ καί «σύνδεσμος τῆς τελειότητος»²¹.

Διὰ τῆς ἀσκήσεως καί αὐταπαρνήσεως διασπῶνται τά δεσμά τοῦ ἐγωῖσμοῦ καί τῆς φιλαυτίας καί ἐλευθερώνονται ἐκ τῆς φυλακῆς ἢ ἀγάπη, «ἥτις ἐκπηδῶσα τῆς φυλακῆς τοῦ ἰδίου ἐγὼ ἐκχέεται πρὸς πάντα... καί ἀπεριό-

16. Α΄ Ἰω. 4, 19.

17. Ἰω. 21, 15-17.

18. Ἰω. Χρυσόστομος, *Περὶ Ἀκαταλήπτου*, Λόγος Ι, α, Migne PG 48, 701-702.

19. Ματθ. 22, 40.

20. Ρωμ. 13, 10. Γαλ. 5, 14.

21. Κολ. 3, 14.

ριστος ἤδη τείνει νά διαδοθῆ ἀνά τήν ὑφήλιον», διδάσκει ἔργω καί λόγῳ ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως²².

Τήν ἀγάπη προϋποθέτουν οἱ ποιμαντορικές ἀρετές τῆς ἀνεξικακίας, ὑπομονῆς καί μακροθυμίας, πραότητος καί εἰρήνης, εὐσπλαγχνίας καί ἐλεημοσύνης.

Στό βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει, ὡς φυσική ἀρετή, ἡ ἀγάπη, ἐφ' ὅσον ἐκ φύσεως ἀγαπᾷ τόν Θεό, κατ' εἰκόνα τοῦ Ὁποίου ἐπλάσθη, καί τόν ἄνθρωπο, ὡς κατ' εἰκόνα Αὐτοῦ πλασθέντα. Ἐκτός τῆς φυσικῆς ἀγάπης ὅμως ὑπάρχει καί ἡ πνευματική ἀγάπη, ὡς καρπός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐμπνέει ἀγάπη πρός τόν Θεό καί τόν ἄνθρωπο. Αὕτη πλέον δέν εἶναι ἀρετή ἀλλά θεία φλόγα, πού πυρπολεῖ τήν καρδιά τοῦ πνευματικοῦ πατέρα. Γιά τήν ἀγάπη αὕτη, προσωποποιουμένη, ἐκφράζονται μέ ὕμνους οἱ Πατέρες. «Σύ εἶ, ἡ ἐμέ περικυκλοῦσα, ἡ ἐμέ φλέγουσα καί ἐκ πόνου καρδίας εἰς πόθον ἀπειρόν με Θεοῦ καί τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν καί πατέρων ἀνάπτουσα», λέγει στήν «Περί ἀγάπης» 1η Κατήχησή του ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος.

Ἡ ἀγάπη, ἡ ἐκ τοῦ Πνεύματος προσγινομένη, προξενεῖ καύση καρδίας «ὑπέρ πάσης τῆς κτίσεως, ἡγουν ὑπέρ τῶν ἀνθρώπων, καί τῶν ὀρνέων, καί τῶν ζώων, καί τῶν δαιμόνων, καί ὑπέρ παντός κτίσματος»²³. Αὕτη ἡ καύση τῆς καρδίας ὑπέρ πάσης τῆς κτίσεως δέν ἐξαιρεῖ ἐχθρούς, ἀθέους, ἀλλοθρήσκους καί ἑτεροδόξους. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μαρτυρεῖ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ὅτι λύπη μεγάλη καί «ἀδιάλειπτος ὀδύνη» ὑπῆρχε στήν καρδιά του γιά τήν

22. Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Τό γνῶθι σαυτόν*, ἐκδ. Νεκτάριος Παναγόπουλος, Ἀθήναι 2001⁵, σ. 164.

23. Ἰσαάκ Σύρου, *Ἀσκητικά*, ΠΑ, ἐκδ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 306.

ἀπιστία τῶν ἀδελφῶν του, τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν του Ἰουδαίων, ὑπέρ τῶν ὁποίων ἠύχετο αὐτός «ἀνάθεμα εἶναι ἀπό τοῦ Χριστοῦ»²⁴.

Ἡ ἀγάπη τοῦ συμβούλου ἢ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ διαθέτει τεράστια παιδαγωγική καί θεραπευτική δύναμη. Ἡ δέ ἁγιοπνευματική ἀγάπη τοῦ Πνευματικοῦ Πατέρα πρὸς τὰ πνευματικά τέκνα του ὑπερβαίνει κατὰ ποσότητα καί ποιότητα καί αὐτὴ τῶν γεννητόρων, ὑπερβαίνει καί τὸν θάνατο. Ἐκφράζεται μέ πολλοὺς τρόπους· μέ μία τρυφερότητα καί στοργή, πολλάκις μητρική, ὡς αὐτὴ πού ἠσθάνετο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν ἔγραφε πρὸς Θεσσαλονικεῖς: «ἐγενήθημεν ἡπιοὶ ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα· οὕτως ὁμειρόμενοι ὑμῶν εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τό εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καί τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν γεγένησθε»²⁵.

Ἐκφράζεται ἐνίοτε καί μέ παιδαγωγική αὐστηρότητα. Δέν μειώνεται ὑπὸ τῆς ψυχικῆς ἀσχημίας, ἁμαρτωλότητος, ἀδιαφορίας, ἀντιδράσεως ἢ καί ἐχθρότητος ἀκόμη τῶν καθοδηγουμένων ἢ συμβουλευομένων. Ἐκφράζεται ὡς συμπάθεια μέ τὴν κυριολεκτική ἔννοια τῆς λέξεως «Τίς ἀσθενεῖ, καί οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται καί οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;»²⁶. Ἀναλαμβάνει τό φορτίο τῶν δοκιμασιῶν, τῶν πόνων καί τῶν παραπτωμάτων τους. Κατὰ τίς «Ἀποστολικές Διαταγές», οἱ ποιμένες «χρὴ τοῦ λαοῦ τὰς ἁμαρτίας ἐξειδιιοποιεῖσθαι» (πρέπει νά κάμουν ἰδικές τους τίς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ), ὅπως καί «αὐτός (ὁ Κύριος) πάντων ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας ἀνήνεγκεν ἐπὶ τό ξύλον (Α΄ Πέτ. 2, 24)»²⁷.

24. Ρωμ. 9, 2-3.

25. Α΄ Θεσ. 2, 7-8.

26. Β΄ Κορ. 11, 29.

27. Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, 2, 35, 9, ΒΕΠΕΣ 2, 24, 3-6.

Ὁ ἐπίσκοπος μάλιστα «ἰδιοποιεῖσθω τό πλημμέλημα, καί λεγέτω τῷ ἡμαρτηκότι, ὅτι σύ μόνον ἐπίστρεψον, καὶ γὰρ τόν ὑπὲρ σοῦ θάνατον ἀναδέξομαι, ὡς ὁ Κύριος τόν ὑπὲρ ἐμοῦ καί πάντων»²⁸.

«φέρω τά βάρη καί τά παραπτώματά σας... Γίνατε σάν ἄνθρωπος πού κάθεται κάτω ἀπό τή σκιά ἐνός δένδρου... Ἀναλαμβάνω τήν καταδίκη σας, καί μέ τήν χάρη τοῦ Χριστοῦ δέν θά σᾶς ἐγκαταλείψω, οὔτε σ' αὐτόν τόν αἰῶνα, οὔτε στόν μέλλοντα», ἔλεγε στά πνευματικά τέκνα του ὁ ἄββᾶς Βαρσανούφιος. Καί στόν Θεό: «ὦ Κύριε, ἤ φέρε τά παιδιά μου μαζί μέ μένα στή Βασιλεία Σου, ἢ σβύσε καί μένα ἀπό τή βίβλο σου»²⁹.

«Παίρνω ἀπάνω μου τά λάθη σου... σάν νά 'τανε δικά μου». Μετανοῶ καί προσεύχομαι γιά σένα, εἶπε κάποτε ὁ στάρετς Τύχων ὁ ἀγιορείτης (1884-1968) εἰς ἐξομολογούμενο μέ τήν ψυχή μετέωρη μεταξύ οὐρανοῦ καί γῆς, «ἀνάμεσα στό ἐνθάδε καί τό ἐπέκεινα»³⁰. Λόγοι συγκλονιστικοί, πού ἐκφράζουν πολλούς γέροντες, πού ἐχάρισε ὁ Παράκλητος στήν Ἐκκλησία: «ἀναδόχους πταισμάτων» καί πνευματικῶν θανάτων, πού μέ τήν κίνηση αὐτή τοῦ πνεύματός τους ἐξομοιώνονται μέ τόν Χριστό τόν αἶροντα τήν ἁμαρτία τοῦ κόσμου.

Ἡ συμπάθεια καί «ἐξειδιοποίηση» ἀσθενειῶν, πταισμάτων καί πνευματικῶν θανάτων ἐκφράζεται καί στήν

28. Αὐτόθι, 2, 10, 6. ΒΕΠΕΣ 2, 26, 24-26.

29. Βίβλος Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, Ἐπιστολές 208, 39, 353, 110, 239, ἐκδ. Σωτηρίου Σχοινᾶ, Βόλος 1960. Βλ. Καλλίστου Ware, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 131.

30. Βλ. Γεωργίου Θεοδοκᾶ, Ἀσθενεῖς καί Ὀδοιπόροι, Ἐστία, Ἀθήναι 1979⁴, σ. 193-198. Βλ. Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης, Ἰ. Μ. Ἀγ. Νεοφύτου, Πάφος 1998, σ. 58 ἐξ.

προσευχή αὐτῶν τῶν γερόντων. Αὐτή τήν ἐμπειρία καταγράφει ὁ γέροντας Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) οὕτως: «Ὁ πνευματικός ἐν τῇ διακονίᾳ αὐτοῦ εὐρίσκεται εἰς τήν ἀνάγκην νά προσεύχηται πάντοτε ὑπέρ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐγγύς καί τῶν μακράν. Διά τῆς προσευχῆς ταύτης βυθίζεται οὗτος εἰς νέαν δι' αὐτόν ζωήν.

Εὐχόμενος ὑπέρ ἐκείνων, οἵτινες εὐρίσκονται ἐν ἀπογνώσει ἐκ τῶν ἀνυπερβλήτων δυσκολιῶν τοῦ ἀγῶνος διά τήν ἐπιβίωσιν, αἰσθάνεται ἀνησυχίαν καί ἀγωνίαν δι' αὐτούς. Εὐχόμενος ὑπέρ τῶν ἀσθενῶν μετέχει εἰς τόν ψυχικόν αὐτῶν φόβον ἐνώπιον τοῦ θανάτου. Προσευχόμενος ὑπέρ τῶν εὐρισκομένων ἐν τῷ ἄδη τῶν παθῶν, γεύεται ὁ ἴδιος τῆς καταστάσεως τοῦ ἄδου...». Συμβαίνει συχνά προσευχόμενος ὑπέρ ζώντων καί κεκοιμημένων νά ζῆ τήν μεταβολή τῆς θλίψεως εἰς χαρά. Συμβαίνει ἐνίοτε προσευχόμενος ὑπέρ γνωστῶν ἢ ἀγνωστῶν κεκοιμημένων νά λαμβάνη πληροφορία περί τῆς καταστάσεως αὐτῶν, καλῆς ἢ κακῆς. Ἡ προσωπική αὐτοῦ προσευχή καί ἡ λειτουργική λαμβάνουν κοσμικές καί ὑπερκόσμιες διαστάσεις.

Πνευματική ἀναδοχή εἶναι «ψυχῆς δόσις, ὑπέρ ψυχῆς τοῦ πλησίον κατά πάντα»³¹. Κύριο γνώρισμα τῆς πατρικῆς ἀγάπης εἶναι ἡ θυσία, ἡ ὑπαρξιακή συμμετοχή στήν Θυσία τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου.

Αὐτή ἡ ἀγάπη ἀπελευθερώνει τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν δουλεία τῶν παθῶν· τόν καθιστᾷ ἐλεύθερο, μακάριο, υἱό Θεοῦ κατά χάρι. «Ἀγάπη καί ἀπάθεια καί υἱοθεσία τοῖς ὀνόμασι μόνοις διακρίνονται (μόνον ὡς πρός τά ὀνόματα διαφέρουν) κατά τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Σιναΐτη³², ὁ ὁποῖος

31. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, Λόγος Ἔτερος πρός τόν Ποιμένα, 57, σ. 392.

32. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, Κλίμαξ, Λόγος Λ, 4, σ. 374.

τήν ὕμνεϊ, ὡς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὡς πηγὴ καὶ αἰτία πάντων τῶν ἀγαθῶν στὸν παρόντα βίον καὶ τὸν μέλλοντα: «Ἀγάπη, προφητείας χορηγός· ἀγάπη τεράτων παρεκτικῆ· ἀγάπη, ἐλλάμψεως ἄβυσσος· ἀγάπη, πηγὴ πυρός· ὅσον ἀναβλύσει, τοσοῦτον τὸν διψῶντα καταφλέξει· ἀγάπη, ἀγγέλων στάσις· ἀγάπη, προκοπὴ τῶν αἰώνων»³³.

2. ΧΑΡΙΣΜΑΤΑ

A. Διάκριση

Ἡ διάκριση εἶναι τό κατ' ἐξοχὴν ποιμαντορικό χάρισμα καὶ «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως.

Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἡ διάκριση καλοῦ καὶ κακοῦ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὡς ἴδιον τῶν τελείων, ἐκείνων, πού δι' ἀσκήσεως καὶ συνηθείας ἔχουν γυμνασμένα τὰ πνευματικά αἰσθητήρια³⁴ οἱ δὲ «διακρίσεις πνευμάτων»³⁵ κατατάσσονται ὑπ' Αὐτοῦ στὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης συνιστά: «Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφητὰ ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον»³⁶.

Ἡ πνευματικὴ καθοδήγηση δέν εἶναι ἔργο πάντων, ἀλλ' ἐκείνων, στοὺς ὁποίους ἐδόθη ἡ θεία διάκριση: «οὐ

33. Λόγος Α, 18, σ. 378.

34. Ἐβρ. 5, 14.

35. Α' Κορ. 12, 10.

36. Α' Ἰω. 4, 1.

πάντων γάρ ἐστὶν ὀδηγήσαι καὶ ἄλλους, ἀλλ' οἷς ἐδόθη ἡ
θεία διάκρισις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, διάκρισις πνευμά-
των, ἡ διαιροῦσα τὸ χειρὸν ἀπὸ τοῦ κρείττονος, τῇ μα-
χαίρᾳ τοῦ λόγου. Ἐκαστος γάρ ἰδίαν γνῶσιν, καὶ διάκρι-
σιν φυσικὴν ἢ πρακτικὴν ἢ μαθηματικὴν κέκτηται, καὶ οὐ
τὴν τοῦ Πνεύματος ἅπαντες. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ σοφὸς
Σειράχ, οἱ εἰρηνεύοντές σοι ἔστωσαν πολλοί, οἱ δὲ σύμ-
βουλοὶ σου εἶς ἀπὸ χιλίων» ὡς λέγει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ
Σιναΐτης³⁷.

Ἐπάρχουν τρεῖς ἀναβαθμοὶ διακρίσεως, ἀνάλογοι
πρὸς τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῶν ἀσκουμένων κατὰ τὸν
Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Σιναΐτη: Ἡ διάκριση τῶν ἀρχαρίων, τῶν
μεσαίων καὶ τῶν τελείων. Ἡ διάκριση τῶν ἀρχαρίων ὀρί-
ζεται ὡς ἡ ἀληθῆς ἐπίγνωσις ἑαυτῶν, ἡ αὐτογνωσία. Τῶν
μεσαίων, ὡς ἡ νοερά αἴσθησις ἢ διακρίνουσα ἀπταιστώ-
ς τὸ κυρίως ἀγαθὸ ἀπὸ τὸ φυσικὸ ἀγαθὸ καὶ ἀπὸ τὸ ἀντί-
θετὸ τοῦ κακοῦ. Τῶν δὲ τελείων εἶναι ἡ διὰ θείας ἐλλάμ-
ψεως ἐνυπάρχουσα γνώσις, ἡ ὁποία δύναται νὰ καταφω-
τίζη μὲ τὸν λύχνον τῆς καὶ ὅσα σκοτεινὰ ὑπάρχουν μέσα
στοὺς ἄλλους. Γενικῶς ὅμως ἡ διάκριση ὀρίζεται ὡς ἡ
ἀσφαλῆς κατανόησις τοῦ θείου θελήματος εἰς κάθε καιρὸ
καὶ τόπο καὶ περίπτωσις, ἡ ὁποία συνήθως ὑπάρχει στοὺς
καθαροὺς κατὰ τὴν καρδίαν, τὸ σῶμα καὶ τὸ στόμα. «Διά-
κρισις ἐστὶν συνειδήσις ἀμόλυντος καὶ καθαρά αἴσθη-
σις»³⁸.

«Ὁ πνευματικὸς πατέρας, ὁ προικισμένος μὲ διάκριση,
δὲν περιμένει ἀπλῶς νὰ τοῦ ἀποκαλυφθῆ ὁ ἄλλος, ἀλλά

37. Γρηγορίου Σιναΐτου, *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέζεσθαι τὸν
ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχήν καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι*, Migne PG
150, 1341.

38. Κλιμαξ, ΚΣΤ, 1, σ. 281.

δείχνει σ' αὐτόν σκέψεις πού εἶναι κρυμμένες ἀκόμη κι ἀπ' αὐτόν τόν ἴδιο. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔρχονταν στόν ἅγ. Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ, πολλές φορές αὐτός ἀνταποκρινόταν στίς δυσκολίες τους πρὶν κἄν τοῦ ποῦν τό λόγο τῆς ἐπίσκεψῆς τους. Σέ πολλές περιπτώσεις ἡ ἀπάντηση φαινόταν κατ' ἀρχάς ἄσχετη, ἀκόμα καί παράλογη ἢ ἀνεύθυνη· ἐπειδὴ συχνά ὁ ἅγ. Σεραφεῖμ δέν ἀπαντοῦσε στό ἐρώτημα πού εἶχε κατά νοῦ ὁ ἐπισκέπτης του, ἀλλά σ' αὐτό πού ὄφειλε νά εἶχε ἀπαντήσει. Γιά ὅλα αὐτά ὁ ἅγ. Σεραφεῖμ βασιζόταν στό ἐσωτερικό Φῶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τό θεωροῦσε σημαντικό, ἐξηγοῦσε, νά μὴν σκέφτεται προκαταβολικά τό τί εἶχε νά πεῖ· στήν περίπτωση αὐτή τά λόγια δέν θά ἐκπροσωποῦσαν παρά τή δική του ἀνθρώπινη κρίση, πού θά μπορούσε ἐξίσου νά σφάλλει, καί ὄχι τήν κρίση τοῦ Θεοῦ»³⁹.

Τό χάρισμα τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο γιά τήν διάγνωση τῆς προελεύσεως τῶν ὁραμάτων. «Ὁ πνευματικός, κατά τήν συνάντησιν αὐτοῦ μετὰ προσώπων ἄτινα διηγοῦνται εἰς αὐτόν περί τῶν ὁράσεων αὐτῶν, μεριμνᾷ πρωτίστως ὅπως ἀσφαλῶς διακρίνη τήν ἀληθῆ πηγὴν τῆς ὁράσεως, ἐάν εἶναι αὕτη ὄντως δεδομένη Ἄνωθεν ἢ μόνον ἀποκύημα διεγερμένης φαντασίας ἢ συνέπεια ἐπιρροῆς τῶν ἐχθρικών πνευμάτων. Τό ἔργον εἶναι ἐνίστε δύσκολον καί ἄκρως ὑπεύθυνον. Ἐάν τό παρά τοῦ Θεοῦ δοθέν ἐπιγράψωμεν εἰς ἐναντίαν δύναμιν, τότε κινδυνεύομεν νά ἐμπέσωμεν εἰς βλασφημίαν κατά τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου (βλ. Ματθ. 12, 28-31). Καί ἀντιθέτως: Ἐάν δεχθῶμεν δαιμονικὴν ἐπίδρασιν ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ προερχομένην, τότε ὠθοῦμεν τόν ἐμπεπιστευμένον εἰς ἡμᾶς ἐξο-

39. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, *Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία*, σ. 129.

μολογούμενον εἰς τὴν λατρείαν τῶν δαιμόνων. Συνεπῶς εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πάντας ἀνεξαίρετως τοὺς πνευματικούς ἢ θερμὴ καὶ διηνεκὴ προσευχὴ ἐν γένει καὶ ἐν ἐκάστη ἰδιαιτέρᾳ περιπτώσει, ὅπως Αὐτός ὁ Κύριος διαφυλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ σφαλμάτων ἐν τῇ διακονίᾳ αὐτῶν», γράφει ὁ γέροντας Σωφρόνιος (Σαχάρωφ)⁴⁰.

Ἡ διάκριση γεννᾶται ἐκ τῆς ταπεινοφροσύνης· εἶναι φῶς, πού δεικνύει στὸν ἔχοντα αὐτὴν «τόν καιρόν, τὸ ἐγχείρημα, τὸ ἐπιτήδευμα, τὴν ἰσχύν, τὴν γνῶσιν, τὴν ἡλικίαν, τὴν δύναμιν, τὴν ἀσθένειαν, τὴν προαίρεσιν, τὴν προθυμίαν, τὴν συντριβὴν, τὴν ἔξιν, τὴν ἀγνωσίαν, τὴν τοῦ σώματος δύναμιν καὶ κρᾶσιν, ὑγίαν τε καὶ ταλαιπωρίαν, τὸν τρόπον, τὸν τόπον, τὴν ἀναστροφὴν, τὴν ἀνατροφὴν, τὴν πίστιν, τὴν διάθεσιν, τὸν σκοπὸν, τὴν διαγωγὴν, τὴν ἄδειαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν φυσικὴν φρόνησιν, τὴν σπουδὴν, τὴν ἐγρήγορσιν, τὴν βραδύτητα καὶ τὰ ὅμοια. Ἐπειτα, τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, τὴν χρῆσιν, τὴν ποσότητα, τὰ εἶδη, τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενον, τὸν νοῦν τῆς ἐκάστης λέξεως...», κατὰ τὸν Ὅσιο Πέτρο Δαμασκηνό⁴¹.

Ὁ διακριτικὸς πνευματικὸς δύναται νὰ διαγνώσῃ τίς βαθύτερες αἰτίες τῶν ψυχικῶν νόσων, τίς ρίζες τῶν ψυχολογικῶν προβλημάτων καὶ νὰ συστήσῃ τὰ κατάλληλα θεραπευτικὰ μέσα. «Διακριτικὸς ἐστὶν ὑγείας εὐρετὴς καὶ νόσου καθαιρέτης»⁴². Εἶναι ὁ ἀπλανὴς πρὸς Θεὸν ὁδηγός.

Ἐκ τῆς διακρίσεως γεννᾶται ἡ διόραση.

40. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ἔνθ' ἄνωτ., σ. 223.

41. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, *Περὶ διακρίσεως*, «Φιλοκαλία», ἐκδ. «Ἀστὴρ», Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 1960, τ. 3, 66-67.

42. Κλίμαξ, ΚΣΤ, 22, σ. 313.

Β. Διόραση

Ἡ διόραση ὀρίζεται συνήθως ὡς ἡ ἰκανότης διεισδύσεως στὸν «κρυπτό τῆς καρδίας ἄνθρωπο». Ὁ διορατικὸς προχωρεῖ πέραν ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν φαινομένων, «πέρα ἀπὸ τίς συμβατικές χειρονομίες καὶ συνήθειες, μέ τίς ὁποῖες κρύβουμε τὴν ἀληθινὴ μας προσωπικότητα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας· πέρα δὲ ἀπὸ ὅλες αὐτές τίς κοινοτοπίες, συλλαμβάνει τὸ μοναδικὸ πρόσωπο, τὸ δημιουργημένο κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση Θεοῦ. Ἡ δύναμη αὐτὴ εἶναι πνευματικὴ καὶ ὄχι φυσικὴ· δέν εἶναι ἓνα κάποιο εἶδος ὑπεραισθητῆς ἀντίληψης, οὔτε μιὰ ἀγίασμένη μαντεία, ἀλλὰ καρπὸς τῆς χάριτος, πού προϋποθέτει συνεχῆ προσευχὴ καὶ ἀδιάλειπτο ἀσκητικὸ ἀγῶνα»⁴³.

Ὁ Ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνὸς προσδιορίζει τὴν διόραση ὡς γνώση μέρους τῶν κεκρυμμένων μυστηρίων, δηλαδὴ τοῦ θεοῦ σκοποῦ, πού ὑπάρχει στὶς θεῖες Γραφές καὶ εἰς ἕκαστο κτίσμα. Εἶναι αὐτὴ, πού ὁ προφήτης Ἡσαΐας καλεῖ «βουλή» (Ἡσ. 11, 2), ἡ ὁποία «βλέπει τὰ πράγματα κατὰ φύσιν». Ἡ διόραση, ἡ λεγομένη καὶ φρόνηση, εἶναι ἡ φυσικὴ γνώση, διότι προϋπῆρχε στή φύση τοῦ ἀνθρώπου λόγω τῆς καθαρότητος τοῦ νοῦς του. Τὰ πάθη ὅμως ἐσχότισαν τὸν νοῦν καὶ, ἂν δέν σηκῶση αὐτὰ ὁ Θεὸς διὰ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, δέν δύναται νὰ βλέπη. Ὁ διορατικὸς προβλέπει τίς κεκρυμμένες μηχανές τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐκκόπτει τίς ἀφορμές αὐτῶν ἐγκαίρως⁴⁴.

Ἐκ τῆς διοράσεως γεννᾶται ἡ προόραση, κατὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Σιναΐτη⁴⁵.

43. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 126.

44. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 163.

45. Κλίμαξ, Δ, 105, σ. 104.

Γ. Προόραση

Ἡ διόραση εἶναι ἡ φυσική γνώση, πού εἶχε ὁ ἄνθρωπος στήν ἀρχαία κατάσταση, πρὶν τὰ πάθη σκοτίσουν τόν νοῦ του. Ἡ προόραση ὅμως εἶναι ὑπέρ φύση γνώση, πού κατά χάρη δίδεται στούς ἀξίους. Ὡς λέγει ὁ Ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός, «Μόνος ὁ Θεός προγινώσκει τὰ πάντα ἐν πᾶσι, καί διατί ἐποίησεν ἕκαστον πράγμα ἢ λόγον τῆς θείας Γραφῆς, καί κατά χάριν δίδωσι τοῖς ἀξίοις τό γινώσκειν»⁴⁶.

Δ. Πνευματική γνώση – Θεωρητική Θεολογία

Ἡ πνευματική γνώση διαφέρει τῆς φυσικῆς γνώσεως ὡς πρὸς τοῦτο: Ἡ μὲν φυσική γνώση ἀποκτᾶται μέ διανοητική ἐργασία καί εἶναι προσιτή εἰς κάθε ἄνθρωπο, ἡ δέ πνευματική γνώση χορηγεῖται ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τούς ψυχοσωματικῶς κεκαθαμένους καί προϋποθέτει πνευματική ἐργασία μετ' αὐτογνωσίας καί προσευχῆς. Ὁ Θεός γνωρίζεται διά τῆς πνευματικῆς γνώσεως· ὄχι διά τῆς φυσικῆς. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι κοινωνία, θεωρία (ὄραση) Αὐτοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπορρέει ἡ θεωρητική Θεολογία. Ἡ πατερική Θεολογία εἶναι ἔκφραση αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας —τῆς κοινωνίας καί θεωρίας Αὐτοῦ— πού συνιστᾶ τήν οὐσία τῆς Θεολογίας.

Ἡ Ἐκκλησία διά τῶν αἰώνων ἀναδεικνύει τοιούτους κατόχους καί ἐκφραστές πνευματικῆς γνώσεως καί θεωρητικῆς Θεολογίας. Κατά τόν 20όν αἰῶνα, ἕνας ἐξ αὐτῶν, ἐκπρόσωπος τοῦ μακραίωνος ἀγιορετικοῦ ἡσυχασμοῦ, ὁ

46. Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐνθ' ἀνωτέρω.

Γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἑσυχαστής (†1959), ἐκφράζει τὴν ἐμπειρία του μέ τούς κάτωθι λόγους:

«Ὁ ἀληθής μοναχός εἶναι προϊόν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καί ὅταν ἐν ὑπακοῇ καί τῇ ἡσυχίᾳ καθαγνίση τάς αἰσθήσεις καί γαληνιάσῃ ὁ νοῦς καί καθαρισθῇ ἡ καρδιά του, τότε λαμβάνει χάριν καί γνώσεως φωτισμόν. Γίνεται ὅλος φῶς, ὅλος νοῦς, ὅλος διαύγεια. Καί βρῦει Θεολογίαν, ὅπου ἂν γράφουν τρεῖς δέν προλαμβάνουν τό ρεῦμα πού βρῦει κυματωδῶς καί σκορπίζει εἰρήνην καί ἄκραν ἀκινησίαν παθῶν εἰς ὅλο τό σῶμα. Φλογίζεται ἡ καρδιά ἀπό θείαν ἀγάπην καί φωνάζει· ‘κράτει Ἰησοῦ μου, τά κύματα τῆς χάριτός σου, ὅτι ἀναλύομαι ὡσεὶ κηρός’. Καί ὄντως ἀναλύεται μὴ βαστάζων. Καί ἀρπάζεται ὁ νοῦς εἰς τὴν θεωρίαν. Καί γίνεται σύγκρασις. Καί μετουσιοῦται ὁ ἄνθρωπος καί γίνεται ἓνα μέ τόν Θεόν· ὥστε νά μὴν γνωρίζῃ ἢ νά χωρίζῃ τόν ἑαυτόν του, καθὼς τό σίδηρον εἰς τό πῦρ, ὅταν ἀνάψῃ καί ἀφομοιωθῇ μέ τό πῦρ»⁴⁷.

3. ΠΡΟΣΟΝΤΑ

Παιδεία – ἀληθής σοφία

Ὁ σύμβουλος ἢ πνευματικός ὁδηγός πρέπει νά εἶναι κάτοχος θεολογικῆς καί, εἰ δυνατόν, πολυμεροῦς παιδείας. Διά τῆς θεολογικῆς παιδείας θά δυνηθῇ νά δώσῃ λόγο περί τῆς πίστεως καί τῆς ἐλπίδος του εἰς ὅποιον τόν ζητήσῃ καί λύσῃ τῶν ἀποριῶν τῶν συμβουλευομένων. Θά δυνηθῇ νά καταρτίσῃ καί νά διδάξῃ. Πρέπει νά εἶναι κάτοχος καί ἐκφραστής τοῦ Εὐαγγελίου καί τῆς ἱεράς Πα-

47. Γέροντος Ἰωσήφ, Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας, ἐκδ. Ἰ. Μονῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὅρος 1985, σ. 279.

ραδόσεως — τοῦ ἀγράφου τούτου τεύχους τοῦ Εὐαγγελίου — καί τῆς πατερικῆς Θεολογίας, ἡ ὁποία ἐκφράζει ὄχι μόνο τήν ὀρθή ἐρμηνεία καί βίωση τοῦ Εὐαγγελίου καί τήν βιωματική ἐμπειρία τῆς κοινωνίας τοῦ Θεοῦ ἀλλά καί τό ἐκκλησιαστικό φρόνημα καί τό πατερικό ἦθος· τήν ἄρμονία δόγματος καί ἦθους. Οἱ Πατέρες δέν παρέχουν μόνο μαρτυρία Χριστοῦ, ὡς ἔκφραση ἐμπειρικῆς γνώσεως καί οἰκειώσεως Αὐτοῦ, ἀλλά πορευόμενοι στά ἴχνη τῶν Ἀποστόλων διήνοιξαν ὁδὸ πρὸς συνάντηση, ἐπίγνωση καί οἰκείωση Αὐτοῦ.

Διὰ τῆς θεολογικῆς παιδείας καθίσταται γνωστή ἡ ἔκφραση τῆς ἐμπειρίας τοῦ Θεοῦ ἀλλ' ὄχι ἡ ἐμπειρία.

Τήν ἐμπειρία λαμβάνουν αὐτοί, πού διανύουν τήν πρακτική ὁδὸ τῶν Πατέρων μας.

Ἡ Ποιμαντική Συμβουλευτική καλύπτει ὅλο τό φάσμα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καί ἀπευθύνεται πρὸς ἀνθρώπους διαφόρων μορφωτικῶν καί πνευματικῶν ἐπιπέδων. Ὡς ἐκ τούτου ἡ γνώση τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν δεδομένων καί πορισμάτων φωταγωγομένη ἀπὸ τό φῶς τῆς διακρίσεως πρὸς ὀρθή ἀξιολόγηση καί ἀξιοποίηση αὐτῶν ὑποβοηθεῖ τόν σύμβουλο στό ἔργο του πρὸς ὄφελος τῶν συμβουλευομένων.

Ἡ Ποιμαντική Συμβουλευτική ἢ πνευματική καθοδήγηση ὅμως, γιά νά εἶναι ἀπλανής, πρέπει νά διέπεται ἀπό σοφία. Ἡ δέ ἀληθής σοφία ὑπερβαίνει τήν μονομερῆ ἐπιστημονική γνώση — τήν μερική γνώση τοῦ ἐπιστητοῦ· εἶναι ἡ «ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν», ὡς περιέχουσα τό καθόλου, πού συνιστᾶ κατὰ τόν Ἅγιο Νεκτᾶριο προϋπόθεση τῆς ἀληθοῦς μορφώσεως καί ἀναγωγῆς πρὸς Θεόν.

Περί τούτου ἔλεγε πρὸς τοὺς ἐφήβους: «Ὡς ἡ ἀλήθεια τελειοῖ καί ἀναδεικνύει εἰκόνα Θεοῦ τόν ἄνθρωπον, οὕτω καί ἡ ἐπιστήμη ἀναδεικνύει αὐτόν τό ὑπέρτατον τῶν δημιουργημάτων διδάσκουσα αὐτόν τά τε θεῖα, τά τε ἀν-

θρώπινα. Ἄλλ' ὅποια ἄρα γε ἐπιστήμη; Ἡ θεολογία, ἡ φιλολογογία, ἡ ἀστρονομία, ἡ φυσική, ἡ νομική, ἡ ἰατρική; Πάντως οὐχί· ἀλλ' ἡ ἀληθῆς σοφία· αὕτη εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν ὡς περιέχουσα τό καθόλου· εἶναι ἀληθῆς σοφία κατὰ τόν Μέγα Βασίλειον ἡ ἐπιστήμη τῶν θείων καί ἀνθρωπίνων πραγμάτων καί τῶν τούτων αἰτίων»⁴⁸.

Ὁ ἕως τῆς ἀληθοῦς σοφίας εἶναι ἔκφραση τοῦ θείου ἔρωτος, ἔφεση πρὸς τό ἐπιπόθητον ἄκρον Ἀγαθό, πού εἶναι ἡ ἀρχή καί τό τέλος της· «Ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἔνδοξός ἐστι σοφία καί χορηγήσει αὐτήν τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν»⁴⁹.

48. Ἀγίου Νεκταρίου, Λόγος πρὸς τοὺς ἐφήβους, ἐκφωνηθεῖς ἐν τῷ Γυμνασίῳ Λαμίας· Ἡ κλησις τῶν ἐφήβων ἐν τῇ κοινω-
νίᾳ, Περὶ ἀληθοῦς καί ψευδοῦς μορφώσεως, Ἀθήναι ἄ.χ., σ. 11.

49. Νεκταρίου Πενταπόλεως, Περὶ ἀγάπης Θεοῦ, περ. «Ἀνα-
μόρφωσις», Ἀθήναι 1904, φ. 11, σ. 2 ἐξ. Ἐραστῆς αὐτῆς καί ὁ
σοφός Σολομών δέεται πρὸς Θεόν γιὰ τὴν ἀπόκτησίν της (Βλ.
Σοφ. Σολ., 9, 1-19).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ

Α. ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός τῆς Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς, ὡς καί ὄλων τῶν πτυχῶν τῆς ποιμαντικῆς διακονίας, εἶναι ἡ ἐπίγνωση καί οικείωση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹, διά τοῦ Ὁποίου ἀναγόμεθα στόν Ἐπουράνιο Πατέρα.

Ἡ δέ ἐπίγνωση καί οικείωση τοῦ Θεοῦ συνιστᾷ ζωὴν αἰώνιον, ὡς ὀρίζεται ὑπό τοῦ Κυρίου στήν ἀρχιερατική Του προσευχή: «αὕτη δέ ἐστίν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τόν μόνον ἀληθινόν Θεόν καί ὄν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»². «Ἡ αἰώνιος ζωή εἶναι ὕπαρξις ἄλλης τά-

1. Ἐφ. 4, 13.

2. Ἰω. 17, 3.

ξεως. Κυρίως εἶπειν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός· τό ἄναρχον εἶναι Αὐτοῦ ἄπτεται ἡμῶν, πληροῖ ἡμᾶς καί ἡμεῖς δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι εἴμεθα αἰώνιοι κατά τό μέτρον τῆς διαμονῆς ἡμῶν ἐν τῷ Θεῷ»³.

Ἡ ὑπαρξιακή ὁμῶς γνώση τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἐν Αὐτῷ μέθεξι τῆς αἰωνίου Ζωῆς προϋποθέτει τήν οἰκείωση τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρόσεως, ἡ ὁποία θεμελιούται ἐπί τῆς σταυρικῆς Θυσίας Αὐτοῦ, καί τήν ἀποδοχή καί τήρηση τῶν ἐντολῶν Του⁴. Οἱ ἐντολές εἶναι προβολή τῆς θείας Ζωῆς ἐπί τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἀποκαλύπτεται καί ἐνοικεῖ μετά τοῦ Πατρός Του εἰς ἐκεῖνον, πού τηρεῖ τίς ἐντολές Του⁵. Συνεπῶς ἡ Ποιμαντική Συμβουλευτική, ὡς καί ἡ καθόλου ποιμαντική διακονία, πρέπει νά ἀσκῆται στήν ὁδό τοῦ θείου θελήματος καί μέ τίς κάτωθι ἀρχές, πού ὑπηρετοῦν στήν ἐπίτευξη τοῦ σκοποῦ της.

B. ΑΡΧΕΣ

α) Εὐαγγέλιο – Θεῖο Θέλημα

Ἡ πρώτη ἀρχή τῆς Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς εἶναι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι ἀποκεκαλυμμένο στό Εὐαγγέλιο. Ὁ πνευματικός ὁδηγός ἢ πατέρας τοῦτο πρέπει νά βιώνη καί νά ἐκφράζη μέ τό λειτούργημά του.

3. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ἐνθ' ἄνωπ., σ. 207.

4. Ἰω. 17, 7-8.

5. Ἰω. 14, 23. Κατά τόν Ἅγιο Μᾶρκο τόν Ἐρημίτη. «Κύριος εἰς τάς ἰδίας ἐγκέκρυπται ἐντολάς καί τοῖς ζητοῦσιν αὐτόν κατ' ἀναλογίαν εὐρίσκεται» (Περί νόμου πνευματικοῦ, ΡΣΑ, Migne PG 65, 928).

Πρέπει νά ἀσκή τήν διακονία του «οὐχ ὡς ἰδίαν τινα ἐπιστήμην ἐξ αὐθεντίας»⁶. Ἀλλά «κατ' ἐπιστήμην τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας», ὡς λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, νά θεραπεύη «τά πάθη τῶν ψυχῶν εἰς περιποίησιν τῆς ἐν Χριστῷ ὑγείας καί διαμονῆς»⁷, «φοβούμενος μή τι παρά τό θέλημα τοῦ Θεοῦ τό ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁμολογούμενον ἡ εἶπη ἢ τυπώση καί εὐρεθῆ ψευδομάρτυς τοῦ Θεοῦ ἢ ἱερόσυλος, ἐν τῷ ἐπεισάγειν τι ἀλλότριον τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας ἢ παραλεῖψαι τι τῶν ἀρεσκόντων τῷ Θεῷ»⁸.

ὑπό αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἐνεφοροῦντο πάντες οἱ Πατέρες καί οἱ Ἅγιοι, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ ἦτο Εὐαγγέλιο στήν πράξη καί τοῦ Εὐαγγελίου διετέλεσαν αὐθεντικοί ἐρμηνευτές.

β) Θεανθρώπινη συνεργία

Ὁ Θεός καλεῖ πάντα τά ἔθνη καί τούς λαούς πρὸς ἀπολύτρωση καί σωτηρία ἀλλά πρέπει καί ὁ ἄνθρωπος νά ἀποδεχθῆ καί νά ἀνταποκριθῆ στό θεῖο κάλεσμα· «οὕτω γάρ ἠγάπησεν ὁ Θεός τόν κόσμον, ὥστε τόν υἱόν αὐτοῦ τόν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον»⁹. Πρέπει ὁμοίως καί ὁ ἄνθρωπος νά ἀποδεχθῆ αὐτήν τήν προσφορά καί τήν Θυσία τῆς Ἀγάπης Του. Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου διὰ δύο

6. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, ρπδ', Migne PG 31, 1205AB.

7. Μ. Βασιλείου, Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν, ὄρος π', Migne PG 31, 865B.

8. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, 7η', Migne PG 31, 1149D.

9. Ἰω. 3, 16.

παραγόντων συν-τελείται: Διά τοῦ Θεοῦ καί ἀνθρωπί-
νου· διά τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καί τῆς θελήσεως τοῦ
ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος πληγείς ὑπό τοῦ πνευματικοῦ
θανάτου καί μέ τήν φθορά πού ἔχει ὑποστῆ καί ὑφίστα-
ται, ὑπόδουλος στόν ἐγωϊσμό καί στά πάθη του, δέν δύ-
νεται αὐτοδυνάμως νά τηρήσῃ τό ζωοποιό θέλημα τοῦ
Θεοῦ καί νά σωθῇ. Ἔχει ἀνάγκη τῆς θείας χάριτος, τῶν
θειῶν ἐνεργειῶν καί θεανθρώπινης ἐνότητος καί συνερ-
γίας πρὸς ἀναγέννηση, ἀνάπλαση καί καρποφορία· «κα-
θώς τό κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐάν
μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδέ ὑμεῖς, ἐάν μὴ ἐν ἐμοὶ
μείνητε», ἐβεβαίωσε ὁ Κύριος¹⁰.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Θεανθρώπινος ὀργανισμός. Τά λει-
τουργήματά της συν-τελοῦνται θεανθρώπινως. Ὡς ἐκ
τούτου ἀρχή τῆς Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς, ὡς καί
τῆς καθόλου ποιμαντικῆς διακονίας, εἶναι ἡ θεανθρώπινη
συνεργία.

Τό ἔργο τῆς θεραπείας καί ἀπολυτρώσεως τῶν ψυχῶν
εἶναι ἔργο κατ' ἐξοχὴν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ. Ὁ πνευματι-
κὸς ὁδηγὸς εἶναι ὑπηρέτης καί συνεργὸς Θεοῦ πρὸς ἐπι-
τέλεση τούτου καί πρέπει νά ἔχῃ συνείδηση τῶν ὁρίων
του καί βαθυτάτη συναίσθηση, ὅτι ἐπιμελεῖται ψυχῶν
«αἵματι Χριστοῦ ἐξήγορασμένων»¹¹.

γ) Χριστοκεντρικότης

Ἡ πνευματικὴ καθοδήγηση καί πατρότης ἔχει νόημα

10. Ἰω. 15, 4.

11. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, ρπδ', Migne PG 31, 1205AB. Πρὸβλ. αὐτόθι, 1188 Α. Βλ. Ὅροι κατὰ πλάτος, λδ', Migne PG 31, 1001Α.

στό μέτρο, πού συνδέει τόν ἄνθρωπο μέ τήν θεία Πατρότητα καί πού συμβάλλει στήν χριστοποίησή του καί στήν θεία υἰοθεσία του.

Ὁ πνευματικός πατέρας ὠδινᾶται μέ τίς πτώσεις τῶν πνευματικῶν τέκνων του καί χαίρει, ὅταν αὐξάνει ὁ Χριστός στίς καρδιές τους. Ἡ Προδρομική ἀρχή «ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμέ δέ ἐλαττοῦσθαι»¹² πρέπει νά διέπη τό λειτούργημά του. Ὡς νυμφαγωγός, πρέπει νά ὀδηγῇ καί νά συνδέη τίς ψυχές μέ τόν Νυμφίο τῆς Ἐκκλησίας. Συνδυετικός κρίκος, πού θά τόν συνδέη μέ τά πνευματικά τέκνα του, πρέπει νά εἶναι ὁ Χριστός. Σύνδεσμος ἀγάπης καί εἰρήνης πρέπει νά εἶναι ὁ Κύριος. Τοῦτο δηλώνει κατηγορηματικῶς ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος εἰς ἐπιστολή του πρός τά πνευματικά τέκνα του, τίς μοναχές τῆς Αἰγίνης: «...σύνδεσμος τῆς ἀγάπης ἐστίν ὁ Κύριος, ὁ κυριεύων τῶν καρδιῶν ἡμῶν»¹³. Ἀποδοκιμάζει δέ τήν ἀγάπη, πού δέν ἀπορρέει ἀπό τόν Χριστό καί ἀπό τό πλήρωμα τῆς ἀγάπης, πού παρέχει Ἐκεῖνος.

Ἡ ἀμοιβαία ἀνθρωπίνη ἀγάπη, πού ἀναπτύσσεται εἰς αὐτή τήν σχέση, παραμένει γνησία καί ἀμιγής, ὅταν ἀντλή, τροφοδοτῆται, καθαίρεται καί ἀφθαρτίζεται ἀπό τήν πηγὴ τῆς Ἀγάπης.

Ἡ συμβουλευτική διαπροσωπική σχέση, ὅταν χάση τήν Χριστοκεντρικότητά της, ἐκφυλίζεται καί ὑπόκειται στήν φθορά. Ὅταν διαπνέεται ἀπό τήν κοινωνία ἀγάπης Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ὅταν μένη μέσα στήν Ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ,

12. Ἰω. 3, 30.

13. Ἐπ. 21, Τίτου Ἐμμ. Ματθαϊάκη Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καί Γηρομερίου, Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, Κατηχητικά Ἐπιστολαί πρός τάς Μοναχές Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Αἰγίνης, Ἀθήναι 1984, σ. 233.

καθίσταται θεανθρωπίνη καί αιωνία. Τότε απολαμβάνει ο άνθρωπος τό πλήρωμα αγάπης αφθάρτου, θείας και ανθρωπίνης, όταν μένη ἐν τῇ Ἀγάπῃ Αὐτοῦ, ὡς εἶπε: «καθὼς ἠγάπησέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὼ ἠγάπησα ὑμᾶς· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ»¹⁴.

δ) Ἑξατομίκευση

Ὁ μόνος ἀληθινὸς Ποιμὴν ἐν ἀπολύτῳ ἐννοία εἶναι ὁ Θεός, ὡς ἀπεκάλυψε διὰ τῶν προφητῶν Του καὶ ὡς ἀπεκαλύφθη ὁ ἴδιος στό Πρόσωπο τοῦ Ἰῶῦ Του.

Ὁ εἰκοστός δεῦτερος φαλμός, πληρέστερον παντός ἄλλου προφητικοῦ λόγου, φανερώνει τὴν προσωπική σχέση καὶ κοινωνία τοῦ θείου Ποιμένος μετὰ τοῦ ποιμανομένου ἀνθρώπου καὶ τίς θεῖες ποιμαντορικές ἐνέργειες, ἕως ὅτου ἀποκαταστήσῃ τὸν ἀνθρωπο στόν πατρικό του οἶκο. «Ὁ Κύριος εἶναι ὁ ποιμὴν μου», λέγει στόν πρῶτο στίχο τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου. Ἡ λέξη «ὁ ποιμὴν μου» ἐκφράζει τὴν μοναδικότητα τοῦ ποιμένος καὶ τῆς ἀπολύτως ἑξατομικευμένης ποιμαντικῆς Του, ὡς παρατηρεῖται εἰς εὐστοχο σχόλιο: «Εἶναι ποιμένας μου ὄχι μόνο γιατί ἀνήκει σέ μένα καθ' ὅσον καὶ γὼ Τοῦ ἀνήκω... ἀλλ' ἐπίσης γιατί ἐνεργεῖ σάν Ποιμένας μου σέ ὅ,τι μέ ἀφορᾶ, μ' ἕνα ἀποκλειστικό τρόπο πού ταιριάζει σέ μένα μόνο... Εἶναι ποιμένας τοῦ καθ' ἑνός ξεχωριστά, μ' ἕνα μοναδικό καὶ μυστικό τρόπο. Ἡ στάσις Του ἔναντι τοῦ κάθε ἀτόμου, ὁ τρόπος πού τό προσεγγίζει, ἡ 'ποιμαντική του' φροντίδα (πράγματι μπορούμε νά τὴν ὀνομάσουμε ἔτσι) ποικίλλει

14. Ἰω. 15, 9.

ἀνάλογα μέ τήν προσωπική περίπτωση τοῦ καθ' ἑνός»¹⁵. Ἀπολύτως ἐξατομικευμένη ποιμαντική ἀσκεῖ μόνον Ἐκεῖνος, ὁ Ὅποιος δύναται νά εἶπῃ ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ: «ἐγώ εἰμι ὁ ποιμήν ὁ καλός, καί γινώσκω τά ἐμά καί γινώσκομαι ὑπό τῶν ἐμῶν»¹⁶.

Κατ' ἀναλογία αὐτή ἡ θεϊκή καί παιδαγωγική ἀρχή τῆς ἐξατομικεύσεως πρέπει νά τηρῆται στήν ἀσκηση τῆς Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς καί καθοδηγήσεως. Πρέπει νά λαμβάνεται ὑπ' ὄψῃ ὑπό τοῦ Πνευματικοῦ ἢ μοναδικότητος τοῦ κάθε ἀνθρώπου, μέ τίς φυσικές καταβολές του, τήν προῖστορία του, τόν παράγοντα τῆς κληρονομικότητός του, τήν ἡλικία, τά φυσικά καί ἐπίκτητα προσόντα του, τά τάλαντα, τίς ἀρετές, τίς ἀδυναμίες καί ἐφέσεις του, τό πνευματικό καί μορφωτικό ἐπίπεδό του, τό ἀξίωμα, πού τυχόν κατέχει, τίς συνθῆκες, ὑπό τίς ὁποῖες διαβιώνει, τά κίνητρα τῶν λόγων καί τῶν ἔργων του. «Κᾶν γάρ τό αὐτό ἀμάρτημα εἶναι δοκῆ τό τε ἀδιαφόρου καί τό τοῦ εὐλαβοῦς, ἀλλά πολλή ἡ μεταξύ αὐτῶν διαφορά»¹⁷, λέγει ὁ Μέγας Βασιλείος, τοῦ ὁποῖου ἡ χριστοκεντρική Ποιμαντική καί ἡ θεραπευτική ἀγωγή τῶν ψυχῶν, ὡς διαγράφεται στά «Ἀσκητικά» του, διέπεται ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἐξατομικεύσεως, «ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν μέτρον τοῖς πᾶσι»¹⁸.

Κατά τήν θεραπευτική ἀγωγή, πού ἀσκεῖται μέ τήν

15. Ἀρχιμ. Λέβ Ζιλλέ, Ὁ Ποιμήν, μτφρ. Ἑλένης Γκανούρη, ἐκδ. «Ἡ Ἴελαφος», Ἀθήνα ἄ.χ., σ. 11.

16. Ἰω. 10, 14.

17. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, πα', Migne PG 31, 1140A. Προβλ. πβ', αὐτόθι, 1141A.

18. Μ. Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, σγ', Migne PG 31, 1217A. Βλ. Κωνστ. Δωρ. Μουρατίδου, Χριστοκεντρική Ποιμαντική ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου, Ἀθήναι 1969, σ. 69.

πνευματική καθοδήγηση, «μερικές φορές τό φάρμακο του ενός εἶναι δηλητήριο γιά τόν ἄλλο. Μερικές δέ φορές τό ἴδιο παρασκεύασμα στόν ἴδιο ἄνθρωπο, ἄν προσφέρεται στόν καιρό του, εἶναι φάρμακο, καί ἄν ὄχι, δηλητήριο», λέγει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης στόν «Περί διακρίσεως» ΚΣΤ Λόγο του¹⁹. Σχετικῶς γράφει ὁ Ἅγιος Ἰσιδώρος ὁ Πηλουσιώτης: «Τοσοῦτων οὖν ὄντων καί τῶν ἀρρωστημάτων καί τῶν βοηθημάτων, καί πάντων μή τοῖς αὐτοῖς εἰκόντων, ἀλλά καί τούναντίον εἰς χεῖρονα πλημμελήματα, ἐρεθιζομένων, τίς μή τῷ θεῷ Πνεύματι τήν ψυχήν φωτισθεῖς, εἰδέναι ἤ ἐπαρκέσαι δυνησεται;»²⁰.

ε) Προσευχή

Ἡ ποιμαντική ἐμπειρία μαρτυρεῖ, ὅτι οὐδεῖς ἀφ' ἑαυτοῦ δύναται νά ἐπαρκέση γιά ἕνα τόσο δύσκολο καί λεπτό λειτούργημα, ἄνευ τοῦ ἄνωθεν φωτισμοῦ. Ὁ δέ φωτισμός παρέχεται ἄνωθεν διά τῆς νηπτικῆς καθάρσεως καί προσευχῆς τοῦ νοῦ καί τῆς καρδίας. Ἡ πνευματική καρποφορία κατά τήν ἄσκηση τῆς Ἀποστολικῆς καί ποιμαντικῆς διακονίας συνδέεται καί ἀπορρέει ἀπό τήν προσευχή στό Ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο φαίνεται ἀπό τούς λόγους Του: «οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγώ ἐξελεξάμεν ὑμᾶς, καί ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καί καρπὸν φέρητε, καί ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὅ,τι ἄν αἰτήσητε τόν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δῶ ὑμῖν»²¹.

19. Κλίμαξ, ΚΣΤ, 20, σ. 288.

20. Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἐπιστ. ΙV, ΡΜΕ, Migne 78, 1228.

21. Ἰω. 15, 16.

Ἡ Προσευχὴ στό Ὄνομά Του εἶναι ἐντολή καί παραίνεση, γεμάτη ἀγάπη καί τρυφερότητα, πού ἔδωσε καί περί τό τέλος τοῦ ἐπιγείου βίου Του: «ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδέν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καί λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρά ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη»²².

Κατά τήν βιβλική ἀντίληψη τό Ὄνομα τοῦ Θεοῦ συνδέεται μέ τήν Παρουσία Του. Τό Ὄνομα Ἰησοῦς σημαίνει Σωτήρ. Μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Ὄνόματός Του ὁ Ἰησοῦς εἶναι παρών, ἐνεργεῖ καί φωτίζει καί ὁ πνευματικός ὁδηγός προσφέρεται ὡς ὄργανο τῶν ἐνεργειῶν Του, ἐλλαμπόμενο ἀπό τό Φῶς Του. Τό Ὄνομα Ἰησοῦς περικλείει δύναμη σωτηριώδη. Διά τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ὄνόματος τοῦ Ἰησοῦ ἡ καρδιά πλατύνεται καί περιπτύσσεται πᾶν ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό γεγονός, ὅλον τόν κόσμον· γίνεται παγκόσμιος καί συμμετέχει στήν προσευχή τοῦ Κυρίου. Ἡ προσευχή αὐτή, στήν ὑψίστη μορφή της, ἐνώνει τόν ἄνθρωπο πλήρως μετά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι τό Φῶς, ἡ Ἀλήθεια καί ἡ Ζωή.

Οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Πατέρες καί οἱ Ἅγιοι μέ τήν δύναμη τοῦ Ὄνόματος ἔφεραν καρπό πολύ. Ὁρθόδοξη παραδοσιακή ἀρχή τῆς Ἐξομολογητικῆς καί Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς εἶναι ἡ ἐπίκληση τοῦ Θείου Ὄνόματος κατά τήν ὥρα τῆς ἐξομολογήσεως ἢ τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως, τήν ὁποία ἐτήρουν οἱ Ἅγιοι. Δι' αὐτῆς ἀπεκαλύπτετο καί ἐξεφράζετο ὑπό τοῦ Πνευματικοῦ τό θεῖο θέλημα. Πρόκειται γιά «τήν ἐκ τοῦ θεοῦ γέννησιν τοῦ λόγου ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς προσευχῆς». Ὁ Ὅσιος Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ, πού ἐφήρμοζε αὐτήν τήν ἀρχή, ἔλεγε, ὅτι ὁσάκις ὠμίλει «ἐκ τοῦ νοός αὐτοῦ», ἔκαμε λάθη.

22. Ἰω. 16, 24.

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νά τονισθῆ, ὅτι ὄχι μόνον ἡ ἔκφραση ἀλλά καί αὐτή ἡ πραγμάτωση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἐντολῶν Αὐτοῦ καθίσταται δυνατή μέ τήν ἐπίκληση τοῦ θείου Ὄνόματος, διότι ἄνευ Αὐτοῦ δέν δύναμεθα ποιεῖν οὐδέν. Ὁ γέροντας Σωφρόνιος (Σαχάρωφ) τοῦτο ὁμολογεῖ: «Ὅτε ἐδόθη εἰς ἐμέ νά βεβαιωθῶ καί ἐκ πείρας ὅτι αἱ ἐντολαί τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ὡς πρός τήν οὐσίαν αὐτῶν, προβολή τῆς θείας ζωῆς ἐπί τοῦ γηϊνοῦ ἐπιπέδου, τότε κατενόησα τούς λόγους τοῦ Κυρίου: 'Χωρίς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν'»²³.

στ) Πνευματοκίνητο

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι Παρών μετά τοῦ Πατρός καί τοῦ Πνεύματος. Τό Ἅγιο Πνεῦμα μᾶς ἀποκαλύπτει καί μᾶς συνδέει μέ τόν Χριστό. Ἡ ἐν Χριστῷ σχέση καί κοινωνία εἶναι ἀγιοπνευματική καί συν-τελεῖ στήν ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ πνευματικός ὁδηγός ἢ πατέρας κινεῖται ὑπό τοῦ Πνεύματος. Ἐγραφε χαρακτηριστικῶς ὁ Ἅγιος Νεκτάριος στά πνευματικά τέκνα του: «Ἐάν τό Πνεῦμα δέν κινήσῃ τόν νοῦν μου, μένει ἀργός καί ἀδυνατῶ νά γράψω τι καί δέν ἔχω τι νά σᾶς γράψω»²⁴.

Ὁ ἀληθινός γέροντας ὁδηγεῖται ὑπό τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι ὁ μόνος ἀληθής πνευματικός ὁδηγός: «διαθέτει

23. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Ὁψόμεθα τόν Θεόν καθὼς ἐστι, μτφρ. ἐκ τοῦ Ρωσικοῦ Ἱερομονάχου Ζαχαρίου, Ἰ. Π. Σ. Μονή Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1996³, σ. 205.

24. Ἐπ. 10, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 50.

για τόν καθένα καί έναν διαφορετικό λόγο· ἐπειδή ὅμως ὁ λόγος πού προσφέρει, στό βαθύτερο ἐπίπεδο, δέν εἶναι δικός του ἀλλά τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δέν γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων ποιός θά εἶναι αὐτός ὁ λόγος... Μπαίνει μαζί μέ τόν μαθητή του στή συγκεκριμένη κατάσταση, χωρίς κανείς νά γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων ποιά θά εἶναι ἡ ἀκριβής ἔκβαση, ἀλλά ὁ καθένας περιμένει τόν φωτισμό τοῦ Πνεύματος. Καί οἱ δύο μαθαίνουν κατά τήν πορεία»²⁵. Καί οἱ δύο ὁδηγοῦνται ὑπό τοῦ Πνεύματος «εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν»²⁶, στήν μέθεξι τῆς αἰωνιότητος καί στήν υἰοθεσία.

25. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 138.

26. Ἰω. 16, 13.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ο ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΟΜΕΝΟΣ

Ως έχει ήδη αναφερθῆ, ἡ συμβουλή εἶναι ἀναγκαία καί καθοριστική γιά τήν πορεία τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καί γιά τήν πραγμάτωση τοῦ ὑπαρξιακοῦ του σκοποῦ, πού συμπίπτει μέ τόν σκοπό τῆς Συμβουλευτικῆς Ποιμαντικῆς. Ὡς ἐκ τούτου ὁ σύμβουλος δέν μπορεῖ νά ἐπιλεγῆ χωρίς κριτήρια καί προϋποθέσεις, ὅταν μάλιστα τό πρόσωπό του συμπίπτει μέ τό πρόσωπο τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ ἢ πατέρα.

α) Προσευχή

Πρωταρχικῆς σημασίας προϋπόθεση γιά τόν συμβουλευόμενον εἶναι ἡ διά προσευχῆς ἀναφορά του στόν Δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ μέ τό αἶτημα τοῦτο, διότι Ἐκεῖνος ἀναδεικνύει καί παρέχει τούς Πνευματικούς ὁδηγούς καί

Πατέρες. Ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ὑποδεικνύει πρὸς τοῦτο τὴν κάτωθι προσευχή:

«Κύριε, ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν (Ἰεζ. λγ, 11), ὁ κατελθὼν διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα τοὺς κειμένους καὶ τεθνατωμένους ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐξαναστήσῃ καὶ σέ κατιδεῖν αὐτούς, τό φῶς τό ἀληθινόν, ὡς ἰδεῖν ἀνθρώπῳ δυνατόν, καταξιώσης, **πέμψον μοι ἄνθρωπον γινώσκοντά σε**, ἵνα, ὡς σοι δουλεύσας αὐτῷ καὶ πάσῃ δυνάμει μου ὑποταγείς καὶ τό σὸν ἐν τῷ ἐκείνου θελήματι ποιήσας θέλημα, εὐαρεστήσω σοὶ τῷ μόνῳ Θεῷ καὶ καταξιώθῃ σου καὶ γὰρ τῆς βασιλείας σου, ὁ ἁμαρτωλός»¹.

Ὑπογραμμίζεται, ὅτι αἴτημα στήν ἀνωτέρω προσευχὴ εἶναι, νὰ σταλῇ πνευματικός, ὁ ὁποῖος νὰ διαθέτῃ τίς δύο βασικὲς προϋποθέσεις: α) τὴν ἐμπειρικὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ καὶ β) τὴν ἔκφραση τοῦ Θελήματός Του, πού νοηματοδοτεῖ καὶ τὴν ὑπακοή, διὰ τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖται τό Θεῖο θέλημα.

β) Ἀναζήτηση

Αὐτός, πού κατέχει τὴν γνῶση τοῦ Θεοῦ μέ τὴν ὀρθόδοξο γνωσιολογικὴ ἔννοια, εἶναι μέτοχος Ζωῆς αἰωνίου. Δέν νοεῖται πνευματικός πατέρας, πού δέν κατέχει καὶ δέν μεταδίδει τὴν ἐν Χριστῷ πνευματικὴ ζωὴ διὰ τῶν θείων μυστηρίων καὶ διὰ τοῦ θείου λόγου. Διὰ τοῦτο ὁ συμβουλευόμενος πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ, πού ὑπάρχει ζωὴ, λόγος ζωῆς, «ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν»².

1. Συμεών Νέου Θεολόγου, *Ἠθικοὶ Λόγοι*, 7, Sources Chretiennes, 129, 186, 437-445.

2. Β' Κορ. 2, 16.

Εἶναι χαρακτηριστική ἡ μαρτυρία αὐτῆς τῆς ἀναζητήσεως ὑπὸ τοῦ γέροντος Ἰωσήφ τοῦ Ἡσυχαστοῦ, ὅταν νέος μετέβη στό ἅγιον Ὄρος, γιά νά μονάσῃ. Γράφει εἰς ἐπιστολή του:

«Ἐμεῖς, ἀδελφή μου, ὅταν ἦλθαμε εἰς τό Ἅγιον Ὄρος δέν ἐκλείσθημεν εἰς ἓνα σπίτι καθῶς οἱ πολλοί συνηθίζουν. Ἀλλά ἐζητήσαμεν, ἐφωνάξαμεν, ἐκλαύσαμεν· βουνοῦ καί τρύπα δέν ἀφήσαμεν, γυρεύοντες ἀπλανῆ ὁδηγόν· νά ἀκούσωμεν λόγια ζωῆς, ὄχι ἀργά καί μάταια. Λοιπόν δέν ἀφήσαμεν Γέροντα Ἐρημίτην ὅπου νά μῆ λάβωμεν ἐξ αὐτοῦ ἔστω καί ρανίδα ὠφέλειαν... Καί ἀπό αὐτούς τούς ἁγίους ἔλαβα ‘τάξις’ καί ‘τυπικόν’ πῶς νά περιπατῶ στήν ζωῆν μου. Αὐτοί μέ ὠδήγησαν. Δέν λέγω τίποτε ἐδικόν μου»³.

Ἀκόμη καί ὅταν ἀπέκτησε γέροντα, ἐλάμβανε «εὐλογία» καί ἀπό Ἐκεῖνον γιά ψυχωφελῆ ἀναζήτηση καί συμβουλευτικό διάλογο καί μέ ἄλλους γέροντες, πού διέπρεψαν στήν πράξη καί θεωρία τοῦ Θεοῦ⁴.

γ) Πνευματικός ἀγώνας

Ἡ ἀναζήτηση πρέπει νά γίνεται μέ προσευχή, συνοδευομένη ἀπό νηστεία καί ἐλεημοσύνη, συνιστᾶ ὁ Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, γιά νά διανοιχθοῦν οἱ ὀφθαλμοί τοῦ ἀναζητοῦντος καί νά ἀντικρύσῃ τοιοῦτον πνευματικό πα-

3. Γέροντος Ἰωσήφ, ἐπ. κς, Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὄρος 1985³, σ. 155.

4. Αὐτόθι, σ. 89.

τέρα, καθώς ο Κορνήλιος τόν ἄγγελο⁵. Οἱ ἀληθινοὶ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ καὶ πατέρες εἶναι σπάνιοι εἰς κάθε ἐποχή καὶ ἡ ἀναγνώρισή τους εἶναι δύσκολη, ὅταν ὁ ἀναζητῶν δέν ἔχει τίς ἀνάλογες προϋποθέσεις καὶ πνευματικὲς αἰσθήσεις. Χρειάζεται πρὸς τοῦτο θεία ἔλλαμψη, ἡ ὁποία παρέχεται διὰ προσευχῆς καὶ πνευματικοῦ ἀγῶνος, γιὰ νὰ διανοιῆξῃ ὁ Θεὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς «πρὸς τὸ ἐπιγνῶναι, εἶπου καὶ τοιοῦτός τις ἐν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ γενεᾷ ὧν εὐρεθήσεται»⁶.

Χρειάζεται ἀσκήση καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἀσκήσεως εἶναι ἡ αὐτομελέτη πρὸς αὐτογνωσίαν. Ἡ δὲ αὐτογνωσία παρέχει ἓνα βαθμὸν διακρίσεως τῶν ἀνθρώπων. «Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ στραφῇ πρωτίστως πρὸς τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ νὰ γνωρίσῃ ἑαυτὸν, διότι ὁ γνωρίζων ἑαυτὸν δύναται νὰ γνωρίσῃ καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀντιθέτως ὁ ἀγνοῶν ἑαυτὸν ὁμοιάζει πρὸς τυφλὸν μὴ δυνάμενον νὰ διακρίνῃ μεταξὺ ‘τυφλοῦ ἢ βλέποντος’, ἥτοι μεταξὺ γνησίου καὶ μὴ γνησίου πνευματικοῦ πατρός»⁷.

Στὸν ἐκζητοῦντα τὸν Θεὸν καὶ τὸ θέλημά Του μὲ εἰλικρίνεια, προσευχὴ καὶ πνευματικὸν ἀγῶνα ὁ Παράκλητος θὰ στείλῃ τὸν γνήσιον πνευματικὸν πατέρα. Χωρὶς αὐτὲς τίς προϋποθέσεις, καὶ σὲ προφήτη ἂν ὑπάγῃ ὁ συμβουλευόμενος, θὰ πλανηθῇ καὶ ὁ προφήτης κατὰ τὸ πατερικὸν λόγιον.

5. Ἐπ. 3, 241-247. Βλ. Ἀρχιεπισκόπου Βασιλείου Κριβοσέ-
ϊν, *Μέσα στὸ Φῶς τοῦ Χριστοῦ*, μτφρ. Πίτσα Σκουτέρη, ἐκδ.
«Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 1983, σ. 129. Πρβλ.
Πρ. 10, 31.

6. Ἐπ. 1, σ. 127. Βλ. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, *Ἡ Πνευματικὴ πατρότης κατὰ Συμεῶν τὸν Νέον Θεολόγον*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη, 1977, σ. 117.

7. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 118.

δ) Παράδοση

Ὁ γέροντας ἢ πνευματικός πατέρας βιώνει καί ἐκφράζει ὅλη τήν ἀποκεκαλυμμένη καί παραδεδομένη γραπτῶς καί ἀγράφως, διά τῶν Ἀποστόλων καί Πατέρων, Ἀλήθεια καί πνευματική ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, καί τήν παραδίδει στά πνευματικά τέκνα του, ὡς προΐκα καί κληρο πατρικό.

Αὐτή ἡ παράδοση εἶναι ἡ λυδία λίθος, στήν ὁποία πρέπει νά δοκιμάζονται πράξεις καί λόγοι ποιμένων καί ποιμαινομένων, συμβούλων καί συμβουλευομένων. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μετά δεκατέσσερα ἔτη ἱεραποστολικοῦ ἔργου, μέ ἀποκάλυψη Θεοῦ, ἀνέβη στά Ἱεροσόλυμα μέ τόν Βαρνάβα καί τόν Τίτον καί ἔθεσε ὑπό τήν κρίση τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, καί ἰδιαιτέρως τῶν ἐγκρίτων Ἀποστόλων, τό Εὐαγγέλιο, πού ἐκήρυττε εἰς τά ἔθνη, γιά νά βεβαιωθῇ περί τῆς γνησιότητός του, φοβούμενος, μήπως ἐκοπίασε ἢ κοπιάζει ματαιίως· «μήπως εἰς κενόν τρέχω ἢ ἔδραμον», γράφει⁸. Ὁ συνετός ὁπωσδήποτε «θά ἀποφύγη τήν αὐτάρκειαν καί θά ἀναζητήσῃ ἀξιοπίστους μάρτυρας, ἵνα μάθῃ 'μήπως εἰς κενόν τρέχει'» (Πρβλ. Γαλ. β, 2). «Μάρτυρας ὅμως εἶναι φυσικόν, ὅτι ὀφείλει νά ἐκλέγῃ ἐκ τῶν παλαιότερων μέν τούς ἀκολουθήσαντας τόν Χριστόν ἐκ τῶν συγχρόνων δέ αὐτοῦ τούς ἔχοντας τήν αὐτήν πίστιν ... Ὁ ἄνθρωπος ἀποκεκομμένος ἐκ τῆς Παραδόσεως, δέν εἶναι εἰς θέσιν νά πορευθῇ μόνος τήν ὁδόν τοῦ Χριστοῦ»⁹.

Ὁ γέροντας δέν ἐκφράζει γνώμη προσωπική ἀλλά τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. «Ἰπάρχει κάτι πού εἶναι πο-

8. Γαλ. 2, 2.

9. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), Ὁψόμεθα..., σ. 198.

λύ πιά σημαντικό από κάθε βιβλίο και ιδέα», γράφει ένας Ρώσος λαϊκός τόν 19ο αιώνα, ο Σλαυόφιλος Κιργιέεφσκι, «και αυτό τό κάτι εἶναι ἕνας ὀρθόδοξος στάρτες, μπροστά στον ὁποῖο μπορεῖς νά ἀκουμπήσεις τήν κάθε σου σκέψη και ἀπό τόν ὁποῖο μπορεῖς νά ἀκούσεις, ὄχι μία ἀπλή προσωπική γνώμη, ἀλλά τήν κρίση τῶν Ἁγίων Πατέρων. Δόξα τῷ Θεῷ, δέν ἔχουν ἐξαφανιστεῖ ἀπό τή Ρωσία μας τέτοιιοι γέροντες»¹⁰.

Ἡ συμφωνία μέ τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας εἶναι και κριτήριο γιά τήν ἀποδοχή τῶν συμβουλῶν. Τοῦτο συνιστᾶ και ὁ γέροντας Δανιήλ ὁ Κατουνακιώτης στά πνευματικά τέκνα του γράφων:

«... Δέν ἐννοῶ, τέκνα μου ἐν Κυρίῳ, νά κάμετε τυφλήν και παράλογον ὑπακοήν κατά τό ἔθνος ἐκείνων οἵτινες διδάσκουν και ἀναλαμβάνουν δῆθεν προστασίαν πνευματικήν χάριν ἐγωῖσμοῦ και ἰδιοτελείας, ἔστω και ἐλαχίστης, μή γένοιτο! ἀλλά νά προσέχητε και ἐάν ἀπό ἡμᾶς ἴδῃτε συμβουλᾶς και ὑποθήκας μή συναδούσας μέ τό ἀγνόν πνεῦμα τῆς πατρικῆς διακρίσεως και τῶν ἀπλανῶν ὑπαγορεύσεων τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὀφείλετε νά μήν ὑπακούητε»¹¹.

ε) Ἐμπιστοσύνη

Τό Ἅγιο Πνεῦμα ἀπαντῶν στίς ἐπίμονες προσευχές και ἀναζητήσεις μας ὑποδεικνύει τό πρόσωπο τοῦ πνευματι-

10. Βλ. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 116 ἔξ.

11. Γέροντος Δανιήλ Κατουνακιώτου, Ἐπιστολή πρὸς Ἡγουμένην κ. Ξένην περὶ Μοναχισμοῦ, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὅρος – Θεσσαλονίκη 1982, σ. 49.

κοῦ πατέρα, πού θά συμβάλη στήν ἐν Χριστῷ πνευματική ἀναγέννησή μας καί πληροφορεῖ περὶ αὐτοῦ τήν καρδιά μας: «Καί εἰ μὲν εἰς ὃν ἤδη ἔσχες πατέρα πνευματικόν περισσοτέρως πληροφορεῖται παρά τῆς χάριτος ἡ καρδιά σου, ποίει ἅ σοι λέγει καί σώζη... Εἰ δέ πρὸς ἄλλον τό Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπέμφει σε, μή διστάσης τό σύνολον»¹².

Ὅταν λοιπόν ἡ καρδιά λάβῃ τοιαύτη πληροφορία καί βεβαιότητα, τότε πρέπει μέ ἐμπιστοσύνη νά ἀνοίγεται στόν πνευματικό, ὡς εἰς τόν Θεό.

Ἡ ἐμπιστοσύνη ἀπειλεῖται: α) ἀπό τήν ἀγνοία, τήν ἀπειρία, τήν πλάνη ἢ τήν ἀδυναμία τοῦ συμβουλευομένου, νά διαγνώσῃ τά κίνητρα τῶν πράξεων ἢ τῶν ἐπιλογῶν τοῦ πνευματικοῦ. Ὁ ὄντως Πνευματικός κατανοεῖ τά πάντα, αὐτός δέ ὑπ' οὐδενός κατανοεῖται, εἰ μή μόνον ὑπό τῶν Πνευματικῶν. Ὅταν συγκαταβαίῃ πρὸς τά ἀνθρώπινα πάθη, ἅς μή λησμονῇ ὁ συμβουλευόμενος τήν Παύλειον ποιμαντικήν ἀρχή «τοῖς πᾶσι γέγονα τά πάντα, ἵνα πάντως τινάς σώσω»¹³ καί ἅς μήν ἐμπιστεύεται οὔτε στά ἴδια του τά μάτια, διότι καί αὐτά ἐνίοτε πλανῶνται, ὡς διδάσκει ἡ πείρα. Τοῦτο συνιστᾷ καί ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος: «Ἐάν ἴδῃς μετά πορνῶν καί τελωνῶν καί ἀμαρτωλῶν συνεσθίοντα, μηδέν λογίση ἐμπαθές καί ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἀπαθῆ πάντα καί ἅγια καί τό ἐγενόμενον τοῖς πᾶσι τά πάντα, ἵνα τούς πάντας κερδήσω' κατά νοῦν λογίζου, βλέπων αὐτόν τοῖς ἀνθρωπίνους συγκαταβαίνοντα πάθεσιν. Ἀλλά μηδέ τοῖς ὀφθαλμοῖς βλέπων, τούτοις

12. Συμεών Νέου Θεολόγου, *Κατηχήσεις* 20, 50-62. Βλ. Ἀρχιεπισκόπου Βασιλείου Κριβοσείν, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 134.

13. Α' Κορ. 9, 22.

πιστεύσης τό σύνολον· πλανῶνται γάρ καί οὔτοι, ὡς ἔργω μεμάθηκα»¹⁴.

β) Ἡ ἐμπιστοσύνη ἀπειλεῖται ἀπό συκοφαντίες φθονερῶν, κακοβούλων, ἤ πλανωμένων ἀνθρώπων, τίς ὅποιες ὄχι μόνον δέν πρέπει νά ἀποδέχεται ἤ νά ἀνέχεται ὁ συμβουλευόμενος ἀλλά νά ὑπερασπίζεται τήν τιμή καί τήν ὑπόληψη τοῦ πνευματικοῦ του.

Εἶναι γεγονός ὑπό τῆς πείρας διδασκόμενο καί ὑπό τοῦ ἀνωτέρω Ἁγίου μαρτυρούμενο, ὅτι ἡ συκοφαντία κατά κανόνα πηγάζει ἐκ τοῦ φθόνου. «Ἡ συκοφαντία προέρχεται συνήθως ἐκ μέρους ἐκείνων οἱ ὅποιοι, μολονότι κατέχουν τήν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ζοῦν εἰς τό σκότος καί διά τοῦτο μισοῦν τούς πνευματικούς, οἱ ὅποιοι ζοῦν εἰς τό φῶς καί ἔχοντες τήν θείαν γνῶσιν ὁμιλοῦν περί τῶν θείων πραγμάτων. Ὁ λόγος τοῦ θεοπνεύστου πνευματικοῦ ἀνδρός, κατά τόν Συμεών, τιτρώσκει ὡς μάχαιρα δίστομος τήν ψυχήν τοῦ σαρκικοῦ ἀνθρώπου καί διεγείρει τοῦτον πρὸς ἄντιλογίαν καί μῖσος'. Οὕτως ὁ σαρκικός ἀνθρωπος θεωρεῖ ὡς ἐχθρόν του τόν πνευματικόν καί ἐκ φθόνου κινούμενος συκοφαντεῖ τοῦτον»¹⁵.

γ) Ἡ ἐμπιστοσύνη ἀπειλεῖται καί δοκιμάζεται ἀπό τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καί ἀτέλειες ἤ καί πιθανές πτώσεις τοῦ πνευματικοῦ. Ἀλλά ὁ συμβουλευόμενος δέν πρέπει νά λησμονῇ, ὅτι τό ἀλάθητον καί ἄπτωτον τά ἔχει μόνον ὁ Θεός. Ὡς ἔχει ἤδη λεχθῆ, ὁ μόνος ἀληθής καί ἀλάθητος πνευματικός ὁδηγός εἶναι τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐάν ἡ συμβουλευτική σχέση δέν εἶναι «δίπλευρη» καί ἀνθρωποκεντρική, ἀλλά ἀγιοπνευματική καί χριστοκεντρική τότε

14. Κατηχ. 20, 80-87. Βλ. Ἀρχιεπισκόπου Βασιλείου Κριβοσεΐν, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 135.

15. Βλ. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 135.

ἀντέχει καί εἰς αὐτές τίς δοκιμασίαις πρὸς τό συμφέρον καί τῶν δύο. Στή σχέση αὐτή καί συνοδοιπορία ὑπάρχει καί ἡ ἀμοιβαιότητα. Ἀρκετές ἱστορίες τοῦ «*Γεροντικοῦ*» δείχνουν αὐτή τήν ἀμοιβαιότητα στή σχέση γέροντα – μαθητή· δείχνουν πῶς καί ὁ μαθητής καλεῖται μερικές φορές μέ τήν ταπεινή του ὑπομονή καί ἀγάπη νά συμβάλλῃ στήν μετάνοια καί πνευματική πρόοδο τοῦ πνευματικοῦ. Ἄλλωστε ἡ μετάνοια καί ἡ πνευματική πρόοδος συμβούλων καί συμβουλευομένων δέν ἔχουν ὄρια· πρέπει νά χαρακτηρίζουν ὅλη τήν πορεία τους πρὸς τήν τελείωση. Ἡ τελειότης δέν ἔχει τέλος· εἶναι «ἀτέλεστος» (= ἀτελείωτος).

στ) Ἀγάπη

Ἡ ἐμπιστοσύνη συνδέεται καί μέ τήν ἀγάπη· ὠρισμένα δέ χαρακτηριστικά αὐτῆς, ἀναφερόμενα ὑπό τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, εἶναι τά ἐξῆς: (Ἡ ἀγάπη) «οὐ λογίζεται τό κακόν, οὐ χαίρει ἐπί τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δέ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει»¹⁶.

Ἡ υἱική ἀγάπη πρὸς τόν πνευματικό πατέρα εἶναι κατ' ἀρχήν φυσική ἀρετή καί ἀπόρροια τῆς πνευματικῆς συγγενείας, ἡ ὁποία εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας, ὡς ἔχει ἀποδειχθῆ.

Ἡ ποιότης καί ποσότης αὐτῆς τῆς ἀγάπης ἐξαρτᾶται ἀπό τόν βαθμό τῆς πνευματικῆς προόδου καί οἰκειώσεως τοῦ Θεοῦ· ὅσο περισσότερο μετέχει τοῦ Θεοῦ, τόσο περισσότερο γνησία, καθαρὰ, ἀμιγῆς, πνευματική καί μεγάλη καθίσταται. Ἄνευ προσευχῆς καί ἀσκήσεως, ἡ ἀγά-

16. Α' Κορ. 13, 5-8.

πη παραμένει κοινή και φθαρτή και πιθανόν, να αποβῆ ἐμπαθῆς, στείρα ἀνθρωπολατρεία, να ἐκφυλισθῆ και να ἐκπέση· καταστάσεις, πού δέν πρέπει να καλλιεργοῦνται ἀπό τά πνευματικά τέκνα οὔτε να τυγχάνουν ἀνοχῆς ὑπό τῶν πνευματικῶν πατέρων.

Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος ἀποδοκιμάζων τοιοῦτου εἴδους «ἀγάπες» ἔγραψε πρὸς τά πνευματικά τέκνα του :

«Περί ἐμοῦ οὐδεμίαν φροντίδα να λαμβάνωσι, οὐδέ να σκέπτονται ἀνθρωπίνως, ὅτι ὀφείλουσι πρὸς ἐμέ ἀγάπην. Ἡ ἀγάπη, ἡ πρὸς ἐμέ να εἶναι οὐχί ἀποτέλεσμα σκέψεως και αἰτία τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀγάπης μου, ἀλλά πλεόνασμα τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου· ν' ἀπορρέη δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ κοινοῦ συνδέσμου τῆς ἀγάπης. Αὕτη ἡ ἀγάπη ἐστίν ἡ καθαρὰ, ἐν πνεύματι ἀγάπη, τὴν ὁποίαν ἀδυνατεῖ να ἐκμεταλλευθῆ ὁ πονηρός και να ζητήση ὑπούλως να μεταβάλη αὐτὴν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἀγάπην ἀνθρωπίνην και κοινήν... ὀφείλομεν καθ' ἐκάστην να ἐξατάζωμεν μήπως ἡ ἀγάπη ἡμῶν δέν ἀπορρέει ἀπό τοῦ συνδέσμου τῆς ἀγάπης ἧτοι τοῦ Χριστοῦ ἢ δέν ἐκπηγάζει ἀπό τοῦ πληρώματος τῆς ἀγάπης»¹⁷.

Τόν γνήσιο πνευματικό πατέρα ἀναπαύει ἡ πνευματικὴ ἀγάπη, ἡ ἀγάπη πού ὑπαγορεύεται ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα. Τόν χαροποιεῖ και τόν ἀναπτερώνει ἡ πνευματικὴ πρόοδος τῶν παιδιῶν του. Γιά τούς δυσβάστακτους κόπους του οὐδεμίαν ἄλλη ἀμοιβὴ ἐπιζητεῖ, εἰ μή μόνον να τά ἴδη «εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»¹⁸.

17. Ἐπ. 121, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 234.

18. Ἐφ. 4, 13.

ζ) Τιμή

Ἐκφραση ἀγάπης εἶναι καί ἡ τιμή πρὸς τὸν πνευματικὸν ὁδηγὸ καὶ πατέρα, ἡ ὁποία διαβαίνει εἰς τὸ Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς Ἐκεῖνος εἶπε στοὺς μαθητές του: «Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμέ δέχεται, καὶ ὁ ἐμέ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με»¹⁹.

Οἱ ἀτέλειες του δέν πρέπει νά μειώνουν τήν πρὸς αὐτόν τιμή, νά ἐκτίθενται καὶ νά διατυμπανίζονται ἐπὶ ζημίᾳ προσωπικῇ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καὶ οἱ ἀδυναμίες τῶν γονέων μας δέν μειώνουν τήν πρὸς αὐτούς τιμή καὶ ἀγάπη μας. Σχετικῶς σημειώνει ὁ γέροντας Σωφρόνιος: Πᾶς ἀρνητικὸς λόγος περὶ τοῦ πνευματικοῦ «ἐμπνέει δυσπιστίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκη καθοδηγήσεως, παρηγορίας καὶ στηριγμοῦ» καὶ προκαλεῖ διπλό πόνο εἰς ἐκεῖνον· πονεῖ δι' ἑαυτὸν ἀλλ' ἡ ἀρνητικὴ γνώμη καὶ κατάκριση τῶν ἀνθρώπων εἶναι εὐεργετικὴ γι' αὐτόν προσωπικῶς, διότι «βοηθεῖ αὐτόν νά ταπεινοῦται καὶ οὕτως ἐκ τῆς ἐμπόνου αὐτοῦ καρδίας νά προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν θερμότεραν προσευχήν, καὶ τότε εὐκολώτερον νά κράζῃ πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς σωτηρίας ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ζῆ διὰ παθημάτων ὁμοίων πρὸς τὰ παθήματα ἐνός τοσοῦτον μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς». Πονεῖ καὶ «διὰ τὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ὅλη ἡ Ἐκκλησία, ὅλη ἡ ἀνθρωπότης, ὅταν καταστρέφεται τὸ κῦρος τῶν ἱεροουργῶν»²⁰.

Στόν πνευματικὸ πατέρα, πού ὑφίσταται τὸ ἀσκητικὸ «μαρτύριον τῆς συνειδήσεως», κόπους καὶ πόνους γιὰ

19. Ματθ. 10, 40.

20. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Περὶ προσευχῆς*, σ. 218.

τήν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς του, συκοφαντίες, διωγμούς καί θάνατον ἐνίστε ὑπέρ τῆς πίστεως του, ἀρμόζει τιμή μάρτυρος. Ἴλλωστε κατά τόν Ἰωάννη Χρυσόστομο, «Μάρτυρα οὐχί ὁ θάνατος ποιεῖ μόνον, ἀλλά καί ἡ πρόθεσις· οὐ γάρ ἀπό τῆς ἐκβάσεως μόνον, ἀλλά καί ἀπό τῆς γνώμης πλέκεται πολλάκις ὁ τοῦ μαρτυρίου στέφανος»²¹.

Ἡ τιμή πρέπει νά ἀπονέμεται τόσο κατά τήν διάρκεια τῆς παρουσίας ζωῆς ὅσο καί μετά τόν θάνατό του διά τῆς μνημονεύσεως αὐτοῦ καί τῆς ἐπικλήσεως τῶν προσευχῶν του, διότι τόν σύνδεσμο τῆς πνευματικῆς ἀγάπης δέν τόν διασπᾶ οὔτε αὐτός ὁ θάνατος. Τοῦτο βεβαιώνει ἐκ πείρας καί ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος ὁ Θεολόγος:

«Πίστευε δέ ὅτι μετά παρρησίας παρίσταται τῷ Θεῷ, κᾶν τῷ τάφῳ τό σῶμα τούτου κατέθηκας, καί ἀδιστάκτως ἐπικαλοῦ τήν πρεσβείαν αὐτοῦ· καί βοηθήσει σοι ἐνταῦθα καί ἐκ πάντων φυλάξει σε τῶν ἐναντίων, καί ὑποδέξεται σε ἐν τῷ ἐκδημεῖν σε ἀπό τοῦ σώματος καί μονήν αἰωνίαν ἐτοιμάσει σοι»²².

η) Ὑπακοή

Ἐκφραση καί συνέπεια τῆς ἐμπιστοσύνης, τῆς ἀγάπης καί τιμῆς πρὸς τόν πνευματικό πατέρα εἶναι καί ἡ ὑπακοή πρὸς αὐτόν, ἡ ὁποία ἀνάγεται πρὸς τόν Ἰησοῦ Χριστό τόν Εἰπόντα: «Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καί ὁ

21. Ἰω. Χρυσόστομο, Ἐγκώμιον εἰς τόν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας, β, Migne PG 50, 601.

22. Συμεών Νέου Θεολόγου, II, Κατηχ. 20, Sources Chretien-nes, 104, 342, 155-160.

ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμέ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμέ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με»²³.

Πρότυπο ὑπακοῆς εἶναι αὐτός ὁ Χριστός, «γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»²⁴.

Τὴν σημασίαν τῆς ὑπακοῆς τονίζουν ὅλοι οἱ Πατέρες καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς.

Ἡ ὑπακοή δὲν ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ ἀλλὰ προσφέρεται οἰκειοθελῶς ὑπὸ τοῦ συμβουλευομένου.

Σκοπὸς τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἡ πραγμάτωση τοῦ θείου θελήματος, πού ἐκφράζεται διὰ τοῦ διακριτικοῦ πνευματικοῦ. Ὁ μαθητὴς παραδίδει τὴν θέληση του οἰκειοθελῶς στὸν πλοῦτο τῆς σοφίας καὶ διακρίσεως τοῦ γέροντά του. Εἰς περίπτωσιν ὅμως πού συγκρούονται οἱ ἐντολές τοῦ πνευματικοῦ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ συμβουλευόμενος ἔχει δικαίωμα καὶ καθῆκον, νὰ μὴν ὑπακούσῃ, ὡς διδάσκει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος. «Ὁ ἰσχύων ἐν προκειμένῳ γενικός κανὼν εἶναι ὁ ἐξῆς: Ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ὑπακοῆς δὲν διαπράττεται παράβασις θείας ἐντολῆς, ὀφείλεται ἀπόλυτος συμμόρφωσις εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ πνευματικοῦ πατρός. Ἐφ' ὅσον ὅμως δι' αὐτῆς παραβιάζεται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, τότε ὄχι μόνον εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα δὲν ἐπιβάλλεται ὑπακοή, ἀλλ' οὔτε εἰς ἄγγελον ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα καὶ διδάσκοντα ἀντίθετα πρὸς ὅσα οἱ αὐτόπται τοῦ λόγου εὐηγγελίσαντο»²⁵.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου δὲν παραβιάζεται μὲ τὴν

23. Λουκ. 10, 16.

24. Φιλ. 2, 8.

25. Βενιζέλου Χ. Χριστοφορίδου, Ἡ Πνευματικὴ Πατρότης κατὰ Συμμετῶν τὸν Νέον Θεολόγον, σ. 133.

ύπακοή. Σχετικῶς γράφει ὁ Ἐπίσκοπος Διοκλείας Καλλίστος Ware:

«Καθῆκον τοῦ πνευματικοῦ πατέρα δέν εἶναι νά καταστρέψει τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά νά τόν βοηθήσει νά δεῖ ὁ ἴδιος τήν ἀλήθεια· δέν εἶναι νά καταπιέσει τήν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά νά τοῦ δώσει τήν δυνατότητα νά ἀνακαλύψει τόν ἑαυτό του, νά ἀναπτυχθεῖ, νά ὠριμάσει καί νά γίνεῖ αὐτό πού στήν πραγματικότητα εἶναι. Ἄν περιστασιακά ὁ πνευματικός πατέρας ἀπαιτεῖ μία ἀναντίλεκτη καί φαινομενικά ‘τυφλή’ ὑπακοή ἀπό τόν μαθητή του, αὐτό ποτέ δέν γίνεται ὡς αὐτοσκοπός, οὔτε μέ τήν προοπτική τῆς ὑποδούλωσής του. Σκοπός αὐτοῦ τοῦ εἴδους ‘θεραπείας-σόκ’ εἶναι νά ἀπελευθερώσει τόν μαθητή ἀπό τίς ψευδαισθήσεις, γιά νά μπορέσει κατόπιν νά εἰσέλθει στήν ἀληθινή ἐλευθερία. Ὁ πνευματικός πατέρας δέν ἐπιβάλλει τίς προσωπικές του ιδέες καί ἀρετές, ἀλλά βοηθᾷ τόν μαθητή νά βρεῖ τή δική του ἀποκλειστικά κλήση... Μ’ ἓνα λόγο, εἶναι μόνο ἓνας προπομπός τοῦ Θεοῦ, καί πρέπει νά ὀδηγήσει τίς ψυχές στόν δρόμο τοῦ Θεοῦ κι ὄχι στό δικό του»²⁶.

Ἐάν διά τῆς ὑπακοῆς πραγματοποιεῖται τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε δι’ αὐτῆς ἀπελευθερώνεται ἡ ἀληθινή ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ἐφ’ ὅσον τό βαθύτερο καί ἀληθινό θέλημά του, τό ἐγγεγραμμένο στήν καρδιά του, εἶναι τό θέλημα τοῦ θεοῦ καί ἡ πραγμάτωση αὐτοῦ συνιστᾷ τήν ἀληθινή ἐλευθερία του.

Στό βαθύτερο καί ἀληθινό ὁμως θέλημα τοῦ μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου ἀντιστρατεύεται τό θέλημα τό ὑπόδουλο στήν φιλαυτία καί στά πάθη τοῦ ἐπείσακτου «νόμου

26. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου Ware, σ. 141.

τῆς ἀμαρτίας»²⁷ καί στήν αὐθεντική ἐλευθερία του ἡ ψευδώνυμος ἐλευθερία²⁸. Στό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί στήν ἀληθινή ἐλευθερία του ἀντιστρατεύονται ἐπίσης οἱ ἔξωθεν ἀντίθεες δυνάμεις. Ὡς ἐκ τούτου ὀρθῶς ἐλέχθη, ὅτι «ἡ ὑπακοή ἐλευθερώνει τήν ἐλευθερίαν σταυρώνουσα τήν φιλαυτίαν... θανατώνει τήν εἰδωλολατρείαν τοῦ ἐγώ, ρίζαν ὅλων τῶν εἰδωλολατρειῶν»²⁹, καθυποτάσσει ἀκόμη τήν εἰδωλολατρεία τῶν παθῶν³⁰ καί καθιστᾷ τόν ἄνθρωπο μέτοχο τῆς ἐλευθερίας «τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»³¹.

27. Ρωμ. 7, 23.

28. Περὶ τῆς ἀληθοῦς καί τῆς ψευδωνύμου ἐλευθερίας, βλ. Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως, Περὶ ἐπιμελείας ψυχῆς· Ἐνδεκα Ὁμιλίας, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι, 1986³, σ. 23-31.

29. Clement O., Questions sur l'homme, Paris 1972, σ. 100.

30. Γιά τήν λανθάνουσα ἐντός ἡμῶν εἰδωλολατρεία τῶν παθῶν γράφει σχετικῶς ὁ γέροντας Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής: «Καί γίνεται ἓνα παρόμοιον τῆς εἰδωλολατρικῆς ἐποχῆς. Ἐτότε, ὅταν ὕβριζες τά εἰδῶλα, σέ ἐλιθοβόλουν καί κακὴν κακῶς σέ ἐθανάτωνον. Καί τώρα τό κάθε πάθος ἐπέχει θέσιν εἰδώλου. Καί, ἂν ἐλέγξης καί κατακρίνης τό πάθος πού βλέπεις ὁ καθεὶς νά νικᾷται, ὅλοι φωνάζουν: Λιθοβολῆστε τον· διότι ὕβρισεν τοὺς θεοὺς μας!» (ἐπ. ια', Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας, σ. 93.).

31. Ρωμ. 8, 21.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Α΄

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΙΑ

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΟΡΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

1. ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ¹

Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος πρὸς τὴν ἀξιωμακάριστον Ἐκκλησίαν ἣ ὁποία εἶναι ἐγκαθιδρυμένη εἰς τὴν Ἔφεσον τῆς

1. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ πρὸς τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου εἶναι μία ἐκ τῶν ἑπτὰ διασωθέντων, πού ἀπέστειλε ὁ Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας καὶ πάσης Συρίας Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος πρὸς τὶς τοπικὰς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν πολύμηνο πορεία του ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια εἰς τὴν Ρώμη, ὅπου ἐτελειώθη μαρτυρικῶς στὸ Κολοσσαῖο τὴν 20ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 113 μ.Χ.

Ὁ Μέγας Ἀποστολικὸς Πατέρας Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, ἀφοῦ ἐποίμανε θεοφιλῶς τὴν Ἐκκλησία τῆς Συρίας ἐπὶ 43 ἔτη (70-113 μ.Χ.), εἰς ἡλικία 90 περίπου ἐτῶν πορευόμενος πρὸς τὸν μαρτυρικὸ θάνατο σιδηροδέσμιος, συνοδεῖα δέκα «λεοπάρδων» στρατιωτῶν, δύο δεσμωτῶν Χριστιανῶν, Ζωσίμου καὶ Ρούφου, καὶ μερικῶν ἐθελοντῶν χριστιανῶν συνοδῶν, ἔστειλε ἐπιστολὰς πρὸς τὶς χριστιανικὰς κοινότητες τῆς Ἐφέσου, Μαγνησίας, Τράλλεων, Ρώμης, Φιλαδελφείας, Σμύρνης καὶ πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Σμύρνης Ἅγιον Πολύκαρπο καὶ ἄλλες,

Ἀσίας, τήν εὐλογημένην εἰς μεγαλωσύνην διὰ τοῦ πληρώματος τοῦ Θεοῦ Πατρός, τήν προαιωνίως προωρισμένην νά εὐρίσκειται διαπαντός εἰς μόνιμον καί ἀναλλοίωτον δόξαν, ἠνωμένη καί ἐκλελεγμένη διὰ τοῦ ἀληθινοῦ σωτηριώδους πάθους, κατὰ τό θέλημα τοῦ Πατρός καί τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Ἐγκαρδίους χαιρετισμούς ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ καί εὐχάς δι' ἅμωμον χαράν.

1. Ὑπεδέχθην ἐν Θεῷ τήν πολυαγάπητον κοινότητά σας, πού ἀπέκτησε τιμημένον ὄνομα λόγῳ τοῦ δικαίου χαρακτήρός σας, τοῦ δυναμωμένου μέ τήν πίστιν καί τήν ἀγάπην εἰς Ἰησοῦν Χριστόν τόν Σωτήρα ἡμῶν. Ὅντες μιμηταί τοῦ Θεοῦ, ἀναζωογονημένοι μέ τό αἷμα τοῦ Θεοῦ,

πού δέν διεσώθησαν, διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τους, πού ἔσπευσαν, νά τόν συναντήσουν στούς σταθμούς, πού ἔκαμε, νά τοῦ ἐκφράσουν τήν τιμή καί ἀγάπη τους καί νά πάρουν τίς συμβουλές καί εὐλογίες του.

Οἱ ἐπιστολές αὐτές δέν εἶναι μόνο κείμενα συμβουλευτικά ἀλλά καί μνημεῖα Θεολογίας καί ἀγάπης, ὁρόσημα στήν Ἱστορία τῆς Πατερικῆς καί Ἐκκλησιαστικῆς Θεολογικῆς γραμματείας καί ἀριστουργήματα λόγου. Ἡ θεματολογία τους εἶναι πλουσία ἀλλά κοινό τους θέμα ἔχουν τήν ἐνότητα τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὑπό τόν Ἐπίσκοπο ἔναντι τῶν διασπαστικῶν τάσεων τῶν αἰρετικῶν. Ἡ ἀνωτέρω ἐστᾶλη ἀπό τήν Σμύρνη στήν τοπική Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου διὰ τῶν ἀντιπροσώπων της Ἐπισκόπου Ὀνησίμου, διακόνου Βούρρου καί τριῶν λαϊκῶν, Κρόκου, Εὐπλου καί Φρόντωνος.

Παρατίθεται μεταγλωττισμένη ἀπό τόν ἀείμνηστο καθηγητή Παν. Κ. Χρήστου. (Βλ. Παν. Κ. Χρήστου, *Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας*, Φῶς Πατέρων 1, ἐκδ. Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 54-71).

ἔχετε ἐκπληρώσει εἰς τὴν ἐντέλειαν τό τόσον φυσικόν εἰς σᾶς ἔργον. Πράγματι, μόλις ἠκούσατε ὅτι διέρχομαι δεμένος ἐκ Συρίας διὰ τό κοινόν Ὄνομα καί τὴν κοινήν ἐλπίδα —ἐλπίζων χάρις εἰς τάς προσευχάς σας νά ἐπιτύχω ν' ἀγωνισθῶ εἰς τὴν Ρώμην μέ τά θηρία καί μέ τό πρόνομιον αὐτό νά δυνηθῶ νά γίνω μαθητής τοῦ Κυρίου— ἐσπεύσατε νά μέ ἰδῆτε. Ἀφοῦ λοιπόν ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἐδέχθην τό πλήθος σας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὀνησίμου, ἀνθρώπου γεμάτου ἀπό ἀπερίγραπτον ἀγάπην καί ἐπί τῆς γῆς ἐπισκόπου σας, εὐχομαι αὐτός μέν νά σᾶς ἀγαπᾷ κατὰ τό πρότυπον Ἰησοῦ Χριστοῦ, σεις δέ ὅλοι νά γίνετε ὅμοιοι μέ αὐτόν. Ἄς εἶναι, πράγματι, εὐλογητός αὐτός ὁ ὁποῖος σᾶς παρεχώρησε τὴν χάριν ν' ἀποκτήσετε τοιοῦτον ἐπίσκοπον, ὅπως τό ἠξίζετε.

2. Ὡς πρός δέ τόν σύνδουλόν μου Βοῦρρον, τόν διάκονόν σας, τόν διωρισμένον ὑπό τοῦ Θεοῦ καί προικισμένον μέ κάθε εὐλογία, εὐχομαι νά μείνη μαζί μου διὰ νά φέρῃ τιμὴν καί εἰς σᾶς καί εἰς τόν ἐπίσκοπον. Καί ὁ Κρόκος δέ, ἄνθρωπος ἄξιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί ὑμῶν, τόν ὁποῖον ἐδέχθην ὡς ζωντανόν δείγμα τῆς ἀγάπης σας, μέ ἀνέπαυσε καθ' ὅλα, μαζί μέ τόν Ὀνησίμον καί τόν Βοῦρρον καί τόν Εὐπλουν καί τόν Φρόντωννα. Εἰς τά πρόσωπα αὐτῶν εἶδα ὅλους σας μέ τούς νοερούς ὀφθαλμούς τῆς ἀγάπης. Εἴθε νά σᾶς χαίρωμαι διαπαντός, ἐάν βέβαια εἶμαι ἄξιος δι' αὐτό. Εἶναι λοιπόν πρέπον παντοιοτρόπως νά δοξάζετε τόν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος σᾶς ἐδόξασεν, ὥστε, κατηρτισμένοι εἰς ἐνιαίαν ὑποταγήν καί ὑποτεταγμένοι εἰς τόν ἐπίσκοπον καί τό πρεσβυτέριον, νά εἴσθε καθ' ὅλα ἡγιασμένοι.

3. Δέν σᾶς δίδω διαταγὰς ὡσάν νά εἶμαι κάποιος σπουδαῖος. Διότι, ἂν καί εἶμαι δεσμώτης διὰ τό Ὄνομα, δέν ἔχω τελειωθῆ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι μόλις τώρα ἤρχισα νά μαθητεύω καί ἀπευθύνομαι πρός

σᾶς ὡς πρὸς συμμαθητάς μου. Ἐγὼ μάλιστα εἶμαι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ χρισθῆ ἀπὸ σᾶς μέ πίστιν, νουθεσίαν, ὑπομονήν, μακροθυμίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη δέν μέ ἀφήνει νὰ σιωπῶ ὡσάκις πρόκειται διὰ σᾶς, διὰ τοῦτο ἐπρόλαβα νὰ σᾶς παραινέσω νὰ ζῆτε ἐν ἁρμονία, μέ τήν γνώμην τοῦ Θεοῦ. Πράγματι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ ἀχώριστος ζωὴ μας, εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Πατρὸς καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὀρισθέντες κατὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἐκπροσωποῦν τήν γνώμην Ἰησοῦ Χριστοῦ.

4. Ὅθεν πρέπει νὰ συμβαδίζετε μέ τήν γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ὅπως βέβαια καὶ κάμνετε. Πράγματι τό ἄξιον τοῦ Ὄνόματος πρεσβυτερίόν σας, τό ἄξιον τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἑναρμονισμένον μέ τόν ἐπίσκοπον, ὅπως εἶναι αἱ χορδαί μέ τήν κιθάραν. Οὕτω μέ τήν ὁμόνοιαν καὶ τήν ὁμόθυμον ἀγάπην σας φάλλεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἀλλά καὶ σεῖς οἱ λαϊκοὶ μέ τήν σειράν νὰ γίνετε χορός, ὥστε, μέ τήν ὁμόθυμον συμφωνίαν σας καὶ μέ τό ἐνιαῖον χρῶμα, τό ὁποῖον θά λάβετε ἀπὸ τόν Θεόν, νὰ φάλλετε μέ μίαν φωνήν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τόν Πατέρα· καὶ αὐτός θά σᾶς ἀκούσῃ καὶ ἀπὸ τὰς ἐνεργείας σας θά γνωρίσῃ ὅτι εἴσθε μέλη τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Εἶναι λοιπόν χρήσιμον νὰ ζῆτε εἰς μίαν ἀδιατάρακτον ἐνότητα, διὰ νὰ μετέχετε πάντοτε τοῦ Θεοῦ.

5. Ἐάν δέ ἐγὼ εἰς τόσον μικρόν χρόνον ἀπέκτησα τοιοῦτον δεσμόν μέ τόν ἐπίσκοπόν σας —δεσμόν ὃχι ἐγκόσμιον ἀλλά πνευματικόν—, πόσον μᾶλλον μακαρίζω σᾶς, οἱ ὁποῖοι εἴσθε προσκολλημένοι εἰς αὐτόν, ὅπως ἡ Ἐκκλησία εἰς τόν Ἰησοῦν Χριστόν καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἰς τόν Πατέρα· εἰς τοιαύτην δέ ἐνότητα ὅλα εἶναι σύμφωνα. Κανεῖς νὰ μή πλανᾶται· ὁποῖος δέν εἶναι μέσα εἰς τό θυσιαστήριον στερεῖται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐάν ὁποιοῦδήποτε κοινοῦ ἀνθρώπου ἢ προσευχῆ ἔχη τόσην ἰσχύν, πόσον περισσοτέραν ἔχει ἡ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας. Ὅποῖος λοιπόν δέ ἔρχεται εἰς τήν κοινήν συ-

νάθροισιν, αὐτός ἤδη μέ τήν ἐνέργειάν του ταύτην δεικνύει ὑπεροφίαν καί εἶναι αὐτοκατάκριτος. Διότι εἶναι γεγραμμένος: «Ὁ Θεός ἀντιτάσσεται εἰς τούς ὑπερηφάνους»². Ἄς φροντίσωμεν λοιπόν νά μή ἀντιτασώμεθα εἰς τόν ἐπίσκοπον, διά νά εἴμεθα ὑποτεταγμένοι εἰς τόν Θεόν.

6. Καί ὅσον βλέπει κανεῖς τόν ἐπίσκοπον νά σιγᾶ, τόσον πρέπει νά τόν σέβεται· διότι ἐκεῖνον τόν ὁποῖον στέλλει ὁ οἰκοδεσπότης ὡς διαχειριστήν τοῦ οἴκου του, πρέπει νά δεχώμεθα ὡσάν τόν ἴδιον τόν ἀποστείλαντα. Εἶναι λοιπόν φανερόν ὅτι τόν ἐπίσκοπον πρέπει νά προσβλέπωμεν ὡς τόν ἴδιον τόν Κύριον. Ἐξ ἄλλου ὁ Ὁνήσιμος μέ τήν σειράν του ὑπερεπαινεῖ τήν ἐν Θεῷ εὐταξίαν σας, διότι ὅλοι ζῆτε μέ κανόνα τήν ἀλήθειαν καί δέν κατοικεῖ καμμία αἴρεσις μεταξύ σας. Καί κάτι περισσότερον· δέν ἀκούετε πλέον κανένα, ἐάν σᾶς ὁμιλῇ δι' ὀτιδῆποτε ἄλλο εἰ μή δι' Ἰησοῦν Χριστόν ἐν ἀληθείᾳ.

7. Ὑπάρχουν ὅμως μερικοί, οἱ ὁποῖοι συνηθίζουν νά περιφέρουν ὑποκριτικῶς μέ τά χεῖλη των τό Ὄνομα, ἐνῶ πράττουν τά ἐντελῶς ἀντίθετα καί ἀνάξια τοῦ Θεοῦ. Αὐτούς πρέπει νά τούς ἀποφεύγετε ὡσάν θηρία· εἶναι λυσσασμένοι σκύλοι λαθροδῆκται καί πρέπει νά προφυλάσσεσθε ἀπό αὐτούς, διότι εἶναι δυσθεράπευτοι.

Εἷς μόνον ἱατρός ὑπάρχει,
σαρκικός καί πνευματικός,
γεννητός καί ἀγέννητος,
Θεός γενόμενος σάρξ,
ζωή ἀληθινή ἐν θανάτῳ,
καί ἐκ Μαρίας καί ἐκ Θεοῦ,
πρῶτα παθητός καί ἔπειτα ἀπαθής,
Ἰησοῦς Χριστός ὁ Κύριος ἡμῶν.

2. Παροιμ. 3, 34.

8. Κανείς λοιπόν νά μή σᾶς ἑξαπατᾶ, ὅπως δέν ἑξαπατᾶσθε ἄλλωστε, ἀφοῦ ἀνήκετε καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τόν Θεόν. Ἐφ' ὅσον δηλαδή μεταξύ σας δέν ἔχει ἐδραιωθῆ καμμία ἔρις δυναμένη νά σᾶς βασανίση, ἄρα ζῆτε κατά Θεόν. Περικάθαρμα εἶμαι ἐνώπιόν σας, Ἐφέσιοι, καί προσφέρομαι ὡς θυσία ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας σας, τῆς ὁποίας ἡ φήμη ἔχει διαβῆ εἰς τούς αἰῶνας. Οἱ σαρκικοί δέν δύνανται νά ἐπιτελοῦν πνευματικά ἔργα οὔτε οἱ πνευματικοί σαρκικά, καθὼς καί ἡ πίστις δέν δύναται νά ἐπιτελή τά ἔργα τῆς ἀπιστίας οὔτε ἡ ἀπιστία τά ἔργα τῆς πίστεως. Ὅσον ἀφορᾶ δέ εἰς σᾶς, ἀκόμη καί ὅσα πράττετε κατά σάρκα εἶναι πνευματικά, διότι σεῖς πράττετε τά πάντα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ.

9. Ἔμαθα ὅτι ἐπέρασαν ἀπό ἐκεῖ μερικοὶ κήρυκες, πού ἔχουν πεπλανημένην διδαχὴν, ἀλλά σεῖς δέν τούς ἀφήσατε νά σπεύρουν εἰ τόν τόπον σας, κλείσαντες τὰ ὦτα, ὥστε νά μή εἰσδεχθοῦν τά σπειρόμενα ἀπό αὐτούς· διότι εἶσθε λίθοι τοῦ ναοῦ τοῦ Πατρός, ἡτοιμασμένοι διά τήν οἰκοδομήν τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἀναβιβαζόμενοι εἰς τά ὕψη μέ τήν μηχανήν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τόν σταυρόν, χρησιμοποιοῦντες ὡς σχοινίον τό Ἅγιον Πνεῦμα· ἡ δέ πίστις σας εἶναι ὁ ἀναγωγεὺς σας καί ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ ὁδός ἡ ὁδηγοῦσα εἰς τόν Θεόν. Εἶσθε λοιπόν ὄλοι συνοδοιπόροι, θεοφόροι καί ναοφόροι, χριστοφόροι, ἁγιοφόροι, στολισμένοι μέ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, κατά πάντα. Ἔχων ὑπ' ὄψιν αὐτά, αἰσθάνομαι ἀγαλλίασιν, διότι ἤξιώθην νά ἐπικοινωνήσω μαζί σας μέ αὐτὴν τήν ἐπιστολήν, καί νά χαρῶ μαζί σας διά τό ὅτι, ζῶντες μίαν ἄλλην ζωὴν, δέν ἀγαπᾶτε τίποτε εἰς μή μόνον τόν Θεόν.

10. Καί ὑπέρ τῶν ἄλλων δέ ἀνθρώπων νά προσεύχεσθε ἀδιαλείπτως. Διότι ὑπάρχει δι' αὐτούς ἐλπίς μετανοίας, ὥστε νά εὕρουν τόν δρόμον πρὸς τόν Θεόν. Ἐπιτρέψατε

λοιπόν νά διδαχθοῦν τοῦλάχιστον ἀπό τήν ἰδικήν σας διαγωγήν. Ἐναντι τῆς ὀργῆς των σεῖς νά εἰσθε πραεῖς, ἔναντι τῆς μεγαλορρημοσύνης των σεῖς νά εἰσθε ταπεινόφρονες, εἰς τάς βλασφημίας των σεῖς νά ἀντιτάσσετε τάς προσευχάς, ἔναντι τῆς πλάνης των σεῖς νά μένετε ἐδραῖοι εἰς τήν πίστιν, ἔναντι τῆς ἀγριότητός των σεῖς νά εἰσθε ἡμεροί. Μή φροντίζετε νά τούς μιμηθῆτε. Ἄς φανῶμεν ἀδελφοί των μέ τήν καλωσύνην μας. Ἄς φροντίζωμεν νά γίνωμεν μιμηταί τοῦ Κυρίου, ζητοῦντες ποῖος ν' ἀδικηθῆ περισσότερο, ποῖος ν' ἀποστερηθῆ, ποῖος νά περιφρονηθῆ, διά νά μή εὔρεθῆ μεταξύ σας κανεῖς βότανον τοῦ διαβόλου, ἀλλά νά διατηρῆσθε εἰς τελείαν ἀγνείαν καί σωφροσύνην ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, σαρκικῶς καί πνευματικῶς.

11. Τελευταῖοι καιροί. Λοιπόν ἄς αἰσχυρθῶμεν, ἄς φοβηθῶμεν μήπως ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ μεταστραφῆ εἰς κατάκρισιν μας. Ἡ τήν μέλλουσαν ὀργήν ἄς φοβηθῶμεν ἢ τήν παροῦσαν χάριν ἄς ἀγαπήσωμεν, ἐν ἐκ τῶν δύο· μόνον νά εὔρεθῶμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διά ν' ἀποκτήσωμεν τήν ἀληθινήν ζωήν. Ἐκτός αὐτοῦ νά μή σᾶς ἐλκύη τίποτε. Ἐν αὐτῷ περιφέρω αὐτά τά δεσμά, τούς πνευματικούς μαργαρίτας· εἶθε χάρις εἰς τήν προσευχήν σας, τῆς ὁποίας εὐχομαι νά γίνω παντοτινός μέτοχος, νά ἀναστῶ μαζί μέ αὐτούς τούς μαργαρίτας, διά νά εὔρεθῶ ἀνάμεσα εἰς τάς τάξεις των Ἐφεσίων Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι καί μέ τούς Ἀποστόλους ὑπῆρξαν πάντοτε ὁμόφρονες ἐν δυνάμει Ἰησοῦ Χριστοῦ.

12. Γνωρίζω ποῖος εἶμαι καί εἰς ποίους γράφω. Ἐγώ εἶμαι κατάδικος, σεῖς εἰσθε ἡλεημένοι· ἐγώ εἶμαι εἰς κίνδυνον³, σεῖς εἰσθε ἠσφαλισμένοι. Εἰσθε τό πέρασμα τῶν

3. Ἐννοεῖ τόν κίνδυνον νά ἀρνηθῆ τό μαρτύριον ἐκ δειλίας καί νά χάσῃ οὕτω τήν συνάντησιν μέ τόν Θεόν.

μαρτύρων, οἱ ὅποιοι μεταβαίνουν εἰς τόν Θεόν, συμμύ-
σται τοῦ Παύλου, τοῦ ἡγιασμένου, τοῦ μαρτυρήσαντος,
τοῦ ἀξιωμακαριστοῦ, ὁ ὅποιος σᾶς μνημονεύει ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ εἰς τόσας ἐπιστολάς· εἶθε νά εὑρεθῶ ὑπό τούς πό-
δας του, ὅταν ἐπιτύχω τόν Θεόν.

13. Φροντίζετε λοιπόν νά συναθροίξεσθε συχνότερα
διά τήν θείαν εὐχαριστίαν καί τήν δοξολόγησιν τοῦ θεοῦ.
Διότι, ὅταν συναντᾶσθε συχνά, καθαιροῦνται αἱ δυνάμεις
τοῦ Σατανᾶ καί μέ τήν ὁμόνοιαν τῆς πίστεώς σας ἐξου-
δετερώνεται ἡ ὀλεθρία ἐπιρροή του. Τίποτε δέν ὑπάρχει
καλύτερον ἀπό τήν εἰρήνην, ἡ ὁποία καταργεῖ τόν πόλε-
μον μεταξύ ἐπουρανίων καί ἐπιγείων.

14. Τίποτε ἀπό αὐτά δέν σᾶς διαφεύγει ἐφ' ὅσον δια-
τηρεῖτε τελείαν τήν πίστιν καί τήν ἀγάπην πρὸς τόν Ἰη-
σοῦν Χριστόν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀρχή τῆς ζωῆς καί τέλος·
ἀρχή μέν ἡ πίστις, τέλος δέ ἡ ἀγάπη. Αἱ δύο αὐταί δυνά-
μεις ἠνωμένοι εἶναι ὁ Θεός, ὅλαι δέ αἱ λοιπαί ἀρεταί εἶναι
ἀπλῶς δορυφόροι αὐτῶν πρὸς τήν τελείωσιν. Κανείς
ὁμολογῶν τήν πίστιν δέν ἀμαρτάνει καί κανείς κατέχων
τήν ἀγάπην δέν μισεῖ. Τό δένδρον εἶναι φανερόν ἀπό τόν
καρπὸν του. Κατά τόν ἴδιον τρόπον καί οἱ ὁμολογοῦντες
ὅτι ἀνήκουν εἰς Χριστόν θά φανοῦν δι' ὅσων πράττουν.
Τώρα πλέον δέν εἶναι θέμα ὁμολογίας ἀλλ' ἐνεργοποιή-
σεως τῆς πίστεως μέχρι τέλους.

15. Εἶναι προτιμότερον νά σιωπᾶ κανείς καί νά εἶναι
κάτι, παρά νά τό διακηρύσσει καί νά μὴ εἶναι. Εἶναι κα-
λόν τό διδάσκειν, ἐάν ὁ λέγων ἐφαρμόζη. Εἷς μόνον εἶναι
ὁ διδάσκαλος, ὁ ὅποιος εἶπε καί ἔγινεν· ἀκόμη δέ καί ὅσα
ἔπραξε σιγῶν, εἶναι ἄξια τοῦ Πατρός. Ὅποιος ἀπέκτησεν
ἀληθῶς τόν λόγον τοῦ Ἰησοῦ δύναται ν' ἀκούῃ καί τήν
σιωπὴν του· οὕτω θά εἶναι τέλειος· δι' ὅσων λέγει θά
πράττη καί δι' ὅσων σιγᾶ θά γνωρίζεται. Τίποτε δέν δια-
φεύγει ἀπό τόν Κύριον, ἀλλ' ἀντιθέτως καί αἱ κρυφαί

σκέψεις μας είναι πλησίον του. Ἄς ἐνεργοῦμεν λοιπόν τά πάντα ὡσάν νά κατοικῆ αὐτός μέσα μας· τότε πράγματι θά εἴμεθα ναοί αὐτοῦ καί αὐτός θά εἶναι ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ κατοικῶν ἐντός ἡμῶν· καί εἶναι ἀληθές τοῦτο καί θά φανῆ ἐνώπιόν μας. Δικαίως λοιπόν τόν ἀγαπῶμεν.

16. Μή πλανᾶσθε λοιπόν, ἀδελφοί μου· οἱ οἰκοφθόροι δέν θά κληρονομήσουν τήν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ⁴. Ἐάν δέ οἱ ὑπό κοσμικήν ἔννοιαν καταστρέφοντες οἴκους εἶναι ἔνοχοι θανάτου, πόσον μᾶλλον ὁ διά πονηρᾶς διδασκαλίας διαφθείρων τήν εἰς Θεόν πίστιν, διά τήν ὁποίαν ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός· τοιοῦτος ρυπαρός ἄνθρωπος θά ὀδηγηθῆ εἰς τό ἄσβεστον πῦρ, ὅπως καί πᾶς ὀπαδός του.

17. Διά τοῦτο ἔλαβε μύρον ἐπί τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὁ Κύριος, διά νά ἀναβλύζη ἀφθαρσίαν εἰς τήν Ἐκκλησίαν. Μή ἀλείψεσθε μέ τήν δυσώδη διδασκαλίαν τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, μήπως σᾶς αἰχμαλωτίσῃ καί σᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπό τήν ἀναμένουσαν ζωήν. Διατί τάχα δέν γινόμεθα ὅλοι φρόνιμοι, ἀφοῦ ἐλάβομεν τήν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τόν Ἰησοῦν Χριστόν; Διατί ἀφανίζομεθα μωρῶς μέ τό νά ἀγνοοῦμεν τό χάρισμα, τό ὁποῖον μᾶς ἔχει στείλει ἀληθῶς ὁ Κύριος;

18. Τό πνεῦμά μου προσφέρω ὡς θυσίαν εἰς τόν σταυρόν, ὁ ὁποῖος εἶναι διά μέν τούς ἀπίστους σκάνδαλον, δι' ἡμᾶς δέ σωτηρία καί ζωή αἰώνιος. Ποῦ εἶναι ὁ σοφός; Ποῦ εἶναι ὁ διαλεκτικός; Ποῦ εἶναι ἡ καυχησιολογία τῶν λεγομένων στοχαστῶν⁵; Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Θεός ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐκυοφορήθη κατά θείαν οἰκονομίαν ἐκ σπέρματος Δαβίδ καί Πνεύματος Ἁγίου· ἐγεννήθη καί ἐβαπτίσθη, διά νά ἀγιάσῃ τό ὕδωρ μέ τό πάθος.

4. Α' Κορ. 6, 9-10.

5. Α' Κορ. 1, 20.

19. Καί διέφυγε τήν προσοχήν τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶ-
νος τούτου ἢ παρθενία τῆς Μαρίας καί ὁ τοκετός αὐτῆς,
ὡς καί ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου· εἶναι τρία κραυγαλέα μυ-
στήρια, τά ὅποια ἐπετελέσθησαν ἐν ἡσυχίᾳ Θεοῦ. Πῶς δέ
ἐφανερώθησαν εἰς τούς αἰῶνας; Εἰς ἀστήρ ἔλαμψεν εἰς
τόν οὐρανόν ὑπεράνω ὄλων τῶν ἄστρον· καί τό φῶς
αὐτοῦ ἦτο ἀπερίγραπτον καί ἡ νεανικότης αὐτοῦ προε-
κάλει θαυμασμόν· ὅλα δέ τά ἄλλα ἄστρα μαζί μέ τόν
ἥλιον καί τήν σελήνην ἔγιναν χορός γύρω ἀπό τόν ἀστέ-
ρα, αὐτός δέ ἔρριπτε τό φῶς του ὑπεράνω ὄλων. Ἐπε-
κράτει δέ γενική ἀναταραχή· ἀπό ποῦ προέρχεται αὐτή ἡ
νεανικότης, ἡ τόσον διάφορος ἀπό ἐκείνων; Ἐκ τούτου
πᾶσα μορφή μαγείας διελύετο καί πᾶς δεσμός κακοή-
θους γοητεύματος ἐθραύετο· ἡ ἄγνοια κατερρίπτετο, ἡ
παλαιά βασιλεία διεφθείρετο, καθῶς ἐνεφανίζετο ὁ Θεός
μέ ἀνθρώπινην μορφήν, διά νά πλαστοουργήσῃ τήν νέαν
αἰδίδιον ζωήν. Ἦρχιζε λοιπόν νά πραγματοποιηῖται ὅ,τι
εἶχε σχεδιάσει ὁ Θεός. Οὕτω τά πάντα συνεκινουῦντο, διό-
τι προητοιμάζετο ἡ κατάλυσις τοῦ θανάτου.

20. Ἐάν διά τῆς προσευχῆς σας μέ ἀξιώσῃ ὁ Ἰησοῦς
Χριστός καί εἶναι θέλημά του, θά ἀναπτύξω τά περί τῆς
οἰκονομίας διά Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Νέου Ἀνθρώπου, τά
ὅποια μόλις ἔθιξα ἐδῶ, εἰς τήν δευτέραν ἐπιστολήν, τήν
ὅποιαν προτίθεμαι νά σᾶς γράψω. Αὐτή δέ ἡ οἰκονομία
στηρίζεται εἰς τήν πίστιν αὐτοῦ καί τήν ἀγάπην αὐτοῦ,
εἰς τό πάθος αὐτοῦ καί τήν ἀνάστασιν αὐτοῦ. Θά πράξω
δέ τοῦτο μέ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν, ἐάν ὁ Κύριος
μοῦ φανερώσῃ ὅτι ὅλα τά μέλη συνέρχεσθε ἀπό κοινοῦ,
κατά τήν χάριν πού πηγάζει ἐκ τοῦ Ὄνόματος, ἐμπνεό-
μενοι ἀπό τήν ἐνιαίαν πίστιν καί ἠνωμένοι μέ τόν Ἰησοῦν
Χριστόν, τόν κατά σάρκα ἐκ τοῦ γένους Δαβίδ, τόν υἱόν
ἀνθρώπου καί υἱόν Θεοῦ· καί ἐπίσης ὅτι συνερχόμενοι
τηρεῖτε ὑπακοήν εἰς τόν ἐπίσκοπον καί τό πρεσβυτέριον

μέ ἀδίχαστον ὁμοφροσύνην καί κόπτετε ἓνα ἄρτον, ὁ ὁποῖος εἶναι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον κατά τοῦ θανάτου καί ἐφόδιον διά τήν αἰώνιον ζωήν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ.

21. Λύτρον εἶμαι ἐγώ διά σᾶς καί δι' ὅσους εἰς τιμήν τοῦ Θεοῦ ἐστείλατε εἰς τήν Σμύρνην, ἀπό ὅπου καί σᾶς γράφω μέ εὐχαριστίας πρὸς τόν Κύριον καί μέ ἀγάπην πρὸς τόν Πολύκαρπον καί πρὸς σᾶς. Νά μέ ἐνθυμῆσθε, ὅπως εὐχομαι νά ἐνθυμῆται σᾶς ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Νά προσεύχεσθε ὑπέρ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἐκκλησίας, ἀπό ὅπου, ἂν καί εἶμαι ἔσχατος τῶν ἐκεῖ πιστῶν, ἀπάγομαι δέσμιος εἰς Ρώμην, ἀξιωθείς τοῦ προνομίου νά ὑπηρετήσω τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Εὐτυχεῖτε μέ τήν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ Πατρός καί τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐλπίδος.

ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΦΟΡΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

2. ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ¹

Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἡλε-
μένην ὑπὸ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Πατρὸς τοῦ Ὑψίστου καί

1. Τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολή, πού εἶναι δυνατόν νά χαρακτηρι-
σθῆ «ὡς μαρτυρολόγιον πρὸ τοῦ μαρτυρίου», ἔστειλε ὁ Θεο-
φόρος Πατέρας ἀπὸ τὴν Σμύρνη στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς
Ρώμης, ὅταν ἔλαβε τὴν πληροφορία, ὅτι ὠρισμένοι Ρωμαῖοι
Χριστιανοὶ ἐκινουῦντο πρὸς ἀναθεώρηση τῆς καταδίκης του. Δι'
αὐτῆς ἐκφράζει τὸν πόθο τοῦ μαρτυρίου, τὴν πίστη του στὶς
μεγάλες καὶ αἰώνιες ἀλήθειες περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, πού
ἀπεκάλυψε στὸν κόσμον ὁ Θεὸς καὶ ἐξαίρει τὰ μὴ φαινόμενα,
ὡς ἀληθινά. Πυρπολούμενος ὄχι ἀπὸ πῦρ «φιλόυλον» ἀλλὰ
ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ θείου ἔρωτος ἔσπευδε πρὸς Ἐκεῖνον, πού
ἐνδομύχως τὸν καλοῦσε, «ὡς ὕδωρ ζῶν», λέγων: «Ἐλθέ πρὸς
τόν Πατέρα». Ἐσπευδε γαλήνιος ἀπὸ τὴν Ἀνατολή στὴ Δύση,
διότι τό θεωροῦσε καλό, νά δύση ἀπὸ τὸν κόσμον καί ν' ἀνα-
τείλῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ θάνατος ἦταν ἡ γέννησή του στὸν
ἀθάτατο κόσμον τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ὅπου ἡ ἀληθινὴ ζωὴ δια-

τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μόνου Υἱοῦ αὐτοῦ, τὴν ἡγαπημένην καὶ πεφωτισμένην διὰ τοῦ θελήματος ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐβουλήθη ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, κατὰ τὴν πίστιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν· τὴν Ἐκκλησίαν ἢ ὁποῖα εἶναι ἐγκατεστημένη εἰς τὴν ἔδραν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀξιόθεος, ἀξιοπρεπής, ἀξιωμακάριστος, ἀξιέπαινος, ἀξιοεπίτευκτος, ἀξιοάγνος² ὑπέροχος εἰς ἔργα ἀγάπης, χριστόνομος, πατρώνυμος, τὴν ὁποῖαν καὶ ἀσπάζομαι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός· πρὸς τούς κατὰ σάρκα καὶ πνεῦμα ἡνωμένους δι' ὅλων τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, τούς πληρωμένους χάριτος Θεοῦ ἀδιαταράκτως καὶ ἐξαγνισμένους ἀπὸ πᾶν ξένον χρῶμα.

Ἐγκαρδίους εὐχὰς δι' ἄμωμον χαρὰν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ Θεῷ ἡμῶν.

νύεται τελειότερον καὶ ὁ πιστός καθίσταται ἀληθινός ἄνθρωπος. Δέν ἤθελε πλέον νά ζῆ κατὰ τούς ἀνθρώπους οὔτε ν' ἀγαπηθῆ ἀπὸ αὐτούς σαρκικῶς. Δέν ἤθελε νά λέγεται, ἀλλὰ νά εἶναι Χριστιανός. Ἦθελε νά εἶναι πιστός, ὅταν δέν θά φαίνεται στὸν κόσμον, διότι «οὐδὲν φαινόμενον ἀγαθόν». Δέν εἶναι ἔργο διαλεκτικῆς πειθοῦς ὁ Χριστιανισμός ἀλλὰ μεγαλείου, ὅταν μισῆται ὑπὸ τοῦ κόσμου, γράφει. Ἦθελε νά γίνῃ μαθητῆς Χριστοῦ μιμούμενος τὸ πάθος Του. Ἐκεῖνον ἐζητοῦσε, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν Ἀποθανόντα. Ἐκεῖνον ἤθελε, τὸν δι' ἡμᾶς Ἀναστάνα. Ὁ εἰς Χριστὸν θάνατος εἶναι προτιμότερος ἀπὸ τίς βασιλεῖες τοῦ αἰῶνος τούτου: «Καλόν μοι ἀποθανεῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς».

2. Αἱ λέξεις ἀξιόθεος, ἀξιοεπίτευκτος, ἀξιοάγνος δέν εἶναι δυνατὸν νά ἀποδοθοῦν μονολεκτικῶς. Πρὸς διατήρησιν λοιπὸν τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ζωηρότητος τοῦ ὕφους δέν ἀποδίδομεν αὐτάς οὔτε περιφραστικῶς· ὅπως ἔχουν, δίδουν καλυτέραν εἰκόνα τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ἰγνατίου.

1. Διά τῶν προσευχῶν μου πρὸς τὸν Θεὸν ἐπέτυχα τὴν εὐκαιρίαν, ἣ ὁποία θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἴδω τὰ ἀξιόθεα πρόσωπά σας, ὅπως ἐπιμόνως ἐζήτουν· διότι ἐλπίζω νὰ σᾶς ἀσπασθῶ ὡς δεσμώτης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἐάν εἶναι θέλημα ν' ἀξιωθῶ νὰ φθάσω μέχρι τέλους —βεβαίως ἢ ἀρχὴ ὑπῆρξεν αἰσία—, ἐάν ἀποκτήσω τὴν χάριν νὰ λάβω τὸν κληρὸν μου ἀνεμποδίστως. Ἀλλὰ φοβοῦμαι τὴν ἀγάπην σας, μὴ τυχόν αὐτὴ μὲ ἀδικήσῃ. Εἰς σᾶς βέβαια εἶναι εὐκόλον νὰ πράξετε ὅ,τι θέλετε· εἰς ἐμέ ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιτύχω τὸν Θεόν, ἐάν δὲν μὲ λυπηθῆτε ἐσεῖς.

2. Δέν θέλω νὰ ἀρέσκητε εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἰς τὸν Θεόν, ὅπως καὶ πράγματι ἀρέσκητε. Μὴ λησμονῆτε ὅτι οὔτε ἐγὼ θὰ εὔρω ποτέ τοιαύτην εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτύχω τὸν Θεόν οὔτε σεῖς, ἐάν σιωπήσετε, θὰ ἔχετε νὰ ἐγγράψετε τὸ ὄνομά σας εἰς ἀνώτερον ἔργον ἀπὸ αὐτό. Διότι, ἐάν σιωπήσετε περὶ ἐμοῦ, ἐγὼ θὰ γίνω λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐάν δὲ ἀγαπήσετε τὴν σάρκα μου, θὰ εἶμαι πάλιν μία ἄτονος ἡχώ. Μὴ μοῦ δώσετε τίποτε περισσότερον παρὰ τὴν εὐκαιρίαν νὰ γίνω σπονδὴ εἰς Θεόν τώρα πού ὑπάρχει ἀκόμη θυσιαστήριον ἔτοιμον³. Λοιπὸν γίνετε ἐν ἀγάπῃ μία χορωδία καὶ ψάλατε ὕμνον εἰς τὸν Πατέρα ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, διότι ὁ Θεὸς κατηξίωσε τὸν ἐπίσκοπον τῆς Συρίας νὰ ἐκκινήσῃ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ νὰ εὔρεθῇ εἰς τὴν Δύσιν. Καλὸν εἶναι νὰ δύσω ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἀνατείλω ἐνώπιόν του!

3. Ποτέ δὲν ἐφθονήσατε κανένα· ἄλλους μάλιστα ἐδιδάξατε περὶ τούτου⁴. Ἐγὼ δὲ θέλω νὰ τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ὅσα διδάσκετε καὶ παραγγέλλετε. Ὡς πρὸς ἐμέ δέ

3. Λόγω τῆς ἰσχύος τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως.

4. Ἐννοεῖ τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Κλήμεντος Ρώμης πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἣ ὁποία εἶχε σταλῆ ὀλίγα ἔτη ἐνωρίτερον.

μόνον δύναμιν νά ζητῆτε, ἐσωτερικήν καί ἐξωτερικήν, ὥστε νά μή λέγω μόνον, ἀλλά καί νά θέλω, ὥστε νά μή λέγωμαι μόνον Χριστιανός, ἀλλά καί νά εὔρεθῶ. Διότι, ἐάν εὔρεθῶ Χριστιανός, θά δύναμαι καί νά λέγωμαι Χριστιανός καί νά εἶμαι πιστός καί τότε ἀκόμη, ὅταν δέν θά φαίνωμαι εἰς τόν κόσμον αὐτόν⁵. Οὐδέν φαινόμενον εἶναι καλόν⁶. Ὁ δέ Θεός ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός τώρα, ὀπότε εἶναι μετά τοῦ Πατρὸς, φαίνεται καλύτερον. Ὁ Χριστιανισμός, ὅταν μισῆται ὑπό τοῦ κόσμου, δέν εἶναι ὑπόθεσις διαλεκτικῆς πειθοῦς ἀλλά μεγαλωσύνης.

4. Ἐγώ γράφω πρὸς ὅλας τάς Ἐκκλησίας καί πληροφορῶ ὅλους ὅτι ἀποθνήσκω ἐκὼν ὑπέρ τοῦ Θεοῦ, ἐάν βέβαια δέν μέ ἐμποδίσετε σεῖς. Σᾶς παρακαλῶ, μή μοῦ δείξετε ἄκαιρον εὐνοίαν. Ἀφήσατέ με νά γίνω βορᾶ τῶν θηρίων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων θά δυνηθῶ νά ἐπιτύχω τόν Θεόν. Εἶμαι σῖτος τοῦ Θεοῦ καί ἀλέθομαι διὰ τῶν ὀδόντων τῶν θηρίων, διὰ νά εὔρεθῶ καθαρὸς ἄρτος τοῦ Χριστοῦ. Μᾶλλον λοιπόν κολακεύσατε τά θηρία, διὰ νά γίνουν τάφος μου καί νά μή ἀφήσουν τίποτε ἀπό τό σῶμά μου καί οὕτω νά μή φέρω βάρος εἰς κανένα, ὅταν πλέον κοιμηθῶ. Τότε θά εἶμαι ἀληθινὸς μαθητῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅταν δέν θά βλέπη ὁ κόσμος οὔτε τό σῶμά μου. Ἴκετεύσατε τόν Χριστόν ὑπέρ ἐμοῦ, ὥστε διὰ τῶν ὀργάνων των νά εὔρεθῶ θυσία εἰς τόν Θεόν. Ἐγώ δέν σᾶς διατάσσω, ὅπως ὁ Πέτρος καί ὁ Παῦλος. Ἐκεῖνοι ἦσαν Ἀπόστολοι, ἐγώ κατάκριτος· ἐκεῖνοι ἐλεύθεροι, ἐγώ ἕως τώρα δοῦλος. Ἀλλ' ἐάν πάθω, θά γίνω ἀπελεύθερος Ἰησοῦ Χριστοῦ καί θά ἀναστῶ ἐν αὐτῷ ἐλεύθερος. Δεσμώτης τώρα, μανθάνω νά μή ἐπιθυμῶ τίποτε.

5. Μετά τό μαρτύριον.

6. Ἐννοεῖται ἐκ μόνου τοῦ λόγου ὅτι φαίνεται.

5. Από τῆς Συρίας μέχρι τῆς Ρώμης θηριομαχῶ, διά γῆς καί θαλάσσης, νύκτα καί ἡμέραν, δεμένος ὑπό δέκα στρατιωτῶν τοῦ τάγματος τῶν λεοπάρδων, οἱ ὅποιοι ὅσον εὐεργετοῦνται, τόσον χειρότεροι γίνονται. Ἐγώ δέ, μαθητεύων εἰς τάς ἀδικίας των, καταρτίζομαι διαρκῶς καλύτερον, ἀλλά βεβαίως δέν ἔχω δικαιωθῆ διά τοῦτο⁷. Νά χαρῶ τά θηρία πού ἔχουν ἐτοιμασθῆ δι' ἐμέ! Καί εὐχομαι νά ριφθοῦν κατ' ἐμοῦ σύντομα. Ἐγώ δέ θά τά κολλαεύσω διά νά μέ καταφάγουν συντόμως καί ὅχι ὅπως συνέβη μέ μερικούς, πρό τῶν ὁποίων ἐδειλίασαν καί δέν τοὺς ἤγγισαν. Ἄν δέ αὐτά φανοῦν ἀπρόθυμα, ἐγώ θά τά προσελκύσω. Νά μέ συγχωρῆτε, γνωρίζω τί μέ συμφέρει. Μόλις τώρα ἀρχίζω νά γίνωμαι μαθητής. Εἶθε τίποτε ἀπό τά ὄρατά καί τά ἀόρατα νά μή μέ καταθέλξη, ὥστε νά ἐπιτύχω τόν Ἰησοῦν Χριστόν. Πῦρ καί σταυρός, μάχαι μέ κοπάδια θηρίων, ἀνατομαί, διασπάσεις, στρεβλώσεις ὀστέων, ἀκρωτηριασμοί μελῶν, ἀλεσμοί ὄλου τοῦ σώματος, σκληρά βασανιστήρια κατ' ἐμπνευσιν τοῦ διαβόλου, ἄς ἔλθουν ὅλα ἐπάνω μου, μόνον νά ἐπιτύχω τόν Ἰησοῦν Χριστόν.

6. Δέν πρόκειται νά μέ ὠφελήσουν εἰς τίποτε αἱ τερπνότητες τοῦ κόσμου τούτου καί αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου. Εἶναι προτιμότερον ν' ἀποθάνω εἰς Χριστόν Ἰησοῦν παρά νά βασιλεύω τῶν περάτων τῆς γῆς.

Ἐκεῖνον ζητῶ
τόν ὑπέρ ἡμῶν ἀποθανόντα.
Ἐκεῖνον θέλω
τόν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα.

7. Α' Κορ. 4, 4.

Ἡ δέ γέννησίς μου ἐπίκειται. Συγχωρήσατέ με, ἀδελφοί· μή μ' ἐμποδίσετε νά ζήσω, μή θελήσετε ν' ἀποθάνω· μή χαρίσετε εἰς τόν κόσμον κάποιον ὁ ὁποῖος θέλει ν' ἀνήκη εἰς τόν Θεόν καί μή τόν ἐξαπατήσετε μέ τά ὑλικά πράγματα· ἀφήσατέ με νά λάβω καθαρόν φῶς. Μόλις φθάσω ἐκεῖ, θά γίνω ἄνθρωπος. Ἐπιτρέψατέ μου νά γίνω μιμητής τοῦ πάθους τοῦ Θεοῦ μου. Ὅποιος ἔχει αὐτόν μέσα του, ἄς ἐννοήσῃ τί θέλω καί ἄς μέ συμπαθῇ, ἀφοῦ θά γνωρίζῃ εἰς ποίαν ἀγωνίαν εὐρίσκομαι.

7. Ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἀπεφάσισε νά μέ διαρπάσῃ καί νά διαφθείρῃ τήν θεόφρονα σκέψιν μου. Ἄς μή τόν βοηθήσῃ λοιπόν κανεῖς ἀπό σᾶς, οἱ ὁποῖοι θά εἴσθε ἐκεῖ παρόντες. Μᾶλλον ταχθῆτε μέ τό μέρος μου, δηλαδή μέ τό μέρος τοῦ Θεοῦ. Μή ὁμολογεῖτε μέ τό στόμα τόν Ἰησοῦ Χριστόν, ἐνῶ ἐπιθυμεῖτε τόν κόσμον. Ἄς μή κατοικῇ μέσα σας ὁ φθόνος. Ἀκόμη καί ἂν παρουσιασθῶ ἐγώ καί σᾶς παρακαλέσω, νά μή μέ εἰσακούσετε· μᾶλλον δέ νά πείθεσθε εἰς αὐτά τά ὁποῖα σᾶς γράφω.

Ζωντανός σᾶς γράφω,
ἀλλ' ἔχω ἔρωτα πρός τόν θάνατον.
Ὁ ἰδικός μου ἔρωσ ἔχει σταυρωθῆ
καί δέν ὑπάρχει μέσα μου φλογερός πόθος
δι' ὑλικά πράγματα.
Ἵπάρχει μέσα μου ὕδωρ ζῶν καί λαλοῦν,
«ἐλθέ πρός τόν Πατέρα».
Δέν ἔχω ὄρεξιν διά φθαρτήν τροφήν
οὔτε δι' ἡδονάς τοῦ βίου τούτου.
Ἄρτον Θεοῦ θέλω,
τήν σάρκα Ἰησοῦ Χριστοῦ,
τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβίδ.
Καί ὡς πόμα θέλω τό αἷμα αὐτοῦ,
τήν ἄφθαρτον ἀγάπην.

8. Δέν θέλω πλέον νά ζῶ κατά ἀνθρώπους· αὐτή δέ ἡ ἐπιθυμία μου θά πραγματοποιηθῇ, ἐάν θελήσετε σεις. Θελήσατε λοιπόν, διά νά θεληθῆτε καί σεις. Μέ αὐτάς τάς ὀλίγας λέξεις σᾶς παρακαλῶ· πιστεύσατέ με λοιπόν. Ὅτι δέ εἰλικρινῶς λέγω ταῦτα, θά σᾶς τό φανερώσῃ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τό ἀψευδές στόμα, διά τοῦ ὁποίου ὠμίλησεν ὁ Πατήρ ἀληθῶς. Προσευχηθῆτε περί ἐμοῦ διά νά ἐπιτύχω. Σᾶς ἔγραψα ταῦτα ἀπό ἐπιθυμίαν ὄχι ἰκανοποιήσεως σαρκικῶν ἀπαιτήσεων, ἀλλά συμμορφώσεως πρὸς τήν γνώμην τοῦ Θεοῦ. Ἐάν πάθω, μέ ἠγαπήσατε· ἐάν ἀποδοκιμασθῶ⁸, μέ ἐμισήσατε.

9. Νά ἐνθυμησθε εἰς τάς προσευχάς σας τήν Ἐκκλησίαν τῆς Συρίας, ἡ ὁποία εἰς τήν θέσιν μου ἔχει ποιμένα τόν Θεόν. Μόνος ὁ Ἰησοῦς Χριστός θά ἐπισκοπεύσῃ αὐτῆς καί ἡ ἰδική σας ἀγάπη. Ἐγώ δέ ἐντρέπομαι νά ὑπολογίζωμαι ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν⁹, διότι δέν εἶμαι ἄξιος, ἀφοῦ εἶμαι ὁ ἔσχατος μεταξύ αὐτῶν, ἓνα ἔκτρωμα. Ἀλλά θά ἔχω ἐλεηθῆ νά γίνω κάτι, ἐάν ἐπιτύχω τόν Θεόν.

Σᾶς ἀσπάζεται τό πνεῦμά μου καί ἡ ἀγάπη τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι μέ ὑπεδέχθησαν ὄχι ὡς τυχαῖον διαβάτην, ἀλλ' ὡς ὁδοιπόρον ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀκόμη καί ἐκεῖναι αἱ κοινότητες, αἱ ὁποῖαι ἀπό ἀπόψεως γεωγραφικῆς δέν εὐρίσκοντο εἰς τόν δρόμον μου, ἤρχοντο εἰς τήν πλησιεστέραν πόλιν νά μέ ὑποδεχθοῦν καί νά μέ προπέμψουν.

10. Σᾶς ἀποστέλλω δέ τήν ἐπιστολήν ταύτην ἀπό τήν Σμύρνην διά τῶν ἀξιωμακαρίστων Ἐφεσίων. Εἶναι δέ πλησίον μου μαζί μέ πολλούς ἄλλους καί ὁ Κρόκος, τό

8. Ἐάν ἀπαλλαγῇ τοῦ πάθους, τοῦτο θά εἶναι εἶδος ἀποδοκιμασίας τῆς ὑποψηφιότητός του διά τό μαρτύριον.

9. Τῶν Χριστιανῶν τῆς Συρίας.

ποθητόν εἰς ἐμέ πρόσωπον. Πιστεύω ὅτι ἔχετε ἤδη γνω-
ρίσει τούς ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι μέ προέλαβαν ἐλθόντες ἀπό
τῆς Συρίας εἰς τήν Ρώμην εἰς δόξαν Θεοῦ· ἀναγγείλατε
λοιπόν εἰς αὐτούς ὅτι πλησιάζω. Ὅλοι τους ἄλλωστε
εἶναι ἄξιοι τοῦ Θεοῦ καί ὑμῶν. Εἶναι δέ πρέπον νά τούς
ἀναπαύσετε καθ' ὅλα. Σᾶς ἔγραψα δέ ταῦτα τήν ἐνάτην
πρό τῶν καλανδῶν τοῦ Σεπτεμβρίου¹⁰.

Ὑγιαίνετε μέχρι τέλους ἐν ἀναμονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

10. Τήν 24ην Αὐγούστου.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ' ΠΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ¹

1. α) Ἐμπρός λοιπόν νά σᾶς θεραπεύσω τήν πληγήν τῆς λύπης πού σᾶς κατέχει καί διασκορπίσω τάς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τό σύννεφον αὐτό τῆς λύπης. Ποῖον

1. Τήν ἀνωτέρω ἐπιστολήν —μίαν ἐκ τῶν δεκαεπτά διασωθέντων —ἔστειλε ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὅταν ἦταν ἐξόριστος, στήν συνεργάτιδα καί πνευματική θυγατέρα του, Ἁγία Ὀλυμπιάδα τήν διακόνισσα περί τό τέλος τοῦ 404 μ.Χ.

Ὁ ἱερός τῆς Ἐκκλησίας πατέρας καί οἰκουμενικός Διδάσκαλος, ἀφοῦ ἀνέπτυξε ὡς πρεσβύτερος ἐπί δεκαεπτά ἔτη πολυσχιδῆ ποιμαντική διακονία στήν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας, στήν ὁποία καί ἐγεννήθη τό 345 μ.Χ., ἀνῆλθε στόν Ἀρχιεπισκοπικό θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρά τήν θέλησή του, μέ ψῆφο κλήρου καί λαοῦ τό 398 μ.Χ.

Καί ἀπό τήν θέση αὐτή, μετὰ τήν διόρθωση καί κάθαρση τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ἐπετέλεσε ὑπέροχο, λειτουργικό, διδακτικό, φιλανθρωπικό καί ἱεραποστολικό ἔργο. Ποιμένες ὅμως ἀνάξιοι καί μισθωτοί συνομοτήσαντες μετὰ τῆς αὐτοκράτειρας Εὐδο-

εἶναι ἐκεῖνο, τό ὁποῖον ἀναστατώνει τήν διάνοιάν σας καί σᾶς κάνει νά λυπῆσθε καί ἀνησυχῆτε τόσον πολύ; Τό ὄτι ἀγρία καί σκοτεινή ἀναταραχή ἐνέσκηψε κατά τῶν

ξίας καί τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου τόν κατεδί-
κασαν δίς εἰς ἐξορία. Καί ἡ μέν πρώτη διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον.
Κατά τήν δευτέρα ὁμως, στήν Κουκουσό τῆς Ἀρμενίας, ὑπέφε-
ρε τά πάνδεινα ἐπί τρία ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου του τό 407 μ.Χ.
Παρά ταῦτα δέν διέκοψε τό ποιμαντικό καί ἱεραποστολικό
ἔργο του, τό ὁποῖο καί ἐλαμπρύνθη περισσότερο ὑπό τῆς καρ-
τερίας του. Ἐν διεκρίθη στόν ἄμβωνα τῆς Ἀντιοχείας καί ἀνε-
δείχθη, στόν «ἐπίφθονον» ἐπισκοπικό Θρόνο τῆς Βασιλευού-
σης, στήν ἐρημική Ἀρμενία ἀπεδείχθη Μέγας. Ἐκτός αὐτοῦ,
ἐδιώχθησαν καί πνευματικά του τέκνα, μεταξύ τῶν ὁποίων καί
ἡ Ἁγία Ὀλυμπίας.

Ἡ Ἁγία Ὀλυμπίας, γένους ἐπιφανοῦς, ἐκκλησιαστική προ-
σωπικότης ὑψηλοῦ ἠθικοῦ ἀναστήματος καί ὑπερόχου πνευμα-
τικῆς ἀκτινοβολίας ἀνεδείχθη ἡ ἐξοχωτέρα γυναίκα τῆς Βασι-
λευούσης, κατά τίς μαρτυρίες Πατέρων καί ἐκκλησιαστικῶν
συγγραφέων. Μετά τόν θάνατο τοῦ συζύγου της Νεβριδίου,
ἐπάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετά τοῦ ὁποίου συνέζησε
ἐπί εἴκοσι μῆνες, καί ἀρνηθεῖσα δεύτερο γάμο προτεινόμενο
ὑπό τοῦ συγγενοῦς της Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Μεγά-
λου, ἴδρυσε Μονή, στήν ὁποία προΐστατο, καί διέθεσε τήν κο-
λοσσαία περιουσία της γιά τήν ἀνέγερση εὐαγῶν ἰδρυμάτων
καί ἱερῶν Ναῶν. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεκτά-
ριος βραβεύσας τήν ἀρετή, τόν ὀσιακό βίο της καί τήν φιλαν-
θρωπική διακονία της τήν ἐχειροτόνησε διάκονον εἰς ἡλικία
τριάντα ἐτῶν καί τήν κατέστησε σύμβουλό του ἀκόμη καί εἰς
θέματα ἐκκλησιαστικά. Μεγάλως ἐτιμήθη καί ὑπό τοῦ διαδό-
χου του, Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὡς συνεργάτις
αὐτοῦ.

Ἡ συνεργασία τους συνεχίσθη δι' ἐπιστολογραφίας καί κατά

ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία τὰς ἐβύθισε σέ νύκτα ἀσέληνον καί σκοτεινήν καί ἡ ὁποία, ἡμέρα μέ τήν ἡμέρα, γίνεται βιαιοτέρα καί προκαλεῖ πικρά καί φοβερά ναυάγια καί αὐξάνει τήν καταστροφήν τῆς Οἰκουμένης; Καί ἐγώ γνωρίζω αὐτά καί κανεῖς δέν τά ἀμφισβητεῖ. Καί ἂν θέλῃς,

τήν περίοδο τῆς ἐξορίας ἀμφοτέρων ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ἱεραποστολικοῦ τῆς ἔργου.

Ἡ ποιμαντική ἀριστοτεχνική ἐπιστολογραφία τοῦ Ἁγίου Πατρός πρὸς τήν Διακόνισσα Ὀλυμπιάδα ἔχει χαρακτῆρα συμβουλευτικό καί σκοπὸ παραμυθητικό πρὸς θεραπεία τῶν ψυχικῶν τραυμάτων, πού ἐδημιούργησαν στήν ψυχή τῆς ἡ λύπη καί ὁ σκανδαλισμός ἔνεκα τοῦ διωγμοῦ τῶν ἐκλεκτῶν. Ἀποτελεῖ ὄντως «φάρμακον σωτήριον παντί ἀθυμοῦντι» πολύτιμον πηγὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καί ἄριστο καθρέπτη τῶν ἀνεκτιμήτων πνευματικῶν καί ἠθικῶν θησαυρῶν ἀμφοτέρων τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας. Συμπληρώνεται δέ ἀπὸ τήν ἐπομένη περισπούδαστον Ὀμιλία του, πού ἔχει ὡς θέμα τήν κεφαλαιώδη διδασκαλία του, ὅτι «τόν ἑαυτόν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται» (ὅτι κανεῖς δέν δύναται νά βλάβῃ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δέν ἀδικεῖ τόν ἑαυτόν του). Βλ. Migne PG 52, 459-479.

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολή παρατίθεται μεταγλωττισμένη ὑπὸ τοῦ θεολόγου Παναγιώτου Στάμου. Θέματά τῆς εἶναι: Ὁ φοβερὸς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμός. Μόνον ἡ ἁμαρτία εἶναι φοβερὸν. Τά εὐχάριστα καί δυσάρεστα εἶναι προσωρινά. Ὁ Θεὸς ἐπεμβαίνει, ὅταν οἱ θλίψεις φθάσουν εἰς τό ἀπροχώρητον. Ὁ σκανδαλισμός τῶν πιστῶν. Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν διωγμῶν προδεύει. (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καί Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου, *Παραίνεσις πρὸς Ὀλυμπιάδα· Σκιαγραφία τῆς χριστιανῆς συζύγου — ὁ πόνος καί αἱ ἀδικίαι ὑπὸ τό χριστιανικόν φῶς*, Εἰσαγωγή – νεοελληνική ἀπόδοσις – σχόλια Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἀθήναι 1976, σ. 34-42).

δύναμαι καί εἰκόνα διὰ τοῦ λόγου νά σοῦ ζωγραφίσω τῆς καταστάσεως ταύτης, ὥστε νά σοῦ κάμω πιό ζωντανήν καί ζωηράν τήν τραγωδίαν πού ἔχομεν. Ἴδου ἡ εἰκὼν. Θάλασσαν βλέπομεν, ἡ ὁποία ἀναταράσσεται βίαια ἀπό τά ἔγκατα αὐτῆς, πτώματα ναυτῶν ἄλλα μὲν νά ἐπιπλέουν εἰς τήν ἐπιφάνειαν αὐτῆς καί ἄλλα νά εἶναι κάτω τῆς ἐπιφανείας, τάς σανίδας τῶν πλοίων νά διαλύωνται, τά πανιά νά ξεσχίζονται, τά κατάρτια νά θραύωνται, τά κουπιά νά πέφτουν ἀπό τά χέρια τῶν ναυτῶν, τοὺς κυβερνήτας ἀντί νά εἶναι στό τιμόνι, νά κάθωνται εἰς τό κατὰστρωμα μέ τά χέρια σταυρωμένα ἐπάνω στά γόνατα καί ἀπό ἀπόγνωσιν νά μή κάνουν τίποτε ἄλλο παρά μόνον νά ἀναστενάζουν, νά βγάζουν διαπεραστικὰς κραυγὰς, νά κλαίουν καί ὀλοφύρωνται· ἐπὶ πλεον νά μή βλέπης οὔτε οὐρανόν, οὔτε θάλασσαν, παρά μόνον σκότος βαθύ, χωρίς τό παραμικρόν φῶς, σέ τοιοῦτον μάλιστα βαθμόν, ὥστε νά μή δύνασαι νά διακρίνης οὔτε τόν πλησίον σου καί νά ἀκούης τόν βροντερόν κρότον τῶν κυμάτων καί τά θαλασσινά θηρία νά ἐπιτίθενται μέ λύσσαν κατά τῶν πλεόντων. Ἀλλά διατί νά ματαιοπονῶ; Μέ οἰανδήποτε εἰκόνα καί ἂν θελήσω νά παραστήσω τά παρόντα κακά θά ἀποτύχω.

β) Καί ὅμως ἂν καί βλέπω αὐτά τά κακά, δέν χάνω τάς καλυτέρας μου ἐλπίδας, διότι στρέφω τήν προσοχήν μου εἰς τόν Κυβερνήτην τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος ὄχι μέ τεχνικήν δεξιότητα, ἀλλά μόνον μέ ἓνα ἀπλοῦν νεῦμα καταπαύει τελείως τήν φοβεράν αὐτήν τρικυμίαν. Ἐάν δέ αὐτό δέν τό πράττη εἰς τήν ἀρχήν, ἡ ἀμέσως, τοῦτο γίνεται, διότι δέν συνηθίζει νά παύῃ τάς θλίψεις μόλις ἐμφανισθοῦν, ἀλλά ὅταν μεγαλώσουν καί πλησιάζουν εἰς τό τέλος. Ὅταν πολλοί θλιβόμενοι ἀπογοητευθοῦν, τότε ἐπεμβαίνει θαυματουργικῶς, φανερώων μέ τοῦτο τήν δύναμίν του καί γυμνάζων τήν ὑπομονήν τῶν θλιβομένων.

γ) Μή χάνετε λοιπόν τό θάρρος σας. Μόνον ένα πράγμα εἶναι φοβερόν, ὧ Ὀλυμπιάς, μόνον ἕνας εἶναι πράγματι πειρασμός, ἡ ἁμαρτία. Καί αὐτό δέν ἔπαυσα πάντοτε νά σᾶς τό τονίζω. Ὅλα τά ἄλλα εἶναι παραμύθια, καί ἄν ἀκόμα συνωμοσίας ἀναφέρῃς ἢ ἀντιπαθείας, ἢ δόλους ἢ συκοφαντίας ἢ ὕβρεις ἢ κατηγορίας ἢ δημεύσεις περιουσιῶν ἢ ἐξορίας ἢ πέλαγος ἢ καί πόλεμον ὅλου τοῦ κόσμου. Ὅποιαδήποτε καί ἄν εἶναι ἀπ' αὐτά τά πράγματα, εἶναι πρόσκαιρα καί φθαρτά, προσβάλλουν δέ μόνον τό θνητόν σῶμα καί δέν δύνανται νά βλάψουν καθόλου τήν ψυχήν, ἡ ὁποία εἶναι προσεκτική. Διά τοῦτο καί ὁ μακάριος Παῦλος θέλων νά δείξῃ τήν ματαιότητα τῶν εὐχαριστων καί λυπηρῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου, μέ μίαν μόνον λέξιν ἐφανέρωσε ταύτην, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό σπουδαιότερον γνῶρισμα αὐτῶν, εἰπών «τά πράγματα πού βλέπονται εἶναι προσωρινά» (Β' Κορ. Δ', 18). Διατί λοιπόν φοβεῖσθε τά προσωρινά πράγματα, τά ὁποία παρέρχονται σάν τά τρεχούμενα νερά τῶν ποταμῶν; τοιαῦτα εἶναι τά πράγματα τοῦ κόσμου τούτου εἴτε εὐχάριστα εἴτε δυσάρεστα. Ἐνας δέ προφήτης παρωμοίωσε ὅλην τήν ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν ὄχι μέ χόρτον, πού δέν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, ἀλλά μέ ἄλλην ὕλην, ἀκόμη κατωτέραν τοῦ χόρτου, ὀνομάσας αὐτήν «ἄνθος χόρτου». Οὔτε πάλιν ἀνέφερεν ἕνα μόνον μέρος αὐτῆς π.χ. τόν πλοῦτον ἢ τήν πολυτέλειαν ἢ τήν μεγάλην ἐξουσίαν ἢ τās τιμάς, ἀλλά ὅλα μαζί, ὅσα οἱ ἀνθρωποι θεωροῦν σπουδαῖα πράγματα καί συντελεστικά τῆς εὐτυχίας των, τά ὠνόμασε μέ μίαν λέξιν «δόξα» καί τά παρουσίασε μέ τήν συμβολικήν εἰκόνα τοῦ χόρτου λέγων «ὅλη ἡ δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σάν τό ἄνθος τοῦ χόρτου» (Ἡσ. Μ', 6).

2. α) Ἄλλ' αἱ δύσκολοι περιστάσεις δέν εἶναι κάτι τό φοβερόν καί ἀνυπόφορον; Ἴσως θά μοῦ εἶπητε. Αἱ λοιπόν! Προσέξατε καί θά ἰδῆτε καί αὐτάς νά παραβάλλω-

νται μέ ἄλλην εὐτελῆ εἰκόνα καί περιφρόνησέ τας. Τάς ὕβρεις, τάς προσβολάς, τάς περιφρονήσεις, τούς ἐμπαιγμούς τῶν ἐχθρῶν καί τάς ἐπιβουλάς, τάς παρομοιάζει ὁ προφήτης μέ ἔνδυμα πού ἐπάληωσε καί μέ μαλλί πού τό ἐχάλασεν ὁ σκόρος λέγων: «μή φοβῆσθε τάς ὕβρεις τῶν ἀνθρώπων καί μή σᾶς καταβάλλουν αἱ περιφρονήσεις αὐτῶν, διότι αὐτά θά παληώσουν, ὡς τά ἐνδύματα, καί θά ἐξαφανισθοῦν ὡς τά μαλλιά πού τά τρώγει ὁ σκόρος» (Ἦσ. ΝΑ', 7-8).

β) Ἦς μή σᾶς ταράσσουν λοιπόν καί ἀνησυχοῦν τά δυσάρεστα γεγονότα, ἀλλ' ἀφοῦ παύσετε νά ζητᾶτε βοήθειαν ἀπό τόν ἕνα καί τόν ἄλλον καί νά καταδιώκετε σκιάς, διότι σκιά εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη βοήθεια, τόν Χριστόν, τόν ὁποῖον λατρεύετε, νά παρακαλῆτε συνεχῶς μόνον νά νεύση καί ὅλα σέ μιά στιγμή θά τακτοποιηθοῦν. Ἐάν δέ τόν παρεκαλέσατε καί δέν σᾶς ἤκουσε, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Θεός συνηθίζει νά μή παύη τάς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων εἰς τήν ἀρχήν (θά ἐπαναλάβω ὅσα εἶπα ἀνωτέρω) ἀλλ' ὅταν φθάσουν εἰς πολύ ὑψηλόν σημεῖον, ὅταν αὐξηθοῦν, ὅταν δέν ὑπολείπεται τίποτε πλέον εἰς τήν κακίαν τῶν ἐχθρῶν νά κάμη. Τότε ἀμέσως εἰς ὅλα φέρει γαλήνην καί ὁδηγεῖ τά πράγματα εἰς ἀνέλπιστον σταθερότητα. Διότι ὁ Θεός δύναται νά μᾶς δώσῃ ὄχι μόνον ὅσα καλά περιμένομεν καί ἐλπίζομεν, ἀλλά πολύ περισσότερα καί ἀπείρως μεγαλύτερα. Διά τοῦτο καί ὁ Παῦλος ἔλεγεν: «Ὁ Θεός δύναται νά κάμη εἰς ἡμᾶς παραπάνω ἀπ' ὅλα, πολύ περισσότερα ἀπ' ὅσα ἐμεῖς ζητοῦμεν ἢ δυνάμεθα νά ἐννοήσωμεν». (Ἐφ. Γ', 63).

γ) Μήπως δέν ἠδύνατο εἰς τήν ἀρχήν νά ἐμποδίση τούς τρεῖς παῖδας νά πέσουν εἰς τήν δοκιμασίαν ἐκείνην; (Δαν. Γ', 13). Ἦδύνατο ἀλλά δέν τό ἔκαμε διὰ νά λάβουν πολύν μισθόν. Διά τοῦτο ἐπέτρεψε νά παραδοθοῦν εἰς χεῖρας βαρβάρων, ἡ φωτιά τῆς καμίνου νά ἀνυψωθῆ σέ

δυσθεώρητα ὕψη, ἡ ὀργή τοῦ βασιλέως νά ἀνάψη περισσό-
τερον ἀπό τήν κάμινον, νά δεθοῦν τά χέρια καί τά πό-
δια τους πολύ σφικτά καί εἰς τήν φωτιάν νά πέσουν.
Ὅταν δέ ὅλοι ἐκεῖνοι πού τούς ἔβλεπον ἔχασαν πλέον
κάθε ἐλπίδα σωτηρίας αὐτῶν, τότε ξαφνικά, χωρίς νά τό
περιμένουν, ἐφαίνετο ἡ θαυματουργική ἐπέμβασις τοῦ
πανσόφου Θεοῦ καί ἔλαμπε μέ ἄφθαστον λάμψιν. Διότι ἡ
μέν φωτιά ἐδεσμεύετο ὥστε νά μήν τούς καύσῃ, οἱ δέ δε-
σμῶται (τρεις παῖδες) ἐλύοντο ἀπό τά δεσμά². Ἡ κάμι-
νος μετεβάλλετο εἰς ναόν, ὅπου ἀνεπέμποντο προσευχαί,
καί εἰς πηγῆν καί δροσιάν καί ἦτο ἐπισημοτέρα καί ἀπό
αὐτό τό βασιλικόν ἀνάκτορον. Αἱ τρίχες τῶν μαλλιῶν τῆς
κεφαλῆς, πού εἶναι τόσον πολύ εὐθραυστες, ἐνικοῦσαν
τήν μεγάλην δύναμην τῆς φωτιᾶς³, ἡ ὁποία κατατρώγει
τόν σίδηρον, τούς λίθους καί ὅλα τά στοιχεῖα τῆς φύσε-
ως. Ἀκόμη συνεκροτήθη ἐκεῖ ὑπό τῶν ἀγίων ἐκείνων παί-
δων συμφωνία πανορμόνιος καί ἐκαλοῦσαν εἰς τήν θαυ-
μασίαν ἐκείνην μελωδίαν κάθε δημιουργήμα πού εὐρί-
σκετο εἰς τήν φύσιν. Ἐψαλλον καί ἀνέπεμπον ὕμνους
εὐχαριστίας πρὸς τόν Θεόν δι' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τούς
ἔδεσαν, οἱ ὁποῖοι τούς ἔκαυσαν, διότι αὐτό πού ἐξηρτάτο
ἐκ τῶν ἐχθρῶν των διά νά τούς καύσουν τό ἔκαμαν, οἱ
ὁποῖοι τούς ἔδιωξαν ἀπό τήν πατρίδα των, τούς ἠχμαλώ-
τισαν, τούς ἀφήρεσαν τήν ἐλευθερίαν, τούς ἔκαμαν νά
εἶναι χωρίς πατρίδα, χωρίς οἰκίαν, νά εἶναι ἐξόριστοι, νά
ζοῦν εἰς ξένην καί βάρβαρον χώραν. Τό νά προσεύχεται
δέ ἕνας ὑπέρ τῶν ἐχθρῶν του φανερώνει ὅτι ἔχει ψυχὴν μέ
εὐγενῆ καί γενναῖα φρονήματα.

2. Διότι ἡ φωτιά ἔκαυσε τά σχοινία μέ τά ὁποῖα εἶχον δεθῆ.

3. Ἐννοεῖ τό γεγονός ὅτι οὔτε μία τρίχα τῆς κεφαλῆς τῶν τριῶν
παίδων δέν ἐκάη.

δ) Ἀφοῦ δέ τά σχέδια τῆς μοχθηρίας τῶν διωκτῶν των εἶχον πραγματοποιηθῆ —διότι τί ἄλλο μεγαλύτερο ἀπό τό νά τούς θανατώσουν διά φωτιᾶς ἠδύναντο νά κάμουν;— καί ἡ ἀνδρεία τῶν ἀθλητῶν εἶχε φανῆ εἰς ὄλον της τό μέγεθος καί ὁ στέφανος ἦτο ἕτοιμος καί τά ἔπαθλα τῆς νίκης εἶχον συγκεντρωθῆ καί τίποτε δέν ὑπελείπετο πρὸς δόξαν αὐτῶν, τότε τά κακά ἐξαφανίζονται καί ἐκεῖνος, πού ἄναψε τὴν κάμινον⁴ καί τούς παρέδωκεν εἰς τόσον μεγάλην τιμωρίαν, αὐτός ὁ ἴδιος γίνεται θαυμαστός ἐγκωμισαστὴς τῶν Ἁγίων ἐκείνων ἀθλητῶν καί κήρυξ τῶν θαυμασιῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ· ἐπὶ πλέον δέ εἰς ὅλα τά μέρη τῆς γῆς στέλλει ἐπιστολάς μέ πολλά ἐγκώμια δι' αὐτούς, διηγεῖται ὅσα ἔγιναν καί γίνεται ἀξιόπιστος κήρυξ τῶν θαυμάτων τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος κάνει ἔργα, τά ὁποῖα δέν περιμένει κανεῖς. Ἐπειδὴ δέ ἦτο ἐναντίος καί ἐχθρός τῶν τριῶν παιδῶν, ἦσαν ἀνώτερα κάθε ὑποψίας καί εἰς αὐτούς ἀκόμη τούς ἐχθρούς του ὅσα καλά περὶ αὐτῶν ἔγραφε.

3. α) Εἶδατε τά ἐφευρετικόν τοῦ Θεοῦ, τὴν σοφίαν, τά παράδοξα ἔργα, τὴν ἀγάπην καί τό ἐνδιαφέρον διὰ τόν ἄνθρωπον; Μὴ λοιπόν φοβῆσθε, μὴ ταράττεσθε, ἀλλὰ δι' ὅλα διαρκῶς νά εὐχαριστῆτε τόν Θεόν, νά τόν δοξολογῆτε, νά τόν παρακαλῆτε καί ἱκετεύετε. Καθόλου νά μὴ ἀνησυχῆτε, ἔστω καί ἂν χιλιάδες θόρυβοι γίνωνται, χιλιάδες ταραχαί καί καταιγίδες ξεσποῦν ἐμπρὸς σας. Διότι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ δέν ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν δυσκολίαν τῶν περιστάσεων, ἔστω καί ἂν ὅλα φθάσωσιν εἰς τό χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Εἶναι δυνατόν εἰς τόν Θεόν νά σηκῶσιν ἐκείνους πού ἔπεσαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, νά ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν τούς πλανημένους, νά στερε-

4. Δηλαδή ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ.

ώση εις τήν πίστιν τούς σκανδαλισμένους καί ἐκείνους πού εἶναι γεμᾶτοι ἀπό πάρα πολλά ἁμαρτήματα νά τούς συγχωρήση καί τούς κάμη δικαίους. Δύναται ὁ Θεός νά ἐπαναφέρῃ εἰς τήν ζωήν τούς νεκρωθέντας καί ἐκείνα πού κατεστράφησαν ἐκ θεμελίων νά τά κτίσῃ πάλιν λαμπρότερα καί τά παλαιά νά τά κάμη νέα. Διότι ἄν δίδῃ ὑπαρξιν εἰς ἐκείνα πού δέν ὑπάρχουν καί καθόλου δέν φαίνονται, πολύ περισσότερον δύναται νά διορθώσῃ καί τακτοποιήσῃ ὅσα ὑπάρχουν καί ἔγιναν.

β) Ἀλλά εἶναι πολλοί ἐκείνοι πού χάνονται πνευματικῶς καί πολλοί πού σκανδαλίζονται; τοιαῦτα γεγονότα πολλές φορές συνέβησαν εἰς τό παρελθόν, ἀλλ' ὅμως κατόπιν ὅλα διωρθώθησαν κατὰ τόν καλύτερον τρόπον καί ἐσώθησαν οἱ ἄνθρωποι, ἐκτός ἐκείνων πού ἠθέλησαν νά μείνουν ἀδιόρθωτοι καί μετά τήν μεταβολήν τῶν πραγμάτων. Διατί λοιπόν ταράττεσθε καί εὐρίσκεσθε εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν, ἐάν ὁ δεῖνα ἔχει ἐξέλθει ἀπό τήν ἐκκλησίαν καί ὁ δεῖνα ἔχει ἐπανέλθει εἰς αὐτήν; Αὐτό συνέβαινε καί ὅταν ὁ Χριστός ἐσταυρώνετο καί ὁ Βαραββᾶς, ὁ φοβερὸς ληστής, ἐπωφελεῖτο τῆς αἰτήσεως χάριτος καί ὁ διεφθαρμένος λαός μέ φωνάς ἐζητοῦσε νά σωθῇ ὁ φονεὺς καί ὄχι ὁ σωτὴρ καί εὐεργέτης αὐτοῦ. Αὐτά τά γεγονότα πόσους νομίζετε ὅτι θά ἐσκανδάλισαν τότε καί πόσους θά ἀπώλεσαν πνευματικῶς;

γ) Ἀλλά θεωρῶ ἀναγκαῖον νά φέρω τόν λόγον διὰ τό ζήτημα τοῦτο ὑψηλότερα. Ὁ σταυρωθεὶς, (ὁ Χριστός), μόλις ἐγεννήθη δέν ἔγινεν ἐξόριστος καί πρόσφυξ μέ ὅλην τήν οἰκογένειάν του; Μόλις ἐξῆλθεν ἀπό τά σπάργανα δέν κατεδιώκετο πρὸς ξένην χώραν καί δέν ἐπήγαινε νά ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ, συρόμενος εἰς μακρυνήν ἐξορίαν καί σέ βάρβαρον χώραν; Ἀποτέλεσμα δέ τῆς ἐξορίας αὐτῆς ἦτο νά χυθῇ πάρα πολύ αἷμα, νά γίνουν ἄδικοι φόνοι καί σφαγαί καί ἡ ἀπαλή καί νεαρά ἡλικία νά κατασφάζεται

σάν νά εὐρίσκεται εἰς μάχην καί πόλεμον. Τά μικρά παι-
διά ἠρπάζοντο ἀπό τούς μαστούς τῶν μητέρων των καί
παρεδίδοντο εἰς τήν σφαγήν. Ἐνῶ δέ τό γάλα εὐρίσκετο
ἀκόμη εἰς τόν φάρυγγά τους, ἐπερνοῦσεν εἰς τόν λαιμόν
τους ἡ δολοφονική μάχαιρα (Ματθ. β' 16)· τί θλιβερώτε-
ρον ἀπό αὐτήν τήν τραγωδίαν; Καί αὐτά τά ἐγκλήματα
τά ἔκανεν ἐκεῖνος, πού ἐζητοῦσε νά φονεύσῃ τόν Χρι-
στόν. Ὁ δέ μακρόθυμος Θεός ἠνείχετο τήν ἀπαισίαν
αὐτήν τραγωδίαν καί νά χύνεται τόσο αἷμα, ἐνῶ ἠδύνα-
το νά τήν ἐμποδίσῃ. Ἐδείκνυε δέ τόσην μακροθυμίαν διά
λόγους, τούς ὁποίους μόνον ἡ ἀπόρρητος αὐτοῦ σοφία
γνωρίζει.

δ) Ὅταν δέ ἐπανῆλθεν ἀπό τήν βάρβαρον χώραν καί
ἐμεγάλωσεν, ὁ πόλεμος κατ' αὐτοῦ ἐξέσπασεν ἀπ' ὅλα τά
μέρη. Καί πρῶτον οἱ μαθηταί τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου
τόν ἐφθονοῦσαν καί ἐζήλευον, ἄν καί ὁ διδάσκαλός των
ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν, καί ἔλεγον: «ἐκεῖνος, ὁ
ὁποῖος ἦτο μαζί σου πέραν ἀπό τόν Ἰορδάνην ἰδοῦ βα-
πτίζει καί ὅλοι ἔρχονται πρὸς αὐτόν» (Ἰωάν. γ'. 26).
Αὐτοί ἦσαν λόγοι ἐμπαθῶν ἀνθρώπων, πού προσβάλλο-
νται ἀπό τόν φθόνον καί τούς κατατρῶγει τό πάθος. Διά
τοῦτο καί μέ κάποιον Ἰουδαῖον, ἕνας ἐκ τῶν μαθητῶν,
πού ἔλεγον αὐτά, ἐφιλονεικοῦσε καί ὀρμητικῶς κατεφέ-
ρετο κατά τοῦ Χριστοῦ διά τό ζήτημα τοῦ καθαρισμοῦ
τοῦ βαπτίσματος, συγκρίνων τό βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου
πρὸς τό βάπτισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. «Ἐγινε φι-
λονικία, λέγει τό Εὐαγγέλιον, μεταξύ ενός Ἰουδαίου καί
τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου διά τό ζήτημα τοῦ καθαρι-
σμοῦ, πού δίδει τό βάπτισμα» (Αὐτ. 26).

ε) Ὅταν δέ ἤρχισε νά κάνῃ θαύματα πόσαι πάλιν συ-
κοφαντίαι! Ἄλλοι μὲν τόν ὠνόμαζον Σαμαρείτην, δηλαδή
ἀλλοεθνή καί δαιμονισμένον, λέγοντες: «Σαμαρείτης
εἶσαι καί δαιμονισμένος» (Ἰωάν. ἡ' 48), ἄλλοι δέ τόν

ωνόμαζον ἀπατεῶνα, λέγοντες «αὐτός δέν εἶναι ἀπό τόν Θεόν ἀπεσταλμένος, ἀλλά ἐξαπατᾷ τόν λαόν» (Ἰωάν. ζ'. 12) ἄλλοι ὅτι εἶναι ἀγύρτης καί μάγος λέγοντες: «μέ τήν συνεργασίαν τοῦ ἄρχοντος τῶν δαιμόνων Βεελζεβούλ βγάζει τά δαιμόνια ἀπό τούς ἀνθρώπους» (Ματθ. θ'. 34). Συνεχῶς δέ αὐτά ἐπανελάμβανον καί ἐχθρόν τοῦ Θεοῦ τόν ἔλεγον καί φαγάν καί μέθυσον καί φίλον μοχθηρῶν καί διεφθαρμένων ἀνθρώπων. «Ἦλθεν ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, τρώγων καί πίνων ὡς ἐγκρατῆς ἄνθρωπος καί λέγουν ἰδοῦ ἕνας ἄνθρωπος φαγᾶς καί οἰνοπότης φίλος τῶν τελωνῶν καί τῶν ἀμαρτωλῶν» (Λουκ. ζ' 33). Ὅταν δέ συνωμιλοῦσε μέ τήν πόρνην πού μετενόησεν, ἔλεγον ὅτι εἶναι ψευδοπροφήτης. «Ἐάν ἦτο ἀληθινός προφήτης, ἔλεγεν ὁ Σίμων, θά ἐγνώριζε ποία εἶναι ἡ γυναῖκα πού συνομιλεῖ μαζί του» (Αὐτ. 40). Καί γενικά κάθε ἡμέραν ἀκόνιζον τά δόντια τους ἐναντίον του. Καί ὄχι μόνον οἱ Ἰουδαῖοι τόν ἐπολεμοῦσαν καί κατέτρεχον τόσον πολύν, ἀλλά καί αὐτοί πού ἐθεωροῦντο ἀδελφοί του⁵ δέν ἦσαν εὐνοϊκῶς διατεθειμένοι ἀπέναντί του καί ἔτσι ὁ πόλεμος κατ' αὐτοῦ ὑπεδαυλιζετο καί ἀπό τούς ἰδικούς του ἀνθρώπους. Παρατηρήσατε ὅτι καί αὐτοί δέν ἦσαν καλοί ἄνθρωποι, ἀπ' ὅσα ὁ Εὐαγγελιστής προσθέτει: «Καί αὐτοί ἀκόμη οἱ ἀδελφοί του δέν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν» (Ἰωάν. ζ', 5).

4. α) Ἄλλ' ἐπειδή ἐνθυμεῖσθε τό πλῆθος τῶν σήμερον σκανδαλιζομένων καί πλανωμένων, πόσοι ἀπό τούς μαθητάς, νομίζετε, δέν θά ἐσκανδαλίσθησαν κατά τήν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου; Ὁ ἕνας τόν ἐπρόδωσεν, οἱ ἄλλοι ἐδραπέτευσαν, ὁ ἄλλος τόν ἀρνήθηκε καί ἐνῶ ὅλοι τόν εἶχον

5. Πρόκειται περί τέκνων τοῦ Ἰωσήφ «ἐκ προτέρας γυναικός συνωκηκυῖας αὐτῷ πρό τῆς Μαρίας». (Πρωτευαγγέλιον Ἰακώβου).

ἐγκαταλείψει, ὠδηγεῖτο μόνος καί δεμένος εἰς τό μαρτύριον. Πόσοι λοιπόν ἀπ' αὐτούς, οἱ ὅποιοι πρῶτα τόν εἶδον νά κάνη θαύματα, νά ἀνασταίνη νεκρούς, νά καθαρίζει λεπρούς, νά βγάξῃ δαιμόνια, νά πολλαπλασιάσῃ τούς ἄρτους, γενικῶς νά κάνῃ μεγάλα θαύματα, νομίζετε ὅτι θά ἐσκανδαλίσθησαν εἰς τήν περίστασιν αὐτήν, βλέποντες αὐτόν νά ὀδηγῆται μόνος καί δεμένος, εἰς τό μέσον μικροπρεπῶν στρατιωτῶν, νά τόν ἀκολουθοῦν ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων, πού προκαλοῦσαν θόρυβον καί ὀχλοβοήν, οἱ ἐχθροί του ὅλοι νά τόν κρατοῦν μόνον εἰς τό μέσον αὐτῶν ἀπειλητικά καί αὐτός ὁ προδότης νά παρευρίσκεται μεταξὺ αὐτῶν καί νά καυχᾶται διά τήν προδοσίαν; Καί κατόπιν, ὅταν ἐμαστιγώνετο; Καί ἦτο φυσικόν νά εἶναι κατά τήν μαστίγωσιν πολύ πλῆθος ἀνθρώπων παρόν, διότι τότε ἦτο ἡ μεγάλη ἐορτή τοῦ Πάσχα, ἡ ὁποία συντελοῦσε νά συγκεντρώνωνται πολλοί καί ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἡ πολυάνθρωπος, ἦτο ἡ πόλις, εἰς τήν ὁποίαν ἔγινε τό δράμα τῆς παρανομίας καί σέ ὦρα μεσημβρινή.

β) Πόσοι λοιπόν ἀπό τούς παρευρεθέντας τότε ἐκεῖ, νομίζετε, δέν θά ἐσκανδαλίσθησαν, βλέποντες αὐτόν νά εἶναι δεμένος, μαστιγωμένος, γεμᾶτος αἵματα, νά δικάζεται ἀπό ἡγεμονικόν δικαστήριον καί νά μὴν εἶναι παρῶν κανεῖς ἐκ τῶν μαθητῶν του; Πόσοι δέν θά ἐσκανδαλίσθησαν, ὅταν ἐλάμβανον χώραν εἰς βάρος του αἱ κωμικαί καί συνεχεῖς ἐκεῖναι σκηναί, ἄλλοτε νά τόν στεφανώνουν μέ ἀκάνθινον στέφανον, ἄλλοτε νά τοῦ φοροῦν κοκκίνην χλαμύδα, ἄλλοτε νά τοῦ βάζουν εἰς τά χέρια κάλαμον, ἄλλοτε νά τόν προσκυνοῦν ἐμπαικτικῶς καί νά μετέρχωνται κάθε μέσον διά νά τόν ἐμπαίξουν καί γελιοποιήσουν;

Πόσοι νομίζετε ὅτι θά ἐσκανδαλίσθησαν, ὅτι θά τά ἔχασαν, ὅτι θά ἐτρόμαξαν, ὅταν ἔβλεπον νά τόν κτυποῦν εἰς τό πρόσωπον καί νά τοῦ λέγουν «πρόφήτευσέ μας, Χριστέ, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος πού σέ ἐκτύπησε» (Ματθ.

κστ' 68) και νά τόν περιφέρουν ὅλην τήν ἡμέραν ἐδῶ και ἐκεῖ, πειράζοντες, ὕβριζοντες, ἐμπαίζοντες, εἰς τό μέσον πλήθους ἰουδαίων; Ὅταν τόν ἐκτυποῦσεν ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἀρχιερέως; Ὅταν οἱ στρατιῶται ἐμοίραζον τά ροῦχα του; Ὅταν δέ ἐπί πλέον ἐτεντώθη γυμνός ἐπί τοῦ σταυροῦ μέ πληγᾶς εἰς τά νῶτα ἀπό τό μαστίγωμα και ἐσταυρώνετο; Διότι οὔτε τότε τά ἄγρια θηρία, οἱ σταυρωταί, ἐμαλάκωσαν, ἀλλά ἀγριώτεροι ἐγένοντο και ἡ τραγωδία ἐμεγάλω- νε και οἱ ἐμπαιγμοί ἐπολλαπλασιάζοντο.

γ) Ἄλλοι μέν ἔλεγον «σύ πού κρημνίζεις τόν Ναόν και σέ τρεῖς ἡμέρας δύνασαι νά τόν ξανακτίσης» ἄλλοι «ἄλλους ἔσωσε μέ τά ἀγύρτικά του θαύματα, τόν ἑαυτόν του δέν δύναται νά σώσῃ» ἄλλοι, «ἐάν εἶσαι υἱός τοῦ Θεοῦ κατέβα ἀπό τόν σταυρόν και θά πιστεύσωμεν εἰς ἐσέ» (Ματθ. κζ' 42). Ὅταν μέ τόν σπόγγον τόν ἐπότιζον χολήν και ξύδι και σάν μεθυσμένοι τόν ὕβριζον; Ὅταν οἱ λησταί τόν περιέπαιζον; Και ὅταν λάβῃ κανεῖς ὑπ' ὄψιν του ἐκεῖνο πού εἶπα ἀνωτέρω, τό ὁποῖον προκαλεῖ φρίκην και εἶναι πάρα πολύ ἄδικον, τό ὅτι δηλαδή τόν φοβερόν ἐκεῖνον ληστήν και διααρρήκην και κλέπτην, πού εἶχε κά- μη χιλιάδας ἐγκλήματα και ὄχι τόν Χριστόν, ἐθεώρησαν ἄξιον νά τύχῃ χάριτος και ἀφοῦ ἔλαβον παρά τοῦ δικαστοῦ τό προνόμιον νά ἀποφασίσουν ποῖον ἐκ τῶν δύο προτιμοῦν, ἐπροτίμησαν νά ἀθωώσουν τόν Βαραββᾶν και ἠθέλησαν ὄχι μόνο νά σταυρώσουν τόν Χριστόν ἀλλά και νά τόν δυσφημίσουν; Ἐνόμιζον δηλαδή ὅτι μέ αὐτό θά πείσουν τόν λαόν ὅτι ἦτο χειρότερος ἀπό τόν ληστήν και ὅτι τόσον πολύ παρέβῃ τόν νόμον, ὥστε οὔτε ἡ φιλαν- θρωπία, οὔτε ἡ εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς⁶ ἠδύνατο νά τόν

6. Δηλαδή τό προνόμιον τοῦ ἡγεμόνος νά ἀποφυλακίξῃ ἕνα λόγῳ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα.

σώση. Όλα δέ αὐτά τά ἔκαμον διὰ νά χάσῃ τήν ἐκτίμησιν καί καλήν φήμην πού εἶχε. Δι' αὐτό ἐσταύρωσαν μαζί του καί δύο ληστές, διὰ νά φαίνεται ὅτι εἶναι ὁμοῖος μέ αὐτούς.

δ) Ἀλλά ἡ ἀλήθεια δέν ἐσκεπάζετο, ἀλλ' ἀντιθέτως περισσότερο ἔλαμπε. Ἀκόμη τόν συκοφαντοῦσαν ὅτι θέλει νά γίνῃ βασιλεύς, λέγοντες «ὅποιος γίνεται βασιλεύς δέν εἶναι φίλος τοῦ Καίσαρος» (Ἰωάν. ιθ', 12) ἐκεῖνον «πού δέν εἶχε ποῦ νά στηρίξῃ τήν κεφαλήν του» (Λουκ. θ', 58). Ἐπίσης τόν κατήγγειλαν ὡς βλάσφημον, ὁ δέ ἀρχιερεὺς ἔσχισεν ἀπό δῆθεν ἀγανάκτησιν τά ροῦχα του λέγων: «ἐβλάσφημησε· τί ἀνάγκην ἔχομεν πλέον ἀπό μάρτυρας». (Ματθ. κζ', 13). Ὁ δέ θάνατός του τί λογῆς ἦτο; Δέν ἦτο βίαιος; Δέν ἦτο θάνατος πού ἀρμόζει εἰς τούς καταδίκους, τούς κατηραμένους διὰ τὰ ἐγκλήματα τους; Δέν ἦτο ὁ πλέον ἀτιμωτικός πού ταιριάζει εἰς τούς χειρότερους παραβάτας τοῦ νόμου, οἱ ὅποιοι δέν εἶναι ἄξιοι νά ἀποθάνουν ἐπάνω εἰς τήν γῆν;

ε) Ὁ τρόπος πάλιν τῆς ταφῆς του δέν ὁμοιάζει ὡς ἓνα εἶδος ἐλεημοσύνης καί χάριτος πρὸς αὐτόν καί ἐπομένως δέν παρέχει ἀφορμὴν εἰς σκανδαλισμόν; Κάποιος ἦλθε καί ἐζήτησε τό σῶμα αὐτοῦ. Καί αὐτός ὁ κάποιος, πού τόν ἐνεταφίασε, δέν ἦτο οὔτε ἀπό τούς οἰκείους του, οὔτε ἀπό ἐκείνους πού εὐηργέτησεν, οὔτε ἀπό τούς μαθητάς του, οὔτε ἀπό ἐκείνους πού εἶχον λάβει παρ' αὐτοῦ τήν σωτηρίαν καί εἰς τούς ὁποίους εἶχεν ἐμπιστοσύνην, διότι ὅλοι ἔφυγον ἀπό πλησίον του καί τόν ἐγκατέλειψαν. Ἡ δέ μοχθηρὰ ἐκείνη ἰδέα, τήν ὁποίαν ἐπενόησαν διὰ νά διαφεύσουν τήν ἀνάστασιν λέγοντες ὅτι «ἦλθαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καί ἔκλεψαν τό σῶμα του» (Ματθ. κζ', 13) πόσους νομίζετε ὅτι θά ἐσκανδάλιζε τότε καί θά ἔκαμε νά σκοντάψουν πνευματικῶς; Καί διεδόθη ἡ φήμη αὐτή, ἃν καί ἦτο πλαστή καί εἶχε ἀγορασθῆ διὰ χρημάτων. Διεδό-

θη και ἐπιστεύθη ἀπό μερικούς, καίτοι εἰς τόν τάφον ἦσαν αἱ σφραγιῖδες καί ἡ ἀλήθεια εἶχε μεγάλην λάμψιν, διότι ὁ λαός δέν ἐκατάλαβε τήν διδασκαλίαν τῆς Ἀναστάσεως, ἀφοῦ ἀκόμη καί οἱ μαθηταί αὐτοῦ δέν ἐπίστευσαν ὅτι ἀνέστη. «Δέν ἐκατάλαβαν, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, τήν γραφήν πού ἔλεγεν ὅτι πρέπει νά ἀναστηθῆ ἔκ τῶν νεκρῶν» (Ἰωάν. κ', 9). Πόσοι νομίζετε ὅτι θά ἐσκανδαλίσθησαν κατά τάς ἡμέρας ἐκείνας; Καί ὅμως ὁ μακρόθυμος Θεός, πού κυβερνᾷ τόν κόσμον μέ τήν ἄφατον καί ἀκατανόητον σοφίαν του, ἠνείχετο ὅλα αὐτά.

5. α) Μετά δέ τάς ἡμέρας ἐκείνας πάλιν οἱ μαθηταί ἐκρύπτοντο, ἀπέφευγον τήν προσοχήν τῶν ἀνθρώπων, ἐφυγαδεύοντο, ἐφοβοῦντο, ἔτρεμον, συνεχῶς ἤλλασσον τόπο διαμονῆς καί ἔτσι ἐζοῦσαν μέ μεγάλην μυστικότητα. Καί μετά τήν πεντηκοστήν, ὅταν κατῆλθεν εἰς αὐτούς τό Ἅγιον Πνεῦμα καί ἤρχισαν νά ἐμφανίζονται δημοσίως καί νά θαυματουργοῦν, οὔτε τότε ἦσαν ἀσφαλεῖς. Ἐκτός τούτου πάρα πολλοί ἀδύνατοι εἰς τήν πίστιν χριστιανοί ἐσκανδαλίζοντο φοβερά, διότι ἔβλεπον τήν Ἐκκλησίαν νά εἶναι σέ ἀναταραχήν, τούς ἀποστόλους νά ἐκδιώκωνται καί ἐξορίζωνται καί τούς ἐχθρούς των νά ἐπικρατοῦν παντοῦ καί νά θορυβοποιοῦν. (Πράξ. ε' 12-42). Ὅταν δέ λόγω τῶν θαυμάτων των, ἀπέκτησαν πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως, ὁ θάνατος τοῦ Στεφάνου συνετέλεσε νά ἐκσπάσῃ φοβερός διωγμός (Πράξ. η' 1-14), ὁ ὁποῖος ὅλους τούς διεσκόρπισε, τήν Ἐκκλησίαν τήν ἔριψε σέ ἀναταραχήν καί τούς ἀποστόλους πάλιν σέ νέους φόβους, νέας ἐξορίας, νέαν ἀγωνίαν.

β) Καί διά τοῦ τρόπου αὐτοῦ, ἐν μέσῳ διωγμῶν ἀπό τό ἕνα μέρος καί ἐν μέσῳ πολλῶν θαυμάτων καί μεγάλης λαμπρότητος ἀπό τό ἄλλο μέρος εἰς τά πρῶτα της βήματα, προώδευεν ἡ Ἐκκλησία διαρκῶς. Καί ἕνας μέν ἐκ τῶν Ἀποστόλων κατεβᾶσθηκε κρυφά ἀπό τήν μικρά πόρτα

τοῦ τείχους (Β' Κορ. ια', 32), καί ἔτσι ἐσώθη ἀπό τὰς χεῖρας τοῦ ἄρχοντος. Ἄλλους ὁ ἄγγελος τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν καί ἔτσι τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὰ δεσμά (Πράξ. ιβ' 5). Ἄλλους, τοὺς ὁποίους κατεδίωκον οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, τοὺς ὑπεδέχοντο καί τοὺς παρεῖχον κάθε περιποίησιν ἔμποροι καί τεχνῖται, γυναῖκες ἔμποροι πορφυρῶν, σκηνοποιοί καί βυρσοδέψαι (Πράξ. ιστ' 14, ιη', 3, ι' 6) πού κατοικοῦσαν εἰς τὰς ἀποκέντρους συνοικίας τῶν πόλεων ἢ πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν. Πολλὰς φορές οὔτε εἰς τό μέσον τῆς πόλεως δέν ἐτολμοῦσαν νά παρουσιάσθωσιν. Ἐάν δέ ἐτολμοῦσαν αὐτοί, δέν ἐτολμοῦσαν ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐφιλοξενοῦντο.

γ) Καί ἔτσι διὰ μέσου διωγμῶν καί πειρασμῶν καί ὄχι δι' ἀνέσεων ἢ Ἐκκλησία ἐξακολουθοῦσε τὸν δρόμον τῆς καί οἱ σκανδαλισμένοι ἐστερεοῦντο εἰς τὴν πίστιν καί οἱ πλανημένοι ἐπανήρχοντο εἰς τοὺς κόλπους τῆς καί ὅσα εἶχον κρημνισθῆ ἐκτίζοντο μεγαλοπρεπέστερα. Δι' αὐτό καί ὁ Παῦλος, ὅταν παρεκάλεσε τὸν Θεόν νά διαδίδεται τό κήρυγμα μέ ἄνεσιν καί χωρὶς διωγμούς, ὁ πάνσοφος καί παντογνώστης Θεός δέν ἤκουσε τὴν παράκλησιν τοῦ μαθητοῦ του, ἄν καί τὸν παρεκάλεσε πολλάκις, καί τοῦ εἶπε: «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις πού σοῦ δίδω, διότι ἡ δύναμις μου ἀποδεικνύεται τελεία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀσθενής» (Β' Κορ. ιβ', 9).

δ) Ἐάν λοιπόν θελήσετε καί εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις νά ξεχωρίσετε τὰ λυπηρὰ ἀπὸ τὰ εὐχάριστα γεγονότα, θά ἰδῆτε ὅτι μεταξύ αὐτῶν εἶναι πολλά, ὄχι βέβαια θαύματα καί ἐξαιρετικά σημεῖα, ἀλλὰ νά ὁμοιάζουν μέ θαύματα καί νά εἶναι δείγματα ἀκατανόητα τῆς μεγάλης προνοίας καί βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ διὰ νά μὴ σᾶς τὰ δίδωμεν ὅλα ἡμεῖς ἔτοιμα, ἀφίνομεν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν σέ σᾶς, ὥστε ἀφοῦ συγκεντρώσετε μετὰ προσοχῆς ὅλα τὰ γεγονότα γενικῶς, ἀφοῦ κάμετε τὴν σύγκρισιν

τῶν λυπηρῶν καί εὐχαρίστων καί ἀσχοληθῆτε μέ τό εὐγενές αὐτό ἔργον, νά διώξετε τήν λύπην πού τόσον σᾶς βασανίζει, διότι αὐτή ἡ ἐργασία θά σᾶς φέρῃ πολλήν παρηγορίαν.

ε) Εἶπατε παρακαλοῦμεν πολλά ἐκ μέρους μας εἰς τάς εὐλογημένας συνοίκους σας⁷. Εἶθε νά εἴσθε πάντοτε ἐν ὑγείᾳ καί χαρᾷ πολυσέβαστη καί εὐσεβάστη μου κυρία.

Ἐάν ἐπιθυμῆτε νά σᾶς γράφω μαρκᾶς ἐπιστολάς, ἀποδείξατέ μου χωρίς νά τό ἀποκρύψετε, ὅτι ἐδιώξατε τήν λύπην καί ἔχετε ψυχικήν γαλήνην καί θά ἰδῆτε ὅτι θά σᾶς γράφω συχνά, διότι αἱ ἐπιστολαί μου, μέ ὅσας σᾶς γράφω, εἶναι φάρμακον, τό ὅποῖον θά σᾶς χαρίσῃ πολλήν χαράν.

Μή μᾶς γράψετε καί πάλιν μόνον ὅτι «πολλήν παρηγορίαν ἔχω ἀπό τάς ἐπιστολάς σας», διότι αὐτό τό γνωρίζομεν, ἀλλά νά μᾶς γράψετε ὅτι ἔχετε τόσην παρηγορίαν ὅσην ἡμεῖς εὐχόμεθα, ὅτι δέν ἀνησυχεῖτε, ὅτι δέν κλαίετε, ἀλλ' ὅτι ζῆτε μέ εἰρήνην καί χαράν.

7. Ἐννοεῖ τήν ἀδελφότητα τῶν Μοναχῶν, ὧν προΐστατο ἡ Ὀλυμπιάς, εἰς ἧς αὕτη θά διεβίβαζεν ὅσα γράφει.

ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΛΟΓΟΣ

ΟΤΙ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΔΥΝΑΤΑΙ ΝΑ ΒΛΑΨῆ ΕΚΕΙΝΟΝ,
Ο ΟΠΟΙΟΣ ΔΕΝ ΑΔΙΚΕΙ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΝ ΤΟΥ

«Τόν έαυτόν μή άδικοῦντα οὐδείς παραβλάψαι δύναται»¹

Παράξενος φαίνεται άλλ' ώφέλιμος είναι

Α'. Γνωρίζω βεβαίως, ότι εις εκείνους πού έχουν παχυ-
λοτέρας ιδέας και μέ ανοικτόν τό στόμα ίστανται έμπρός

1. Ἡ άνωτέρω πραγματεία τοῦ ιεροῦ Χρυσοστόμου, ώς συμπλήρωμα τῆς έπιστολογραφίας του, συνετάγη υπό τοῦ έξοριστου Πατρός στην Κουκουσό τῆς Ἀρμενίας τό 406 και έστάλη στην Διακόνισσα Ὀλυμπιάδα, ώς δραστικό κατά τῆς λύπης φάρμακο. Περί αὐτῆς γράφει στην 17η έπιστολή του: «Συχνά λοιπόν νά μελετᾶτε αὐτήν και, άν ή υγεία σας τό έπιτρέπη, νά τήν διαβάζετε μεγαλοφώνως, διότι θά σᾶς είναι δραστικόν φάρμακον, άν θελήσετε και σείς. Ἐάν όμως δέν μάς υπακούσετε και δέν θά θεραπεύσετε τόν έαυτόν σας και, παρά τας τόσας

εις τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, καί εις τὴν γῆν εἶναι προσκολλημένοι, καί εις τὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων εἶναι δοῦλοι, περί δέ τῶν πνευματικῶν ἀδιαφοροῦν, ὁ λόγος οὗτος θά τοὺς φανῇ ὅτι εἶναι παράδοξος καί ἀπίστευτος, καί εις βάρος μας πολύ θά γελάσουν καί θά μᾶς ἐπικρίνουν, ὅτι δῆθεν ἀπίθανα πράγματα λέγομεν ἀπό τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποσχέσεώς μας. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα, δέν θά ἀπομακρυνθῶμεν ἀπό τὴν ὑπόσχασίν μας, ἀλλά, καί κυρίως δι' αὐτά, εις τὰς ἀποδείξεις, πού ὑπεσχέθημεν, θά σπεύσωμεν μέ πολλήν προθυμίαν. Διότι, ἂν θελήσουν, αὐτοί πού ἔχουν αὐτάς τὰς ιδέας, νά μή θορυβοῦν, οὔτε ταραχάς νά προξενοῦν, ἀλλά τό τέλος τοῦ λόγου νά περιμένουν, γνωρίζω καλά, ὅτι θά συμφωνήσουν μαζί μας· καί θά ἐπικρίνουν τόν ἑαυτόν τους, διότι κατά τόν προηγούμενον χρόνον μέ αὐτάς τὰς ιδέας ἐξεγελάσθησαν· καί τὰ ἀντίθετα θά εἶπουν, καί θά ἀπολογηθοῦν καί θά ζητήσουν συγγνώμην, διότι δέν ἐσχημάτισαν ὀρθὴν περί τῶν πραγμάτων τούτων ἀντίληψιν· πολύ δέ θά μᾶς εὐχαριστήσουν, ὅπως οἱ ἄρρωστοι τοὺς ἰατρούς, ὅταν ἀπαλλαγοῦν ἀπό τίς ἀρρώστειες πού πολιορκοῦσαν τό σῶμα τους. Διά τοῦτο μή μοῦ προβάλης τὰς ἀντιλήψεις, πού τώρα ἔχεις, ἀλλά περίμενε νά ἀκούσης καί τὰ ἐπιχειρήματα τῶν λό-

συμβουλὰς καί παρακλήσεις μας, δέν θά θελήσετε νά ἐξέλθετε ἀπό τὰ τέλματα τῆς μεγάλης λύπης, τότε καί ἡμεῖς δέν θά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν παράκλησίν σας νά σᾶς γράφωμεν συχνά μακρὰς ἐπιστολάς, ἀφοῦ ἐξ αὐτῶν δέν πρόκειται νά ἔχετε ὠφέλειαν καί ἀποκομῖσετε χαράν».

Παρατίθεται μεταγλωττισμένη ὑπό τοῦ Παναγιώτου Γ. Στάμου (Βλ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καί Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 129-153).

γων μας. Τότε θά ἤμπορέσης ἀμερόληπτον κρίσιν νά σχηματίσης, διότι ἡ ἄγνοια δέν θά σέ ἐμποδίζη νά εὖρης ποῖον εἰς τό ζήτημα τοῦτο εἶναι τό ἀληθές. Αὐτό κάνουν καί οἱ δικασταί τῶν κοσμικῶν ὑποθέσεων. Καί ἄν ἀκόμη ὁ πρῶτος ρήτωρ ὁμιλήσῃ μέ μεγάλην εὐγλωττίαν καί σάν χεῖμαρρος ὀρμητικός διά τοῦ λόγου παρασύρῃ τά πάντα, δέν δέχονται νά σχηματίσουν γνώμην περί τοῦ ἀντιδίκου του, προτοῦ μετά μακροθυμίας ἀκούσουν καί ἐκεῖνου τήν γνώμην. Ἀλλά καί ἄν χιλιάδες φορές φαίνεται ὅτι ἔχει δίκαιον ὁ πρῶτος, ἀνεπηρέαστοι καί τόν δεύτερον ἀκούουν. Διότι αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό καθήκον τῶν δικαστῶν, ἀφοῦ μέ μεγάλην ἀκριβείαν μάθουν τά ὅσα θά εἶπουν οἱ διάδικοι, τότε νά ἐκδώσουν τήν ἀπόφασίν των. Ἐπειδή λοιπόν καί τώρα τήν θέσιν τοῦ ρήτορος ἔχει ἡ κοινή τῶν πολλῶν πρόληψις, πού ἐρρίζωσε διά τῆς πολυκαιρίας εἰς τά μυαλά πολλῶν ἀνθρώπων καί μέ ρητορείαν λέγει ἀνά τήν Οἰκουμένην ταῦτα: «Ὅλα ἄνω καί κάτω ἔχουν γίνει» ἀπό πολλήν σύγχυσιν εἶναι γεμᾶτο τό ἀνθρώπινον γένος καί πολλοί εἶναι ἐκεῖνοι, πού κάθε ἡμέρα ἀδικοῦνται, πειράζονται, βιάζονται, βλάπτονται· οἱ ἀδύνατοι ἀπό τοὺς δυνατωτέρους, οἱ πτωχοί ἀπό τοὺς πλουσίους. Καί ὅπως τά κύματα τῆς θαλάσσης εἶναι ἀμέτρητα, ἔτσι εἶναι ἀμέτρητον καί τό πλῆθος ἐκεῖνο τῶν ἀνθρώπων πού ἐπιβουλεύονται, πού βλάπτονται, πού ὑποφέρουν. Καί οὔτε ἡ διόρθωσις πού ἐπιφέρουν οἱ νόμοι, οὔτε ὁ φόβος πού προέρχεται ἐκ τῶν δικαστηρίων, οὔτε τίποτε ἄλλο τήν πείναν αὐτήν τήν πνευματικήν καί τήν ἀρρώστειαν ἐσταμάτησε· ἀλλά κάθε ἡμέραν μεγαλώνει τό κακόν καί κλαυθμοί παντοῦ καί θρῆνοι καί δάκρυα ἀπό ἐκείνους πού ἀδικοῦνται. Καί οἱ δικασταί, πού ἔχουν προορισμόν νά διορθώνουν τά τοιαῦτα, τήν τρικυμίαν ἐπιτείνουν καί τήν ἀρρώστεια ἐπιδεινώνουν. Ἀπό αὐτήν τήν αἰτίαν πολλοί ἀπό τοὺς ἀνοητοτέρους καί ἀθλιωτέρους, ἀφοῦ ἔφθασαν σέ ἀλλόκοτον

τρέλλαν, τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν ἐπικρίνουں, ἐπειδὴ βλέ-
πουں τόν μὲν δίκαιου πολλές φορές νά σύρεται, νά σπα-
ράσσειται, νά καταδυναστεύεται, τόν δέ θρασύν καί αὐθά-
δη καί ἄτιμον καί ἀπό ἀτίμους γονεῖς προερχόμενον, νά
τά ἔχη ὅλα πλούσια, καί ἐξουσίαν νά ἔχη, καί φόβου εἰς
τούς πολλούς νά προξενῆ, καί ἀναρίθμητα κακά εἰς τούς
καλοῦς νά ἐπιφέρη, καί αὐτά εἰς τὰς πόλεις καί εἰς τὴν
ὑπαιθρου, καί εἰς τὰς ἐρημίας καί εἰς τὴν ξηράν καί εἰς τὴν
θάλασσαν μέ θρασυτητα νά γίνωνται. Διὰ τοῦτο εἶναι
ἀναγκαῖος ὁ λόγος οὗτος, πού εἶναι ἀντίθετος πρὸς ὅσα
εἶπαμεν, καί ἀγωνίζεται ἀγῶνα πρωτοφανῆ, ὅπως εἶπα εἰς
τὴν ἀρχὴν, καί παράξενον, χρήσιμον ὅμως καί ἀληθινόν,
καί εἰς ἐκείνουσ πού θέλουں νά προσέχουں καί νά πείθω-
νται ὠφέλιμον. Διότι ὑπόσχεται οὗτος νά μᾶς ἀποδείξῃ
(ἀλλὰ μὴ σαστίζετε) ὅτι κανεῖς ἀπό αὐτούσ, πού ἀδι-
κοῦνται ἀπό κάποιου ἄλλου, δέν ἀδικεῖται, ἀλλὰ ἀπό τόν
ἑαυτόν του τοῦτο τό παθαίνει.

Παραδείγματα βλάβης πραγμάτων

Β'. Διὰ νά γίνῃ δέ σαφέστερος ὁ λόγος, ἄς ἐξετάσωμεν
πρῶτον τί εἶναι ἀδικία καί ἀπό τί ἀποτελεῖται· δεῦτερον
ποῖον ἄρα γε εἶναι τό ἰδιαιτέρον τοῦ ἀνθρώπου προτέρη-
μα, πού τοῦ δίδει ἀξίαν, καί τί βλάπτει τοῦτο· καί τρίτον
τί ἄρα γε φαίνεται μὲν ὅτι βλάπτει, ἀλλ' ὅμως δέν βλά-
πτει. Θά φέρω παραδείγματα, διότι εἶναι ἀνάγκη μέ πα-
ραδείγματα νά κάμω σαφῆ τόν λόγον. Κάθε πρᾶγμα ἕνα
ἐχθρόν ἔχει πού τό βλάπτει ἀληθινά· ὁ σίδηρος ἔχει τὴν
σκουργιά, τό μαλλί τόν σκόρου, τά κοπάδια τῶν προβά-
των τούς λύκουσ. Καί τῆσ μὲν καλῆσ ποιότητος τοῦ κρα-
σιοῦ βλάβη εἶναι τό νά ξινίση, τοῦ δέ μέλιτος τό νά χάση
τὴν φυσικὴν του γλυκύτητα καί σέ πικρόν νά καταπέση

χυμόν. Βλάπτουν δέ τά σπαρτά ἢ ἐρουσίβη², καί ἡ ξηρασία, τά δέ σταφύλια, τά φύλλα καί τά κλήματα, τά καταστρεπτικά σμήνη τῶν ἀκρίδων, ἄλλα δένδρα τά βλάπτει ἢ κάμψη, τά δέ σώματα τῶν ἀλόγων ζῶων διάφορες ἀρρώστειες. Καί διά νά μή κάμωμεν μακρόν τόν λόγον ἀναφέροντες ὅλα, καί εἰς τήν σάρκα τήν ἰδικήν μας προξενοῦν βλάβη οἱ πυρετοί καί αἱ παραλύσεις καί πλῆθος ἄλλο νοσημάτων.

Ἀφοῦ λοιπόν κάθε ἓνα ἀπ' αὐτά ἔχει ἐκεῖνο πού τοῦ βλάπτει τό ἰδιαίτερόν του προτέρημα, ἄς ἐξετάσωμεν τί βλάπτει τό γένος τῶν ἀνθρώπων, καί τί ἄρά γε εἶναι ἐκεῖνο πού βλάπτει τό προσόν πού δίδει ἀξίαν εἰς τόν ἄνθρωπον.

Ἐσφαλμένοι ιδέαι περί βλάβης τοῦ ἀνθρώπου

Οἱ μέν πολλοί λοιπόν ἄλλα πράγματα διαφορετικά νομίζουν, ὅτι βλάπτουν τόν ἄνθρωπον. Διότι πρέπει καί τάς ἐσφαλμένας ιδέας νά ἀναφέρωμεν καί ἀφοῦ τάς ἀναιρέσωμεν, τότε νά παρουσιάσωμεν εἰς τό μέσον τό πρᾶγμα ἐκεῖνο, πού πράγματι βλάπτει τάς ἀρετάς μας καί νά ἀποδείξωμεν καθαρά ὅτι τήν ἀδικίαν ταύτην κανεῖς δέν ἠμπορεῖ νά μᾶς ἐπιφέρει, οὔτε τήν βλάβην ταύτην νά μᾶς προξενήσῃ, ἐάν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δέν ἠθέλομεν προδώσει τόν ἑαυτόν μας.

Οἱ μέν λοιπόν πολλοί ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδή ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις διά τό ζήτημα τοῦτο ἔχουν, ἄλλα νομίζουν ὅτι εἶναι ἐκεῖνα πού τήν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου βλάπτουν. Ἄλλοι μέν θεωροῦν τήν φτώχεια, ἄλλοι τήν ἀρρώστεια τοῦ σώματος, ἄλλοι τήν χρηματικήν ζημίαν, ἄλλοι

2. Κοινῶς λέγεται κοκκινιά.

τήν συκοφαντίαν, ἄλλοι τόν θάνατον καί δι' αὐτά διαρκῶς κλαίουں καί θρηνηλογοῦں. Καί ἐκείνους πού ὑποφέρουν, ὅταν τούς ἐλεοῦν μέ δάκρυα στά μάτια, μέ ἔκπληξιν λέγουν μεταξύ των· τί ἔπαθεν ὁ δεῖνα! Ἔχασε ξαφνικά ὅλην του τήν περιουσίαν. Ἄλλος δέ δι' ἄλλον πάλιν λέγει· ὁ δεῖνα ἀφοῦ ἔπεσε σέ φοβερά ἀρρώστεια, ἔχει ἀπελπισθῆ ἀπό τούς ἰατρούς, πού τόν ἐπισκέπτονται. Καί ἄλλος μέν ἐκείνους πού εἶναι φυλακισμένοι, ἄλλος δέ ἐκείνους πού ἐδιώχθησαν ἀπό τήν πατρίδα των καί εἶναι εἰς τήν ἐξορίαν, ἄλλος αὐτούς πού ἐστερήθησαν τῆς ἐλευθερίας των, ἄλλος ἐκείνους πού συνελήφθησαν ὑπό τῶν ἐχθρῶν καί ἔγιναν αἰχμάλωτοι, ἄλλος ἐκείνον πού ἐπνίγη εἰς τήν θάλασσαν ἢ ἐκάη, ἄλλος ἐκείνον πού ἔπεσε τό σπίτι καί τόν ἐπλάκωσε, θρηνοῦν καί κλαίουں, ἐκείνους δέ πού ζοῦν μέ τήν ἀμαρτίαν κανεῖς δέν θρηνεῖ. Ἀλλά καί τό χειρότερον, πολλές φορές τούς μακαρίζουν, πρᾶγμα τό ὅποιον εἶναι αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Ἐμπρός λοιπόν (ἀλλά ὅμως σᾶς εἶπα εἰς τήν ἀρχήν μή θορυβῆσθε) νά ἀποδείξωμεν, ὅτι τίποτε ἀπ' αὐτά πού εἶπαμεν ἀνωτέρω δέν βλάπτει τόν ἄνθρωπον πού προσέχει τόν ἑαυτόν του, οὔτε τήν ἀρετήν αὐτοῦ νά ζημιώσῃ ἤμπορεῖ. Διότι κατά τί, λέγε μου σέ παρακαλῶ, ἐζημιώθη ἐκεῖνος πού ἔχασεν ὅλα τά ὑπάρχοντά του, ἢ ἀπό ληστᾶς, ἢ συκοφάντας, ἢ ὑπηρέτας κακούργους τοῦ διηρηπάγη ἢ περιουσία;

Καλύτερα ὅμως, ἂν συμφωνῆτε, πρῶτα νά καθορίσωμεν τί ἄρά γε εἶναι ἐκεῖνο πού δίδει ἀξίαν εἰς τόν ἄνθρωπον, ἀφοῦ πρῶτα φέρωμεν παραδείγματα ἀπό ἄλλα ἀντικείμενα διά νά κάμωμεν τόν λόγον πιό εὐνόητον καί σαφέστερον εἰς τούς πολλούς.

Ποῦ ἔγκειται ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου

Γ'. Τί λοιπόν εἶναι ἐκεῖνο πού δίδει ἀξίαν εἰς τόν ἵππον; Ἄρα γε τό νά ἔχῃ χρυσᾶ χαλινάρια καί λουριά ἐπίχρυσα καί ἐπάνω εἰς τήν ράχην του στρώματα (κιλίμια) μεταξωτά καί τάπητας διαφόρων εἰδῶν καί χρυσοῦφαντους καί φάλαρα³ στολισμένα μέ πολύτιμες πέτρες καί χαϊτες μέ χρυσᾶ σχοινιά πλεγμένες, ἢ νά εἶναι κατάλληλος διά δρόμον καί σκέλη καλά νά ἔχῃ, καί βάδισμα κανονικόν, καί νύχια, πού ἀρμόζουν σέ ἵππον γενναῖον, καί ἀντοχήν νά ἔχῃ, πού χρειάζεται διά τās ὁδοιπορίας τās μακράς καί τούς πολέμους, καί νά ἡμπορῇ, ὅταν θά εὐρίσκειται εἰς τήν παράταξιν, μέ ἐπιβλητικόν νά φαίνεται παράστημα καί εἰς καιρόν φυγῆς νά σώζῃ τόν καβαλλάρην αὐτοῦ; Δέν εἶναι πολύ φανερόν ὅτι αὐτά ἀποτελοῦν τά προτερήματα καί τήν ἀξίαν τοῦ ἵππου καί ὄχι ἐκεῖνα; Ποῖα δέ ἤθελες εἶπει ὅτι εἶναι τά προτερήματα τῶν ὄνων καί τῶν ἡμιόνων; Δέν εἶναι τό νά ἡμποροῦν μέ εὐκολίαν νά σηκώνουν βάρη καί μέ εὐχέρειαν νά βαδίζουν καί πόδια στερεά σάν τήν πέτρα νά ἔχουν; Μήπως θά εἴπωμεν ὅτι τά ἐξωτερικά αὐτῶν στολίδια συντελοῦν κάπως εἰς αὐτά τά προσόντα; Καθόλου. Ποῖαν δέ κληματαριάν θά θαυμάσωμεν; ἐκείνην πού εἶναι γεμάτη ἀπό φύλλα καί βέργες ἢ ἐκείνην πού εἶναι γεμάτη σταφύλια; Ποῖον δέ θεωροῦμεν προτέρημα τῆς ἐληᾶς; Τό νά ἔχῃ μεγάλα κλαδιά καί πολλά φύλλα, πού τήν στολίζουν, ἢ ὅταν τόν καρπό της ἄφθονον καί παντοῦ διεσκορπισμένον παρουσιάζει;

Αὐτό καί διά τούς ἀνθρώπους ἄς κάμωμεν. Ἄς ξεκαθαρίσωμεν τί εἶναι ἐκεῖνο πού δίδει ἀξίαν εἰς τόν ἀνθρω-

3. Φάλαρα λέγονται τά εἰς τήν κεφαλῆν, τόν λαιμόν καί τό στήθος τοῦ ἵππου προσαρτώμενα μεταλλοστόλιστα λωρία.

πον, και βλάβην τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνην μόνην νά θεωρήσωμεν, ἢ ὁποῖα τοῦτο βλάπτει. Ποῖον λοιπόν εἶναι ἐκεῖνο πού τιμᾶ και ἐξυψώνει τόν ἄνθρωπον; Δέν εἶναι τά χρήματα, διά νά φοβηθῆς τήν φτώχεια· οὔτε ἡ υἰγεία τοῦ σώματος, διά νά φοβηθῆς τήν ἀρρώστεια· οὔτε τῶν πολλῶν ἡ ιδέα, διά νά στενοχωρηθῆς διά κακήν ιδέαν τῶν ἀνθρώπων γιά σέ· οὔτε τό νά ζῆς ἀπλῶς και ὡς ἔτυχε χωρίς σκοπόν, διά νά σοῦ γίνῃ φοβερός ὁ θάνατος· οὔτε ἡ ἐλευθερία, διά νά ἀποφύγῃς τήν δουλείαν· ἀλλά τό νά ἔχῃς ἀκριβῆ γινῶσιν τῶν ἀληθινῶν δογμάτων και προσεκτικόν και ἐνάρετον βίον⁴.

Και ὁ διάβολος ἀδυνατεῖ νά ἀφαιρέσῃ

Ταῦτα δέ οὔτε αὐτός ὁ διάβολος θά ἠμπορέσῃ νά τά ἀφαιρέσῃ, ἐάν ἐκεῖνος πού τά ἔχει, μέ τήν προσοχήν πού τοῦς ἀξίζει τά διαφυλάττῃ. Και ταῦτα και ὁ πονηρότατος και ἄγριος ἐκεῖνος δαίμονας γνωρίζει. Διότι ἀκριβῶς διά τοῦτο και τήν περιουσίαν τοῦ Ἰώβ διήρπασεν, ὄχι διά νά τόν κάμῃ πτωχόν, ἀλλά διά νά τόν ἀναγκάσῃ βλάσφημον λόγον νά ἐκστομίσῃ. Και τό σῶμα του κατακομμάτιαζε μέ τίς πληγές, ὄχι διά νά τόν περιβάλλῃ μέ ἀρρώστεια, ἀλλά διά νά καταβάλλῃ τήν ἀρετήν τῆς ψυχῆς του. Ἀλλ' ὅμως, ἄν και ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ἐναντίον αὐτοῦ ὄλα τά τεχνάσματά του και ἀφοῦ ἀπό πλούσιον πτωχόν τόν ἔκαμε (τοῦτο βεβαίως πού μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπ' ὄλα τρομερώτατον) και ἀπό πολύτεκνον ἄτεκνον, και ἀφοῦ τοῦ καταξέσχισε τό σῶμα ὀλόκληρον χειρότερα ἀπό τοῦς

4. «Ἡ τῶν ἀληθῶν δογμάτων ἀκρίβεια και ἡ κατά τόν βίον ὀρθότης».

δημίους τῶν δικαστηρίων, (διότι δέν διασχίζουν ἔτσι τὰ νύχια ἐκείνων τὰς πλευράς αὐτῶν πού βασανίζουν, ὅπως κατακομματίαζαν τήν σάρκα αὐτοῦ τὰ στόματα τῶν σκολήκων) καί μέ κακὴν τόν περιέβαλεν ὑπόληψιν (διότι οἱ φίλοι του τοῦ ἔλεγον κατά πρόσωπον ὅτι ἔχει τιμωρηθῆ ἀνάλογα μέ τίς ἀμαρτίες του καί πολλές κατηγορίας κατ' αὐτοῦ ἔλεγον)· καί δέν τόν ἔβγαλε ἔξω ἀπό τήν πόλιν μόνον, οὔτε ἀπό τό σπίτι του καί εἰς ἄλλην πόλιν τόν μετέφερε, ἀλλά τήν κόπρον καί ὡς σπίτι καί ὡς πόλιν, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε νά μένη, ὄχι μόνον καθόλου δέν τόν ἔβλαψεν, ἀλλά καί λαμπρότερον, μέ ὅσας ἐπιβουλὰς τοῦ ἔκαμε, τόν ἀνέδειξε. Καί ὄχι μόνον δέν τοῦ ἀφήρεσε κάτι ἀπό τήν περιουσίαν του, καίτοι τόσον πολλά τοῦ ἀφήρεσε, ἀλλά καί μεγαλύτερον τόν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς του τοῦ τόν ἔκαμε. Διότι τήν μεγαλυτέραν κατόπιν ἀπήλαυσε παρρησίαν, ἐπειδῆ καί σκληρότερον ἠγωνίσθη ἀγῶνα. Ἐάν δέ ἐκεῖνος πού ἔπαθε τόσα πολλά, καθόλου δέν ἐζημιώθη, καί μάλιστα ἐνῶ τὰ ἔπαθε ὄχι ἀπό ἄνθρωπον, ἀλλά ἀπό τόν πονηρότερον ἀπό ὅλους τοὺς ἀνθρώπους δαίμονα, ποῖος θά ἔχη πλέον δικαιολογίαν ἀπό ἐκείνους πού λέγουν, ὅτι ὁ δεῖνα μέ ἠδίκησε καί ἐζημίωσε; Διότι ἐάν ὁ διάβολος πού εἶναι γεμᾶτος ἀπό τόσην κακίαν, ἂν καί ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ ὄργανά του καί ὅλα τὰ βέλη του ἔρριψε, καί ὅσα ὑπῆρχον εἰς τοὺς ἀνθρώπους δυστυχήματα σέ ὑπερβολικόν βαθμόν καί εἰς τό σπίτι τοῦ δικαίου, καί εἰς τό σῶμά του τὰ ἄδειασε, καθόλου δέν τόν ἐζημίωσεν, ἀλλά, ὅπως εἶπα καί προηγουμένως, μᾶλλον τόν ὠφέλησε, πῶς θά ἤμπορέσουν μερικοὶ τόν δεῖνα καί τόν δεῖνα νά κατηγορήσωσιν ὅτι αὐτοὶ τοὺς ἔβλαψαν καί ὄχι ὁ ἑαυτός των;

Καί τόν Ἀδάμ δέν ἐξεδίωξεν ὁ διάβολος

Δ'. Τί λοιπόν; ἢμπορεῖ νά εἰπῇ κάποιος· τόν Ἀδάμ δέν τόν ἔβλαψε καί κατέβαλε καί ἔδιωξεν ἀπό τόν παράδεισον ὁ διάβολος; Ὅχι οὗτος, ἀλλά ἡ ἀμέλεια ἐκείνου πού ἐβλάβη καί ἡ ἔλλειψις νηφαλιότητος καί προσοχῆς. Διότι ἐκεῖνος πού τόσα καί τέτοια τεχνάσματα μετεχειρίσθη καί τόν Ἰώβ δέν ἠμπόρεσε νά καταβάλλῃ, πῶς θά κατέβαλλε τόν Ἀδάμ μέ κατώτερα μέσα, ἐάν οὗτος μέ τήν ἀμέλειάν του δέν ἤθελε προδώσει τόν ἑαυτόν του; Τί λοιπόν; Ἐκεῖνος πού περιέπεσε σέ συκοφάντας καί τοῦ ἔδημεύθη ἡ περιουσία δέν ἐζημιώθη, ἀφοῦ ὅλη του ἡ περιουσία τοῦ ἀφηρέθη καί τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἐστερήθη καί μέ τήν ἐσχάτην πτωχείαν παλαίει; Δέν ἐζημιώθη, ἀλλά καί ἐκέρδισεν, ἐάν εἶναι νηφάλιος. Διότι κατά τί, λέγε μου, τοῦτο ἔβλαψε τούς Ἀποστόλους; Δέν ἐπάλαιον συνεχῶς ἐναντίον τῆς πείνας καί τῆς δίψας καί τῆς γυμνότητος; Δι' αὐτό δέ ἀκριβῶς ἦσαν καί πάρα πολύ λαμπροί καί ἐπίσημοι καί πολλήν παρά τοῦ Θεοῦ τήν βοήθειαν ἔλαβον. Κατά τί δέ τόν Λάζαρον ἡ ἀρρώστεια καί οἱ πληγές καί ἡ φτώχεια καί ἡ ἔλλειψις προστατῶν τόν ἔβλαψε; Ἀπ' αὐτό δέν τοῦ ἐτοιμάστηκαν λαμπρότεροι οἱ στέφανοι; Τί δέ ἔβλαψε τόν Ἰωσήφ ἡ κακή φήμη πού ἔλαβεν εἰς τήν πατρίδα του καί εἰς τά ξένα; Διότι μοιχός καί πόρνος ἐνομιζέτο ὅτι ἦτο. Τί δέ ἡ δουλεία; Τί δέ καί τό ὅτι ἔχασε τήν πατρίδα του; Δι' αὐτά κυρίως δέν τόν θαυμάζομεν καί αἰσθανόμεθα ἔκπληξιν; Καί τί ἀναφέρω τήν ἐξορίαν καί πτωχείαν καί κακήν ὑπόληψιν καί δουλείαν! Αὐτός οὗτος ὁ θάνατος κατά τί τόν Ἄβελ ἔβλαψε ἄν καί βίαιος ἦτο καί πρόωρα ἔγινε καί ἀπό ἀδελφικό χέρι ἀπετολμήθη; Δι' αὐτό εἰς ὅλα τά μέρη τοῦ κόσμου δέν ἐξυμνεῖται;

Κανείς δέν άδικεΐται

Βλέπεις ότι περισσότερα από όσα ύπεσχέθη ό λόγος απέδειξε; Διότι όχι μόνον ότι κανείς από κανένα δέν άδικεΐται απέδειξεν, αλλά και ότι πολύ περισσότερα κερδίζουν από τίς άδικίες, εάν προσέχουν τόν έαυτόν τους. Τότε διά ποϊον λόγον νά ύπάρχουν τιμωρίαί και κολάσεις; λέγει· διατί ή γέεννα, διατί αί τόσαι άπειλαί, εάν κανείς ούτε άδικεΐται, ούτε άδικεΐ; Τί εΐναι αυτά πού λές; Διατί συγγείεις αυτά πού εΐπα; Διότι δέν εΐπα ότι κανείς δέν άδικεΐ, αλλά μόνον ότι κανείς δέν άδικεΐται. Και πώς εΐναι δυνατόν, λέγει, ένω πολλοί άδικοϋν, νά μή άδικηται κάποιος; Εΐναι δυνατόν, όπως άπεδείχθη άπ' όσα εΐπα. Διότι και τόν Ίωσήφ ήδίκησαν μέν οί άδελφοί του, αυτός όμως δέν ήδικήθη. Και εις τόν Άβελ κακόν έκαμεν ό Κάϊν, αυτός όμως δέν έπαθεν κακόν. Διά τόν λόγον τοϋτον έγιναν αί τιμωρίαί και αί κολάσεις. Δέν καταργεί δηλ. τάς τιμωρίας ό Θεός όχι διά τήν άρετήν εκείνων πού ύποφέρουν άδικα, αλλά διά νά τιμωρηται ή κακία τών κακοποιών. Διότι εάν λαμπρότεροι όσοι κακοποιοϋνται γίνονται, αυτό δέ προέρχεται από τήν καλήν θέλησιν τών κακοποιών, αλλά από τήν ψυχικήν άνδρείαν τών κακοπαθούντων. Διά τοϋτο εις αυτούς μέν τά βραβεΐα διά τήν χριστιανικήν αντιμετώπισιν τών κακοποιών, αλλά από τήν ψυχικήν άνδρείαν τών κακοπαθούντων. Διά τοϋτο εις αυτούς μέν τά βραβεΐα διά τήν χριστιανικήν αντιμετώπισιν τής κακίας ετοιμάζονται, εις εκείνους δέ αί τιμωρίαί τής κακίας των. Σοϋ έπήραν τά χρήματα; Νά λές: «Γυμνός έξήλθα από τήν κοιλίαν τής μητέρας μου γυμνός και θά φύγω άπ' αυτόν τόν κόσμον» (Ίώβ α' 21). Πρόσθεσε δέ και τό αποστολικόν ρητόν· «Τίποτε δέν έφέραμεν εις τόν κόσμον όταν έγεννήθημεν και εΐναι φανερόν ότι δέν ήμποροϋμεν ούτε νά πάρωμεν κοντά μας τίποτε, όταν

φύγωμεν ἀπ' αὐτόν διά τοῦ θανάτου» (Α' Τιμ. στ' 7). Ἐκακολογήθησιν καί μέ ἀναρίθμητες βρισιές σέ περιέλουσαν; Ἐνθυμήσου τό ρητόν ἐκεῖνο πού λέγει: «Ἀλλοίμονόν σας ὅταν σᾶς ἐπαινέσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι» (Λουκ. στ' 26) καί: «Χαίρετε καί σκιρτᾶτε, ὅταν ἐκστομίσουν ἐναντίον σας κακολογίας» (Ματθ. ε' 11). Πρός τήν ἐξορίαν ὠδηγήθησιν; Σκέψου ὅτι δέν ἔχεις ἐδῶ πατρίδα, ἀλλά ἐάν θέλῃς νά φιλοσοφῆς χριστιανικῶς καί τήν γῆν ὀλόκληρον ξενιτειάν νά θεωρῆς διετάχθης. Ἀλλά καί σέ ἀρρώστεια βαρειά ἔπεσες; Λέγε τό ἀποστολικόν ἐκεῖνο ρητόν: «Ὅσον ὁ ἐξωτερικός μας ἄνθρωπος, δηλαδή τό σῶμα, καταστρέφεται, τόσον ὁ ἐσωτερικός, δηλαδή ἡ ψυχή, γίνεται νεωτέρα ἡμέρα μέ τήν ἡμέραν» (Β' Κορ. δ' 16). Ἀλλά θάνατον ὑπέμεινε κάποιος βίαιον; Σκέψου τόν Ἰωάννην καί τήν κεφαλήν πού ἀπεκόπη εἰς τήν φυλακὴν καί προσεφέρθη μέσα σέ πιᾶτον (εἰς τήν Ἡρωδιάδα) καί πορνικοῦ χοροῦ ἔγινε μισθός. Σκέψου ἀκόμη τὰς ἀμοιβάς πού προέρχονται ἀπ' αὐτά. Διότι ὅλα ταῦτα τά παθήματα, ὅταν ἄδικα τά ὑφίσταται κάποιος καί ἁμαρτήματα ἐξαλείφουν καί δικαίωσιν ἐπιφέρουν⁵. Τόσην λοιπόν μεγάλην ὠφέλειαν φέρουν εἰς ἐκείνους πού γενναίως τά ὑποφέρουν.

Ὅσοι ἀδικοῦν εἶναι οἱ ἀδικούμενοι

Ὅταν λοιπόν οὔτε ζημία χρημάτων, οὔτε συκοφαντίαι καί βρισιές, οὔτε ἐξορία, οὔτε ἀρρώστειες καί βάσανα, οὔτε αὐτό πού φαίνεται, ὅτι εἶναι φοβερώτερον ἀπ' ὅλα,

5. «Ταῦτα γάρ ἅπαντα τά παθήματα, ὅταν ἀδίκως παρά τινος ἐπάγῃται τινι, καί ἁμαρτήματα λύει, καί δικαιοσύνην ἐργάζεται».

ὁ θάνατος, βλάπτει αὐτούς πού πάσχουν, ἀπό ποῦ ἡμπορεῖς νά μοῦ ἀποδείξῃς ὅτι κάποιος ἀδικεῖται, ὅταν ἀπ' αὐτά πού εἶπαμεν καθόλου δέν ἀδικεῖται; Ἐγώ μάλιστα θά προσπαθῆσω νά ἀποδείξω τό ἀντίθετον, ὅτι δηλαδή ἐκεῖνοι πού παρά πολύ ἀδικοῦνται καί βλάπτονται καί τά ἀνυπόφορα πάσχουν εἶναι ἐκεῖνοι πού κάνουν αὐτά εἰς τούς ἄλλους. Διότι τί δυστυχέστερον ἡμπορεῖ νά γίνῃ ἀπό τόν Καῖν, πού ἔδειξε τέτοια διαγωγή πρὸς τόν ἀδελφόν του; Τί δέ ἐλεεινότερον ἀπό τήν γυναῖκα τοῦ Φιλίππου, ἡ ὁποία ἀπεκεφάλισε τόν Ἰωάννην; Τί δέ ἀπό τούς ἀδελφούς τοῦ Ἰωσήφ πού ἐπώλησαν αὐτόν καί εἰς τήν ἐξορίαν τόν ὠδήγησαν; Τί δέ ἀπό τόν διάβολον πού τόσα βάσανα προξένησεν εἰς τόν Ἰώβ; Διότι ὄχι μόνον διά τά ἄλλα πού κάνει, ἀλλά καί δι' αὐτά πού τοῦ ἔκαμε δέν θά ὑποστῇ μικράν τιμωρίαν.

Εἶδες πῶς καί ἐδῶ περισσότερα ἀπό ὅσα ὑπεσχέθη ὁ λόγος ἀπέδειξε; Ὅτι ὄχι μόνον καμμίαν ζημίαν ἀπό τούς κακούς τούτους ἀνθρώπους δέν ὑφίστανται ὅσοι κακοποιοῦνται ἀπ' αὐτούς, ἀλλά καί ὅτι ὅλη ἡ ζημία στό κεφάλι τῶν κακοποιῶν στρέφεται; Διότι ἐπειδὴ οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ ἐλευθερία, οὔτε τό νά κατοικῇ ἕνας στήν πατρίδα του, οὔτε τά ἄλλα πού ἀνέφερα εἶναι ἀρεταί καί προσόντα πού δίδουν ἀξίαν εἰς τόν ἄνθρωπον, ἀλλά μόνον τῆς ψυχῆς τά κατορθώματα, εἶναι φυσικόν ὅτι ὅταν εἰς τά πρῶτα ἡ βλάβη γίνεται, καθόλου δέν βλάπτεται ἡ ἀρετή καί ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκαστος μόνος του βλάπτεται

Τί λοιπόν θά συμβῇ, ἂν ὑποστῇ ἕνας βλάβην εἰς τῆς ψυχῆς του τήν ἀρετήν; Οὔτε ἐδῶ, ἂν βλαβῇ, ἀπό ἄλλον βλάπτεται, ἀλλά μόνος του καί ἀπό τόν ἑαυτόν του. Πῶς

μόνος του και από τόν έαυτόν του; θά έρωτήση κάποιος. Όταν παραδείγματος χάριν ένας μαστιγωθῆ από κάποιον, ἢ τοῦ ἀφαιρεθοῦν τά υπάρχοντα, ἢ ὑποστῆ ἄλλην φοβεράν ζημίαν και ἐκστομίση κάποιον βλάσφημον λόγον, ὑπέστη βέβαια εἰς τήν περίπτωσιν ταύτην βλάβην και μάλιστα βλάβην μεγίστην, ὅχι ὅμως ἀπό ἐκεῖνον πού τόν ἔβλαψε ἀλλά ἀπό τήν ἰδικήν του μικροφυχίαν. Διότι θά ἐπαναλάβω ἐκεῖνο πού εἶπα προηγουμένως, ὅτι κανεῖς ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἔστω και ἄν εἰς ἀφάνταστον βαθμόν εἶναι κακός, ἀπό τόν ἀποτρόπαιον και οὐδέποτε συμφιλιούμενον μέ ἡμᾶς ἐκεῖνον δαίμονα, τόν διάβολον, πονηρότερα και πικρότερα δέν θά μᾶς προσβάλλῃ. Και ὅμως ὁ φοβερός αὐτός δαίμων δέν ἠμπόρεσε ἐκεῖνον πού ἔζησε πρό τοῦ νόμου, πρό τῆς χάριτος, ἄν και παρά πολλά και πικρά βέλη κατ' αὐτοῦ ἀπό παντοῦ ἔρριψε νά τόν ἀνατρέψῃ και καταβάλλῃ⁶. Τόσον δυνατή εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς. Τί δέ νά εἶπω διά τόν Παῦλον; Δέν ἔπαθε τόσα πολλά κακά, τά ὁποῖα οὔτε νά ἀπαριθμῆση κανεῖς εἶναι εὐκόλον; Φυλακιζόμενος, δεινόμενος μέ ἀλυσίδες, ἀγόμενος και περιφερόμενος, μαστιγωνόμενος ἀπό τούς Ἰουδαίους, λιθοβολούμενος, ὅχι μέ λουριά μόνον, ἀλλά και μέ ραβδιά εἰς τά νῶτα κτυπώμενος, καταποντιζόμενος, πίπτων πολλάκις σέ ληστάς, ὑπομένων ἐμφύλιον πόλεμον, παρά τῶν ἐχθρῶν, παρά τῶν γνωρίμων βαλλόμενος διαρκῶς, ἀναρίθμητες ἐπιβουλές ὑφιστάμενος, ἐναντίον τῆς πείνας και τῆς γυμνότητος παλαιῶν και ἄλλας πολλές και συνεχεῖς ὑπομένων δυσκολίας και θλίψεις. Και διατί νά πολυλογῶ; Κάθε ἡμέραν ἀντίκρυζε τόν θάνατον. Και ὅμως ἄν και ὑπέφερε τόσον πολλά και μεγάλα κακά ὅχι

6. Ἐννοεῖ τόν Ἰώβ πού ἔζησε πρό τοῦ γραπτοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης νόμου.

μόνον κανένα βλάσφημον λόγον δέν ἐξεστόμισε, ἀλλά καί ἔχαιρε δι' αὐτά καί ἐκαυχᾶτο. Καί ἄλλοτε μέν λέγει· «Χαίρω διά τά παθήματα πού ὑποφέρω» (Κολ. α'. 24). Ἄλλοτε πάλιν· «Δέν καυχώμεθα δέ μόνον διά τήν δόξαν πού ἐλπίζομεν, ἀλλά καί διά τάς θλίψεις» (Ρωμ. ε' 3).

Ἐάν λοιπόν αὐτός, ἄν καί τόσα ὑπέφερεν, ἔχαιρε καί ἐκαυχᾶτο, ποίαν θά ἔχῃς συγγνώμην, ποίαν ἀπολογίαν σύ, πού δέν ὑπομένεις οὔτε τό ἐλάχιστον μέρος τῶν ὄσων ἐκεῖνος ὑπέφερε καί ὁμῶς βλασφημεῖς;

Προφάσεις καί προσχήματα

ΣΤ'. Ἀλλά κατ' ἄλλον τρόπον ἀδικοῦμαι, λέγει, καί ἄν δέν βλασφημήσω. Ἀφοῦ μοῦ ἐπῆραν τά χρήματα ἄχρηστος γίνομαι διά τήν ἐλεημοσύνην. Προφάσεις καί προσχήματα εἶναι αὐτά. Διότι ἄν διά τοῦτο λυπῆσαι, μάθε καλά ὅτι ἡ πτωχεία δέν γίνεται ἐμπόδιον εἰς τό νά κάνῃ ἕνας ἐλεημοσύνην. Καί τελείως πτωχός ἄν εἶσαι, δέν εἶσαι πτωχότερος ἀπό τήν γυναίκα πού εἶχε μόνον μίαν φοῦχτα ἀλεύρου (Γ' Βασ. ιζ' 12) καί ἀπό ἐκείνην πού εἶχε μόνον δύο ὀβολούς (Λουκ. κ' 4). Κάθε μία δέ ἀπ' αὐτές ὅλην τήν περιουσίαν της εἰς τούς ἔχοντας ἀνάγκην ἔδωσε καί μέ παράδοξον τρόπον ἐθαυμάσθη. Καί ἡ τόση πτωχεία εἰς τήν τόσην φιλανθρωπίαν δέν ἔγινεν ἐμπόδιον, ἀλλά τόσον πλουσία καί μεγαλόδωρος ἔγινεν ἡ ἐλεημοσύνη τῶν δύο τούτων λεπτῶν, ὥστε ὅλους τούς πλουσίους νά ἐπισκιάσῃ καί ἐκείνους πού προσέφεραν τά μεγάλα ποσά νά ὑπερβάλλῃ μέ τόν πλοῦτον τῆς γνώμης καί τήν ἄφθονον προθυμίαν της. Ὡστε οὔτε εἰς τήν περίπτωσιν ταύτην ἔχεις ἀδικηθῆ, ἀλλά καί περισσότερα ἐκέρδισες, διότι μέ ὀλίγην εἰσφοράν, ἀπό ἐκείνους πού κατέβαλον τά πολλά, λαμπροτέρους ἔλαβες τούς στεφάνους.

Τά σάπια ἄνθη

Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἂν χιλιάδες φορές εἴπωμεν ταῦτα, αὐτοὶ πού ἀγαποῦν ὑπερβολικά τό σῶμα καί εὐχάριστα κυλίωνται μέσα εἰς τά βιοτικά καί μέ ἡδυπάθειαν ἀπολαμβάνουν τά πράγματα τοῦ κόσμου τούτου δέν ἤθελον ἀνεχθῆ εὐκόλα νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τά σάπια ἄνθη (διότι τέτοια εἶναι τά εὐχάριστα τοῦ κόσμου τούτου) οὔτε τάς σκιάς νά ἀφήσουν δέχονται· ἀλλ' οἱ μὲν καλύτεροι ἐξ αὐτῶν καί εἰς ταῦτα καί εἰς ἐκεῖνα μένουν προσηλωμένοι, οἱ δέ ἐλεεινότεροι καί ἀθλιώτεροι περισσότερον εἰς ἐκεῖνα καί πολύ ὀλιγώτερον εἰς ταῦτα ἀφοσιοῦνται. Διά τοῦτο ἅς ἀφαιρέσωμεν τά λαμπερά καί ἐπίσημα προσωπεῖα τῆς ἄσχημης καί ἀποκρουστικῆς ὄψεως τῶν πραγμάτων τούτων καί ἅς δείξωμε τῆς παραστρατημένης γυναίκας τήν ἀποστροφή. Διότι σάν αὐτή εἶναι ἡ τέτοια ζωή, ἡ ὁποία σέ τρυφές καί πλοῦτον καί ἀξιώματα κοσμικά προσέχει. Εἶναι ἄσχημη καί ἀποκρουστική καί ἀπό πολλήν σιχαμάρα καί ἀηδία καί φορτικότητα καί πίκρα γεμάτη. Διότι τοῦτο κυρίως εἶναι ἐκεῖνο πού ἀφαιρεῖ ἀπό τούς ὑποδουλωμένους εἰς αὐτά κάθε συγγνώμη, τό ὅτι ἂν καί ὁ βίος οὗτος εἶναι γεμᾶτος ἀπό ἀηδίαν καί πολύν πίκραν, εἰς αὐτούς εἶναι πολύ ἀγαπητός καί περισπούδαστος, ἐνῶ, ὡς εἴπομεν, εἶναι γεμᾶτος ἀπό ἀναρίθμητα κακά, ἀπό κινδύνους, ἀπό αἵματα, ἀπό κρημνοῦς ἀπό σκοπέλους καί φόνους καί φόβους καί τρόμους καί φθόνους καί βασκανίας καί ἐπιβουλάς καί διαρκεῖς φροντίδας καί μερίμνας καί κανένα κέρδος δέν ἔχει, οὔτε καμμίαν ὠφέλειαν ἀπό τά τόσα κακά φέρει, παρά κόλασιν καί τιμωρίαν καί διαρκεῖς βασάνους. Καί ὅμως ἂν καί εἶναι τέτοιος εἰς τήν πραγματικότητα ὁ βίος οὗτος, ἀξιοζήλευτος φαίνεται εἰς τούς πολλούς καί περιζήτητος, τό ὁποῖον προέρχεται ἀπό τήν ἀνοησίαν ἐκείνων πού γίνο-

νται θύματα αὐτοῦ καί ὄχι ἀπό τήν ἀξίαν του. Διότι καί τά μικρά παιδιά εἰς μέν τά παιγνίδια, πού δέν ἀξίζουσι τίποτε στρέφουσι ὅλην τήν προσοχήν τους, εἰς δέ τά πράγματα, πού ἀρμόζουσι εἰς τούς τελείους ἄνδρας, οὔτε εἶδῃσιν ἤμποροῦν νά πάρουσι. Ἄλλ' ἐκεῖνα μέν εἶναι ἄξια συγγνώμης διότι εἶναι μικρᾶς ἡλικίας, αὐτοί ὅμως εἶναι τελείως ἀδικαιολόγητοι, διότι εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν ἔχουσι παιδικᾶς ιδέας, καί εἶναι πιό ἀνόητοι ἀπό ἐκεῖνα.

Ἡ μεγάλη φωτιά

Διότι διατί εἶναι ἀξιοζήλευτον πρᾶγμα ὁ πλοῦτος; λέγε μου σέ παρακαλῶ. Εἶναι δέ ἀνάγκη ἀπ' αὐτόν νά ἀρχίσωμεν, ἐπειδή πολλοί ἀπό ἐκείνους, πού εἶναι ἄρρωστοι ἀπό τό φοβερό αὐτό νόσημα, θεωροῦσι ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι πολυτιμότερον πρᾶγμα ἀπό τήν υἰείαν, καί τήν ζωήν, καί τῶν ἐπαίνων τῶν πολλῶν, καί τῆς καλῆς ὑπολήψεως, καί τῆς πατρίδος, καί τῶν οἰκείων, καί τῶν φίλων, καί τῶν συγγενῶν, καί ἀπό ὅλα τά ἄλλα. Καί εἰς αὐτά ἀκόμη τά σύννεφα ἀνέβη ἡ μεγάλη αὕτη φωτιά τῆς ἀγάπης πρὸς τόν πλοῦτον καί τήν γῆν καί τήν θάλασσαν ἡ κάμιнос αὕτη κατέλαβε. Καί κανεῖς μέν δέν ὑπάρχει πού νά σβῆσῃ τήν φωτιά, ἐκεῖνοι δέ πού τήν ἐνισχύουσι καί τροφοδοτοῦσι εἶναι πολλοί, καί αὐτοί πού ἐκυριεύθησαν ἤδη ὑπ' αὐτῆς, καί αὐτοί πού ἀκόμη δέν ἐκυριεύθησαν, διά νά κυριευθοῦσι τελικῶς. Καί ἤμπορεῖ κανεῖς νά ἴδῃ τόν καθένα, καί ἄνδρα καί γυναῖκα, καί δοῦλον καί ἐλεύθερον, καί πλούσιον καί πτωχόν, ἀνάλογα μέ τήν δύναμίν του, φορτία νά βαστάζῃ, τά ὅποια εἰς τήν φωτιά αὐτήν, ἡμέρα καί νύκτα πολλήν δίδουσι τροφήν, φορτία ὄχι ἀπό ξύλα, οὔτε ἀπό ξηρά χαμόκλαδα, διότι δέν εἶναι τέτοια ἡ φωτιά, δηλαδή ὕλική, ἀλλά ἀπό ψυχᾶς καί σώματα, ἀπό ἀδικίας καί πα-

ρανομίας. Από αυτά, ἡ φωτιά αὐτή ἔχει τό ἰδίωμα νά ἀνάπτη. Διότι καί οἱ πλούσιοι δέν ἱκανοποιοῦν τήν ἄτοπον ταύτην ἐπιθυμίαν των καί ἄν ἀκόμη ὄλον τόν κόσμον κάμουν ἰδικόν τους· καί οἱ πτωχοί τρέχουν νά φθάσουν ἐκείνους καί κάποια λύσσα ἀθεράπευτος καί μανία ἀκράτητος καί ἀρρώστεια ἀθεράπευτος κατέχει ὄλων τάς ψυχάς. Καί κάθε ἔρωτα ἀφοῦ ἐνίκησεν ὁ ἔρωτας αὐτός τῶν χρημάτων καί τόν ἀπώθησε, τόν ἔβγαλε ἔξω ἀπό τήν ψυχήν. Καί οὔτε δεσμός φιλίας, οὔτε συγγενείας, καί τί ἀναφέρω φιλίας καί συγγενείας; οὔτε γυναικάς καί παιδιῶν δεσμός, τοῦ ὁποίου τί ἡμπορεῖ νά γίνη ποθεινότερον; δέν ἠδυνήθη τίποτε νά κάμη. Ἀλλά ὅλα ἔπεσαν κάτω καί κατεπατήθησαν, ἐπειδή ἡ σκληρά καί ἀπάνθρωπος αὐτή κυρία τῶν δούλων τοῦ πλούτου κατέλαβε ὄλων τάς ψυχάς.

Ἡ ἀπάνθρωπος Κυρία!

Διότι σάν κυρία τούτων ἀπάνθρωπος, καί σάν τύραννος σκληρά, καί σάν βάρβαρος ἀγρία, καί σάν πόρνη δημοσία καί πολυέξοδος, ἐντροπιάζει καί καταπιέζει καί μέ ἀμέτρητους τιμωρεῖ κινδύνους καί τιμωρίας ἐκείνους πού προτιμοῦν νά δουλεύουν εἰς αὐτήν. Καί ἐνῶ φοβερά εἶναι καί ἀμείλικτος, ἀγρία καί ἄκαμπτos, καί πρόσωπον ἔχει βαρβαρικόν, μᾶλλον δέ θηριῶδες, καί ἀπό λύκου καί λέοντος ἀγριώτερον, φαίνεται ὅτι εἶναι προσηγής καί ἐπιθυμητή καί ἀπό τό μέλι πιό γλυκειά εἰς τοὺς αἰχμαλώτους της. Καί ἐνῶ ξίφη καί ὄπλα κάθε ἡμέραν ἐναντίον αὐτῶν χαλκεύει, καί βάραθρα ἀνασκάπτει, καί εἰς κρημνοὺς τοὺς ὀδηγεῖ καί σκοπέλους, καί ἀναρίθμητα εἰς αὐτούς πλέκει τιμωρίας δίκτυα, θεωρεῖται ὅτι κάνει ἀξιοζήλευτους καί ἐκείνους πού ἐκυριεύθησαν ἀπ' αὐτήν, καί ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν νά παραδοθοῦν εἰς αὐτήν.

Καί ὅπως ὁ χοῖρος, ὅταν κυλίεται σέ βρωμερούς ὄχετους καί σέ βόθρον, καί οἱ κάρθαιοι ὅταν συνεχῶς κόπρον ἀνακινοῦν, εὐχαριστοῦνται καί τρυφοῦν, ἔτσι ἀκριβῶς καί ὅσοι ἔγιναν αἰχμάλωτοι τῆς φιλαργυρίας ἀπό τά ζῶα αὐτά πού ἀναφέραμεν εἶναι σιχαμερότεροι. Διότι μεγαλύτερα εἶναι εἰς αὐτούς ἡ ἀποστροφή καί ὁ βόρβορος δυσωδέστερος, ἐπειδή ἐμμένοντες εἰς τό πάθος τοῦτο, πολλήν νομίζουσι ὅτι ἀπολαμβάνουσι ἀπ' αὐτό εὐχαρίστησιν, τό ὅποιον δέν προέρχεται ἀπό τήν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλά ἀπό τήν ἄρρωστη ἀπό τόσην ἀνοησίαν διάνοιάν των. Τοῦτο δέ εἶναι χειρότερον ἀπό τήν ἀλογίαν τῶν ζῶων ἐκείνων. Καθώς λοιπόν διά τά ζῶα τό νά κυλίωται εἰς τόν βόρβορον καί τήν κόπρον, δέν εἶναι αἰτία τά βρωμερά αὐτά ἀντικείμενα, ἀλλά τό ὅτι δέν ἔχουσι λογικόν τά ζῶα πού πίπτουσι εἰς αὐτά, αὐτό νά σκέπτεσθαι καί διά τούς ἀνθρώπους, πού πίπτουσι εἰς τήν φιλαργυρίαν.

Ἡ θεραπεία

Ζ'. Καί πῶς θά ἡμπορέσωμεν νά θεραπεύσωμεν αὐτούς πού εἶναι εἰς αὐτήν τήν κατάστασιν; Θά τοὺς θεραπεύσωμεν, ἐάν θελήσουσι νά ἀνοίξουσι τά αὐτιά τους, νά ἀπλώσουσι τήν διάνοιάν τους καί νά συμμορφωθοῦν μέ ὅσα λέγομεν. Διότι τά μέν ἄλογα ὄντα πού ἀναφέραμεν, νά τά κάρη κάποιος νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τά ἀκάθαρτα μέρη, δέν εἶναι δυνατόν, ἐπειδή στεροῦνται λογικοῦ· τό ἡμερώτατον ὅμως τοῦτο γένος, πού ἔχει τιμηθῆ μέ τό λογικόν, διά τοῦ ὁποίου δύναται νά σκέπτεται καί ὁμιλῆ, ἐννοῶ μέ αὐτά τόν ἀνθρώπον, ἐάν οὗτος θελήσῃ, εὐχερές εἶναι καί εὐκολώτατον καί ἀπό τόν βόρβορον καί τήν δυσωδίαν, καί ἀπό τήν κόπρον καί τήν βδελυγμίαν ἐκείνην, κάποιος νά τόν ἀπαλλάξῃ.

Ὁ πλοῦτος δέν φέρει καλόν

Διότι ἄς σκεφθῶμεν λογικά· διατί ὁ πλοῦτος, ἄνθρωπέ μου, σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀξιοζήλευτον πρᾶγμα; Διά τήν εὐχαρίστησιν χωρίς ἄλλο πού προξενεῖ μέ τά πλούσια τραπέζια; Διά τήν τιμήν πού σοῦ παρέχουν αὐτοί πού σάν δορυφόροι σέ περιστοιχίζουν καί κολακεύουν χάριν τοῦ πλούτου; Διά τό ὅτι δύνασαι νά τιμωρῆς ἐκείνους πού σέ ἀδικοῦν καί εἰς ὅλους νά προξενῆς φόβον; Δέν θά ἤμπορέσης βεβαίως ἄλλας αἰτίας νά ἀναφέρης, παρά ἤ ἡδονήν καί κολακείαν καί φόβον καί τιμωρίαν, διότι εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ πλοῦτος οὔτε σοφώτερον, οὔτε σωφρονέστερον, οὔτε δικαιότερον, οὔτε συνετώτερον ἤμπορεῖ νά σέ κάμη, οὔτε καλῶν διαθέσεων, οὔτε φιλόανθρωπον, οὔτε πρᾶον, οὔτε τῆς κοιλίας κύριον, οὔτε ἀνώτερον τῶν ἡδονῶν. Δέν διδάσκει μετριοφροσύνην καί ταπεινοφροσύνην, οὔτε ἄλλο τι μέρος τῆς ἀρετῆς εἰς τήν ψυχὴν εἰσάγει καί φυτεύει. Οὐδέ θά ἤμπορέσης νά εἴπης διατί ἀπ' αὐτά περισπούδαστος καί ἀγαπητός σοῦ εἶναι οὗτος. Διότι ὅχι μόνον δέν γνωρίζει νά φυτεύῃ ἢ καλλιεργῇ εἰς τήν ψυχὴν κανένα ἀπό τά ἀγαθά, ἀλλά καί ἂν τά εὖρη νά ὑπάρχουν εἰς αὐτήν τά βλάπτει, ἐμποδίζει τήν ἀνάπτυξιν των, τά μαραίνει. Μερικά δέ καί τά ξερριζώνει καί τά ἀντίθετα αὐτῶν εἰσάγει, δηλαδή ἀκολασίαν ἀμετρον, θυμόν παράκαιρον, ὀργήν ἀδικον, ἀλαζονείαν, ὑπερηφάνειαν, ἀπερισκεψίαν. Ἀλλά ἄς μή κάμω περί αὐτῶν λόγον. Διότι ὅσοι ἐκυριεύθησαν ἀπ' αὐτήν τήν ἀρρώστειαν, δέν ἤθελον ἀνεχθῆναι νά ἀκούουν περί ἀρετῆς καί κακίας, οὔτε κατηγορίας καί ἐλέγχους κατ' αὐτῶν, διότι εἶναι ὅλοι φιλήδονοι καί ὑποδουλωμένοι εἰς τήν ἐφάμαρτον ἡδονήν.

Ούτε ἡδονήν

Διά τοῦτο ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ τόν λόγον δι' αὐτά καί ἄς ἐξετάσωμεν διά νά ἴδωμεν, ἐάν ἔχη κάποια ἡδονή ὁ πλοῦτος, ἐάν ἔχη κάποια τιμή, διότι βλέπω ὅτι ἐντελῶς τό ἀντίθετον ἔχει. Καί ἄν θέλετε πρῶτον τά τραπέζια τῶν πλουσίων καί τῶν πτωχῶν ἄς ἐξετάσωμεν, καί ἄς ἐρωτήσωμεν ἐκείνους πού τρώγουν εἰς αὐτά· ποῖοι προπάντων εἶναι ἐκείνοι πού ἀπολαμβάνουν καθαράν καί γνησίαν ἡδονήν; Ἐκείνοι πού ὅλην τήν ἡμέραν κάθονται στά τραπέζια καί τά γεύματα παρατείνουν μέχρι τό βράδυ, διά νά τά συνεχίσουν μέ τό φαγητόν τῆς ἐσπέρας, καί παραγεμίζουν τήν κοιλιά μέχρι διαρρήξεως, καί τάς αἰσθήσεις των καταστρέφουν, καί λόγω τοῦ ὑπερόγκου φορτίου τῶν φαγητῶν συντελοῦν ὥστε τό σῶμα τους, σάν παραφορτωμένο πλοῖο, νά βάζη νερά καί καταποντίζεται, καί σάν σέ ναυάγιο τό περιβάλλουν μέ ἀνυπολόγιστες ζημίες, καί δεσμά στά πόδια, στά χέρια, στή γλῶσσα ἐπινοοῦν, καί δεσμεύουν ὀλόκληρον τό σῶμα τους μέ τά δεσμά τῆς μέθης καί τῆς τρυφῆς, πολύ φοβερῶτερα ἀπό ὅτι δεσμεύει ἡ σιδηρένια ἀλυσίδα, καί οὔτε ὕπνον ἤσυχον καί καθαρόν ἔχουν, οὔτε ἀπηλλαγμένοι ἀπό φοβερά ὄνειρα εἶναι καί ἀπό τούς τρελλούς δυστυχέστεροι εἶναι, καί κάποιον αὐθαίρετον δαίμονα εἰσάγουν εἰς τήν ψυχήν των καί γελοῖοι γίνονται ἐμπρός εἰς τούς ὑπηρέτας των, μᾶλλον δέ καί τραγωδία καί ἀφορμή δακρύων εἰς τούς καλυτέρους ἐξ αὐτῶν, καί κανένα δέν γνωρίζουν ἀπό τούς παρόντας, οὔτε ἠμποροῦν νά εἶπουν ἢ ἀκούσουν κάτι, ἀλλά στά χέρια σηκωτά μεταφέρονται ἀναίσθητοι ἀπό τά καθίσματα τους εἰς τό κρεβάτι, ἢ ὅσοι εἶναι νηφάλιοι καί προσεκτικοί καί καθορίζουν τά πάντα μέ τό μέτρον τῆς ἀνάγκης καί δέν ὑφίστανται ζημίας, διότι πλέουν μέ οὔριον ἄνεμον, καί ὡς κάλλιστον ἄρτυμα εἰς τά φαγητά

καί ποτά ἔχουν τό νά τρώγουν καί πίνουν ὅταν πεινοῦν καί διψοῦν; Διότι τίποτε δέν συντελεῖ τόσον εἰς τό νά φέρῃ εἰς τόν ἄνθρωπον εὐχαρίστησιν καί υἰγιάν, ὅσον τό νά ἀρχίζῃ νά τρώγῃ καί πίνῃ, ὅταν πεινᾷ καί διψᾷ, καί νά θεωρῇ ὡς χόρτασμα μόνον τήν ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης, τῆς ὁποίας νά μή ὑπερβαίνῃ τά ὅρια, μήτε νά φορτώσῃ τό σῶμα μέ βάρος φαγητῶν ἀνώτερον τῆς δυνάμεώς του.

Η'. Ἐάν δέν πιστεύῃς αὐτά πού λέγω, διά νά πεισθῆς, ἐξέτασε νά μάθῃς τήν σωματικήν κατάστασιν καί τήν ψυχὴν καθενός ἐκ τῶν δύο τούτων. Ἐκείνων μὲν πού εἶναι ἐγκρατεῖς εἰς τήν δίαιταν (μή μοῦ εἰπῆς ἐκεῖνο πού σπάνια συμβαίνει καί ἐάν μερικοί ἐξ αὐτῶν ἀπό ἄλλην αἰτίαν ἀρρώστησαν, ἀλλά ἀπό ὅ,τι πάντοτε καί συνεχῶς γίνεται νά κρίνης) καί ἔχουν μέτρον εἰς τό φαγητόν δέν εἶναι εὐρωστατά σώματα καί αἰ αἰσθήσεις εἰς καλήν κατάστασιν ὥστε νά κάνουν τό ἔργον των μέ πολλήν εὐκολίαν, ἐνῶ τῶν ἄλλων, πού δέν εἶναι ἐγκρατεῖς, εἶναι καχεκτικά καί ἀπό κάθε κερὶ μαλακώτερα καί πολιορκοῦνται ἀπό ἓνα σωρό ἀρρώστειες; Διότι καί ἀρθριτικά τῶν ποδιῶν γρήγορα εἰς αὐτούς ἔρχονται καί τρεμούλα παράκαιρος καί γηρατεία πρόωρα καί πονοκέφαλοι καί τεντώματα καί στομαχικά βλάβαι καί ἀνορεξία καί συνεχῶς ἔχουν ἀνάγκην ἰατρῶν καί φαρμάκων καί καθημερινῆς θεραπείας. Ταῦτα λοιπόν εἶναι εὐχάριστα καί προκαλοῦν ἡδονήν; Λέγε μου. Καί ποῖος ἐξ ἐκείνων πού ἔχουν ἔγκυρον γνώμην εἶναι δυνατόν νά εἴπῃ, ὅτι ταῦτα εἶναι ποτέ μέσα ἡδονῆς; Διότι ἡδονὴ δημιουργεῖται, ὅταν προηγῆται ἐπιθυμία καί ἐπακολουθῇ ἡ ἀπόλαυσις αὐτῆς. Ἄν δέ ὑπάρχῃ μὲν ἀπόλαυσις, ἐπιθυμία δέ καθόλου δέν προηγῆθῃ, ἡ ἡδονὴ καί εὐχάριστος κατάστασις φεύγει καί χάνεται. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καί οἱ ἄρρωστοι ἄν καί ἐμπρός των ἔχουν σπουδαῖα φαγητά, τά τρώγουν μέ ἀηδίαν καί πίεσιν, ἐπειδὴ τοὺς λείπει ἡ ἐπιθυμία, πού κάνει τήν ἀπό-

λαυσιν γλυκυτάτην. Διότι οὔτε τὰ συστατικά τῶν φαγητῶν, οὔτε τῶν ποτῶν, ἀλλά ἡ ὄρεξις ἐκείνων πού τρώγουν γεννᾶ συνήθως τὴν ἐπιθυμίαν καί ἐκ φύσεως φέρει τὴν ἡδονήν. Διὰ τοῦτο καί κάποιος σοφός ἄνθρωπος πού ἐγνώριζε καλά τὰ τῆς ἡδονῆς καί ἤξευρε νά φιλοσοφῆ περὶ αὐτῶν, ἔλεγε «*ψυχὴ χορτάτη περιφρονεῖ τίς κηρῆθρες μέ τό μέλι*» (Παρ. κζ' 7), δεικνύων μέ τοῦτο ὅτι ὄχι εἰς τὴν φύσιν τῶν φαγητῶν τῆς τραπέζης, ἀλλά εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν πού τρώγουν, ἡ ἡδονή ὑπάρχει. Διὰ τοῦτο καί ὁ προφήτης τὰ θαύματα πού ἔγιναν εἰς τὴν Αἴγυπτον καί τὴν ἔρημον διηγούμενος, μεταξύ τῶν ἄλλων καί τοῦτο εἶπεν, ὅτι «*ἐχόρτασεν αὐτούς μέ μέλι, πού ἐξήρχετο ἀπό βράχον*» (Ψαλμ. Π' 17), ἐνῶ πουθενά δέν φαίνεται βράχος νά ἀνέβλυζε δι' αὐτούς μέλι. Τί λοιπόν σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλῖται ἦσαν κατάκοποι ἀπὸ τὴν κούρασιν καί τὴν ὁδοιπορίαν καί πάρα πολύ διψασμένοι, ἔπεφτον εἰς τὰ κρύα νερά μέ πολλή ὄρμη, ἀντὶ ὀρεκτικοῦ ἔχοντες τὴν δίψαν. Τὴν εὐχαρίστησιν πού ἠσθάνοντο ἀπὸ τὰ νερά ἐκεῖνα θέλων ὁ προφήτης νά παραστήσῃ, μέλι τό νερό ὠνόμασε, ὄχι ὅτι ἡ φύσις του εἰς μέλι μετεβλήθη, ἀλλά διότι ἡ εὐχαρίστησις πού προήρχετο ἀπ' αὐτό συνηγωνίζετο τὴν γλυκύτητα ἐκείνου, ἐπειδὴ ὅταν ἐδιψοῦσαν ἔπιναν ὅσοι ἀπήλαυσαν αὐτό. Ὅταν λοιπόν ἔτσι ἔχη τό πρᾶγμα, καί κανεῖς δέν δύναται ἐπ' αὐτοῦ νά ἀντιλέγῃ καί ἂν παρά πολύ ἀνόητος εἶναι, δέν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι εἰς τὰ τραπέζια τῶν πτωχῶν εὐρίσκεται ἡ καθαρὰ καί γνησίᾳ καί μεγάλη ἡδονή, εἰς δέ τὰ τραπέζια τῶν πλουσίων ἀηδία καί ἀποστροφή καί μολυσμός; Καί καθὼς εἶπεν ὁ σοφός ἐκεῖνος ἄνθρωπος· καί τὰ εὐχάριστα φαίνονται ἐνοχλητικά (Παρ. ΚΖ' 7).

Ούτε τιμήν

Θ'. Ἀλλά φέρει τιμήν εἰς τοὺς πλουσίους ὁ πλοῦτος, λέγει, καὶ τοὺς δίδει τὰ μέσα νὰ τιμωροῦν μέ εὐκολίαν τοὺς ἐχθροὺς των. Δι' αὐτό λοιπόν, λέγε μου, σᾶς φαίνεται ποθητός καὶ περιμάχητος, διότι τὰ φοβερῶτατα μέσα μας τρέφει πάθη, βάζων εἰς ἐνέργειαν τὴν ὀργήν, καὶ τῆς δοξομανίας τὰς πομφόλυγας μεγαλοποιῶν, καὶ πρὸς ὑπερηφάνειαν παρασκευάζων, καὶ παρακινῶν; Δι' αὐτὰ μὲν λοιπόν πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν αὐτόν χωρὶς νὰ γυρίσωμεν νὰ ἴδωμεν ὀπίσω καθόλου, διότι θηρία τινὰ ἄγρια καὶ φοβερά ἐγκαθιστᾶ εἰς τὴν διάνοιάν μας καὶ ἀπὸ μὲν τὴν ἀληθινὴν τιμὴν τελείως ἀπομακρύνει, τὴν δὲν ἀντίθετον ἐκείνης μέ τὰ χρώματα αὐτῆς χρωματίζει καὶ ἔτσι τὴν παρουσιάζει εἰς ἐκείνους πού αὐτὴ ἔχει ἐξαπατήσει, καὶ τοὺς πείθει ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ τιμὴ, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ὄψιν φαίνεται ὅτι εἶναι. Διότι ὅπως τὰ κάλλη τῶν πορνῶν γυναικῶν, πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἐπιχρίσματα καλλυντικῶν καὶ βαφίμματα, εἶναι ἐστερημένα πραγματικοῦ κάλλους, τὴν δὲ ἄσχημον ὄψιν αὐτῶν τὴν κάνει νὰ εἶναι ὠραία καὶ ὁμορφὴ εἰς ἐκείνους πού τοὺς ἔχει ἐξαπατήσει, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι ὠραία, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὁ πλοῦτος, τὴν κολακείαν τὴν κάνει νὰ φαίνεται τιμὴ. Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρῃς τὰ χάδια, τὰς κολακείας καὶ τοὺς ἐπαίνους, πού ἀπὸ φόβον γίνονται εἰς τό φανερόν, διότι αὐτὰ εἶναι τὰ καλλυντικά καὶ τὰ βαφίμματα, πού εἶπομεν, ἀλλὰ τὴν συνείδησιν καθενός ἀπὸ τοὺς τοιοῦτους κόλακας ἄνοιξε, καὶ θὰ ἰδῆς μέσα ἀμετρήτους κατηγοροὺς νὰ φωνάζουν ἐναντίον σου καὶ νὰ σέ ἀποστρέφονται καὶ μισοῦν περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς χειροτέρους ἐχθροὺς σου. Καὶ ἂν κάποτε τὴν ἐκ τοῦ φόβου τούτου ἀποτελουμένην προσωπίδα, ἐπελθοῦσα με-

ταβολή τῶν περιστάσεων, ἤθελε ἐξελέγξει καί ἐξαφανίσει, ὅπως ἀκριβῶς τὰς πλαστάς ἐκείνας ὄψεις ἐξαφανίζει ὁ ἥλιος, ὅταν ἐκπέμπῃ θερμοτέρας ἀκτῖνας, τότε θά ἴδῃς καθαρά ὅτι καθ' ὅλον τόν προηγούμενον χρόνον εἰς ἐσχάτην μέν ἀτιμίαν σέ εἶχον οἱ κόλακες οὗτοι, σύ δέ ἐνόμιζες ὅτι ἀπολαύεις τιμῆς ἀπό ἐκείνους, πού πάρα πολύ ἐμισοῦσαν καί μέ ἄφθονες βρισιές, πού μέσα τους ἔλεγον, σέ περιέλουον καί εἰς ἔσχατες συμφορές ἐπιθυμοῦσαν νά σέ ἰδοῦν νά εὐρίσκεσαι. Διότι κανένα πράγμα δέν ἡμπορεῖ νά προσφέρῃ τιμὴν εἰς τόν ἄνθρωπον τόσον, ὅσον ἡ ἀρετή, τιμὴν ὄχι ἀναγκαστικὴν, τιμὴν ὄχι πλαστήν, οὔτε κρυμμένην κάτω ἀπό προσωπίδα καί ἀπάτην, ἀλλά ἀληθινὴν καί γνησίαν πού σέ καμμίαν δύσκολον περίστασιν δέν ἐξαφανίζεται.

Ἐξωθεῖ εἰς τὴν ἐκδίκησιν

Γ. Ἀλλά νά ἐκδικηθῆς θέλεις ἐκείνους πού σέ ἔβλαψαν; Μά δι' αὐτό κυρίως, ὅπως προηγουμένως εἶπα, πρέπει νά ἀποφεύγεται ὁ πλοῦτος. Διότι σέ κάνει νά σπρώχνῃς τό ξίφος κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου καί βαρυτέρας τὰς μελλοντικὰς σοῦ κάνει εὐθύνas καί ἀφόρητες τίς τιμωρίες. Τόσον μεγάλο κακόν εἶναι ἡ ἐκδίκησις, ὥστε καί Θεοῦ φιλοanthρωπίαν ἀνεκάλεσε καί ἀπείρων ἀμαρτημάτων δοθεῖσαν συγχώρησιν ἠκύρωσε. Διότι ὁ δοῦλος ἐκεῖνος πού ἔλαβε τὴν ἄφεσιν τῶν μυρίων ταλάντων καί δι' ἀπλῆς παρακλήσεως τόσον μεγάλην ἀπήλαυσε δωρεάν, ἐπειδὴ ἑκατόν ὀφειλόμενα δηνάρια ἐζήτοῦσεν ἀπό τόν σύνδουλόν του, δηλαδή, ἐπειδὴ διὰ τὰ πρὸς αὐτόν πταισμάτα ἐζήτοῦσε τιμωρίαν, διὰ τῆς πρὸς τόν σύνδουλόν του μεγάλης ὀρητικότητος, κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὴν καταδίκην ἐξέφερε. Καί διὰ κανένα ἄλλο παρά διὰ τοῦτο μόνον καί εἰς τούς

βασανιστάς παρεδίδετο καί ἐστρεβλώνετο καί τά τάλα-
ντα νά ἐπιστρέψῃ διετάσσετο καί καμμίαν συγγνώμην
οὔτε δικαιολογίαν ἀπήλαυεν, ἀλλά ὑπερβολικά ὑπέφερε,
διότι διετάχθη νά καταβάλλῃ ὅλον τό χρέος, τό ὁποῖον
προηγούμενως ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐχάρισε. Διά
τοῦτο λοιπόν, λέγε μου, ὁ πλοῦτος σοῦ εἶναι περισπού-
δαστος, διότι σέ τέτοια ἁμαρτία μέ εὐκολίαν σέ ἐξωθεῖ;
Καί ὅμως διά τοῦτο αὐτόν ὡς ἐχθρόν καί πολέμιον καί
γεμᾶτον ἀπό ἀμέτρητους φόνους πρέπει νά τόν ἀπο-
στρέφῃσαι.

Δέν πταίει ἡ πτωχεία

Ἀλλά ἡ πτωχεία, λέγει, μέ κάνει νά στενοχωροῦμαι καί
πολλές φορές βλάβη λόγια νά λέγω, καί δουλοπρεπῆ
πράγματα νά ὑπομένω. Δέν σέ κάνει ἡ πτωχεία, ἀλλά ἡ
μικροψυχία. Διότι καί ὁ Λάζαρος πτωχός ἦτο καί μάλιστα
σέ πολύ μέγαν βαθμόν καί κοντά στή φτώχεια καί
ἀρρώστεια, πού ἦτο ἀπό κάθε φτώχεια πικροτέρα, εἶχε,
καί κοντά στήν ἀρρώστεια ἔλλειψιν προστατῶν καί ὑπη-
ρετῶν, ἡ ὁποία καί τήν φτώχεια καί τήν ἀρρώστεια πι-
κροτέραν ἔκαμνε. Διότι καθένα ἀπ' αὐτά, καί μόνον του
μέν εἶναι ὀδυνηρόν, ὅταν ὅμως δέν ἔχῃ κάποιος ἀνθρώ-
πους νά τόν περιποιηθοῦν, μεγαλύτερον γίνεται τό κα-
κόν, φοβερωτέρα ἡ φλόγα, πικροτέρα ἡ ὀδύνη, ἀγριώτε-
ρος ὁ χειμῶνας, σφοδροτέρα ἡ τρικυμία, φλογωδεστέρα
ἡ κάμινος. Ἐάν δέ καλά ἤθελες ἐξετάσει καί ἄλλο, τέ-
ταρτον κακόν, κοντά εἰς αὐτά ἦτο, ἡ ἀσφάλεια καί τρυφή
τοῦ πλουσίου γείτονός του. Ἐάν δέ θέλῃς καί ἄλλο κα-
κόν, πέμπτον κατά σειράν νά εὐρωμεν, τό ὁποῖον ὑπέ-
καιε τήν φλόγα τῆς δυστυχίας του, θά τό ἴδῃς καθαρά νά
εἶναι κοντά του. Διότι δέν καλοπερνοῦσε μόνον μία φο-

ρά τόσον πολυτελῶς ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, ἀλλά καί διά δευτέραν καί τρίτην φοράν, μᾶλλον δέ πολλές φορές τήν ἡμέραν τόν ἔβλεπε ὁ Λάζαρος νά τρυφᾷ, διότι κοντά εἰς τήν εἴσοδον ἦτο πεσμένος, θέαμα φοβερόν ἀξιολύπητης τραγωδίας καί ἱκανόν μόνον μέ τήν ὄψιν καί πέτρινην ψυχὴν νά μαλακώσῃ. Καί ὅμως οὔτε τοῦτο ἐτράβηξε τόν ἄνθρωπον αὐτόν εἰς τό νά βοηθήσῃ τήν πτωχείαν ἐκείνην. Ἄλλ' ἐκεῖνος μέν συβαριτικῆν⁷ παρέθετε τράπεζαν καί ποτήρια εἶχε γεμᾶτα, καί κρασί ἄφθονον, καί στρατόπεδα λαμπρά ἀπό μαγεύρους, καί παρασίτους καί κόλακας ἀπό τό πρωῖ, καί πλήθος τραγουδιστῶν, κεραστῶν, καί γελωτοποιῶν καί τήν ζωὴν του ὅλην ἐπερνοῦσεν ἐπινοῶν κάθε εἶδος ἀσωτίας, μεθῶν, εἰς κραιπάλην εὐρισκόμενος, καί εἰς στολήν καί εἰς τράπεζαν. Τοῦτον δέ ἄν καί ἔβλεπε κάθε ἡμέραν νά εὐρίσκεται σέ πείναν φοβερωτάτην καί ἀρρώστειαν πικροτάτην καί νά πολιορκῆται ἀπό τόσας πληγὰς καί τόσῃν ἀπομόνωσιν καί τόσα κακά πού ἀπ' αὐτήν προέρχονται, οὔτε κἀν ποτέ τόν ἔβαλεν εἰς τόν νοῦν του. Ἀλλά οἱ μέν παράσιτοι καί οἱ κόλακες ἔσκαζον ἀπό τό πολύ φαγοπότι, ὁ δέ πτωχός, καί σέ τέτοιον βαθμόν πτωχός, καί σέ τόσα κακά εὐρισκόμενος, οὔτε τά ψιχουλα ἀπό τό τραπέζι ἐκεῖνο ἀπελάμβανεν, ἄν καί τόσον πολύ τά ἐπιθυμοῦσε. Καί ὅμως αὐτά ὅλα καθόλου δέν τόν ἔβλαψαν. Οὔτε πικρόν λόγον ἔβγαλεν ἀπό τό στόμα του, οὔτε βλάσφημον λέξιν εἶπε. Ἄλλ' ὅπως ὁ χρυσός μέ τό σφοδρότερον πύρωμα περισσότερον καθαρίζεται καί γίνεται λαμπρότερος, ἔτσι καί ἐκεῖνος ἀπό τά παθήματα ταῦτα ἐνοχλούμενος ἀπό ὅλα ἦτο ὑψηλότερος, καί ἀπό

7. Δηλαδή πολυτελῆ καί πολυδάπανον. Ἡ ὀνομασία ἐκ τῆς πόλεως Συβάρεως, ἧς οἱ κάτοικοι διεκρίνοντο διά τόν τρυφήλόν καί φιλήδονον αὐτῶν βίον.

τά παθήματα καί ἀπό τούς ἐξ αὐτῶν εἰς πολλούς προερχομένους θορύβους καί ταραχάς. Διότι, ἐάν, ὅταν ἀπλῶς οἱ πτωχοί βλέπουν τούς πλουσίους, λυώνουν ἀπό τόν φθόνο καί βασανίζονται ἀπό τήν βασκανίαν καί ἀβίωτος νομίζουν ὅτι εἶναι ὁ βίος τους, καθ' ὃν χρόνον διαθέτουν καί τά τρόφιμα πού τούς εἶναι ἀναγκαῖα καί ὑπηρεσίαν, ὁ πτωχός οὗτος, καί πτωχός περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον, καί ὄχι πτωχός μόνον, ἀλλά καί ἄρρωστος, χωρίς νά ἔχη κανένα προστάτην καί παρήγορον, καί ἐνῶ ἦτο εἰς τό μέσον τῆς πόλεως, ἦτο σάν νά εὐρίσκετο εἰς τήν ἐσχάτην ἐρημίαν, καί ὁ ὁποῖος ἔλυωνε ἀπό πικροτάτην πείναν καί ἔβλεπεν ἐκεῖνον ὅλα τά ἀγαθά νά τά ἔχη, σάν νά τοῦ τρέχουν ἀπό τήν βρύσιν, καί δέν ἀπελάμβανε καμμίαν ἀνθρωπίνην παρηγορίαν, εἰς δέ τίς γλῶσσες τῶν σκυλιῶν ἐχρησίμευεν ὡς τραπέζι διαρκές (διότι τόσον τό σῶμα του ἦτο ἀδύνατον καί παραλελυμένον, ὥστε οὔτε τά σκυλιά ἤμποροῦσε νά διώξῃ), τί δέν ἤθελε πάθει, ἐάν δέν εἶχε πάρα πολύ γενναίαν ψυχήν καί φιλόσοφον; Βλέπεις ὅτι ἐκεῖνος πού δέν ἀδικεῖ τόν ἑαυτόν του, καί ἂν ἀπό ὅλους ἀδικῆται, δέν παθαίνει κανένα κακόν; Διότι πάλιν τόν ἴδιον λόγον θά ἐπαναλάβω.

ΙΑ'. Διότι τί ἦτο εἰς τόν Λάζαρον ἡ ἀρρώστεια; τί δέ ἡ ἐρημία προστατῶν; τί δέ ἡ ἔφοδος τῶν σκυλιῶν; τί δέ ἡ κακή τοῦ πλουσίου γειτονιά; Τί δέ ἡ μεγάλη πολυτέλεια καί ἡ ὑπερηφάνεια καί ἡ ἀναισχυντία ἐκείνου τόν ἀθλητήν τοῦτον παρέβλαψεν ἢ ἀσθενέστερον πρός τούς ὑπέρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶνας τόν ἔκαμε; τί δέ αὐτοῦ τήν σταθερότητα ἐμείωσε; Τίποτε ἀπολύτως, ἀλλά καί περισσότερο αὐτόν ἐδυνάμωσε καί ἀμετρήτων στεφάνων ἀφορμή τοῦ ἔγινε καί προσθήκη βραβείων καί πλεονασμός ἀνταποδόσεως καί μεγαλυτέρων ἀμοιβῶν ὑπόθεσις ἔγινε τῶν κακῶν τό πλῆθος ἐκεῖνο καί ἡ σκληρότης τοῦ πλουσίου. Διότι δέν ἐστεφανώνετο διά τήν πτωχείαν του μόνον,

οὔτε διά τήν πείναν, οὔτε διά τάς πληγάς, οὔτε διά τάς γλώσσας τῶν σκυλιῶν· ἀλλά καί διότι ἄν καί εἶχε τέτοιον γείτονα, καί κάθε ἡμέραν ἐβλέπετο ὑπ' αὐτοῦ καί περιφρονεῖτο διαρκῶς, ἐν τούτοις μέ γενναιότητα καί πολλήν ὑπομονήν ὑπέφερε τόν πειρασμόν τοῦτον, ὁ ὁποῖος καί εἰς τήν φτώχεια του καί εἰς τήν ἀρρώστεια καί εἰς τήν μόνωσιν ὄχι μικράν, ἀλλά πάρα πολύ ἔντονον φλόγα συνεισέφερε.

Οὔτε οἱ πειρασμοί

Τί δέ ὁ μακάριος Παῦλος ἔπαθε; λέγε μου. Διότι τίποτε δέν ἐμποδίζει νά ἐνθυμηθῶμεν τόν ἄνδρα καί ὡς παρὰδειγμα νά τόν φέρωμεν. Δέν ἐδέχθη ἀμετρήτους καί ἀλλεπαλλήλους σάν νιφάδας πειρασμούς; Κατά τί λοιπόν ἐζημιώθη ἀπ' αὐτούς. Δέν συνετέλεσαν μάλιστα αὐτοί νά στεφανωθῇ λαμπρότερον, διότι ἐλιμοκτονοῦσε, διότι κατετρώχετο ἀπό τό ψύχος καί τήν γυμνότητα, διότι πολλές φορές ἀπό μάστιγας κατεξεσχίζετο τό σῶμά του, διότι ἐλιθοβολεῖτο, διότι κατεποντίζετο; Ἄλλ' ἐκεῖνος Παῦλος ἦτο, λέγει, καί καλεσμένος εἰς τό ἀποστολικόν ἔργον ἀπό τόν Χριστόν. Καί ὅμως καί ὁ Ἰούδας ἕνας ἀπό τούς δώδεκα ἀποστόλους ἦτο, καί καλεσμένος καί αὐτός ἀπό τόν Χριστόν· ἀλλ' οὔτε τό ὅτι ἦτο ἕνας ἀπό τούς δώδεκα, οὔτε τό κάλεσμα αὐτόν ὠφέλησεν, ἐπειδή ἐσωτερικῶς δέν εἶχε κλίσιν πρὸς τήν ἀρετήν. Ἄλλ' ὁ μέν Παῦλος ἄν καί πρὸς τήν πείναν ἐπάλαιε, καί ἐστρεφεῖτο τῆς ἀναγκαίας τροφῆς καί τόσα πολλά βάσανα κάθε ἡμέραν ὑπέφερε, μέ πολλήν προθυμίαν ἔτρεχεν εἰς τόν δρόμον πού ὁδηγεῖ εἰς τόν οὐρανόν. Ἐκεῖνος δέ ἄν καί πρωτίτερα ἀπ' αὐτόν προσεκλήθη, καί τῶν αὐτῶν ἀπήλαυε δωρεῶν, τῶν ὁποίων καί αὐτός, καί ἐμυήθη εἰς τήν

άνωτάτην φιλοσοφίαν, καί ἔλαβε μέρος εἰς ἱεράν τράπεζαν καί τά φρικωδέστατα ἐκεῖνα δεῖπνα, καί χάριν ἔλαβε τόσῃν, ὥστε καί νεκρούς νά ἀνασταίνῃ καί λεπρούς νά καθαρίζῃ, καί δαίμονας νά ἐκδιώκῃ, καί τούς περί ἀκτημοσύνης πολλές φορές ἄκουσε λόγους, καί μέ αὐτόν τόν Χριστόν ἐπί τόσον χρόνον συνανεστράφη, καί τῶν πτωχῶν τά χρήματα τοῦ ἐνεπιστεύθη, ὥστε ἀπ' αὐτό νά καταπραῦνῃ τό πάθος του (διότι καί κλέπτῃς ἦτο), οὔτε τότε ἔγινε καλύτερος, καίτοι τόσῃν συγκατάβασιν ἀπήλαυσε. Διότι ἐπειδῆ ἐγνώριζεν ὁ Χριστός ὅτι φιλάργυρος ἦτο καί διά τόν πρός τά χρήματα ἔρωτα ἔμελλε νά καταστραφῇ, ὄχι μόνον τότε δέν τόν ἐτιμώρησε διά τήν φιλαργυρίαν του, ἀλλά διά νά τοῦ μαλακώσῃ τό πάθος καί τό ταμείον τῶν πτωχῶν τοῦ ἐνεπιστεύθη, ὥστε νά ἔχῃ κάτι διά νά ἰκανοποιήσῃ τήν φιλοχρηματίαν του καί μή καταπέσῃ εἰς τό φρικῶδες ἐκεῖνο βάραθρον, διά τοῦ μικροτέρου κακοῦ προλαμβάνων τό μεγαλύτερον.

IB'. Ἔτσι παντοῦ ἐκείνον μέν πού δέν θέλει νά ἀδικῇ τόν ἑαυτόν του κανεῖς ἄλλος δέν θά ἠμπορέσῃ νά τόν ἀδικήσῃ, ἐκείνον δέ ὁ ὁποῖος δέν θέλει νά εἶναι φρόνιμος καί προσεκτικός καί νά κάνη μόνος του αὐτό πού ἠμπορεῖ, κανεῖς ποτέ δέν θά τόν ὠφελήσῃ.

Μόνοι μας ἀδικούμεθα

Διά τοῦτο διά σέ καί ἡ θαυμασία τῶν Γραφῶν ἱστορία σάν σέ εἰκόνα ὑψηλή, μεγάλη καί πλατεία, ἀνέγραψε τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν τούς βίους, ἀπό τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐπεκτείνουσα τήν διήγησιν καί σοῦ δείχνει καί ἐκείνους πού ἠθικῶς πίπτουν καί ἐκείνους πού στεφανώνονται, διά νά σέ διδάξῃ δι' ὅλων αὐτῶν, ὅτι ὁποῖος δέν ἀδικεῖται ἀπό τόν ἑαυτόν του, κανεῖς ἄλλος

δέν θά ἡμπορέση νά τόν ἀδικήση, καί ἄν ἀκόμη ὅλη ἡ Οἰκουμένη πόλεμον φοβερόν ἐναντίον αὐτοῦ διεγείρη. Διότι οὔτε δυσκολίαι περιστάσεων, οὔτε μεταβολαί συνθηκῶν τῆς ζωῆς, οὔτε ἐξουσιαστῶν ἀπειλαί, οὔτε πληθώρα ἐπιβουλῶν, οὔτε συμφορῶν πλῆθος οὔτε ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν ἄν μαζευθῆ ὁ συρφετός, νά κινήση ὀλίγον δέν θά ἡμπορέση τόν γενναῖον καί νηφάλιον καί προσεκτικόν· καθὼς πάλιν τόν ἀμελῆ καί ἀδιάφορον, ὁ ὁποῖος μόνος του ἐπρόδωσε τόν ἑαυτόν του, καί ἄν ἀναρίθμητες φροντίδες δι' αὐτόν καταβληθοῦν, καθόλου καλύτερον δέν τόν κάνουν.

Τοῦτο μᾶς ἐφανέρωσε καί ἡ παραβολή πού ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἕνας ἐπάνω σέ βράχον, ὁ δέ ἄλλος ἐπάνω εἰς τήν ἄμμον τό σπίτι του ἔκτισε (Ματθ. ζ' 24). Εἶπε ταῦτα ὄχι διά νά ἐννοήσωμεν πράγματι βράχον καί ἄμμον, οὔτε κτίσιμον λίθων καί στέγην, οὔτε ποταμούς καί βροχές καί ὄρμητικούς ἀνέμους πού προσβάλλουν τάς οἰκοδομάς, ἀλλά διά νά ἐννοήσωμεν κάτω ἀπ' ὅλα αὐτά τήν ἀρετήν καί τήν κακίαν καί ἴδωμεν καί εἰς αὐτά ὅτι ἐκείνον πού τόν ἑαυτόν του δέν ἀδικεῖ, κανεῖς δέν τόν ἀδικεῖ.

Λοιπόν οὔτε ἡ βροχή ἄν καί ραγδαίως ἐφέρετο ἐπ' αὐτοῦ, οὔτε οἱ ποταμοί πού μέ πολύν θόρυβον ἔπιπτον ἐπάνω του, οὔτε οἱ ἄγριοι ἄνεμοι πού μέ σφοδρότητα τό προσέβαλλον ἐσάλευσαν ἔστω καί ὀλίγον τό σπίτι ἐκεῖνο, ἀλλά ἔμεινε ἀκατάβλητο καί ἀκίνητο, διά νά μάθης, ὅτι ἐκείνον ὁ ὁποῖος δέν προδίδει τόν ἑαυτόν του, κανεῖς πειρασμός νά τόν κινήση δέν ἡμπορεῖ. Τό δέ σπίτι τοῦ ἄλλου κατέρρεεν εὐκολα ὄχι διά τήν προσβολήν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως (διότι ἄν αὐτό ἦτο ἡ αἰτία καί τό πρῶτον θά ἐπάθαινε τό ἴδιον) ἀλλά διά τήν ἀπερισχεψίαν ἐκείνου πού τό ἔκτισε. Διότι ὄχι ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος τό προσέβαλε μέ ὄρμηγν, διά τοῦτο ἔπεσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς

ἄμμου ἦτο κτισμένο, δηλαδή ἐπὶ ἀμελείας καὶ πονηρίας. Ἐπειδὴ καὶ προτοῦ ἢ κακοκαιρία ἐκείνη τό προσβάλη, ἀδύνατο ἦτο καὶ ἔτοιμο νά πέση. Διότι αἱ τοιοῦτου εἶδους οἰκοδομαὶ καὶ χωρὶς κανεῖς νά τὰς πειράζῃ, μόνες τους καταπίπτουν, ἐπειδὴ ἐκφεύγουν τὰ θεμέλιά τους καὶ παντοῦ καταστρέφονται. Καὶ ὅπως οἱ μὲν ἀράχνες μόνες τους γίνονται κομμάτια, χωρὶς κανεῖς νά τὰς ἐνοχλῇ, τό δέ διαμάντι καὶ ὅταν ἀκόμη κτυπᾶται δέν κομματιάζεται, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι πού τόν ἑαυτό τους δέν ἀδικοῦν καὶ ἂν ἀπό ἀμέτρητους πειρασμούς κτυπῶνται, γίνονται ἰσχυρότεροι. Ἐκεῖνοι δέ οἱ ὁποῖοι προδίδουν τούς ἑαυτούς των καὶ ἂν κανεῖς δέν τούς ἐνοχλῇ, μόνι τους καταπίπτουν ἠθικῶς καὶ καταστρέφονται καὶ χάνονται. Καθὼς ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἰούδας, ὄχι μόνον χωρὶς κανεῖς τέτοιος πειρασμός νά τόν ἐνοχλήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐνῶ πολλήν φροντίδα καὶ πρόνοιαν ἀπήλαυσεν, ἐχάθη.

Καὶ οἱ λαοὶ μόνι τους ἀδικοῦνται

ΠΓ'. Θέλεις νά σοῦ δείξω ὅτι καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν λαῶν ὀλοκλήρων αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία; Πόσῃν ὁ Ἰουδαϊκός λαός ἀπήλαυσε πρόνοιαν; Δέν ἐχρησιμοποιεῖτο ὅλη ἡ κτίσις πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ; Καὶ δέν ἐπερνοῦσαν τόν βίον τους μέ νέον καὶ παράξενον τρόπον; Διότι οὔτε εἰς ἀγοράν μετέβαινον καὶ ὅμως τὰ ψώνια ἔπαιρνον καὶ μάλιστα χωρὶς νά πληρώσουν. Οὔτε αὐλάκια πρὸς σποράν ἀνοίγον, οὔτε ἄροτρον ἔσυρον, οὔτε γῆν ἔσκαπτον, οὔτε σπόρους ἔσπερνον, οὔτε βροχῶν εἶχον ἀνάγκην καὶ ἀνέμων καὶ τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, οὔτε ἡλιακῶν ἀκτίνων, οὔτε τῆς περιφορᾶς τῆς σελήνης, οὔτε τῆς φύσεως τῆς ἀτμοσφαιρας, οὔτε κανενός ἄλλου ἐκ τῶν τοιούτων. Δέν ἔτοιμαζον ἀλώνι, οὔτε ἀλώνιζον σιτάρι, οὔτε εἶχον ἀνάγκην

τοῦ ἀέρος, διά νά τό λιχνίσουν καί χωρίσουν τό σιτάρι ἀπό τά ἄχυρα· δέν ἐγύριζαν μυλόπετραν διά νά τό ἀλέσουν, δέν κατεσκεύαζον φοῦρνον, δέν ἔφερον μέσα εἰς τό σπίτι ξύλα καί φωτιά, δέν ἐχρειάζοντο νά ἔχουν ικανότητα γιά ζύμωμα, δέν μετεχειρίζοντο μαχαίρι διά τό ψωμί, δέν ἀκονοῦσαν δραπάνι, οὔτε εἶχον ἀνάγκη ἀλλης τινός τέχνης, δηλαδή τῆς ὑφαντικῆς καί τῆς οἰκοδομικῆς καί τῆς ὑποδηματοποιΐας, ἀλλά τό πᾶν δι' αὐτούς καί τάς ἀνάγκας των ἦτο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Καί ἔτοιμο τραπέζι εἶχον χωρίς κόπους καί ἰδρωτάς. Διότι τέτοια ἦτο ἡ φύσις τοῦ μάννα καί νεαρά καί πρόσφατος καί χωρίς νά παρέχη καμμίαν δυσκολίαν, οὔτε νά ὑποβάλῃ εἰς κόπον. Καί τά φορέματα δέ αὐτῶν καί τά ὑποδήματα καί αὐτό τό σῶμα τους ἐλησμονοῦσαν τήν ἀδυναμίαν τους. Διότι οὔτε ἐκεῖνα ἐτρίβοντο καί ἐχαλοῦσαν, οὔτε τά πόδια αὐτῶν, ἄν καί τόσον πολύν ἐβάδιζον ἔκαναν κάλους. Ὅσον ἀφορᾶ δέ ἰατρούς καί φάρμακα καί φροντίδες πρὸς θεραπείαν καθόλου δέν ἐννοιάζοντο. Τόσον μακρῶς ἀπ' αὐτούς ἦτο κάθε ἀρρώστεια. «Διότι ἔβγαλεν αὐτούς ἀπό τόν τόπον τῆς δουλείας μέ χρυσόν καί ἄργυρον, πού ἐπῆραν ἀπό τοὺς αἰγυπτίους καί δέν ὑπῆρχε μεταξύ τῶν φυλῶν αὐτῶν ἀσθενής» (Ψαλ. 104. 37). Ἀλλά σάν νά ἄφησαν τόν κόσμον αὐτόν καί πρὸς ἄλλον καλύτερον νά μετώκησαν ἔτσι ἔτρωγον καί ἔπινον· καί οὔτε ἡ ζέστη τοῦ ἡλίου τοὺς ἐνωχλοῦσε τό κεφάλι, διότι ἠμπόδιζεν αὐτήν ἓνα σύννεφο, τό ὁποῖον ἀπό παντοῦ ἐκρέματο καί ἐγίνετο κινητή στέγη εἰς ὅλον ἐκεῖνον τόν λαόν. Ἀλλά οὔτε κατά τήν νύκτα εἶχον ἀνάγκη ἀπό λαμπάδας πού ἐξαφανίζουν τό σκότος, ἀλλ' ἐχρησίμευεν εἰς αὐτούς ὁ στῦλος τοῦ πυρός ὡς πηγὴ φωτός ἀνεκφράστου, ὁ ὁποῖος δύο ἀνάγκας τοὺς ἱκανοποιοῦε· καί τοὺς ἐφώτιζε καί τοὺς ὠδηγοῦσεν εἰς τό ταξίδι. Διότι δέν εἶχε μόνον φωτεινὴν ὄψιν, ἀλλά καί ἀπό πάντα ὁδηγὸν ἀκριβέστερα ὠδηγοῦσεν εἰς τήν

ἔρημον τό ἀναρίθμητον ἐκείνον πλήθος. Ἐβάδιζον δέ ὄχι ἐπάνω εἰς τήν γῆν μόνον, ἀλλά καί ἐπάνω εἰς τήν θάλασσαν, σάν νά βαδίζουν εἰς τήν γῆν, καί τούς ὄρους τῆς φύσεως περιφρονοῦσαν, πεζῆ διερχόμενοι τό φοβερόν ἐκεῖνο πέλαγος, σάν νά ἐβάδιζον ἐπάνω εἰς βράχον καί εἰς στερεόν ἔδαφος. Καί ὅταν μέν αὐτούς ἐδέχετο, σάν γῆ στερεά ἦτο τό ὑγρόν ἐκεῖνο στοιχεῖον τῆς φύσεως, καί σάν πεδιάδα ὀμαλή καί χωράφια, ὅτε δέ τούς ἐχθρούς παρελάμβανε σάν θάλασσα ἐνεργοῦσε· καί εἰς αὐτούς μέν ἔγινεν ὄχημα, εἰς δέ τούς ἐχθρούς των τάφος· ἐκείνους μέν μέ εὐκολίαν μεταφέρον, τούτους δέ μέ πολλήν ὀρμήν καταποντίζουν. Καί ἡ ἄτακτος τῶν ὑδάτων ὀρμή ἐφανέρωνε εὐταξίαν καί ὑπακοήν ἀνδρῶν λογικῶν καί συνετωτάτων, ἄλλοτε μέν ὡς φύλακας, ἄλλοτε δέ ὡς δήμιος ἐνεργοῦσα καί εἰς μίαν καί τήν αὐτήν ἡμέραν τά ἀντίθετα μαζί πράττουσα. Τί δέ νά εἰπῆ κανεῖς διά τούς βράχους πού ποταμούς ὑδάτων ἀνέβλυσαν; Τί δέ διά τά σύννεφα τῶν πουλιῶν, τά ὁποῖα διά τοῦ πλήθους τῶν σωμάτων των τήν γῆν ὅλην ἀπέκρυψαν; Τί δέ διά τά θαύματα πού εἰς τήν Αἴγυπτον ἔγιναν; τί δέ διά τά παράδοξα συμβάντα εἰς τήν ἔρημον; τί δέ διά τά ἀναίμακτα τρόπαια καί τάς νίκας; Διότι σάν νά ἐχόρευον καί ὄχι σάν νά ἐπολεμοῦσαν τούς ἐχθρούς των ἐνικοῦσαν καί ἠχημαλώτευσον. Καί τούς μέν ἰδικούς των δεσπότας χωρίς ὄπλα ἐνίκησαν, ἐκείνους δέ πού ἐναντίον των ἐμάχοντο μετά τήν ἔξοδόν των ἐκ τῆς Αἰγύπτου, μέ σαλπίσματα καί ψάλματα ἐνικοῦσαν. Καί χορός μᾶλλον παρά πόλεμος ἦσαν ὅσα ἐγένετο, μυσταγωγία μᾶλλον παρά μάχη. Διότι ὅλα ταῦτα τά θαύματα δέν ἐγίνοντο μόνον διά νά ἱκανοποιήσωσι τήν ἀνάγκην αὐτῶν, ἀλλά καί διά νά διατηρήσωσιν ἀκριβέστερον τήν περί θεογνωσίας διδασκαλίαν τήν ὁποίαν ἐνέβαλεν εἰς αὐτούς ὁ Μωϋσῆς. Καί φωναί ἀπό παντοῦ ἠκούοντο, πού τόν Δεσπότην ἀνεκήρυττον.

Διότι καί ἡ θάλασσα ταῦτα ἐφώναζεν, ἄλλοτε μὲν μεταβαλλομένη εἰς ξηράν, ἄλλοτε δὲ θάλασσα πάλιν γινομένη. Καί τοῦ Νεΐλου τὰ ὕδατα ταύτην ἄφινον τὴν φωνήν, εἰς αἷμα μεταβαλλόμενα. Καί οἱ βάτραχοι, καί τό στρατόπεδον ἐκεῖνο τῶν ἀκρίδων, καί ἡ κάμπη, καί ἡ κοκκινιά, ταῦτα εἰς ὅλον τόν λαόν ἔλεγον. Καί τὰ θαύματα πού ἔγιναν εἰς τὴν ἔρημον δι' αὐτούς, τό μάννα, ὁ στύλος, ἡ νεφέλη, ἡ ὀρτυκομάννα, τὰ ἄλλα ὅλα σάν βιβλίον τότε εἰς αὐτούς ἦσαν, καί γράμματα ἀνεξάλειπτα, τὰ ὅποια κάθε ἡμέραν ζωηρά διετηροῦντο εἰς τὴν μνήμην των καί ἠχοῦσαν δυνατά εἰς τὴν διάνοιάν των. Ἄλλ' ὅμως μετά ἀπό τὴν τόσον πολλήν καί μεγάλην περί αὐτῶν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, μετά ἀπό τίς ἀνέκφραστες ἐκεῖνες εὐεργεσίες, μετά τό μέγεθος τῶν θαυμάτων, μετά ἀπό τὴν κηδεμονίαν τὴν ἀνεκδιήγητον, μετά τὴν διδασκαλίαν τὴν διαρκῆ, μετά τὴν κατήχησιν μέ τὰ λόγια, μετά τὴν νοουθεσίαν μέ τὰ ἔργα, μετά τὰς νίκας τὰς λαμπράς, μετά τὰ τρόπαια τὰ ἔνδοξα, μετά τῶν τραπεζῶν καί τῶν ὑδάτων ἐκεῖνων τὴν ἀφθονίαν, μετά τὴν ἀνέκφραστον δόξαν, μέ τὴν ὁποίαν ὅλον τό ἀνθρώπινον γένος τοὺς περιέβαλεν, ἐπειδὴ ἀγνώμονες ἦσαν καί ἀναίσθητοι, μοσχάρι ἐπροσχύνησαν, καί κεφάλι βοδιοῦ ἐλάτρευον, καί θεοὺς ἐζητοῦσαν νά τοὺς κάμουν, ἂν καί πρόσφατες ἦσαν εἰς τὴν μνήμην τους οἱ εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ καί πολλές ἄλλες ἀκόμη ἀπήλαυον.

Ἀνατρέπει θεῖαν ὀργήν

ΙΔ'. Ὁ δὲ λαός τῶν Νινευιτῶν ἂν καί ἦτο βάρβαρος καί ἀλλόφυλος, καί σέ κανένα ἀπ' αὐτὰ δέν εἶχε λάβει μέρος, οὔτε μικρό οὔτε μεγάλο, οὔτε λόγια, οὔτε θαύματα, οὔτε ἔργα, οὔτε ρήματα, ἐπειδὴ ἀνθρωπον εἶδον, πού ἐσώθη ἀπό ναυάγιον, ὁ ὅποιος οὐδέποτε προηγουμένως συνα-

νεστράφη μέ αὐτούς, ἀλλά τότε διά πρώτην φοράν παρουσιάσθη, εἰσηλθεν εἰς αὐτούς καί εἶπε: «*Ἀκόμη τρεῖς ἡμέρες ὑπολείπονται καί ἡ Νινευί θά καταστραφῇ*» (Ἰωνᾶ γ' 4), τόσον ἀπό τά ἀπλᾶ αὐτά λόγια μετεβλήθησαν, καί καλύτεροι ἔγιναν, καί τήν προηγουμένην ἀφήσαντες κακία, πρὸς τήν ἀρετήν διά τῆς μετανοίας ἐβάδισαν, ὥστε ἀπόφασιν Θεοῦ νά ἀνακαλέσουν καί πόλιν σειομένην νά σταματήσουν, καί ὀργήν τοῦ Θεοῦ νά ἀποκρούσουν, καί ἀπό κάθε κακίαν νά ἀπαλλαγοῦν. «*Διότι εἶδε ὁ Θεός, λέγει ἡ Γραφή, ὅτι ἀπεμακρύνθη καθένας ἐξ αὐτῶν ἀπό τόν κακόν δρόμον πού εἶχε καί ἐπέστρεψεν εἰς τόν Κύριον*» (Ἰωνᾶς στ' 10). Πῶς ἀπεμακρύνθη; Λέγε μου. Καί ὅμως μεγάλη ἦτο ἡ κακία αὐτῶν προηγουμένως, ἀνέκφραστος ἡ πονηρία δυσκολοθεράπευτες οἱ πληγῆς τῆς ψυχῆς των. Καί τοῦτο φανερώων ὁ προφήτης ἔλεγεν· «*Ἐφθασεν ἡ κακία αὐτῶν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ*» (Αὐτόθι α' 2) δεικνύων μέ τήν ἀπόστασιν τοῦ τόπου τό μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν. Καί ὅμως τήν τόσην κακίαν, πού τόσον ἐκορυφώθη καί ὑψώθη, ὥστε καί μέχρι τοῦ οὐρανοῦ νά φθάσῃ, ταύτην μέσα σέ τρεῖς ἡμέρες, σέ βραχύτατον χρόνον, μέ ὀλίγα λόγια, πού ἤκουσαν ἀπό ἓνα ἄνθρωπον ἄγνωστον, ξένον, ναυαγόν, τόσον τήν ἐξήλειψαν, τόσον τήν ἐξηφάνισαν, τόσον τήν ἀπέβαλον, ὥστε τέτοιαν νά ἀπολαύσουν φωνήν· Ὅτι «*εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἄφησε καθένας ἐξ αὐτῶν τόν δρόμον αὐτοῦ τόν κακόν καί μετενόησεν ὁ Θεός καί ἀπεφάσισε νά μή τιμωρήσῃ αὐτούς ὅπως εἶχεν εἰπῆ προηγουμένως*». (Ἰωνᾶ γ' 10). Βλέπεις ὅτι ἐκεῖνος πού εἶναι νηφάλιος καί προσεκτικός, ὄχι μόνον ἀπό τούς ἀνθρώπους καθόλου δέν ἀδικεῖται, ἀλλά καί ὀργήν ἀποστελλομένην ὑπό τοῦ Θεοῦ ἀνατρέπει, ἐνῶ ἐκεῖνος πού ὁ ἴδιος τόν ἑαυτόν του προδίδει καί βλάπτει, καί ἂν ἀναρίθμητες εὐεργεσίες ἀπολαύσῃ, τίποτε σπουδαῖον δέν κερδίζει; Ἔτσι λοιπόν καθόλου δέν ὠφέλησαν

τούς Ἰσραηλίτας τά τόσα θαύματα, οὔτε τούς Νινευίτας ἢ μή συμμετοχή εἰς θαύματα ἐζημίωσεν. Ἄλλ' ἐπειδή οὗτοι εἶχον ἀγαθὴν καὶ συνετὴν μετοχὴν εἰς θαύματα ἐζημίωσεν. Ἄλλ' ἐπειδή οὗτοι εἶχον ἀγαθὴν καὶ συνετὴν διάθεσιν, ἐπωφελήθησαν μικρᾶς εὐκαιρίας καὶ καλύτεροι ἔγιναν, καίτοι ἦσαν βάρβαροι καὶ ἀλλόφυλοι καὶ καμμίαν θείαν ἐντολὴν προηγουμένως δέν εἶχον ἀκούσει καὶ κάπου μακρῶς τῆς Παλαιστίνης εἶχον κατοικήσει.

Οὔτε ἡ αἰχμαλωσία βλάπτει

ΙΕ'. Κατά τί δέ ἔβλαψαν τὴν ἀρετὴν τῶν τριῶν παιδῶν τά κακά πού τούς συνέβησαν; Δέν ὑπέμειναν τὴν φοβερὴν ἐκείνην τιμωρίαν καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ τό μακρυνὸ ἐκεῖνο ἔκαμαν ταξίδι, καὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ πατρίδα καὶ ἀπὸ σπίτι καὶ ἀπὸ ναόν καὶ βωμόν καὶ θυσίας καὶ προσφοράς καὶ σπονδᾶς καὶ ἀπὸ αὐτάς τὰς ψαλμωδίας, ἀφοῦ εἰς ξένην ἦλθον χώραν, ἐνῶ ἀκόμη νέοι ἦσαν, καὶ μάλιστα πολὺ νέοι, καὶ εἰς ἡλικίαν ἄωρον; Διότι ὄχι μόνον, λόγῳ τῆς αἰχμαλωσίας των, ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τό σπίτι των, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ εἶδη τῆς λατρείας. Δέν παρεδόθησαν σέ βαρβαρικά χέρια καὶ σέ λύκους μᾶλλον παρά σέ ἀνθρώπους, καὶ τό φοβερώτερον, εἰς τόσον μακρυνὴν καὶ βάρβαρον ἐγκατασταθέντες χώραν καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν φοβερωτάτην ὀδηγηθέντες, δέν εἶχον οὔτε διδάσκαλον, οὔτε προφήτην, οὔτε ἄρχοντα; «Δέν ὑπάρχει, λέγει, ἄρχων, οὔτε προφήτης καὶ ἡγούμενος, οὔτε τόπος διὰ νά προσφέρωμεν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν ὡς θυσίαν ἐνώπιόν σου καὶ εὐρωμεν ἔλεος» (Δαν. Γ' 38). Ἀλλὰ καὶ εἰς τό βασιλικὸν οἶκημα ὅταν εἰσῆχθησαν, ἦσαν σάν νά εὐρίσκοντο εἰς σκόπελον καὶ κρημνόν καὶ νά ἐμπῆκαν εἰς πέλαγος γεματόν ἀπὸ βράχους καὶ ὑφάλους,

διότι ἤναγκάζοντο χωρὶς κυβερνήτην καὶ ὁδηγόν καὶ ναύ-
τας καὶ πανιά τὴν φοβερὰν ἐκείνην νὰ διαπλέουν θάλασ-
σαν καὶ σὰν νὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν φυλακὴν ἦσαν μέσα εἰς
τά βασιλικά ἀνάκτορα. Διότι, ἐπειδὴ νὰ φιλοσοφοῦν
ἐγνώριζον καὶ ἦσαν ἀνώτεροι ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα,
καὶ ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φαντασίαν καὶ ὑπερηφάνειαν
κατεπάτησαν, καὶ μέ εὐκολίαν ἐπετοῦσαν πρὸς τὰ οὐρά-
νια, ὡς προσθήκη κακῶν ἐθεωροῦσαν τὴν ἐκεῖ παραμο-
νὴν των. Καθ' ὅσον, ἐὰν ἔμενον ἔξω καὶ εἰς ἰδιωτικόν σπί-
τι, θὰ εἶχον περισσοτέραν ἐλευθερίαν, ἐνῶ ὅταν εἰσῆχθη-
σαν εἰς ἐκείνην τὴν φυλακὴν (διότι ἐνόμιζον ὅτι ὅλη ἐκεῖ-
νη ἢ φανταχτερὴ ἐπίδειξις καὶ ὁ πλούσιος διάκοσμος τοῦ
ἀνακτόρου, δὲν ἦτο καθόλου ἀνώτερος ἀπὸ κρημνοὺς καὶ
σκοπέλους), ἀμέσως εὐρέθησαν σέ πάρα πολὺ δύσκολον
θέσιν. Διότι ὁ μὲν βασιλεὺς διέταξε νὰ λαμβάνουν μέρος
εἰς τὴν τράπεζαν τὴν ἰδικὴν του, τὴν συβαριτικὴν ἐκείνην
καὶ ἀκάθαρτον καὶ βέβηλον, ἐνῶ εἰς αὐτοὺς τοῦτο ἀπη-
γορεύετο ὑπὸ τοῦ θείου νόμου καὶ ἐθεωρεῖτο φοβερώτε-
ρον ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ ἔτσι μόνοι, σὰν ἀρνιά ἦσαν
ἀποκλεισμένοι μέσα σέ τόσους λύκους. Κατ' ἀνάγκην δέ
ἐν ἐκ τῶν δύο θὰ συνέβαινε· ἢ θὰ ἔλυωναν ἀπὸ τὴν
πεῖναν, μᾶλλον δέ θὰ ἀπέθνησκον, ἢ θὰ ἔτρωγαν ἀπὸ τὰ
ἀπηγορευμένα φαγητά. Τί λοιπόν κάνουν οἱ νέοι, οἱ
ὄρφανοί, οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ξένοι, οἱ δοῦλοι ἐκείνων ποῦ
διέτασσαν αὐτά; Δέν ἐθεώρησαν ὡς ἰσχυράν δικαιολογίαν
τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο, οὔτε τὴν τυραν-
νικὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ κάθε μέσον κινουῦν
καὶ ἐπινοοῦν, ὥστε τὴν ἁμαρτίαν νὰ ἀποφύγουν, ἂν καὶ
ἀπὸ παντοῦ ἦσαν ἐγκαταλελειμμένοι. Διότι οὔτε μέ χρή-
ματα ἤμποροῦσαν νὰ πείθουν· πῶς θὰ ἤμποροῦσαν ἀφοῦ
ἦσαν αἰχμάλωτοι; Οὔτε διὰ φιλίας καὶ συναναστροφῆς·
διότι πῶς θὰ τό κατώρθωνον ἀφοῦ ἦσαν ξένοι; Οὔτε διὰ
δυνάμεως νὰ ἐπιβάλουν τὴν θέλησίν τους· πῶς θὰ ἔκαναν

τοῦτο ἀφοῦ ἦσαν δοῦλοι; Οὔτε διά πλήθους νά ἐπιβλη-
θοῦν· πῶς ἦτο δυνατόν, ἀφοῦ ἦσαν μόνον τρεῖς; Ἀφοῦ
λοιπόν προσῆλθον πρός τόν εὐνούχον, πού ἦτο ἐπί τῆς
ὕπηρεσίας τῆς τραπέζης, τόν πείθουν μέ τά λόγια. Ἐπει-
δή δέ τόν εἶδαν, ὅταν ἤκουσε τήν ἐπιθυμίαν των, νά εἶναι
φοβισμένος καί νά τρέμη καί νά εὐρίσκεται εἰς ἀγωνίαν
διά τήν σωτηρίαν του, καί φόβος ἀφόρητος μήπως τιμω-
ρηθῆ μέ θάνατον νά τοῦ συγκλονίξῃ τήν ψυχήν, διότι «φο-
βοῦμαι λέγει, τόν κυριόν μου τόν βασιλέα μήπως κάποτε
ἴδῃ τά πρόσωπά σας νά εἶναι πιό ἀδύνατα ἀπό τούς συ-
νομιλήκους σας καί μέ ἐνοχοποιήσετε μέ τοῦτο εἰς τόν
βασιλέα». (Δαν. α' 10), ἀφοῦ τόν ἀπήλλαξαν ἀπό τόν φό-
βον τοῦτον, τόν πείθουν νά τούς κάμῃ αὐτήν τήν χάριν.
Ἐπειδή δέ ἔκαμαν πᾶν ὅ,τι ἐξηρῶτο ἀπό αὐτούς, καί ὁ
Θεός εἰσέφερε τόν ἰδικόν του. Διότι δέν ἦσαν ἀποκλει-
στικῶς τοῦ Θεοῦ κατορθώματα ἐκεῖνα, διά τά ὅποια
οὔτοι ἐπρόκειτο νά λάβουν ἀμοιβήν, ἀλλά ἀπό τήν θέλη-
σιν ἐκείνην προῆλθεν ἡ ἀρχή, τήν ὁποίαν, ἀφοῦ μέ γεν-
ναιότητα καί ἀνδρείαν ἐξεδήλωσαν, προσεῖλχυσαν τοῦ
Θεοῦ τήν βοήθειαν καί εἰς πέρας ἔφερον αὐτό πού ἐπε-
δίωκον.

ΙΣΤ'. Βλέπεις ὅτι ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τόν ἑαυτόν του δέν
ἀδικεῖ κανεῖς ἄλλος δέν θά ἤμπορέσῃ νά τόν βλάψῃ; Ἰδού
λοιπόν εἰς τήν περίστασιν αὐτήν καί νεότης καί αἰχμαλω-
σία, καί ὀρφανία καί ἐξορία, καί ἀπομόνωσις καί ἔλλει-
ψις προστατῶν, καί διάταγμα πολύ αὐστηρόν, καί φόβος
θανάτου πολὺς, πού ἐμπόδιζε τήν διάνοιαν τοῦ εὐνούχου
νά δεχθῆ αὐτό πού τόν παρακαλοῦσαν, καί πτωχεία καί
τό ὅτι ἦσαν ὀλίγοι, καί ἡ ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων διαμονή
των, καί τό ὅτι τούς ἐχθρούς εἶχον κυρίους, καί εἶχον πα-
ραδοθῆ εἰς αὐτά τά βασιλικά χέρια, καί ἀπό ὅλους τούς
οἰκείους των εἶχον χωρισθῆ, καί ἡ ἀποξένωσις ἀπό τούς
ἱερεῖς καί τούς προφήτας καί τούς ἄλλους, πού ἐφρόντι-

ζαν δι' αὐτούς, καί σπονδῶν καί θυσιῶν παῦσις, καί ναοῦ καί φαλμῶν ἀφαίρεσις, καθόλου αὐτοῦς δέν ἔβλαψεν· ἀλλά τότε περισσότερον ἔγιναν πασίγνωστοι καί ἐτιμήθησαν, παρά ὅτε ταῦτα ἀπελάμβανον εἰς τήν πατρίδα των.

Οὔτε ἡ φωτιά

Καί ἀφοῦ τόν πρῶτον αὐτόν ἀγῶνα εἰς πέρας ἔφερον καί λαμπρόν διά τήν νίκην στέφανον ἐφόρεσαν, καί τόν νόμον εἰς τήν ξένην χώραν ἐτήρησαν, καί διάταγμα κατεπάτησαν τυραννικόν, καί τοῦ δαίμονος τόν φόβον ἐνίκησαν, καί καθόλου ἀπό τίποτε δέν ἐζημιώθησαν, σάν εἰς τό σπίτι των νά ἐκάθηντο καί ὄλων ἐκείνων νά ἀπελάμβανον, ἔτσι τό ἔργο τοῦτο μέ εὐκολίαν ἀφοῦ κατώρθωσαν, σέ ἄλλους πάλιν ἐκαλοῦντο ἀγῶνας. Καί πάλιν οἱ ἴδιοι ἦσαν. Καί ἀγῶνας χειρότερος ἀπό τόν προηγούμενον τοῦς ἐπεβάλλετο καί φωτιά εἰς τό καμίνι ἐτίθετο καί βαρβαρικόν ἐναντίον των στρατόπεδον μαζί μέ τόν βασιλέα παρετάσσετο καί ὅλη ἡ περσική⁸ δύναμις ἐκινεῖτο καί ὅλα εἰς τό νά τοῦς ἐξαπατήσουν καί ἐκβιάσουν συντελοῦσαν. Καί μουσικῆς εἶδη διάφορα καί τιμωριῶν ποικίλοι τρόποι καί ἡ θέα ἀπό παντοῦ φοβερά τοῦς ἦτο καί τά λόγια φοβερώτερα ἀπό τήν θέαν. Ἄλλ' ὅμως, ἐπειδή τοῦς ἑαυτοῦς των δέν ἐπρόδωσαν, ἀλλά πᾶν ὅ,τι ἀπό αὐτούς ἐξηρτᾶτο ἔκαμον, καθόλου δέν ἐβλάβησαν, ἀλλά καί λαμπροτέρους ἀπό τοῦς προηγούμενους ἐφόρεσαν στεφάνους. Βεβαίως ἔδесεν αὐτούς ὁ Ναβουχοδονόσορ ἔβαλε

8. Πιθανῶς ἐκ παραδρομῆς ἐγράφη περσική ἀντί βαβυλωνιακή.

μέσα εις τήν κάμινον, ὅμως δέν τούς ἔβλαψε ἀλλά καί περισσότερον ὠφέλησε καί ἐνδοξοτέρους τούς ἔκαμε. Καί ἐνῶ οὔτε ναόν (πάλιν τά ἴδια θά ἐπαναλάβω) οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε πατρίδα, οὔτε ἱερεῖς, οὔτε προφήτας εἶχον, εις ξένην καί βάρβαρον χώραν, μέσα εις τό μέσον τῆς καμίνου, μεταξύ ὀλοκλήρου ἐκείνου τοῦ στρατοπέδου, ἐμπρός εις τόν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἔκανε ὅλα αὐτά, λαμπρόν ἀνήγειραν τρόπαιον καί περιφανῆ νίκην κατήγαγον, τήν θαυμαστήν ἐκείνην καί παράδοξον ψάλαντες φαλμωδίαν, ἡ ὁποία ἀπό τότε μέχρι σήμερα εις ὅλα τά μέρη τῆς Οἰκουμένης ψάλλεται καί εις τάς κατόπιν γενεάς θά ψάλλεται.

Τίποτε ἀπολύτως

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν κανεῖς δέν ἀδικῇ τόν ἑαυτόν του, καθόλου παρ' ἄλλου δέν εἶναι δυνατόν νά ἀδικηθῇ. Οὐδέποτε θά παύσω τοῦτο νά λέγω. Διότι ἐάν αἰχμαλωσία, καί δουλεία, καί ἀπομόνωσις, καί πατρίδος στέρησις, καί τῶν συγγενῶν ὄλων, καί θάνατος, καί ἐμπρησμός καί στρατός τόσον πολὺς, καί τύραννος τόσον σκληρός, δέν ἠμπόρεσαν τρία μικρά πιδιά, αἰχμάλωτα, δούλους, ξένους, σέ ξένη χώρα, νά βλάψουν κάπως εις τήν ἀρετήν αὐτῶν, ἀλλά καί ἡ κατ' αὐτῶν ἐπιβουλή ἔγινε ἀφορμή νά δεῖξουν μεγαλυτέραν παρρησίαν, τί τόν προσεκτικόν ἄνθρωπον θά ἠμπορέση νά βλάψῃ; Τίποτε καί ἂν ἀκόμη ὅλη ἡ οἰκουμένη τόν πολεμᾷ. Ἀλλά ὁ Θεός τότε, λέγει, τούς παρεστάθη βοηθός καί τούς ἄρπαξεν ἀπό τήν φωτιά. Βεβαιότατα. Καί σύ ἐάν κάμῃς ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπό σέ, θά ἐπακολουθήσῃ ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ὅπως εις ἐκείνους.

ΙΖ'. Ἄλλ' ἐγώ τά παιδιὰ ἐκεῖνα θαυμάζω καί μακαρίζω

καί αξιοζήλευτα τά θεωρῶ, ὄχι διότι κατεπάτησαν τήν φλόγα καί κατενίκησαν τῆς φωτιᾶς τήν ἐνέργειαν, ἀλλά διότι ἐδέθησαν χάριν τῶν ἀληθινῶν δογμάτων καί εἰς τήν κάμινον ἐρρίφθησαν καί εἰς τήν φωτιάν παρεδόθησαν. Διότι ἐδῶ ὅλον τό τρόπαιον αὐτῶν ἀπηρτίσθη, καί ταυτόχρονα μέ τό ρίψιμον εἰς τήν κάμινον, στέφανος εἰς τάς κεφαλᾶς των ἐτίθετο, καί πρό τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων ἀπό τά λόγια ἐκεῖνα ἤρχισε νά τούς πλέκεται, τά ὁποῖα μέ πολλήν παρρησίαν καί ἐλευθεροστομίαν, ὅταν ὠδηγήθησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ἔλεγον· «Δέν ἔχομεν ἀνάγκην ἡμεῖς διά τό ζήτημα τοῦτο νά σοῦ ἀπαντήσωμεν, διότι εἶναι ἰκανός ὁ Θεός μας, πού εἶναι εἰς τούς οὐρανούς, τόν ὁποῖον ἡμεῖς λατρεύομεν, νά μᾶς βγάλη ἀπό τήν κάμινον τοῦ πυρός πού καίεται καί ἀπό τά χέρια σου, βασιλεῦ, νά μᾶς γλυτώσῃ. Ἀλλά καί τοῦτο ἄν δέν γίνῃ, μάθε το, βασιλεῦ, ὅτι τούς θεοῦς σου δέν λατρεύομεν καί τήν εἰκόνα σου τήν χρυσεή, πού ἔστησες, δέν προσκυνοῦμεν». (Δαν. γ' 16-18). Ἀπό αὐτά τά λόγια τούς ἀνακηρύττω νικητάς. Μέ αὐτά τό βραβεῖον τῆς νίκης ἀρπάξαντες, πρὸς τόν λαμπρόν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἔτρεξαν, προσθέσαντες εἰς τήν διά τῶν λόγων ὁμολογίαν τήν διά τῶν πραγμάτων. Ἐάν δέ, ὅταν ἐρρίφθησαν εἰς τήν κάμινον, ἐσεβάσθη ἡ φωτιά τά σώματά των, καί τά δεσμά ἔλυσε, καί μέ εὐκολίαν κάτω νά βαδίζουν τούς ἔκαμε, καί τήν ἐνέργειάν της ἐλησμόνησε, καί πηγῆ ψυχρῶν ὑδάτων τοῦ πυρός ἡ κάμιнос ἔγινε, τό θαῦμα τοῦτο ἀπό τήν χάριν τοῦ Θεοῦ προήρχετο καί ἀπό τήν ἄνω θαυματουργίαν. Ὡστε οἱ ἀθληταί οὗτοι καί προτοῦ νά γίνουν ταῦτα, μόλις εἰς τήν φωτιάν ἐρρίφθησαν, τό τρόπαιον ἔστησαν, καί τήν νικῆν ἐκέρδισαν, καί τόν στέφανον ἐφόρεσαν, καί εἰς τόν οὐρανόν καί εἰς τήν γῆν νικηταί ἀνεκηρύχθησαν, καί πλήρη τήν ἀμοιβήν ἔλαβον.

Τί λοιπόν ἠμπορεῖς νά εἴπῃς εἰς αὐτά; Ἐξωρίσθης καί

ἐκ τῆς πατρίδος σου ἐξεβλήθης⁹; Ἴδου καί αὐτοί τά ἴδια ἔπαθον. Αἰχμαλωσίαν ὑπέστης καί εἰς τήν ἐξουσίαν βαρβάρων κυρίων εὐρίσκεσαι; Ἀλλά καί τοῦτο θά εὔρης ὅτι συνέβη εἰς αὐτούς. Ἀλλά κανένα δέν ἔχης ἐκεῖ παρόντα, πού νά σέ βοηθῇ, οὔτε νά σέ συμβουλευῇ καί διδάσκη; Καί αὐτοῦ τοῦ πλεονεκτήματος οὔτοι εἶχον στερηθῇ. Ἀλλά ἐδέθης; Ἄλλ' ἐκάης; Ἄλλ' ἀπέθανες; Διότι τίποτε φοβερώτερον ἀπ' αὐτά δέν ἤμπορεῖς νά εἶπης ὅτι ἔπαθες· ἀλλ' ἴδου καί οὔτοι ἄν καί δι' ὄλων αὐτῶν ἐπέρασαν, λαμπρότεροι μέ τό καθένα ἀπ' αὐτά ἔγιναν, καί περιφανέστατοι καί πολλήν ἀμοιβήν εἰς τούς οὐρανοὺς συνήθροισαν. Καί οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἄν καί εἶχον καί ναόν καί θυσιαστήριον καί κιβωτόν καί τά Χερουβεὶμ καί τό ἰλαστήριον καί τό καταπέτασμα καί τό ἄπειρον πλῆθος τῶν ἱερέων καί τὰς καθημερινὰς λατρείας καί τὰς θυσίας τὰς πρωϊνάς, τὰς ἑσπερινὰς καί συνεχῶς ἤκουον τούς προφήτας τούς ζωντανούς καί ἀποθαμένους, τῶν ὁποίων οἱ λόγοι ἀντηχοῦσαν εἰς τὰ αὐτιά των καί εἰς τήν μνήμην των περιέφερον τά θαύματα, πού ἔγιναν εἰς τήν Αἴγυπτον, εἰς τήν ἔρημον καί εἰς ὅλα τά ἄλλα μέρη, καί εἰς τὰ χέρια τους τὰ ἐκινούσαν, καί εἰς τούς παραστάτας τῶν θυρῶν των τὰ εἶχον χαραγμένα, καί πολλά τότε θαύματα ἀπῆλαυον καί ἄλλην προστασίαν, ὅχι μόνον καθόλου δέν ὠφελήθησαν, ἀλλά καί ἐζημιώθησαν, στήσαντες εἰς αὐτόν τόν ναόν εἶδωλα καί τά παιδιά των καί τά κορίτσια των σφάξαντες κάτω ἀπό τὰ δένδρα καί εἰς ὅλα σχεδόν τά μέρη τῆς Παλαιστίνης τὰς παρανόμους καί ἀνοσίους ἐκείνας ἐπιτελέσαντες θυσίας καί ἄλλα πῖό ἄτοπα καί ἀναρίθμητα κακά τολμήσαντες. Οὔτοι δέ ἄν καί διέμενον

9. Ἀναφέρεται εἰς τήν ἐξορίαν τῆς Ὀλυμπιάδος εἰς τήν Νικομήδειαν.

εις τό μέσον βαρβάρου, πολεμίας καί ἐχθρικής χώρας, εις σπίτι τυραννικόν, ἀπό ὅλα ἐκεῖνα τά καλά ἐστερημένοι, ἀπαγόμενοι, καιόμενοι, ὄχι μόνον ἀπό ὅλα ὅσα ὑπέστησαν καθόλου δέν ἐζημιώθησαν, οὔτε ὀλίγον, οὔτε πολύ, ἀλλά καί περισσότερον διέλαμψαν.

Ταῦτα λοιπόν γνωρίζοντες καί τά ὅμοια μέ αὐτά συναθροίζοντες ἀπό τάς θεοπνεύστους καί θείας Γραφάς (διότι πολλά εἶναι δυνατόν νά εὔρη κανεῖς τέτοια παραδείγματα καί εις ἄλλα διάφορα πρόσωπα) μήτε δυσκολίαν καιρῶν ἤ περιστάσεων, μήτε ἀνάγκην καί βίαν, μήτε τυραννίδα δυναστῶν, νά προβάλλωμεν ὡς δικαιολογίαν, ὅταν ἀμαρτάνωμεν. Ἐκεῖνο δέ τό ὅποῖον εις τήν ἀρχήν τῆς ὁμιλίας εἶπον, μέ τό ἴδιον καί τώρα θά τελειώσω αὐτήν, ὅτι ἐάν ἕνας θά ζημιωθῇ καί ἀδικηθῇ, τοῦτο ἐξάπαντος ἀπό τόν ἑαυτόν του θά πάθῃ, ὄχι ἀπό τούς ἄλλους, καί ἄν ἀκόμη ἀναρίθμητοι εἶναι ἐκεῖνοι πού τόν ἀδικοῦν καί τόν βλάπτουν. Καθώς πάλιν, ἐάν δέν ἤθελε πάθει τοῦτο ἀπό τόν ἑαυτόν του, τῆς γῆς ὅλης καί τῆς θαλάσσης οἱ κάτοικοι, ἐάν ἤθελον ἀπό κοινοῦ ἐπιτεθῇ ἐναντίον του, οὔτε εις τό ἐλάχιστον θά ἠμπορέσουν νά βλάψουν ἐκεῖνον ὁ ὅποιος εἶναι προσεκτικός ἐν Κυρίῳ καί νηφάλιος. Ἄς εἴμεθα λοιπόν, παρακαλῶ, προσεκτικοί καί νηφάλιοι διά παντός, καί ἄς ὑποφέρωμεν μέ γενναιότητα ὅλα τά λυπηρά, ἵνα τῶν αἰωνίων ἐκείνων καί ἀφθάρτων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν διά Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εις τόν ὅποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καί τό κράτος τώρα καί πάντοτε καί εις τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΣΤΟΝ ΒΙΟ ΤΗΣ ΟΣΙΑΣ ΜΑΚΡΙΝΑΣ¹

Τό είδος βέβαια τοῦ βιβλίου ὅσον ἀφορᾷ τόν τύπο τοῦ σχεδιασμοῦ του φαίνεται ὅτι εἶναι ἐπιστολή, ἢ ἕκτασῆ

1. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολιμαία βιογραφία τῆς Ὁσίας Μακρίνης συνετάγη ὑπό τοῦ Ἐπισκόπου Νύσσης Γρηγορίου (335-394), ἀδελφοῦ αὐτῆς καί τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἡ Ὁσία Μακρίνα ὑπῆρξε σύμβουλος τῶν δύο αὐτῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων καί ἀδελφῶν της καί ὅλης τῆς ἁγίας οἰκογενείας της.

Ἐδίδασκε μέ τόν λόγο καί τήν σιωπή της, μέ τήν προσωπικότητά της, τήν ἐν Χριστῷ διαμορφωμένη, καί μέ τήν ἁγία της ζωή, πού ἦταν Εὐαγγέλιο στήν πράξη. Διά τοῦτο καί ἡ βιογραφία της, πού συνετάγη ἐν εἴδει ἐπιστολῆς καί ἐστάλη στόν μοναχό Ὀλύμπιο, εἶναι διδαχή ὑπερχρονική καί μνημόσυνο αἰώνιο, μία ἔλλαμψη τοῦ κεκρυμμένου πνευματικοῦ της κάλλους καί μερική ἀποκάλυψη τοῦ θησαυροῦ τῶν ἀρετῶν καί τῆς κατά Χριστόν φιλοσοφίας της, πού ἐπαξίως τήν κατατάσσουν στή σεπτή χορεία τῶν πνευματικῶν μητέρων (ἀμμάδων) τῆς Ἐκκλησίας.

Παρατίθεται εἰς νεοελληνική ἀπόδοση ἀπό τόν φιλόλογο

της όμως υπερβαίνει τά ὄρια τῆς ἐπιστολῆς καί παίρνει μάκρος συγγραμματος. Μέ δικαιολογεῖ όμως τό θέμα, γιά τό ὁποῖο μέ παρακίνησες νά γράψω, πού εἶναι μεγαλύτερο ἀπό μιά κανονική ἐπιστολή. Ὅπωςδήποτε δέ λησμονεῖς τή συνάντησή μας, ὅταν θέλοντας, σύμφωνα μέ τήν εὐχή μου, νά μεταβῶ στά Ἱεροσόλυμα ὡς προσκυνητής, γιά νά δῶ τά σημεῖα τῆς ἑνσαρκῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου στους τόπους αὐτούς, σέ συνάντησα στήν πόλη τοῦ Ἀντιόχου. Ἀνακινήθηκαν τότε ἀπό μᾶς διάφορα θέματα (οὔτε βέβαια ἦταν φυσικό νά περάσει σιωπηλή ἡ συνάντησή μας, γιατί ἡ σύνεσή σου ἔδωσε πολλές ἀφορμές γιά συζήτηση), καί ὅπως γίνεται συνήθως στίς περιπτώσεις αὐτές κυλώντας ὁ λόγος ἔφτασε καί στήν ἀναφορά τοῦ βίου ἑνός προσώπου φημισμένου. Ἀφορμή τῆς διήγησης ἦταν μιά γυναίκα, ἄν βέβαια ἦταν γυναίκα. Γιατί δέν ξέρω ἄν εἶναι πρέπον νά ὀνομάζω ἀπό τή φύση της ἐκείνην πού ξεπέρασε τή φύση. Ἡ διήγησή μου δέν ἀντλοῦσε τήν ἀλήθεια της ἀπό ἄλλες διηγήσεις πού ἀκούσαμε, ἀλλά ἀπό ὅσα μοῦ ἔμαθε ἡ πείρα, αὐτά ἐξιστοροῦσε λεπτομερῶς ὁ λόγος, μή φέροντας ὡς μαρτυρία τήν ἀκοή ἄλλων. Δέν ἦταν βέβαια ξένη ἀπό τή γενιά μου ἡ παρθένος πού ἀναφέραμε, ὥστε νά χρειάζεται νά γνωρίζομε τά θαυμαστά ἔργα της μέσω ἄλλων. Ἦταν ἀπό τούς ἴδιους γονεῖς μ' ἐμένα, πού ἀναβλάστησε πρώτη ἀπό τά μητρικά σπλάγχνα σάν ἀπαρχή καρπῶν. Ἐπειδή λοιπόν ἐπιδοκίμασες τήν ἄποψη ὅτι ἡ ἱστορία

Ἰγνάτιο Σακαλῆ. (Βλ. Γρηγορίου Νύσσης, Ἄπαντα τά ἔργα, εἰσαγωγή – κείμενο – μετάφραση – σχόλια ἀπό τόν Ἰγνάτιο Σακαλῆ, Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. «Τό Βυζάντιον», Πατερικά Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1990, τ. 9, σ. 334-391).

τῶν δικαίων φέρνει κέρδος, γιά νά μή μείνει ἄγνωστος στούς ἐπόμενους καιρούς ὁ βίος αὐτός οὔτε νά περάσει ἀνώφελη καλυμμένη μέ τή σιωπή ἐκείνη πού ὑψώθηκε μέ τήν εὐσεβῆ ζωή της στό ἀκρότατο ὄριο τῆς ἀνθρώπινης ἀρετῆς, νόμισα ὅτι εἶναι καλό νά πειστῶ σ' ἐσένα καί νά διηγηθῶ μέ συντομία, ὅσο μπορῶ, τά σχετικά μ' αὐτήν σέ μιά ἄφτιαχτη καί ἀπλή διήγηση.

Ἡ παρθένος λεγόταν Μακρίνα· μία ἄλλη Μακρίνα εὐδοκίμησε στή γενιά μας παλαιά, μητέρα τοῦ πατέρα μας, πού ἄθλησε ὁμολογώντας τό Χριστό στά χρόνια τῶν διωγμῶν, καί αὐτῆς τό ὄνομα δόθηκε στό παιδί ἀπό τοὺς γονεῖς μας. Ἀλλ' αὐτό βέβαια ἦταν τό ὄνομα μέ τό ὁποῖο τήν ὀνόμαζαν ὅσοι τήν ἤξεραν, στά κρυφά ὅμως ὀνομαζόταν καί μ' ἓνα ἄλλο ὄνομα, πού ἔλαβε ἀπό κάποιον ὄραμα πρὶν ἔρθει στό φῶς μέ τίς ὠδίνες τῆς γέννας. Γιατί ἦταν τόση καί τῆς μητέρας ἡ ἀρετή, ὥστε νά καθοδηγεῖται σέ κάθε περίπτωση ἀπό θεῖο θέλημα κι ἀκολουθώντας τήν καθαρῆ καί ἀκηλίδωτο ζωή νά μήν προτιμήσει μέ τό θέλημά της οὔτε τό γάμο. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ὀρφανή κι ἀπό τοὺς δύο γονεῖς κι ἦταν ἐξαιρετικά ὁμορφη καί ἡ φήμη τῆς ὁμορφιάς της εἶχε ξεσηκώσει πολλούς γιά νά τή μνηστευθοῦν, κινδύνευε, ἂν δέν ἐνωνόταν θεληματικά μέ κάποιον, νά πάθει κάτι πού δέν ἤθελε ἀπό κακή συμπεριφορά ἐναντίον της, ἀφοῦ ἦταν ἕτοιμοι καί γι' ἀρπαγή οἱ ξετρελλαμένοι ἀπό τήν ὁμορφιά της. Γι' αὐτό ἐκλέγοντας αὐτόν πού ἦταν γνωστός σέ ὅλους γιά τή σεμνότητα τοῦ βίου του, ὥστε ν' ἀποχτήσει φύλακα τῆς ζωῆς της, εὐθύς μέ τήν πρώτη ἐγκυμοσύνη της γίνεται μητέρα. Ὅταν εἶχε ἔρθει ὁ καιρός πού ἔπρεπε νά σταματήσουν οἱ πόνοι μέ τή γέννα, τήν πῆρε ὁ ὕπνος καί τῆς φάνηκε ὅτι κρατοῦσε στά χέρια αὐτό πού ἀκόμα ἦταν στά σπλάγχνα της καί ὅτι κάποιος τῆς παρουσιάστηκε μέ ὄψη καί ἀνάστημα πιό μεγαλόπρεπα ἀπό ἀνθρώπου καί φώναξε τό

παιδί μέ τό ὄνομα Θέκλα, ἐκείνη τή Θέκλα, γιά τήν ὁποία κάνουν πολύ λόγο οἱ κοπέλλες. Κι ἀφοῦ τό ἔκανε αὐτό καί φώναξε τρεῖς φορές χάθηκε ἀπό τά μάτια της καί ἔδωσε στούς πόνους της τήν ἔκβασή τους, ὥστε ταυτόχρονα ἀπό τόν ὕπνο της νά ξυπνήσει καί τό ὄνειρό της νά δεῖ πραγματικότητα. Αὐτό εἶναι ἐκεῖνο τό κρυφό ὄνομα. Ἀλλά νομίζω δέν ὀδηγοῦσε τή μητέρα αὐτός, πού τῆς παρουσιάστηκε, τόσο στό πῶς νά ὀνομαστεῖ τό παιδί, καί ἀπευθύνθηκε ἔτσι σ' αὐτό, ἀλλά προεῖπε τό βίο τῆς νέας καί μέ τήν ὁμωνυμία ἔκανε ὑπαινιγμό γιά τήν ὁμοιότητα τῆς προαίρεσης.

Ἀνατρέφεται λοιπόν τό παιδί ἔχοντας βέβαια καί ἰδιαιτέρα παραμάνα, ἀλλά πιό πολύ τό φρόντιζαν τά ἴδια τά χέρια τῆς μητέρας του πού γινόταν τροφός του. Ὅταν πέρασε τή νηπιακή ἡλικία, μάθαινε εὐκολα τά παιδικά μαθήματα καί σ' ὅποιο μάθημα τήν ὀδηγοῦσαν οἱ γονεῖς της κατά τήν κρίση τους, σ' ἐκεῖνο διέπρεπε ἡ φύση τῆς νέας. Ἡ μητέρα ἐνδιαφερόταν νά μορφώσει τήν κόρη της, ὄχι ὅμως στήν ἐξωτερική αὐτή καί ἐγκύκλια μόρφωση, πού συνήθως παίρνουν οἱ πρῶτες ἡλικίες τῶν μαθητῶν μέσω τῶν ποιημάτων. Θεωροῦσε πῶς ἦταν ντροπή καί τελείως ἀπρεπές νά διδάσκεται μιά ἀπαλή κι εὐπλαστη ὑπαρξη ἢ τά τραγικά πάθη ὅσα ἔδωσαν τήν ἀφορμή καί τά θέματα στούς ποιητές ἢ τίς κωμικές ἀσχημοσύνες ἢ τίς ντροπές τῶν δεινῶν τῆς Τροίας καί νά καταμολύνεται κατά κάποιον τρόπο μέ τίς πιό ἄσεμνες ἱστορίες γιά γυναῖκες. Ἀλλά ὅσα ἀπό τίς θεόπνευστες Γραφές φαίνονται στίς πρῶτες ἡλικίες πιό εὐληπτα, αὐτά ἦταν τά μαθήματα γιά τό κορίτσι καί κυρίως ἡ Σοφία τοῦ Σολομώντα, κι ἀπό αὐτήν πιό πολύ ὅσα συντελοῦσαν στήν ἠθική μας ζωή. Ἀλλά κι ἀπό τά μέρη τῶν Ψαλμῶν δέν ἀγνοοῦσε νά φάλλει καθένα μέρος στήν κατάλληλη ὥρα. Ὅταν σηκωνόταν ἀπό τό κρεβάτι, ὅταν ἦταν ἀπασχολημένη μέ

σπουδαία ζητήματα, όταν αναπαυόταν, όταν δεχόταν τροφή ή σηκωνόταν από τό τραπέζι και πήγαινε νά πλαγιάσει κι όταν σηκωνόταν για νά προσευχηθεῖ, παντοῦ εἶχε τήν ψαλμωδία σάν μιά σύντροφο καλή πού δέν τήν ἐγκατέλειπε ποτέ.

Μέσα σ' αὐτή τήν ἀτμόσφαιρα μεγάλωνε κι ἀφοῦ ἀσκήθηκε ἐξαιρετα στό γνέσιμο τοῦ μαλλιοῦ, φτάνει στά δώδεκά της χρόνια, ὅποτε ἀρχίζει νά διαφαίνεται ἡ ὁμορφιά τῆς νιότης. Κι αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό ἄξιο θαυμασμοῦ· οὔτε ἔμενε κρυμμένη κι ἀπαρατήρητη ἡ ὁμορφιά τῆς νέας οὔτε σ' ὀλόκληρη τήν πατρίδα φαινόταν τέτοιο θαῦμα πού νά μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ τήν καλλονή και τήν ὁμορφιά ἐκείνη. Ἔτσι οὔτε ζωγράφων χέρια μπόρεσαν ν' ἀγγίξουν τήν ὁμορφιά της, ἀλλά και τέχνη πού μηχανεύεται τά πάντα και τολμᾷ τά μέγιστα, ὥστε νά ἀναπαριστάνει μέ τή μίμηση τίς εἰκόνες και τῶν ἴδιων τῶν στοιχείων τῆς φύσης, δέν μπόρεσε νά μιμηθεῖ μέ ἀκρίβεια τήν ἀρμονία ἐκείνης τῆς μορφῆς. Γι' αὐτό τό λόγο μεγάλο πλῆθος μνηστήρων περικύκλωνε τούς γονεῖς μας γιά τό γάμο της. Ὁ πατέρας μας (ἦταν φρόνιμος και εἶχε τήν περίσκεψη, νά κρίνει τό καλό) κάποιον ἀπό τή γενιά μας, νέο ἐπιφανῆ και γνωστό γιά τή σωφροσύνη του, πού πρόσφατα εἶχε γυρίσει ἀπό τά σχολεῖα, τόν ξεχώρισε ἀπό τούς λοιπούς κι ἀποφάσισε νά ἐμπιστευθεῖ τήν κόρη του σ' ἐκεῖνον, ὅταν θά ἐρχόταν σέ ἡλικία. Στό μεταξύ αὐτός ζοῦσε μέ τίς ὠραιότερες ἐλπίδες και σάν μιά πολύ εὐχάριστη προίκα πρόσφερε στόν πατέρα τῆς νέας τήν εὐδοκίμησή του στή ρητορική, ἐπιδεικνύοντας τή δύναμη τῶν λόγων του στίς δίκες γιά ὄσους ἀδικοῦνταν. Ὁ φθόνος ὅμως σβῆνει τίς ὠραίες ἐλπίδες ἀναρπάζοντάς τον ἀξιοδάκρυτα ἀπό τή ζωῆ πάνω στά ὄμορφα νιάτα του.

Δέν ἦταν ἄγνωστο στήν κόρη τό σχέδιο τοῦ πατέρα, ἀλλά ἀφοῦ τό σχέδιο γι' αὐτή εἶχε ναυαγήσει μέ τό θά-

νατο τοῦ νέου, ὀνομάζοντας γάμο τό σχέδιο τοῦ πατέρα
σά νά εἶχε τό σχέδιο πραγματοποιηθεῖ, θεώρησε σωστό
νά μείνει ἄγαμη στό ἐξῆς καί ἡ ἀπόφασή της ἦταν στα-
θερότερη ἀπό τήν ἡλικία της. Κι ὅταν οἱ γονεῖς μας τῆς
ἔκαναν συχνά λόγο γιά τό γάμο της, ἐπειδή πολλοί ἦταν
ἐκεῖνοι πού ἀκούγοντας γιά τήν ὁμορφιά της ἤθελαν νά
τή νυμφευθοῦν, ἔλεγε πώς ἦταν ἄτοπο καί παράνομο νά
μή δεχτεῖ τό γάμο πού μιά φορά εἶχε ἀποφασίσει ὁ πα-
τέρας γι' αὐτήν ἀλλά νά εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἀναζητεῖ
κι ἄλλο γάμο, ἀφοῦ καί ὁ γάμος ἀπό τή φύση του εἶναι
ἕνας, ὅπως εἶναι μία ἡ γέννηση κι ἕνας ὁ θάνατος. Ἰσχυ-
ριζόταν ὅτι ἐκεῖνος πού εἶχε ἀρραβωνιαστεῖ κατὰ τήν
ἀπόφαση τῶν γονιῶν μας δέν εἶχε πεθάνει, ἀλλά ἔκρινε
ὅτι ἦταν ζωντανός γιά τό Θεό χάρη στήν ἐλπίδα τῆς ἀνά-
στασης καί ὄχι νεκρός². Καί εἶναι ἄτοπο νά μή μείνει πι-
στή στό μνηστήρα πού λείπει μακριά. Μέ τέτοια λόγια
ἀπέκρουε ὅσους προσπαθοῦσαν νά τῆς πάρουν τή συ-
γκατάθεση καί γιά τήν καλή ἀπόφαση της ἕνα θεώρησε
καλό νά τήν προφυλάξει, νά μήν ἀπομακρυνθεῖ ποτέ,
οὔτε μιά μόνο στιγμή ἀπό τή μητέρα της, ὥστε πολλές
φορές νά τῆς πεῖ ἡ μητέρα ὅτι στά ἄλλα παιδιά της ἦταν
ἔγκυος γιά ἕνα ὀρισμένο χρόνο, ἐνῶ σ' αὐτήν ἦταν ἔγκυος
γιά πάντα κατὰ κάποιο τρόπο καί τήν εἶχε μέσα στά
σπλάγχχνα της. Δέν ἦταν ὅμως κουραστική γιά τή μητέρα
οὔτε δίχως κέρδος ἡ συντροφιά τῆς κόρης. Ἡ ὑπηρεσία
τῆς θυγατέρας ἰσοδυναμοῦσε μέ πολλές ὑπηρετίες καί
ἦταν μιά ἀλληλοπροσφορά ὁμορφῆς πού γινόταν ἀπό τή
μία πρός τήν ἄλλη. Ἡ μία βοηθοῦσε τήν ψυχή τῆς νέας, ἡ
ἄλλη τό σῶμα τῆς μητέρας, ἐκτελώνοντας σέ ὅλα τά ἄλλα
τήν ὑπηρεσία πού τῆς ζητοῦσε καί πολλές φορές ἐτοιμά-

2. Πράξ. 23, 6.

ζοντας μέ τά ἴδια της τά χέρια τό φωμί γιά τή μητέρα της. Αυτό δέν τό εἶχε φροντίσει προηγουμένως, ἀλλά ἐπειδή ἔχρισε τά χέρια της μέ τό χρίσμα τῶν μυστικῶν ὑπηρεσιῶν, θεωρώντας πρέπουσα γιά τήν οἰκονομία τῆς ζωῆς τή φροντίδα γι' αὐτό, πρόσφερε στή μητέρα ἀφθονή τήν τροφή μέ τά ἴδια της τά χέρια. Καί δέν ἦταν αὐτό μονάχα· ἀλλά μοιραζόταν μαζί της ὅλη τή φροντίδα πού ἡ μητέρα εἶχε στούς ὤμους της. Ἦταν μητέρα τεσσάρων ἀγοριῶν καί πέντε κοριτσιῶν καί ἦταν ὑποτελής σέ τρεῖς ἄρχοντες, γιατί σέ τόσα ἔθνη ἦταν κατασπαρμένη ἡ περιουσία της.

Γι' αὐτό ἡ μητέρα ἦταν μοιρασμένη σέ ὅλες αὐτές τίς πολυποίκιλες φροντίδες (ὁ πατέρας εἶχε πλέον πεθάνει)· σέ ὅλα αὐτά συμεριζόταν τούς κόπους τῆς μητέρας, μοιραζόταν τίς φροντίδες της κι ἀλάφρυνε τό βάρος τῶν πόνων της. Καί μέ τήν παιδαγωγία τῆς μητέρας φύλαγε ἀνεπίληπτη τή ζωή της κάτω ἀπό τά μάτια τῆς μητέρας στήν ὀρθή πάντα κατεύθυνση καί μέ τήν ἔγκριση ἐκείνης καί ταυτόχρονα στόν κοινό σκοπό τους, ἐννοῶ τή ζωή τῆς εὐσέβειας, πρόσφερε μέ τή ζωή της στή μητέρα σπουδαία καθοδήγηση, σέρνοντάς την λίγο λίγο στήν αὐλή καί ἀπλή ζωή. Ὅταν ἡ μητέρα εἶχε τακτοποιήσει ὅπως ἔπρεπε τίς ἀδελφές μας σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμία κάθε μιᾶς, ἐπιστρέφει τήν ἐποχή αὐτή ἀπό τίς σχολές ὅπου εἶχε γιά πολύν καιρό μαθητεύσει στή ρητορική ὁ μέγας Βασίλειος ὁ ἀδελφός αὐτῆς πού λέμε. Ἦταν ὑπερβολικά ἐπηρμένος ἀπό τήν ἰδέα τῆς ρητορικῆς, περιφρονοῦσε ὅλα τά ἀξιώματα καί μέ τήν περηφάνεια του ἔβλεπε τόν ἑαυτό του πάνω ἀπό τούς ἐπιφανεῖς ἄρχοντες. Τόν ἀναλαμβάνει λοιπόν σ' αὐτή τήν κατάσταση καί τόσο γρήγορα τόν προσέλκυσε κι αὐτόν στόν σκοπό τῆς φιλοσοφίας, ὥστε, ἐγκαταλείποντας τήν κοσμική περηφάνεια καί περιφρονώντας τό θαυμασμό τῆς ρητορικῆς, αὐτομολεῖ σ' αὐτήν

τήν ἐργατική καί αὐτοεξυπηρετούμενη ζωή, προετοιμάζοντας μέ τήν τέλεια ἀκτημοσύνη ἀνεμπόδιστη τή ζωή τῆς ἀρετῆς. Ὁ βίος ὁμως ἐκείνου καί ἡ δράση του μετέπειτα, μέ τήν ὁποία ἔγινε γνωστός σ' ὅλη τήν ὑψηλὴ καί σκέπασε μέ τή δόξα του ὄλους ὅσοι διέπρεψαν στήν ἀρετή, εἶναι ἔργο μακρῶς συγγραφῆς καί πολλοῦ καιροῦ. Ἐγὼ ὁμως ἄς στρέψω πάλι τό λόγο μου στό θέμα μου. Ἀφοῦ πιά αὐτές εἶχαν περικόψει κάθε προϋπόθεση γιά τή ζωή τῆς ὕλης, πείθει τή μητέρα μας, ν' ἀφήσει τή συνηθισμένη της ζωή καί τήν ἐπιδεικτική διαβίωση καί τίς ὑπηρεσίες τῶν ὑπηρετῶν της, πού εἶχε συνηθίσει ἀπό τά περασμένα χρόνια, τήν πείθει νά γίνει ὁμότιμη ἐκείνων μέ τό ὑψηλό φρόνημα καί νά μπεῖ ἡ ἴδια μέσα στή ζωή τῶν παρθένων ὅσες εἶχε μαζί της καί ἀπό ὑπηρέτριες καί ὑποταχτικές νά τίς κάνει ἀδελφές καί ἰσότιμές της. Θέλω ὁμως νά κάνω μιά μικρὴ ἀκόμα παρένθεση στή διήγησή μου καί νά μὴν παραλείψω ἓνα τέτοιο στοιχεῖο πού φανερώνει καλύτερα τό ὑψηλό ἦθος τῆς παρθένου.

Ὁ δεύτερος μετά τό μέγα Βασίλειο ἀπό τούς τέσσερες ἀδελφούς μας, ὀνομαζόταν Ναυκράτιος, ξεχώριζε ἀπό τούς ἄλλους ὡς πρὸς τή δωρεὰ τῆς φύσης καί στήν ὁμορφιά καί στή δύναμη τοῦ σώματος καί στήν ἐπιτηδειότητα στό κάθε τί. Ὅταν ἦταν εἴκοσι δύο χρόνων καί ἔδωσε σέ δημόσιο ἀκροατήριον ἀποδείξεις τῶν κόπων του, ὥστε νά σεισθεῖ γι' αὐτό ὅλη ἡ συγκέντρωση ἐκείνων πού ἄκουαν, ἀπό κάποια πρόνοια τοῦ Θεοῦ περιφρονώντας ὅλα ὅσα εἶχε στά χέρια του σ' ἓνα μεγάλο φτερούγισμα τοῦ νοῦ του ἔφυγε γιά τή μοναχική καί χωρὶς ἀτομική παρουσία ζωῆ· δέν πῆρε τίποτε μαζί του, ἀλλά μόνο τόν ἑαυτό του. Τόν ἀκολουθοῦσε κάποιος ἀπό τούς ὑπηρετες μας πού λεγόταν Χρυσάφιος κι ἐπειδὴ ἦταν φίλος του κι ἐπειδὴ εἶχαν κάνει τήν ἴδια ἐκλογή βίου. Ζοῦσε λοιπόν μόνος του, ἀφοῦ ἐγκαταστάθηκε σέ μιά γωνιά κοντά

στόν Ἴρι· ὁ Ἴρις εἶναι ἓνα ποτάμι πού διασχίζει στή μέση τόν Πόντο. Πηγάζει ἀπό τήν ἴδια τήν Ἀρμενία καί ρέοντας ἀπό τούς δικούς μας τόπους χύνεται στόν Εὐξεινο Πόντο. Κοντά στό ποτάμι αὐτό βρῆκε ἓνα τόπο ὁ νέος σκεπασμένο ἀπό πυκνόφυλλα δέντρα καί κρυμμένο σέ μιά λαγκαδιά κάτω ἀπό τό φρύδι τῆς ράχης τοῦ βουνοῦ καί ζοῦσε ἐκεῖ. Εἶχε ξεφύγει τούς θορύβους τῆς πόλης καί ἀπό τίς στρατιωτικές ἀσχολίες καί τή ρητορική τῶν δικαστηρίων. Καί ἀφοῦ ἀπαλλάχτηκε ἀπό ὅλα ὅσα ζαλίζουν μέ τόν κρότο τους τήν ἀνθρώπινη ζωή, ὑπηρετοῦσε προσωπικά ὁ ἴδιος κάποιους γέροντες πού τούς ταλαιπωροῦσε ἡ φτώχεια καί ἡ ἀρρώστια, ἀφοῦ ἔκρινε ὅτι ἔπρεπε νά βάλει σκοπό τῆς ζωῆς του αὐτή τήν ἀσχολία. Κυνηγοῦσε λοιπόν κι ἔπιανε ψάρια ὁ εὐλογημένος καί ἐπειδῆ ἦταν ἐξαίρετος γιά κάθε κυνηγετική ἐπινόηση ἐξασφάλιζε μέ τό κυνήγι στούς γέροντες τήν τροφή τους καί συνάμα καταδάμαζε τή νεότητά του μέ τούς κόπους αὐτούς. Ἀλλά ἐκτελώντας πρόθυμα καί τά θελήματα τῆς μητέρας, ἂν κάποτε τοῦ ζητοῦσε κάτι, καί μέ τούς δύο τρόπους κυβερνοῦσε ὀρθά τή ζωή του· μέ τούς κόπους συκρατοῦσε τίς ὁρμές τῆς νεότητας καί μέ τό ἐνδιαφέρον γιά τή μητέρα του ἄνοιγε τό δρόμο του πρός τό Θεό διαμέσου τῶν θείων ἐντολῶν.

Ἦταν τό πέμπτο ἔτος πού ζοῦσε φιλοσοφώντας μέ τόν τρόπο αὐτόν καί μέ τή ζωή του ἔκανε ἄξια γιά καλοτύχισμα τή μητέρα, τόσο γιατί καταστόλιζε τή ζωή του μέ τή σωφροσύνη, ὅσο καί γιατί ἔβαλε ὅλη τή δύναμή του γιά νά ἐκτελεῖ τό θέλημα τῆς μητέρας. Καί νά ἓνα βαρῦ καί τραγικό χτύπημα ἀπό τήν ἐπιβουλή, φαντάζομαι, τοῦ ἐχθροῦ μας συμβαίνει στή μητέρα, πού ἔφτασε νά ρίξει στή συμφορά καί τό πένθος ὅλη τή γενιά μας. Ἀναρπάζεται ξαφνικά ἀπό τή ζωή ὁ Ναυκράτιος· δέν μᾶς ἔκανε μιά ἀρρώστια πού προηγήθηκε νά ὑποψιαστοῦμε τί θά

συνέβαινε ούτε μιά συνηθισμένη και γνωστή αιτία προκάλεσε τό θάνατο τοῦ νέου. Ἀλλά ἐνῶ εἶχε βγεῖ γιά κυνήγι, μέ τό ὁποῖο εὔρισκε τά ἀπαραίτητα γι' αὐτούς πού γηροκομοῦσε, τόν φέρουν νεκρό στό σπίτι του, καί αὐτόν καί τό σύντροφο τῆς ζωῆς του Χρυσάφιο. Ἀπό τά διατρέξαντα ἦταν ἡ μητέρα μακριά· βρισκόταν σέ ἀπόσταση τριῶν ἡμερῶν ἀπό τή συμφορά. Ἔρχεται κάποιος σ' αὐτήν καί τῆς ἔφερε τό μήνυμα. Ἦταν τέλεια σέ κάθε ἀρετή, ἀλλά ἦταν ἄνθρωπος κι αὐτή ὅπως οἱ ἄλλοι. Τσάκισε ἡ ψυχή της καί τῆς ἔλειψε ἀμέσως πνοή καί μιλιάρ, ἔχασε τά λογικά της μπροστά στή συμφορά καί ἔπεσε μόλις δέχτηκε τό κακό ἄκουσμα συγκλονισμένη ἀπό τό ἀπροσδόκητο χτύπημα σάν ἕνας γενναῖος ἀθλητής.

Στήν περίσταση αὐτή φάνηκε ἡ ἀρετή τῆς μεγάλης Μακρίνας. Στό πάθημα αὐτό ἀντέταξε τό λογικό καί φύλαξε καί τόν ἑαυτό της ἀπό τήν πτώση, ἀλλά ἔγινε καί στήριγμα τῆς μητρικῆς ἀδυναμίας κάνοντας νά βρεῖ τόν ἑαυτό της ἀπό τό βυθό τῆς λύπης· μένοντας ἡ ἴδια σταθερή καί ἀλύγιστη, ἔδειξε καί στή μητρική ψυχή τό δρόμο πρὸς τήν ἀνδρεία.

Δέν παρασύρθηκε λοιπόν ἡ μητέρα ἀπό τό πάθημα οὔτε ἔκανε κάτι ταπεινό καί γυναικεῖο, ὥστε νά βάλει τίς φωνές γιά τό κακό, νά σκίσει τά ροῦχα της ἢ νά θρηνήσει τή συμφορά ἢ νά σηκώσει θρήνους μέ θλιβερά μοιρολόγια. Ἀλλά ἔμενε ἡσυχῆ καί καρτερική κι ἀπέκρουε τίς παρορμήσεις τῆς ἀνθρώπινης φύσης μέ τούς λογισμούς τούς δικούς της κι αὐτούς πού τῆς διατύπωνε ἡ θυγατέρα της γι' ἀντιμετώπιση τῆς συμφορᾶς. Τότε πρό πάντων φάνηκε ἡ ὑψηλή καί ἔνθεη ψυχή τῆς κοπέλας. Κι ἐκείνη δηλαδή σάν ἄνθρωπος ἔπασχε τό ἴδιο, γιατί ἦταν ἀδελφός της καί μάλιστα ὁ ἀδελφός ὁ προικισμένος μέ χάρες πού ἔγινε ἀνάρπαστος ἀπό τέτοιο θάνατο. Ἀνέβηκε ὁμως πιό πάνω ἀπό τήν ἀνθρώπινη φύση καί συνεπῆρε μέ τούς

ἴδιους λογισμούς της καί τή μητέρα καί τήν ἀνέβασε πάνω ἀπό τό πάθος, παιδαγωγώντας την στήν ὑπομονή καί τήν ἀνδρεία μέ τό παράδειγμά της. Ἐξάλλου καί ὁ βίος ἐκείνης πού ὀλοένα γινόταν ψηλότερος μέ τήν ἀρετή δέν ἔδινε τόν καιρό στή μητέρα νά στενοχωρεῖται γιά τό ἀγαθό πού τῆς ἔλειπε πιά πολύ ἀπό ὅ,τι νά χαίρεται γιά τό ἀγαθό πού εἶχε μπροστά της.

Ὅταν λοιπόν ἔπαυσε ἡ μητέρα νά φροντίζει γιά τήν ἀνατροφή καί τή μόρφωση καί τήν ἀποκατάσταση τῶν παιδιῶν καί διανεμήθηκαν στά παιδιά τά περισσότερα ὑλικά ἀγαθά τῆς ζωῆς, τότε, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἡ ζωή τῆς παρθένου γίνεται ὁδηγός τῆς μητέρας γιά τή φιλόσοφον αὐτή καί ἄυλη ζωή. Ἀφοῦ τήν ἀπομάκρυνε ἀπό ὅλα ὅσα εἶχε συνηθίσει τήν ἔφερε στό δικό της ἐπίπεδο τῆς ταπεινοφροσύνης, κάνοντάς την νά γίνῃ ἰσότιμη μέ τό σύνολο τῶν παρθένων, ὥστε νά μοιράζεται μαζί τους ἐξίσου καί φαγητό καί ὕπνο καί ὅλη γενικά τή ζωή. Καί ἦταν τόση ἡ τάξη τῆς ζωῆς της τή μέρα καί τή νύχτα, ὥστε νά εἶναι ἀνώτερη περιγραφῆς. Ὅπως δηλαδή οἱ ψυχές ἀποδεσμευόμενες μέ τό θάνατο ἀπό τά σώματα, ἐλευθερώνονται μαζί κι ἀπό τίς μέριμνες τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἔτσι καί ἡ ζωή ἐκείνων εἶχε χωριστεῖ καί εἶχε ἐγκατασταθεῖ μακριά ἀπό κάθε βιοτική ματαιότητα καί συντονίζόταν πρὸς μίμηση τῆς ζωῆς τῶν ἀγγέλων. Γιατί δέν παρατηροῦνταν σ' αὐτές θυμός, φθόνος, μίσος, ὑπεροφία, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο· ἡ ἐπιθυμία τῶν μάταιων πραγμάτων, τῆς τιμῆς καί τῆς δόξας, τῆς ἔπαρσης καί τῆς ὑπερηφάνειας καί ὅλων τῶν παρόμοιων εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ· τρυφή τους ἦταν ἡ ἐγκράτεια καί δόξα τους νά μένουν ἄγνωστες, πλοῦτος τους ἡ ἀκτημοσύνη καί ἡ ἀποτίναξη ἀπό τό σῶμα σά νά ἦταν σκόνη κάθε ὑλικοῦ περιουσιακοῦ στοιχείου. Ἔργο τους δέν ἦταν τίποτε ἀπό ὅσα ἐπιδιώκονται στή ζωή αὐτή, αὐτά τά εἶχαν γιά πάρεργο,

ἀλλά μόνο ἡ μελέτη τῶν θείων, ἡ χωρίς διάλειμμα προσευχή, ἡ ἀσταμάτητη ὑμνωδία πού ἐκτεινόταν ἐξίσου σ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ χρόνου τους, τή νύχτα καί τή μέρα, ὥστε νά εἶναι αὐτό καί τό ἔργο τους καί ἡ ἀνάπαυσή τους ἀπό τό ἔργο. Αὐτόν λοιπόν τόν τρόπο ζωῆς ποιός ἀνθρώπινος λόγος μπορεῖ νά παραστήσει, αὐτῶν πού ἡ ζωή συνόρευε μέ τήν ἀνθρώπινη καί τήν ἀσώματη φύση; Ἡ ἀπαλλαγή τῆς ἀνθρώπινης φύσης τους ἀπό τά ἀνθρώπινα πάθη ἦταν ἀνώτερη ἀπό τή δύναμη τοῦ ἀνθρώπου καί μόνο ἡ ἐμφάνισή τους μέσα στό σῶμα, ἡ περίληψή τους σέ σχῆμα ἀνθρώπων καί ἡ συμβίωσή τους μέ τά αἰσθητήρια ὄργανα τίς καθιστοῦσε ὑποδεέστερες ἀπό τήν ἀγγελική καί ἀσώματη φύση. Θά μπορούσε ἴσως νά τολμήσει κάποιος νά πεῖ ὅτι ἡ παραλλαγὴ οὔτε κἄν ἦταν πρὸς τό κατώτερο, γιατί, ἐνῶ ζοῦσαν μέ τή σάρκα ὅμοια μέ τίς ἀσώματες δυνάμεις, δέν τίς βάρυνε τό σκάφος τοῦ σώματος, ἀλλά ἡ ζωή τους ἔτεινε πρὸς τά ἄνω, ἀνυψωνόταν καί προχωροῦσε στά ὕψη μαζί μέ τίς οὐράνιες δυνάμεις. Ἡ ζωή αὐτή κρατοῦσε πολύ χρόνο καί μαζί μέ τό χρόνο αὐξάνονταν καί τά κατορθώματά τους, προκόβοντας ὀλοένα στήν πνευματικότητα μέ προσθήκες τῶν ἀγαθῶν πού πετύχαιναν.

Στό μεγάλο αὐτό σκοπό της τήν ὑπηρετοῦσε πάρα πολύ ἓνας ἀδελφός μας, Πέτρος τό ὄνομά του, πού ἔδωσε τέλος στοὺς πόνους τοκετοῦ τῆς μητέρας· αὐτός ἦταν ὁ τελευταῖος βλαστός τῶν γονέων μας πού ὀνομάστηκε γιός μαζί καί ὀρφανός, γιατί μόλις εἶδε τό φῶς, πέθανε ὁ πατέρας. Ἡ μεγαλύτερη ὅμως ἀδελφή μας, γιά τήν ὁποία μιλάμε, ἀφοῦ θήλασε λίγο μόνο μετά τή γέννησή του, ἀμέσως τόν ἀπέσπασε ἀπό τήν παραμάνα, καί τόν ἀνάτρεφε ἡ ἴδια, μεταδίδοντάς του ὅλη τήν ὕψηλότερη μόρφωση καί παιδεύοντάς τον ἀπό τή νηπιακή του ἡλικία στά ἱερά μαθήματα, ὥστε νά μή δοθεῖ καιρός στήν ψυχὴ

του νά κλείνει σέ κάτι μάταιο. Ἐγινε τά πάντα γιά τό νέο, πατέρας, δάσκαλος, παιδαγωγός, μητέρα, σύμβουλος γιά κάθε ἀγαθό καί τόν ἔκανε πρίν ἐγκαταλείψει τήν παιδική ἡλικία, στήν τρυφερή ὁμορφιά τοῦ παιδιοῦ, νά ὑψωθεῖ στόν ὑψηλό σκοπό τῆς φιλοσοφίας καί ἀπό μιά γενναιοδωρία τῆς φύσης ν' ἀποκτήσει τήν ἱκανότητα γιά κάθε εἶδος χειροτεχνίας, ὥστε, χωρίς νά τόν ὀδηγεῖ κανένας, ἔμαθε λεπτομερῶς κάθε ἐπιστήμη, πράγμα πού οἱ πολλοί πετυχαίνουν μέ καιρό καί κόπο. Περιφρόνησε τήν ἀπασχόληση μέ ἐξωτερικούς λόγους καί παίρνοντας ὡς καλό δάσκαλο γιά κάθε ὠφέλιμο μάθημα τή φύση καί ἔχοντας πάντοτε στραμμένα τά μάτια του στήν ἀδελφή καί θέτοντας ἐκείνην ὡς σκοπό γιά κάθε ἀγαθή του ἐνέργεια, πρόκοψε σέ τόσο βαθμό στήν ἀρετή, ὥστε στή μετέπειτα ζωή του νά μὴ δείχνει καθόλου κατώτερος ἀπό τό μεγάλο Βασίλειο στά προτερήματα τῆς ἀρετῆς. Τότε ἦταν τό πᾶν γιά τήν ἀδελφή καί τή μητέρα βοηθώντας τες σ' ἐκείνη τήν ἀγγελική τους ζωή. Αὐτός, ὅταν κάποτε εἶχε παρουσιαστεῖ βαριά ἔλλειψη σιτηρῶν καί πολλοί ἔτρεχαν ἀπό παντοῦ ἐκεῖ στήν ἄκρη πού κατοικοῦσαν ἐξαιτίας τῆς φήμης τῆς φιλανθρωπίας τους, ἔκανε νά πλεονάσουν τόσο τά τρόφιμα μέ τίς διάφορες ἐπινοήσεις του, ὥστε ἀπό τό πλῆθος ἐκείνων πού εἶχαν συρρεύσει ἡ ἐρημιὰ ἔμοιαζε πόλη.

Στό μεταξύ ἔγινε ἡ μετάσταση στό Θεό τῆς μητέρας πού εἶχε φτάσει σέ πλούσια γηρατειά, ἀναπαύοντας τή ζωή της στά χέρια καί τῶν δύο της παιδιῶν³. Ἀξίζει νά ἐκθέσω τά λόγια της γιά νά εὐλογῆσει τά παιδιά της. Θυμήθηκε μέ τόν πρόσφορο τρόπο καί ὅσα δέν ἦταν κοντά της, ὥστε νά μὴ μείνει κανένα χωρίς τήν εὐλογία της, καί

3. Ἡ Ἐμμέλεια πέθανε τό 368.

ιδιαίτερα μέ τήν προσευχή της έναπέθεσε τά παρόντα στά χέρια τοῦ Θεοῦ. Αὐτά τά δύο κάθονταν δίπλα της ἀπό τό ἓνα καί τό ἄλλο μέρος τοῦ κρεβατιοῦ· ἄγγιξε μέ τά χέρια της τά παιδιά της καί εἶπε, μέ φωνή πού ἔσβηνε, αὐτά πρός τό Θεό:

Σ' ἐσένα, Κύριε, προσφέρω καί τίς ἀπαρχές⁴ καί τή δεκάτη ἀπό τόν καρπό τῶν πόνων μου. Προσφορά ἀπαρχῆς εἶναι ἡ πρωτότοκη κόρη μου καί δεκάτη αὐτός ἐδῶ, ὁ τελευταῖος μου πόνος. Σ' ἐσένα ὁ νόμος ἀφιερώνει καί τά δύο καί εἶναι ἀφιερώματα δικά σου. Ἄς ἔρθει λοιπόν ὁ ἁγιασμός σ' αὐτήν ἐδῶ τήν ἀρχή μου καί σ' αὐτό ἐδῶ τό δέκατο.

Εἶπε κι ἔδειξε μέ τίς δεικτικές λέξεις τήν κόρη καί τό γιό της. Μόλις ἔπαυσε τήν εὐλογία, ἔπαυσε καί νά ζεῖ, παραγγέλλοντας στά παιδιά της νά ἀποθέσουν τό σῶμα της μαζί μέ τή σορό τοῦ πατέρα. Ἐκπλήρωσαν τήν παραγγελία της κι ἐπιδόθηκαν σέ ἀκόμη ψηλότερη φιλοσοφία, προσπαθώντας νά ξεπεράσουν τόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους καί ἀποκρύπτοντας τά κατορθώματά τους ἀπό τούς μεταγενέστερους.

Αὐτή τήν ἐποχή ὁ μέγας ἀνάμεσα στούς ἁγίους Βασίλειος ἀναδείχτηκε πρωτοστάτης τῆς ἐκκλησίας τῆς Καισάρειας⁵. Εἰσάγει τότε τόν ἀδελφό του στόν κλῆρο μέ τό βαθμό τοῦ πρεσβυτέρου, χειροτονώντας τον μέ τή μυστική ἱερουργία. Τώρα ἡ ζωή τους προχωρεῖ ἀκόμα περισσότερο στή σεμνότητα καί στήν ἀγιότητα, καθώς ἡ πνευματικότητά τους μεγάλωσε μέ τήν ἱερωσύνη. Πέρασαν

4. Λουκ., 1, 42.

5. Τό ἔτος 371· πέθανε τό 379.

ὄχτώ χρόνια ἀπό τό γεγονός αὐτό καί τόν ἕνατο χρόνο ὁ ὀνομαστός σ' ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη Βασίλειος μεταφέρεται ἀπό τά ἀνθρώπινα στό Θεό κι ἔγινε ἀφορμή κοινοῦ πένθους γιά τήν πατρίδα μας καί τήν οἰκουμένη. Ἀπό μακριά ἤρθε στήν ἀδελφή τό μήνυμα τῆς συμφορᾶς· ἡ ψυχή της κλονίστηκε ἀπό τήν τόσο μεγάλη ἀπώλεια (πῶς ἦταν δυνατό νά μήν ἀγγίζει κι ἐκείνην ἡ συμφορά, πού τήν ἔνωσαν ὡς καί οἱ ἐχθροί τῆς ἀλήθειας;). Κι ὅπως ἡ δοκιμασία τοῦ χρυσοῦ γίνεται, ὅπως λένε, σέ διάφορα χωνευτήρια, ὥστε, ἂν διαφύγει κάτι ἀπό τήν πρώτη χωνευση, νά ξεχωριστεῖ κατά τή δεύτερη καί πάλι μέ τήν τελευταία νά καθαριστεῖ κάθε ἀκαθαρσία πού ἔχει ἀναμιχθεῖ σ' αὐτόν, καί ἡ ἀκριβέστατη βάσανος τοῦ δοκιμασμένου χρυσοῦ εἶναι αὐτή, ἂν δηλαδή περνώντας ἀπό κάθε χοάνη δέν ἀποβάλλει καμιᾶ ἀκαθαρσία, κάτι παρόμοιο ἔγινε καί σ' ἐκείνη. Ἀφοῦ δοκιμάστηκε ἀπό τίς διαφορες προσβολές τῶν λυπηρῶν ἡ ὑψηλή διάνοιά της, ἀναδείχτηκε ἡ γνησιότητα καί τό ἀταπεινωτο τῆς ψυχῆς της· τό πρῶτο ἦταν ἡ μετάσταση τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ μας, ἔπειτα ὁ ἀποχωρισμός ἀπό τή μητέρα, καί τό τρίτο, ὅταν τό κοινό στόλισμα τῆς γενιᾶς μας, ὁ Βασίλειος, ἔφυγε ἀπό τή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ἔμεινε λοιπόν ὅπως ἕνας ἀνίκητος ἀθλητής, πού δέ λύγισε ἀπό καμιᾶ συμφορά.

Ἦταν ἕνατος μήνας μετά τή συμφορά αὐτή ἢ λίγο περισσότερο καί συναθροίζόταν σύνοδος ἐπισκόπων στήν πόλη τοῦ Ἀντιόχου, στήν ὁποία πῆρα μέρος κι ἐγώ⁶. Ὅταν τελειώσαμε καί γυρίζαμε πάλι καθέννας στήν πόλη του, ἔρχεται ἐπιθυμία σ' ἐμένα τόν Γρηγόριο νά περάσω ἀπό τήν ἀδελφή. Γιατί εἶχε μεσολαβήσει πολύ διάστημα, πού ἐμπόδισαν νά τήν ἐπισκεφθῶ τά δεινά τῶν πειρα-

6. Φθινόπωρο τοῦ 379.

σμῶν, πού ὑπέφερα καθώς μ' ἔδιωχναν οἱ ἀρχηγοί τῆς αἵρεσης ἀπό κάθε μέρος τῆς πατρίδας. Καί μετρώντας τό ἐνδιάμεσο διάστημα, πού οἱ πειρασμοί μᾶς ἐμπόδισαν νά δοῦμε ὁ ἓνας τόν ἄλλο, δέ φαινόταν μικρή ἢ διάρκειά του, πού ἔφτανε παραλίγο τά ὀχτώ χρόνια. Ἀφοῦ λοιπόν εἶχα διανύσει τόν περισσότερο δρόμο καί μοῦ ἔμενε ἀκόμα μιᾶς μέρας δρόμος, ἓνα ὄνειρο πού εἶδα στόν ὕπνο μου μ' ἔκανε νά περιμένω κάτι φοβερό γιά τό μέλλον. Μοῦ φαινόταν ὅτι κρατοῦσα στά χέρια μου λείψανα μαρτύρων κι ἔβγαινε ἀπ' αὐτά μιά λάμψη σάν ἀπό καθαρό καθρέφτη κατάντικρου στόν ἥλιο, ὥστε νά θαμπώνουν τά μάτια ἀπό τήν ἀνταύγεια τῆς λάμψης. Κι ἐνῶ εἶδα τήν ἴδια νύχτα τρεῖς φορές αὐτό τό ὄνειρο, δέν μπορούσα νά ἐξηγήσω καθαρά τί μοῦ ὑπαινισσόταν, πρόβλεπα ὅμως ὅτι θά ἔπαιρνα λύπες στήν ψυχή καί περίμενα νά κρίνω αὐτή τή φαντασία ἀπό τήν ἔκβασή της. Ὅταν πιά ἔφτασα κοντά σ' ἐκείνη τήν ἄκρη, ὅπου ζοῦσε ἡ ἀδελφή πραγματοποιώντας τήν ἀγγελική καί οὐράνια ζωή, ρώτησα κάποιον ἀπό τούς φίλους πρῶτα γιά τόν ἀδελφό μου, ἄν ἦταν ἐκεῖ. Κι ὅταν εἶπε ὅτι εἶχε ξεκινήσει γιά νά μέ συναντήσει καί ἦταν τέσσερες μέρες τώρα, κατάλαβα τί εἶχε συμβεῖ, ὅτι ἐρχόταν σ' ἐμένα ἀπό ἄλλο δρόμο, καί τότε ρώτησα γιά τή μεγάλη μας. Ἀπαντώντας μου, ὅτι εἶχε ἀρρωστήσει, βιαζόμουν ἀκόμα περισσότερο νά διανύσω τόν ὑπόλοιπο δρόμο μου. Μέ εἶχε πιάσει κι ἓνας φόβος πού μοῦ προμηνοῦσε τό μέλλον καί μέ τάραζε. Ὅταν ἔφτασα πιά στό μέρος ἐκεῖνο (κι εἶχε προαναγγεῖλει ἡ φήμη τήν παρουσία μου στήν ἀδελφότητα) ὅλο τό τάγμα τῶν ἀνδρῶν ξεχύθηκε πρὸς ἐμᾶς ἀπό τόν ἀνδρῶνα. Ἦταν συνήθεια τους νά τιμοῦν μέ ὑποδοχή ὅσους ἀγαποῦσαν. Οἱ γυναῖκες μοναχές μᾶς περίμεναν παραταγμένες στήν εἴσοδο τῆς ἐκκλησίας. Κι ὅταν πῆρε τέλος ἡ εὐχή καί ἡ εὐλογία πού τούς ἔδωσα κι αὐτές μετά τό κόσμιο σκύφι-

μο τῆς κεφαλῆς γιά τήν εὐλογία ἔφευγαν ὀπισθοχωρώντας καί δέν ἔμεινε πιά ἐκεῖ κοντά μου καμία, ὑπέθεσα τί συνέβαινε. ἀφοῦ δέν ἦταν μαζί τους ἡ ἡγουμένη. Προηγήθηκε κάποιος πρὸς τό σπίτι ὅπου ἦταν ἡ μεγάλη μας κι ἀτενίζοντας τήν πόρτα βρέθηκα μέσα στό ἱερό ἐκεῖνο κατοικητήριο. Τήν εἶχε πιά καταπάρει γιά τά καλά ἡ ἀρρώστια· δέν ἦταν ξαπλωμένη σέ κρεβάτι ἢ σέ στρῶμα, ἀλλά στό δάπεδο μ' ἓνα σανίδι κάτω ἀπό τό σάκκο της καί πάλι ἓνα ἄλλο σανίδι ὑποστήριζε τήν κεφαλή της, πού σκοπός του ἦταν νά τῆς χρησιμεύει ὡς προσκέφαλο, λοξά κάτω ἀπό τό κεφάλι καί ὑψώνοντας τόν αὐχένα της ἔτσι ὅπως ἤθελε.

Ὅταν μέ εἶδε νά πλησιάζω στήν πόρτα, σηκώθηκε πάνω στόν ἀγκώνα της καί δέν μποροῦσε πιά νά τρέξει σ' ἐμένα, γιατί εἶχε πλέον ἀπό τόν πυρετό ἐξασθενήσει ἡ δύναμή της. Στηρίζοντας ὁμως τά χέρια της στό ἔδαφος καί βγαίνοντας ὅσο μποροῦσε ἔξω ἀπό τόν τόπο πού πλάγιαζε ἐκπλήρωσε τήν τιμή τῆς προὑπάντησής μου. Τρέχοντας ἐγώ καί παίρνοντας στά χέρια μου τό πρόσωπό της, πού ἔγερνε στό χῶμα, τήν σήκωσα καί τήν ἔβαλα νά πλαγιαίνει ὅπως συνήθιζε. Ἐκείνη ὑψωσε τό χέρι στό Θεό καί εἶπε.

Μοῦ ἔκανες κι αὐτή τή χάρη ἐσύ, ὁ Θεός μου, καί δέν ἄφησες ἀνεκπλήρωτη τήν ἐπιθυμία μου, γιατί παρακίνησες τόν ὑπηρέτη σου νά ἐπισκεφθεῖ τή δούλη σου.

Καί γιά νά μή μέ στενοχωρήσει τό παραμικρό προσπαθοῦσε νά καταπραῖνει τό βαριανάσασμά της καί ἔκανε κόπο νά κρύψει τό πνίξιμο ἀπό ἄσθμα. Προσπαθοῦσε μέ ὅλα ν' ἀλλάξει καί νά γίνει πιο χαρούμενη, ἀρχίζοντας ἡ ἴδια τούς λόγους πού ἐπιθυμοῦσα καί μέ τίς ἐρωτήσεις

της δίνοντάς μου τήν ἀφορμή νά μιλήσω. Ὄταν στή συνέχεια τῆς συνομιλίας μας ἔγινε ἀναφορά τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἐμένα ἔσπασε ἡ ψυχὴ μου καί τό πρόσωπό μου ἔγειρε σκυθρωπό, ἐνῶ χύνονταν ἀπό τά μάτια μου τά δάκρυα. Ἐκείνη ὁμως ἦταν τόσο μακριά ἀπό τό νά νιώσει τό ἴδιο ταπεινό συναίσθημα μ' ἐμένα, ὥστε ἔκανε τή θύμηση τοῦ ἁγίου ἀφορμή γιά τήν ὑψηλότερη φιλοσοφία, καί μιλώντας μέ τέτοιο τρόπο γιά τή φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἀποκάλυπτε μέ τό λόγο της τή θεία οἰκονομία πού εἶναι κρυμμένη μέσα στά λυπηρά καί ἀνάπτυσσε τά σχετικά μέ τή μέλλουσα ζωὴ σά νά ἦταν θεοφορημένη ἀπό τό ἅγιο Πνεῦμα. Νόμιζα πῶς ἡ ψυχὴ μου λίγο ἀκόμα καί θά ἦταν ἔξω ἀπό τά ὅρια τῆς ἀνθρώπινης φύσης, συνεπαρμένη ἀπό τά λόγια ἐκείνης καί μέ τήν ὁδηγία τοῦ λόγου της μπαίνοντας μέσα στά ἄδυτα τοῦ οὐρανοῦ.

Καί ὅπως στήν ἱστορία τοῦ Ἰώβ⁷ ἀκοῦμε ὅτι, ἐνῶ ἔλιωνε ὄλο τό σῶμα του ἀπό τίς σαπισμένες πληγές του καί τά ὑγρά, δέν ἄφηνε τή σκέψη του νά ἐπιμένει στό αἴσθημα τοῦ πόνου, ἀλλ' ἄφηνε βέβαια τό σῶμα νά πονᾷ, ἐκεῖνος ὁμως δέν ἔχανε τήν ἐνεργητικότητά του οὔτε διέκοπτε τό λόγο του πού ἀναφερόταν στά ὑψηλά, τό ἴδιο ἔβλεπα νά γίνεται καί στή μεγάλη μας· ὁ πυρετός μάραινε ὄλη τή δύναμή της καί τήν ἔσπρωχνε στό θάνατο, ἐκείνη ὁμως ἦταν σάν κάποια δροσιά νά δρόσιζε τό σῶμα της· τόσο ὁ νοῦς της ἦταν τελείως ἀνεμπόδιστος στή θεωρία του γιά τά ὑψηλά, ὥστε τόση ἀρρώστια δέν τόν ἐπηρέαζε καθόλου. Ἄν δέν θά ἔπαιρνε ἀπέραντο μάκρος τό γράμμα μου, θά τά διηγόμουν ὅλα μέ τή σειρά, πῶς τή συνεπῆρε ὁ λόγος φιλοσοφώντας γιά τήν ψυχὴ κι ἐξηγώντας τήν αἰτία τῆς ζωῆς τῆς σάρκας, καί ποιός ὁ σκοπός

7. Ἰώβ, 2, 8· 7, 5.

τοῦ ἀνθρώπου καί πῶς ἔγινε θνητός καί ἀπό ποῦ προ-
ῆλθε ὁ θάνατος καί πῶς γίνεται ἀπό αὐτόν ἡ ἀνάλυση
πάλι πρὸς τὴ ζωὴ. Αὐτά ὅλα σὰ νὰ ἦταν ἐμπνευσμένη
ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος τ' ἀνέπτυσσε ὅλα μέ
σαφήνεια καί λογικὴ σειρὰ, ἐνῶ ὁ λόγος τῆς κυλοῦσε μέ
μεγάλῃ εὐκολίᾳ, ὅπως τὸ νερὸ κυλᾷ ἀνεμπόδιστα ἀπὸ
κάποια πηγὴ στὴν κατηφοριὰ.

Ὅταν ὀλοκληρώθηκε ὁ λόγος μας μοῦ λέει: «Εἶναι
ὥρα, ἀδελφέ μου, νὰ ξεκουράσεις λίγο τὸ σῶμα σου πού
εἶναι κατάκοπο ἀπὸ τὴν πολλὴ ὁδοιποριὰ». Γιά μένα ἡ
μεγάλῃ κι ἀληθινὴ ξεκούραση ἦταν νὰ τὴ βλέπω στό πρό-
σωπο καί ν' ἀκούω τοὺς ὑψηλοὺς λόγους τῆς. Ἀφοῦ ὅμως
αὐτό ἦταν εὐχαρίστηση κι ἐπιθυμία τῆς, γιὰ νὰ δεῖ ὅτι σέ
ὅλα ὑπακούω στὴ δασκάλισά μου, βρῆκα ἐτοιμασμένο
ἓνα τόπο χαρούμενο σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς κήπους ἐκεῖ κοντά
καί εἶπα ν' ἀναπαυθῶ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο τῶν ἀναδεν-
δράδων. Δέν ἦταν ὅμως δυνατὸ νὰ ἔχω τὴν αἴσθησι τῶν
εὐχάριστων, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ταραζόταν μέσα μου ἀπὸ τὴν
προσμονὴ τῶν θλιβερῶν. Γιατί εἶχα τὴ γνώμη ὅτι ὅσα
ἔβλεπα ξεδιάλυναν τὸ αἴνιγμα τοῦ ὄνειρου πού εἶχα δεῖ.
Γιατί αὐτὸ πού ἔβλεπα μπροστά μου ἦταν στ' ἀλήθεια
ἓνα λείψανο ἁγίου, πού ἦταν πιά νεκρὸ γιὰ τὴν ἁμαρτία⁸,
ἀλλὰ καταφωτιζόταν ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Πνεύματος πού
κατοικοῦσε μέσα του. Καί τὰ ἔλεγα αὐτά σέ κάποιον πού
εἶχε ἀκούσει ἀπὸ πρὶν τὸ ὄνειρό μου. Κι ἐνῶ ἐμεῖς, ὅπως
εἶναι φυσικό, ἤμαστε καταλυπημένοι περιμένοντας τὸ
θλιβερό, δέν ξέρω πῶς στοχάστηκε τί εἶχαμε στό νοῦ μας
καί μᾶς στέλνει μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ χαρούμενες εἰδήσεις· μᾶς
παράγγελνε νὰ εἴμαστε ἡσυχοὶ καί νὰ μὴ χάσομε τίς κα-
λές ἐλπίδες μας γι' αὐτὴν, γιατί εἶχε αἰσθανθεῖ μιὰ μετα-

8. Ρωμ. 6, 11· 8, 10-11.

βολή πρὸς τὸ καλύτερο. Αὐτὰ δὲν τὰ ἔλεγε γιὰ νὰ μ' ἐξαπατήσει, ἀλλὰ ὁ λόγος ἦταν ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια κι ἄς μὴ τὸν ἤξερα ἐγὼ γιὰ τὴν ὥρα. Ἦταν πραγματικὰ σάν τὸ δρομέα πού ξεπέρασε τὸν ἀντίπαλό του καὶ τώρα πιά φτάνοντας στό τέρμα καὶ πλησιάζοντας τὸ βραβεῖο καὶ βλέποντας τὸ στεφάνι τῆς νίκης καὶ σὰ νὰ ἔχει ἐπιτύχει πιά στό ἀγώνισμά του χαίρεται ὁ ἴδιος καὶ στοὺς φίλους του ἀπὸ τοὺς θεατές δίνει τὸ καλὸ μήνυμα. Ἀπὸ μιὰ τέτοια διάθεση κι ἐκείνη μᾶς ἔδινε νὰ ἐλπίζομε τὰ καλύτερα γι' αὐτήν. Εἶχε πλεόν τὸ βλέμμα στραμμένο πρὸς τὸ βραβεῖο τῆς ἄνω κλήσης κι ἔλεγε σχεδόν γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ὅ,τι καὶ ὁ Ἀπόστολος· «τώρα πιά μέ περιμένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, πού θά μοῦ ἀπονείμει ὁ δίκαιος κριτής», ἐπειδὴ «ἀγωνίστηκα τὸν ὠραῖο ἀγώνα, ἔτρεξα τὸ δρόμο ὡς τὸ τέλος καὶ φύλαξα τὴν πίστη»⁹.

Μᾶς χαροποίησε ἡ εἶδηση γιὰ τὴν καλὴ τροπὴ κι ἀπολαμβάναμε ὅσα εἶχαμε μπροστὰ μας. Κι αὐτὰ ἦταν λογῆς-λογῆς καὶ ἡ ἐτοιμασία περιλάμβανε κάθε εὐχάριστο· τόσο πολὺ ἡ μεγάλη ἔφτανε ἀκόμα καὶ στή φροντίδα τέτοιων πραγμάτων. Ὅταν τὴν ξαναεἶδαμε (γιατί δέ μᾶς ἄφηνε νὰ περνοῦμε μόνοι μας τὴν ὥρα τῆς πολλῆς μας ἀργίας), φέροντας στή μνήμη της ὅσα εἶχε ζήσει ἀπὸ τὰ νιάτα της, τὰ διηγόταν ὅλα μέ τὴ σειρά σάν νὰ ἦταν γραμμένα καὶ ὅσα διατηροῦσε στή μνήμη της ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν γονιῶν μας καὶ ὅσα εἶχαν γίνεи πρὶν γεννηθῶ καὶ τὴν κατοπινὴ ζωὴ τους. Καὶ σκοπὸς τῆς διήγησής της ἦταν ἡ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεό. Ἐδειχνε ὅτι ἡ ζωὴ τῶν γονιῶν μας δὲν ἦταν τόσο λαμπρὴ ἐξαιτίας τῆς παρουσίας τους, ὅσο μεγάλωσε ἀπὸ θεία φιλανθρωπία· γιατί τῶν γονιῶν τοῦ πατέρα εἶχε δημευθεῖ ἡ παρουσία, ἐπειδὴ εἶχαν ὁμο-

9. Β' Τιμ. 4, 7-8.

λογήσει τό Χριστό· μέ τόν παππού τῆς μητέρας εἶχε ὀργιστεῖ ὁ βασιλιάς καί διέταξε νά τόν σκοτώσουν καί ὄλα τά δικαιώματά του τά εἶχε μεταβιβάσει σέ ἄλλους ἄρχοντες. Καί ὁμως εἶχε τόσο φημιστεῖ ἡ ζωή τους χάρις στήν πίστη τους, ὥστε νά μήν ὑπάρχει ἄλλος πιό ὀνομαστός ἀπό αὐτούς στά χρόνια ἐκεῖνα. Κι ἀκόμα, ἐνῶ ἡ περιουσία τους εἶχε χωριστεῖ ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶν παιδιῶν σέ ἐννέα μέρη, τόσο πολύ μέ τήν εὐλογία τους πλήθυνε τό μερίδιο τοῦ καθενός, ὥστε ἡ ζωή τοῦ κάθε παιδιοῦ ἦταν πολύ πιό εὐτυχισμένη ἀπό τῶν γονιῶν τους. Ἐκεῖνη ἡ ἴδια μέ ὅσα δόθηκαν σ' αὐτήν δέν εἶχε ὑπολειφθεῖ καθόλου ὡς πρός τήν ἰσομοιρία μέ τούς ἀδελφούς. Τά χέρια τοῦ ἱερέα τά εἶχαν ὄλα οἰκονομήσει σύμφωνα μέ τή θεία ἐντολή. Καί ἀπό τή χορηγία τοῦ Θεοῦ ἔγινε τέτοια ἡ ζωή της, ὥστε νά μήν σταματήσουν ποτέ τά χέρια της νά ἐκτελοῦν τήν ἐντολή οὔτε ποτέ νά ζητή-σει τή βοήθεια κάποιου ἀνθρώπου οὔτε ἀπό κάποια ἀνθρώπινη εὐεργεσία νά λάβει τά μέσα γιά τή ζωή τῆς σεμνότητος, ἀλλά ἐνῶ οὔτε ὅσοι ζητοῦσαν ἔφευγαν μ' ἄδεια χέρια, δέν ὑπῆρχε ἀνάγκη ν' ἀναζητηθοῦν ὅσοι θά ἔδιναν. Μέ τρόπο μυστικό ὁ Θεός πλήθυνε ὅπως τούς σπόρους τίς μικρές ἀφορμές ἀπό τά ἔργα σέ πλούσιο καρπό. Κι ὅταν ἐγώ διεκτραγωδοῦσα τά βάσανα πού περνοῦσα, πρῶτα πού ὁ βασιλιάς Οὐάλης μέ κατεδίωκε γιά τήν πίστη μου κι ἔπειτα πού ἡ σύγχυση τῶν ἐκκλησιῶν μέ καλοῦσε σέ ἄθλους καί κόπους μοῦ λέει.

Δέ θά παύσεις νά αισθάνεσαι ἀγνωμοσύνη γιά τά θεία ἀγαθά; Δέ θά θεραπεύσεις τήν ἀχαριστία τῆς ψυχῆς σου; Στίς ἀρετές τῶν πατέρων σου δέ θ' ἀντι-παραθέσεις τίς δικές σου; Ἄν καί βέβαια στόν κό-σμο αὐτόν αὐτή εἶναι ἡ πιό μεγάλη καύχησή μας, ἡ προκοπή καί ἡ καταγωγή ἀπό εὐγενεῖς. Ὁ πατέρας,

λέει, νομιζόταν σπουδαῖος στή μόρφωση στά χρόνια ἐκεῖνα, ἀλλά ἡ φήμη του περιοριζόταν στά τοπικά δικαστήρια. Ἐπειτα, ἐνῶ μέ τή ρητορική του ξεπερνοῦσε τούς λοιπούς, ἡ φήμη του δέν βγῆκε ἔξω ἀπό τόν Πόντο, ἀλλά τοῦ ἔφτανε νά τόν θεωροῦν σπουδαῖο στήν πατρίδα. Ἐσύ ὅμως, λέει, εἶσαι ὀνομαστός σέ πόλεις καί δήμους καί ἔθνη καί οἱ ἐκκλησίες σέ στέλνουν καί σέ καλοῦν γιά τή συμφιλιώσή τους καί τή διόρθωσή τους καί δέ βλέπεις αὐτή τή χάρη; Οὔτε καταλαβαίνεις τήν αἰτία τόσο μεγάλων ἀγαθῶν, ὅτι εἶναι οἱ εὐχές τῶν γονέων μας πού σέ ἀνεβάζουν τόσο ψηλά, ἐνῶ ἀπό τόν ἑαυτό σου δέν ἔχεις καμιά ἤ λίγη μόνο ἰκανότητα;

Τά ἔλεγε αὐτά κι ἐγώ ποθοῦσα νά παραταθεῖ ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας, ὥστε νά μή σταματήσει νά καταγλυκαίνει τήν ἀκοή μου. Ἡ φωνή ὅμως ἐκείνων πού ἔφαλλαν μέ καλοῦσε στήν ἐπιλύχνιο εὐχαριστία κι ἀφοῦ μ' ἔστειλε ἐμένα στήν ἐκκλησία, ἡ μεγάλη ἐκείνη ὑψωνόταν πάλι μέ τίς προσευχές της στό Θεό. Μέ αὐτά ἔπεσε ἡ νύχτα. Ὅταν ξημέρωσε, ἀπό ὅ,τι ἔβλεπα κατάλαβα ὅτι ἡ μέρα αὐτή ἦταν ἡ τελευταία τῆς ζωῆς της, ἐπειδή ὁ πυρετός εἶχε ἐξαντλήσει ὅλη τή δύναμη πού εἶχε. Αὐτή ἀποβλέποντας στήν ἀδυναμία τοῦ νοῦ μας μηχανευόταν τρόπους νά διώξει τή θλιβερή προσδοκία μας, σκορπίζοντας μέ τά καλά της ἐκεῖνα λόγια τή λύπη τῆς ψυχῆς μας μέ ἀδύνατη στό ἐξῆς καί πνιχτή ἀναπνοή.

Τώρα πιά ἡ ψυχή μου ἄλλαζε συνέχεια συναισθήματα μπροστά σέ ὅσα ἔβλεπα· ἀπό τή μιά μέ βάραινε ἡ θλίψη, ὅπως ἦταν φυσικό, ἐπειδή ἔλεγα ὅτι δέ θά ξανάκουγα τή φωνή αὐτή, ἀλλά ὅπου νά ἴναι θά μετέβαινε ἀπό τήν ἀνθρώπινη ζωή στήν ἄλλη τό καύχημα τῆς γενιᾶς μας· ἀπό τήν ἄλλη ὅμως ἡ ψυχή μου ἦταν γεμάτη ἔνθεα συ-

ναισθήματα και ένιωθε ότι είχε βγει από τά όρια τής κοινής μας φύσης. Γιατί τό νά μή ένοχληθεί καθόλου στίς τελευταίες πνοές της από τήν προσμονή τής μετάστασης της ούτε νά δειλιάσει γιά τόν αποχωρισμό της από τή ζωή, αλλά μέ ύψηλό φρόνημα νά φιλοσοφεί γιά όσα τήν άφοροῦσαν στή ζωή αὐτή από τήν άρχή ώς τήν τελευταία της άναπνοή, μοῦ φαινόταν πώς ξέφευγε τά ανθρώπινα όρια και έλεγα πώς θά ἦταν κάποιος άγγελος πού κατ'οικονομίαν είχε πάρει ανθρώπινη μορφή. Κι άφοῦ δέν είχε καμιά συγγένεια ἢ σχέση μέ τή ζωή τής σάρκας, δέν ἦταν καθόλου παράδοξο πού ἡ διάνοιά της έμενε άπαθής και δέν τήν τραβοῦσε ἡ σάρκα στά δική της πάθη. Γι'αὐτό μοῦ φαινόταν πώς τήν ώρα εκείνη φανέρωσε στους παρόντες εκείνο τό θείο και καθαρό έρωτα πρós τόν άόρατο νυμφίο, πού έτρεφε κρυμμένο στά βάθη τής ψυχής της και έκανε γνωστή σ' όλους τή διάθεσή της μέ τή βιασύνη της πρós τόν ποθητό της, γιά νά φτάσει τό γρηγορότερο κοντά του έλευθερωμένη από τά δεσμά τοῦ σώματος. Και πραγματικά πήγαινε όπως πηγαίνει κανένας σέ έραστή χωρίς ν' άποσπᾶ τό βλέμμα κανένα άλλο από τά άγαθά τής ζωής.

Είχε προχωρήσει πολύ ἡ μέρα και ό ἥλιος έγερνε στή δύση του. Ἡ προθυμία όμως εκείνης δέν υποχωροῦσε, αλλά όσο πλησίαζε πρós τήν έξοδό της, έπειδή έβλεπε καθαρότερα τό κάλλος τοῦ νυμφίου, έτρεχε πρós τόν ποθητό της μέ μεγαλύτερη βιασύνη κι έλεγε τέτοια λόγια όχι σ' έμᾶς τούς γύρω της, αλλά σ' εκείνον τόν ἴδιο, στόν όποιο είχε προσηλώσει τά μάτια της. Ἦταν πλαγιασμένη τώρα στό χῶμα στραμμένη πρós τήν άνατολή κι άφοῦ σταμάτησε νά μιᾶ σ' έμᾶς, μιλοῦσε πιά προσευχόμενη στό Θεό, ίκετεύοντας μέ τά χέρια της και ψιθυρίζοντας μέ λεπτή φωνή, ώστε μόλις άκούαμε τά λόγια της. Ἡ προσευχή της ἦταν τέτοια, ώστε νά μήν άμφιβάλλομε ότι και

πρός τό Θεό ἀπευθυνόταν καί ὅτι ἐκεῖνος τήν ἄκουε.

Ἐσύ, λέει, Κύριε, διέλυσες τό φόβο μας γιά τό θάνατο.¹⁰ Ἐσύ ἔκανες ἀρχή τῆς ἀληθινῆς ζωῆς τό τέλος τῆς ἐδῶ ζωῆς μας. Ἐσύ γιά ἓνα διάστημα ἀναπαύεις μέ ὕπνο τά σώματά μας καί τά ξυπνᾶς πάλι μέ τήν ἔσχατη σάλπιγγα¹¹. Ἐσύ δίνεις ὡς παρακαταθήκη στή δική σου γῆ, τή γῆ τοῦ σώματός μας, πού διαμόρφωσες μέ τά ἴδια σου τά χέρια καί παίρνεις πάλι πίσω ὅ,τι ἔχεις δώσει μεταμορφώνοντας μέ τή χάρη σου τή θνητή μας καί ἀσχημάτιστη φύση σέ ἄφθαρτη. Ἐσύ μᾶς ἔσωσες ἀπό τήν κατάρα καί τήν ἁμαρτία, ἀφοῦ ἔγινες γιά χάρη μας καί τά δύο¹². Ἐσύ συνέτριψες τά κεφάλια τοῦ δράκοντα¹³, πού ἀνοίγοντας τό πελώριο χάσμα τοῦ λαιμοῦ του μέ τήν παρακοή κατάπιε τόν ἄνθρωπο. Ἐσύ μᾶς ἀνοιξες τό δρόμο γιά τήν ἀνάσταση συντρίβοντας τίς πύλες τοῦ ἅδη¹⁴ καί ἐξουδετερώνοντας τόν κυρίαρχο τοῦ θανάτου¹⁵. Ἐσύ ἔδωσες σ' αὐτούς πού σέ φοβοῦνται τό σημεῖο τοῦ ἁγίου σταυροῦ γιά τή συντριβή τοῦ ἐχθροῦ καί τήν ἀσφάλεια τῆς ζωῆς μας. Ἐσύ ὁ Θεός ὁ αἰώνιος, πού ἀφέθηκα στά χέρια σου ἀφότου μέ συνέλαβε ἡ μητέρα μου, πού σέ ἀγάπησε ἡ ψυχὴ μου μέ ὅλη τή δύναμή της¹⁶, πού σοῦ

10. Ἐβρ. 2, 15.

11. Α' Κορ. 15, 52.

12. Γαλ. 3, 13.

13. Ψαλμ. 73, 13.

14. Ματθ. 16, 18.

15. Ἐβρ. 2, 14.

16. Ἄσμα 1, 7.

ἀφιέρωσα ἀπό τῆ νεότητά μου ὡς τά τώρα καί τή σάρκα μου καί τήν ψυχή μου, Ἐσύ στείλε δίπλα μου ἄγγελο φωτεινό¹⁷ πού νά μέ χειραγωγήσει στόν τόπο τῆς ἀναψυχῆς, ὅπου κυλοῦν τά νερά τῆς ἀνάπαυσης¹⁸, στούς κόλπους τῶν ἁγίων πατέρων· ἐσύ πού ἔσπασες τή φλόγινη ρομφαία¹⁹ καί ξαναέβαλες τόν ἄνθρωπο στόν παράδεισο πού συσταυρώθηκε μαζί σου καί κίνησε τούς οἰκτιρμούς σου²⁰, θυμήσου κι ἐμένα στή βασιλεία σου· κι ἐγώ συσταυρώθηκα μ' ἐσένα καί καθήλωσα ἀδρανοποιώντας τή σάρκα μου ἀπό τό φόβο σου καί φοβισμένη ἀπό τίς θεῖες κρίσεις σου. Ἄς μή μέ χωρίσει τό φοβερό χάσμα ἀπό τούς ἐκλεκτούς σου²¹, οὔτε νά σταθεῖ ὁ φθονερός ἐχθρός ἀντίθετος στό δρόμο μου, οὔτε νά μοῦ σταθεῖ ἀντιμέτωπη ἡ ἁμαρτία μου, ἄν ἔσφαλα κι ἀμάρτησα σέ κάτι ἢ μέ λόγο ἢ μέ ἔργο ἢ μέ τή σκέψη ἀπό ἀνθρώπινη ἀδυναμία. Ἐσύ πού ἔχεις ἐξουσία πάνω στή γῆ νά συγχωρεῖς ἁμαρτίες²², συγχώρησέ με, γιά νά ἀναθαρρήσω καί νά βρεθῶ μπροστά σου, ὅταν ἀποθέσω τό σῶμα μου²³, χωρίς ἀκαθαρσία στήν ψυχή, ἀλλά νά γίνει δεκτὴ ἡ ψυχή μου στά χέρια σου ἄμωμη καί ἀκηλίδωτη ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου²⁴.

17. Β' Κορ. 11, 14.

18. Ψαλμ. 22, 2.

19. Γεν. 3, 24.

20. Λουκ. 23, 42.

21. Λουκ. 16, 26.

22. Ματθ. 9, 6· Μάρκ. 2, 10.

23. Κολ. 2, 11.

24. Ψαλμ. 140, 2.

Κι ἐνῶ ἔλεγε αὐτά σταύρωσε τὰ μάτια καί τό στόμα καί τήν καρδιά. Καί λίγο λίγο ἡ γλώσσα κατάστεγνη ἀπό τόν πυρετό δέν ἔλεγε πιά ὀλόκληρες τίς λέξεις καί ἡ φωνή πνιγόταν καί μόνο ἀπό τή διαστολή τῶν χειλιῶν καί τήν κίνηση τῶν χειριῶν καταλαβαίναμε ὅτι προσευχόταν.

Μ' αὐτά ἦρθε τό βράδυ. Ἐφεραν μέσα φῶς κι ἀφοῦ ἀνοιξε ξαφνικά ὀλοστρόγγυλα τὰ μάτια της καί κοιτάζοντας τή λάμψη ἦταν φανερό πῶς ἤθελε νά πει τήν ἐπιλύχιο εὐχαριστία. Τῆς ἔλειπε ὅμως ἡ φωνή κι ἐκπλήρωνε τήν ἐπιθυμία της μέσα στήν καρδιά της καί μέ τήν κίνηση τῶν χειριῶν της καί μαζί μέ τήν ἐσωτερική τάση κινουῦνταν καί τὰ χεῖλη. Ὅταν τελείωσε τήν εὐχαριστία καί τό χέρι σφραγίζοντας τό πρόσωπο μέ τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ σήμαινε τό τέλος τῆς προσευχῆς, ἔβγαλε ἕνα μεγάλο καί βαθύ στεναγμό καί μαζί μέ τήν προσευχή τελείωσε καί ἡ ζωή της. Κι ὅπως ἔμεινε πιά χωρίς πνοή καί ἀκίνητη, θυμήθηκα τίς παραγγελίες της πού μοῦ ἔδωσε εὐθύς κατά τήν πρώτη συνάντησή μας· εἶπε ὅτι ἤθελε νά βάλω στά μάτια της τὰ δικά μου χέρια καί νά προσφέρω ἐγώ στό νεκρό σῶμα της τή φροντίδα πού ἔπρεπε. Ἐββαλα λοιπόν στό ἅγιο πρόσωπό της τό χέρι μου παγωμένο ἀπό τόν πόνο, γιά νά φανεῖ μόνο ὅτι δέν ἀδιαφοροῦ γιά τήν παραγγελία της. Γιατί τὰ μάτια της δέν εἶχαν ἀνάγκη νά τῆς τά κλείσει κάποιος· ἦταν κλειστά ὅπως γίνεται στό φυσικό ὕπνο, κλεισμένα κανονικά ἀπό τὰ βλέφαρά της. Ἐπίσης ἦταν καί τὰ χεῖλη καλά κλειστά καί τὰ χέρια ὠραῖα ἀκουμπημένα στό στήθος καί ὅλο τό σῶμα προσαρμόστηκε αὐτόματα στή σεμνή θέση πού ἔπρεπε· δέ χρειαζόταν τό χέρι πού θά τό διευθετοῦσε.

Ἐμένα εἶχε παραλύσει ἡ ψυχή μου ἀπό δύο πράγματα, καί ἀπό ὅσα ἔβλεπα καί ἀπό αὐτούς τούς γοερούς θρήνους τῶν παρθένων πού βομβοῦσαν στ' αὐτιά μου. Κάποτε ἐκεῖνες ἠσύχασαν καρτερικά, κλείνοντας τήν

ὀδύνη στήν ψυχὴ καὶ πνίγοντας τὴν ὁρμὴ τους γιὰ θρῆνο ἀπὸ τὸ φόβο ἐκείνης· σὰ νὰ φοβοῦνταν τὴν ἐπιτίμησὴ της μέ ὅλη τὴ σιωπὴ τοῦ προσώπου της, μήπως παρά τὴ διαταγὴ της μέ τὸ ξέσπασμα τῶν θρῆνων τους λυπηθεῖ ἢ διδασκάλισσα τους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λύπη τους δέν ἦταν δυνατό νὰ συγκρατηθεῖ, ἀλλὰ ἡ συμφορὰ σάν φωτιά πυρπολοῦσε μέσα τίς ψυχές τους, φανικά ξεσπᾶ ἓνα πικρό, ἀσυγκράτητο βουητό, ὥστε νὰ μὴ μείνει πιά τὸ λογικὸ μου στή θέση του, ἀλλὰ σὰ νὰ μέ κατάκλυσε ἓνας χεῖμαρρος βούλιαξα στὸν πόνο παρασυρμένος ἀπὸ αὐτόν κι ἀμελώντας ὅ,τι εἶχα στά χέρια μου δόθηκα ὀλόκληρος στό θρῆνο. Καί μοῦ φαινόταν κι ἐμένα δίκαιη καὶ εὐλογη ἢ αἰτία πού θρηνοῦσαν οἱ μοναχές. Δέ θρηνοῦσαν, γιατί στεροῦνταν κάποια συνήθεια ἢ μιὰ κηδεμονία σωματική οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιο πού κάνει τούς ἀνθρώπους νὰ θρηνοῦν κατὰ τίς συμφορές τους. Ἀλλὰ ὀλοφύρονταν ἔτσι καὶ φώναζαν ἐπειδὴ πίστευαν ὅτι εἶχαν ἀποκοπεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐλπίδα πού εἶχαν στό Θεό καὶ στή σωτηρία τῆς ψυχῆς τους. Ἔλεγαν·

Ἔσβησε ὁ λύχνος τῶν ματιῶν μας· ἔφυγε τὸ φῶς πού ὀδηγοῦσε τίς ψυχές μας· διαλύθηκε ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς μας· χάθηκε ἡ σφραγίδα τῆς ἀφθαρσίας· διασπάστηκε ὁ σύνδεσμος τῆς ὁμοφροσύνης, συντρίφτηκε τὸ στήριγμα τῶν ἀδυνάτων, ἔχασαν οἱ ἀσθενεῖς τὴν θεραπεία τους. Ἐσύ ἔκαμνες καὶ τὴ νύχτα μας μέρα φωτισμένη ἀπὸ τὴν καθαρὴν ζωὴ. Τώρα καὶ ἡ μέρα μας θά στραφεῖ καὶ θά γίνει ζόφος.

Πιὸ δυσβάσταχτο ἀναρρίπιζαν τὸ πάθος ὅσες τὴν ἀποκαλοῦσαν μητέρα καὶ τροφὸ. Κι αὐτές ἦταν ὅσες κατὰ τὸν καιρὸ τῆς σιτοδείας τίς εἶχε περιμαζέψει ἐνῶ ἦταν πεταμένες στό δρόμο καὶ σάν τροφὸς τίς γαλούχησε καὶ

τίς ἀνέθρεψε καί τίς χειραγώγησε πρὸς τὸν καθαρὸ καὶ ἄφθαρτο βίον.

Κι ὅταν ἔβγαλα τὴν ψυχὴ μου σάν ἀπὸ ἓνα βυθὸ κι ἀτένισα ἐκεῖνο τὸ ἅγιο πρόσωπο, σά νά δέχτηκα ἐπιτίμη-ση γιά τὴν ἀταξία αὐτῶν πού θορυβοῦσαν μέ τοὺς θρή-νους τους, ὕψωσα πολὺ τὴ φωνή μου καὶ φώναξα στίς παρθένες λέγοντας.

Κοιτάξτε αὐτὴν καὶ θυμηθεῖτε τίς παραγγελίες της πού σᾶς δίδαξαν τὴν τάξη καὶ τὴν εὐσχημοσύνη σέ ὅλα. Ἡ θεία αὐτὴ ψυχὴ σᾶς νομοθέτησε ἓνα ὀρι-σμένο χρόνο γιά δάκρυα, παραγγέλλοντάς σας νά τό πράττετε τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Αὐτό μπορεῖτε νά κάνετε καὶ τώρα, ἂν μεταβάλετε τίς κραυγές τῶν θρήνων σέ γλυκιά ψαλμωδία.

Αὐτά ἔλεγα μέ ὕψωμένη φωνή, γιά νά καλύψω τὴ βοή τῶν θρήνων. Ἐπειτα παρακίνησα νά μποῦν στό διπλανό σπίτι καὶ νά μείνουν λίγες ἀπὸ αὐτές, πού τὴν εὐχαρι-στοῦσε νά τὴν ὑπηρετοῦν ὅσο ζοῦσε.

Ἀνάμεσα σ' αὐτές ἦταν μία ἀπὸ τίς ἐπιφανεῖς, πού γιά τὸν πλοῦτο, τὴ γενιά, τὴ σωματικὴ ὁμορφιά της καὶ τὴ λοιπὴ κοσμικὴ λάμψη της ἦταν περιζήτητη στά νιάτα της. Εἶχε μπεῖ μέ γάμο στό σπίτι κάποιου μέ μεγάλο ἀξίωμα κι ἀφοῦ ἔμεινε μαζί του λίγο χρονικὸ διάστημα, νέα ἀκό-μη διαζεύχθηκε ἀπὸ αὐτόν. Ἐκανε φύλακα καὶ παιδα-γωγό τῆς χηρείας της τὴ μεγάλη Μακρίνα καὶ ζοῦσε μαζί μέ τίς παρθένες μαθαίνοντας κοντά τους τὸ βίον τῆς ἀρετῆς. Οὐετιανὴ ἦταν τὸ ὄνομά της καὶ ὁ πατέρας της Ἀράξιος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες τῆς ἀνώτατης βουλής. Πρὸς αὐτὴν εἶπα ὅτι δέν εἶναι τώρα τουλάχιστο κακό νά περιποιηθοῦν καλύτερα τὸ σῶμα της καὶ μέ λα-μπρά σάβανα νά στολίσουν ἐκεῖνη τὴν καθαρὴ καὶ ἀκηλί-

δωτη σάρκα. Είπε πώς πρέπει νά ρωτήσῃ τί θεωροῦσε ἡ ἁγία καλό γιά τήν περίστασι ἀυτή· γιατί δέν εἶναι σωστό νά τῆς προφέρομε ὑπηρεσία πού δέν τήν εὐχαριστοῦσε. Ὅπως δὴποτε ὅμως ὅ,τι εἶναι ἀγαπητό κι εὐάρεστο στό Θεό, τό ἐπιθυμοῦσε κι ἐκεῖνη.

Ἦταν κάποια ἐπικεφαλῆς τοῦ παρθενικοῦ χοροῦ μέ τό βαθμό τῆς διακόνισσας, πού λεγόταν Λαμπάδιο. Αὐτή ξέρει, εἶπε, τί ἤθελε νά γίνει κατά τήν ταφή της. Κι ὅταν τή ρώτησα γι' αὐτό (ἔτυχε νά εἶναι παρούσα στή συζήτηση), εἶπε μέ δάκρυα τά ἐξῆς:

Ἡ ἁγία ἐπιδίωξε τό στολισμό τοῦ καθαροῦ βίου· αὐτό εἶναι καί τῆς ζωῆς της τό ἐγκαλλώπισμα καί τό ἐντάφιο σάβανό της. Ὅσα ἀφοροῦν στόν καλλωπισμό τοῦ σώματος οὔτε στή ζωή της τά δέχτηκε οὔτε γιά τήν παρούσα περίστασι τά φύλαξε. Ὡστε δέν πρέπει νά θέλομε κάτι περισσότερο ἀπό ὅ,τι δέν ἔχει προπαρασκευαστεῖ.

Καί δέν μποροῦμε νά βροῦμε στά φυλαγμένα, εἶπα ἐγώ, κάτι πού εἶναι δυνατό νά εὐπρεπίσει τήν ἐκφορά;

Ποιά φυλαγμένα; εἶπε· ὅ,τι ἔχει φυλαχτεῖ τό ἔχεις στά χέρια σου. Νά, τό ἱμάτιο· νά, τό κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ, τά τριμμένα παπούτσια της. Νά, ὁ πλοῦτος της· νά, ἡ περιουσία της. Πέρα ἀπό αὐτά πού βλέπεις τίποτε δέν φυλάγεται σέ κρυμμένες κασέλες οὔτε εἶναι κλειδωμένο σέ ἀποθήκες. Μιά ἀποθήκη τοῦ πλοῦτου της γνώριζε, τό οὐράνιο θησαυροφυλάκιο²⁵. Ἐκεῖ φύλαξε τά πάντα καί στή γῆ δέν ἔχει μείνει τίποτε.

25. Ματθ. 6, 19-20.

Ἄν φέρω, τῆς εἶπα, ὅ,τι ἔχω ἐτοιμάσει ἐγώ γιά τήν ταφή μου, θά κάνομε μήπως κάτι πού δέν ἤθελε;

Δέν νομίζω, εἶπε, ὅτι αὐτό θά εἶναι ἀντίθετο ἀπό ὅτι ἤθελε. Γιατί θά τή δεχόταν καί στή ζωή της τήν τιμή αὐτή ἀπό σένα τόσο γιά τήν ἱερωσύνη πού τιμοῦσε πάντοτε, ὅσο καί γιά τό κοινό σας αἷμα. Δέ θά νόμιζε ξένο ἀπό αὐτήν ὅ,τι εἶναι τοῦ ἀδελφοῦ της. Γι' αὐτό καί παράγγειλε νά στολίσεις τό σῶμα της μέ τά δικά σου χέρια.

Ἄφοῦ πήραμε αὐτή τήν ἀπόφαση κι ἔπρεπε νά τυλίξομε μέ τά σεντόνια ἐκεῖνο τό ἱερό σῶμα, μοιράσαμε τά καθήκοντα καί καθένας ἔκανε γι' αὐτήν τό δικό του. Διέταξα κάποιον ἀπό τούς δικούς μου νά φέρει τήν ἐσθῆτα, ἐνῶ ἡ Οὐετιανή, πού ἀνέφερα, στολίζοντας μέ τά χέρια της τήν ἁγία ἐκείνη κεφαλή, ὅταν ἔφερε τό χέρι στό λαιμό της μέ κοιτάζει καί λέει.

Νά, τί λογιῆς περιδέραιο κρέμεται ἀπό τό λαιμό τῆς ἁγίας.

Καί ὅταν τό εἶπε αὐτό, λύνοντας ἀπό πίσω τό κούμπωμα ἄπλωσε τό χέρι καί μοῦ δείχνει ἕνα σιδερένιο σταυρό κι ἕνα δαχτυλίδι ἀπό τήν ἴδια ὕλη, πού κρεμασμένα καί τά δύο ἀπό λεπτή ἀλυσίδα ἦταν πάντα πάνω στήν καρδιά της. Κι ἐγώ εἶπα.

Ἄς τά πάρομε ἐμεῖς· ἐσύ κράτησε τό φυλαχτό τοῦ σταυροῦ· ἐμένα μοῦ φτάνει ἡ κληρονομιά τοῦ δαχτυλιδιοῦ.

Ἐξάλλου καί στοῦ δαχτυλιδιοῦ τή σφραγίδα ἦταν χα-

ραγμένος ο σταυρός. Τό κοίταξε ή γυναίκα καί μου λέει πάλι.

Δέν εἶναι ἄσκοπη ή ἐκλογή αὐτοῦ τοῦ ἀναμνηστικοῦ. Στή σφενδόνη τό δαχτυλίδι εἶναι κοῖλο καί εἶναι κρυμμένο ἐκεῖ κομμάτι ἀπό τό ξύλο τῆς ζωῆς. Κι ἔτσι ἀπό ἐπάνω ή σφραγίδα μέ τό σημεῖο πού ἔχει φανερώνει αὐτό πού εἶναι ἀπό κάτω.

Καί καθώς ἦταν καιρός νά τυλιχτεῖ μέσα στήν ἐσθῆτα τό καθαρό σῶμα καί ή ἐντολή τῆς μεγάλης μου ἔκανε ὑποχρεωτική αὐτή τή διακονία, ή μέτοχος ἐκείνης τῆς μεγάλης κληρονομίας πού μου παραστεκόταν καί μέ βοηθοῦσε μου λέει.

Μήν ἀφήσεις ἀμνημόνευτο τό μεγαλύτερο ἀπό τά θαύματα πού πέτυχε αὐτή ή ἁγία.

Ποιό εἶναι αὐτό; εἶπα ἐγώ. Ἐκείνη γύμνωσε σ' ἓνα μέρος τό στῆθος καί εἶπε.

Βλέπεις τό λεπτό καί ἀδιόρατο αὐτό σημεῖο κάτω ἀπό τό δέρμα; Μοιάζει μέ τρύπημα πού ἔγινε ἀπό λεπτή βελόνα.

Ταυτόχρονα ἔφερε τό λυχνάρι κοντύτερα στό μέρος πού μου ἔδειχνε. «Ποιό εἶναι λοιπόν τό ἀξιοθαύμαστο, εἶπα, ἄν ἔχει τό σῶμα της σ' αὐτό τό μέρος ἓνα ἀόρατο στίγμα;»

Αὐτό, λέει, εἶναι ἀνάμνηση πού ἔμεινε στό σῶμα τῆς μεγάλης βοήθειας τοῦ Θεοῦ. Ἐβγαλε κάποτε στό μέρος αὐτό ἓνα ἐπώδυνο σπειρί καί ἦταν κίνδυνος

νος ἢ νά ἀνοιχτεῖ ὁ ὄγκος ἢ ὅπωςδήποτε νά ἐξελιχθεῖ τό κακό σέ ἀθεράπευτο, ἄν πλησίαζε στήν περιοχή τῆς καρδιάς. Τήν παρακαλοῦσε, λέει, θερμά ἡ μητέρα καί τήν ἰκέτευε νά δεχτεῖ τή φροντίδα τοῦ γιαιτροῦ, γιατί κι αὐτή ἡ ἐπιστήμη φανερώθηκε ἀπό τό Θεό γιά τή σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ἐκείνη ὁμως κρίνοντας ὅτι τό νά γυμνώσει ἓνα μέρος τοῦ σώματος της μπροστά σέ μάτια ξένα ἦταν χειρότερο ἀπό ὅ,τι ἔπασχε, ὅταν ἦρθε τό βράδυ, ἀφοῦ τελείωσε τή συνηθισμένη ὑπηρεσία πού πρόσφερε στή μητέρα της, μπαίνοντας μέσα στό παναγιαστήριο, γονατίζει ὀλονυχτίς μπροστά στό Θεό τῶν ἰάσεων καί ἀνακατεύοντας μέ τή γῆ τό νερό πού ἔτρεξε ἀπό τά μάτια της, χρησιμοποίησε γιά τό πόνεμά της τόν πηλό τῶν δακρύων της. Καί ἐνῶ ἡ μητέρα της στενοχωριόταν καί τήν παρακαλοῦσε καί πάλι νά ὑποχωρήσει καί νά δεχτεῖ τόν γιαιτρό, ἐκείνη ἔλεγε· «Εἶναι ἀρκετό γιά τή θεραπεία τοῦ κακοῦ, ἄν ἡ μητέρα κάνει μέ τό χέρι της στόν τόπο αὐτό τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ». Ὅταν ἡ μητέρα της ἔβαλε μέσα στόν κόρφο της τό χέρι της γιά νά σφραγίσει τό μέρος, τό σφράγισμα γινόταν, πόνεμα ὁμως δέν ὑπῆρχε. Ἀλλά στή θέση τοῦ φρικτοῦ ἐκείνου ὄγκου εἶδαμε, εἶπε, αὐτό, τό μικρό σημάδι πού ἔμεινε ὡς τό τέλος, γιά νά θυμίζει τή θεία ἐπέμβαση καί νά εἶναι ἀφορμή καί θέμα ἀδιάκοπης εὐχαριστίας πρὸς τό Θεό.

Ὅταν τελειώσαμε τό ἔργο μας καί περιποιηθήκαμε τό σῶμα μέ ὅ,τι εἶχαμε, μᾶς λέει πάλι ἡ διακόνισσα.

Δέν πρέπει νά τή δοῦν οἱ μοναχές στολισμένη σά νύφη. Ἀλλά ἔχω φυλάξει ἓνα σκοῦρο ἱμάτιο τῆς μητέρας σας, πού εἶναι καλό νά τό ρίξομε ἐπάνω της,

γιά νά μή στολιστεῖ μέ τόν παράξενο αὐτό στολισμό
τῆς ἐσθήτας τό ἱερό αὐτό κάλλος.

Τηροῦσε ὅσα εἶχαν ἀποφασιστεῖ καί τῆς ρίξαμε τό
ιμάτιο. Αὐτή ὅμως ἔλαμπε καί μέσα στά σκοῦρα καί νο-
μίζω ὅτι ἡ θεία δύναμη εἶχε προσθέσει στό σῶμα της τή
χάρη αὐτή, ὥστε ἀκριβῶς σύμφωνα μέ τό ὄνειρό μου νά
φαίνεται ὅτι ἔβγαινε μιά ἀκτινοβολία ἀπό τήν ὁμορφιά
της.

Κι ἐνῶ ἐμεῖς ἀσχολούμαστε μ' αὐτά καί ἀντιλαλοῦσε ἡ
περιοχή ἀπό τίς ψαλμωδίες τῶν παρθένων ἀνάμικτες μέ
τούς θρήνους, δέν ξέρω πῶς ἀπό παντοῦ ὀλόγυρα, καθῶς
ξαφνικά εἶχε διαδοθεῖ ἡ φήμη, μαζεύτηκαν ὅλοι οἱ περι-
οικοὶ στό θάνατό της, ὥστε τό προαύλιο δέν ἦταν ἀρκε-
τό νά χωρέσει τούς μαζεμένους. Ἀφοῦ λοιπόν τελέσαμε
γύρω της ὀλονύκτια ἀγρυπνία μέ ὕμνους ὅπως σέ πανή-
γυρη μαρτύρων, ὅταν χάραξε ἡ αὐγή, τό πλῆθος, ὅσων
εἶχαν μαζευτεῖ ἀπό τήν περιοχή ἀνδρῶν καί γυναικῶν
μαζί, τάραζαν μέ τούς θρήνους τους τήν ψαλμωδία. Ἐγώ
μολονότι ἡ ψυχή μου ἀπό τή συμφορά ἦταν σέ κακή κα-
τάσταση, προσπαθοῦσα κατά τό δυνατόν νά μή λείψει τί-
ποτε ἀπό ὅσα ἔπρεπε κατά τήν κηδεῖα αὐτή. Χώρισα κα-
τά φύλο τό λαό πού εἶχε μαζευτεῖ κι ἀφοῦ ἀνάμιξα τίς
γυναῖκες μέ τίς μοναχές καί τούς ἄνδρες μέ τό τάγμα τῶν
μοναχῶν, ἐπέτυχα ἀπό τά δύο μέρη ν' ἀποτελεστεῖ μιά
εὐρυθμη καί ἁρμονική ψαλμωδία ὅπως στούς χορούς τῶν
ψαλτῶν συγκροτημένη μέ κοσμιότητα ἀπό τό κοινό ψάλ-
σιμο ὅλων. Ὅσο προχωροῦσε ἡ ἡμέρα λίγο λίγο κι εἶχε
γεμίσει ἀσφυκτικά ὁ ἀπόμακρος ἐκεῖνος τόπος ἀπό τό
πλῆθος τῶν μαζεμένων ἔφτασε ὁ προϊστάμενος ἐπίσκο-
πος τῶν τόπων ἐκείνων (Ἀράξιος ἦταν τό ὄνομά του κι
εἶχε ἔρθει μέ ὅλο τόν ἱερό κλῆρο) καί παρακαλοῦσε νά
πηγαίνει ἤρεμα τό σκῆνωμα, γιατί ἦταν πολύ τό μεταξύ

διάστημα καί τό πλήθος γιά μιά γρήγορη κίνηση θά γινόταν ἐμπόδιο. Καί μ' αὐτά τά λόγια προσκαλοῦσε ὅλους ὅσοι μετεῖχαν μαζί του στήν ἱερωσύνη, γιά νά μεταφέρουν ἐκεῖνοι τό σκῆνωμα.

Ἄφοῦ ἀποφασίστηκε ἔτσι καί ἦταν νά τή σηκώσουμε, σήκωσα ἐγώ τήν κλίνη καί κάλεσα κι ἐκεῖνον ἀπό τό ἄλλο μέρος κι ἀφοῦ κι ἄλλοι δύο τιμημένοι κληρικοί κράτησαν τό πίσω μέρος τοῦ κρεβατιοῦ, προχώρησα περπατώντας σιγά, ὅπως ἔπρεπε, καί ἡ πορεία μας γινόταν ἀργά. Γιατί ὁ λαός ἦταν πυκνός γύρω ἀπό τήν κλίνη καί ὅλοι δέν χόρταιναν αὐτό τό ἱερό θέαμα καί δέν ὑπῆρχε τρόπος νά διανύσουμε εὐκόλα τήν πορεία μας. Προπορευόταν ἀπό τή μιά καί τήν ἄλλη ὄχι μικρό πλήθος διάκονοι καί ὑπηρέτες πού πήγαιναν μπροστά ἀπό τό σκῆνωμα στήν πομπή στοιχημένοι, κρατώντας ὅλοι στά χέρια λαμπάδες ἀπό κηρί. Καί ὅλο αὐτό πού γινόταν ἦταν μιά μυστική πομπή ἀπό τή μιά ἄκρη ὡς τήν ἄλλη κι ἐπικρατοῦσε μιά μελωδία ὅπως ἡ ὑμνωδία τῶν τριῶν παίδων²⁶. Κι ἐνῶ ἡ ἀπόσταση ἀπό τήν ἄκρη ἐκείνη ὡς τόν οἶκο τῶν μαρτύρων ὅπου ἦταν καί τά σώματα τῶν γονέων ἦταν ἐπτά ἢ ὀχτώ στάδια²⁷, μόλις μπορέσαμε νά κάνομε τό δρόμο αὐτό ὀλόκληρη τήν ἡμέρα. Δέν ἄφηνε τό πλήθος πού ἀκολουθοῦσε καί τό ἄλλο πού ὀλοένα προσθέτονταν νά προχωρήσουμε ὅπως θέλαμε. Ὅταν περάσαμε τήν πόρτα τοῦ οἴκου, ἀποθέσαμε τήν κλίνη καί πρῶτα ἐπιδοθήκαμε στήν προσευχή. Ἡ προσευχή μας ἔγινε ἀφορμή θρήνου γιά τό λαό. Γιατί, ὅταν σταμάτησε ἡ ψαλμωδία καί ἀντίκρουσαν οἱ παρθένες τό ἱερό της πρόσωπο καί φανερωνό-

26. Δαν. 3, 51.

27. Χίλια πεντακόσια περίπου μέτρα.

ταν πιά ή σορός τῶν γονέων πού κοντά της ἦταν ἀποφασισμένο νά καταθέσομε τό σκῆνος της, ἔβαλε κάποια μιάν ἄτοπη κραυγή, ὅτι ἔπειτα ἀπό τή στιγμή αὐτή δέν θά ξαναδοῦμε πιά τό θεῖο αὐτό πρόσωπο. Ὅμοια φωνή ἔβαλαν καί οἱ ἄλλες παρθένες καί πέρασε μία ἄτακτη σύγχυση τήν κόσμια ἐκείνη καί ἱεροπρεπῆ ψαλμωδία, καθῶς ὅλοι ταράχτηκαν ἀπό τό θρῆνο τῶν παρθένων. Μέ δυσκολία κάποτε, μετά ἀπό δικό μου νεῦμα νά κάνουν σιωπή καί μέ τήν ὑπόδειξη τοῦ κήρυκα γιά προσευχή καί φωνάζοντας μέσα στήν ἐκκλησία τίς συνηθισμένες ἐπικλήσεις, ἔλαβε ὁ λαός τή στάση τῆς προσευχῆς.

Κι ὅταν ἡ προσευχή ἔλαβε τό τέλος πού ἔπρεπε, μέ κατέλαβε ἕνας φόβος τῆς θείας ἐντολῆς πού ἐμπόδιζε νά ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἀσχημοσύνη τοῦ πατέρα καί τῆς μητέρας. Πῶς θά μπορέσω, εἶπα, ν' ἀποφύγω αὐτό τό κατάκριμα, παρατηρώντας στά σώματα τῶν γονέων τήν κοινή ἀσχημοσύνη τῆς ἀνθρώπινης φύσης, πού, ὅπως εἶναι φυσικό, εἶχαν ἐξαρθρωθεῖ καί διαλυθεῖ καί εἶχαν μεταβληθεῖ σέ ἀσχημο καί δύσμορφο θέαμα; Καί ἐνῶ σκεφτόμουν αὐτά καί ἡ ἀγανάκτηση τοῦ Νῶε κατά τοῦ γιου του²⁸ ἐπέτεινε τό φόβο μου, ἡ ἱστορία τοῦ Νῶε μέ συμβουλεύει τό πρακτέο. Πρὶν ἀντικρύσομε τά σώματά τους, καλύφθηκαν μέ καθαρό σεντόνι, πού ἀμέσως μέ τό ἄνοιγμα τοῦ καλύμματος ἔμπαινε τό σεντόνι ἀπό τή μιὰ καί τήν ἄλλη ἄκρη. Κι ἀφοῦ σκεπάστηκαν ἔτσι τά σώματα μέ τό σεντόνι, σηκώνοντας ἀπό τήν κλίνη τό ἱερό ἐκεῖνο σῶμα ἐγώ καί ὁ τοπικός ἐπίσκοπος πού ἀνέφερα, τό ξαπλώσαμε δίπλα στή μητέρα, ἀπαγγέλλοντας κοινές καί γιά τίς δύο εὐχές. Αὐτό σ' ὄλη τους τή ζωή ζητοῦσαν κι οἱ δύο ἀπό τό Θεό, ν' ἀνταμώσουν τά σώματά τους τό ἕνα τό ἄλλο μετά τό

28. Γεν. 9, 20.

θάνατο και νά μή διασπαστεῖ οὔτε στό θάνατο ὁ σύνδεσμός τους στή ζωή.

Ἄφοῦ ἐκπληρώσαμε ὅλα τά καθιερωμένα γιά τήν ἐκφορά κι ἔπρεπε πάλι νά ἐπιστρέψουμε, ἔπεσα πάνω στόν τάφο κι ἀφοῦ ἀσπάστηκα τό χῶμα, πῆρα πάλι τό δρόμο σκυφτός και δακρυσμένος· συλλογιζόμουν τί ἀγαθό χάθηκε ἀπό τή ζωή. Στό δρόμο μου κάποιος ἐπιφανής ἀπό τούς στρατιωτικούς πού εἶχε μιὰ στρατιωτική διοίκηση σέ μιὰ πολίχνη στόν Πόντο, τῆς ὁποίας τό ὄνομα εἶναι Σεβαστόπολις, πού ζοῦσε μαζί μέ τούς ὑπηκόους του, μέ ὑποδέχτηκε φιλόφρονα ὅταν ἔφτασα ἐκεῖ. Στενοχωρήθηκε πολύ ὅταν ἄκουσε τή συμφορά (ἦταν ἀπό τή γενιά μας, συγγενής και φίλος) και μοῦ εἶπε και αὐτός κοντά στούς ἄλλους γι' αὐτήν ἓνα θαῦμα πού εἶχε κάνει· αὐτό και μόνο θά περιλάβω στήν ἱστορία μου και θά τελειώσω τή συγγραφή μου. Ὅταν σταματήσαμε τά δάκρυα και μιλούσαμε ἤρεμα ἀπευθύνθηκε σ' ἐμένα και μοῦ εἶπε. «Ἄκουσε πόσο σπουδαῖο και πόσο μεγάλο ἀγαθό ἔφυγε ἀπό τή ζωή μας». Κι ἄρχισε νά μοῦ διηγεῖται.

Μᾶς ἦρθε κάποτε ἡ ἐπιθυμία, σ' ἐμένα και τή γυναῖκα μου, νά ἐπισκεφθοῦμε ἀπό ἐνδιαφέρον τό φροντιστήριο τῆς ἀρετῆς. Γιατί ἔτσι νομίζω πρέπει νά λέμε, εἶπε, τό μέρος ἐκεῖνο ὅπου ζοῦσε ἡ μακάρια ἐκείνη ψυχή. Μαζί μας ἦταν και τό κορίτσι μας, πού εἶχαν πονέσει τά μάτια του ἀπό κάποια λοιμώδη ἀρρώστια. Παρουσίαζε ἓνα θέαμα ἀποκρουστικό και ἐλεεινό· εἶχε μεγαλώσει ὁ χιτώνας τοῦ ματιοῦ γύρω ἀπό τήν κόρη και ἄσπριζε ἀπό τήν ἀρρώστια. Μόλις ὅμως μπήκαμε μέσα στή θεία ἐκείνη διαμονή μοιράζοντας ἐγώ κι ἡ σύζυγός μου κατά φύλο τήν ἐπίσκεψή μας, ἐγώ ἤμουν στό ἀνδρικό τμήμα, ὅπου ἡγούμενος ἦταν ὁ ἀδελφός σου Πέτρος, και ἐκείνη μπῆκε στό γυναικεῖο και ἦταν μαζί μέ τήν ἀγία. Ἄφοῦ μείναμε ἀρκετό χρονικό διάστημα, κρίναμε πώς ἦταν καιρός νά ἀναχωρή-

σομε από τό μοναστήρι. Είχαμε σηκωθεί γι' αναχώρηση και οί εκδηλώσεις τῆς αγάπης ἦταν ἴσες γιά μᾶς κι από τούς δύο τους. Κι ἐμένα ὁ ἀδελφός σου μέ καλοῦσε νά μείνω και νά καθίσω στό πνευματικό τραπέζι και ἡ μακά-ρια ἀδελφή σου δέν ἄφηνε τή γυναίκα μου, ἀλλά ἔχοντας στήν ἀγκαλιά της τό κορίτσι μας ἔλεγε ὅτι δέν θά τῆς τό ἔδινε προτοῦ καθίσουν στό τραπέζι και τούς φιλοξενήσει μέ τόν πλοῦτο τῆς εὐσέβειάς της. Φιλώντας τό παιδί κα-τά τά συνηθισμένα και πλησιάζοντας τό στόμα στά μάτια του, ὅταν εἶδε τί εἶχε πάθει γύρω ἀπό τήν κόρη, λέει.

Ἄν μοῦ κάνετε τή χάρη και μείνετε μαζί μας στό τραπέζι, θά σᾶς δώσω κι ἐγώ ὄχι μικρή ἀνταμοιβή γι' αὐτή τήν τιμή.

«Ποιά ἀνταμοιβή;» εἶπε ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ.

Ἔχω φάρμακο, εἶπε ἡ μεγάλη, πού ἔχει τή δύνα-μη νά θεραπεύσει τό πάθος τοῦ ματιοῦ.

Μοῦ φέρνουν μήνυμα ἀπό τό γυναικωνίτη γιά τήν υπόσχεση ἐκείνη και μείναμε μετά χαρᾶς, δίνοντας λίγη σημασία στήν ἀνάγκη ν' ἀναχωρήσουμε.

Τελείωσε τό τραπέζι και ὀλοκληρώσαμε και τήν προ-σευχή. Ὁ μέγας Πέτρος φιλοξένησε κι εὐχαρίστησε ἐμένα μέ τή γενναιοδωρία του και ἡ ἅγια Μακρίνα περι-ποιήθηκε τή γυναίκα μου μέ κάθε εὐπρέπεια και καλο-σύνη, κι ἔτσι εὐχαριστημένοι και χαρούμενοι ξαναπήρα-με τον ἴδιο δρόμο και ὁδοιπορώντας διηγούμαστε τά δι-κά του καθένas στόν ἄλλο. Ἐγώ διηγούμουν ὅσα εἶδα και ἄκουσα στόν ἀνδρῶνα κι ἐκείνη ἐξιστοροῦσε τό κα-θένα λεπτομερῶς κι ὅπως γίνεται σέ ἱστορίες νόμιζε ὅτι δέν ἔπρεπε νά παραλείψει ἀκόμα και τό πιό μικρό. Καί

διηγώντας τα όλα μέ τή σειρά σά νά ἔκανε συγγραφή, ὅταν ἔφτασε στό σημείο ἐκεῖνο πού τῆς δόθηκε ἡ ὑπόσχεση τῆς θεραπείας τοῦ ματιοῦ, διέκοψε τή διήγησή της καί εἶπε.

Τί εἶναι αὐτό πού πάθαμε; Πῶς ξεχάσαμε τήν ὑπόσχεσή της, τό θεραπευτικό ἐκεῖνο κολλύριο;

Στενοχωρήθηκα κι ἐγώ μαζί της γιά τήν ἀμέλειά μας καί πρόσταξα κάποιον νά τρέξει γρήγορα γιά τό φάρμακο. Κοιτάζει κατά τύχη ἡ μικρή, πού ἦταν στά χέρια τῆς τροφοῦ της, πρὸς τή μητέρα της καί ἡ μητέρα παρατηρώντας τά μάτια τοῦ παιδιοῦ λέει μέ δυνατή φωνή γεμάτη ἀπό χαρά καί ἐκπληξη αὐτά.

Πάψε νά στενοχωριέσαι γιά τήν ἀμέλειά μας. Νά, δέν χάσαμε τίποτε ἀπό ὅσα μᾶς ὑποσχέθηκε· ἀλλά τό ἀληθινό φάρμακο πού θεραπεύει τίς ἀρρώστιες, πού εἶναι ἡ θεραπεία μέ τήν προσευχή, καί μᾶς τό ἔδωσε καί ἔκανε ἤδη τήν ἐνέργειά του. Δέν ἔμεινε τό παραμικρό ἀπό τήν ἀρρώστια τοῦ ματιοῦ της, ἀλλά τό καθάρισε τό θεῖο ἐκεῖνο φάρμακο.

Κι ἐνῶ τά ἔλεγε αὐτά, ἀγκαλιάζει καί ἡ ἴδια τό παιδί καί τό βάζει καί στά δικά μου χέρια. Ἐγώ ἀναλογίστηκα τότε τά θαύματα τοῦ Εὐαγγελίου γιά τά ὁποῖα ὑπάρχει δυσπιστία καί εἶπα.

Γιατί εἶναι ὑπερβολικό ν' ἀποκαθιστᾷ ὁ Θεός τήν ὄραση τῶν τυφλῶν, τή στιγμή πού τώρα ἡ δούλη του κατορθώνει τίς θεραπείες ἐκεῖνες μέ τήν πίστη σ' αὐτόν πού πραγματοποιεῖ κάτι ὄχι πολύ κατώτερο ἀπό ἐκεῖνα τά θαύματα;

Τά ἔλεγε αὐτά κι ἡ φωνή του πνιγόταν στούς λυγμούς καί τά δάκρυα κυλοῦσαν ἄφθονα κατά τή διήγησή του. Αὐτά εἶπε ὁ στρατιωτικός.

Ἔσα ἄλλα παρόμοια ἄκουσα ἀπό ὄσους ἔζησαν μαζί της καί γνωρίζουν λεπτομέρειες γι' αὐτήν, δέν νομίζω πώς εἶναι ἀκίνδυνο νά τά περιλάβω στή διήγησή μου. Γιατί οἱ πολλοί κρίνουν τήν ἀξιοπιστία τῶν λεγομένων ἀνάλογα μέ τά δικά τους μέτρα²⁹. Ὅ,τι ξεπερνᾷ τή δυνατότητα τοῦ ἀκροατῆ τό περιφρονοῦν, θεωρώντας το ψέμα καί ὄχι ἀληθινό. Γι' αὐτό παραλείπω τήν ἀπίστευτη ἐκείνη σοδειά κατά τήν πείνα, πώς, ἐνῶ ἔπαιρναν τό σιτάρι γιά τίς ἀνάγκες τους, δέ γινόταν καθόλου αἰσθητή ἡ ἀφαίρεση, ἀλλά παρέμενε ἴσο στόν ὄγκο καί προτοῦ μοιρασθεῖ τίς ἀνάγκες ἐκείνων πού ζητοῦσαν καί ἔπειτα ἀπό αὐτό. Παραλείπω καί ἄλλα πιά παράδοξα ἀπό αὐτά, θεραπείες ἀσθενειῶν, καθάρσεις ἀπό δαίμονες, προφητεῖες ἀληθινές γιά ὄσα ἔμελλαν νά συμβοῦν. Ὅλα αὐτά ὄσοι τά γνωρίζουν ἀκριβῶς πιστεύουν πώς εἶναι ἀληθινά κι ἄς εἶναι πάνω ἀπό πίστη· οἱ πιά ὑλόφρονες ὄμως τά θεωροῦν ἔξω ἀπό τό ἐνδεχόμενο· αὐτοί δέν ξέρουν ὅτι ἡ διανομή τῶν χαρισμάτων γίνεται ἀνάλογα μέ τήν πίστη, περιορισμένη γιά τούς ὀλιγόπιστους, ἀπλόχερη γιά ὄσους ἔχουν τήν εὐρυχωρία τῆς πίστεως μέσα τους. Γιά νά μή ζημιωθοῦν λοιπόν οἱ πιά ὀλιγόπιστοι ἀπό τίς δωρεές τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτό ἀκριβῶς παραιτήθηκα ἀπό τήν παραπέρα ἐξιστόρηση τῶν θαυμάτων τῶν πιά ὑψηλῶν. Θεώρησα ὅτι ἦταν ἀρκετό νά διηγηθῶ τήν ἱστορία της μ' αὐτά πού εἶπα.

29. Βλ. Θουκυδ. 2, 35, 2.

ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ¹

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄

ΣΤΟΥΣ ΠΡΟΕΣΤΟΥΣ ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ
ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΟΥΣ.
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΣΚΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ
ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΑΙ ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΑΡΧΑΡΙΟΙ
ΝΑ ΥΠΟΤΑΣΣΟΝΤΑΙ Σ' ΑΥΤΟΥΣ

184.— Ἄν εἶσαι προϊστάμενος ἀδελφῶν, φρόντιζέ τους μέ αὐστηρότητα καί εὐσπλαγχνία, διδάσκοντάς τους τήν

1. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολή καί ἡ ἐπομένη συνετάγησαν ὑπό τοῦ Ἀββᾶ Δωροθέου, ἀσκητοῦ τῆς Παλαιστίνης κατά τόν 6ον μ.Χ. αἰῶνα. Διετέλεσε Μοναχός τῆς Μονῆς Σερίδου καί μαθητής τῶν Ὁσίων Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, πνευματικῶν ὀδηγῶν τῆς Μονῆς. Τόν Ὁσιο δέ Ἰωάννη τόν προφήτη διακόνησε κατά τά τελευταῖα ἑννέα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὡς ὑποτακτικός αὐτοῦ. Διακόνησε καθ' ὑπακοήν ἐπίσης τοὺς ξένους, τοὺς ἀσθενεῖς στό Νοσοκομεῖο τῆς Μονῆς καί τοὺς ἀδελφούς τῆς Μονῆς, ὡς πνευματικός ὀδηγός αὐτῶν.

Μετά τόν θάνατο τοῦ Ἠγουμένου, Ἀββᾶ Σερίδου καί τοῦ Ἀββᾶ Ἰωάννου, ἐνῶ μετέβη εἰς τόπον ἐρημικό μεταξύ Γάζης

πράξη τῆς μοναχικῆς ζωῆς, μέ λόγια καί μέ ἔργα, περισσότερο ὁμως μέ ἔργα, ἐπειδή τό καλό παράδειγμα εἶναι πιά ἀποτελεσματικό. Καί ἄν μπορεῖς, νά τούς γίνεσαι ὑπόδειγμα καί στά διακονήματα πού ἀπαιτοῦν σωματικό κόπο. Ἄν ὁμως εἶσαι φιλάσθενος, νά τούς παραδειγματίζεις μέ τήν καλή σου πνευματική κατάσταση καί μέ τούς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού ἀπαριθμεῖ ὁ Ἀπόστολος, δηλαδή τήν ἀγάπη, τή χαρά, τήν εἰρήνη, τή μακροθυμία, τή χρηστότητα, τήν ἀγαθοσύνη, τήν πίστη, τήν πραότητα καί τήν ἀντίπαλο ὄλων τῶν παθῶν, τήν ἐγκράτεια (Γαλ. 5, 22-23). Ὅταν γίνονται σφάλματα, νά μήν ἐκφράζεις ἔντονη ἀγανάκτηση, ἀλλά νά ὑποδεικνύεις ἤρεμα τή βλάβη πού προέκυψε ἀπό τό λάθος πού ἔγινε καί, ἄν χρειαστεῖ νά ἐπιτιμήσεις κάποιον, ν' ἀναζητεῖς τήν κατάλληλη στιγμή. Νά μήν παρατηρεῖς μέ ἄκαμπτη αὐστηρότητα τά μικρά σφάλματα, σάν νά εἶσαι ὁ ἴδιος τέλειος, οὔτε συνέχεια νά ἐλέγχεις. Γιατί αὐτό εἶναι φορτικό πρᾶγμα καί ἀπό τή συνήθεια τοῦ ἐλέγχου φτάνει

καί Μαΐουμᾶ, γιά νά ζήσει βίο ἡσυχαστικό, μοναχοί τῆς Μονῆς, πού εἶχαν κοντά του ἀναπαυθῆ, τόν ἀνεκάλυψαν καί τοῦ ἐδήλωσαν, ὅτι θά παραμείνουν κοντά του ὑπό τήν πνευματική καθοδήγησή του. Στό θέλημα αὐτῶν ὑποταχθεῖς ἐπειδή τό ἐθεώρησε ὡς θέλημα Θεοῦ, ἴδρυσε Μονή μεταξύ Γάζης καί Ἀσκάλωνος, στήν ὁποία διετέλεσε πρότυπο Ἠγουμένου.

Ἐκτός τῶν ἐπιστολῶν, διεσώθησαν διδασκαλίες καί διάφορα ρητά αὐτοῦ, πού ἀνάγονται εἰς αὐτήν τήν περίοδο.

Οἱ δύο ἐπιστολές, πού παρατίθενται μεταγλωττισμένες, ἀπευθύνονται εἰς Ἠγουμένους Μονῶν καί μαθητές καί ἀποτελοῦν ἀξιωματικῶς κεφάλαια Ποιμαντικῆς Συμβουλευτικῆς (βλ. Ἀββᾶ Δωροθέου, Ἔργα Ἀσκητικά, Εἰσαγωγή-κείμενο-μετάφραση-σχόλια-πίνακες, ἐκδ. «Ἐτοιμασία» Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Καρέας 1983, σ. 398-405· 414-417).

κανείς στην αναισθησία και την άδιαφορία. Μή δίνεις έντολές με τρόπο προστακτικό, αλλά με ταπείνωση, σάν νά μελετᾶτε μαζί με τόν ἀδελφό τό θέμα. Γιατί ὁ λόγος πού ἔχει αὐτή τή βάση γίνεται προτρεπτικός καί ὄχι ἐπιτακτικός καί πείθει καί ἀναπαύει περισσότερο τόν πλησίον.

185.— Ὅταν πάλι ὁ ἀδελφός σου εἶναι ταραγμένος καί ἀντιστέκεται σ' αὐτά πού τοῦ λές, φύλαξε τή γλώσσα σου νά μήν βγάλει οὔτε ἓνα ὀργίλο λόγο καί μήν ἀφήνεις τήν καρδιά σου νά ὑπερηφανευτεῖ ἀπέναντί του, ἀλλά θυμήσου ὅτι ὁ ἀδελφός σου εἶναι μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καί εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πού ἐπηρεάζεται ἀπό τόν κοινό μας ἐχθρό. Σπλαγχνίσου την λοιπόν, γιατί εἶναι πιθανόν ὁ διάβολος, χρησιμοποιώντας τό δικό σου θυμό, νά τήν αἰχμαλωτίσει καί νά τή θανατώσει μέ τή μνησικακία καί ἔτσι νά χαθεῖ, ἀπό δική σου ἀπροσεξία, μιά ψυχή «για τήν ὁποία ὁ Χριστός πέθανε». (Α' Κορ. 8, 11)². Καί

2. «Εἰ τοίνυν συμβῆ σε κατά περιστάσιν τινα ἐκδημῆσαι τῆς κέλλης, περιτεθωρακισμένος τόν φόβον τοῦ Θεοῦ, καί ἐνιδρυσάμενος τῇ χειρί τήν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καταπαλαίσας πάσῃ ἐγκρατεῖᾳ τάς τῶν ἡδονῶν προσβολάς, αὐτίκα τῆς χρείας γενομένης, ἀποπήδησον μή ἐγχρονίσας ἀλλ' ὄξει τῇ πτερῇ χρησάμενος πρὸς τήν ἐπάνοδον, ὥσπερ τις ἄκακος περιστερά, πρὸς τήν ἐκπέμφασάν σε κιβωτόν αὐτομολήσας, ἐν στόματι φέρων τά ἐλέη Χριστοῦ· οὕτω τε πείθων τούς λογισμούς τούς ἔνδον ἄβατον εἶναι τήν ἐπί παντός ἑτέρου τόπου σωτηριώδη ἀνάπαυσιν. Νέος ὢν εἴτε τήν σάρκα εἴτε τό φρόνημα φεῦγε τήν συνδιαγωγὴν τῶν ὁμηλικῶν, καί ἀποδίδρασκε ἀπ' αὐτῶν ὡς ἀπό φλογός. Πολλούς γάρ ἐμπρήσας δι' αὐτῶν ὁ ἐχθρός τῶ αἰωνίῳ πυρί παρέδωκε, πνευματικῇ δῆθεν ἀγάπῃ εἰς τό τῶν πενταπολιτῶν μυσαρὸν βάραθρον ἐγκαταστρέψας αὐτούς» (Μ. Βασ. PG 31, 637 Β).

νά μὴν ξεχνᾶς ὅτι καὶ σύ θά κριθεῖς γιὰ τὴν ἴδια ἁμαρτία τῆς ὀργῆς. Ἔχοντας λοιπὸν συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας σου, συμπάθησε τὸν ἀδελφὸ σου, καὶ εὐχαρίστησε τὸ Θεό, γιατί σου δόθηκε ἀφορμὴ νά συγχωρέσεις, ὥστε νά συγχωρεθεῖς καὶ ἐσύ ἀπὸ τὸ Θεό γιὰ τίς μεγαλύτερες καὶ περισσότερες ἁμαρτίες σου. Γιατί λέει ἡ Γραφή: «Συγχωρέστε γιὰ νά συγχωρεθεῖτε» (Λουκ. 6, 37). Ἀλλά μήπως νομίζεις ὅτι ὁ ἀδελφός σου βλάπτεται ἀπὸ τὴ μακροθυμία σου; Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμως μᾶς παραγγέλλει νά νικᾶμε τὸ κακὸ μὲ τὸ καλὸ (Ρωμ. 12, 21) καὶ ὄχι τὸ κακὸ μὲ τὸ κακὸ. Καὶ οἱ Πατέρες λένε: «Ἐάν, ἐπιτιμώντας κάποιον, ὀργιστεῖς, ἱκανοποιήσες τὸ δικό σου πάθος»³. Καὶ κανένας βέβαια μυαλωμένος ἄνθρωπος δέν γκρεμίζει τὸ σπίτι του γιὰ νά κτίσει τὸ σπίτι τοῦ διπλανοῦ του.

186.— Ἄν ὁμως συνεχίζεται ἡ ταραχὴ, βίασε τὴν καρδιά σου καὶ προσευχήσου λέγοντας: «Φιλάνθρωπε καὶ φιλόψυχε Θεέ μου, Σύ πού ἀπὸ τὴν πολλὴ Σου ἀγαθότητα μᾶς ἔφερες ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στή ζωὴ, γιὰ ν' ἀπολαύσουμε τὰ ἀγαθὰ Σου καὶ, μολονότι παραβήκαμε τίς ἐντολές Σου, μᾶς ξαναμάζεψες κοντά Σου μὲ τὸ Αἷμα τοῦ Μονογενοῦς Σου Υἱοῦ, τοῦ Σωτήρα μας, ἔλα καὶ τώρα καὶ στάσου κοντά μας τὴν ὥρα αὐτὴ τῆς ἀσθενείας μας καὶ ἐπιτίμησε τὴν ταραχὴ τῆς καρδιάς μας, ὅπως ἀκριβῶς ἐπιτίμησες τότε τὴ φουρτουνιασμένη θάλασσα. Κάμε ὥστε νά μὴ στερηθεῖς τὴν ἴδια ὥρα καὶ τὰ δυὸ παιδιὰ Σου πού τὰ θανάτωσε ἡ ἁμαρτία καὶ μὴ μᾶς πεῖς ποτέ: 'Τί καὶ

3. «Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος: "Ἐάν τινι ἐπιτιμῶν, εἰς ὀργὴν κινήθῃς, ἴδιον πάθος πληροῖς. Οὐ γάρ ἵνα ἄλλους σώσης, σεαυτὸν ἀπολέσεις'» (Αβ. Μακ. P.G. 65, 269B).

ἂν ἔχουσα γιά σᾶς τό Αἷμα μου, ποιᾶ ἡ ὠφέλεια καί ἂν κατέβηκα γιά σᾶς στόν Ἄδη»; (Ψαλ. 29, 10) καί Ἐληθινά σᾶς λέω, δέν σᾶς γνωρίζω (Ματθ. 25, 12), ἄγιά σᾶς τελείωσε τό λάδι καί σβήσανε οἱ λαμπάδες σας'». Καί ἀφοῦ ἠρεμήσει ἡ καρδιά σου μετά ἀπ' αὐτήν τήν προσευχή, μπορεῖς μέ σύνεση καί ταπείνωση, σύμφωνα μέ τήν Ἀποστολική ἐντολή «νά τόν ἐλέγξεις, νά τόν ἐπιτιμήσεις, νά τόν παρηγορήσεις» (Β' Τιμ. 4, 2), νά τόν διορθώσεις μέ συμπάθεια, σάν ἄρρωστο μέλος, καί νά τόν θεραπεύσεις. Γιατί τότε ἀποδέχεται καί ὁ ἀδελφός τή διορθωση ὀλοκαρδα, καταδικάζοντας τόν ἑαυτόν του γιά τή σκληρότητα του. Ἔτσι μέ τήν εἰρήνη σου, εἰρηνεύεις καί τή δική του καρδιά. Τίποτα λοιπόν, νά μή σέ χωρίσει ἀπό ἐκεῖνα πού μᾶς παρέδωσε ὁ Χριστός, πού εἶπε: «Μάθετε ἀπό μένα ὅτι εἶμαι πράος καί ταπεινός στήν καρδιά» (Ματθ. 11, 29). Γιατί πρέπει νά φροντίζεις πάντοτε νά βρίσκεσαι σέ εἰρηνική κατάσταση, ὥστε νά μή θολώνει ἡ καρδιά σου, οὔτε μέ προφάσεις, πού μέ πρώτη ματιά φαίνονται δίκαιες, οὔτε ἐξαιτίας, δῆθεν μιᾶς ἐντολῆς. Ἀλλά νά ἔχεις τή βεβαιότητα ὅτι ὅλες τίς ἐντολές τίς ἐπιβάλλουμε γιά χάρη τῆς ἀγάπης καί τῆς καθαρότητος τῆς καρδιάς. Καί ὅταν ἔτσι οἰκονομεῖς τόν ἀδελφό, θ' ἀξιωθείς ν' ἀκούσεις ἐκεῖνη τή φωνή πού λέει: «Ἄν βγάλεις ἀπό ἀνάξιο ἄξιο, θά γίνεις σάν τό στόμα μου» (Ἱερ. 15, 19).

187.— Ἄν εἶσαι ὑποτακτικός μή δίνεις ἐμπιστοσύνη στήν καρδιά σου, γιάτί αὐτή εἶναι τυφλωμένη ἀπό τίς πολλές ἐμπαθεῖς καταστάσεις της. Καί νά μήν ἀκολουθεῖς σέ κανένα θέμα τήν κρίση σου οὔτε νά βεβαιώνεσαι μέσα σου γιά κάτι, πρίν ρωτήσεις καί πάρεις τή γνώμη τοῦ προεστοῦ σου. Οὔτε νά λογίζεσαι ἢ νά νομίζεις ὅτι αὐτά πού σκέπτεσαι ἐσύ εἶναι πιό λογικά καί πιό δίκαια ἀπ' αὐτά πού σοῦ λέει ἐκεῖνος. Οὔτε νά γίνεις ἐξεταστής τῶν ἔργων του, καί πολλές φορές πλανημένος ἐλεγκτής.

Αὐτή εἶναι ἀπάτη τοῦ πονηροῦ, γιά νά σέ ἐμποδίσει νά ὑποταχθεῖς σέ ὅλα μέ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη καί νά χάσεις τή σίγουρη σωτηρία πού προέρχεται ἀπ' αὐτή. Νά ὑποτάσσεται εἰρηνικά καί νά πορεύεσαι ἀκίνδυνα καί χωρίς παραστρατήματα στό δρόμο πού χάραξαν οἱ Πατέρες. Βίαζε σέ ὅλα τόν ἑαυτό σου καί κόβε τό θέλημά σου. Καί ἔτσι ὅταν, μέ τή Χάρη τοῦ Χριστοῦ, συνηθίσεις ἀπό τήν ἐπανάληψη νά τό κόβεις, τότε αὐτό θά γίνεται ἀβίαστα καί χωρίς νά θλίβεσαι, σάν νά γίνεται πάντα τό δικό σου. Γιατί δέν θέλεις πιά νά γίνονται τά πράγματα ὅπως θέλεις, ἀλλά τά θέλεις ὅπως γίνονται⁴, καί ἔτσι ζεῖς μέ ὅλους εἰρηνικά. Αὐτά βέβαια ἐφαρμόζονται ὅταν δέν ὑποχρεώνεσαι νά παραβεῖς ἐντολή τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν Πατέρων. Ἀγωνίζου νά κατορθώνεις νά μέμφεσαι τόν ἑαυτό σου στό καθετί καί νά προσέχεις μέ κάθε τρόπο νά μή δί-

4. «Ἐπειδή, φησί, μή γίνεται τά πράγματα ὡς βουλόμεθα, ὡς γίνεται βουλόμεθα· ἐγώ δέ τοῖς μέν πράγμασι τήν γνώμην συγκατατίθεσθαι οὐ καταδέχομαι· τό δέ ἀβουλήτως τινος ποιεῖν τι τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἀποδοκιμάζω. Οὔτε γάρ ὑμῖν τοῖς ἰατροῖς τό καίειν τόν ἄρρωστον, ἢ ἄλλως ποιεῖ ἀλγεῖν, βουλητόν· ἀλλ' οὖν καταδέχεσθε πολλάκις τῇ δυσχερείᾳ τοῦ πάθους ἐπόμενοι· Οὔτε οἱ πλείοντες ἐκουσίως ἐκβάλλουσι τό ἀγώγιμα· ἀλλ' ὥστε διαφυγεῖν τά ναυάγια, ὑφίστανται τήν ἐκβολήν, τόν ἐν πενίᾳ βίου τοῦ ἀποθανεῖν προτιμῶντες. Ὡστε καί ἡμᾶς οἴου ἀλγεινῶς μέν καί μετά μυρίων ὀδυρμῶν φέρειν τόν χωρισμόν τῶν ἀφισταμένων· φέρειν δ' οὖν ὅμως. Ἐπειδή τοῦ Θεοῦ καί τῆς ἐπ' αὐτόν ἐλπίδος οὐδέν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐρασταῖς προτιμότερον» (Μ. Βασ. PG 32, 608AB).

νεις σημασία και ὄντοτητα στόν ἑαυτόν σου⁵, οὔτε νά ζητᾶς οἱ ἄλλοι νά σοῦ δίνουν, και νά πιστεύεις ὅτι ὅλα, ἀκόμα και τά πιό εὐτελή πού μᾶς συμβαίνουν, εἶναι κάτω ἀπό τήν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ και νά ὑπομένεις ἀτάραχα ὅ,τι σοῦ συμβαίνει. Νά πιστεύεις ἀκόμα ὅτι οἱ ἀτιμίες και οἱ βρισιές εἶναι φάρμακα πού θεραπεύουν τήν ὑπερηφάνεια τῆς ψυχῆς σου. Νά εὐχесαι πάρα πολύ γι' αὐτούς πού σέ ἐξευτελίζουν, σάν νά ἦταν ἀληθινοί γιατροί. Νά εἶσαι βέβαιος ὅτι ἐκεῖνος πού μισεῖ τήν ἀτίμωση, μισεῖ τήν ταπείνωση, και ἐκεῖνος πού ἀποφεύγει ὄσους τόν προσβάλλουν, ἀποφεύγει τήν πραότητα. Νά μή θέλεις νά γνωρίσεις τήν κακία τοῦ πλησίον σου και νά μή δέχесαι τίς ὑποψίες πού σοῦ ὑποβάλλει ὁ λογισμός σου ἐναντίον του. Και ἂν ἀκόμα, ἀπό ἀνθρώπινη ἀδυναμία ξεφυτρώσουν οἱ ὑποψίες στό νοῦ σου, προσπάθησε νά τίς μεταβάλεις σέ καλές σκέψεις. Νά εὐχαριστεῖς γιά ὅλα και ἔτσι θ' ἀποκτήσεις τήν ἀγαθότητα και τήν ἅγια ἀγάπη.

Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως ἄς φυλάξουμε τή συνείδησή μας καθαρή σ' ὅ,τι ἔχει σχέση μέ τό Θεό, μέ τόν πλησίον και μέ τά ὑλικά πράγματα. Και πρίν ποῦμε ἢ κάνουμε κάτι, νά ἐξετάζουμε τόν ἑαυτόν μας, ἂν αὐτό εἶναι σύμφωνο μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Και ἔτσι, ἀφοῦ προσευχηθοῦμε, νά τό ποῦμε ἢ νά τό κάνουμε. Και ἄς ἀποθέσουμε τήν ἀδυναμία μας στή χάρη τοῦ Θεοῦ και ἡ ἀγαθότητά Του θά μᾶς συνοδεύει στό καθετί.

5. «Ὁ κατέχων τό ἀφήφιστον ἐν γνώσει, ἐπιτελεῖ πᾶσαν τήν Γραφήν» (Αβ. Σισώνης PG 65, 373B).

«— Τί ἐστὶ Πάτερ τό ἀφήφιστον;

— Ἀδελφέ, τό ἀφήφιστον ἐστὶ, τό μή ἰσῶσαι ἑαυτόν τινι, και τό μή εἰπεῖν περὶ καλοῦ ἔργου, ὅτι καὶ γῶ τοῦτο ἐποίησα».

(Αβ. Βαρσανούφιος Β. Ψ. σοβ')

ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'

ΣΕ ΑΔΕΛΦΟ ΠΟΥ ΤΟΝ ΡΩΤΗΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΙΣΘΗΣΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

192.—. Για τήν αντιμετώπιση τῆς ἀναισθησίας τῆς ψυχῆς, ἀδελφέ μου, βοηθάει ἡ συνεχῆς ἀνάγνωση τῶν θείων Γραφῶν, οἱ κατανυκτικοί λόγοι τῶν θεοφόρων Πατέρων, ἡ μνήμη τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ καί τῆς ἐξόδου τῆς ψυχῆς ἀπό τό σῶμα, τῆς συναντήσεως τῶν φοβερῶν δυνάμεων, μέ τίς ὁποῖες συνεργάστηκε γιά τό κακό στήν ὀλιγοχρόνια καί ἐλεεινή αὐτή ζωή. Ἀκόμα ἡ μνήμη τῆς μελλοντικῆς παραστάσεώς του στό φρικτό καί ἀδέκαστο βῆμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπου θά τοῦ ζητηθεῖ λόγος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὄλων τῶν ἁγίων ἀγγέλων καί ὅλης γενικά τῆς κτίσεως, ὄχι μόνον γιά τίς πράξεις, ἀλλά καί γιά τά λόγια καί γιά τούς λογισμούς. Νά φέρνεις στό νοῦ σου πάντοτε τήν ἀπόφαση τοῦ φοβεροῦ καί δίκαιου κριτῆ σ' αὐτούς πού θά βρεθοῦν στ' ἀριστερά Του καί θά τούς πεῖ: «Φύγετε μακριά μου, καταραμένοι, στήν αἰώνια φωτιά πού

είναι έτοιμασμένη για τό διάβολο και τούς άγγελους του» (Ματθ. 25, 41). Είναι επίσης ώφέλιμο νά φέρνεις στό νοῦ σου και τίς μεγάλες ανθρώπινες θλίψεις, για νά μπορέσει λίγο νά μαλακώσει ή αναίσθητη ψυχή και νά ἔρθει σέ συναίσθηση τῆς κακῆς καταστάσεώς της.

Τό ότι παρουσιάζεις άδυναμία στην άγάπη για τούς αδελφούς, σου συμβαίνει, επειδή δέχεσαι τούς λογισμούς πού σου υποβάλλουν οί υποψίες και έμπιστεύεσαι στην καρδιά σου. Και ακόμα, επειδή δέν θέλεις νά υποφέρεις καθετί πού σου συμβαίνει, χωρίς νά ἔχει πρίν συγκατατεθει ή προαίρεσή σου. Όφείλεις λοιπόν, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πρῶτα-πρῶτα νά μήν πιστεύεις καθόλου στίς υποψίες σου και νά φροντίζεις μέ ὅλη σου τή δύναμη νά ταπεινώνεσαι στους αδελφούς σου και νά κόβεις για χάρη τους τό θέλημά σου. Άν σέ βρίσει κανείς άπ' αὐτούς ἢ σέ θλίψει, νά προσεύχεσαι πολύ γι' αὐτόν, ὅπως εἶπαν οί Πατέρες¹, σάν νά εἶναι μεγάλος ευεργέτης σου και για-

1. «Γ'. Και ἔλεγεν, ότι Ἐάν λάβη τις νόημα θλίψαντος αὐτόν, ἢ ζημιώσαντος, ἢ λοιδορήσαντος, ἢ ὄνειδίσαντος, ἢ εἰκῆ διασύραντος, ἢ πᾶν ὅτιοῦν κακόν ποιήσαντος και πλέκει λογισμούς κατ' αὐτοῦ, ἐπιβουλεύει τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ὡς οἱ δαίμονες· ἀρκεῖ γάρ ἑαυτῷ πρός ἐπιβουλήν· και τί λέγω, πλέκει; Ἐάν μή μέμνηται αὐτοῦ ὡς ευεργέτου και ἰατροῦ, ἀδικεῖ αὐτόν τά μέγιστα· τί γάρ λέγεις πάσχειν; οὗτος καθαίρει· και ὀφείλεις μνησθαι αὐτοῦ ὡς ἰατροῦ πεμφθέντος σοι ἀπό τοῦ Χριστοῦ· χρεωστεῖς ὑπέρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ παθεῖν, και ὀφείλεις ἔχειν αὐτόν ὡς ευεργέτην. Εἰ δέ οὐκ ἀπαλλάσση κακίας, οὐδέ ἐπιθυμεῖς ἀπαλλαγῆναι, ἀναίτιος Κύριος ὁ Θεός· αὐτό δέ τό πάσχειν, νοσοῦσης ψυχῆς ἔστιν, εἰ μή ἐνόσεις οὐκ ἔπασχες, και ὀφείλεις χάριν τῷ ἀδελφῷ ὅτι δι' αὐτοῦ ἔγνωσ τήν ὁδόν τῆς νό-

τρός τῆς φιληδονίας σου. Κάνοντας αὐτά θά μειωθεῖ καί ὁ θυμός σου, ἐφόσον βέβαια, σύμφωνα μέ τούς ἀγίους Πατέρες, «χαλινάρι τοῦ θυμοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη»². Πάνω ἀπ' ὅλα ὁμως, παρακάλεσε τό Θεό νά σοῦ χαρίσει πνευματική ἀγρύπνια καί σύνεση, γιά νά γνωρίσεις ποιό εἶναι τό θέλημά Του, τό ἀγαθό καί εὐάρεστο καί τέλειο. Καί ἀκόμα παρακάλεσέ Τον νά σοῦ χαρίσει δύναμη γιά νά εἶσαι ἕτοιμος νά κάνεις κάθε ἀγαθό ἔργο.

σου σου· καί ὀφείλεις δέχεσθαι τά παρ' αὐτοῦ ὡς φάρμακα θεραπευτικά πεμφθέντα σοι παρά τοῦ Ἰησοῦ. Εἰ δέ μή μόνον οὐκ εὐχαριστεῖς, ἀλλά καί λυπῆ, καί διασύρεις, καί ἐγκαλεῖς, καί πλέκεις λογισμούς κατ' αὐτοῦ, δυνάμει λέγεις τῷ Ἰησοῦ, μᾶλλον δέ γυμνῆ τῇ κεφαλῇ· Οὐ θέλω ἰσθῆναι ὑπό σοῦ· οὐ θέλω δέξασθαι τά φάρμακά σου· σαπῆναι θέλω ἐν τοῖς τραύμασί μου· ὑπήκοος θέλω γενέσθαι τῶν δαιμόνων· οὐκ οἶδα τόν Κύριον. Καί τίς ἐστίν οὗ εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ· καί τί λοιπόν ποιήσει ὁ Κύριος»; (Αβ. Ζωσιμᾶς PG 78, 1684C).

2. «Πλειόνων δέ παρά τήν ἐπιθυμίαν ὁ θυμός δεῖται φαρμάκων· καί διά τοῦτο μεγάλη λέγεται ἡ ἀγάπη, ὅτι χαλινός ἐστί τοῦ θυμοῦ» (Εὐάγγρ. PG 40, 1228D).

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6¹

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Δεκεμβρίου 1904

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά χαίρετε.

Ἐτέραν ἐπιστολήν σας τὴν ἀπὸ 10 Νοεμβρίου γεγραμμένην ἤτοι τῆς πρὸ μηνὸς ἀκριβῶς, δὲν ἔλαβον καὶ ἀγνοῶ

1. Τὴν ἀνωτέρω ποιμαντικὴ ἐπιστολὴ ἔστειλε ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Πενταπόλεως (1846-1920) στὰ πνευματικά του τέκνα τῆς νεοσυστάτου Ἱ. Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Αἰγίνης κατὰ τὴν περίοδο πού διηύθυνε τὴν Ριζάρειο Ἐκκλ. Σχολή καὶ ἀσχοῦσε τὴν πνευματικὴ καθοδήγηση τῆς μοναχικῆς ἀδελφότητος κυρίως δι' ἐπιστολογραφίας. Περιλαμβάνει ὁμιλία του ἐκφωνηθεῖσα στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου μὲ θέμα τὴν ἀγαθὴ συνείδηση ὡς ἔδρα τῆς ἀληθοῦς εὐτυχίας καὶ μακαριότητος. (Βλ. Τίτου Ἐμμ. Ματθαϊάκη Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως Κατηχητικαὶ Ἐπιστολαὶ πρὸς τὰς Μοναχὰς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Αἰγίνης, Ἀθῆναι 1984, σ. 37-40).

πῶς ἔχετε. Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς λήψεως τῆς ἐπιστολῆς σας, καὶ ἐπιστολὴν σᾶς ἔγραψα καὶ φύλλα τοῦ «*Γνωθὶ σαυτὸν*» σᾶς ἔστειλα καὶ Ὡδὴν τινα πρὸς τὴν Κυρίαν Θεοτόκον· πιστεύω, ὅτι τὰ ἐλάβετε. Σήμερον σᾶς πέμπω ἐγκλείστως ἐτέραν Ὡδὴν ἣτις πιστεύω νὰ σᾶς τέρψη πνευματικῶς.

Σήμερον διὰ τῆς παρουσίας μου σᾶς γράφω ἐν σκιαγραφίᾳ τὴν ὁμιλίαν τὴν ὁποίαν ἐξεφώνησα εἰς τὸν ἱερόν ναόν τῆς Μητροπόλεως, τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ἔλαβον τό θέμα ἐκ τῆς περικοπῆς τοῦ ἀναγνωσθέντος Ἀποστόλου «*πεποιθήαμεν γάρ, ὅτι καλήν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσι καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι*»² καὶ ὠμίλησα περὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως.

Εἶπον, ὅτι ἡ ἀγαθὴ συνείδησις εἶναι τῶν ἀγαθῶν τό μέγιστον, διότι βραβεύεται ἡμῖν ἡ εἰρήνη τῆς ψυχῆς, ἡ γαλήνη τῆς καρδίας, ἡ ἀταραξία τῆς συνειδήσεως, ἡ ἡρεμία τῶ πνεύματι. Αὕτη ἐκχέει ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν χαράν. Αὕτη παρρησίαν δέδωκε πρὸς τὸν Θεόν, Αὕτη ἐκχέει ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν χαράν, τὰς αἰτήσεις ἡμῶν εὐπροσδέκτους καθιστᾶ. Αὕτη κρούοντας ἀνοίγει ἡμῖν τὰς πύλας τῶν οὐρανῶν· αὕτη φορεὺς γίνεται τῶν θείων δωρεῶν· αὕτη τοὺς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δωρεῖται· αὕτη τοὺς πόθους τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ πληροῖ· αὕτη εἰς εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα ἄγει· αὕτη προμνηστεύεται ταῖς ψυχαῖς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας τῇ ταύτην ἐχούσῃ ψυχῇ.

Ταῦτα διδασκόμεθα ἐξ αὐτῶν τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Αὐτοῦ Ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ Σωτὴρ ἐντέλλεται λέγων· «*αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε, κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· πᾶς γάρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει*

2. Ἐβρ. 13-18.

καί τῶ κρούοντι ἀνοιγήσεται»³. Naί, χριστιανοί ἀδελφοί, ἀνοίγει, διότι υἱοθετήθημεν διά τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καί ἐγενόμεθα τέκνα Θεοῦ, ὅστις ὡς Πατήρ ἀγαθός ἐστίν ἔτοιμος νά δώσῃ ἡμῖν τά πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα καί ζωὴν τὴν αἰώνιον· διότι ὁ Μονογενὴς Αὐτοῦ Υἱὸς ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολαύωμεν. Διό καί ὁ Παῦλος γράφων πρὸς Γαλάτας λέγει· «ὅτι δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κραζόν· ἀββᾶ ὁ πατήρ. ὥστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλ' υἱός· εἰ δέ υἱός, καί κληρονόμος Θεοῦ διά Χριστοῦ»⁴.

Τά αὐτά γράφει καί ὁ ἐπιστήθιος φίλος παρθένος, ἡγαπημένος Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐν τῇ Α΄ Καθολικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, λέγων «ἐάν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκη ἡμῶν, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καί ὁ ἐάν αἰτῶμεν λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηροῦμεν καί τὰ ἀρεστά ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν»⁵.

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἐπιστηθίου Εὐαγγελιστοῦ μανθάνομεν, ὅτι οἱ ἔχοντες ἀγαθὴν συνείδησιν, ἔχουσι παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, καί ὁ ἐάν αἰτῶσι, λαμβάνουσιν ἀπ' Αὐτοῦ, διότι τὰς ἐντολάς Αὐτοῦ τηροῦσι καί τὰ ἀρεστά ἐνώπιον Αὐτοῦ ποιοῦσιν. Οἱ ἔχοντες ἀγαθὴν συνείδησιν, οὗτοι ἔχουσι καρδίαν μὴ καταγινώσκουσαν αὐτοῖς ἀμαρτίαν καί παράβασιν θείων ἐντολῶν· οὗτοι ἔχουσι καρδίαν καθαρὰν καί πνεῦμα εὐθές καί περὶ τούτων διαλέγεται ἐνταῦθα ὁ Εὐαγγελιστὴς.

Ὅθεν διδασκόμεθα, ὅτι ὁ καθαρὰν ἔχων καρδίαν, ὁ μὴ καταγινωσκόμενος ὑπὸ τῆς καρδίας του, ὁ ποιῶν τὸ ἀγα-

3. Ματθ. 7, 7-8. Ἀναγνώσατε τὸ μέρος τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ὁ λόγος περὶ υἱοθεσίας, περὶ ἧς ὠμίλησα.

4. Γαλ. 4, 6-7.

5. Α΄ Ἰωάν. 3, 21-23.

θόν καί εὐάρεστον καί τέλειον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀκριβῆς τηρητής τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, οὗτος ἔχει παρησίαν πρὸς τόν Θεόν καί πᾶν ὅ,τι ζητεῖ, λαμβάνει παρά Θεοῦ. Ὡστε ὁ ἀγαθὴν ἔχων καρδίαν, ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀγαπητός, ὡς ἔχων ἔνοικον τό Ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἔχει παρησίαν πρὸς τόν Θεόν καί αἰτῶν λαμβάνει καί ζητῶν εὐρίσκει καί κρούων γίνεται δεκτός. Τίς τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου μακαριώτερος; Τίνος ἀγαθοῦ δύναται νά μείνη ἐστερημένος ὁ τοιοῦτος; Οὐχί πάντα τά ἀγαθὰ, οὐχί πάντα τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνέδραμον ἐν τῇ μακαρίᾳ αὐτοῦ ψυχῇ; Τίνος πλέον δεῖται; Οὐδενός ἀληθῶς οὐδενός. Ναί, χριστιανοί ἀδελφοί, οὐδενός ἐπιδεῆς εἶναι ὁ ἔχων ἀγαθὴν συνείδησιν, διότι ἔχει ἔνοικον τό ἄκρον ἀγαθόν. Ἀληθῶς ἄρα ἡ ἀγαθὴ συνείδησις εἶναι τό κράτιστον ἀγαθόν, διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ μακαριότης.

Μακάριος καί τρισμακάριος ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀγαθὴν ἔχων συνείδησιν. Πόσον πλανῶνται οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀναζητοῦντες τὴν ἑαυτῶν εὐτυχίαν, τὴν ἑαυτῶν εὐδαιμονίαν, τὴν ἑαυτῶν μακαριότητα ἐκτός ἑαυτῶν, πόρρω ἑαυτῶν, ἐν χώραις ξέναις, ἐν μέρεσιν ἀλλοτρίοις, ἐν τῷ πλούτῳ, ἐν τῇ δόξῃ, ἐν τῇ πολυκτημοσύνῃ, ἐν ταῖς ἀπολαύσεσιν, ἐν ταῖς τρυφαίς, ἐν ταῖς ἡδοναῖς καί πάσαις ταῖς χλυδαῖς καί ματαιότησιν, ὧν τό τέλος πικρία! Πόσον πλανῶνται οἰκοδομοῦντες τὴν ἑαυτῶν εὐτυχίαν ἐπὶ πραγμάτων φθαρτῶν καί ἀλλοιωτῶν, οὐδεμίαν κεκτημένων ἠθικὴν ἀξίαν, πρὸς ἠθικὴν εὐχαρίστησιν· διότι ἡ ἀληθὴς εὐτυχία, ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία, ἡ ἀληθὴς μακαριότης ἐδράζεται ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀπολαύσεως· πᾶσα ἑτέρα ἀπόλαυσις μόνον τά χεῖλη ἠδύνει, τὴν καρδίαν ὅμως πληροῖ πικρίας. Ἡ ἐκτός τῆς καρδίας οἰκοδομουμένη ὕλη πρὸς ἀνέγερσιν πύργου εὐτυχίας, οἰκοδομεῖται ἐπὶ σαλευομένου ὑπὸ διηνεκῶν σεισμῶν ἐδάφους, ἐφ' οὗ οὐδέ λίθος ἐπὶ λίθου δυνατόν νά

μείνη ἐπὶ μακρὸν χρόνον· ὥστε μάταιοι καὶ δειλαιοὶ οἱ τοιοῦτοι δομήτορες.

Χριστιανοί! Ἡ εὐτυχία κεῖται ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καὶ εὐδαιμον καὶ τρισμακάριος ὁ ἄνθρωπος ὁ κατανοήσας τοῦτο. Ἐξετάσατε τὴν καρδίαν ὑμῶν καὶ μάθετε τὴν ἠθικὴν αὐτῆς κατάστασιν. Οἶδατε μὴ ἀπώλεσε τὴν παρηρησίαν αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν, μὴ καταγινώσκη ὑμῶν παραβάσεις νόμων ἠθικῶν, μὴ διαμαρτύρεται ἡ συνείδησις ὑμῶν διὰ τὴν κατάστασιν αὐτῆς, μὴ ἐγκαλεῖ ὑμᾶς ἐπὶ ἀδικία, ἐπὶ ψεύδει, ἐπὶ παραμελήσει τῶν θείων καθηκόντων, ἐπὶ ἀμελείᾳ τῶν πρὸς τὸν πλησίον ἡμῶν καθηκόντων. Ἐρευνήσατε μὴ κακία καὶ πάθη ἐπλήρωσαν τὰς καρδίας ὑμῶν, μὴ ἐπιποθῶσι τοῖς κακοῖς, μὴ δουλεύωσι τοῖς κακοῖς συγκατατιθέμενοι. Ἴδωμεν μὴ ἀποκλίνη ἡ καρδία ἡμῶν τοῦ ἀγαθοῦ, ἐτράπη δέ εἰς ὁδοὺς σκολιάς, εἰς τρίβους ἀβάτους, ἐν αἷς ἐλοχεύουσιν οἱ φίλοι τῆς ἀπωλείας.

Δυστυχῶς, οἱ ἄνθρωποι, οἱ τὴν ἑαυτῶν ἐγκαταλείψαντες καρδίαν, καὶ μακαριότητα ἢ εὐδαιμονίαν ἢ εὐτυχίαν ὀνειρευόμενοι, τὰ τάλαντα τοῦ Κροίσου, ὅ,τι ὑπὸ γῆν καὶ ὁ ἐπὶ γῆς χρυσός εἰσιν ἀνίσχυρα νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς εὐτυχίαν τινα, τί λέγω εὐτυχίαν; ἀλλ' οὐδέ τῆς κακοδαιμονίας αὐτῶν ν' ἀπαλλάξωσι δύνανται, οὐδέ νὰ μετριάσωσι τὸν τάραχον τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, τῆς ταρασσομένης ὡς θαλάσσης ὑπὸ πληθύος τῶν κακῶν, ὡς ὑπὸ σφοδρότατων πνεόντων ἀνέμων.

Δυστυχῶς, ἀδελφοί χριστιανοί, ὁ τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀμελήσας καὶ μὴ ταχέως ἐπιμεληθεὶς, οὐ μόνον τῶν ἀγαθῶν πάντων ἐστέρηται, ἀλλὰ καὶ ἐν συμφορᾷ κακῶν παντοίων ἐνέπεσεν, ἐξ ὧν οὐκ ἔστι σωτηρία. Ἀπέβαλε τὴν χαρὰν καὶ εἰσεπήδησεν ἐν αὐτῷ ἡ λύπη καὶ ἡ πικρία, ἡ θλίψις καὶ ἡ στενοχωρία. Ἀπέβαλε τὴν εἰρήνην καὶ εἰσώρμησεν ἐν τῇ καρδίᾳ ὁ τάραχος καὶ ὁ πόλεμος καὶ ὁ θόρυβος καὶ ὁ τρόμος. Ἀπέβαλε τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος εἰσέδυσεν ἐν αὐτῷ.

Κατέστησεν αὐτὴν ἔρημον πάσης ἀρετῆς, δυναμένης νὰ περιέπῃ τὴν πάσχουσαν ψυχὴν του. Ἀπέβαλε τέλος πάντα τὰ χαρίσματα καὶ τοὺς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἃ ἔλαβεν ἐν τῷ Βαπτίσματι, τὰ καθιστῶντα τὸν ἄνθρωπον μακάριον καὶ προσέλαβεν ἀπάσας τὰς κακίας, τὰς καθιστώσας τὸν ἄνθρωπον κακοδαίμονα, ἄθλιον καὶ ἐλεινόν. Ἡ κόλασις καὶ ὁ Ἄδης προμνηστεύονται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

Χριστιανοὶ ἀδελφοί, ὁ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, πλάσας ἡμᾶς κατ' εἰκόνα ἰδίαν, ἵνα καταστήσῃ ἡμᾶς κοινωνοὺς τῆς ἰδίας ἀγαθότητος, θέλει ἵνα πάντες ἀξιωθῶμεν τοῦ μακαρίου βίου ἐν τε τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι. Ἡ ἵδρουσις τῆς Ἁγίας ταύτης Ἐκκλησίας πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἐπήχθη ἐπὶ γῆς ἐν μέσῳ ἡμῶν, ὅπως ἀποπλύνῃ, ἀποκαθαίρῃ ἡμᾶς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἀγιάξῃ καὶ φιλοῖ πρὸς τὸ θεῖον, χαρίζεται ἡμῖν τὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν καὶ ἀνοίγῃ τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως εἰσαγάγῃ ἐν αὐτῷ, ὅπως χαρίζεται ἡμῖν τὰς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως κατάγῃ ἐφ' ἡμᾶς τὰ θεῖα δῶρα. Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθη, ἵνα τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀγιάσῃ· τὰς ἀγκάλας αὐτῆς ἔχει ἀνοικτάς πρὸς ὑποδοχὴν. Δεῦτε σπεύσωμεν οἱ βεβαρυμένην ἔχοντες τὴν συνείδησιν, σπεύσωμεν καὶ ἐστὶν ἐτοιμῆ, ἵνα ἄρῃ τὸ βαρὺ φορτίον, τὸ βαρύνον τὴν συνείδησιν ἡμῶν καὶ χαρίσῃται ἡμῖν τὴν πρὸς τὸν Θεόν παρρησίαν, ὅπως πληρῶται ἡ καρδία ἡμῶν μακαριότητος καὶ ἀξιωθῶμεν καὶ τῆς αἰωνίου μακαριότητος. Ἀμήν.

Τοιαῦτά τινα εἶπον, ἔγραψα δὲ πρὸς χάριν σας, ὅπως σᾶς εὐχαριστήσω.

Τὰς εὐχὰς μου εἰς τὴν κυρίαν Εὐτυχίαν, εἰς τὴν Φιλίῳ καὶ εἰς σᾶς.

Εὐχομαι ὑμῖν ὑπομονὴν καὶ φρόνησιν

Διατελῶ πρὸς Θεὸς εὐχέτης

Ὁ Πνευματικὸς ὑμῶν Πατήρ

† Ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 92¹

Αριθμ. 5

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ἰανουαρίου 1907²

Ὅσιωτάτη ἐν Κυρίῳ θυγάτηρ Ξένη,
εὐχομαί σοι πατρικῶς

Περί εἰρήνης ψυχῆς

Ἡ κατά πνεῦμα ἡμῶν θυγάτηρ Ἀμαλία διηρώτησεν εἰ ἐστί δυνατόν ἐνοικεῖν τήν εἰρήνην ἐν καρδίᾳ πάθεσι πεπληρωμένην; Πρὸς τήν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντῶν διά τῆς παρούσης μου, γράφω ταῦτα.

1. Βλ. Τίτου Ἐμμ. Ματθαιάκη Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας Φιλιατῶν καί Γηρομερίου, ἔνθ' ἄνωτ., 5, 181-183.

2. «Τό κείμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης παραθέσαμεν καί ἐν φωτοτυπία ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Πατρὸς ἐκδοθέντι Τόμῳ, ἵνα καταδειχθῇ ὁ γραφικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ». Βλ. Τίτου Ματθαιάκη. Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῶς, Μητροπολίτης Πενταπόλεως (1846-1920), Ἀθῆναι 1955, σελ. 185-187, 225-227. (Ἵποσημείωση τοῦ ὡς ἄνω ἐκδότου τῶν ἐπιστολῶν).

Ἡ εἰρήνη ἐστίν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τό ὕδωρ τῆς ἀναπαύσεως, περί οὗ ὁ ψαλμωδός γράφει· ἔστι δέ δῶρον Θεοῦ δαφιλευόμενον τοῖς εἰρηνεύουσι πρὸς Αὐτόν καὶ ποιούσι τὰ θεῖα Αὐτοῦ προστάγματα.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὁμιλῶν πρὸ τοῦ Πάθους εἰς τοὺς θεῖους Αὐτοῦ μαθητάς καὶ Ἀποστόλους, ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν Ἐαυτοῦ εἰρήνην, εἰπὼν· «εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» (Ἰωάν. ιδ', 27). Ἡ εἰρήνη ἄρα τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου ἐστίν δῶρον Θεοῦ. Θεός δέ εἰρήνης καλεῖται ὁ Θεός ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς (Β' Κορ. ιγ', 11). Ὁ θεῖος Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος ἐν τῇ Καθολικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ λέγει ὅτι «καρπός δέ τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιούσιν εἰρήνην» (γ', 18).

Ἐκ τῶν εἰρημένων διδασκόμεθα, ὅτι ὁ Θεός τῆς εἰρήνης βραβεύεται τοῖς μαθηταῖς Αὐτοῦ τὴν εἰρήνην τὴν Ἐαυτοῦ καὶ ὅτι ὁ καρπός τῆς δικαιοσύνης ἦτοι τό ἔργον τοῦ Εὐαγγελίου ἢ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν εἰρήνῃ σπείρεται διὰ τοὺς ἐργαζομένους τὴν εἰρήνην, ἦτοι διὰ τοὺς υἱοὺς τῆς εἰρήνης, ἢ ὑπὲρ τῶν υἱῶν τῆς εἰρήνης τῶν κεκλημένων εἰς σωτηρίαν. Οἱ πόδες αὐτῶν εἰσιν ὠραῖοι, ὡς εὐαγγελιζόμενοι τὴν εἰρήνην, ὡς εὐαγγελιζόμενοι τὰ ἀγαθὰ. Ὡστε ἡ εἰρήνη, ὡς δῶρον Θεοῦ διαμένει ἐν τοῖς μαθηταῖς τοῦ Κυρίου.

Ἡ εἰρήνη, ὡς θεῖον δῶρον ἐστὶ φῶς καὶ κοινωνεῖ μετὰ τῶν πεφωτισμένων. Ἡ εἰρήνη, ὡς φῶς, φεύγει τό σκότος, διότι οὐδεμία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος. Σκότος ἐστὶν ἡ ἁμαρτία. Ἡ εἰρήνη ἄρα φεύγει τὴν ἁμαρτίαν, ὡς σκότος. Ἄρα ὁ ἁμαρτωλός οὐδέποτε εἰρηνεύει.

Τό συμπέρασμα τῶν εἰρημένων εἶναι ἀναντίρρητον, ἀλλ' ὑφίσταται ἡ ἐρώτησις· πάντα τὰ πάθη τὰ ἐν ἡμῖν εἰσιν ἁμαρτία, ἀποκρούουσαι τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, τὴν δοθεῖσαν τοῖς φωτισθεῖσι τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντῶντες, λέγομεν. Ἄπαντα τὰ ἐν ἡμῖν τοῖς φωτισθεῖσι πάθη οὐκ εἰσιν ἁμαρτία· τὰ γὰρ

ἐμφυτα, τὰ τε ψυχικά καί σωματικά, ὡς ὑπό τοῦ Θεοῦ ἐμβεβλημένα, εἰσιν ἀδιάβλητα· ὁ γάρ Θεός ἐποίησε τὰ πάντα καλά λίαν καί τὰ πάθη ἐδόθησαν δι' ἕν σκόπιμον καί λελογισμένον τέλος. Ταῦτα λειτουργοῦντα κατά τόν θεῖον νόμον καί κατά τόν λόγον τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, καί πρὸς ἐπιδιώξιν τοῦ ζητουμένου τέλους, μεταβάλλονται εἰς δυνάμεις ἠθικάς, μηδέν ἐχούσας τό ἐμπαθές καί ἀλητρὸν, διό καί μετὰ τῆς εἰρήνης συμβιοῦσι καί ἡ εἰρήνη οὐκ ἀφίσταται ἀπὸ τῶν ψυχῶν, τῶν ἐχόντων τὰ πάθη ταῦτα· διότι κατά τόν θεῖον νόμον πολιτεύονται. Τὰ πάθη ταῦτα λειτουργοῦντα οὐ κατά τό σκόπιμον καί λελογισμένον τέλος δι' ὃ ἐδόθησαν, ἀλλὰ πρὸς ἄλογον ἱκανοποίησιν αὐτῶν, ὡς λειτουργοῦντα παρανόμως καί παραλόγως, ἔχουσι τό ἐμπαθές καί ἀλητρὸν καί ἡ λειτουργία αὐτῶν λογίζεται ἁμαρτία καί ὁ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν προκαλῶν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἁμαρτάνει πρὸς τόν Θεόν.

Ἀλλά πλὴν τῶν ἐμφύτων ἡμῖν παθῶν τῶν φυτευθέντων ἐν τῇ ψυχῇ πρὸς ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς καί πρὸς τελείωσιν ἡμῶν, ὑφίστανται ἐν ἡμῖν κατά τινα κληρονομίαν καί ἕτερά τινα πάθη ψυχικά, ἅτινα οὐκ ἔθετο ἐν ἡμῖν ὁ Θεός. Ταῦτα ἐστὶν ὁ ἐν ἡμῖν νόμος τῆς ἁμαρτίας, ὅστις ἐμφανίζεται ἐν ἡμῖν ὡς ῥοπή τις πρὸς τό κακόν. Ἡ ῥοπή αὕτη τείνει νά κατακυριεύσῃ τῆς θελήσεως ἡμῶν καί νά διευθύνῃ αὐτὴν κατά τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς. Ἡ ῥοπή αὕτη ἀξιοῖ νά κυβερνᾷ ἐν ἡμῖν καί ἐπιζητεῖ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τε τῶν ψυχικῶν καί σωματικῶν δυνάμεων καί ζητεῖ νά μεταβάλλῃ τὰς ἐν ἡμῖν δυνάμεις εἰς πάθη δουλικά, εἰς πάθη ἀλητρά, εἰς πάθη δαιμονιώδη. Ὅταν ἡ ῥοπή αὕτη κατακυριεύσῃ ἡμῶν, τότε ἡ εἰρήνη φυγαδεύεται, ὁ δέ δουλωθεὶς ὑπὸ τῶν παθῶν τῆς ῥοπῆς ταύτης, ὡς δοῦλος τῆς ἁμαρτίας οὐδεμίαν ἔχει εἰρήνην.

Ἦδη ἐξεταστέον τὰ ἐν ἡμῖν πάθη δουλεύουσι τῇ ἁμαρτία; Ἐάν ὑπέταξεν ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐν ἡμῖν ἐλευ-

θερίαν, ἤτοι τό θέλαιν καί πράττειν αἰεί πρός τόν νόμον τοῦ Θεοῦ καί διευθύνειν τάς ἐν ἡμῖν ψυχικάς ἤτοι πνευματικάς δυνάμεις πρός τό σκόπιμον καί λελογισμένον τέλος, ἐάν υπέταξε τήν ἠθικήν ἡμῶν ἐλευθερίαν καί ἐλευθέραν θέλησιν, τότε δουλεύουσι τά πάθη τῇ ἀμαρτία καί εἰρήνη δέν ὑπάρχει ἐν ἡμῖν. Ἐάν ὅμως ὁ ἐν ἡμῖν νόμος τοῦ Θεοῦ, ὁ νόμος τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθίσταται καί μάχεται πρός καθυπόταξιν τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καί καταδέσμευσιν τῆς ὀρμῆς τῆς ῥοπῆς πρός τήν ἀμαρτίαν καί ἐνίσχυσιν καί ἐπικράτησιν τῆς ἐν ἡμῖν ἠθικῆς ἐλευθερίας, ὅταν συναισθανώμεθα, ὅτι ἀγωνιζόμεθα ὑπέρ τῆς ἠθικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τότε ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ πληροῖ τάς καρδίας ἡμῶν. Τά πάθη τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας κατατροποῦνται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καί ἐκδιώκονται καί τότε καί ὁ μέγας ἀγών σχεδόν καταπαύει, ἡ δέ εἰρήνη βασιλεύει. Ὅφείλομεν ὅμως νά γρηγορῶμεν καί ν' ἀγρυπνῶμεν, διότι ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας γρηγορεῖ ἐν ἡμῖν, ὁ δέ διάβολος ὑποδαυλίζει αὐτόν, ὡς τό πῦρ.

Τό συμπέρασμα εἶναι, νά σωφρονῆτε καί ν' ἀγωνίζησθε κατά τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καί νά μή θορυβῆ ὑμᾶς ἡ τῶν παθῶν ἡμῶν ἐξανάστασις. Ἡ εἰρήνη δέν ἀποβάλλεται ὑπό τῶν παθῶν, ἀλλ' ὑπό τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, τόν ὁποῖον θά λάβωσιν ἐκ τῆς ἥττης ἢ ἐκ τῆς πάλης. Ἐάν ἐν τῇ πάλῃ νικήσης, ἡ τῶν παθῶν ἐξέγερασις ἐγένετο ἀφορμή νέας χαρᾶς καί εἰρήνης· ἐάν ἡττηθῆς, ὃ μή γένοιτο, τότε γενᾶται θλίψις καί ταραχή, ἀλλ' ἐάν μετά ἀγῶνα κρατερόν πάθη τι ἀνθρώπινον, ἐπικρατήσῃ δέ πρός ὦραν ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας, ἐπανέλθη δέ ἐν τῷ ἀγῶνι καί ἐπιμείνη ἐν αὐτῷ, νικᾷ ὁ ἀγωνιζόμενος καί ἡ εἰρήνη ἐπανέρχεται.

Ταῦτα εἰς ἀπάντησιν τῆς Ἀμαλίας.

Σᾶς εὐχομαι καί διατελῶ πρός Θεόν εὐχέτης

Ὁ κατά πνεῦμα Πατήρ σας
† Ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΗ'

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΕΚΚΛ. ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ
ΑΘΗΝΑΙ

Τῆ... Μαρτίου 1903

Ὅσιώτατε ἐν Χριστῷ Πάτερ Δανιήλ τὴν ὑμετέραν ἀγά-
πην ἀδελφικῶς ἀσπάζομαι.

1. Τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἔστειλε ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Πενταπόλεως στὸν ἐνάρετο καὶ λόγιό Μοναχό Δανιήλ Κατουνακιώτη - ὀσιακὴ φυσιογνωμία τοῦ συγχρόνου ἀγιορειτικοῦ Μοναχισμοῦ - μετὰ τοῦ ὁποίου ἦτο πνευματικῶς συνδεδεμένος με ἄρρηκτο σύνδεσμο ἀμοιβαίας τιμῆς καὶ ἀγάπης, ὡς καταφαίνεται ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσα ἀλληλογραφία. (Βλ. Ἅγιος Νεκτᾶριος-Δανιήλ Κατουνακιώτης· Δύο μεγάλες μορφές τοῦ αἰῶνός μας. Ἀναφορὰ στὴν ἀλληλογραφία τους, Εἰσαγωγή Πρωτοπρεσβυτέρου Θεοδώρου Ζήση, ἔκδ. Ἱεροῦ Ἡσυχαστη-

Τὴν ὁσίαν κομισάμενος ἐπιστολὴν Σας μετὰ λύπης ἀνέγνων τὴν εὐροῦσαν Ἵμᾶς θλιψὴν τὴν διαταράξασαν τὴν ψυχικὴν Ἵμῶν εἰρήνην. Θλιβερόν ἀληθῶς τό γενόμενον, ἀλλ' οἶδαμεν ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν. Ἡ ἀλήθεια τῆς ἀποστολικῆς ταύτης ρήσεως εἶναι ὁμοία τῇ χάριτι τῇ ἐπινευσάσῃ ἐπὶ τὸν Ἀπόστολον, ὡς θεῖον ἀπόφθεγμα κέκτηται ἀπόλυτον κῦρος. Πεποithῶς ἐπὶ τὴν θεῖαν ἀγάπην φρονῶ ὅτι μέγα τι ἀγαθόν προσεπορίσω ἐκ τῆς ἐπισυμβάσης σοι δοκιμασίας.

Ἐπίσταται ἡ Ἵμετέρα ὁσιωτάτη ἀγάπη ὅτι αἱ δοκιμασίαι προάγουσιν εἰς τελειότητα· οὐδεὶς ἀδοκίμαστος εὐδόκιμος· οὐδεὶς ἀδοκίμαστος ὑψοῦται ὑπερθεν τοῦ γεώδους ἐπιπέδου, ἐφ' ὃ ἴσταται καὶ ἐφ' ὃ στηρίζεται ἡ οὐρανομήκης κλίμαξ τῶν ἀρετῶν. Αἱ δοκιμασίαι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν

ρίου Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὅρος 1997).

Ἀφορμὴ ὑπῆρξε ἡ θλίψη τοῦ γέροντος Δανιὴλ λόγῳ ἀπάτης ὑπὸ προσώπου, τό ὅποιο εἶχε ἐμπιστευθῆ καί στό ὅποιο εἶχε προσφέρει χρήματα δανεισθέντα γιά τὴν ἐκδοση τῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος πρὸς παραμυθία του τοῦ προσέφερε 13 τόμους τῶν Χρυσοστομικῶν ἔργων, ἐκδόσεως Montfaucon καί τὴν μνημειώδη αὐτὴ ἐπιστολή, στήν ὁποία πραγματεύεται περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῶν δοκιμασιῶν, πού συνιστοῦν παιδευτήρια πρὸς φιλοσοφία, πνευματικὴ ἄνοδο, ἐπίγνωση τῆς ἀληθείας καί τελείωση τῶν ἀγαπώντων τὸν Θεό.

Ὁ γέρον Δανιὴλ καί ἡ συνοδεία του λόγῳ τῶν πολλῶν πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσιῶν τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου ἐνέγραψαν τό ὄνομά του στά δίπτυχα τοῦ Κελλίου τους, «ὡς Κτίτορος καί Πατρός καί Καθηγουμένου». (Βλ. Γέροντος Δανιὴλ Κατουνακιώτου, Ἀγγελικὸς βίος, δ' 177 ἐξ.).

Θεόν ἀποβαίνουσι παιδευτήρια παιδεύοντα τήν ψυχὴν πρὸς φιλοσοφίαν. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲ ἄγει εἰς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν, πρὸς ἣν ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ σπεύδῃ· διότι οὐδεὶς ἀφιλοσόφητος ἀφικνεῖται εἰς τό μέτρον τῆς τελειότητος, πρὸς ὃ ὀφείλει νὰ φθάσῃ, ἄνευ αὐτῆς· καί ἐάν πάντες οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουσι νὰ ἀποβῶσι φιλόσοφοι, ὅπως ἀποβῶσι τέλειοι κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, πῶσω μᾶλλον οἱ ταύτης γενόμενοι ἐρασταὶ καί αὐτῇ ἀφοσιωθέντες; ἐάν δὲ αἱ δοκιμασίαι εἰσὶ παιδευτήρια πρὸς φιλοσοφίαν, ἡ δὲ φιλοσοφία ἄγει πρὸς τὴν Χριστιανικὴν τελειότητα, ἀναγκαῖαι ἄρα αἱ δοκιμασίαι.

Αἱ δοκιμασίαι παιδεύουσαι πρὸς φιλοσοφίαν παιδεύουσι καί πρὸς ὑπομονήν· διότι ἡ ὑπομονὴ κασίγνητος ἐστὶν ἀδελφὴ τῆς φιλοσοφίας· διό οὐδεὶς φιλόσοφος ἄτλητος, οὐδ' ἄτλητός τις φιλόσοφος. Αἱ δοκιμασίαι ἀληθῶς δοκιμάζουσι τὸν θεμέλιον λίθον τῶν ἀρετῶν, τὴν ὑπομονήν, τὴν εἰσάγουσαν εἰς σωτηρίαν· διό ὁ φιλόσοφος Χριστιανὸς οὐ μόνον οὐκ ἀποδυσπετεῖ, ἀλλὰ καὶ θαρρεῖ καί ὑπομένει καί χαίρει. Ναί, ἀληθῶς χαίρει, ἀφ' οὗ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον καὶ καυχᾶται ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδὼς ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

Αἱ δοκιμασίαι, ὡς ἄριστα ἐπίστασαι τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας ὁπαδέ, γίνονται κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, θεῖαν βουλὴν καὶ εὐδοκίαν πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ νοῦ ἡμῶν πρὸς τελειότεραν κατανόησιν τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς μυστηρίου. Ὁ ἄνθρωπος μὴ δοκιμαζόμενος θά ἡγνῶει τί ἐστὶν ἀλήθεια. Αἱ δοκιμασίαι ἀναμφήριστόν ἐστι μαρτύριον τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπης καὶ εὐσπλαγχνίας, διό καὶ ὀφείλει αὐτός νὰ εὐχαριστῇ ἐν πᾶσι. Τὰς δοκιμασίας ἀπαιτεῖ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀτέλεια πρὸς τελείωσιν αὐτοῦ· αἱ δοκιμασίαι διανοίγουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας

τῶν ἀγαπῶντων τόν Θεόν πρός τό φῶς τῆς ἀληθείας καί καθιστῶσιν αὐτούς τηλαυγεῖς καί ἰκανούς, ἵνα βλέπωσιν οὐ μόνον τά ἐγγύς, ἀλλά καί τά πόρρω κείμενα, καί τόν νοῦν ἰκανόν νά νοῆῃ οὐ μόνον τά νοητά, ἀλλά καί τά ὑπέρ κατάληψιν καί οὐ μόνον νά νοῆῃ, ἀλλά καί νά ἐπιγινώσκῃ· διότι ἐν τῇ τελειότητι ἡ ἐπίγνωσις· διότι ἀφ' οὗ ἐκ τῆς δοκιμασίας ἡ τελειότης, ἄρα καί ἡ ἐπίγνωσις· διότι ἡ ἐπίγνωσις προηγεῖται τῆς τελειότητος· ἀνάγκη ἄρα νά δοκιμαζώμεθα ὅπως τελειούμεθα. Τοῦτο δέ καθίσταται ἀναγκαῖον οὐ μόνον διότι γεννηθέντες κατ' εἰκόνα ὀφείλομεν νά ἀποβῶμεν καί καθ' ὁμοίωσιν, ἀλλά καί διότι φέρομεν τά ἀποτελέσματα τῆς προγονικῆς κληρονομίας τά ἐπιδράσαντα ἐπί τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς καί ἐξασθενήσαντα αὐτάς, ὥστε νά δῆται ἡ ψυχὴ κέντρον πρός ἐξέγερσιν καί φωτός οὐρανοῦ πρός διαύγειαν τοῦ νοῦ. Ἐάν δέ, ὡς οἴδατε, τελειώσις ἐστίν τό καθ' ὁμοίωσιν γενέσθαι Θεοῦ τόν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθέντα ἄνθρωπον, αὕτη δέ εὐρίσκεται ἐπί τῆς κορυφαίας βαθμίδος τῆς πνευματικῆς οὐρανομήκους κλίμακος, ἧς τὰς βαθμίδας ὀφείλει νά ἀναβῆ ὁ ἄνθρωπος, τυγχάνει δέ ἐκ κληρονομίας οὗτος ἐπιρροεπῆς πρός γῆινα, ὁποίων δοκιμασιῶν οὐ δέεται, ὅπως ἀνανεύῃ καί ἀτενῶς ἔχη καί πρός τά ἄνω βαδίζῃ, ἕως οὗ φθάσῃ πρός τό ποθητόν τέρμα, πρός ὃ σπεύδει καί ὃ ἐπιποθεῖ ἡ καρδία αὐτοῦ;

Ἀδελφέ ἐν Χριστῷ, ἡ δοκιμασία ἦν ὑπέστης, κατά θείαν πάντως οἰκονομίαν, μεγάλην τινά προσεκόμισέ σοι τήν πνευματικὴν ὠφέλειαν· ἀρυόμενος δέ τήν πληροφορίαν ἐκ τῆς καρδίας μου λέγω σοι ὅτι σήμερον τυγχάνεις ὢν τελειότερος ἢ ὅσον πρότερον ἦσθα. Ὅθεν παρακαλῶ Σε παῦσε θλιβόμενος καί δόξαζε τόν Κύριον τόν ἐλεοῦντα Σε.

Τά Χρυσοστομικά πέμπω σοι διά φορτωτικῆς. Σημεῖα Δ. Α. ἐντός κιβωτίου εἰς Δάφνην ἐπ' ὀνόματί Σας.

Ἀσπαζόμενος ὑμᾶς τόν ἐν Χριστῷ ἀδελφικόν ἀσπασμόν καί τήν σήν ἀδελφότητα, παρακαλῶ νά μνημονεύητε καί ἡμῶν ἐν ταῖς πρός τόν Θεόν ἐντεύξεσιν ὑμῶν.

Διατελῶ μετ' ἀγάπης ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΡΟΝΤΑ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΗ¹

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΕΚΚΛ. ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ
ΑΘΗΝΑΙ

Τῆ 26ῃ Ἰανουαρίου 1908

Πανοσιολογιώτατε Κύριε Δανιήλ τῆ ὑμετέρα Πανοσιολογίῳτι εὔχομαι τά ἄριστα.

1. Στήν ἀνωτέρω ἐπιστολή ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, ἐξ ἐπόψεως Ποιμαντικῆς, εἶναι τό αἶτημα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου —μετά τριετῆ πνευματικῆ διδασκαλία καί καθοδήγησι— νά στείλῃ ὁ γέρον Δανιήλ «λόγον τινά συνέσεως πνευματικῆς» στίς μοναχές, «ὡς ἐστερημέναις τοιαύτης ζώσης διδασκαλίας», ἐκ τοῦ ὁποῖου καταφαίνεται: α) Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Ἁγίου, «τό μετρίως περί ἑαυτοῦ φρονεῖν». β) Ἡ ἔλλειψη αὐταρκειάς καί ἀνθρωποκεντρισμοῦ. γ) Ἡ ἀναγνώρισις τῆς πνευματικότητος τοῦ γέροντος Δανιήλ καί δ) Ἡ ποιμαντικῆ ἀρχή τῆς

Ἐλάβομεν τήν ἀπό 27η π.μ. καί ἔτους τιμίαν ὑμῶν ἐπιστολήν, εἰς ἣν ἤδη καί ἀπαντῶμεν βραδέως, ἕνεκα κατασχούσης ἡμᾶς ἀσθενείας, ἐξ ἧς χάριτι θείᾳ ἤδη ἀπηλλάγημεν, καί γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι τά αἰτηθέντα βιβλία ἀπεστείλαμεν εἰς τρία δέματα περιέχοντα (20) Ἀντιόχους, (3) Γνωθὶ σαυτόν, (2) Ἱερατικά ἐγκόλπια καί (1) Θεοτοκάριον διὰ μέσου τῆς Σ. Μονῆς τῆς Μεγάλης Λαύρας. Τό ἐν τῶν σωμάτων τοῦ Ἀντιόχου καί τι ἕτερον τῶν ἀποσταλέντων βιβλίων νά ἀποστείλητε ἀπό μέρους μου εἰς τόν ἐν Περοκοπίῳ τῆς Καππαδοκίας Διονύσιον Ἱερομόναχον Χαραλαμπίδην, πρὸς ὃν νά προσφέρητε καί τὰς εὐχὰς μου. Ἱερατικά δέ ἐγκόλπια ἀπεστείλαμεν ὑμῖν δύο μόνον, διότι ἤδη ἐξηντλήθησαν.

Εὐχαριστῶ τῇ Ὑμετέρα Πανοσιολογιότητι ἐπὶ ταῖς ἐπευχαῖς καί τοῖς συγχαρητηρίοις διὰ τήν ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ Φροντιστηρίου, ἐν ᾧ ἔνθεοι παρθένοι ἀσκοῦνται εἰς τό τελειωθῆναι ἐν τῇ ἀρετῇ καί τό εὐαρεστῆσαι Θεῷ. Εὐχεσθε ὑπὲρ αὐτῶν καί Ὑμεῖς, ὅπως ὁ Κύριος φωτίζη καί καθοδηγῇ εἰς τήν ὁδόν τῆς εἰς Χριστόν τελειότητος.

Θέλετε μᾶς ὑποχρέωση μεγάλως, ἐάν εὐαρεστηθῆτε νά γράψετε λόγον τινά συνέσεως πνευματικῆς πρὸς τὰς παρθένους πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν. Ἡ ὑμετέρα ἐπιστολή ἢ ὑπὸ τῆς πράξεως καί θεωρίας ὑπηγορευμένη ἔσται αὐταῖς, ἐστερημέναις τοιαύτης ζώσης διδασκαλίας, πνευματικόν ἐντρυφήμα καί ἀληθῶς στήριγμα πνευματικόν.

ἀλληλοσυμπληρώσεως τῆς συμβουλευτικῆς μέ μόνο ἀνιδιοτελεῖ σκοπὸ τήν πνευματικὴν πρόοδο καί τελείωσιν τῶν συμβουλευομένων. (Βλ. Γέροντος Δανιὴλ Κατουνακιώτου, Ἀγγελικὸς βίος, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὄρος-Θεσσαλονίκη 1981, σ. 182 ἐξ. Πρβλ. Ἅγιος Νεκτάριος-Δανιὴλ Κατουνακιώτης· Δύο μεγάλες μορφές τοῦ αἰῶνος μας, σ. 123 ἐξ.).

Προσφέρετε τὰς εὐχὰς μου πρὸς ἅπασαν τὴν ὑμετέραν συνοδείαν, ἧτοι τὸν Ἱερομόναχον Ἀθανάσιον καὶ τοὺς Μοναχοὺς Ἰωάννην, Δανιὴλ καὶ Στέφανον, οὓς καὶ εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδίας διὰ τὰς ἀναπεμπομένας ὑπὲρ ἐμοῦ κατὰ τὰς προσευχὰς αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν δεήσεις, αἵτινες πέποιθα ὅτι ἔσονται μοι πρὸς σωτηρίαν.

Διατελῶ κατασπαζόμενος ὑμᾶς μετ' ἀγάπης καὶ ἐπευχόμενος ὑμῖν τὰ ἄριστα.

Ὁ Πενταπόλεως Νεκτᾶριος

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΧΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΒΙΑΚΗΣ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΩΣ ΑΠΟΣΤΑΛΕΙΣΑ ΤΗ ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ κ.κ. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΜΟΝΑΧΑΣ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΑΙΓΙΝΑΝ¹

Τῇ Ἁγίᾳ Καθηγουμένη κ. Ξένη καί τῇ ἐν Χριστῷ Αὐτῆς ἀδελφότητι.

1. Τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολιμαία πραγματεία συνέταξε καθ' ὑπακοήν ὁ γέρων Δανιήλ καί ἔστειλε στίς μοναχές τῆς Αἰγίνης ἀνταποκρινόμενος στό αἶτημα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ἄν καί ἐπίστευε, ὅτι «καθοδηγούμεναι ἀπλανῶς καί ἐνδιακρίτως παρά τοῦ εἰρημένου ἁγίου Πατρός, τοῦ διακρινομένου ἐπί θεοσοφία καί χάριτι» δέν εἶχαν «τὴν ἐλαχίστην ἀνάγκην ἄλλου τινός ὁδηγοῦ». Τὴν συγγραφή αὐτὴ ἄλλωστε ἀπέδιδε ὁ γέρων, ὄχι στήν προσωπική του δύναμη, ἀλλά στίς εὐχές τοῦ μετριόφρονος Ἁγίου, ὡς ἔγραφε εἰς πνευματικό του τέκνο, τὴν Μοναχὴ Θεοδοσία, Ἡγουμένη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Κυρίας τῶν ἀγγέλων Κεχροβουνίου Τήνου. (Βλ. Ἅγιος Νεκτάριος – Δανιήλ Κατουνακιώτης. Δύο μεγάλες μορφές τοῦ αἰῶνος μας, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 82· 145-158· 162· Πρβλ. Γέροντος Δανιήλ Κατουνακιώτου, Ἀγγελικός βίος, σ. 123 ἐξ.).

Ἦ ἀπό τινος ἐκ βάθρων ἀνέγερσις τοῦ καθ' ὑμᾶς ἱεροῦ Φροντιστηρίου καί ἡ ἀκριβής Κοινοβιακή διατύπωσις αὐτοῦ, ἣτις ἐθεσπίσθη διά τῆς ἀγρύπνου ἐπιστασίας καί προστασίας τοῦ Πανιερολογιωτάτου Ἁγίου Δεσπότη ἡμῶν Κυρ. Νεκταρίου τοσαύτην πνευματικὴν χαράν ἐνεποίησεν εἰς τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν, ὅπου οὐ δύναμαι διὰ μέλανος καί καλάμου παραστῆσαι.

Ποία, παρακαλῶ, φιλόθεος ψυχὴ βλέπουσα παραδόξως ἐν τῇ σημερινῇ περί μοναχικοῦ βίου ψυχραίμῳ γενεᾷ ὄμιλον ἐνθέων παρθένων γυναικῶν, ἀγωνιζομένων πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς καί ἀγγελικῆς, οὕτως εἰπεῖν, πολιτείας νά μὴ θαυμάση καί δοξάσῃ τόν Πανυπεράγαθον Κύριον;

Ἐάν παραβάλωμεν τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν, καθ' ἣν μετ' εὐσεβοῦς χριστιανικοῦ ζήλου ἀνεγείροντο πολλοῦ διάφορα ἱερά Φροντιστήρια, μέ τὴν διατελοῦσαν σημερινὴν ἐποχὴν, εἰς ἣν ἐξέλιπε δυστυχῶς ὁ ἔνθεος οὗτος σωτήριος ζῆλος, ὦ! πόσον παρά τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θά ἀνταμειφθῆτε ὑμεῖς, ὅταν βεβαίως συνωδά τοῦ ὑψηλοῦ τούτου μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἐνδείξητε τόν ἀπαιτούμενον βίον!

Ἰπὸ τό κράτος τοιαύτης πνευματικῆς χαρᾶς διατελῶν ὁ ταπεινός ὑποφαινόμενος, καθῆκον ἱερώτατον ἐθεώρησα, ὅπως δι' ἐπιστολῆς μου διαβιβάσω τῷ Σεβασμιωτάτῳ ὑμῶν καί ἐμοί Πνευματικῷ Πατρί καί Δεσπότη τὰς συγχαρητηρίους μου ἐπευχᾶς, εὐχόμενος ὑμῖν τὴν ἐπίτευξιν πάσης θεοειδοῦς ἀρετῆς, εἰς ἣν ἀφικνοῦνται ὅσοι διά τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος ἐξασκήσουν ἀπλανῶς τὴν ἀγγελικὴν ταύτην πολιτείαν.

Εἰς ἀπάντησιν ὅμως, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἡ Α. Πανιερολογιότης μοί ἀπήντησε δι' ἐπιστολῆς του, παροτρύνων με ὅπως γράψω εἰς ὑμᾶς τὰ πνευματικὰ τέχνα του λόγον τινά συνέσεως πνευματικῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ὑψηλοῦ πνευματικοῦ βίου, ὄνπερ προεἴλεσθε.

Καί δέν ἦτο βεβαίως ἴδιον ἐμοῦ τοῦ καί λόγῳ καί ἔργῳ ἀμαθοῦς καί ἀπαιδεύτου ν' ἀναλάβω τήν παρ' ἀξίαν μοι ταύτην ἀξίωσιν καί νά ἐκθέσω συμβουλὰς καί νουθεσίας ἀρμοζούσας εἰς ὑμᾶς τὰς φιλοθέους παρθένους, αἵτινες καθοδηγούμεναι ἀπλανῶς καί ἐνδιακριτῶς παρὰ τοῦ εἰρημένου ἀγίου Πατρός, τοῦ διακρινομένου ἐπί θεοσοφίᾳ καί χάριτι, δέν ἔχετε τήν ἐλαχίστην ἀνάγκην ἄλλου τινός ὁδηγοῦ καί μάλιστα ἀδαοῦς καί ἀναξίου, ὡς οἶος τυγχάνω ἐγώ ὁ ἐλάχιστος. Ἄλλ' ἐπειδή μεμάθηκα παρὰ τῶν νηπτικῶν τῆς Ἐκκλησίας θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν ὅτι τό ἐν τοῖς ὑπέρ δύναμιν ἀδιακριτῶς τοῖς προστάττουσι πείθεσθαι τοῦτο ὑπακοή ὀρίζεται, διά τοῦτο φοβούμενος τόν τῆς παρακοῆς θάνατον, σπεύδω ὅπως καταθέσω ἐν ταύτῃ μου, πεποιθῶς ταῖς εὐχαῖς τοῦ Ἁγίου Πατρός ἡμῶν, ὀλίγα τινά, ἅτινα διά τῆς πολυχρονίου πείρας καί ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων πνευματικῶν Πατέρων μεμάθηκα καί τά ὅποια δέν ἀμφιβάλλω ὅτι καί ὑμεῖς διά τῆς πολυχρονίου πράξεως καί ἐπισταμένης μελέτης γνωρίζετε.

Καί καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν διατύπωσιν τοῦ κοινοβιακοῦ πολιτεύματος, ἔχω πεποιθήσιν ὅτι διατηρεῖτε αὐτό τοῦτο ἀκριβῶς καί συμφώνως τῇ διατάξει τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐπειδή ἐν τῇ ἐξασκήσει ταύτῃ παρουσιάζονται ὑπό τοῦ δολομήτου Σατάν διάφοροι καί πολυειδεῖς πλεκτάνας, διά τοῦτο φέρε περί τούτων, ὅπως ὀλίγα τινά διασαφήσωμεν.

Πρῖν ὅμως προβῶ εἰς τήν στηλίτευσιν τούτων, καλόν ἐθεώρησα, ὅπως ἐν πρώτοις ὑποδείξω τὰς κυρίως κανονικάς ἀρετάς, αἵτινες προσγίνονται διά τοῦ κοινοβιακοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος καί κατ' ἀκολουθίαν θά ἐξιστορήσω καί ποῖα θήρατρα μεταχειρίζεται ὑποκούφως ὁ ἐχθρός τῆς ψυχῆς ἡμῶν διάβολος πρός ἐξαπάτησιν τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ ἐνασκουμένων παρθένων.

Εἶναι ὁμολογούμενον καί ταῖς προελομένοις τήν ἐξά-

σκησιν τῆς ἀρετῆς καί θεοειδοῦς πολιτείας γνωστόν ὅτι ἅπασαι αἱ ἀρεταί, αἱ διὰ τήν ἐφαρμογήν τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενόμεναι, ἐάν δέν συμβαδίζωσι μέ τούς μακαρισμούς τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, αὐται ὄχι μόνον ὅτι δέν ἱκανοποιοῦσιν τό κατ' εὐδοκίαν πανάγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλά γίνονται καί πρόξενοι ψυχικῆς βλάβης εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἀναλαμβάνουσιν ἰδιοβούλως τήν τοιαύτην ἐξάσκησιν.

Ταῦτα εἰδότες οἱ Θεοφόροι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες πρῶτον θεμέλιον ἔθεντο εἰς τόν μοναχικόν δίαυλον τήν μακαρίαν ὑπακοήν, ἣτις συμβαδίζει μέ τήν πτωχείαν τοῦ πνεύματος, ἥτοι μέ τόν πρῶτον μακαρισμόν.

Ἐκεῖνος, τοίνυν, ὁ μοναχός ἢ μοναχή, ἣτις θέλει νά ὀδεύσῃ τήν κλίμακα τῶν ἀρετῶν ἀπαρεγκλίτως, ὀφείλει ἐκ πρώτης ὄψεως νά ἐναγκαλισθῇ τήν πτωχείαν τοῦ πνεύματος, ἥτοι τήν ταπείνωσιν καί κόψη ριζηδόν τά οἰκεῖα θελήματα καί φρονήματα καί οὕτω διὰ τῆς μακαρίας ὑπακοῆς κερδίσῃ κατ' ἀκολουθίαν καί τούς λοιπούς μακαρισμούς, οἵτινες ἀπαρτίζονται διὰ τῶν ἐπιλοίπων ἀρετῶν.

Διὰ νά κατορθωθῇ δέ ὡς πρέπει ἡ ὑπακοή, ὀφείλει ἐκάστη ἀδελφή, μετά τήν ἀπό τοῦ κόσμου αὐτῆς ἀποταγήν, νά κάμῃ ἀδιάκριτον ὑποταγήν εἰς ὅσα προστάττεται παρά τῆς Ἁγίας Καθηγουμένης. Ἐπίσης νά ἀποκαλύπτῃ εἰς αὐτήν ὅλους αὐτῆς τούς λογισμούς, πράξεις καί διανοήματα, μή κρύπτουσα οὔτε τό παραμικρόν διανόημα! Καί ὅσοι μέν λογισμοί ἤθελον κριθῇ καλοί καί σωτήριοι παρά τε τῆς Προεστῶσης καί τοῦ Ἁγίου Πατρός ἡμῶν, αὐτούς τούτους νά ἐγκολπώνεται ἡ ἀρχάριος, ὅσοι δέ λογισμοί φαίνονται μέν καλοί, ἀποδοκιμάζονται δέ ὑπό τῆς Προεστῶσης, ὀφείλει μετά πίστεως ἀκραδάντου νά ἀποβάλλῃ τέλειον αὐτούς· διότι συνήθειαν ἔχει ὁ διάβολος νά ἐξαπατᾷ τάς ἀρχαρίους μέ τούς δεξιούς λογισμούς.

Διὰ νά εἶναι δέ πᾶσα μοναχή ἐξησφαλισμένη ἀπό τάς

τοιαύτας παγίδας, ὀφείλει νά ἔχη ὑπ' ὄψιν τῆς τάς πέντε ταῦτα συστατικά, τά ὅποια ἐθέσπισαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες καί ἰδίως οἱ Ἅγιοι Κάλλιστος καί Ἰγνάτιος οἱ Ξανθόπουλοι, τά ὅποια ἐπιβάλλουσιν εἰς τὰς ἀληθεῖς ὑπηκόους. Καί δὴ λέγουσι αὐτολεξεῖ τάδε· «*χρὴ τὸν ἀληθῶς ὑπήκοον, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, φυλάττειν τὰς πέντε ταύτας ἀρετάς κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· καί πρώτην τὴν πίστιν· ἥγουσιν ἔχειν αὐτὸν καθαρὰν καί ἄδολον πίστιν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἐπιστάτην· ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς δοκεῖν αὐτὸν τὸν Χριστὸν βλέπειν καί ὑποτάσσεσθαι... δευτέραν, τὴν ἀλήθειαν ἥτοι ἀληθεύειν ἐν ἔργῳ καί λόγῳ καί τῇ τῶν λογισμῶν ἀκριβεῖ ἐξομολογήσει... τρίτην, τὸ μὴ ποιεῖν τὸ οἰκεῖον θέλημα· ἀλλ' ἀεὶ κόπτειν αὐτὸ ἐθελοντί· δηλαδὴ μὴ ἀναγκαζόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου Πατρὸς... τετάρτην, τὸ μὴ ἀντιλέγειν καί φιλονικεῖν τὸ καθόλου· ἐπεὶ ἡ ἀντιλογία καί ἡ φιλονικία οὐκ ἐστὶ τῶν εὐσεβῶν, ὡς γράφει ὁ ἱερώτατος Παῦλος 'εἰ δέ τις δοκεῖ φιλονικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὔτε αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ' ... καί πέμπτην δέ χρὴ φυλάττειν ταύτην τὴν ἀρετὴν, τὸ ἔχειν ἀκριβῆ ἐξομολόγησιν πρὸς τὸν Προεστῶτα, καθὼς καί ἐν τῇ ἀποκάρσει, ὡς ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί ἀγίων Ἀγγέλων δεδώκαμεν ὑπόσχεσιν».*

Ἐάν λοιπόν, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἡ ἀληθὴς ὑπήκοος τὰς ἀνωτέρω ταύτας ἀρετάς τὰς διατηρῆ ἀκριβῶς, αὕτη ἐντὸς ὀλίγου θέλει προκόψει κατὰ τὸ πνευματικόν μέρος καί θέλει κόψει τὰς τοῦ κόσμου κακὰς προλήψεις καί τὰ εἰδεχθῆ πάθη τῆς ψυχῆς· τὸν ἐγωϊσμόν, λέγω, τὸ ἐπιδεικτικόν, τὸ ὑπερήφανον, τὴν ἀντιλογίαν, τὴν περιέργειαν, τὴν κατάκρισιν, τὴν αὐτοβουλίαν καί αὐταρέσκειαν καί ἀντ' αὐτῶν θά ἀποκτήσῃ τὴν μακαρίαν ὑπομονήν, τὴν καρτερίαν ἐν ταῖς θλίψεσι, τὴν χαλιναγωγίαν τοῦ στόματος, τὴν ἐπαινετὴν σιωπὴν, τὸ ἐπίμονον καί καρτερικόν ἐν

ταῖς προσευχαῖς καί συνάμα τό μακάριον πένθος, ὅπερ ἐκπληροῖ τόν δεύτερον μακαρισμόν, ἦτοι τό «μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοί παρακληθήσονται».

Εἶναι δέ παρατηρημένον παρά τῶν μεμνημένων εἰς τά τοιαῦτα, ὅτι ὅπου λειτουργεῖται ἡ τελεία ὑπακοή, ἐκεῖ προσγίνεται παρά Θεοῦ καί τό χαροποιόν πένθος, ὅπερ ἀποσμήχει τάς κηλίδας τῶν ἁμαρτημάτων καί ἐξοβελίζει τάς ἀκολάστους θεωρίας. Ταύτας παρενεῖρει ὁ δολομήτης Σατάν ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς ἀγωνιζομένης παρθένου, ἀποπειρώμενος ὅπως ἐξαπατήσῃ αὐτήν διά τῆς συγκαταθέσεως τῶν φαύλων τούτων ἐννοιῶν. Ὅταν δέ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀρωγῇ προσοικειωθῇ διά τοῦ ὡς εἴρηται πένθους ἡ μοναχῆ, τότε ἀκολουθεῖ ἡ πραότης τοῦ τρίτου μακαρισμοῦ κατά τό «μακάριοι οἱ πραεῖς».

Ἀκολουθεῖ δέ φύσει ἡ πραότης εἰς τε ταπεινόφρονας ὑπηκόους καί εἰς τάς πενθούσας διά τάς ἁμαρτίας των, διότι ἡ μακαρία ὑπακοή, ἡ ταπείνωσις καί τό πένθος χαρίζουσι τήν πραότητα καί ἀναδεικνύουσι τόν χριστιανόν γνήσιον ἰχνηλάτην τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατά τό «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρῶτός εἰμι καί ταπεινός τῇ καρδίᾳ».

Ἐκ τῆς πραότητος δέ ταύτης ἔπονται καί οἱ ἐφεξῆς δύο μακαρισμοί, τό «μακάριοι οἱ πεινῶντες καί διψῶντες τήν δικαιοσύνην» καί τό «μακάριοι οἱ ἐλεήμονες». Καί εἰς μέν τόν πρῶτον, λέγομεν: Ὅταν ἡ μοναχῆ ἀνέλθῃ εἰς τήν κλίμακα τῆς πραότητος, τότε ἀναπτερουμένη εἰς τόν ἔνθεον τοῦ Θεοῦ ἔρωτα, ἐπιθυμεῖ καί ὀρέγεται ν' ἀποκτήσῃ καί ὄλας, οὕτως εἰπεῖν, τάς ἀρετάς, καθ' ὅσον ἡ λέξις «δικαιοσύνη» κατά τήν ἐρμηνείαν τῶν Ἁγίων Πατέρων σημαίνει πᾶσαν ἀρετήν. Εἰς δέ τόν δεύτερον: Ἐπειδή «ποικίλος» κατά τόν θεῖον Χρυσόστομον, «ὁ τῆς ἐλεημοσύνης τρόπος καί πλατεῖα ἡ ἐντολή αὕτη», διά τοῦτο καί ἡ μοναχῆ διά τῆς ἀποταγῆς τοῦ κόσμου, ἐπλήρωσε ἐκ

τῶν προτέρων ἀκριβέστατα τὴν ἐντολὴν ταύτην, καταλείψασα πάντα ὅσα καὶ ἂν εἶχεν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μακαρισμοῦ τούτου οὗτος ἐκπληροῦται καὶ διὰ τῶν μοναχικῶν ὑποχρεώσεων, τοῦτο μὲν διὰ τῶν ἐπανειλημμένων αὐτῆς πρὸς τὸν πλησίον προσευχῶν της, τοῦτο δέ, διότι οὐ παύεται ἐξυπηρετοῦσα δωρεάν καὶ εὐαγγελικῶς τάς ἐν αὐτῇ ἐνασκουμένας ἀδελφάς καὶ σχολάζουσα νύκτωρ τε καὶ ἡμέραν ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Κυρίου.

Οἱ μακαρισμοί, λοιπόν, ἱεραρχικῶς λειτουργούμενοι φέρουσιν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας, ἣτις προσγίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν Χρυσορρήμονα εἰς τοὺς «μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδόμενος πονηρόν».

Ὅταν δέ φθάσῃ ὁ χριστιανός, ὁποιασδήποτε τάξεως καὶ ἂν ᾗ, εἴτε μοναχός εἴτε λαϊκός, εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, τότε ἐπλήρωσε κατὰ τὴν θεηγορίαν τῶν Ἁγίων Πατέρων πάσας τάς τοῦ Κυρίου ἐντολάς. Καὶ τότε ὁ τοιοῦτος «τὸν Θεὸν ὄψεται», ἦτοι καθορᾷ ἐναργῶς τάς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξ οὗ φωτιζόμενος γίνεται ἀπλανῆς ὁδηγός τῶν ἄλλων καὶ κατανοεῖ τοὺς τε ἀποκρύφους λόγους τῆς θείας Γραφῆς καὶ τὴν φύσιν, οὐχὶ μόνον τῶν ὄντων, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀληθείας. Κατ' ἀκολουθίαν φθάνει εἰς τὴν διόρασιν, πρόρασιν καὶ ἀπάθειαν, ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια τῶν θείων ἀποκαλύψεων καὶ θαυμάτων, εἰς ἣν ἀφίκοντο μετὰ τῶν θεοεικέλων τῆς Ἐκκλησίας Ἁγίων Πατέρων καὶ ἡ γνωστὴ πληθὺς τῶν Ὁσίων Γυναικῶν, ἡ Ἁγία Μακρίνα, λέγω, Μελάνη, Εὐπραξία, Ξένη, Ὁσία Μαρία, Πελαγία, Ματρώνα καὶ αἱ λοιπαί.

Ἐν τῇ καθαρότητι δέ ταύτῃ τῆς καρδίας ἐξοβελίζεται πλέον ὁ παλαιός ἄνθρωπος καὶ καθωραΐζεται ὁ νέος, ἦτοι καθαιρόμενον τό κατ' εἰκόνα ἄρχεται νά λειτουργῇ τό καθ' ὁμοίωσιν κατὰ τό «πρᾶξις, θεωρίας ἐπίβασις». Καὶ αὗται

εἰσιν ἐν συνόψει αἱ κυρίως ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι φέρουσι τόν ἄνθρωπον εἰς τήν εἰρημένην κατάστασιν. Ἄλλ' ἐπειδή, ὡς ἄνωτέρω εἶπομεν, ἔχομεν καί τόν ἐπίβουλον τῆς ψυχῆς ἡμῶν διάβολον, ὅστις δολιοτρόπως παρενεῖρει διαφόρους παγίδας πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ ἀγωνιζομένου, διά τοῦτο σύν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἀρετῆς νά προσέξῃ μεγάλως ἐκάστη ἀδελφή ἀπό τὰ ἐφεξῆς θήρατρα τοῦ πονηροῦ, τὰ ὁποῖα συνήθως παρουσιάζει τῇ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητι.

Πρῶτον. Νά προσέχῃ πολύ, ὅπως καθαίρῃ τήν ψυχὴν ἀπό τοὺς τῆς ἡδυπαθείας λογισμούς, τοὺς ὁποίους προβάλλει ὁ κακομήχανος ἐν τῇ διανοίᾳ τῆς παρθένου πρὸς ρυπασμὸν τῆς ψυχῆς.

Τόν τοιοῦτον λογισμὸν δύναται ν' ἀποβάλλῃ διά μέσου τῆς εὐχῆς καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, ἣτις γνωρίζει νά ἀγνίζῃ τὰς ψυχὰς τῶν ὄντως παρθένων.

Πρὸς τόν σκοπὸν τοῦτον συμβάλλει μεγάλως ἡ ταπεινώσις, ἡ τελεία ὑπακοή καὶ ἡ ἀκριβὴς ἐξαγγελία τῶν λογισμῶν· καὶ πρὸς τούτοις νά προσέχῃ μεγάλως, ὅπως καταβάλλῃ τὸ σαρκίον διά τῆς ἐγκρατείας, χαμαικοιτίας καὶ διά τοῦ φυλάττεσθαι ἀπὸ τῶν κοσμικῶν θεωριῶν. Οὐχ ἦττον δέ νά προσέχῃ καὶ ἀπὸ τήν συνανατροφὴν τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων, καὶ ἂν ἦ δυνατόν, ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης, οὐδέποτε νά ἐξέρχεται τῆς Μονῆς· διότι καθὼς ὁ ρύπος ἀκολουθεῖ τῷ σώματι καὶ ὁ ἴος τῷ σιδήρῳ τοιοτοτρόπως καὶ ἡ ἐκ τῆς Μονῆς προέλευσις τῆς μοναχῆς δύναται νά ρυπώσῃ τήν τῆς ψυχῆς αὐτῆς εὐγένειαν.

Ἐπίσης καὶ ἐντὸς τῆς Μονῆς διατελοῦσα νά μὴ συχνάζῃ εἰς τὰ παρακείμενα κελλία τῶν ἀδελφῶν χάριν δῆθεν ψυχικῆς ὠφελείας, διότι διά τῶν τοιούτων δολίων εἰσηγήσεων τοῦ πονηροῦ δράκοντος πολλὰς μοναχὰς ἐξαπατᾷ εἰς τήν παρρησίαν καὶ ἀκολούθως τὰς ἀπογυμνοὶ καὶ ἀπὸ τόν τοῦ Θεοῦ φόβον.

Πολύ δέ περισσότερον νά προσέχωσιν αἱ ἀνήλικοι κόροι, ἵνα μή τις ἐξ αὐτῶν ἔχη εἰδικήν συναναστροφή μετ' ἄλλης νεάνιδος, διότι ἐκ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν συμπαθείας προσγίνονται πολλαί παγίδες τοῦ ἐχθροῦ, τάς ὁποίας γνωρίζουσι πάνυ καλῶς αἱ ἐπιμελούμεναι τῆς καθαρᾶς αὐτῶν παρθενίας καί οἱ ἀγιώτατοι πεπειραμένοι πνευματικοί Πατέρες.

Ὅταν δέ χρειασθῇ καμμία ἐξ αὐτῶν, εἴτε ἐκ τοῦ διακονήματος ἐν ᾧ θά συνεργασθῶσι καί μετ' ἄλλης ἀδελφῆς, εἴτε κατὰ προσταγήν τῆς Καθηγουμένης νά ὀμιλήσῃ ἢ μία μετὰ τῆς ἄλλης ἀδελφῆς, ἢ συναναστροφή αὐτῶν νά γίνηται μετ' ἄκρας συστολῆς καί εὐλαβείας περιοριζόμεναι εἰς ἅ δεῖ εἰπεῖν. Ἡ σιωπή ὅμως τῶν τοιούτων νά γίνηται μετὰ πλήρους ἀγάπης καί οὐχί μετὰ σκυθρωπότητος καί περιφρονήσεως.

Δεύτερον. Εἰς τόν καιρόν τῆς φαλμωδίας καί κοινῆς προσευχῆς ν' ἀκολουθῶσι μετ' εὐλαβείας καί προθυμίας πολλῆς τήν κανονικήν τυπικήν διάταξιν, ὑποτασσόμεναι ἅπασαι εἰς τήν τυπικάρρισαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς· καί ὅταν διαταχθῶσι παρ' αὐτῆς νά ψάλωσιν ἢ νά ἀναγνώσωσι, νά κάμωσιν ἀδιάκριτον ὑπακοήν· ὅταν ὅμως προτιμήσῃ ἄλλην ἀδελφήν εἰς τό νά ψάλλῃ ἢ νά κάμῃ ἀνάγνωσιν, νά μή συνερίζωνται καί λέγωσι, διατί σήμερον νά προτιμήσῃ τήν δεῖνα ἀδελφήν ἢ τήν δεῖνα, διότι αὐται αἱ παρατηρήσεις καί περιέργειαι δέν φέρουσι τήν σύμπνοιαν καί ἐν Χριστῷ ἀγάπην, ἀλλά τήν μισαδελφίαν καί αὐταρέσκειαν.

Ἐπίσης τήν αὐτήν νέκρωσιν καί ἀπαθῆ ξενιτεῖαν νά δεικνύωσι καί εἰς ὅλα τά διακονήματα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, μή ὀρεγόμεναι ἢ ἐπιζητοῦσαι τό δεῖνα διακόνημα ἢ δεῖνα, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνο νά κάμωσιν ὑπακοήν εἰς ὃ θά διαταχθῶσι παρά τῆς Προεστῶσης.

Τρίτον. Ἐάν καμμίαν φοράν, φθόνῳ τοῦ δαίμονος, προκύψῃ σκάνδαλόν τι μεταξύ δύο ἀδελφῶν, τότε ἀπαι-

τείται μεγίστη βία, ἵνα προλάβῃ ἢ μία, διά μέσου τῆς σιωπῆς καί παύση τὰς δικαιολογίας, τὰς ὁποίας παρενεύρει ὁ δαίμων τῆς ἐπαράτου φιλονεικίας καί νά ρίψῃ τό λάθος ἐπάνω της, δεδóσθω καί νά μή σφάλλῃ καί νά εἴπῃ πρὸς τήν ἄλλην «εὐλόγησον, συγχώρησόν με διά τόν Κύριον, διότι ὡς ἄφρων ἐλάλησα». Τοῦτο ὅμως νά τό προλάβῃ ἢ μικρότερα· ὅταν ὅμως ἢ μικρότερα φανῇ δύστροπος καί δέν ἔχει ὑπ' ὄψιν τό «γνώθι σαυτήν» τότε ὡς φρονημωτέρα ἢ ἄλλῃ ἄς ποιῇ τοῦτο, ὅπως κερδίσῃ τήν ἀδύνατον καί τότε ἢ Καθηγουμένη κατά συνέπειαν ἄς κανονίξῃ τήν ἄδικον, οὐδέποτε ὅμως νά ἐπιδύῃ ὁ ἥλιος ἄνευ τῆς προσηκούσης διαλλαγῆς.

Τέταρτον. Ὅταν καμμία ἀδελφή καταγινομένη εἰς τήν προσευχήν ἔλθῃ εἰς κατάνυξιν καί ἀκολουθήσωσιν εἰς αὐτήν δάκρυα πολλά, νά προσέχῃ μεγάλως νά μή παραδεχθῇ τόν δαίμονα τῆς οἰήσεως καί νομίση ὅτι πράττει ἀρετήν, ἀλλά νά παρακαλῇ τήν Κυρίαν Θεοτόκον νά τῆς δίδῃ τήν προσήκουσαν ταπείνωσιν καί τήν ταπεινήν ἐπίγνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ της, διότι τό πένθος εἶναι καθῆκον τῶν μετανοούντων καί χαρακτήρ τῶν ἐπιγινωσκόντων τήν ἑαυτῶν ἀσθένειαν.

Ἐπίσης, ὅταν ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς της ὀσφρανθῇ εὐωδίαν τινά ἢ ἴδη φῶς ἔσωθεν ἢ ἔξωθεν ἢ ἐπιφανείας Ἀγγέλου ἢ ἄλλου τινός Ἁγίου ἢ τοῦ Χριστοῦ, νά μή παραδεχθῇ τὰς τοιαύτας θεωρίας, εἴτε καθ' ὕπνον ἢ ἔξυπνος οὔσα, διότι διά τῶν τοιούτων φαντασμάτων ὁ πονηρός δαίμων πολλούς ἐξηπάτησε. Στηλιτεύων δέ τήν πλάνην ταύτην ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης τοιαῦτα ἐκτίθησι: «Σύ δέ, ἐάν ἡσυχάσης καλῶς προσδοκῶν μετά τοῦ Θεοῦ εἶναι, μηδέποτε παραδέξῃ εἰ τι ἴδῃς αἰσθητόν ἢ νοερόν ἢ ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν ἢ κἄν εἶδος Χριστοῦ ἢ δῆθεν Ἀγγέλου ἢ Ἁγίου μορφήν ἢ φῶς φαντάζεσθαι τῷ νοί ἢ ἐκτυποῦν· ὅτι καί αὐτός ὁ νοῦς ἀφ' ἑαυτοῦ φύσει ἔχει τό

φανταστικόν καί ραδίως μορφάζειν δύναται... διά τοῦτο πρόσεχε μή πιστεύσης τι συγκαταθέμενος ταχέως, κἄν ἀγαθόν ἔστι πρό ἐρωτήσεως τῶν ἐμπείρων καί ἐξετάσεως πολλῆς, ἵνα μή βλαβῆς...»· καί πάλιν ὁ αὐτός παρακατιῶν λέγει «ὁ θεασάμενος τι κατά διάνοιαν ἢ κατ' αἴσθησιν κἄν θεόθεν εἶη καί χωρίς τῶν ἐμπείρων δέξεται εὐχερῶς, πλανᾶται ἢ μέλλει πλανᾶσθαι ὡς εὐπαράδεκτος».

Πέμπτον. Ἐπειδή ἐν τῷ μοναχικῷ ὀρίζοντι ἐξοβελίζονται τά τοῦ πονηροῦ βέλη καί λειτουργεῖται ἡ κατά Θεόν ἀπλανῆς βιοτή, διά τοῦτο φθονῶν ὁ ἐπάρατος δαίμων, μεταξύ ἄλλων προσβολῶν, προσβάλλει ἐν τῇ ψυχῇ τῆς κατά Θεόν ἀγωνιζομένης μοναχῆς τό πνεῦμα τῆς λύπης. Ἡ λύπη αὕτη προσγίνεται τῇ ψυχῇ, οὐχί διά προσβολῆς καί συνδυασμοῦ, ὡς ἔθος αὐτῷ ἐπιβάλλειν τούς ἄλλους λογισμούς, ἀλλ' ἀμέσως διά μεμβράνης λεπτοτάτης σκεπάζει τήν ψυχήν καί συγχρόνως ὅλας αὐτῆς τάς δυνάμεις καί οὕτω ποιεῖ αὐτήν σκληράν καί ἀκατάνυκτον. Τῆς ἀφαιρεῖ πάσαν προθυμίαν καί πίστιν καί ἀναιρεῖ ἀπό τοῦ νοός πάντα τά σωτηριώδη βουλεύματα. Πείθει αὐτήν, κατά τόν Ἅγιον Κασσιανόν «ἀποφεύγειν πᾶσαν ἀγαθὴν συντυχίαν καί οὐδέ παρά τῶν γνησίων φίλων λόγον συμβουλίας δέχεσθαι συγχωροῦσα, οὐδέ χρηστήν ἀπόκρισιν ἢ εἰρηνικὴν ἐπιτρέπουσα τούτοις μεταδιδόναι». «Ὅταν γάρ», κατά τόν αὐτόν Ἅγιον, «τό πονηρόν πνεῦμα τοῦτο περιδράξεται τῆς ψυχῆς καί ὅλην αὐτήν σκοτίση, οὐκ εὐχάς ἐκτελεῖν μετὰ προθυμίας συγχωρεῖ· οὐ τῶν ἱερῶν ἀναγνωσμάτων τῇ ὠφελείᾳ ἐγκαρτερεῖ· πρᾶον καί εὐκατάνυκτον πρὸς τούς ἀδελφούς τόν ἄνθρωπον εἶναι οὐκ ἀνέχεται· καί πρὸς πάντα τῶν ἔργων τά ἐπιτηδεύματα, καί πρὸς αὐτήν τοῦ βίου τήν ἐπαγγελίαν μῖσος ἐμποιεῖ».

Αὐτό δέ τό πνεῦμα τῆς λύπης ἐπισκέπτεται κυρίως ἐκείνας τάς ἀγωνιζομένας ψυχάς, αἵτινες ἀντιπολεμοῦσι τόν διάβολον διά τῆς πολλῆς προθυμίας των. Καί διά

τοῦτο, τῇ συγχωρήσει πάντως τοῦ παναγάθου Θεοῦ, ἀφί-
νει πρὸς στιγμήν αὐτόν τόν πονηρόν δαίμονα, ἵνα πολε-
μήσῃ στῆθος πρὸς στῆθος μέ τήν ἀγωνιζομένην ψυχὴν.
Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν δοκιμάζονται οἱ γνήσιοι δούλοι
τοῦ Θεοῦ, διότι γυμνοὶ ὄντες πάσης πνευματικῆς παρα-
κλήσεως καὶ ψυχαγωγίας ἀνθίστανται διὰ τῆς ἐπιμόνου
ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὸ «ὁ
ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται» καὶ οὕτω στήνου-
σι τρόποιον κατὰ τοῦ ἀντιπάλου.

Ὅταν, τοίνυν, παρουσιασθῇ αὐτό τὸ πνεῦμα τῆς ἀκαί-
ρου ταύτης λύπης, οὐδέν ἕτερον καταβάλλει καὶ φυγα-
δεύει αὐτό, εἰ μὴ ἡ ἄκρα ὑπομονή, ἡ μελέτη τῶν θείων
λόγων, ἡ προσευχή καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ἐλπίς.

Ἐπάρχει δὲ καὶ ἑτέρα τις λύπη, ἣτις προσγίνεται εἰς
μόνας τὰς φιλαρέσκους καὶ φιλοδόξους ψυχὰς. Πότε δὲ
προδίδεται αὕτη ἡ μὴ ἐπωφελῆς λύπη; Ὅταν ἀδελφὴ τις
ἔχῃ προσπάθειαν εἰς τι θέλημα, εἴτε πνευματικόν, εἴτε
ἠθικόν, εἴτε ὑλικόν καὶ ἀποδοκιμάσῃ τοῦτο ἢ Προεστῶ-
σα, τότε ἐάν λυπηθῇ ἡ ἀδελφὴ καὶ διατηρῇ σκυθρωπότη-
τα, καταδεικνύεται ὅτι νοσεῖ ἀπὸ τὰ ἀνώτερα πάθη.
Πρέπει δὲ ὅσον τάχος νὰ κόπτη ἐθελοντί τὸ θέλημα καὶ
φρόνημα αὐτῆς, ἵνα ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου πά-
θους.

Ἐπίσης καὶ ὅταν ὀνειδισθῇ ἐνώπιον τῶν ἄλλων ἀδελ-
φῶν, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως καὶ ὕστερον διατηρῇ τὴν
λύπην αὕτη δὲν εἶναι ἐπωφελῆς, ἀλλ' ἐπιζήμιος.

Τὸ νὰ λυπηθῇ τις εἰς τὰς ὕβρεις καὶ ἐξουδενώσεις καὶ
ἀδικίας δὲν εἶναι παράδοξον, οὔτε ἐφάμαρτον, τὸ νὰ
διατηρῇ ὅμως διὰ δικαιωμάτων τὴν λύπην, δὲν εἶναι
ὀρθόν καὶ σωτήριον. Διὰ νὰ εἶναι δὲ πᾶσα ἀδελφὴ νικη-
τρια κατὰ τοῦ πάθους τούτου, ἀμέσως μετὰ τὴν ταραχὴν
καὶ λύπην τῆς καρδίας νὰ δεικνύῃ διὰ τὴν ἐντολήν τοῦ
Κυρίου μας πᾶσαν βίαν κατὰ τὴν στιγμήν ἐκείνην βάλ-

λουσα μετάνοιαν καί ρίπτουσα εἰς ἑαυτήν τό λάθος καί οὕτω διά τῆς φιλοσοφίας ταύτης, οὐ μόνον θά νικήσῃ τό πάθος τῆς ὑπερηφανείας, ἀλλά προϊόντος τοῦ χρόνου, θά γίνῃ ἀλείπτρια τῆς ἀρετῆς πρός τάς ἄλλας ἀδελφάς.

Ἐκτον. Ἐκτός τῶν εἰρημένων πνευμάτων, ἅτινα προσβάλλουσι τόν ἄνθρωπον, ὑπάρχει καί τό πάθος τῆς ὑπονοίας, ὅπερ ἰδίως ἐνσκηνεῖ εἰς τάς διανοίας τῶν μοναχῶν. Πλήν ὅσον τό πάθος τοῦτο φαίνεται μικρόν καί ἐπουσιῶδες, τοσοῦτον ἀπ' ἐναντίας, ἐάν δέν προληφθῇ, δύναται νά γίνῃ μέγα καί νά φέρῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

Τό πάθος τοῦτο τῆς ὑπονοίας τό ὑποβάλλει συνήθως ὁ δόλιος δράκων εἰς τάς εὐήθεις καί κούφας ψυχάς, αἰτινές εἰσι κατειλημμένοι ὑπό τοῦ πάθους τοῦ φθόνου καί τῆς μνησικακίας. Ὅταν, λοιπόν, παραδεχθῇ ὀποιαδήποτε ἀδελφή τάς ὑπαγορεύσεις τοῦ πάθους τούτου, πρῶτον θά λάβῃ συνέριθον² καί συνήγορον τήν πονηράν περιέργειαν, καί κατ' ἀκολουθίαν ὅ,τι τῆς ὑποβάλλει ὁ λογισμός, αὐτά θά τά θεωρῇ ὡς τετελεσμένα γεγονότα.

Τό πάθος τοῦτο ἔχει τήν ιδιότητα νά περιεργάζεται τούς λόγους, τά κινήματα καί τάς διαθέσεις ἐκάστης ἀδελφῆς· καί ὅταν ἴδῃ ἀδελφήν τινά κάπως συνεσταλμένην ἢ σκυθρωπήν, ἀμέσως ὑποτοπάζει ὅτι δι' αὐτήν σκυθρωπάζει, ὅταν δέ πάλιν τήν ἴδῃ ἰλαράν καί εὐπροσήγορον, ὑπονοεῖ κακῶς ὅτι αὐτήν ταύτην χλευάζει. Ἡ ὑπόνοια δέν γνωρίζει ἐνοπτρίζεσθαι τήν ἀλήθειαν, ἀλλά πᾶν τῶναντίον. Ὅ,τι συμβουλᾶς καί ἄν προβάλλῃ εἰς τήν πάσχουσαν ὑπό τοῦ πάθους τούτου, ἐκείνη εἶναι ἕτοιμος νά τάς παρεξηγήσῃ. Αὕτη ἀναπολοῦσα τάς τε συμβουλᾶς καί παρατηρήσεις τῶν ἀγαπώντων αὐτήν, ἀντί νά τάς

2. Συνέριθος = συμβοηθός.

παραδεχθῆ, σχηματίζει τὴν ἐναντίον γνώμην, ἐπικυροῦσα οὐχ ὅσα ἡ φύσις τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πραγμάτων ὑπαγορεύει, ἀλλ' ὅσα ἐναντία τῆς προβάλλει ὁ πονηρός δαίμων, καὶ ἀφοῦ χρονίση τὸ πάθος τοῦτο, τότε ὁ ἐχθρός φέρει εἰς αὐτὴν διαφόρους φαντασίας συναδούσας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποπλανήσεως καὶ οὕτω προσγίνεται ἡ ἔκστασις τῶν φρενῶν, ἐξ ἧς ρύσαιτο ἡμᾶς ὁ πανυπεράγαθος Κύριος.

Εἰς τοιαύτην ἀλγεινὴν καὶ ἀξιοδάκρυτον κατάστασιν εἶδομεν δυστυχῶς καὶ ἐνταῦθα πολλοὺς μοναχοὺς. Διὰ νὰ προληφθῆ ὅθεν τὸ τοιοῦτον στυγερόν πάθος, ὀφείλει ἡ μοναχὴ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας νὰ τὸ ἀποφεύγῃ ὡς ἰὸν θανατηφόρον, καταστηλιτεύουσα τοῦτο διὰ τῆς καθαρᾶς ἐξομολογήσεως καὶ τῆς μακαρίας αὐτομεμφίας.

Ἐβδομον δέ καὶ τελευταῖον. Διὰ νὰ ἀναζωπυρώνεται ὁσημέραι ὁ πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς θεῖος ἔρωσ, ὀφείλουσιν αἱ μοναχαὶ νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν βιβλίων, ἅτινα συνιστῶσι τὴν ἀρετὴν καὶ στηλιτεύουσι τὰ πάθη καὶ διαθερμαίνουσι τὴν ψυχὴν εἰς θείας ἀναβάσεις.

Ἐκτός δέ τῶν γνωστῶν τοῖς πᾶσι βιβλίων, ἅτινά εἰσι προωρισμένα διὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ μοναχάς, ὡς οἷά εἰσιν: Ὁ Εὐεργετινός, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ὁ Ἅγιος Ἐφραίμ, Ἀββᾶς Δωρόθεος, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης καὶ ἡ Φιλοκαλία, ὀφείλουσιν ἔχειν ὡς ἐγκόλπιον καὶ τὰ πονηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πατρός ἡμῶν ἱερώτατα βιβλία τοῦ τε Ἀντιόχου τοῦ Πανδέκτου καὶ τὸ «Γνωθι σαυτόν», ἅτινα μεγάλως συμβάλλουσι πρὸς τὸ πολίτευμα ἡμῶν.

Περαίνων τὸ παρὸν μου τοῦτο ταπεινὸν πονημάτιον, παρακαλῶ Ἰμᾶς, ὅπως μετ' ἐπιστασίας πολλῆς διέρχησθε τοῦτο, ἐάν ἐγκριθῆ βεβαίως ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πατρός ἡμῶν. Καὶ ἐάν προκύψῃ μικρὰ τις ὠφέλεια, δότε δόξαν τῷ Παναγᾷ Θεῷ τῷ χορηγοῦντι καὶ διὰ τῶν ἀναξίων

δούλων του τά λυσιτελῆ καί ὠφέλιμα, ἐμέ δέ ἀνταμείψα-
τε μέ τάς πρὸς Θεόν ἰκεσίας Σας εὐχόμεναι, ὅπως ἀπαλ-
λαγῶ τῶν ἐπικειμένων ψυχικῶν νοσημάτων μου.

*Ἔγραφον ἐν Κατουνακίαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους
τῇ 8ῃ Ἰουλίου 1918*

*Δανιὴλ Μοναχός
Ἁγιογράφος*

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΦΩΚΙΩΝΑ ΣΧΕΤΙΚΩΣ
ΜΕ ΚΑΚΟΔΟΞΙΑΣ Α. ΜΑΚΡΑΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑΙ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΙΝΗΣΕΙΣ¹

Ἐλλογιμώτατε καί Σοφώτατε Ἄνερ,
Κύριε Φωκίων Βασίλειε, τήν ἔνθεον Αὐτῆς Κορυφήν
κατασπαζόμενος ὑπερήδιστα προσαγορεύω!

Ἀνέκφραστον καί ἀπερίγραπτον πνευματικὴν εὐφρο-
σύνην καί ψυχικὴν ἀγαλλίασιν ἔλαβεν ἡ ταπεινή μου ψυ-

1. Τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἔστειλε ὁ γέρον Δανιὴλ (†1929) στὸν καθηγητὴ καί μουσικό Φωκίωνα Βάμβα, τὸν ὁποῖον ἐβοήθησε νὰ κατανοήσῃ τίς πλάνες τῶν δοξασιῶν τοῦ Ἀποστόλου Μακράκη διὰ τῶν προσευχῶν του καί τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστολογραφίας του, τῆς θεμελιωμένης στὴν Πατερικὴ Θεολογία. Τὴν ποιμαντικὴ συμβουλευτικὴ τοῦ γέροντος συνεπλήρωσε ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος διὰ τῆς ἀρτίας θεολογικῆς συγκροτήσεώς του καί τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως. Ἀμφότεροι δέ τὸν ἐνίσχυσαν καί τὸν ἐνεθάρρουναν νὰ περιβληθῇ τὸ

χή και καρδία, ὅτε ἔλαβον τήν ἀπό 26ην τοῦ π. μηνός πλήρη χαρίτων Αὐτῆς ἐπιστολήν καί εἶδον μετὰ πάσης ἐπιστασίας καί ἀκριβοῦς μελέτης τήν ἐν γένει Αὐτῆς διάληψιν, δι' ἧς καταδηλοῦνται τά εὐσέβαστα καί ὀρθόδοξα ὑμῶν φρονήματα, ἅτινα ἐκπεφρασμένως καί ἀριδῆλως καί ἄνευ ὑπεκφυγῶν ἐκφωνηθέντα, κατέδειξαν τήν Ὀρθόδοξον Αὐτῆς Ὁμολογίαν, δι' ἧς καταδικάζονται ἄρδην τά αἰρετικά φρονήματα τοῦ τε Ἀπ. Μακράκη καί τῶν σὺν αὐτῷ.

Ἡ στιγμή, ἀγαπητέ, καθ' ἣν ἀνεγίνωσκον τήν ἐπιστολήν σας, τοσαύτην βαθεῖαν συγκίνησιν καί πνευματικήν τερπωλήν μοι ἐνεποίησε, ὅπου ἀδυνατῶ διά μέλανος καί καλάμου περιγράψαι. Ἐδόξασα ἀπειράκις τόν Πανάγαθον Θεόν καί τήν Ὑπέραγνον Αὐτοῦ Μητέρα, τήν Κυρίαν καί Δέσποιναν Θεοτόκον καί ἐμακάρισα ὑμᾶς, διότι ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἤδη εἰς τάς δυσμάς τοῦ βίου Σας, Σᾶς ἐφώτισε καί ἐνίσχυσε καί ἀπεκαλύψατε ἅπαντας τοὺς λογισμούς ὑμῶν καί τάς πράξεις εἰς ἄνδρα Ἀγιώτατον, διάσημον, Ἀρχιερέα κομῶντα ταῖς ἀρεταῖς καί τοῖς παλαιοῖς Ἀγίοις Πατράσιν ἐφάμιλλον, ὅστις διά

ἀγγελικό σχῆμα, πού ἐπιποθοῦσε ἀπό νεαρᾶς ἡλικίας. Καί ὁ μέν Φωκίων μέ εὐγνωμοσύνη χαρακτηρίζει τόν Ἅγιο Νεκτᾶριο «ἄνδρα σοφόν καί ἐπιστήμονα», «ἀληθῆ καί γνήσιον καί Χριστομίμητον ποιμένα» ὁ δέ γέρων Δανιήλ μέ θαυμασμό «ἄνδρα Ἀγιώτατον, διάσημον, Ἀρχιερέα κομῶντα ταῖς ἀρεταῖς καί τοῖς παλαιοῖς Ἀγίοις Πατράσιν ἐφάμιλλον... Μέγαν καί διορατικώτατον Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας». (Βλ. Κατά αἰρετικῶν δοξασιῶν Ἀπ. Μακράκη ὑπό Γέροντος Δανιήλ Κατουνακιώτου, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὅρος-Θεσσαλονίκη 1984, σ. 181 ἐξ. Πρβλ. Ἅγιος Νεκτᾶριος-Δανιήλ Κατουνακιώτης, σ. 89· 166 ἐξ).

τῆς συγχωρητικῆς εὐχῆς Σᾶς συνεχώρησε πάντα καί ἤδη ὁμοῦ μέ τήν περιβολήν τοῦ Ἁγίου Ἀγγελικοῦ Σχήματος, θά ἀποδυθῆτε τόν παλαιόν ἄνθρωπο, συνωδά ταῖς ἱεραῖς ὑποσχέσεσι καί πιστεύω πεπορθῶς εἰς τήν ἄκραν τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγγίαν νά Σᾶς ὑποδεχθῆ μέ τούς ἐργάτας τῆς ἐνδεκάτης ὥρας, οἵτινες ἴσον ἔλαβον τόν μισθόν· διά τοῦτο, ὅσον τάχος, σπεύσατε πρός τήν ἀπόκαρσιν² μή δεδιότες τάς προσβολάς τοῦ δολομήτου Σατάν, ὅστις Σᾶς παρενεῖρει τό γῆρας καί ὅτι ἤδη, κατά τάς παραμονάς καί τελευταίας στιγμάς Σας, ποίαν ἱκανοποίησιν θά δείξητε ἀπέναντι τῶν μοναχικῶν ὑποσχέσεων.

Εἰς τούς τοιούτους λογισμούς, παρακαλῶ, νά ἀνθίστασθε γενναίως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς δέν ἀποβλέπει εἰς τό ποσόν τῆς μετανοίας, ἀλλ' εἰς τό ποιόν τῆς ἀγαθῆς καί ταπεινόφρονος διαθέσεως. Καί ἐπειδή, ἔνεκα τοῦ γήρατος ἤδη καί τῶν παρομαρτούντων αὐτῷ πολλῶν ἀσθενειῶν, δέν δύνασθε βεβαίως νά βάλητε εἰς πρᾶξιν πανθ' ὅσα διακελεύεσθε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἁγ. Σχήματος, διά τοῦτο, ὅση ὑμῶν δύναμις, νά ἐξακολουθῆτε τάς ψυχικάς ἀρετάς, ἥτοι τήν πίστιν καί εὐσέβειαν πρός τόν Θεόν καί τήν καθόλου Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τήν ἄκραν μετριότητα καί μετριοφροσύνην, δοξολογοῦντες καί εὐχαριστοῦντες τόν Πανάγαθον Θεόν, ὅστις Σᾶς ἠξίωσεν εἰς τάς τελευταίας στιγμάς τοῦ βίου Σας νά καταταχθῆτε εἰς τήν χορείαν τῶν Ὁσίων Πατέρων, οἵτινες ἀπό νεαρᾶς ἡλικίας ἤσαν τόν γλυκύτατον ζυγόν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καί διά πολλῶν ἀγώνων, νηστειῶν, ἀγρυπνιῶν καί δι' ἀπείρων ἰδρώτων καί κακουχιῶν, οὐ μὴν δέ καί πολυειδῶν τοῦ Σατάν πειρασμῶν, ἔγιναν νι-

2. ἀπόκαρσις = ἡ μοναχική κουρά.

κηταί τῶν παθῶν καί ἤδη ὡς ἐπουράνιοι ἄνθρωποι καί ἐπίγειοι Ἄγγελοι εὐφραίνονται τήν ὑπερκόσμιον δόξαν τοῦ Παραδείσου.

Τό κυρίως ὅμως μέσον, ὅπερ θά ἱκανοποιήσῃ τόν Πανάγαθον Κύριον καί θά κατατροπώσῃ διαφόρους πάγας καί μηχανορραφίας τοῦ δαίμονος, εἶναι νά ὑπομένητε ἤδη ἀγογγύστως, ὡς ἄλλος Ἰώβ, τάς διαφόρους καταθλίψεις τοῦ σώματος καί τάς ἐπιφοράς τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν, αἵτινες θά ἀναπληρώσωσι τάς ἄλλας ἐλλείψεις, τάς ὁποίας αἱ ὀσημέραι μεταβολαί δέν Σᾶς ἐπέτρεψαν τόν προσήκοντα χρόνον διά νά ἀγωνισθῆτε ὡς ἔδει.

Ἐπίσης, καίτοι κληήρης, πάντοτε, εἰ δυνατόν, νά λέγητε τό γλυκύτατον ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλόν» καί συνεχῶς νά ἐπικαλῆσθε εἰς βοήθειαν τήν Κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον. Οὐχ ἤττον δέ, ὁποίαν εὐχαριστίαν καί εὐγνωμοσύνην νά Σᾶς ἐκφράσω, ἀγαπητέ μοι, διά τήν ὑπακοήν ἣν ὑπεδείξατε εἰς ἐμέ τόν ἀνάξιον καί ἀμέσως σπεύσαντες ἀπεκαλύψατε εἰς τόν Ἁγιώτατον Ἀρχιερέα Νεκτάριον ὄλους τούς λογισμούς Σας καί διά τῆς συγχωρητικῆς αὐτοῦ εὐχῆς ἐλάβετε τήν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων Σας καί ἐξωβελίσθησαν ἅπαντα τά ἀνθρώπινα ὀλισθήματα, ἦτοι (καθ' ἃ Σᾶς ἔγραψε) «τά ἐν ἔργῳ, τά ἐν λόγῳ καί διανοίᾳ, τά κατὰ συναρπαγήν ἢ κατὰ πλάνην γενόμενα τά τε πρός τόν Θεόν, τά τε πρός τόν πλησίον καί τά πρός τήν Ἐκκλησίαν καί πάντα ὅσα ἐκ ζήλου, οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, πραχθέντα ἁμαρτήματα».

Ὡ, τί Μέγας τῆς Ἐκκλησίας Πατήρ οὗτος! Πράγματι, ὡς ἄλλος Μέγας Βασίλειος Σᾶς προσηνέχθη καί ἀφοῦ διά τῶν μελιρρῦτων ἐπιστολῶν του Σᾶς ὠφέλησε καί ἐξεδηλώσατε καί ὑμεῖς εἰς αὐτόν πανθ' ὅσα Σᾶς συνέβησαν, οὗτος ὡς διορατικώτατος Πατήρ διά τῆς εἰρημένης εὐχῆς, ἔχων ὑπ' ὄφιν τήν Ὁρθόδοξον Ὁμολογίαν Σας καί καλήν

βεβαίως ἐπιστροφήν, Σᾶς ὠκείωσε μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δέν θά ἔχη τὴν ἐλαχίστην λαβὴν ὁ πονηρός δαίμων, ἐν ὥρᾳ ἐξόδου νὰ Σᾶς παρενείρη ὅσα ἐκ ζήλου καὶ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ἢ ἀπὸ συναρπαγῆς ἢ ἀπὸ δεξιᾶς ἀποπλανήσεως, κατὰ καιρούς, ἀφ' ὑμῶν ἐρρήθησαν ἢ ἐνηργήθησαν.

Αὐτό τοῦτο ἦτον, ὦ φίλων ἀκρότης, ἅπαν μου τό καταθύμιον, τό νὰ Σᾶς ἴδω εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ κανονικὴν ὁμολογίαν καὶ ἰδοῦ ἐξεπληρώθησαν οἱ πόθοι μου καί, καθ' ἃ γράφετε, ἀναγεννήσεως ἡμέρα ἀνέτειλεν ὑμῖν, ἥτις Σᾶς ἠξίωσε νὰ ἴδητε ἑαυτὸν εἰς ὑψηλότεραν σφαιραν καὶ νὰ ἀπελαθῆ μακρὰν ἀφ' ὑμῶν πᾶσα οἰαδῆποτε ἀμφιβολία ἢ ἐνδοιασμός, ὅσον ἀφορᾷ τὸν Νέον Ἑρμηνευτὴν καὶ συγχρόνως ὅτι θά ἀξιωθῆτε τοῦ Ἁγίου Ἀγγελικοῦ Σχήματος, ὅπερ θά συντελέσῃ, ὡς ἔφημεν εἰπεῖν, εἰς τὴν τελείαν ἀποκάθαρσιν τῶν ἀμπλακημάτων³.

Ταῦτα μαθόντες μὴ, παρακαλῶ, ὑποτοπάσῃτε⁴ ὅτι Σᾶς ἠδίκησα εἰς τι, διότι ὁ Κύριός μας τό γινώσκει, ὅτι ἐκτός τοῦ Ἁγίου Πενταπόλεως, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ τῆς μεγάλης του ἀρετῆς καὶ ἀποστολικῆς του θέσεως, Σᾶς ὠφέλησε καθ' ὅλα, κατὰ δεύτερον λόγον, ὅμως, δύναμαι ἐν Κυρίῳ νὰ καυχηθῶ καὶ γὼ ὁ ἐλάχιστος, ὅχι ὅτι Σᾶς ὠφέλησα, διότι ποῖός εἰμι ἐγώ, ἀλλ' ὅτι Σᾶς ἠγάπησα παρά πάντα ἄλλον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐφείσθην οὔτε χρόνου, οὔτε καιροῦ, οὔτε κόπου, σκοπόν ἔχων ὅπως Σᾶς ἴδω εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν κατάστασιν καὶ ἤδη δοξάζω ἀπειράκις τό παντοδύναμον ὄνομα τοῦ Σωτῆρος μας Ἰησοῦ καὶ τό ὄνομά Σας θά μνημονεύωμεν διαρκῶς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Ἱερῷ Ναῷ.

Μὴ νομίσῃτε, ὦ φιλόθεε ἄνερ, ὅτι ὅτε ἔγραφον ὑμῖν

3. ἀμπλάκημα = ἀμάρτημα, πταισμα, ἔγκλημα.

4. ὑποτοπάζω = ὑποτοπέω = ὑπονοῶ, εἰκάζω.

τάς πολυσελίδους ἐπιστολάς εἶχον ὑπ' ὄψιν, ὅπως φανῶ νικητής καί δῆθεν ἀναγορευθῶ ὅτι κάτι ἔπραξα κατά τοῦ Νέου Ἑρμηνευτοῦ. Τοῦτο, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι πολύ τό ἀποφεύγω, μεμαθηκῶς παρά τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὅτι ἡ αἵρετικῶς, ἡ ἔριστικῶς πρός τι διακείμενοι, οὗτοι γράφοντες ἡ διαλεγόμενοι, ἕνα σκοπόν ἔχουσιν, ὅπως ἐμπεδώσωσι τό ἑαυτῶν φρόνημα καί οὐχί ὅπως ἀντιληφθῶσι τήν ἀλήθειαν. Ἐγώ δέ ὁ ἐλάχιστος οὐδέποτε ἐβασίσθην εἰς τάς ἰδικάς μου σοφιστείας καί ἐπινοίας, ἀλλ' εἰς τάς διαγορευσεις τῶν Ἁγίων Πατέρων μου, τούς ὁποίους, μετά βαθείας μου λύπης, ἔβλεπον τόν εἰρημένον αἰρεσιώτην νά παραγκωνίζη τοσοῦτον βαναύσως καί λυγρῶς καί διά τῆς φαινομένης χρηστολογίας καί κενῆς ἀπάτης νά ἐξαπατᾷ ἐναρέτους καί ἁγίους ἄνδρας.

Ὅσον δέ διά τήν ἀδικίαν ὅπου Σᾶς ἔκαμα, καθ' ἃ γράφετε, ὅτι Σᾶς ἀδικῶ, διά νά ἀποτίσω, ᾧ θεία καί σεβασμία κορυφή, τήν προσήκουσαν ὀφειλήν, σπεύδω δι' ὀλίγων, ὅπως καταδείξω ὑμῖν, ὅτι μᾶλλον Σᾶς ἠγάπησα ἢ ὅτι Σᾶς ἠδίκησα ἢ παρεξήγησα. Τοῦτο θά τό μαρτυρήσητε ὑμεῖς, ὅταν ἀφελέστατα θά διέλθητε τήν παρά πόδας ἀμερόληπτον ἀδελφικήν ἀπολογία μου:

Ὅταν ἡ Ὑμετέρα Σοφολογιότης μοι ἔγραψε τήν πρώτην αὐτῆς ἐπιστολήν καί μοι ἔφερεν εἰς μέσον τήν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀπ. Μακράκη, εἶναι ἀληθές ὅτι μοι ἐγράψατε, ὅτι πολλάς ἀπό Σύρου ἀντηλλάξατε μετ' αὐτοῦ ἐπιστολάς καί εἰς πολλά διεφωνήσατε, ἐντέλει δέ καί στοματικῶς μετ' αὐτοῦ πολλά ἀντηλλάξατε, ἐξ ὧν τρία τινά, τά ὁποῖα ἀφήσατε ἐκκρεμῆ καί τά ὁποῖα καθ' ἃ ἐφρόνει μοι τά ἐστείλατε γραφικῶς ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιστολῇ Σας. Εἰς αὐτά τά τρία του ζητήματα ἦτον ἐγκεχαραγμένη, ὡς οἶδατε, ὅλη ἡ οὐσία τῆς πρώτης κακοδοξίας του. Διά νά ὑποστηρίξη οὗτος καί ἐμπεδώσῃ τό κακόδοξον αὐτοῦ φρόνημα, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐξ ἀρχῆς ἐπλάσθη χοϊκή, Σᾶς ἔφερε

μάρτυρα τόν Ἐκκλησιαστήν, ὅτι τά πάντα ἐκ τοῦ χροῦς ἐγένοντο καθώς καί ἡ ψυχή. Ἐπίσης ἔφερε τό τοῦ ἄρτου παράδειγμα καί ὅτι τήν γῆν ἐκάλεσεν Ἄδην καί τήν λέξιν οὐσιωδῶς τοῦ Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου κ.τ.λ.

Ἡ ἐμή ἐλαχιστότης εἰς ὅλα ταῦτα, μέ τήν εὐχήν καί τήν βοήθειαν τῶν Ἁγίων Πατέρων, κανονικῶς Σᾶς ἔγραψα, ἀποδειξας ἀπό τοῦ ἰδίου Ἐκκλησιαστοῦ καί ἀπό τάς ἀξιοπίστους μαρτυρίας τῶν Ἁγίων Πατέρων, οὐχί μόνον τό πλημμελές ἐκεῖνο φρόνημα, ἀλλά καί τήν γῆν, ἣν ἀπέκαλεσεν Ἄδην. Σᾶς ὑπέδειξα πόσον καί εἰς τοῦτο κακοδοξεῖ καί πόσαι αἰρέσεις προσγίνονται ἐκ τοῦ καινοτομήματος τούτου. Ἡ ὑμετέρα ὅμως Ἐλλογιμότης, ἀφοῦ ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τήν ἐπιστολήν μου, εἰς ἀπάντησιν τί μοί ἐγράψατε, παρακαλῶ; Μέ ἀπαντήσατε εἴτε «καλῶς» εἴτε «κακῶς» γράφω; Μέ εἶπατε, Ναί, πάτερ Δανιήλ, ὁ Μακράκης καί οἱ περί αὐτόν κακῶς φρονοῦσι καί οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν; Ἀλλά τί εἶδον εἰς ἀπάντησιν; τοιάδε: «Καθόσον ἀφορᾷ τόν Σύλλογον, ὅστις κατά τήν ἐποχήν ἐκείνην ἀπεδοκίμασε τό δισύνθετον, οὗτος συνῆλθεν (ὡς ἔλεγον) εἰς τό νά ἀποφανθῆ κατά τῶν Σιμωνιακῶν καί κατά τῶν ἀθεολογήτων θεολόγων κ.τ.λ... καί οὐχί κατά τῶν Ἁγίων Πατέρων οὕς ἐθεώρει ὑπέρ αὐτοῦ...». Εἰς ὅλα αὐτά τά ἀποφώλεια φληναφήματα, μοί ἐγνωρίσατε τότε, ὅτι οὔτοι ταῦτα λέγοντες οἰκτρῶς ψεύδονται καί κακῶς φρονοῦσι; Οὐδαμῶς.

Ἴδού, λοιπόν, πόσον δίκαιον εἶχον καί πόσον ὑμεῖς μᾶλλον μέ ἠδικήσατε τότε, ὥστε ἤλθον εἰς θέσιν νά κλαίω καί νά παρακαλῶ τόν Πανάγαθον Θεόν νά Σᾶς ἀποβάλη τέλεον πᾶσαν συνηγορίαν καί ἤδη εὐχαριστῶ μεγάλως τήν Αὐτοῦ ἀγαθότητα, Ὅστις Σᾶς ὑπέδειξε τόν κατάλληλον ποιμένα καί διδάσκαλον καί δι' αὐτοῦ ἐκπεφρασμένως ἤδη μοι διαδηλοῖτε, ὅτι οὐκ ὀρθῶς λέγουσι, καί τό περί νοεραῖς καί λογικῆς ψυχῆς ὑμέτερον φρόνημα, ὅπερ

ἤδη ἐν τῇ Ὁμολογίᾳ Σας ὀρθοδοξότατα καταχωρεῖτε, ἀνατρέπει πάμπαν τό Μακράκειον σατανικόν φρόνημα.

Ὅσα δέ χωρία συνέλεξεν ὁ Σύλλογος αὐτοῦ, διατεινόμενος ὅτι γίνεται λόγος περί τῶν τριῶν συστατικῶν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτο εἶναι αὐτόχρομα ψευδαπάτη ἢ μᾶλλον συνήθης σοφιστεία, πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ αἰρετικοῦ των φρονήματος.

Οἱ θεοφόροι Πατέρες εἶπον τρία ἐπί τῷ ἀνθρώπῳ· δέν ἐφρόνουν ὅμως, ὅτι εἶναι καί τρισύνθετος ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὃν ὁ Νέος Ἑρμηνευτής παρεξηγῶν τόν ἐθεώρει συνήγορόν του, γράφων πρὸς Θεσσαλονικεῖς, τρία τινά ἔλεγε, σῶμα, ψυχὴν καί πνεῦμα, ἀλλά τό πνεῦμα δέν ἐφρόνει ὅτι ἦτο καί συστατικόν! Τοῦτο θά εἶδητε ἐν τῇ ἐντύπῳ κατά Μακράκη πραγματεία μου. Οὕτω καί οἱ Πατέρες γράφοντες, σῶμα ψυχὴν καί πνεῦμα, πνεῦμα ἡννόουν ὅτε μέν τό χάρισμα, ὅτε δέ τόν νοῦν.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὅστις ἐν τῇ δευτέρᾳ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἐκλήθη Πατήρ Πατέρων, γράφων κατ' Ἀπολλιναρίου, ἐκφέρει τά ἑξῆς: «Οὐ γάρ τόν ἄνθρωπον τρισί τμήμασι καταμερίζων ὁ Παῦλος κατά γε τόν ἡμέτερον λόγον τοῖς Θεσσαλονικεῦσι ἐκεῖνα γράφει, ὀλοτελῶς αὐτούς ἀγιασθῆναι εὐχόμενος τῷ Κυρίῳ ἐν σώματι καί ψυχῇ καί πνεύματι, (καθάπερ κάκεινοι οἱ αἰρετικοὶ τολμῶσιν)».

Καί ἐπειδὴ ὁ εἰρημένος οὗτος Πατήρ ἦτο ὁ καταβροντήσας ἐν τῇ εἰρημένῃ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ τόν τριχοτομιστήν Ἀπολλινάριον καί δι' αὐτοῦ συνεκατεδικάσθη καί ὁ Νέος Ἑρμηνευτής, διὰ τοῦτο ἔλεγε κατ' αὐτοῦ ὁ πολὺς Μακράκης γαυριῶν: «Εἰ δέ καί σφάλληται καί ὁ Νύσσης Γρηγόριος, τίνα βαρύτητα ἢ ποῖον κῦρος δύναται νά ἔχη καθ' ἡμῶν ἢ γνώμη αὐτοῦ ἢ ἄλλου τινός τῆς Ἐκκλησίας Πατρός;»!!! Ἐάν τοίνυν ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος κατεδίκασε τό τρισύνθετον καί οἱ διασημότεροι τῆς Ἐκκλη-

σίας Ἅγιοι Πατέρες συμφώνως ἐκ δύο οὐσιῶν λέγουσι γεγονέναι τόν ἄνθρωπον, ποίους Πατέρας εὔρεν ὁ Σύλλογος αὐτοῦ θιασώτας τοῦ τρισυνθέτου; Βεβαίως οὐδένα!

Καί ἐπειδή διὰ τοῦ Νέου Ἀγγελικοῦ πολιτεύματος ἀπεκδύθητε, ὁμοῦ μέ τά γήινα καί ὅλα τά ἡμαρτημένα φρονήματα καί νοήματα τῶν Μακρακιστῶν, διὰ τοῦτο Σᾶς συγχωρῶ ἐξ ὅλης καρδίας καί παρακαλῶ θερμῶς νά μέ συγχωρήσετε καί ὑμεῖς, ἐάν Σᾶς προσηνέχθην εἰς τι σκληρῶς καί χαίρω τανῦν, διότι εἴσθε πάμπαν ἀλλότριος ἐκείνων, συνήγορος δέ τῶν Ἁγίων Πατέρων, οἵτινες ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου, θά θέσουν ἐπί τῆς κορυφῆς Σας τόν στέφανον τῆς νίκης καί τότε θά μνησθῆτε τόν ταπεινῶς ὑποφαινόμενον καί θά εἶπητε, καλά μοι ἔλεγεν ὁ γέρων Δανιήλ, στηλιτεύων ἀόκνως τάς καινοτομίας τοῦ κακοδόξου Μακράκη.

Ἴστε δέ πάνυ καλῶς, ὅτι ὁ Ἅγιος Πενταπόλεως εἶναι καί πνευματικός μου Πατήρ, μεθ' οὗ ἀντηλλάξαμεν διαφόρους ἐπιστολάς καί μάλιστα πρό διετίας, τῇ παροτρύνσει καί διακελεύσει αὐτοῦ, συνέταξα διά τās φιλοθέους μοναχάς αὐτοῦ πραγματεῖαν τινά περί Κοινοβιακῆς διατυπώσεως, ἥτις τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καί ταῖς εὐχαῖς τοῦ εἰρημένου σεπτοῦ Ἱεράρχου, ἐγένετο πρόξενος ὠφελείας εἰς τās ἐνθέους μοναζούσας, αἵτινες εὐγνωμονοῦσαι μοι ἐξέφρασαν τās εὐχαριστίας των διὰ τοῦ ἰδίου Ἁγίου Πατρός, ὅστις αὐτολεξεί μοι προσέθεσεν ἐν τῇ ἐπιστολῇ του τά ἐπόμενα: «Εὐχαριστῶ ὑμῖν ἀπό καρδίας ἐπί τῇ εὐμενῇ ἀποδοχῇ τῆς αἰτήσεώς μου καί τῇ προθύμῳ καί ζηλευτῇ ἐκπληρώσει αὐτῆς. Αἱ σοφαί ὑμῶν ὑποθῆκαι πρὸς τās Μοναχάς, εἰσιν ἐγκόλπιον πάσης Μοναχῆς καί ἐντρύφημα πνευματικόν. Αἱ Μοναχαί εὐγνωμονοῦσι πρὸς τήν ὑμετέραν Πανοσιολογιότητα ἐπί τῇ τοσαύτῃ πρὸς αὐτάς ἀγαθωσύνη, τῇ ἐμπνευσάσῃ Ἑμῖν τήν ἐμπνευσμένην ἀληθῶς μελέτην περί πνευματικῆς πολιτείας καί εὐχονται πρὸς

τόν Θεόν, ὅπως διαφυλάττη καί ἐνισχύη πρὸς συγγραφὴν τοιούτων διδασκαλιῶν, ὅπως ἀπολαύσωσι καί αὐταὶ τῆς χάριτος καί τῆς ὠφελείας τῆς Ἰμετέρας διδασκαλίας τῆς τοσοῦτον ἀναγκαίας δι' αὐτάς, τὰς ἐπιζητούσας τὴν ἑαυτῶν τελειότητα ἐν τῇ ἀρετῇ τοῦ πνευματικοῦ βίου» κ.λ.π.

Ταῦτα δὲν γράφω ὑμῖν, μὴ γένοιτο, ὅπως Σᾶς γνωρίσω ὅτι ἐγὼ αὐτός ἔπραξα ἔργον ἐπωφελές, ἀλλὰ νὰ Σᾶς ἀποδείξω τὴν ἄκραν μετριοφροσύνην τοῦ Σοφωτάτου τούτου ἀνδρός, καὶ ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ εἴσθε πλησίον, δύνασθε, ἂν τό ἐγκρίνητε, νὰ ζητήσετε ἐκεῖθεν ἀντιγραφὴν τινὰ τοῦ εἰρημένου πονήματος, ὅπερ θὰ Σᾶς χρησιμεύσῃ εἰς τόν Μονήρη βίον.

Δὲν ἀμφιβάλλω, σὺν τούτοις, ὅτι ὄνομα τῆς ἀναγεννήσεως Σας θὰ τεθῇ τό ὄνομα Βασίλειος Μοναχός· τοῦτο ἂν θὰ πράξῃτε θὰ ἱκανοποιήσῃτε μεγάλως τόν Μέγαν Βασίλειον, εἰδέ καί προηγῆθη ἢ κουρά καί ἐρρέθητε ἕτερον ὄνομα δὲν πειράζει, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐορτάζῃτε καί τόν Μέγαν Βασίλειον. Ἐπιθυμῶ νὰ λάβω ἀπάντησίν Σας, συνοδευομένην μέ τό ὄνομα τοῦ Μοναχοῦ, ἵνα καί ἐγὼ μετὰ τῶν πνευματικῶν μου τέκνων συνεορτάσωμεν.

Εὐχόμενος τὰ βέλτιστα διατελῶ
Δανιήλ Μοναχός
Κατουναχιώτης

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΒ¹

Λοιπόν δέν θέλεις νά πάσχεις;
μή θέλε νά άνεβαίνης

Σπλάγγνα μου τῆς ψυχῆς! Διατί άθυμεῖς; Διατί άπελ-

1. Ὁ Γέρων Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστής (†1959), άπό τά ύψηλότε-
ρα πνευματικά άναστήματα τοῦ συγχρόνου άγιορειτικοῦ ἡσυ-
χασμοῦ, άνεδείχθη άπλανής πνευματικός ὀδηγός πολλῶν κλη-
ρικῶν, μοναχῶν καί λαϊκῶν.

Τό καθοδηγητικό του έργο ἡσκησε καί μέ τήν ποιμαντική
έπιστολογραφία του, κυρίως πρός τούς έκτός τοῦ Ἁγίου
Ὁρους. Ὅγδόντα δύο άπό τίς έπιστολές του έξεδόθησαν άπό
τήν Ἱ. Μονή Φιλοθέου Ἁγίου Ὁρους ύπό τόν τίτλο: «Ἐκφρασις
μοναχικῆς έμπειρίας», διότι, ώς φαίνεται καί άπό τίς τρεῖς, πού
παρατίθενται, εῖναι «μία άπόρροια τῆς έσωτερικῆς του ζωῆς,
μία έκφρασις τῆς μοναχικῆς του έμπειρίας, μία άνάβλυσις ὕδα-
τος ζῶντος». Δι' αὐτῶν συνεχίζει νά καθοδηγῆ εκείνους, πού
άναζητοῦν τήν βίωση μιᾶς άύθεντικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

πίζεσαι; Διατί ἀποκάμνεις; Τόσον εὐκόλως ἐσύ παρα-
τεῖσαι τοῦ ἀγῶνος;

Ἴδου ὅτι ἄφησεν ὁ Θεός τούς δαίμονας νά σέ σινιά-
σουν ὀλίγον, νά ἰδῆς, ποῦ εὐρίσκεσαι. Νά φανῆ ἡ ὑπερη-
φάνεια, νά ταπεινωθῆ ἡ καρδιά σου. Νά μάθης ὅτι εἶσαι
ἄνθρωπος, τό «γνώθι σαυτόν». Νά γίνης συμπαθῆς πρὸς
τούς ἁμαρτάνοντας καί ποσῶς νά μὴν τούς κατακρίνης.

Πῶς θά γνωρίσης τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν, ἐάν δέν
σέ ξυπνήσουν οἱ κόρακες; Ἐάν ὁ γλυκύς Ἰησοῦς δέν συ-
στείλῃ τὴν χάριν του, πῶς ἐσύ θά μάθης τὴν τέχνην πα-
σῶν τῶν τεχνῶν, τὴν ἐπιστήμην πασῶν τῶν ἐπιστημῶν;

Τώρα μαθηθάνεις τὴν τέχνην. Τώρα ἔχεις μισθόν. Τώρα
δεικνύεις ὅτι ἀγαπᾷς τόν Χριστόν, ὅχι ὅταν εἶναι ἡ χάρις.

Ποίαν χάριν θά δείξης, ὅταν εἶναι ἡ χάρις; Αὐτὴ τότε
φωνάζει ἀλαλήτως ὑπὲρ ἑαυτῆς: «*Αββα ὁ Πατήρ*!» Ἡ
χάρις φωνάζει τόν δοτῆρα τῆς χάριτος: «*Τίς δύναται με
χωρίσαι ἐκ τῆς ἀγάπης σου, Ἰησοῦ μου;*» Ἡ χάρις λέγει
αὐτά, ἡ ἐνοικοῦσα δύναμις διὰ μέσου τοῦ ὀργανικοῦ
στόματος, ὅχι ἡ σὰρξ. Καθὼς καί ἓνας δαιμονισμένος
ὑβρίζει καί βλασφημεῖ διὰ στόματος τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ δέ σὰρξ χωρὶς τὴν χάριν οὐ δύναται ποιῆσαι οὐδέν.

Ἡ σὰρξ μὴ οὔσης τῆς χάριτος ἀρνεῖται τόν Ἰησοῦν.
Φωνάζει ἀλέκτωρ. Μιμνήσκειται ὁ Πέτρος. Κλαίει πι-
κρῶς. Φωνάζει τό «*ἦμαρτον*». Ἀλλά κρύπτεται πάλιν εἰς
τό ὑπερῶν. Φοβεῖται τούς Ἰουδαίους. Ὡσάν ποντικός
κτυπᾷ ἡ καρδιά του αἰσθανόμενος τούς γάτους ἀπ' ἔξω.
«*Σύν σοί, λέγει, κἄν δέη ἀποθανεῖν με*!» Δέν σέ ἀρνοῦμαι,
λέγει, ὅταν εἶναι ὁ Χριστός. Ἀλλά τρίς τόν ἀρνεῖται, ὅταν
φεύγῃ ὁ Χριστός.

Βλέπεις λοιπόν; Ἐννοεῖς τί μέγα μυστήριον κρύπτεται
ἐδῶ εἰς τόν λόγον; Χριστός ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν ἐν
Ἁγίῳ Πνεύματι. Δι' αὐτό, ὅταν ἔρχεται, γινόμεθα ρήτο-
ρες. Οἱ φαραῖδες διδάσκαλοι. Οἱ πόρνοι σωφρονοῦν. Οἱ

κλέπται δέν κλέπτουν. Καί ὅλοι μετανοοῦν. Καί ποῖος ἐνήργησεν ὅλα αὐτά; Ὁ μόνος εἰδώς. Ὁ ἀγαθός κυβερνήτης. Ὁ γλυκύς Ἰησοῦς. Ἡ μόνη Ἀγάπη.

Πότε ὁ ἄνθρωπος ἐννοεῖ τόν ἀνθρώπινον πόνον; Ὅταν καί αὐτός συμπονέση. Ὅταν περάσῃ τά ὅμοια.

Τότε μαθαίνει, κατανοεῖ τοῦ ἄλλου τόν πόνον. Εἰ δέ μή, εἶναι σκληρός, δέν λυπεῖται· ἐκτός καί τύχη φύσεως ἀγαθῆς. Ἀλλά τά τῆς φύσεως πάντα οὔτε τιμῆς ἀξιοῦνται οὔδέ ἀτιμίας· τῆς προαιρέσεως εἶναι τά κατορθώματα καί αἱ πτώσεις.

Λοιπόν, πῶς θά μάθωμεν αὐτήν τήν πάσης γνώσεως ἐπιστήμην, ἄν δέν μᾶς σιניάσῃ ὁ πειρασμός; Ἀφοῦ, ὅταν φύγη ἡ χάρις, ὅχι ἐσύ καί ἐγώ, ἀλλά μήτε οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι δέν θά ἦσαν Ἀπόστολοι! Πῶς δύναται ὁ πηλός — τό κεράμιον, νά κρατήσῃ τό ὕδωρ, ὅταν δέν ψηθῇ στήν φωτιάν; Τοιούτους μᾶς ζητεῖ ὁ Θεός νά μᾶς κάμῃ, ὡσάν τόν «πεχλιβάνη» στό θέατρον ἢ ὅπως τήν μπάλλα πού παίζουσι.

Σέ ἀνεβάξει στούς οὐρανοῦς. Σέ δείχνει οἷα ὀφθαλμός ἐμπαθοῦς ἀνθρώπου οὐκ εἶδε καί ἀκοή μεριμνῶντος τήν ὕλην οὐκ ἤκουσε. Καί χωρίς ποσῶς νά πταίσης γυρίζει τό φύλλον καί σέ ρίπτει στά καταχθόνια. Καί χαίρεται νά σέ βλέπῃ ὡς ἀθλητήν νά παλεύῃς μέ ὅλα τά τάγματα τῶν δαιμόνων. Καί πιάσε τόν Παῦλον καί ἄφες ἐμένα. Ἀφοῦ ἀνέβῃ εἰς τόν τρίτον οὐρανόν καί εἶδε καί ἤκουσεν ἄρρητα, πάλιν φωνάζει: «Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῆ σαρκί!».

Ταῦτα κάμνει ὁ κραταιός τῆ δυνάμει, μέχρις ὅτου καταστήσῃ τόν ἄνθρωπον: νά ἀνεβαίνει, νά θεωρῇ· νά καταβαίνει καί νά μοχθῇ. Καί νά τά ἔχῃ ὡς πρᾶγμα κοινόν, τό μέν καί τό δέ. Χωρίς νά τοῦ κάμουν αἴσθησιν αἱ κοιναί ἀλλοιωσεις. Καί τά δύο, σοῦ λέγει, εἶναι δι' ἐμένα.

Λοιπόν· δέν θέλεις νά πάσχῃς; Μή θέλε νά ἀνεβαίνῃς»
Εἷ τις δέν θέλει νά ὑπομένῃ τὰς θλίψεις, μήτε χάριν νά μὴν τοῦ ζητῇ.

Δι' αὐτό λοιπόν σου ἐπῆρε τήν χάριν, διά νά γίνης σοφός. Καί πάλιν θά ἔλθῃ. Δέν σέ ἀφήνει. Εἶναι νόμος Θεοῦ. Ἀλλά πάλιν θά φύγῃ. Μά καί πάλιν θά ἔλθῃ. Ἄρκεϊ νά μὴν παύης νά τήν ζητῆς, μέχρις ὅτου σέ καταστήσῃ τέλειον.

Εἶναι γνωστόν ὅτι, ὁπότεν ἕνας ἐμπαθῆς διδάξῃ τόν ἕτερον πάσχοντα, εὐθύς ἡ χάρις ἀναχωρεῖ ἀπό τόν πρῶτον καί πίπτει εἰς τά ἴδια. Διότι πρό τῆς «πράξεως» δέν τοῦ ἐδόθη τοιοῦτο ὄφρῖκιον.

Ὅχι ὅμως ὅτι εἶναι αὐτή ἡ ὄλη αἰτία, ὅπου σέ ἄφησεν ὁ Θεός. Καθότι καί αὐτό νά μὴν ἦτον ἡ χάρις ἀπαραιτήτως θά ἔφευγε εἰς αὐτό τό διάστημα. Δέν ἐνθυμεῖσαι εἰς τάς ἀρχάς πού σέ εἶπον: Αὐτά ὅπου λέγεις τώρα θέλω νά μοῦ τά λέγῃς μετά τέσσερα ἔτη; Ψηλάφησον τάς πρώτας ἐπιστολάς καί θά τό ἰδῆς.

Εἶναι νόμος Θεοῦ ἀπαράβατος, μετά τρία-τέσσερα καί σπάνιον πέντε ἔτη νά ἀναχωρῇ ἡ χάρις, διά νά γυμνάσῃ τόν ἔχοντα· καί αὐτός —ἂν θελήσῃ, νά τόν κάμῃ σοφόν.

Μή λυπῆσαι λοιπόν, εἶναι κοινόν τό ποτήριον. Μελέτησον τόν Ἅγιον Ἀνδρέα —διά Χριστόν Σαλόν— νά ἰδῆς τί ἔλεγεν ὅταν τοῦ ἔδιδεν ὁ Χριστός τό πικρόν. Αὐτό δι' ὅλους μας εἶναι, εἰς ἐκάστου τό μέτρον.

Λοιπόν ὑπόμεινον τήν ἄλυσσον τοῦ Χριστοῦ σου. Κλειε τό στόμα σφικτά καί λόγον μή βγάξῃς. Δίδε θάρρος τοῦ ἑαυτοῦ σου λέγων:

Τί λυπεῖσαι, ψυχῇ μου, καί τί ἀθυμεῖς; Οὐδέν κακόν σοι ἐγένετο. Ἐφυγεν ὁ Χριστός δι' ὀλίγον, ἀλλά καί πάλιν θά ἔλθῃ. Βραδύνει ὀλίγον θέλων νά σέ διδάξῃ ὑπομονήν καί ταπεινώσιν. Οἱ Ἅγιοι ὑπέμειναν τόσα· καί σύ ὀλίγον δέν ἠμπορεῖς νά ὑπομείνης τήν οἰκονομίαν τῆς χάριτος; Τοιαῦτα νά λέγῃς εἰς τήν ψυχὴν σου καί νά μὴ ἀθυμῆς. Διότι οἱ πειρασμοί, αὐτή εἶναι ἡ χαρά τους· νά βλέπουν ὅτι λυπεῖσαι καί ἀθυμεῖς.

Καί, ὅταν ἔλθῃ ἡ χάρις καὶ φύγη καὶ πάλιν ἔρχεται καὶ φεύγει, τότε μανθάνεις τὸν πόλεμον· καὶ δέν σοῦ κάμνει ἐντύπωσιν, ἀλλὰ χαίρων θά λέγῃς: Δοκίμασόν με, Χριστέ μου, καὶ πείρασόν με ὡς τὸ ἀργύριον. Τότε κάμνεις ρίζες βαθειά, ὅπως τὰ δέντρα, ὅπου, ὅσον τὰ φυσᾶ ὁ ἀέρας, τόσοι ριζώνουν βαθύτερα. Καὶ μάρτυς μου ὁ Θεός ὅτι εἰς τοὺς μεγαλυτέρους μου πειρασμούς εὔρον τὴν μεγαλυτέραν παράκλησιν.

Ἀνδρίζου λοιπόν καὶ ἴσχυε ἐν Κυρίῳ ὑπομένων τοὺς πειρασμούς καὶ πάλιν ἔρχεται ἡ χάρις.

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ¹

Πάντοτε βοηθεῖ ὁ Θεός, πάντα προφθάνει,
ἀλλά θέλει ὑπομονήν

Δεῦρο ἡ καλή καί ἡγαπημένη μου ἀδελφή· δεῦρο καί πάλιν παραμυθῆσομαι τάς θλίψεις σου. Δεῦρο καί τόν Θεόν εὐλογήσομεν μέ γλυκεῖαν τῆς καρδίας φωνήν, διά στόματος ἐκφωνουμένην καί διά τοῦ νοός ἐνηγουμένην. «Εὐλόγει, λέγοντες, ἡ ψυχὴ μου τόν Κύριον, καί πάντα τά ἐντός μου τό ὄνομα τό ἅγιον Αὐτοῦ».

Βλέπεις πόσον μᾶς ἀγαπᾷ ὁ Κύριος; Βλέπεις πόσον εἴμεθα οἱ ἀχάριστοι εὐτυχεῖς δι' ὅσα μᾶς χαρίζει καθ' ἡμέραν ἡ ἀγαθότης Του; Ἄλλ' ἔτι μᾶς ἀναμένει ἐκείνη ἡ ὥρα τοῦ πραγματικοῦ θερισμοῦ· τῆς μακαρίας ἐκείνης στιγμῆς ὅπου θά ἀφήσωμεν τά ἐδῶ καί θά ἀπέλθωμεν εἰς ἄλλην πατρίδα, τήν ὄντως ἀληθινήν· τήν μακαρίαν ζωήν,

1. Βλ. Γέροντος Ἰωσήφ, Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὄρος 1985³, σ. 244-249.

τήν βεβαίαν χαράν· ἵνα λάβωμεν ἕκαστος τήν μερίδα, οἷαν χαρίζει ὁ πλουτοδότης γλυκύτατος Ἰησοῦς.

ὦ χαρά! ὦ εὐχαριστία! ὦ ἀγάπη Πατρός οὐρανοῦ! Νά μᾶς καθαρίζῃ ἀπό ὅλους τοὺς μολυσμούς, νά μᾶς τιμᾶ, νά μᾶς πλουτίζῃ, χαρίζων τά πλούτη Του!

Ἐκεῖ, χρυσῇ ἀδελφῇ μου, δέν ὑπάρχει ὁ ἀδικῶν, ὁ πανοῦργος· ἐξέλιπε ζῆλος καί φθόνος. Ἐκεῖ οὐδαμῶς τά πάθη· καί οἱ ἔχοντες ταῦτα πρό τῆς γεφύρας ἀπέμειναν. Χάσμα μέγα ἐστήρικται ἔνθεν καί ἔνθεν.

Ἄλλ' ὦ ἀγάπη γλυκεῖα Χριστοῦ, τί καλόν εἶδες ἀπό ἡμᾶς καί μᾶς ὠδήγησες εἰς τήν θείαν ὁδόν Σου;

Εὐφραίνου λοιπόν καί ἀγάλλου, ἀγαπητή ἀδελφῇ μου· εὐχαρίστει καί δόξαζε τόν Θεόν, καί ἰδοῦ ἐγγίζει ἡ ὥρα. Ἐφθασεν ἡ στιγμή μετ' ὀλίγον νά ἀκούσωμεν τήν εὐλογημένην φωνήν· «Δεῦτε πρός με». Καί μόλις θά κλείσουν οἱ αἰσθητοί αὐτοί ὀφθαλμοί θά ἀνοίξουν οἱ νοεροί τῆς ψυχῆς· καί ὡς ἀπό ὕπνου θά ξυπνήσωμεν εἰς τήν ἄλλην ζωήν. Τότε θά ἰδῆς γονεῖς, ἀδελφούς, συγγενεῖς. Τότε θά ἰδῆς Ἀγγέλους, Ἁγίους, καί τήν μακαρίαν τῶν Πάντων Μητέρα, ἀγνήν Παρθένον καί Θεοτόκον· τήν ὁποῖαν ὅλοι φωνάζομεν εἰς κάθε στιγμήν καί μετὰ Θεόν εἰς Αὐτήν χρεωστοῦμεν τά πάντα.

Τότε μέ ποῖον πρῶτα νά ὁμιλήσωμεν, ποῖος πρῶτα θά μᾶς φιλήσῃ, θά τόν φιλήσωμεν; Ὅλα ἀγνά, ὅλα σεμνά, ὅλα ἅγια.

Ποῖος λοιπόν, ἀναμένων τοιαῦτα δέν πρέπει νά ὑπομένῃ ἐδῶ κάθε λυπηρόν τῆς παρούσης ζωῆς;

Ὅθεν ἀδελφῇ μου καλή καί ἡγαπημένη·

Ποίησον τοῦ βίου σου ἀνασκόπησιν. Μελέτησον τίνι τρόπῳ παρῆλθες. Ἐνθυμήσου τάς ἀπίερους εὐεργεσίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῆς γλυκυτάτης Μητρός Του καί ἔχε ὑπομονήν εἰς τοὺς ἐπερχομένους σοι πειρασμούς.

Πάντοτε βοηθεῖ ὁ Θεός, πάντα προφθάνει, ἀλλά θέλει ὑπομονήν. Ἀκούει ἀμέσως, ὅταν φωνάζωμεν, ἀλλ' ὄχι κατὰ τήν ἰδική σου γνώμην.

Ἐσύ νομίζεις ὅτι δέν ἔφθασεν ἀμέσως ἡ φωνή σου εἰς τοὺς Ἁγίους, εἰς τήν Παναγίαν μας, εἰς τόν Χριστόν. Μά, προτοῦ ἐσύ νά φωνάξης, οἱ Ἅγιοι ἔσπευσαν εἰς βοήθειάν σου, γνωρίζοντες ὅτι θά τοὺς ἐπικαλεσθῆς καί θά ζητήσης τήν ἐκ Θεοῦ προστασίαν τους. Ὅμως ἐσύ, μή βλέποντας πέραν αὐτῶν ὅπου φαίνονται καί μή γνωρίζοντας πῶς ὁ Θεός κυβερνᾷ τόν κόσμον, θέλεις εὐθύς ὡς ἀστραπή νά γίνη τό αἴτημά σου. Ὅμως δέν εἶναι ἔτσι. Ὁ Κύριος ζητεῖ τήν ὑπομονήν. Θέλει νά δείξης τήν πίστιν σου. Δέν εἶναι μόνη ἡ προσευχή ὅπου νά λέγη κανεῖς ὡσάν παπαγάλος. Εἶναι ἀνάγκη νά συνεργῆ εἰς ὅσα εὐχεται καί κατόπιν νά μάθῃ νά περιμένῃ. Ἴδου ὅτι ἔγινεν ὅ,τι ἐχθές καί προχθές ἐπεθύμεις. Ὅμως ἐζημιώθης, διότι δέν εἶχες ὑπομονήν νά ἀναμένῃς· ὁπότε κερδίζεις μαζί τά μέν καί τά δέ, πρό-σκαιρα καί αἰώνια.

Τώρα θυμώνεις καί ἀθυμεῖς καί λυπεῖσαι, λογιζομένη ὅτι βραδύνει νά ἀπαντήσῃ ὁ οὐράνιος Πατήρ. Κἀγώ σοί λέγω ὅτι καί αὐτό θά γίνη καθῶς τό ἐπιθυμεῖς —χωρίς ἄλλο θά γίνη— ἀλλά θέλει πρῶτα προσευχήν ἐξ ὅλης ψυχῆς καί κατόπιν νά περιμένῃς. Καί ὅταν ἐσύ παύσης νά ἐνθυμῆσαι τό ζητούμενον καί νά τό ζητῆς, τότε θά σοῦ ἔλθῃ ὡς δῶρον τῆς ὑπομονῆς καί τῆς καρτερίας σου. Ὅταν, εὐχόμενος καί ζητῶν ἐγγίξης εἰς ἀπόγνωσιν, τότε ἐγγύς σου ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ αἰτήματος. Κάτι κρυπτόν πάθος θέλει νά θεραπεύσῃ μέσα σου ὁ Χριστός καί δι' αὐτό ἀναβάλλει νά χορηγήσῃ τό αἴτημα. Ἄν λάβῃς ἐν-ρίτερα, ὁπότεν ἐσύ ἀπαιτῆς μένει τό πάθος σου ἀθερά-πευτον. Ἐάν περιμένῃς, λαμβάνεις καί τό ζητούμενον, καί τοῦ πάθους τήν θεραπείαν. Καί τότε χαίρεις μεγίστην χαράν καί εὐχαριστεῖς θερμῶς τόν Θεόν, ὅπου τά πάντα

σοφῶς οἰκονομεῖ καί ὅλα πρὸς τό συμφέρον μας κάμνει.

Δέν ὠφελεῖ λοιπόν, ἐάν ἀθυμῆς, ἐάν στενοχωρῆσαι, ἄν λέγῃς λόγια. Πρέπει νά κλείνης τό στόμα. Κανείς νά μήν σέ ἐννοῇ. Καί νά βγαίνει καπνός ἀπό τά μάτια καί ὄχι ἀπό τή μύτη. Ὅχι νά ξεφυσᾶς, δῆθεν νά ξεθυμάνῃς, ἀλλά νά γαληνεύῃς· καί διά τῆς ὑπομονῆς καί μακροθυμίας νά καίῃς τόν διάβολον.

Ἐγώ, μάρτυς μου ὁ Κύριος ὁ ἀπολλύων πάντας τούς λαλοῦντας τό ψεῦδος, μεγάλως ὠφελήθην ἀπό αὐτό πού σοῦ λέγω. Τόσον ἦτον οἱ πειρασμοί, ὥστε νά νομίζῃς ἀπό τόν πόνον ὅτι θά ἴβγῃ ἡ ψυχὴ σου ὡς ἐκ καμίνου πυρός. Καί ὅμως, ἀφοῦ παρέλθῃ ἡ δοκιμασία, ἔρχεται τόση παρράκλησις, ὡσάν νά εἶσαι μέσα εἰς τόν Παράδεισον χωρὶς σῶμα. Σέ ἀγαπᾷ ὁ Χριστός, σέ ἀγαπᾷ ἡ Παναγία μας, σέ ἐπαινοῦν οἱ Ἅγιοι, οἱ Ἄγγελοι σέ θαυμάζουν.

Βλέπεις πόσα ἀγαθὰ προξενοῦν οἱ πειρασμοί καί αἱ θλίψεις; Λοιπόν, ἐάν θέλῃς νά ἰδῆς, νά γευθῆς καί σύ ἀγάπην Χριστοῦ, ὑπόμεινον εἰς ὅ,τι σοῦ ἔλθῃ. Ὅχι, ὅπου ἀρέσεις ἐσύ, ἀλλ' ὅπου θελήσῃ ὁ Κύριος νά σέ δοκιμάσῃ. Οὐδέν εἶναι αὐτά ὅπου κάμνομεν ἡμεῖς προαιρετικῶς, ὅσον ἀνώτερα μυριοπλασίως εἶναι ἐκεῖνα ὅπου μᾶς στέλνει ὁ Κύριος παρά τήν προαίρεσιν. Ὅστοῦν πρὸς ὅστοῦν καί αἷμα πρὸς αἷμα, τόσον πολεμεῖ τόν ἄνθρωπον ὁ ἐχθρὸς διάβολος, θελήσει Θεοῦ. Τόσον ὅπου νά ρέῃ, νά τήκεται ὡσεὶ κηρός ἀπό προσώπου πυρός.

Ὅταν ὅμως ἡ δοκιμασία παρέλθῃ, πληροῦσαι ὅλος χαρᾶς. Περικυκλοῦσαι ἀπό ἄπλετον φῶς καί βλέπεις μυστήρια, ὅπου ἀδυνατεῖ γλῶσσα νά τά λαλήσῃ. Καί τότε πλέον διψᾶς, πότε πάλιν νά ἔλθουν οἱ πειρασμοί, ἀφοῦ ἤδη ἐγνώρισες πόσην ὠφέλειαν ἔχουν.

Αὐτός εἶναι ὁ δρόμος κατὰ ἀλήθειαν, ἀδελφή μου, καί ὁ γράφων σοι ἐκ πείρας τήν ἀλήθειαν μαρτυρεῖ.

Ἀνδρίζου λοιπόν καί ἴσχυε ἐν Κυρίῳ, ὑπομένουσα εἰς

ὅ.τι σοῦ ἔρχεται, ἐκδεχομένη ὁμοῦ μέ τόν πόνον γαλήνην καί χάριν Θεοῦ.

Βάστα τήν ψυχούλαν σου στερεά, λογιζομένη ὅτι κουτσοί καί λωβοί εἰς αὐτά τά ἀγαθά δέν εἰσέρχονται. Δι' αὐτό μᾶς ἀφήνει τούς πειρασμούς ὁ Χριστός, νά καθαρίζώμεθα ἀπό τάς προλήψεις. Αὐτό εἶναι τό σαπούνη καί ὁ κόπανος ὅπου κτυπῶν μᾶς λευκαίνει.

Καί ὅσα ροῦχα εἶναι στερεά χρησιμεύουν εἰς τόν Νυμφίον. Ὅσα δέν ὑπομένουν τόν κόπανον σχίζουν καί ρίπτονται ἔξω στά ἄχρηστα.

Δι' αὐτό ἄς βιασθοῦμε ὀλίγον ἐδῶ, διότι ἐγγίζει ἡ ὥρα. Νά φυλάγῃς τά γράμματα πού σοῦ στέλνω, νά τά ἔχῃς ὅταν πειράξεσαι ἀπό θλίψεις. Διότι μέ φαίνεται ὅτι θά σέ ἀφήσω ὀγλήγορα. Διότι ὅσον ἀπερνᾷ ὁ καιρός, βαρύτερα ἀσθενῶ. Εἶμαι ὡς ἕνας παράλυτος.

Ἵστερόγραφον

Δέν ἔχω καιρόν νά σέ γράψω τό θαῦμα ὅπου ἔδειξεν εἰς ἐμένα ὁ Κύριος, νά μέ διορθώσῃ εἰς ἕνα σφάλμα ὅπου ἔσφαλλα ἀγνοῶν, ὡς ἡξεύρεις. Βλέπεις λοιπόν τήν πολλήν ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου μας; Βλέπεις ὅτι καί μέ θαύματα ἐνεργεῖ, ὅταν τό κρίνη εὐλογον ἡ θεία Του πρόνοια;

Διότι ὁ ἄνθρωπος πολλάκις ἐξ ἀγνοίας πλανᾶται ἢ ἄλλοι τόν παρασύρουν. Ἄλλ' ὅταν εἶναι εὐθείας ψυχῆς καί καλῆς προαιρέσεως, δέν ἀφήνει ὁ Κύριος, ἀλλά πολλαχῶς θά τόν φέρῃ νά τόν φωτίσῃ. Τοῦτο μέ κάμνει νά γίνωμαι χῶμα, στάχτη, σκουλήκι τῆς γῆς.

Μέγα παναληθῶς τό ἔλεος τοῦ Κυρίου. Δίκαιον ἔχει ὁ Ψαλμωδός, ἐάν λέγῃ: «Οὐ κατά τάς ἀνομίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδέ κατά τάς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν».

Διατί λοιπόν καί σύ νά μή εὐχαριστῆς τόν Θεόν; Διατί νά γογγύζῃς; Ἐάν ἐγώ σοῦ γράψω τούς πειρασμούς

ὅπου πάσχω δέν εἶναι δυνατόν νά κρατήσης. Καί ὅμως ἡ
χάρις τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας μας ὅλα τά διαλύει.
Ἔχε ὑπομονήν. Διότι ἡ Βασίλισσα Θεοτόκος καί Κυρία
τῶν Ὁλων δέν μᾶς ἀφήνει. Αὐτή προσεύχεται δι' ἡμᾶς.

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΙΩΣΗΦ ΗΣΥΧΑΣΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΞΓ'¹

Δέν ἔχομεν ἔνδυμα γάμου.
Δι' αὐτό πρέπει νά καθαρισθῶμεν

Λοιπόν, εἶπαμεν ὅτι εἴμεθα ἡ πνοή τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδή λοιπόν ἔχομεν τήν συγγένειαν μετά τοῦ Θεοῦ, καί ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρών, εἴμεθα πάντοτε κοντά εἰς τόν Θεόν. Εἴμεθα τέκνα Του. Καί βλέποντες τό ἀξίωμα πού μᾶς ἐχάρισε, νά εἴμεθα ἡ πνοή Του, πρέπει νά προσέχωμεν νά μήν τόν λυπήσωμεν.

«Προωρώμην τόν Κύριόν μου ἐκ δεξιῶν μου, ἵνα μή σαλευθῶ».

Καί ἐπειδή ἐμολύναμε τόν νοῦν μας, καί τήν καρδίαν μας καί τό σῶμα μας, μέ λόγον, μέ ἔργον, κατά διάνοιαν, τώρα δέν ἔχομεν παρησίαν. Δέν ἔχομεν ἔνδυμα γάμου. Δι' αὐτό πρέπει νά καθαρισθῶμεν· μέ ἔξομολόγησιν, μέ δάκρυα, μέ πόνον ψυχῆς· καί τό πάντων ἀνώτερον, προσευχῆν, ὅπου καθαρίζει καί τελειοποιεῖ τόν ἄνθρωπον.

1. Βλ. Γέροντος Ἰωσήφ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 333-336.

Τό ἔνδυμα ὅπου φάλλομεν τήν Μεγάλην Ἑβδομάδα· «τόν νυμφῶνα Σου βλέπω, Σωτήρ μου, κεκοσμημένον, καί ἔνδυμα οὐκ ἔχω, ἵνα εἰσέλθω ἐν αὐτῷ», ἡ χάρις τοῦ θεοῦ εἶναι, ὅπου ἐπιτυγχάνεται διά τῆς ἐμπόνου καθαράς προσευχῆς.

Πρῶτον ὁ ἄνθρωπος προσευχόμενος, μέ τήν ἀπλότητα ὅπου κατ' ἀρχάς ἔχει, μέ χύσιν πολλῶν δακρῶν, τά ὅποια ὅλα αὐτά εἶναι χάρις Θεοῦ ὅπου ὀνομάζεται χάρις καθαρτική καί ἡ ὁποία ὡς ἄγκιστρον σαγηνεύει τόν ἄνθρωπον καί τόν ὁδηγεῖ εἰς μετάνοιαν.

Καθότι ὁ καλός μας ἐν πᾶσι καί ἐπί πᾶσι Θεός, Ἐκεῖνος μᾶς βρίσκει. Ἐκεῖνος μᾶς βλέπει. Ἐκεῖνος μᾶς προσκαλεῖ. Ἐκεῖνος πρῶτον γνωρίζεται εἰς ἡμᾶς. Κατόπιν ἡμεῖς τόν γνωρίζομεν, ἀφοῦ μᾶς μυρώση μέ τό θεῖον Του ἔλεος.

Δι' αὐτό καί ἡ μετάνοια, καί τό πένθος, καί τά δάκρυα, καί ὅλα ὅπου γίνονται εἰς τόν μετανοοῦντα, ὅλα εἶναι τῆς θείας χάριτος. Εἶναι αὐτή ἡ χάρις ἡ καθαρτική, ὅπου καθαρίζει τόν ἄνθρωπον.

Δέν εἶναι καλόν ὅπου γίνεται, μή ὄν ἐκ Θεοῦ· μήτε κακόν, μή ὄν ἐκ τοῦ Διαβόλου.

Λοιπόν, μή βάλῃς κατά νοῦν σου ποτέ ὅτι ἔκαμες κάτι καλόν χωρίς τόν Θεόν. Διότι, μόλις θά τό σκεφθῆς, ἀμέσως θά ὑποχωρήσῃ ἡ χάρις, καί θά τό χάσῃς, διά νά μάθῃς τήν ἀσθενῆ σου κατάστασιν, νά μάθῃς τό «γνώθι σ' αὐτόν».

Διά νά μάθῃ κανεῖς τήν ἀσθένειαν τῆς φύσεως πρέπει νά συναντήσῃ πολλούς πειρασμούς καί μεγάλους. Καί τότε διά πολλῶν δοκιμασιῶν ταπεινώνεται καί μανθάνει τήν ὄντως ταπεινώσιν. Ἀλλά ἀπατεῖται καιρός.

Ἡ ταπεινώσις δέν εἶναι λόγια ἀπλᾶ ὅπου λέγομεν· εἶμαι ἁμαρτωλός... καί λοιπά. Ἡ ταπεινώσις εἶναι ἡ ἀλήθεια. Νά μάθῃ κανεῖς ὅτι εἶναι μηδέν. Τό μηδέν εἶναι

ἐκεῖνο ὅπου, προτοῦ δημιουργήσῃ τό πᾶν ὁ Θεός, ἦτο μηδέν.

Λοιπόν, αὐτό τό μηδέν εἴμεθα. Ἡ ρίζα σου, ἡ ὑπαρξίς σου ἀρχίζει ἀπό μηδέν, καί ἡ μητέρα σου εἶναι ὁ πηλός, ὁ δέ Δημιουργός σου εἶναι ὁ Θεός. Τί ἔχεις, ὅπερ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δέ καί ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μή λαβών;

Μέγα δῶρον Θεοῦ τό νά γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος τήν ἀλήθειαν. Καί αὐτή ἡ ἀλήθεια εἶπεν ὁ Κύριος ἐλευθερώνει ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀμαρτίας.

Ἡ γνῶσις περί Θεοῦ εἶναι ὄρασις τοῦ Θεοῦ. Καθότι ἡ πνευματική γνῶσις, ὄχι ἡ φυσική, γνωρίζει τόν Θεόν.

Διότι ἡ φυσική γνῶσις εἶναι ἡ διάκρισις ὅπου γνωρίζει τό καλόν ἀπό τό κακόν —καί τό ἔχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι— ἡ δέ πνευματική γνῶσις γίνεται ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας μετά τοῦ «γνώθι σαυτόν». Ὅλα αὐτά μᾶς γίνονται ἐκ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διά μέσου τῆς προσευχῆς. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ βλέπεται νοερῶς καί γνωρίζεται ἐν αἰσθήσει νοός μόνον ἐν ὥρᾳ τῆς προσευχῆς.

Εἶναι πολλοί οἱ τρόποι τῆς προσευχῆς. Καί ὅλοι εἶναι καλοί, ἐάν δέν ἡξεύρῃ ὁ ἄνθρωπος καί προσεύχεται μέ ἀπλότητα. Ἐάν ὁμως ἄλλος τόν ὁδηγήσῃ καί παρακούσῃ, τότε στρέφεται καί γίνεται πλάνη.

Ἐκτός τῆς κυκλικῆς νοερᾶς προσευχῆς ὅλες αἱ ἄλλες προσευχές ἐνδέχεται νά μετατραποῦν σὺν τῷ χρόνῳ. Ὅπου χάνεται ἡ ἀπλότης καί ἄρχεται νά ψηφίζῃ τόν ἑαυτόν του ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ δέ νοερά προσευχή, ἡ μονολόγιστος ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, δέν χωρεῖ ἀμφιβολίαν μήτε πλάνη ἀκολουθεῖ. Καθότι ἐντός τῆς καρδίας ἐπικαλεῖται ἀρεμβάστως τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί αὐτός καθαρίζει ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους καί ὁδηγεῖ εἰς τό φῶς.

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΣΑΧΑΡΩΦ)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6 ΠΡΟΣ Δ. ΜΠΑΛΦΟΥΡ¹

ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

*Ἐσωτερική ἐργασία — «ένός ἐστι χρεία».
Πνευματική καί σαρκική εὐχαρίστηση. Ἐπιλογή γέροντος.
«Στήκετε ἐν τῇ πίστῃ». Τό ἀληθινά μεγάλο.
Ἡ κατανόηση τοῦ Σταυροῦ καί ὁ ἄθλος τῆς πίστεως.
Ἡ ἀρχή τῆς πνευματικῆς ζωῆς— ὁ ἀγώνας κατά τῶν παθῶν.
Ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας καί ἡ πνευματική βάση
γιά τήν ἀπόκτησή της.*

Ἄθως, 6/19 Ὀκτωβρίου 1932.

Πολύτιμε πάτερ Δαβίδ,
Περιπόθητε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ μου,

Ἀρχίζοντας τό γράμμα αὐτό ἐπικαλοῦμαι τήν εὐλογία
σας καί διά τῶν εὐχῶν σας ζητῶ βοήθεια ἀπό τόν Θεό.

1. Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολή ἐστάλη ἀπό τόν γέροντα Σωφρόνιο (1896-1993) στόν Δ. Μπάλφουρ – πρῶην καθολικό, ὁ ὁποῖος

Τόν τελευταῖο μήνα ἀπό τήν ὑπερβολική κούραση ἔφθασα ὡς τήν ἐξάντληση καί ὑπέφερα πολύ ἀπό αὐτό.

χάρις στίς προσευχές τοῦ γέροντός του Ὁσίου Σιλουανοῦ καί τοῦ ἰδίου ἠσπάσθη τήν Ὁρθοδοξία καί παρά τίς μεταπτώσεις καί περιπέτειές του ἀπέθανε Ὁρθόδοξος ἐν μετανοίᾳ.

Ὁ Ρῶσος διανοούμενος γέρον Σωφρόνιος Σαχάρωφ, ἱερομόναχος τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος Ἁγίου Ὁρους καί πνευματικός καί ἄλλων Μονῶν, μαθητής τοῦ Ὁσίου Σιλουανοῦ καί ἰδρυτής τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου στό Ἔσσεξ Ἀγγλίας, ἀνεδείχθη σύγχρονο πατερικό ἀνάστημα τῆς Ὁρθοδοξίας καί συγγραφεύς περισπουδάστων πονημάτων-ἀπόσταγμα ἐμπειρίας, πνευματικῆς γνώσεως καί βιωματικῆς Θεολογίας. «Ὁ λόγος του, ἀμετάθετο πνευματικό στήριγμα γιά πολλές γενεές, παρέχει ἀπαντήσεις σέ πολλά ἐρωτήματα, πού ἀνακύπτουν ἀπό τίς ἀντιφάσεις, τίς συγκρούσεις καί τίς τραγωδίες τῆς σύγχρονης ζωῆς».

Διετέλεσε ἔξοχος, διακριτικός ὁδηγός καί πνευματικός πατέρας πολλῶν ἱερέων, μοναχῶν καί λαϊκῶν. Στήν ποιμαντική ἐπιστολογραφία του πρός τόν Β. Μπάλφουρ, πού μέ τήν εὐλογία τοῦ Ὁσίου Σιλουανοῦ συνέταξε, ἄν καί ἀπευθύνεται σέ συγκεκριμένο πρόσωπο ὑπό εἰδικές συνθήκες, ἀποκαλύπτεται ἡ Θεολογία του καί βαθειά προσωπικά του βιώματα.

Μέ τήν ἀνωτέρω ἐπιστολή θέτει τίς βάσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς, πού ἀρχίζει μέ τήν ἐνδοσκόπηση, τήν «ἐπισκοπή τῆς καρδιάς» – ἐργασία ἀπολύτως ἀναγκαία γιά τήν σωτηρία, ἀλλ' ἄγνωστη στόν γαλουχημένο μέ τήν δυτική νοοτροπία τῆς ἐξωτερικῆς δραστηριότητος, Δ. Μπάλφουρ. Ἡ θεματική της εἶναι ἀναγεγραμμένη ἄνωθεν τῆς ἐπιστολῆς ὑπό τοῦ ἐκδότου. (Βλ. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου, Ἁγώνας Θεογνωσίας Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Γέροντος Σωφρονίου μέ τόν Δ. Μπάλφουρ, μτφρ. ἀπό τά Ρωσικά Ἀρχιμ. Ζαχαρία, ἐκδ. Ἱ. Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2004, σ. 95-113).

Σήμερα (Τετάρτη 6/19 Οκτωβρίου) αισθάνομαι λίγο καλύτερα, και γι' αυτό αποφάσισα να σ'ας γράψω γράμμα, πού θά μπορέσω να τό αποστείλω όχι νωρίτερα από τήν Κυριακή (γιατί τό ταχυδρομείο λειτουργεί μιά φορά τήν εβδομάδα, δηλαδή τίς Κυριακές).

Ἄν αισθανόμουν ύγιής, θά σ'ας ἔγραφα ἀπό καιρό ἀπαντώντας στό μεγάλο γράμμα σας² (ἀπό 5/18 Σεπτεμβρίου). Ἀλλά και τώρα δυστυχῶς δέν αισθάνομαι ὅτι εἶμαι σέ θέση νά σ'ας γράψω μέ τήν ὀφειλόμενη διάθεση και περίσκεψη γιά μερικά δύσκολα θέματα, πού θίξατε στό προηγούμενο γράμμα σας. Γιά κάθε ἐνδεχόμενο, θά πάρω περισσότερα φύλλα χαρτιοῦ και θά σ'ας γράψω ἀπαντώντας ἀποσπασματικά στό καθένα χωριστά, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι ἐσεῖς θά τά συνδέσετε ὅλα στό νοῦ σας σέ ἐνιαῖο σύνολο,

Στό μεγάλο σας γράμμα³ (5/18 Σεπτεμβρίου) γράφετε: *«Εἶμαι ὑπερβολικά ρεαλιστής. Διψῶ γιά τό αὐθεντικό εἶναι· δέν μπορῶ νά ζήσω μέ λόγια και ὄνειρα, και ὅταν ἀκόμη αισθάνομαι ὅτι ζῶ μέ τόν τρόπο αὐτόν, εἴτε ἀπό ἀδυναμία εἴτε ἀπό ἐξαναγκασμό, τότε ντρέπομαι και λυπᾶμαι».*

Χάρηκα διαβάζοντας αὐτές τίς σκέψεις και τά αἰσθηματά σας, πού εἶναι ἀντάξια ἐνός συνετοῦ ἀνδρα.

Ἐκπλήσσομαι ὅμως, πῶς εἶναι δυνατό νά συνυπάρχουν στήν ψυχή σας τέτοιες ἀξιέπαινες σκέψεις και ἐπιθυμίες μαζί μέ ὀρισμένες ἐντελῶς νεανικές παρορμήσεις τῆς ψυχῆς. Στό τελευταῖο γράμμα σας (στό πίσω μέρος τῆς φωτογραφίας τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ τοῦ π. Μ.) γράφε-

2. Τό γράμμα δέν διασώθηκε.

3. Προσθήκη: *«τό ὅποιο μέ χαροποίησε μέ τή σοβαρή στάση σας ἀπέναντι στό ἔργο τῆς σωτηρίας».*

τε τά ἐξῆς: «Εἶναι σχεδόν ἀδύνατο νά συγκεντρωθῶ, νά προσευχηθῶ μέ προσοχή, νά συναισθανθῶ ποιός εἶμαι, τί κάνω ἐδῶ καί τά λοιπά»⁴. Μήπως ξεχάσατε κιόλας γιά ποιό σκοπό πήγατε ἐκεῖ; Δέν ἔγιναν δηλαδή ὅλα μέ τή συνείδηση ὅτι αὐτό πού κάνετε εἶναι σύμφωνο μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, γιά τό ὅποιο καί γράφατε νωρίτερα; Καί ἀσφαλῶς πρέπει νά κρατήσουμε γερά τή συνείδηση αὐτή μέ τήν αἴσθηση τῆς καρδιάς⁵.

«Νά αἰσθανθῶ ποιός εἶμαι»! Ἀνάξιος καί ἀμαρτωλός. Πῶς ἀλλοιῶς μπορεῖ νά αἰσθάνεται κάποιος;

Διαπιστώνω κάποια κενόδοξη εὐθιξία. Πρέπει νά ἀγωνισθεῖτε ἐναντίον της. Διαφορετικά θά ὀδηγηθοῦμε σέ γελοία καί ἀνόητη κατάσταση.

«Τί κάνω ἐδῶ;» Ὁ Κύριος σᾶς δίνει χρόνο γιά μετάνοια, τόπο γιά ἀπομάκρυνση ἀπό τή ματαιότητα, ἡσυχία ἀπαραίτητη γιά τήν προσευχή καί τόν αὐτοέλεγχο. Ὁ Κύριος σᾶς ἔδωσε καί ὑλικά μέσα γιά τή ζωή, ὥστε νά ἔχετε τή δυνατότητα, χωρίς ὑπερβολικές φροντίδες γιά τόν ἐπιούσιο ἄρτο, νά στρέψετε ὅλη σας τή μέριμνα στήν ἀπόκτηση τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Αὐτά καί ἄλλα παρόμοια μέ αὐτά ὀφείλετε νά τά συνειδητοποιήσετε καί νά εὐχαριστεῖτε τόν Θεό γιά ὅλες αὐτές τίς εὐεργεσίες Του. Δέν ἐπιτρέπεται ὅμως καθόλου νά στρέφουμε τήν προσοχή μας στήν παρατήρηση τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀπό τά ἔξω, στήν κενόδοξη αὐταρέσκεια. Πρέπει μάλιστα νά μετανοοῦμε γι' αὐτά ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλά ἐσεῖς δέν ἔχετε ἀκόμη οὔτε τήν πείρα οὔτε τή

4. Ἐπιστολή τοῦ Δ. Μπάλφουρ πρὸς τόν π. Σωφρόνιο (27 Σεπτεμβρίου/10 Ὀκτωβρίου 1932).

5. Προσθήκη: «Στή μνήμη ἢ στό βάθος τῆς καρδιάς. Αὐτός εἶναι ὁ τόπος πού σᾶς ὑποδείχθηκε μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ».

γνώση για τό τί πρέπει νά κάνετε. Καί ἔτσι συνειδητοποιεῖτε τήν ἀδυναμία μας. Ἡ ἀπραγμία τῆς ἐρημικῆς ζωῆς σᾶς εἶναι τελείως ἀνέφικτη. Συνηθίσατε σέ ἐξωτερική δραστηριότητα καί σᾶς εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστη ἡ ἐσωτερική ζωή. Αὐτό ὀφείλετε νά τό μάθετε, γι' αὐτό πρέπει νά σκεφθεῖτε. Εἶναι ἀπαραίτητο νά συνηθίσουμε νά στρέφουμε τήν προσοχή τοῦ νοῦ στήν ἐπισκοπή τῆς καρδιάς: Τί γίνεται ἐκεῖ, γιά ποιά πράγματα διαλογίζεται, μέ ποιά αἰσθήματα ζεῖ, σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται. Μέ ἄλλα λόγια, ἄν εἶναι σύμφωνη μέ τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ ἢ διακατέχεται ἀπό πάθη, θυμό, εὐθιξία, σαρκική ἡδονή, φιλαυτία καί ἄλλα. Ἡ συνεχῆς ἐνδοσκόπηση τῆς καρδιάς μας μέ προσευχή πρέπει νά ὀδηγήσει στήν κατάσταση, κατά τήν ὁποία ὁ νοῦς καί ἡ καρδιά ἐνώνονται ἀδιαίρετα.

Τότε θά γνωρίσετε⁶ τό αὐθεντικό εἶναι, πού ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ σας⁷. Ὄταν περπατᾶτε στό δάσος καί στοχάζεσθε, φυλαχθεῖτε ἀπό τήν ὄνειροπόληση. Θά ἦταν καλά νά προσφέρετε τότε μέ τό στόμα σας τήν εὐχή τοῦ Ἰησοῦ καί νά σκέπτεσθε τόν Θεό. Εἶναι ὠφέλιμο καί τότε καί σέ ἄλλες περιστάσεις νά ἀσκεῖτε τήν ψυχὴ σας ἐπιτηρώντας την.

Γνωρίζετε καλά ὅτι ὑπάρχει ἡ κατά Θεόν λύπη (ἡ θεάρεστη) καί ἡ κατά κόσμον λύπη (ἡ ἀντίθετη). Ἐπίσης ὅτι ἀπό τήν ἐνέργεια τῆς χάριτος προκύπτει ἡ χαρά ἢ ἡ εὐχάριστη διάθεση, ἀλλά ὑπάρχει καί ἡ ἄλογη πού προέρχεται ἀπό τόν ἐχθρό.

Τόν τελευταῖο καιρό θλίβομαι, ἀκριβῶς γιατί χάνετε τή σοβαρότητα τῆς στάσεώς σας ἀπέναντι στό ἔργο τῆς

6. Προσθήκη: «χάριτι Θεοῦ».

7. Προσθήκη: «καί θά ἀποφύγετε τήν ὄνειροπόληση καί τή νεανική κενοδοξία, πού σᾶς προξενοῦν αἰσθήματα ντροπῆς καί λύπης».

σωτηρίας σας. Νιώσατε κάποιου είδους σαρκική ευχαρίστηση⁸; Έτσι πού ή ψυχή μου νά μή θέλει ούτε κ'άν νά μιλήσει για εκείνο, πού εἶναι τόσο οὐσιαστικό καί σπουδαῖο για μᾶς.

Ἀγαπητέ πάτερ Δαβίδ, συγχωρεῖστε με για τό σχολαστικό πνεῦμα, για τό ὅτι δηλαδή στέκομαι σέ κάθε ἀστοχία σας, ἀλλά τό κάνω, γιατί στό μέλλον (ἴσως ὄχι τό ἀπώτερο) δέν θά βρεῖτε ἄνθρωπο, πού νά σᾶς ὑποδείξει ἀπό αἶσθημα γνήσιας ἀγάπης τά λάθη σας, πράγμα πολύ ὠφέλιμο. (Νά βρεθεῖ δηλαδή κάποιος, πού ἀπό ἀγαθή διάθεση μᾶς ὑποδεικνύει τά ἐλαττώματά μας).

Πρέπει λοιπόν τώρα νά διδαχθεῖτε νά ἐλέγχετε τόν ἑαυτό σας μέ γνήσια πνευματικά τρόπο. Ἄν δέν γίνει αὐτό, πῶς θά βοηθήσουμε ἄλλους, πού θά μᾶς ζητοῦν νά τοὺς διδάξουμε αὐτή τήν ἀπαραίτητη ἐργασία για τή σωτηρία; Θέλω πολύ καί εὐχομαι γι' αὐτό στόν Θεό καί τήν Ὑπεραγία Δέσποινά μας νά καλλιεργήσετε πνευματικο-ασκητική αἴσθηση, ὥστε νά μήν παραμείνετε στό κοινό καί συμβατικό ἐπίπεδο τῆς ψυχικῆς ἀντιλήψεως τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς.

Πρέπει νά προσθέσουμε στή μέριμνά μας καί τή συνείδηση τοῦ μεγαλείου τῆς χριστιανικῆς κλήσεώς μας, για νά ἀναπτυχθεῖ μέσα μας τό αἶσθημα τοῦ θείου φόβου. Ἄς μήν ἐπιτρέψουμε νά κυριαρχήσει μέσα μας ἡ ἄλογη σαρκική ἱκανοποίηση⁹.

Δέν μᾶς ἀρμόζει νά ἀστειευόμαστε. Μᾶς ἀναμένει εἴτε ἡ σωτηρία¹⁰, στήν ὁποία ὁδηγεῖ ἡ στενή, ἡ τεθλιμμένη καί

8. Προσθήκη: «αὐτοἰκανοποίηση».

9. Προσθήκη: «ἄς φοβηθοῦμε ἰδιαίτερα νά τήν δεχθοῦμε ὡς ἐνέργεια χάριτος».

10. Προσθήκη: «ὁ παράδεισος».

ή δακρύβρεχτη όδός, είτε ό άδης, στόν όποιο καταλήγει ό πλατύς και ευχάριστος δρόμος.

Δέν πρέπει νά χαλαρώσουμε, αλλά αντίθετως νά περιζώσουμε πιο σφικτά τήν όσφύ μας.

Όταν έρχεται ό λογισμός, «για ποιόν λόγο νά είμαι εγώ έδω;», είναι καλά νά σκεπτόμαστε ότι «ούκ έχομεν ώδε μένουσαν πόλιν, αλλά τήν μέλλουσαν έπιζητούμεν»¹¹.

Νωρίτερα γράψατε για τήν έπιθυμία σας νά βρειτε γέροντα τό γρηγορότερο.

Γνωρίζετε όμως άραγε, τί είδους γέροντα έχετε ανάγκη;

Γιά νά τά βγάλει πέρα μαζί σας ό γέροντας, όφείλει νά είναι θαυματουργός, νά έχει τό χάρισμα τής διορατικότητας, τής προφητείας και τής διδασκαλίας, νά είναι σέ όλα τέλειος, άπαθής, όμοιος μέ τόν όσιο Σεραφείμ. Άν όμως πέσετε σέ γέροντα, ό όποιος εκτός από τό δώρο τής διακρίσεως δέν έχει κανένα ιδιαίτερα ύπερφυσικό χάρισμα, δέν θά αναπαυθείτε μαζί του.

Στό ζητήμα αυτό δέν έχετε τήν κατάλληλη ψυχική προετοιμασία και τήν απλότητα τής πίστεως. Πρέπει νά νεκρώσετε μέ έπίγνωση όχι μόνο τό θέλημα, αλλά και τό φρόνημά σας¹². Ούτε έμπιστοσύνη έχετε. Αναβράζετε σάν τό νέο κρασί.

Έξ άλλου καλά κάνετε και μέ βασανίζετε διαρκώς, γιατί είπα τό ένα και γιατί τό άλλο. Γράφετε για παράδειγμα: «Μέ ποιά βάση τό προλέγετε αυτό;», ή «Νά δε-

11. Έβρ. 13, 14.

12. Προσθήκη: «πράγμα πού δέν μπορείτε νά πραγματοποιήσετε, πριν κάποιος άνθρωπος σάς δώσει απόλυτα ίκανοποιητική διευκρίνηση σέ πολλά από τά πιο δύσκολα (θεολογικά) θέματα».

χθῶ ἄραγε τόν λόγο σας κατά γράμμα ἢ ὄχι;» καί σέ ἄλλο μέρος πάλι: «Ἄν δέν ἔχετε πλήρη βεβαιότητα, τίποτα μὴν ὑπόσχεσθε καί τίποτε μὴν προλέγετε. Ἄν ὅμως ἔχετε, τότε κάντε το, ἂν εἶναι δυνατό, σαφέστερο». Καί ιδιαίτερα δώσατε προσοχή στά ἀκόλουθα λόγια μου: «Δέν σᾶς καλεῖ ὁ Κύριος σέ ἓνα ἀπλῶς κοινό τόπο, ἀλλά σέ μεγαλύτερη ὑπηρεσία καί μεγαλύτερο ἀπό τόν συνηθισμένο ἀγώνα».

Ἀγαπητέ μου, νά θυμᾶσθε ὅτι εἶμαι συνάδελφός σας καί ταυτόχρονα νεώτερος ἀπό σᾶς. Μὴν ἀπαιτεῖτε ἀπό μένα πολλά, γιατί εἶμαι πτωχός καί πένης καί ἀσθενής· δέν εἶμαι τίποτα. Στά λόγια μου νά φέρεσθε πιό ἀπλά, συγχωρώντας με γιά τήν ἀδυναμία μου¹³.

Στό ἐξῆς λοιπόν θά ἀποφεύγω συνομιλίες αὐτοῦ τοῦ εἶδους μαζί σας καί ἀναφερόμενος στό μέλλον θά προσθέτω πάντοτε ἓνα ἴσως, καί ἂν κάποτε λησμονήσω νά τό κάνω, τότε νά τό προσθέτετε ἐσεῖς ὁ ἴδιος. Καί κατά τήν προσωπική συνομιλία μας, σέ μιά παρόμοια ἐρώτηση εἶχα ἀπαντήσει κάποτε τό ἴδιο πράγμα, πού εἶναι ἡ πραγματικότητα, ὅτι δηλαδή δέν εἶμαι προφήτης οὔτε διορατικός. Ἀλλά μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ νομίζω ὅτι ἔτσι πρέπει νά γίνει· ὅτι δηλαδή ὀφείλετε νά κοπιάσετε στόν ἀγρό τοῦ Χριστοῦ μέ τόν ἰδρώτα τοῦ προσώπου μας. Ἐνῶ ἐπαινῶ τό πόσο ἀπαιτητικός εἶστε ἀπέναντί μου, ὅταν κάνετε τό ἴδιο μέ ἄλλα πρόσωπα, γενικά τό ἀποδοκιμάζω. Ὅχι ὅτι ἐμβαθύνετε πολύ σέ ὅσα σᾶς λένε ἢ ὅτι δίνεται στά λόγια μεγαλύτερη σημασία ἀπό ὅ,τι πρέπει, ἀλλά μοῦ φαίνεται πώς βιάζεσθε καί δέν κατανοεῖτε τά πράγματα, ὅπως θά ἔπρεπε.

13. Προσθήκη: «Ἐγώ, ὡστόσο, δέ θά ἔκανα ἔτσι σέ σχέση μέ ὅποιονδήποτε ἄλλο, δηλαδή δέ θά ἀπαιτοῦσα ἀπολογισμό».

Μή νομίζετε ότι υπερασπίζομαι τόν έαυτό μου ή ότι τολμῶ νά κάνω κάποια σύγκριση. Από όλα ὅμως αὐτά βγαίνει τό συμπέρασμα πώς ὁ πατήρ Δαβίδ μᾶλλον δέν ἀγαπᾶ τήν Ἀποκάλυψη καί τά ἄλλα προφητικά βιβλία, καθώς καί ὀρισμένα σημεῖα τῶν Εὐαγγελίων καί τῶν Ἐπιστολῶν, ἐξαιτίας τῆς ἀοριστίας καί τῆς ἀσάφειάς τους, πού συχνά τά κάνουν δυσερμήνευτα.

Ἀπό τώρα καί στό ἐξῆς θά κλείσω τό στόμα μου, γιά νά ικανοποιήσω τήν ἐπιθυμία σας, ἐφόσον δέν γνωρίζω καθαρά ὄχι μόνο τό μέλλον ἀλλά καί τό παρόν.

Γράφετε: «Ἄν ὅμως αὐτό δέν εἶναι ἔτσι, ἂν ἐγώ μέ τόν *ιδιάζοντα ρεαλισμό μου*, μέ τή δίψα μου γιά ἄμεση πνευματική ἐμπειρία διαβάζω πολύ περισσότερα μέσα ἀπό τίς γραμμές τῶν ἐπιστολῶν σας καί ἀποδίδω στά λόγια σας μεγαλύτερη σημασία ἀπό ὅ,τι πρέπει, τότε αὐτό ἀποτελεῖ ἀπόκλιση πολύ ἐπικίνδυνη, ἱκανή νά μέ ὀδηγήσει στήν πλάνη ἢ στήν ἀπογοήτευση καί τήν ἀπόγνωση».

Εἶθε νά μέ φυλάξει ὁ Κύριος, ὅπως ἤδη καί νωρίτερα σᾶς ἔγραψα, ἀπό τό νά ζημιώσω μέ ὁποιοδήποτε τρόπο τό ἔργο τῆς σωτηρίας σας. Ὅλη μου ἡ μέριμνα, ὅσο τό ἐπιτρέπουν οἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις καί ἡ ἀντίληψή μου, ἔγκειται στό νά σᾶς ὑποδείξω τήν ὁδó πρὸς τό αὐθεντικό εἶναι¹⁴, στήν ὁποία σᾶς ὀδηγεῖ ἡ θεία χάρη, ἐγώ δέ ἀποχωρῶ ἀπό τό ἔργο αὐτό πού ὑπερβαίνει τίς δυνάμεις μου.

Ὅταν εἶσασταν ἀκόμη μικρό παιδί, σᾶς ἐπισκεπτόταν ἡ θεία Χάρη. Σέ αὐτό ἀκριβῶς διακρίνω τήν κλήση σας ἀπό τόν Κύριο καί νομίζω ὅτι τώρα σᾶς κάλεσε γιά δεύτερη φορά, καί τώρα μάλιστα ὀριστικά στήν ὁδó τῆς εὐδοκίας Του.

14. Διόρθωση: «νά σᾶς ἐπαναφέρω ἀπό τήν ὁδó τῆς πλάνης στήν ὁδó τοῦ αὐθεντικοῦ εἶναι».

Ὡστόσο, ἀγαπητέ μου, δέν πρέπει τώρα νά ἐπιστρέψετε 'μέσα ἀπό γνωστή χώρα σέ γνωστό σκοπό' (ὅπως γράφετε)· αὐτό θά ἦταν θλιβερό. Ὅχι, ὀφείλετε νά βαδίσετε νέα ὁδó (δηλαδή πιó μακρινή) καί μέ σκοπό πού δέν πραγματοποιήσατε ἀκόμη (ἀνεπίτευκτο) καί μέσα ἀπό χώρα πού δέν γνωρίζετε ἀκόμη¹⁵, μέ ἄσκηση, γιά τήν ὁποία δέν ἔχετε κᾶν ἰδέα.

Δέν ἔχει γιά μένα κανένα νόημα νά σᾶς ξεγελάσω. Πολλά, πάρα πολλά, ἐξαρτῶνται ἀπό τήν πίστη σας. Ὅταν ὁμως μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ κατανοήσετε αὐτό γιά τό ὁποῖο σᾶς ὀμιλῶ ἐγώ ὁ ἄθλιος, τότε πιά δέν θά ταλαντεύεσθε στήν πίστη σας οὔτε θά σκανδαλίζεσθε μέ πρόφαση τήν ἐξωτερική ἀταξία πού ἐπικρατεῖ στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί ἄλλα. Τότε ἡ πίστη σας θά εἶναι πίστη μέ γνώση (ἄν καί ἀκόμη ἀτελής) καί ὄχι «πίστις ἐξ ἀκοῆς»¹⁶. Τότε, καί ἄν ὁλος ὁ κόσμος ἐκτραπεῖ ἀπό τήν ἀλήθεια, ἐσεῖς δέν θά κλονισθεῖτε, ὅπως ὁ Ἄβραάμ, πού στόν καιρό του ἔμεινε ὁ μοναδικός σχεδόν φορέας τῆς ἀληθινῆς θεοσεβείας¹⁷. Ἐγώ πάλι ὁ ἀνάξιος προσεύχομαι στόν Κύ-

15. Προσθήκη: «καθόλου, γιατί τό πόδι σας ἀκόμη δέν πάτησε ἐκεῖ».

16. Ρωμ. 10, 17.

17. Προσθήκη: «Συγχωρεῖστε με, ἀγαπητέ πάτερ Δαβίδ, ἀλλά θέλω ἀκόμη μέ ἐπιμονή νά σᾶς συμβουλευσω νά ἔχετε μπροστά στά μάτια σας τό ἄξιο πρός μίμηση παράδειγμα τοῦ Ἄβραάμ. Αὐτός ἀναντίρρητα ὑπάκουσε στό πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ καί κατοίκησε ἐκεῖ πού τοῦ ὑπέδειξε ὁ Κύριος. Δέν ταλαντεύθηκε στήν πίστη του, παρά τό ὅτι ὅλοι οἱ σύγχρονοί του κατά τήν ἐποχή ἐκείνη εἶχαν ἐκπέσει ἀπό τήν ἀληθινή θεοσεβεία. Ἀσφαλῶς θά σκεφτόταν ὡς ἐξῆς: 'Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καί τό πλήρωμα αὐτῆς, καί ...οἱ κατοικοῦντες...'» (Ψαλμ. 23, 1)· «οὐ

ριο νά δυναμώσει ἡ πίστη σας καί νά βοηθήσετε ἀργότερα καί ἄλλους ἀδελφούς σας, ὅπως βοήθησαν ἐσᾶς κάποιοι ἄλλοι μέ ὄλη τήν ἀγάπη τους καί μέ πολλές προσευχές καί πόνο.

Πρέπει νά συνδεθοῦμε μέ τούς ἰσχυρούς καί ἀκατάλυτους δεσμούς τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καί νά βοηθήσουμε ὁ ἓνας τόν ἄλλον, χωρίς νά ὑπολογίζουμε κόπους ἀλλά καί τήν ἴδια μας τήν ψυχή. Μέ τήν ἀγάπη αὐτή πρός τόν ἀδελφό θά γνωρίσουμε «ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τήν ζωήν»¹⁸, δηλαδή στό αὐθεντικό εἶναι.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ περικλείει μέσα της τά πάντα, ὅλα τά ἀγαθά· καί τή σοφία καί τή γνώση καί τή χαρά καί τήν ἀθανασία καί τήν ἀληθινή ἐλευθερία.

Ἐκεῖνο πού γνωρίσατε στήν παιδική ἡλικία ἦταν ἡ κλήση σας ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ.

Ἵποτιμᾶτε αὐτό πού λάβατε στόν Ἄθω, γιατί δέν ἔχετε ἀκόμη πραγματική ἀντίληψη γιά τό τί εἶναι μεγαλύτερο καί τί μικρότερο, τί ἀνώτερο καί τί κατώτερο.

Θυμηθεῖτε τήν ὄραση τοῦ Προφήτη Ἡλία: «Ἴδού παρελεύσεται Κύριος, καί ἰδοῦ πνεῦμα μέγα κραταιόν διαλῶν ὄρη καί συντρίβον πέτρας ἐνώπιον Κυρίου, οὐκ ἐν τῷ πνεύματι Κύριος· καί μετά τό πνεῦμα συσσεισμός, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ Κύριος· καί μετά τόν συσσεισμόν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρί Κύριος, καί μετά τό πῦρ φωνή αὐρας λε-

γάρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλά τήν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» (Ἐβρ. 13, 14). Ἔτσι κι ἐσεῖς νά σκέπτεσθε καί νά παραδίνεσθε στό θεῖο θέλημα, ὑπηρετώντας τόν Θεό ἐν παντί τόπῳ, ὅπου θελήσει ὁ Κύριος, γιατί: «τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καί τό πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καί πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ».

18. Α' Ἰωάν. 3, 14.

πτῆς, *κάκει Κύριος*»¹⁹. Βλέπετε τί εἶδους ἀκολουθία! Θυμηθεῖτε τούς λόγους: «Φῶς ἰλαρόν, ἀγίας δόξης...».

Τά λέω ὅλα αὐτά, ὄχι μέ σκοπό νά σᾶς πείσω γιά κάτι, γιατί, πρὶν ἀκόμη συναντηθοῦμε, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σᾶς εἶχε διδάξει καί πείσει γιά πολλά. Τό κάνω ὁμως μέ πρόθεση νά σᾶς προειδοποιήσω ὅτι πρέπει νά γνωρίσουμε ἀκόμη πολλά, πρὶν ἀκολουθήσουμε μέ βεβαιότητα τήν κρίση μας, πού ὀφείλει πάντοτε νά εἶναι σύμφωνη μέ τό πνεῦμα τῶν Γραφῶν.

Ἀναφέρετε πάλι: «Δέν εἶμαι ἄπειρος στήν πνευματική ζωή». Καί αὐτό εἶναι ἀλήθεια, γιατί δέν θά ἀντέχατε τούς λόγους ἐκείνους πού σᾶς ἔλεγε ὅλον αὐτόν τόν καιρό. Ὡστόσο ὁμως ἡ πείρα σας εἶναι πείρα ἀρχαρίου, καί μαζί σας δέν μπορῶ ἀκόμη νά μιλήσω γιά πολλά.

Μέ ἐτοιμότητα, μέ χαρά δέχεσθε τό λόγο γιά τόν Σταυρό, καί αὐτό εἶναι μεγάλο ἔλεος τοῦ Θεοῦ γιά σᾶς. Τολμῶ ὁμως νά ὑποθέσω ὅτι δέν ἔχετε ἀκόμη κατανοήσει ἐκεῖνον τόν Σταυρό, τόν ὁποῖο ἔχω στό νοῦ μου, ὅταν συζητῶ μαζί σας. Βεβαίως δέν ἔφθασε ἀκόμη ἡ στιγμή γιά τήν κατανόησή του. Θά πῶ καί κάτι ἐπιπλέον· ἴσως δέν ἀξιωθοῦμε ποτέ μαζί σας τῆς μερίδος αὐτῆς τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Χριστοῦ, νά σηκώσουμε δηλαδή ἐκεῖνον τόν Σταυρό. Ὡστόσο ἔχετε εὐλογημένη ψυχή, ἐφόσον ἀγαπᾶτε νά κόβετε τό θέλημά σας.

Μιλώντας γενικά, σωστή πνευματική ζωή μπορεῖ νά ἀρχίσει μόνον τότε, ὅταν ὁ ἄνθρωπος στερεωθεῖ στήν πίστη. Ἔστω καί ἂν πρόκειται μόνο γιά ἀτελή πίστη, δηλαδή «πίστη ἐξ ἀκοῆς». Εἶναι ὁμως ἀπαραίτητο νά δεχθεῖ ἡ ψυχή χωρίς ἀμφιβολία τή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν ἁγίων Πατέρων.

19. Γ' Βασ. 19, 11-12.

Όταν όμως η ψυχή αισθανθεί την αλήθεια κατά τη δωρεά της χάριτος, τότε γίνεται ασάλευτη στην πίστη²⁰. Τότε ή ίδια ή πίστη γίνεται διαφορετική, δηλαδή πίστη έμπειρίας, γνώσεως. Άλλά κι έδω ισχύει ή γνωστή ακολουθία αναβάσεως.

Όστούσο ό άγώνας τής πίστεως μᾶς αναμένει και ώς τό θάνατο ακόμη, γιατί μᾶς δόθηκε νά κατανοοῦμε μόνο «έκ μέρους», νά βλέπουμε τώρα (δηλαδή στή ζωή αυτή) «δι' έσόπτρου έν αινίγματι»²¹. Δέν γνωρίζω πώς γίνεται αυτό μέ τούς άλλους· για μένα όμως προσωπικά τό πρόβλημα αυτό λύθηκε μέ τό έλεος του Θεού, και αποδέχομαι αυτόν τόν άγώνα μέ χαρά, θαυμάζοντας τή σοφία του Θεού, πού μέ τόση τέχνη ανατρέπει τό αλαζονικό λογικό μας.

Όταν φανερωθεί έστω και έν μέρει στους νοερούς όφθαλμούς σας ή θεωρία του ανεξιχνίαστου πλούτου τής πνευματικῆς ζωῆς, τής έπουράνιας αυτής έπιστήμης, τότε θά ντραπείτε για τούς λόγους σας. Τότε θά δείτε ότι δέν κάνατε ακόμη πραγματική, συνετή αρχή.

Νά αφιερώσετε μεγαλύτερη προσοχή και τώρα και στό μέλλον στην πνευματική ζωή, στην τήρηση τών έντολών, τή νήψη, τήν προσευχή, τήν ανάγνωση τών ασκητικῶν έργων τών άγιών Πατέρων, σέ όλα όσα αποδέχεται ή Όρθόδοξη Έκκλησία. Τότε θά δείτε ότι, κατά τό μέτρο πού έμπλουτίζεται ή ψυχή σας μέ αυτά, θά αποκτήσαστε διακά και ό νοῦς σας μεγαλύτερη δύναμη και καθαρότητα στή σκέψη του Θεού, στην προσευχή, και ακόμη στή θεολογία και τήν κατανόηση τών Γραφῶν²².

20. Προσθήκη: «και άν ακόμη όλος ό κόσμος παρεκκλίνει, εκείνη, σαν τόν Άβραάμ, θά παραμείνει πιστή».

21. Α' Κορ, 13, 9 και 12.

22. Προσθήκη: «Η όδός εκείνη, πού ακολουθήσατε νωρίτερα, δέν είναι καρποφόρα. Δέν μᾶς είναι καθόλου αναγκαίο νά

Ἀρχή τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀρχή τῆς πάλης ἐναντία στά πάθη. Ἡ νίκη κατά τῶν παθῶν εἶναι τό δυσχερέστερο ἔργο. Ἡ νίκη αὐτή εἶναι ἡ πιό μεγαλειώδης ἀπό ὅλες. Ἡ ἀπάθεια εἶναι ἀνώτερη ἀπό τό χάρισμα τῆς θαυματουργίας. Τά πάθη νικῶνται μέ μακρό, ἐπίμονο, βαρῦ καί ἀδιάλειπτο ἀγῶνα ἡμέρα καί νύχτα καί μέ τή συνέργεια τῆς χάριτος. Τόν ὀρθό ἀγῶνα κατά τῶν παθῶν μᾶς τόν διδάσκουν οἱ ἅγιοι Πατέρες. Ἐσεῖς ὅμως δέν γνωρίζετε, ποιὰ εἶναι τά πάθη σας οὔτε πῶς νά παλέψετε μέ αὐτά. Γιατί, ἂν τά εἶχατε γνωρίσει, θά γνωρίζατε καί τί νά πράξετε σέ κάθε τόπο καί σέ κάθε περίσταση, καί δέν θά σᾶς ἐρχόταν ὁ λογισμός: «Γιά ποιόν σκοπό ἐγώ εἶμαι ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, καί τί κάνω»; Καί κάτω ἀπό τή γῆ θαμμένος νά εἴσασταν, θά βρίσκατε ἀπασχόληση γιά τόν ἑαυτό σας.

Καί πράγματι, τίποτε ἄλλο δέν θά μπορούσε νά ἐκφράσει τόσο καθαρά τήν ἀπειρία σας, ὅσο οἱ δύο αὐτές φράσεις: α) «Γιατί εἶμαι ἐγώ ἐδῶ; τί κάνω ἐδῶ;» καί β) «Δέν εἶμαι ἄπειρος στήν πνευματική ζωή».

Δέν προκαλεῖ καμιά ἐκπληξη τό γεγονός ὅτι ἐσεῖς, ὑποφέροντας ἀπό εὐερεθιστικότητα, νικηθήκατε ἀπό τό πάθος αὐτό ἀκόμη καί στίς ἡμέρες πού θά ἔπρεπε νά αισθάνεσθε μεγάλη χαρά καί ψυχική εἰρήνη. Καί αὐτό γιά

φορτώσουμε τό νοῦ μέ πληροφορίες, πού δέν εἶναι κατ' οὐσία ἀπαραίτητες γιά τή σωτηρία μας ἢ ἀκόμη γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν ὑποχεώσεων πού ἀναλάβαμε. Ὁ μοναχός γιά παράδειγμα μπορεῖ νά ἀπομακρυνθεῖ τελείως ἀπό τόν κόσμον καί νά μὴ γνωρίζει τίποτε γι' αὐτόν, ποτέ νά μὴ διαβάξει ἐφημερίδες. Ὁ ἐπίσκοπος ὅμως ὀφείλει νά ἔρχεται σέ ἐπαφή μέ ὅλα αὐτά σέ σημαντικό βαθμό, γιά νά γνωρίζει τίς ἀνάγκες, τά ἐνδιαφέροντα καί γενικά τή ζωὴ τοῦ ποιμνίου του».

τήν ἀπιστία σας. Ὅχι γιατί εἶστε ‘ἀνυπάκουο παιδί’. Καί σέ μᾶς οἱ μοναχοί, καταπονημένοι ἀπό ἐργασίες πού ὑπερβαίνουν τά ὅρια τῶν δυνάμεών του, ἐξαιτίας τῆς ὑλικῆς ἔνδειας τοῦ Μοναστηριοῦ, συμβαίνει κάποτε νά μὴν εἶναι ἰδιαίτερα ὑπάκουοι καί νά ψάλλουν ἄσχημα καί βιαστικά. Αὐτό ὅμως δέν ἐμποδίζει τόν Ἱερομόναχο νά προσεύχεται καί νά τελεῖ μέ εἰρήνη τήν Λειτουργία, ἐκτός ἀπό περιπτώσεις ὑπερβολικῆς βιασύνης.

Λοιπόν, ἀγαπητέ πάτερ Δαβίδ, θέλετε πιστέψτε με, θέλετε ὄχι. Σᾶς διαβεβαιώνω ὅμως ὅτι στίς 29 καί 30 Αὐγούστου καί ὁ Γέροντας Σιλουανός καί ἐγώ ὁ ἁμαρτωλός χαρήκαμε γιά σᾶς. Ἦταν ἡμέρες μεγάλης εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ γιά σᾶς. Μέσα ἀπό ἐκείνη τή θύελλα πού ζήσατε, μάθατε πολλά. Θά ἀκολουθήσουν ἀκόμη καί ἄλλες τρικυμίες. Ἀλλά ὅποιος πέρασε ἀπό πειρασμό, ἐκεῖνος θά μπορέσει νά βοηθήσει καί τόν πειραζόμενο. Μετά ἀπό ὅλα αὐτά δέν ἀπομένει τίποτε πού κατά κάποιον τρόπο δέν ἀναφέραμε. Ὡστόσο θά προσθέσω πώς ὁ ἐχθρός ἐντείνει τόν πόλεμο ἐναντίον σας. Μέ τί πόνου προσευχόμενοι γιά σᾶς ὅλες αὐτές τίς ἡμέρες (ὡς τίς 29 Αὐγούστου τή νύχτα). Ὁ Κύριος ὅμως εἶναι ἐλεήμων καί ἴσως ἀναστήσει στή γῆ τῆς καρδιάς σας δένδρο, κάτω ἀπό τά φύλλα τοῦ ὁποίου θά βροῦν καταφύγιο πολλά πτηνά τοῦ οὐρανοῦ²³.

Σέ μένα τόν ἴδιο συνέβη πολλές φορές νά περάσω παρόμοιες θύελλες-πειρασμούς. Παρόλα αὐτά ὑπάρχει μεταξύ μας ἡ διαφορά ὅτι ἐγώ κάθε φορά πορευόμουν μέ ἐμπιστοσύνη πρὸς ὁποιαδήποτε κατεύθυνση, καταπονούμενος, ὅπως κι ἐσεῖς, ἀπό τή δίψα τοῦ αὐθεντικοῦ εἶναι.

23. Βλ. Λουκ. 13,19.

Πόσο υπέφερα ψυχικά κατά τή διάρκεια δέκα χρόνων τῆς ζωῆς μου (ἀπό τά δεκαέξι ὡς τά εἰκοσιέξι)!²⁴ [Βεβαίως καί τώρα ὑποφέρω, ἀλλά μέ διαφορετικό πλέον τρόπο]. Ὁ ἐλεήμων Κύριος μέ λυπήθηκε καί, ὅταν ἤμουν ἄρρωστος μέχρι θανάτου, ἐπισκέφθηκε τήν ἄθλια ψυχή μου, πού μέ τόση προθυμία ἀπομακρυνόταν ἀπό Αὐτόν ἐξαιτίας βεβαίως τῆς ἄγνοιας, καί μέ λύτρωσε ἀπό τίς ἄκαρπες ἀναζητήσεις μου.

Μετά ἀπό αὐτό ἤρθε πνεῦμα ἀγάπης, καί ἡ ψυχή μου ἄρχισε νά φλέγεται ἀπό πόθο, ἀπό ζῆλο γιά τή σωτηρία τῶν ἀδελφῶν μου. Δέν κήρυττα οὔτε δίδασκα· δέν πήγαινα πουθενά μέ αὐτόν τόν σκοπό, γιά νά μεταστρέψω δηλαδή τούς ἀνθρώπους πρὸς τήν ἀλήθεια, ἀλλά μόνο προσευχόμουν γι' αὐτό· παρακαλοῦσα τόν Κύριο νά δώσει καί στούς ἄλλους νά Τόν γνωρίσουν.

Μέχρι καί τώρα μοῦ φαίνεται ὅτι κατά τή διάρκεια τῆς προσευχῆς τά ζέοντα δάκρυα ἔρρεαν ὄχι μόνο ἀπό τά μάτια μου ἀλλά καί ἀπό ὅλη τήν ὑπαρξή μου. Ὅλο μου τό σῶμα γέμιζε ἀπό τόν παράδοξο πόθο νά καρφωθεῖ, νά σταυρωθεῖ, προκειμένου νά γνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι τό φῶς τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ (καί δέν σᾶς τά διηγοῦμαι ὅλα).

Τό Πνεῦμα μαρτυροῦσε μέ βεβαιότητα γιά τήν ἀλήθεια.

Ὁ ὁσιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης γράφει: «Νά θεωρεῖς ὅτι γνώση τῆς ἀληθείας εἶναι κυρίως ἡ αἴσθησις τῆς χάριτος. Ὅλες οἱ ἄλλες γνώσεις πρέπει νά ἀποκαλοῦνται ἀποτελέσματα νοήσεως καί ἀποδείξεις πραγμάτων»²⁵.

24. Διόρθωση: «πού προηγήθηκαν ἐκείνων τῶν εὐλογημένων ἡμερῶν, ὅταν ὁ Κύριος μέ λυπήθηκε καί μέ λύτρωσε ἀπό τίς ἀφηρημένες ἀναζητήσεις, ἐπισκεπτόμενος τήν ψυχή μου...».

25. Γρηγορίου Σιναΐτου, 137 ὠφέλιμα κεφάλαια (Λόγοι διαφοροῖ περι ἐντολῶν, δογμάτων, ἀπειλῶν καί ἐπαγγελειῶν, ἔτι

Παραθέτω όλα αυτά, πρίν προχωρήσουμε στήν εξέταση του θέματος πού ανακύπτει από τά γραφόμενά σας καί κυρίως από τή φράση: «Όσο ό Κύριος δέν μέ φωτίζει μέ όποιοιδήποτε τρόπο... πάντοτε θά υπόκειμαι στόν πειρασμό έναντίον τῆς Ὁρθοδοξίας, έναντίον κάθε πίστεως όποιασδήποτε ἀληθινῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κατάσταση αὐτή μπορεῖ νά παραταθεῖ γιά χρόνια... Δέν διαθέτω ἐκείνη τήν ἡρεμη βεβαιότητα πού διαβλέπω στους ἄλλους Ὁρθοδόξους. Ἀποδέχομαι ότι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ ἀλήθεια... ἀλλά γιατί στό χῶρο τοῦ πνεύματος καί όχι τοῦ νοῦ;».

Ἐδῶ βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μέ ἓνα από τά δυσκολότερα ζητήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς, πού ἀποδείχθηκε ό λίθος προσκόμματος γιά τή μεγάλη πλειοψηφία τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ.

Ποτέ μου δέν σκέφθηκα νά ἐκθέσω γραπτῶς τίς σκέψεις μου γιά τήν πνευματική ζωή, πολύ περισσότερο ἀκόμη γιά τά τόσα δύσκολα θέματά της, συναισθανόμενος τήν ἀμάθεια καί τήν ἀπειρία μου. Γι' αὐτό ἐπικαλοῦμαι τή βοήθεια από τόν Κύριο γιά μᾶς, γιά σᾶς καί γιά μένα. Γιά σᾶς, ὥστε νά ἐννοήσετε ἀμέσως, μέ συγκαταβατικότητα τά γραφόμενά μου· καί γιά μένα τόν ἀσύνετο, ὥστε νά ἐκφράσω μέ λόγια ἐκεῖνο, πού εἶναι σχεδόν ἀδύνατο νά ἐκφραστεῖ μέ λόγια, ἐφόσον πρόκειται γιά τή ζωή τοῦ πνεύματος.

Ἡ πίστη εἶναι δύσκολη γιά κάθε ἄνθρωπο πού συνήθισε νά ζεῖ μέ τή λογική του. Ὅφείλουμε ὅμως νά γνωρίζουμε, ἀφοῦ ἐξετάσουμε μέ προσοχή τόν ἑαυτό μας, ότι

δέ καί περί λογισμῶν, καί παθῶν καί ἀρετῶν, ἔτι δέ καί περί ἡσυχίας καί προσευχῆς) κεφ. 3, Φιλοκαλία, τόμ. Δ', σ. 176. Ἔκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας». Μετάφραση Ἀ. Γαλίτη.

ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὄντας ἄκρως περιορισμένους, δέν εἶναι ἰκανός μόνος του νά διεισδύει στά μυστήρια τοῦ Θεοῦ²⁶.

Προηγείται ἡ πίστη, πού²⁷ εἶναι ἀσύγκριτα λεπτότερη καί τελειότερη καί πιό ἀπέραντη ἀπό τόν νοῦ.

Μόνο ἀργότερα, μέ τήν πνευματική πείρα, ὁ ἄνθρωπος φθάνει ἐκεῖνο, πού καί μέ τό νοῦ του ἀρχίζει νά κατανοεῖ ὡς ἀλήθεια. Εἶναι ἀδύνατο στόν ἄνθρωπο νά τό ἐξηγήσει αὐτό, ἐνόσω δέν γνωρίζει ἐμπειρικά τήν πνευματική ζωή.

Ἔτσι λοιπόν καί ὁ ὄσιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης βεβαιώνει ὅτι ἡ ἀλήθεια γνωρίζεται μέ τό Πνεῦμα. Ὑπάρχει ἡ χαρισματική αἴσθησή της καί ὡς συνέπεια τῆς χαρισματικῆς αὐτῆς αἰσθήσεως ἀκολουθεῖ στή συνέχεια ἡ κατανόηση καί ἡ ἔκφρασή της μέ λόγια²⁸.

Κι ἐσεῖς, ἀγαπητέ, λέτε: «Ἀποδέχομαι ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ ἀλήθεια... ἀλλά γιατί στό χῶρο τοῦ πνεύματος καί ὄχι τοῦ νοῦ;».

Ἀγαπημένε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ καί πάτερ μου, ἐμπιστευθεῖτε τό πνεῦμα ἐκεῖνο.

Ὁ πειρασμός σας ἔγκειται στό ὅτι ὁ ἐχθρός σᾶς ὑποβάλλει συνεχῶς τό λογισμό ὅτι χρειάζεται λογική ἀφομοίωση τῆς ἀλήθειας. Ἀποδίδει σέ αὐτήν ὑπεροχή ἔναντι μιᾶς τυφλῆς δῆθεν πίστεως καί μειώνει ἔτσι τή σημασία της ὡς τό μηδέν. Στήν 'πέτρα' αὐτή προσέκρουσε σχεδόν ὅλη ἡ σύγχρονη ἀνθρωπότητα. Ἐσεῖς ὅμως μὴν ἐνδώσετε στήν τάση αὐτή. Διαφορετικά, ὅπως σᾶς ἔγραψα καί

26. Προσθήκη: «Ἐκεῖ ἰσχύει ἄλλη τάξη πραγμάτων, θεόδοτη».

27. Προσθήκη: «ὄντας πνεῦμα».

28. Βλ. ὑποσημείωση 24, σ. 108.

νωρίτερα και ὅπως ἐσεῖς ὁ ἴδιος τώρα λέτε, ὁ ἐχθρός θά σᾶς ἀφαιρέσει κάθε πίστη. Δέν διαθέτω ἐπαρκεῖς σωματικές δυνάμεις οὔτε μυαλό οὔτε χρόνο, γιά νά σᾶς γράψω σχετικά μέ τή σημασία καί τίς ιδιότητες τῆς πίστεως, ἀλλά οὔτε καί σᾶς εἶναι ἀναγκαῖο, καθώς ὁ ἴδιος γνωρίζετε γι' αὐτό περισσότερα ἀπό ὅποιονδήποτε ἄλλον. Ὁ ἐχθρός σᾶς μπερδεψε κιόλας ὀδηγώντας σας στήν ἀνορθόδοξη κατανόηση τῶν πραγμάτων: Λέτε ὅτι ἀποφασίσατε «νά ζήσετε σύμφωνα μέ τή θέληση καί ὄχι σύμφωνα μέ τή λογική καί τό συναίσθημα». Πρέπει νά ζήσουμε μέ πίστη στόν Κύριο, μέ ἐλπίδα στό ἔλεός Του, παραδιδόμενοι στό θέλημά Του. Θά μπορούσαμε νά ζήσουμε μέ τή 'θέληση', μόνο ὑπό τήν ἔννοια ὅτι ἡ πίστη μας ἐξαρτᾶται ἀπό τήν προαίρεση-θέληση. Σέ ὅποιαδήποτε ἄλλη περίπτωση ἡ πτώση εἶναι ἀναπόφευκτη.

Ὅταν στερεωθεῖτε στήν πίστη, θά ἀνακαλύψετε στή συνέχεια ἀμέτρητο ἀριθμό ἀποδείξεων σχετικά μέ τήν ἀλήθεια τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καί πίστεως: α) θεολογικοῦ, β) ἠθικοῦ, ἀσκητικοῦ καί γ) ἱστορικοῦ χαρακτήρα. Τότε θά σᾶς καταστεῖ ἀναμφίβολα σαφές ὅτι ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία διακρίνεται ἀπό ὅλες τίς ἄλλες ἐκκλησίες σέ τρία ἐπίπεδα, γιὰτί:

α) μόνη αὐτή ἀληθεύει πλήρως στή θεολογία της,

β) μόνη αὐτή γνωρίζει τό μυστήριο τῆς χάριτος, τῆς ἀγίας ζωῆς, καί διαφυλάσσει στήν πληρότητα τή θεία χάριση, καί

γ) εἶναι ἡ ἀρχαιότερη, ἡ θεμελιώδης, ἡ βασική, ἀπό τήν ὁποία ἀποσχίσθησαν κατά καιρούς μεγαλύτερα ἢ μικρότερα τμήματα.

Σᾶς γράφω γιά δεύτερη ἡμέρα· τό χέρι μου κουράζεται καί γενικά δέν αἰσθάνομαι ἀπολύτως ὑγίης.

Προσεύχεσθε γιά μένα, πάτερ Δαβίδ. Πολλές ἐλπίδες ἐναποθέτω στίς προσευχές σας. Κι ἐγώ προσεύχομαι γιά

σᾶς περισσότερο ἀπό ὅλους καί πρὶν ἀπό ὅλους (γιά τήν ὥρα). Σᾶς ὑπόσχομαι ὅτι θά προσεύχομαι γιά σᾶς ὡς τόν τάφο καί, ἂν ὁ Κύριος δώσει σέ μένα τόν ἄθλιο τέτοια χάρη, τότε καί μετά τό θάνατό μου θά προσεύχομαι γιά σᾶς, ὡς τήν πιό ἀγαπητή καί συγγενή σέ μένα ψυχή.

*

Μέ χαρά ἐπίσης προσεύχομαι γιά τή μητέρα σας πού ὑποφέρει καί γιά τή μοναχή ἀδελφή σας. Ποιός ξέρει, ἴσως ὁ Κύριος μᾶς ἀξιώσει νά δοῦμε καί τή δική τους προσέλευση σέ μᾶς. Αὐτό ὅμως εἶναι μεγάλο ἔργο καί ἐναπόκειται στά χέρια τοῦ Θεοῦ. Νά προσεύχεσθε γι' αὐτό. Ἄν καί δέν μπορεῖτε ἀκόμη νά προσευχηθεῖτε μέ πλήρη πεποίθηση, μὴν ταράξεσθε γι' αὐτό. Νά προσεύχεσθε. Νά προσεύχεσθε καί γιά τή Ρωσία καί γιά ὅλη τήν Ἐκκλησία καί γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους. Αὐτή εἶναι ἡ κλήση σας, τέτοια ἡ διακονία σας, ὡς ἱερέως τοῦ Θεοῦ, νά προσφέρετε δεήσεις γιά ὅλον τόν κόσμο.

*

Ἀπομένει ἀκόμη λίγο χαρτί. Θά συγκεντρώσω τίς δυνάμεις μου καί τελειώνοντας θά γράψω ὅτι, ἂν ἐπιβαρύνθηκε ἡ ψυχή σας μέ τίς ἐπικρίσεις καί τήν ἀσύνητη πολυλογία μου, συγχωρεῖστε με.

Μέ προσευχή καί φόβο Θεοῦ ἀναλογισθεῖτε καλά σέ τί συνίσταται κατ' οὐσίαν ἡ πραγματική (ὄχι ἐκείνη τῆς φαντασίας ἢ τῆς ὀνειροπολήσεως) πνευματική ζωή. Ζώντας μέσα στό σῶμα δέν μπορούμε νά διαμένουμε σταθερά σέ τέτοια χάρη, ὥστε νά αἰσθανόμαστε τούς ἑαυτούς μας ἀθάνατους, ἔχοντας ὑπερνικήσει τό θάνατο καί ἀναστηθεῖ πρὶν ἀκόμη πεθάνουμε.

Ὅφειλουμε νά γνωρίζουμε, πότε εἴμαστε μέ τόν Θεό καί πότε ἀπομακρυνόμαστε ἀπό Αὐτόν. Εἶναι ἀνάγκη νά γνωρίζουμε, τί πρέπει νά κάνουμε κάθε ἡμέρα γιά νά μέ-

νουμε στόν Θεό και πῶς νά Τόν προσεγγίζουμε²⁹.

Νά δώσει ὁ Θεός νά ἐννοήσετε ὅτι, ὅταν εἴμαστε μέ τό νοῦ συγκεντρωμένοι στήν καρδιά μέ προσευχή, μέ μνήμη Θεοῦ, αὐτό ἀποτελεῖ δωρεά τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὁ ἀρραβῶνας τῆς μέλλουσας ζωῆς, ἡ ὁποία ἐκτείνεται πέρα ἀπό τήν ὕλη, χωρίς σχῆμα καί χρῶμα³⁰.

«Πνεῦμα ὁ Θεός»³¹, καί ἡ λατρεία Του εἶναι πνευματική, δηλαδή ξένη πρὸς τήν ὕλη καί πρὸς ὅσα τήν χαρκτηρίζουν.

Γιά σᾶς ὅμως τό καλύτερο ἀπ' ὅλα πρὸς τό παρόν εἶναι νά γνωρίζετε ὅτι, ὅταν ταπεινωόμαστε, ὅταν μετανοοῦμε ἀληθινά, ὅταν ἔχουμε κατάνυξη, τότε, χωρίς οἱ

29. Προσθήκη: «Ὁ ἀγώνας τῆς πίστεως κατά τόν καιρό τῆς ἐγκαταλείψεώς μας ἀπό τή χάρη εἶναι ἀναπόφευκτος. Ἡ πίστη μας ἐπὶ μακρόν θά ὑποβάλλεται σέ πειρασμό».

30. Περιέχει τό ἀκόλουθο ἀπόσπασμα, χωρίς ἡμερομηνία καί ἀρίθμηση, τό ὁποῖο θεωρήσαμε κατάλληλο νά τοποθετηθεῖ ὡς προσθήκη στό παρόν γράμμα: «Ἀπό τό γράμμα σου μπορεῖ κάποιος νά σκεφθεῖ ὅτι οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ὀνομάζουν νοερά προσευχή τή διανοητική καταφυγή στόν Θεό, χωρίς προφορική ἔκφραση λόγων, ὅπως ἐπίσης καί τούς διαλογισμούς περὶ Θεοῦ καί θείων πραγμάτων. Ἐμεῖς ὅμως μέ τόν ὄρο νοερά προσευχή κατανοοῦμε τή στάση τοῦ νοῦ στήν καρδιά ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πού μπορεῖ νά συνοδεύεται μέ αἶσθημα εὐγνωμοσύνης, δοξολογίας ἢ φόβου, δεήσεως ἢ μετανοίας. Ὅλοι ὅμως οἱ διαλογισμοί, οἱ σκέψεις τοῦ νοῦ, ἐγκαταλείπονται, ὅταν ὁ νοῦς στέκει μέ προσοχή στήν καρδιά καί παρακολουθεῖ τήν κατάστασή της, ἐκεῖνο πού τελεῖται σέ αὐτή· βλέπει ταυτόχρονα τόν ἐχθρό πού ζυγώνει καί μέ αἰχμηρό μαχαίρι, ἢ σάν μέ φλόγα, τόν ἀποκρούει μέ τό ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ».

31. Ἰωάν. 4, 24.

ἴδιοι νά τό ἀντιλαμβανόμαστε, μένουμε στόν «ἔσω» ἄνθρωπο, στήν ἀλήθεια, στόν Θεό. Ἀντίθετα, ὅταν διαχέεται ὁ νοῦς μας, αὐτό γίνεται ἀπό κενοδοξία, ἀπό λήθη καί ἄγνοια. Τότε ἀπομακρυνόμαστε ἀπό τόν Θεό.

Ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἡ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν. Νά φοβᾶσθε νά παρατηρεῖτε τόν ἑαυτό σας, γιατί ἔχετε αὐτή τή συνήθεια (δηλαδή τό πάθος) νά σκέφτεστε: «Γιά ποιόν λόγο εἶμαι ἐγώ ἐδῶ; Τί κάνω; Νά, δέν αἰσθάνομαι τόν ἑαυτό μου Ὁρθόδοξο (σύντομα ὅμως θά τόν αἰσθανθεῖτε). Νά ποιός εἶμαι. Νά, γιά μένα ὀμιλοῦν, γράφουν. Νά ἡ σκιά μου. Νά τί γένια ἔχω. Νά, μέ κακολογοῦν» κ.ο.κ. Συγχωρεῖστε με καί μή θυμώσετε μαζί μου γιά τά ἄστεια αὐτά.

Συχνά ζητῶ ἀπό τόν Κύριο καί τή Θεομήτορα νά μέ ἐλεήσουν χάρι τῶν εὐχῶν σας, καί τώρα ἀπό σᾶς νά μέ εὐλογήσετε μέ ἀγάπη.

Ὁ ἀφοσιωμένος σέ σᾶς νεώτερος καί ἀνάξιος ἐν Χριστῷ ἀδελφός σας,

ὁ ἁμαρτωλός ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος

Υ.Γ. Ὁ σεισμός ἀκόμη συνεχίζεται. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ δονήσεις τοῦ ἐδάφους γίνονται σέ ἀραιότερα διαστήματα καί ἔχουν μικρότερη ἔνταση. Ὡστόσο θά ἦταν καλύτερα, ἂν ὁ Κύριος σπλαγχνιζόταν ἐμᾶς τούς ἁμαρτωλούς καί ἀπομάκρυνε τή δικαίη ὀργή Του. Οἱ πληροφορίες πού σᾶς ἔδωσα στό προηγούμενο γράμμα ἀποδείχθηκαν, ὅπως φαίνεται, ἐσφαλμένες. Τώρα ὅμως δέν γνωρίζω καθαρά, ἐφημερίδες δέν διάβαζα καί εἶναι ἀδύνατο νά ἐμπιστευθεῖ κανεῖς τίς φήμες τῶν μοναχῶν.

ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος

ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ (ΣΑΧΑΡΩΦ)¹

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 22
ΠΡΟΣ Δ. ΜΠΑΛΦΟΥΡ

ΖΩΗ, ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ

*Ἡ προσέγγιση τοῦ θανάτου καί ἡ αἰώνια ζωή.
Γιά τήν πασχαλινή ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ.*

Ἄθως, 5/18 Ἀπριλίου 1935

Χριστός Ἀνέστη!

Πολύτιμε, πάτερ Δημήτριε,
ἀγαπητέ καί πολύτιμε ἐν Χριστῷ,

Σᾶς στέλνουμε τούς πασχαλινούς χαιρετισμούς καί τίς

1. Στήν πασχάλια αὐτή ἐπιστολή τοῦ γέροντος Σωφρονίου πρὸς τόν Δ. Μπάλφουρ εἶναι καταφανής ὁ ἔρωσ τῆς αἰωνιότητος, ἡ ἀκατάσχετος ὀρμή τῆς ψυχῆς πρὸς τήν αἰωνία, ἀθθεντι-

καλύτερες εϋχές μας. Καί ὁ Γέροντας πατήρ Σιλουανός καί ἐγώ πάντοτε σᾶς θυμούμαστε καί σᾶς ἀγαπᾶμε.

Ὡς μοναχός ἔχω τή δυνατότητα νά ἐκφράσω τήν ἀγάπη μου πρωτίστως μέ τήν προσευχή. Ἴσως πρόκειται γιά τήν βασικότερη μορφή ἔκφρασης τῆς ἀγάπης, γιατί αὐτή ἀνάγει σέ ἄλλον κόσμο καί ἐμᾶς καί ὄλες τίς σχέσεις μας. Μέ τήν προσευχή ἠττᾶται ἡ διαίρεση, ὄχι μόνο ἡ τοπική ἀλλά καί ἡ ψυχική. Ὡστόσο καί ὁ γραπτός χαιρετισμός

κῆ ζωῆ, πρὸς τό αἰώνιο Πάσχα. Ὁ σφοδρός αὐτός πόθος πρὸς τήν ἀνέσπερον Ἡμέρα τῆς αἰωνιότητος εἶναι τό κυρίαρχο στοιχεῖο τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ γέροντος, ὡς διαφαίνεται εἰς ὄλα κείμενά του, διότι «τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δέν ἀποδέχεται τήν ἰδέα τοῦ θανάτου», γράφει: Ἀρχμ. Σωφρονίου, *Γράμματα στή Ρωσία*, Μόσχα 1997, σ. 19 (στά Ρωσικά).

Τό Πάσχα, πού ἐορτάζει ἡ ἐπίγειος Ἐκκλησία, εἶναι «μερικόν», εἶναι ὁ τύπος ἐκείνου τοῦ αἰωνίου, ἀλλ' ἐνεργεῖ στήν ψυχῆ μέ θαυμαστό τρόπο. Τό ἄκτιστο φῶς εἶναι «ἡ πρωΐα» τῆς ἀνεσπέρου ἐκείνης Ἡμέρας. Τήν θεωρία του ἐβίωσε ὁ ἴδιος, ἄν καί τήν ἀναφέρει εἰς τρίτο πρόσωπο στήν παροῦσα ἐπιστολή. Περί τό τέλος τοῦ ἐπιγείου βίου του, στό αὐτοβιογραφικό του πόνημα «Ὁψόμεθα τόν Θεόν καθὼς ἐστι», σ. 274-275, τό ἐκμυστηρεύεται χάριν πνευματικοῦ στηριγμοῦ καί ὠφελείας τῶν ἀδελφῶν του ὡς ἐξῆς: «Καί ἰδοῦ, τήν ἡμέρα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου (ἴσως τό ἔτος 1924) τό Φῶς ἐπεσκέφθη ἐμέ μετά τήν θείαν Μετάληψιν καί ἡσθάνθην αὐτό ὡς ἐπαφήν τῆς θείας αἰωνιότητος μετά τοῦ πνεύματός μου. Ἰλαρόν, πλήρες εἰρήνης καί ἀγάπης, τό Φῶς παρέμεινε μετ' ἐμοῦ ἐπί τρεῖς ἡμέρας. Διέλυσε τόν γνόφον τῆς ἀνυπαρξίας, ὅστις ἴστατο ἐνώπιόν μου. Ἀνέστην, καί ἐντός μου, μετ' ἐμοῦ, ἀνέστη ὁ κόσμος ὅλος. Οἱ λόγοι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τό τέλος τῆς ἀκολουθίας τοῦ Πάσχα ἤχησαν μετά συγκλονιστικῆς δυνάμεως: Ἐνέστη Χριστός, καί νεκρός οὐδεὶς ἐπί μνήματος'».

ἔχει τή δύναμή του, καί ἐπίσης, ὡς ἓνα βαθμό, ἀντικαθιστᾶ τή ζωντανή ἐπικοινωνία.

Δέν σᾶς ἔγραφα γιά πολύν καιρό. Τώρα μέ τήν εὐκαιρία τοῦ Πάσχα τοῦ Κυρίου θέλω νά μοιρασθῶ μαζί σας ὡς μέ κοντινό μου συγγενή τήν ἐλπίδα ὅτι κι ἐμεῖς τήν ὥρα πού ὄρισε ὁ Οὐράνιος πατέρας θά ἀναστηθοῦμε γιά τήν αἰώνια ζωή. Ἐφέτος ἀπό τήν ἀρχή τοῦ Ἰανουαρίου ἀρρώστησα βαριά. Πολλές νύχτες ὁ θάνατος μέ κοιτοῦσε ἐπίμονα στά μάτια. Μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά περιγράψω, πόσο ταράσσεται καί πόσο θλίβεται ἡ ψυχή τίς ὥρες αὐτές.

Οἱ ἐπαχθέστεροι πειρασμοί σκεπάζουν τήν ψυχή σάν καταιγίδα κατά τή διάρκεια τῆς φρικτῆς καταστάσεως στά ὅρια τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου. Ὅταν πλησιάζει ἡ ἀπόφαση γιά τόν αἰώνιο κληρο μας, φόβος κυριεύει τήν ψυχή. Μόνο ἡ σκέψη τοῦ Ἐσταυρωμένου Σωτήρα τήν ἐνισχύει.

Σέ κάποιες στιγμές ἀλλοιώνεται ἡ καρδιά, ἔρχεται ἀγάπη, καί τότε ἡ ψυχή εἶναι ἔτοιμη νά ἀφήσει τόν κόσμο αὐτόν χωρίς τήν παραμικρή μεταμέλεια ἢ λύπη. Μεταμέλεια ὡστόσο δέν ὑπάρχει οὔτε καί πρὶν τόν ἐρχομό τῆς ἀγάπης, ἀλλά τότε ὁ φόβος ἀπό τήν ἀναμενόμενη καταδίκη καί ἀπόρριψη μᾶς ἀναγκάζει κάπως νά κρατηθοῦμε στή ζωή αὐτή, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι θά κάνουμε κάτι ἀκόμη γιά τή σωτηρία μας. Κατά τά τελευταῖα εἴκοσι χρόνια τῆς ζωῆς μου βρέθηκα πολλές φορές κοντά στό θάνατο. Τόσο βαρεῖς ὅμως πειρασμοί πού ἔπεσαν ἐπάνω μου ἐφέτος ἦταν σπάνιοι, ἄν καί δέν κράτησαν πολύ. Αὐτή τή χρονιά ἔζησα πάλι μέ μεγάλη δύναμη τό γεγονός ὅτι ἡ ἐπίγεια ζωή μας ἀποτελεῖ στάση στά ὅρια τῆς ὑπάρξεως καί τῆς ἀνυπαρξίας γεμάτη ἀπό βαρῦ ἀγώνα, στάση μεταξὺ τοῦ παραδείσου τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἄδη τῆς Θεοεγκαταλείψεως. Ὡστόσο, ὅσο βαριά καί ἄν εἶναι

τά παθήματά μας ἐδῶ, στά βάθη τῆς ψυχῆς κρύβεται συνείδηση μέ βαθύ νόημα.

Ἄγαπῶ νά κάνω σκέψεις γύρω ἀπό τό νόημα τῶν παθημάτων. Ἄγαπῶ νά κάνω σκέψεις γύρω ἀπό τήν αἰωνιότητα. Μοῦ φαίνεται πώς ἡ ἐπίγεια, ἡ πρόσκαιρη ζωή μας, πρέπει ἀναπόφευκτα νά εἶναι βασανιστική.

Ὁ χρόνος ἀποτελεῖ μορφή τῆς εὐμετάβλητης ὑπάρξεως. Σέ κάθε ἀλλαγῇ ἐμπεριέχεται τό στοιχεῖο τοῦ πάθους.

Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἀνήκοντας ταυτόχρονα, μᾶλλον παράλληλα, σέ δύο κόσμους, τόν ἄνω καί τόν κάτω, εἴμαστε κατά κάποιον τρόπο διχασμένοι σέ ὅλη τήν πορεία τῆς ἐπίγειας ζωῆς μας. Ὁρμᾶμε πρός τήν αἰώνια ζωή ἔχοντας ἐνώπιόν μας τή μορφή τοῦ Θεοῦ εἶναι, τοῦ ἀναλλοιώτου στήν τελειότητά του, καί ταυτόχρονα βυθίζομαστε στίς μέριμνες γιά τά γήινα, χωρίς νά εἴμαστε σέ θέση νά περιφρονήσουμε τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς αὐτῆς. «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν». Μόνο αὐτή, ἡ προσδοκώμενη αἰώνια ζωή, ἀποτελεῖ τήν ἀθνητική ζωή.

Πρέπει νά θεωρήσουμε τήν αἰωνιότητα ὄχι συνέχεια τοῦ χρόνου στό ἀτελεύτητο, ἀλλά μοναδική ἀδιάστατη πράξη τοῦ πληρώματος τοῦ εἶναι. Ἡ αἰωνιότητα περιπτύσσεται ὅλη τήν ἔκταση τοῦ χρόνου, ἡ ἴδια ὅμως δέν ἔχει ἔκταση.

Προσδοκοῦμε μετοχή στήν αἰώνια ζωή. Ἀλλά, σύμφωνα μέ τήν ἐννοια τῶν πραγμάτων, ὅταν ὁ ἄνθρωπος γίνεται αἰώνιος, δέν γίνεται μόνο ἀθάνατος ἀλλά καί ἀναρχος. Μέ αὐτόν τόν τρόπο σκεπτόταν ὁ ἅγιος Ἱεράρχης Γρηγόριος Παλαμᾶς, στηριζόμενος στούς ἀγίους Πατέρες².

2. Βλ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ἰπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων III, 2, 12, ὁ.π., σ. 666. Πρβλ. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Περὶ ἀποριῶν, P.G. 91, 1141AB, στόν ὁποῖο παραπέμπει ὁ ἅγιος Γρηγόριος.

Γίνεται έτσι φανερό ότι η αιωνιότητα αποτελεί άλλη μορφή του εΐναι, και μάλιστα τέτοια, ὡστε οί ἔννοιες τῆς ἔκτασης και τῆς διαδοχικότητας, τῆς ἀρχῆς και τοῦ τέλους, τοῦ πρὶν και τοῦ μετὰ, ἔννοιες πού σχηματίσαμε ἑμεῖς μέσα στά ὄρια τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητας, δέν μποροῦν νά ἔχουν ἐφαρμογή.

Αἰώνια ζωή εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωή.

Αἰωνιότητα εἶναι ἡ εἰρήνη τῆς καθαρῆς σκέψης και τοῦ ἤθους στὴν ἀδιαίρετη ἐνότητά τους.

Τὴν καθαρὴ σκέψη και τὸ ἤθος πρέπει νά τὰ ἐννοοῦμε ὄχι μόνο μέ ψυχολογικό νόημα, ὡς ὑποκειμενικό βίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μέ τὴν ὄντολογικὴ ἔννοια, δηλαδή ὡς ἀντικειμενικό ὄν, ὡς τὸν Νοῦ και τὴν Ἀγάπη τῆς Θεότητος, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ.

Ἀγάπη στὴ Σοφία και Σοφία στὴν Ἀγάπη. Καί ἂν αὐτό ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθεια, τότε αὐθεντικά αἰώνιος εἶναι ὁ Μόνος Θεός, ἐνῶ ἑμεῖς μόνο κατά τὸ μέτρο πού μένουμε στὸν Θεό και ὁ Θεός σέ μᾶς.

Ὅταν λοιπὸν «ὁ Θεός ἔσται τὰ πάντα ἐν πᾶσι»³, τότε κι ἑμεῖς θά καταστοῦμε μέτοχοι τῆς αἰωνιότητος, ὄχι πλέον «ἐκ μέρους» ἀλλὰ στὴν πληρότητα.

Πρὸς αὐτὴν «τὴν ἀκρότητα τῶν ἐφετῶν» ὁρμᾶ ἡ ψυχὴ⁴. Τότε μόνο θά καταστεῖ δυνατὴ ἡ χαρά πού δέν σκιαζεται ἀπὸ τίποτε.

Καί τώρα, γιορτάζοντας ὄχι τὸ ἄνω, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρόν τὸ μερικὸ Πάσχα, τὸν τύπο μόνο ἐκείνου τοῦ αἰώνιου, δέν μποροῦμε ἀκόμη νά φθάσουμε στὴν τέλεια ἀπόλαυση τῆς χαρᾶς.

3. Α' Κορ. 15, 28.

4. Προσθήκη: «Καί πῶς βασανίζεται ἡ ψυχὴ, ὅσο δέν τὸ πετυχαίνει».

Ἐντούτοις καί αὐτό τό Πάσχα ἐνεργεῖ στήν ψυχή μέ θαυμαστό τρόπο.

Γνωρίζω κάποιον στό Παρίσι, ὁ ὁποῖος, ἀπό τό Μεγάλο Σάββατο ὡς τήν τρίτη ἡμέρα τοῦ Πάσχα, κατά τή διάρκεια τριῶν ἡμερῶν, βρισκόταν σέ κατάσταση θεωρίας, γεγονός πού μέ τίς μορφές τῆς γήινης ὑπάρξεώς μας μποροῦσε νά τό ἐκφράσει λέγοντας μόνο ὅτι εἶδε τήν πρωΐα τῆς ἀνέσπερης ἡμέρας.

Πρωΐα, γιατί τό φῶς ἦταν παράδοξα τρυφερό, λεπτό, «ίλαρό», κάπως κυανό.

Ἡ ἀνέσπερη λοιπόν ἡμέρα εἶναι ἡ αἰωνιότητα.

Θυμᾶμαι ἀκόμη ὅτι πρὶν ἀπό τρία χρόνια κατά τή διάρκεια τῆς πρώτης συναντήσεώς μας, αἰσθανόμενοι τήν πνοή τῆς αἰωνιότητος, κρατούσαμε τήν ἀναπνοή μας γιά ὦρα.

Προσθέτω στό γράμμα αὐτό καί τό ἄλλο, πού ἔγραψα σέ γράμμα πρὶν ἀπό ἕνα μήνα καί περισσότερο, ἀλλά πού δέν τό ἀπέστειλα ἐξαιτίας τῆς ἀσθένειας.

Τό προσθέτω, γιατί δέν θά ἤθελα νά ἐπαναλάβω ὅσα ἔγραψα σέ αὐτό γιά τήν ἀσθένεια καί τήν κουρά. Τώρα αἰσθάνομαι πολύ καλύτερα. Δόξα τῷ Θεῷ!

Πρὶν ἀπό τέσσερις περίπου ἐβδομάδες ὁ πατήρ Ἀνδρέας Μπόλοτωφ παρέλαβε ἀπό κάποιον γνωστό του μερικές γαλλικές ἐφημερίδες. Μεταξύ αὐτῶν ἦταν καί ἡ Paris-Soir τῆς 23-3-35. Ἐκεῖ διάβασα ἄρθρο τοῦ René Borotté, στό ὁποῖο γράφει πολύ εὐστοχα. Ἦταν πολύ εὐχάριστο νά διαβάσω αὐτό τό ἄρθρο.

Πρόσφατα σᾶς ἔστειλα τό βιβλίό τοῦ Ἐπισκόπου Θεοφάνους, «*Τί εἶναι ἡ πνευματική ζωή*», χωρίς νά περιμένω ἀπάντησή σας. Καταλαβαίνω πολύ καλά ὅτι εἶστε ὑπερβολικά ἀπασχολημένος καί δέν διαθέτετε χρόνο νά γράφετε γράμματα.

Εἶχα σκεφθεῖ νά σᾶς γράψω κάτι ἀκόμη, ἀλλά τώρα

δέν μπορῶ νά θυμηθῶ τί ἦταν αὐτό.

Ἀκόμη μιὰ φορά ἐπαναλαμβάνω τίς καλύτερες εὐχές μου γιά σᾶς.

Μέ ἀγάπη ἐν Κυρίῳ, ὁ ἐλάχιστος ἀδελφός σας,

ὁ ἀνάξιος ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος

Β΄

ΦΙΛΟΚΑΛΙΚΗ

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

ΑΓΙΟΣ ΣΥΜΕΩΝ Ο ΝΕΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ¹

Συνοπτικά σχόλια

Ὁ Λόγος αὐτός —ὁ 22ος— τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, ὅπου ὁ μέγας καί ἔμπλεως θείου φωτός Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας ἀφηγεῖται τίς πρῶτες θεοφάνειές του, διὰ φωτός, ἔχει ἐπανειλημμένως ἐκδοθεῖ, ὡς αὐτοβιογραφικός. Ἐδῶ παρατίθεται μέ τήν ἐξῆς διαφορά· ἀντί τῆς ἀρχικῆς μεταφράσεως ἀπό τόν Διονύσιο Ζαγοραῖο, σέ γλωσσικόν ἰδίωμα τῆς τουρκοκρατίας, ὠραῖο μέν καί καταλυκτικό, ἀλλά κάπως πολύλογο καί ξένο πρὸς τό σύγχρονο γλωσσικό αἰσθητήριο, προτιμήθηκε ἡ ἀπ' εὐθείας νέα μετάφραση ἀπό τό πρωτότυπο κείμενο.

Ὁ Λόγος αὐτός τοῦ ἁγίου Συμεών παρουσιάζει μιὰ ἐλαφρά ἀπόκλιση ἀπό τήν ἐν ἡσυχίᾳ καί στίς ἐρήμους παραδοσιακὴν ἄσκηση ἀπὸ τούς μοναχοὺς καί θά ἔλεγε κανεὶς ὅτι περιγράφει μιὰ σπάνια περίπτωση, ἐξαίρεση στὸν κανόνα. Ἀλλά ποι-

1. Βλ. ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, μτφρ. Ἀντωνίου Γαλίτη (†), γεν. ἐπιμ. Γεωργίου Ἄντ. Γαλίτη, Εἰσαγωγικά σχόλια Θεοκλήτου μοναχοῦ Διονυσιάτου, φιλ. ἐπιμέλεια Ἰγνατίου Σακαλῆ, ἐκδ. «Τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 1993², τ. Ε', σ. 293-299.

ός μπορεί νά ἐμποδίσει τόν Θεόν στό νά ἐκχύσει πλούσια τή χάρη Του στούς ἀγαπητούς φίλους Του, πού ἀθλοῦν μέσα στή σύγχυση καί τήν τύρβη τοῦ κόσμου; Φαίνεται δέ ὅτι οἱ ἅγιοι Νικόδημος καί Μακάριος, μέ τήν ἐνσωμάτωση στήν Φιλοκαλία τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ κειμένου —ὅπως ἄλλωστε καί μέρους τοῦ βίου τοῦ πατέρα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, λαϊκοῦ καί αὐτοῦ— ἤθελαν νά ἐνθαρρύνουν τούς ἀδελφούς, πού ἀγωνίζονται μέσα στίς πόλεις. Καί αὐτό εἶναι ἕνα ἀπαραίτητο δίδαγμα καί μάλιστα στούς καιρούς μας.

ΛΟΓΟΣ

*Περί πίστεως. Καί διδασκαλία γιά ἐκείνους πού λένε,
ὅτι δέν εἶναι δυνατόν ἐκεῖνοι πού βρίσκονται
μέσα στίς φροντίδες τοῦ κόσμου νά φτάσουν
στήν τελειότητα τῶν ἀρετῶν.
Καί διήγηση ἐπωφελῆς στήν ἀρχή.*

Ἀδελφοί καί πατέρες: εἶναι καλό νά διακηρύττομε σέ ὄλους τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ καί νά φανερώνομε στούς πλησίον μας τήν εὐσπλαχνία καί τήν ἀνείπωτη ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πρός ἐμᾶς. «Ἐγώ λοιπόν, καθώς τό βλέπετε, μήτε νηστεῖες ἔκανα, μήτε ἀγρυπνίες, μήτε χαμαικοιτίες, ἀλλά μόνο ταπεινώθηκα καί ὁ Κύριος σύντομα μέ ἔσωσε», λέει ὁ θεῖος Δαβίδ². Καί μπορεί κανεῖς νά πεῖ πολύ πιό σύντομα: «Μόνο πίστεψα, καί μέ δέχτηκε ὁ Κύριος»³. Ἐπειδή εἶναι πολλά αὐτά πού μᾶς ἐμποδίζουν ν' ἀποκτήσομε τήν ταπείνωση, νά βροῦμε ὅμως τήν πίστη

2. Ψαλμ. 114, 6.

3. Ψαλμ. 26, 20.

δέν μᾶς ἐμποδίζει τίποτε. Γιατί ἂν τό θελήσομε ὀλόψυχα, εὐθύς ἐνεργεῖ μέσα μας ἡ πίστη, ἀφοῦ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ καί φυσικό προσόν, ἂν καί ὑπόκειται στήν αὐτεξουσιότητα τῆς προαιρέσεώς μας. Γι' αὐτό ἀκόμη καί οἱ Σκύθες καί οἱ βάρβαροι πιστεύουν ὁ ἕνας στά λόγια τοῦ ἄλλου. Καί γιά νά σᾶς δείξω στήν πράξη τήν ἐνέργεια τῆς ἐνδιάθετης πίστεως καί νά βεβαιώσω ὅσα εἶπα, ἀκοῦστε νά σᾶς διηγηθῶ κάτι πού ἄκουσα ἀπό κάποιον πού δέν ψεύδεται.

Κάποιος, Γεώργιος ὀνομαζόμενος, νέος στήν ἡλικία, ἕως εἴκοσι χρόνων, κατοικοῦσε στήν Κωνσταντινούπολη τώρα στούς καιρούς μας· ὁ ὁποῖος ἦταν ὁμορφος καί φανταχτερός στήν ἐμφάνιση, τούς τρόπους καί τό βᾶδισμα, ἔτσι πού μερικοί ἀπό τοῦτα σχημάτισαν κακή γνώμη γι' αὐτόν, ὅσοι δηλαδοί βλέπουν μόνο τά ἐξωτερικά καί κρίνουν κακῶς τά τῶν ἄλλων. Αὐτός γνωρίστηκε μέ κάποιον ἅγιο μοναχό πού ζοῦσε σ' ἕνα μοναστήρι τῆς πόλεως, καί ἀναθέτοντάς του ὅλα τά τῆς ψυχῆς του, ἔλαβε ἀπό αὐτόν γιά ὑπενθύμιση μία μικρή ἐντολή (ἕνα σύντομο κανόνα). Ὁ νέος ζήτησε ἀκόμη ἀπό τόν γέροντα νά τοῦ δώσει κανένα βιβλίο πού νά περιέχει διηγήσεις γιά τή ζωή τῶν μοναχῶν καί τήν πρακτική τους ἄσκηση. Ἐκεῖνος τοῦ ἔδωσε νά διαβάσει τό σύγγραμμα τοῦ Μοναχοῦ Μάρκου πού διδάσκει περί τοῦ πνευματικοῦ νόμου· τό ὁποῖο ὁ νέος τό πῆρε σάν νά ἦταν σταλμένο ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό. Καί ἐλπίζοντας πώς θά λάβει πολύ μεγάλη ὠφέλεια ἀπό αὐτό, τό διάβασε ὅλο μέ πόθο καί προσοχή. Καί ὠφελήθηκε βέβαια ἀπ' ὅλα ὅσα διάβασε, ὅμως τρία κεφάλαια· μόνο ἐνσφήνωσε, ἄς πῶ ἔτσι, στήν καρδιά του.

4. Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 133, κεφ. 69· σελ. 148, κεφ. 64· σελ. 129-130, κεφ. 13-14.

Τό ἕνα ἔλεγε ἐπί λέξει: «Ἄν ζητᾶς τή θεραπεία τῆς ψυχῆς σου, ἐπιμελήσου τή συνείδησή σου, καί νά κάνεις ὅσα αὐτή σοῦ ὑποδεικνύει, καί θά βρεῖς ὠφέλεια». Τό ἄλλο ἔλεγε: «Ὅποιος ζητᾶ τίς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προτοῦ νά ἐργαστεῖ τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, εἶναι παρόμοιος μέ ἀγορασμένο δοῦλο, ὁ ὁποῖος τήν ἴδια ὥρα πού ἀγοράστηκε ζητᾶ νά τοῦ δώσουν καί τό χαρτί τῆς ἀπελευθερώσεως». Καί τό τρίτο ἔλεγε: «Ἐκεῖνος πού προσεύχεται σωματικά καί δέν ἀπέκτησε ἀκόμη γνώση πνευματική, εἶναι παρόμοιος μέ τόν τυφλό πού φώναζε “Υἱέ Δαβίδ, ἐλέησόν με”⁵. Ὅταν ὁ πρῶην τυφλός ἔλαβε τό φῶς του καί εἶδε τόν Κύριο, δέν τόν ὀνόμασε πλέον υἱό Δαβίδ, ἀλλά τόν ὁμολόγησε Υἱό Θεοῦ καί τόν προσκύνησε»⁶.

Αὐτά λοιπόν τά διάβασε ὁ νέος ἐκεῖνος καί τά θαύμασε, καί πίστεψε ὅτι μέ τήν ἐπιμέλεια τῆς συνειδήσεως θά βρεῖ ὠφέλεια καί μέ τήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν θά δεχτεῖ συνειδητά τήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί μέ τή χάρη Του θ’ ἀνοίξουν τά νοερά του μάτια καί θά δεῖ τόν Κύριο. Καί πληγωμένος ἀπό τήν ἀγάπη καί τήν ἐπιθυμία τοῦ Κυρίου, ζητοῦσε πλέον τό Πρῶτο Κάλλος, τό ἀόρατο. Τίποτε ἄλλο ὅμως δέν ἔκανε, καθῶς μέ βεβαίωσε ὕστερα μέ ὄρκους, παρά μόνο ἐκτελοῦσε κάθε βράδου τό σύντομο κανόνα πού τοῦ ὄρισε ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων, καί τότε πλάγιαζε καί κοιμόταν. Καί καθῶς ἡ συνείδηση τοῦ ἔλεγε: «Κάνε κι ἄλλες μετάνοιες, πρόσθεσε κι ἄλλους φαλμούς, πές κι ἄλλο τό Κύριε ἐλέησον, ἀφοῦ μπορεῖς», αὐτός ὑπάκουε σ’ αὐτήν πρόθυμα κι ἀδίστακτα κι ἔτσι ἔπραττε, σάν νά τά ἔλεγε ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Καί ἀπό τότε πλέον δέν κοιμήθηκε ποτέ μέ τή συνείδηση νά τόν ἐλέγ-

5. Μάρκ. 10, 47-48· Λουκ. 18, 38-39.

6. Ἰω. 9, 38.

χει καί νά λέει: «Αὐτό γιατί δέν τό ἔκανες;». Κι ἔτσι, ὑπακούοντας αὐτός χωρίς παράλειψη στή συνείδησή του κι ἐκείνη προσθέτοντας μέρα μέ τή μέρα περισσότερο, σέ λίγες μέρες αὐξήθηκε πολύ ἡ ἑσπερινή προσευχή του. Κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας εἶχε τήν ἐπιστάσια τοῦ σπιτιοῦ ἐνός πατρικίου κι εἶχε πολλές βιοτικές φροντίδες καί πήγαινε κάθε μέρα στό Παλάτι· ἔτσι κανείς δέν ἀντιλήφθηκε ὅσα αὐτός ἔπραττε τό βράδυ. Ἀλλά κάθε βράδυ ἔτρεχαν ἀπό τά μάτια του δάκρυα κι ἔκανε πολλές γονυκλισίες καί μετάνοιες καί ὅταν στεκόταν σέ προσευχή εἶχε τά πόδια κολλημένα μεταξύ τους καί ἀκίνητα καί διάβαζε εὐχές στή Θεοτόκο μέ πόνο καί στεναγμούς καί δάκρυα καί, σάν νά ἦταν ὁ Κύριος παρῶν σωματικά, ἔτσι ἔπεφτε ἐμπρός στά ἄχραντα πόδια Του καί ὡς τυφλός τοῦ ζητοῦσε νά τόν σπλαχνιστεῖ καί νά τοῦ χαρίσει τό φῶς τῶν ματιῶν τῆς ψυχῆς του. Καί καθώς πλήθαινε κάθε βράδυ ἡ προσευχή, κρατοῦσε ὡς τά μεσάνυχτα, κι ὅση ὥρα προσευχόταν, στεκόταν ὄρθιος σάν κολόνα ἢ σάν ἀσώματος, χωρίς διόλου νά χαλαρώνει ἢ νά ραθυμεῖ ἢ ἔστω νά κινεῖ κανένα μέλος τοῦ σώματός του, μήτε τά μάτια του νά στρέφει ἢ νά τά σηκώσει.

Ἐνα βράδυ λοιπόν, πού ἦταν ὄρθιος κι ἔλεγε τό «Ὁ Θεός ἰλάσθητί μοι τῶ ἀμαρτωλῶ» μέ τό νοῦ μᾶλλον παρά μέ τό στόμα, ἔξαφνα φανερώθηκε πλούσια ἀπό ψηλά μιά ἔλλαμψη θεϊκή καί γέμισε ἀπό φῶς ὅλο τόν τόπο καί ὁ νέος ἀγνόησε καί λησμόνησε ἄν βρισκόταν μέσα σέ σπιτι ἢ ἄν ἦταν κάτω ἀπό στέγη, γιατί παντοῦ ἔβλεπε μόνο φῶς καί δέν ἤξερε μήτε ἄν πατοῦσε στή γῆ. Οὔτε φόβο εἶχε μήπως πέσει, οὔτε καμία φροντίδα τοῦ κόσμου, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπό ὅσα ταιριάζουν σέ ἀνθρώπους πού ἔχουν σῶμα περνοῦσε ἀπό τό λογισμό του. Ἀλλά μένοντας τελείως μέσα στό ἄυλο φῶς, τοῦ φαινόταν πῶς ἔγινε καί αὐτός φῶς καί λησμόνησε ὅλο τόν κόσμο κι ἦταν

ὅλος γεμάτος ἀπό δάκρυα κι ἀπό ἀνέκφραστη χαρά και ἀγαλλίαση. Καί ὕστερα ἀπό τοῦτο ἀνέβηκε ὁ νοῦς του στόν οὐρανό κι ἐκεῖ εἶδε ἄλλο φῶς λαμπρότερο ἀπό τό γύρω του· και κοντά σ' ἐκεῖνο τό φῶς τοῦ φάνηκε νά στέκεται ὁ ἅγιος και ἰσαγγελος ἐκεῖνος γέροντας πού τοῦ ἔδωσε, ὅπως εἶπαμε, τήν ἐντολή και τό βιβλίο.

Ἐγώ λοιπόν, καθώς τά ἄκουσα ἀπό τό νέο, σκέφτηκα ὅτι και ἡ πρεσβεία τοῦ ἁγίου ἐκείνου θά εἶχε συνεργήσει πολύ σέ τοῦτο και ὅτι ὁ Θεός πάλι θά οἰκονόμησε νά δείξει στό νέο σέ ποιό ὕψος ἀρετῆς βρισκόταν ὁ ἅγιος ἐκεῖνος. Ὅταν πέρασε αὐτή ἡ θεωρία και ἤρθε πάλι στόν ἑαυτό του ὁ νέος ἐκεῖνος, ὅπως ἔλεγε, ἦταν γεμάτος ἀπό χαρά και θαυμασμό και ἐκπληξη και δάκρυζε ἀπό τήν καρδιά του· και μαζί μέ τά δάκρυα ἀκολουθοῦσε και μία γλυκύτητα. Τέλος, πλάγιασε νά κοιμηθεῖ και τήν ἴδια ὥρα λάλησε ὁ πετεινός, δείχνοντας τή μέση τῆς νύχτας· και σέ λίγο σήμαναν οἱ ἐκκλησίες γιά τόν Ὅρθρο. Καί σηκώθηκε ὁ νέος γιά νά ψάλλει κατά τή συνήθειά του, χωρίς νά σκεφτεῖ καθόλο τόν ὕπνο ἐκείνη τή νύχτα.

Αὐτά ἔγιναν ὅπως ὁ Θεός γνωρίζει, ὁ ὁποῖος και τά πραγματοποιοῖ γιά λόγους πού μόνο Ἐκεῖνος ξέρει, ἐνῶ ὁ νέος δέν ἔκανε τίποτε περισσότερο ἀπό ὅσα ἀκούσατε, πλὴν εἶχε ὀρθή πίστη και ἀδίστακτη ἐλπίδα. Καί μήν πεῖ κανείς, πῶς ἐκεῖνος τά ἔκανε αὐτά γιά νά δοκιμάσει· γιατί αὐτός μήτε μέ τό λογισμό του εἶπε μήτε κἄν σκέφτηκε κάτι τέτοιο —ἐπειδή ὁποῖος δοκιμάζει ἢ πειράζει τό Θεό, δέν ἔχει πίστη. Ἀλλά ἀπορρίπτοντας ὁ νέος ἐκεῖνος κάθε ἄλλον ἐμπαθή και φιλήδονο λογισμό, φρόντιζε τόσο πολύ —ὅπως ἔλεγε μέ ὄρκο— νά πραγματοποιοῖ ἐκεῖνα πού τοῦ ἔλεγε ἡ συνείδησή του, ὥστε σέ ὅλα τά ἄλλα αἰσθητά πράγματα τοῦ κόσμου νά εἶναι σάν ἀναίσθητος και δέν ἤθελε μήτε νά φάει ἢ νά πιεῖ ἡδονικά ἢ συχνότερα.

Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου, τί κατορθώνει ἡ πίστη στό Θεό, ὅταν βεβαιώνεται μέ τά ἔργα; Καταλάβετε πώς μήτε ἡ νεότητα εἶναι ἀπορριπτέα, μήτε τό γῆρας ὠφέλιμο, ἂν λείπει ἡ σύνεση καί ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ; Μάθατε ὅτι μήτε ἡ παραμονή στή πόλη μᾶς ἐμποδίζει νά ἐργαστοῦμε τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἂν ἔχομε προθυμία καί ἐγρήγορση, μήτε ἡ ἡσυχία καί ἡ ἀναχώρηση ἀπό τόν κόσμο μᾶς ὠφελοῦν ἂν βρισκόμαστε σέ ραθυμία καί ἀμέλεια; Ὅλοι μας ἀκοῦμε γιά τόν Δαβίδ καί θαυμάζομε καί λέμε ὅτι ἕνας Δαβίδ ἔγινε κι ὄχι ἄλλος· καί νά πού σέ τοῦτο τό νέο συνέβη κάτι περισσότερο ἀπό τό Δαβίδ. Γιατί ὁ Δαβίδ ἔλαβε τή μαρτυρία ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό, χρίστηκε προφήτης καί βασιλιάς, ἔγινε μέτοχος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κι εἶχε λάβει πολλές ἀποδείξεις περί Θεοῦ. Ὅταν λοιπόν ἀμάρτησε κι ἔχασε τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τό ἀξίωμα τῆς προφητείας καί ἀποξενώθηκε ἀπό τή συναναστροφή τοῦ Θεοῦ, τί τό παράδοξο πού τά ζήτησε πάλι, ὅταν ἔφερε στό νοῦ του τή χάρη ἀπό τήν ὁποία ξέπεσε;

Ὁ νέος ὅμως αὐτός τίποτε τέτοιο δέν εἶχε σκεφτεῖ ποτέ, ἀλλά ἦταν προσηλωμένος μόνο στά κοσμικά πράγματα κι ἔβλεπε μόνο τά πρόσκαιρα καί ἡ διάνοιά του δέν εἶχε φανταστεῖ τίποτε ἀνώτερο ἀπό τά γήινα· καί —τί θαυμαστά τά κρίματά Σου, Κύριε!— μόνο ἄκουσε γι' αὐτά κι εὐθύς πίστεψε. Καί τόσο πολύ πίστεψε, ὥστε νά παρουσιάσει καί ἔργα πού ἀρμόζουν στήν πίστη, μέ τά ὁποῖα ἡ διάνοιά του πῆρε φτερά καί ἔφτασε στούς οὐρανοῦς κι ἔκανε τή Μητέρα τοῦ Χριστοῦ νά τόν εὐσπλαχνιστεῖ καί μέ τήν πρεσβεία της ἐξιλέωσε τό Θεό καί κατέβασε ὡς αὐτόν τή χάρη τοῦ Πνεύματος· καί αὐτή τόν δυνάμωσε νά φτάσει ὡς τόν οὐρανό καί τόν ἀξίωσε νά δεῖ φῶς, τό ὁποῖο ὅλοι τό ἐπιθυμοῦν μά πολύ λίγοι τό πετυχαίνουν.

Ὁ νέος αὐτός πού μήτε χρόνους πολλούς νήστεψε, μή-

τε ποτέ κοιμήθηκε στό ἔδαφος, μήτε φόρεσε τρίχινα ροῦχα, μήτε τή μοναχική κουρά ἔλαβε, μήτε ἀπό τόν κόσμο ἀναχώρησε σωματικά, ἀλλά μόνο πνευματικά· μόνο ἀγρύπνησε λίγο, καί φάνηκε ἀνώτερος ἀπό τόν Λώτ στά Σόδομα⁷. Ἡ μᾶλλον, ἔγινε ἄγγελος μέσα σέ σῶμα, πού ἐνῶ οἱ ἄλλοι τόν ψηλαφοῦσαν καί τόν ἔβλεπαν, ἦταν ἐντούτοις ἀκράτητος καί ἀσύλληπτος, ἄνθρωπος στό φαινόμενο καί ἄσαρκος στό νοούμενο, βλεπόμενος ἀπό ὄλους καί μόνος εὐρισκόμενος μέ μόνο τόν παντογνώστη Θεό. Γι' αὐτό καί μέ τή δύση τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου τόν ἔλουσε τό γλυκύ φῶς τοῦ νοητοῦ Ἡλίου, καί πολύ εὐλόγα· γιατί ἡ ἀγάπη του πρὸς τόν ζητούμενο Θεό τόν ἔβγαλε τελείως ἀπό τόν κόσμο καί ἀπό τήν ἴδια του τή φύση καί ἀπό ὅλα τά πράγματα καί τόν ἔκανε ὄλον πνευματικό καί ὄλον φῶς, καί μάλιστα ἐνῶ κατοικοῦσε μέσα στήν πόλη κι εἶχε τήν ἐπιστασία ἐνός ἀρχοντικοῦ καί φρόντιζε γιά δούλους καί ἐλεύθερους κι ἔκανε καί ἔπραττε ὅλα ὅσα ἀρμόζουν στό βίο.

Ἀλλά εἶναι ἀρκετά αὐτά πού εἶπαμε καί γιά ἔπαινο τοῦ νέου καί γιά παρακίνηση δική σας στόν πόθο καί τή μίμησή του, ἥ θέλετε νά σᾶς πῶ καί ἄλλα μεγαλύτερα, τά ὁποῖα ἴσως δέν μπορέσει νά δεχτεῖ ἡ ἀκοή σας; Ὅμως τί ἄλλο θά βρεθεῖ μεγαλύτερο ἢ τελειότερο ἀπό αὐτό; Σίγουρα, δέν ὑπάρχει ἄλλο μεγαλύτερο, καθὼς λέει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος: «Ἀρχή τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου⁸. Ὅπου εἶναι ὁ φόβος, ἐκεῖ καί ἡ φύλαξη τῶν ἐντολῶν· καί ὅπου ἡ φύλαξη τῶν ἐντολῶν, ἐκεῖ καί ἡ κάθαρση τῆς σάρκα, ἡ ὁποία εἶναι ἓνα νέφος ἐμπρὸς στήν ψυχὴ καί δέν τήν ἀφήνει νά δεῖ καθαρά τή λάμψη τῆ θεικῆ· κι ἐκεῖ

7. Γεν. 19, 29.

8. Παροιμ. 1, 7.

πού είναι ἡ κάθαρση, ἐκεῖ καί ἡ ἔλλαμψη. Καί ἡ ἔλλαμψη εἶναι ἡ ἰκανοποίησις τοῦ πόθου αὐτῶν πού ποθοῦν τά μέγιστα ἢ τό μέγιστο ἢ αὐτό πού εἶναι πάνω ἀπό μέγα». Λέγοντας αὐτά φανέρωσε ὅτι ὁ φωτισμός τοῦ Πνεύματος εἶναι τέλος ἀτελές κάθε ἀρετῆς, καί ὅποιος ἔρθει σ' αὐτόν, ἔφτασε στό τέλος καί τό πέρας ὅλων τῶν αἰσθητῶν καί βρῆκε τήν ἀρχή τῆς γνώσεως τῶν πνευματικῶν.

Αὐτά εἶναι, ἀδελφοί μου, τά θαυμάσια τοῦ Θεοῦ· γιά τοῦτο φανερώνει ὁ θεός τούς κρυπτόμενους Ἁγίους Του, ὥστε ἄλλοι νά τούς μιμηθοῦν καί ἄλλοι νά μείνουν ἀναπολόγητοι. Γιατί κι ἐκεῖνοι πού βρίσκονται μέσα στους περισπασμούς καί ὅσοι εἶναι στά κοινόβια, τά ὄρη καί τά σπήλαια καί πολιτεύονται ὅπως πρέπει, σώζονται καί ἀξιῶνται νά λάβουν ἀπό τό Θεό μεγάλα καλά, γιά μόνη τήν πίστη τους πρός Αὐτόν, ἔτσι ὥστε ὅσοι ἀποτυγχάνουν ἀπό ραθυμία, νά μὴ ἔχουν νά ποῦν τίποτε τήν ἡμέρα τῆς Κρίσεως. Γιατί, ἀδελφοί μου, δέν φεύδεται Αὐτός πού ὑποσχέθηκε νά σώζει γιά μόνη τήν πίστη πρός Αὐτόν⁹. Λοιπόν λυπηθῆτε τόν ἑαυτό σας καί ἐμᾶς πού σᾶς ἀγαποῦμε καί συχνά θρηνοῦμε καί κλαίμε γιά χάρη σας —γιατί τέτοιοι προστάζει νά εἶμαστε ὁ σπλαχνικός καί ἐλεήμων Θεός—· καί πιστεύοντας ὀλοφύχα στόν Κύριο, ἀφήστε τή γῆ κι ὅλα ὅσα παρέρχονται, καί προσέλθετε καί κολληθεῖτε σ' Αὐτόν, γιατί λίγο ἀκόμη καί ὁ οὐρανός μέ τή γῆ θά παρέλθουν, καί ἔξω ἀπό τό θεό δέν ὑπάρχει οὔτε στάσις οὔτε πέρας οὔτε κατάληξις τῆς πτώσεως τῶν ἀμαρτωλῶν. Ἀφοῦ δηλαδή ὁ Θεός εἶναι ἀχώρητος καί ἀκατάληπτος, πές μου, ἂν μπορεῖς, ποῦ θά βρεθεῖ τόπος γιά ὅσους ἐκπίπτουν ἀπό τή βασιλεία Του;

Μοῦ ἔρχεται νά θρηνώ καί λυποῦμαι ὑπερβολικά καί

9. Ἰω. 3, 15-16.

λιώνω για σᾶς, ὅταν συλλογιστῶ πῶς ἔχομε τέτοιο Κύριο πλουσιόδωρο καί φιλόανθρωπο, πού για μόνη τήν πίστη μας πρός Αὐτόν μᾶς χαρίζει αὐτά πού ὑπερβαίνουν κάθε νοῦ καί ἀκοή καί διάνοια καί πού ποτέ δέν τά συνέλαβε ἄνθρωπος¹⁰, κι ἐμεῖς σάν ἄλογα ζῶα προτιμοῦμε μόνο τή γῆ καί ὅσα ἡ γῆ βγάξει για μᾶς ἀπό τήν πολλή εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ για νά ἐπαρκοῦμε στίς ἀνάγκες τοῦ σώματος· ὥστε ἐμεῖς νά τρεφόμαστε ἀπό αὐτά μέ μέτρο καί ἡ ψυχὴ μας νά κάνει ἀνεμπόδιστα τήν πορεία της πρός τά ἄνω, τρεφόμενη καί αὐτή μέ τή νοερή τροφή τοῦ Πνεύματος, ἀνάλογα μέ τήν κάθαρση καί τήν ἀνάβασή της.

Γιατί αὐτό εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί για τοῦτο δημιουργήθηκαμε καί ἤρθαμε στήν ὕπαρξη· δεχόμενοι ἐδῶ αὐτές τίς μικρές εὐεργεσίες, μέ τήν εὐχαριστία καί τήν εὐγνωμοσύνη πρός τό Θεό ν' ἀπολαύσομε ἐκεῖ τά ἀνώτερα καί αἰώνια. Ἀλλά ἐμεῖς, ἀλλοίμονο, ἐνῶ δέ φροντίζομε καθόλου για τά μέλλοντα, εἴμαστε ἀχάριστοι για ὅσα ἀπολαμβάνομε ἐδῶ, κι ἔτσι γινόμαστε παρόμοιοι μέ τούς δαίμονες ἢ καί χειρότεροι, ἄν πρέπει νά πῶ τήν ἀλήθεια. Καί για τοῦτο πρέπει νά τιμωρηθοῦμε περισσότερο, γιατί καί περισσότερες εὐεργεσίες λάβαμε καί γνωρίζομε Θεό πού ἔγινε για μᾶς ἄνθρωπος ὅπως ἐμεῖς, μόνο χωρίς τήν ἁμαρτία, για νά μᾶς ἀπαλλάξει ἀπό τήν πλάνη καί νά μᾶς ἐλευθερώσει ἀπό τήν ἁμαρτία. Τί ἄλλο νά πῶ; Σέ ὅλα αὐτά πιστεύομε μονάχα μέ τά λόγια, καί μέ τά ἔργα τά ἀρνούμαστε. Δέν ἀκούγεται παντοῦ τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, στίς πόλεις καί τά χωριά καί τά κοινόβια καί τά ὄρη; Ἄν θέλεις, κοίταξε καί ἐξέτασε προσεκτικά, ἄν τηροῦν τίς ἐντολές Του· καί μόλις θά βρεῖς —εἶναι ἀλήθεια— ἕνα σέ χιλιάδες ἢ ἕνα σέ μυριάδες πού νά εἶναι

10. Α' Κορ. 2, 9.

Χριστιανός και μέ τά λόγια και μέ τά ἔργα. Δέν εἶπε ὁ Κύριος και Θεό μας στό ἅγιο εὐαγγέλιο; «Ὅποιος πιστέψει σ' ἐμένα θά κάνει κι αὐτός τά ἔργα πού κάνω ἐγώ κι ἀκόμη μεγαλύτερα»¹¹; Ποιός λοιπόν ἀπό ἐμᾶς τολμᾶ νά πει: «Εγώ κάνω ἔργα Χριστοῦ και πιστεύω ὀρθά στό Χριστό»; Δέ βλέπετε, ἀδελφοί, ὅτι ἔχομε νά βρεθοῦμε ἄπιστοι κατά τήν ἡμέρα τῆς κρίσεως και νά κολαστοῦμε χειρότερα ἀπό ἐκείνους πού δέ γνωρίζουν τόν Κύριο; Γιατί εἶναι ἀνάγκη ἢ ἐμεῖς νά καταδικαστοῦμε ὡς ἄπιστοι, ἢ ὁ Χριστός νά ἀποδειχτεῖ ψεύτης, τό ὁποῖο εἶναι ἀδύνατο, ἀδελφοί μου, ἀδύνατο.

Αὐτά τά ἔγραψα ὄχι γιά νά ἐμποδίσω τήν ἀναχώρηση ἀπό τόν κόσμο και νά προβάλω τή ζωή μέσα σ' αὐτόν, ἀλλά γιά νά πληροφορήσω ὅλους ὅσοι διαβάσουν τήν παρούσα διήγηση, πώς ἐκεῖνος πού θέλει νά κάνει τό ἀγαθό, ἔλαβε και τή δύναμη ἀπό τό Θεό νά μπορεῖ νά τό κάνει σέ κάθε τόπο. [Και νά ἀξιωθεῖ νά λάβει και χαρίσματα πνευματικά και θεῖες θεωρίες ὅπως και τοῦτος ὁ νέος, ὁ εὐλογημένος Γεώργιος, τόν ὁποῖο ἐπειδή εἶχα γνώριμο και στενό φίλο, τόν παρακάλεσα και μοῦ τά διηγήθηκε καθώς τά ἔγραψα]¹².

Γιά τοῦτο, ἀδελφοί μου ἐν Χριστῷ, σᾶς παρακαλῶ ἄς τρέξομε κι ἐμεῖς μέ κόπο τό δρόμο τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, και δέν πρόκειται νά καλύψει ἡ ντροπή τά πρόσωπά μας¹³. Γιατί ὅπως ὁ Χριστός ἀνοίγει τίς πύλες τῆς βασιλείας Του σέ καθένα πού χτυπᾶ ἐπίμονα, και δίνει τό

11. Ἰω. 14, 12.

12. Ἡ φράση μέσα στίς ἀγκύλες ἀντικαθιστᾶ ἓνα τμήμα τοῦ λόγου (περίπου τό ἓνα πέμπτο τοῦ συνόλου), τό ὁποῖο παρέλειψαν οἱ συντάκτες τῆς Φιλοκαλίας.

13. Ψαλμ. 33, 6.

εὐθὲς καὶ πανάγιο Πνεῦμα σέ καθένα πού γυρεύει, καὶ εἶναι ἀδύνατο, ἐκεῖνος πού ζητᾷ ὀλοφύχως, νά μή βρεῖ τόν πλοῦτο τῶν χαρισμάτων Του¹⁴, ἔτσι κι ἐσεῖς θά ἐντροφήσετε στά ἀπόρρητα ἀγαθά Του, τά ὁποῖα ἐτοίμασε γι' αὐτούς πού τόν ἀγαποῦν, τώρα βέβαια ἐν μέρει καὶ μέ πνευματική σοφία, κατὰ τόν μέλλοντα ὅμως αἰῶνα ὀλοκληρωτικά, μαζί μέ ὅλους τούς Ἁγίους, μέ τή χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας. Σ' Αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα στους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Ματθ. 7, 8.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΚΑΨΟΚΑΛΥΒΗ¹

Συνοπτικά σχόλια

Ό,τι ἐγράψαμε σέ προηγούμενο σχόλιο γιά τίς ἅγιες προθέσεις τῶν ἀνθολόγων τῶν φιλοκαλικῶν κειμένων, ἰσχύει καί στήν περίπτωση τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Καψοκαλύβη: θέλησαν νά παρουσιάσουν τήν ἀξία τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Καί ἐπέλεξαν τό μέρος ἐκεῖνο ἀπό τόν ἀσκητικώτατο βίο του, πού ἡ Θεοτόκος τοῦ δωροφόρησε τό χάρισμα τῆς ἀδιαλείπτου καί αὐτοκινήτου, διά Πνεύματος Ἁγίου, καρδιακῆς προσευχῆς. Ὑπάρχει δυναμικότερη ἀπόδειξη, γιά τή μεγάλη σημασία τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, ἀπό τήν δωρεά τῆς Θεοτόκου στόν πιστόν δοῦλο της Μάξιμο;

Ἐκτός αὐτοῦ τοῦ ὑπερφυσικοῦ γεγονότος, εἶναι πολύ διαφωτιστικός ὁ διάλογος μέ τόν διδάσκαλο τῆς νοερᾶς προσευχῆς ἅγιο Γρηγόριο τόν Σιναΐτη, πού κατά τή διέλευσή του ἀπό τό ἅγιον Ὅρος, γιά πρώτη φορά, δέν ἐγνώρισε παρά 3-4 μοναχοῦς θεωρητικούς νά ἐπιδίδονται στή νεορά προσευχή, ὅπως ὁ ἴδιος ὁμολόγησε στούς μαθητές του. Καί ὅσα ἐκ προ-

1. Βλ. ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 310-313.

σωπικῆς πείρας ἀναφέρει ὁ ἅγιος Μάξιμος εἶναι σύμφωνα μέ ὅσα ἄλλοι Πατέρες διδάσκουν. Ἐπομένως καί τό μικρό αὐτό κείμενο ἐνσωματώθηκε στό ἄλλα φιλοκαλικά κείμενα σάν διαμάντι πρῶτου μεγέθους, ἄν καί εἶναι προγενέστερο τῶν ἡσυχαστικῶν ἐρίδων, πού ἄφησαν τόσον πνευματικό πλοῦτο καί ἐκτεταμένη θεολογική γραμματεία γιά τή νοερά προσευχή.

* * *

Ἄνταμώνοντας ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης τόν ἅγιο Μάξιμο καί συνομιλώντας μέ αὐτόν, ἀνάμεσα στό ἄλλα τοῦ λέει καί τοῦτο: «Σέ παρακαλῶ, τιμιώτατε πάτερ, νά μοῦ πεῖς, κρατᾶς τή νοερά προσευχή;» Κι ἐκεῖνος χαμογέλασε λίγο καί τοῦ λέει: «Δέν θά σοῦ κρύψω, τίμιε πάτερ, τό θαῦμα τῆς Θεοτόκου πού ἔγινε σ' ἐμένα. Ἐγώ ἀπό τή νεότητά μου εἶχα πολλή πίστη στήν Κυρία μου Θεοτόκο καί τήν παρακαλοῦσα μέ δάκρυα νά μοῦ δώσει αὐτή τή χάρη τῆς νοεράς προσευχῆς. Μία μέρα πῆγα στό ναό της, καθώς εἶχα συνήθεια, καί τήν παρακαλοῦσα πάλι μέ ἄμετρη θερμότητα καρδιάς· κι ἐκεῖ πού ἀσπαζόμουν μέ πόθο τήν ἁγία της εἰκόνα, εὐθύς αἰσθάνθηκα στό στήθος μου καί στήν καρδιά μου μία θερμότητα καί φλόγα, ἡ ὁποία ἦρθε ἀπό τήν ἁγία εἰκόνα καί δέν μέ ἔκαιγε, ἀλλά μέ δρόσιζε καί μέ γλύκαινε κι ἔφερνε στήν ψυχή μου μεγάλη κατάνυξη. Ἀπό τότε πλέον, πάτερ, ἄρχισε ἡ καρδιά μου νά λέει ἀπό μέσα τήν προσευχή καί ὁ νοῦς μου νά γλυκαίνεται στήν ἐνθύμηση τοῦ Ἰησοῦ μου καί τῆς Θεοτόκου μου καί νά ἔχει πάντοτε τήν ἐνθύμηση τους. Καί πλέον ἀπό ἐκεῖνο τόν καιρό δέν ἔλειψε ἡ προσευχή ἀπό τήν καρδιά μου· συγχώρεσέ με.» Καί ὁ θεῖος Γρηγόριος τοῦ λέει: «Πές μου, ἅγιε, καμία φορά ὅταν ἔλεγες τήν εὐχή τοῦ 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ', σοῦ συνέβη ἀλλοίωση θεϊκή ἢ ἔκσταση ἢ κανένας ἄλλος καρπός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος;»

Καί ὁ θεῖος Μάξιμος τοῦ εἶπε: «ὦ πάτερ, γιά τοῦτο πηγαινα σέ ἔρημο τόπο καί ποθοῦσα τήν ἡσυχία πάντοτε, γιά νά ἀπολαύσω περισσότερο τόν καρπό τῆς προσευχῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι μία ἀγάπη ὑπερβολικό στό Θεό καί μία ἀρπαγή τοῦ νοῦ στόν Κύριο». Καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος τοῦ λέει: «Σέ παρακαλῶ, πάτερ, νά μοῦ πεις, τά ἔχεις αὐτά πού εἶπες;» Καί ὁ θεῖος Μάξιμος χαμογέλασε πάλι καί τοῦ λέει: «Δός μου νά φάω καί μὴν ἐξετάζεις τήν πλάνη μου». Τότε τοῦ λέει ὁ θεῖος Γρηγόριος: «Μακάρι νά εἶχα κι ἐγώ τήν πλάνη σου ἅγιε ὅμως σέ παρακαλῶ νά μοῦ πεις, ἐκείνη τήν ὥρα πού θά ἀρπαχθεῖ ὁ νοῦς σου στό Θεό, τί βλέπει μέ τούς νοερούς ὀφθαλμούς; Μπορεῖ τότε ὁ νοῦς ν' ἀνεβάσει μαζί μέ τήν καρδιά τήν προσευχή;» Καί ὁ ἅγιος Μάξιμος τοῦ ἀποκρίθηκε: «Ὁχι, δέν μπορεῖ γιατί ὅταν ἔρθει ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στόν ἄνθρωπο διά μέσου τῆς προσευχῆς, τότε παύει πλέον ἡ προσευχή, ἐπειδὴ ὁ νοῦς κυριεύεται ὅλος ἀπό τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί δέν μπορεῖ πλέον νά ἐνεργήσει τίς δυνάμεις του, ἀλλά μένει ἀργός καί ὑποτάσσεται μόνο στό Ἅγιο Πνεῦμα καί Αὐτό τόν πηγαίνει ὅπου θέλει, ἢ σέ αὐλο ἀέρα θείου φωτός ἢ σέ ἄλλη ἀνεκδιήγητη θεωρία ἢ καί συχνά σέ συνομιλία θεϊκή. Καί γενικά, καθώς θέλει ὁ Παράκλητος, τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἔτσι παρηγορεῖ τούς δούλους του· καθώς ταιριάζει στόν καθένα, ἔτσι τοῦ δίνει τή χάρη Του. Καί τοῦτο πού λέω μπορεῖ νά τό δεῖ κανεῖς φανερά στους Προφήτες καί Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι ἀξιώθηκαν νά δοῦν τόσες θεωρίες καί οἱ ἄνθρωποι τούς περιπαιζαν καί τούς εἶχαν γιά πλανεμένους καί μεθυσμένους². Καί ὁ προφήτης Ἡσαΐας εἶδε τόν Κύριο πάνω σέ θρόνο ὑψηλό

2. Πράξ. 2, 13.

καί ἔνδοξο καί γύρω Του τά Σεραφείμ³, καί ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος εἶδε τοὺς οὐρανοὺς ἀνοιγμένους καί τόν Ἰησοῦ στά δεξιὰ τοῦ Πατέρα⁴ κλπ. Μέ τόν ἴδιο τρόπο καί τώρα οἱ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ ἀξιῶνται νά βλέπουν διάφορες θεωρίες, τίς ὁποῖες μερικοὶ δέν τίς πιστεύουν, μήτε τίς δέχονται μέ κανένα τρόπο γιά ἀληθινές, ἀλλά τίς ἔχουν γιά πλάνη κι ἐκείνους πού τίς βλέπουν τοὺς ἔχουν γιά πλανημένους. Καί σέ τοῦτο θαυμάζω πολύ καί ἀπορωῶ, πῶς πωρώθηκαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι καί, σάν τυφλοὶ στήν ψυχή, δέν πιστεύουν ἐκεῖνο πού ὁ ἀψευδής Θεός μέ τό στόμα τοῦ προφήτη Ἰωήλ ὑποσχέθηκε νά δώσει στοὺς πιστούς, λέγοντας ὅτι <θά χύσω ἀπό τή χάρη τοῦ Πνεύματός μου σέ κάθε πιστό, καί στοὺς δούλους μου καί στίς δοῦλες μου>⁵. Τή χάρη αὐτή ὁ Κύριός μας τήν ἔδωσε καί τή δίνει καί τώρα καί θά τή δίνει ὡς τή συντέλεια, κατὰ τήν ὑπόσχεσή Του, σέ ὅλους τοὺς πιστοὺς δούλους Του. Ὅταν λοιπόν ἡ χάρη αὐτή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔρθει σέ κανένα, δέν τοῦ δείχνει τά συνηθισμένα, μήτε τά αἰσθητά τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλά ἐκεῖνα πού δέν εἶδε ποτέ του μήτε τά φαντάστηκε· καί τότε ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου διδάσκεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα μυστήρια ὑψηλά καί ἀπόκρυφα, τά ὁποῖα, κατὰ τόν θεῖον Παῦλο, δέν μπορεῖ νά τά δεῖ μάτι ἀνθρώπου, μήτε νοῦς ἀνθρώπου μπορεῖ νά τά συλλογιστεῖ ἀπό ἄλλο του ποτέ⁶. Καί γιά νά καταλάβεις πῶς τά βλέπει ὁ νοῦς μας, στοχάσου αὐτό πού θά σοῦ πῶ. Τό κερὶ ὅταν εἶναι μακριά ἀπό τή φωτιά, εἶναι στερεό καί πιάνεται, ὅταν ὁμως τό βάλεις στή φωτιά λιώ-

3. Ἦσ. 6, 2.

4. Πράξ. 7, 56.

5. Ἰωήλ 3, 2.

6. Α΄ Κορ. 2, 9.

νει κι ἐκεῖ μέσα στή φλόγα καίγεται καί ἀνάβει καί γίνεται ὅλο φῶς κι ἔτσι τελειώνει ὅλο μέσα στή φωτιά, καί δέν εἶναι δυνατό νά μή λιώσει μέσα στή φωτιά καί νά μή γίνει σάν νερό. Ἔτσι κι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν εἶναι μόνος χωρίς νά ἐνωθεῖ μέ τό Θεό, ἐννοεῖ ὅσα ἀντιστοιχοῦν στή δύναμή του, ὅταν ὅμως πλησιάσει στό πῦρ τῆς Θεότητος καί στό Ἅγιο Πνεῦμα, τότε πλέον κυριεύεται ὀλωσδιόλου ἀπό ἐκεῖνο τό θεϊκό φῶς καί γίνεται ὅλος φῶς κι ἐκεῖ μέσα στή φλόγα τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἀνάβει καί λιώνει ἀπό τά θεῖα νοήματα· καί δέν εἶναι δυνατό ἐκεῖ μέσα στό πῦρ τῆς Θεότητος νά ἐννοεῖ τά δικά του κι ἐκεῖνα πού θέλει». Τότε τοῦ λέει ὁ θεῖος Γρηγόριος: «Εἶναι καί ἄλλα, Καφοκαλύβη μου, πού νά μοιάζουν μέ αὐτά ἀλλά νά εἶναι τῆς πλάνης;» Καί ὁ μέγας Μάξιμος τοῦ ἀποκρίθηκε: «Ἄλλα εἶναι τά σημάδια τῆς πλάνης κι ἄλλα τῆς χάρης. Τό πονηρό πνεῦμα τῆς πλάνης, ὅταν πλησιάσει στόν ἀνθρώπο, τοῦ συγχύζει τό νοῦ καί τόν ἀγριεύει, κάνει τήν καρδιά σκληρή καί τή σκοτίζει, προξενεῖ δειλία καί φόβο καί ὑπερηφάνεια, τοῦ ἀγριεύει τά μάτια, ταράζει τό μυαλό, προκαλεῖ ἀνατριχίλα σέ ὅλο τό σῶμα, τοῦ δείχνει κατά φαντασίαν στά μάτια φῶς ὄχι λαμπρό καί καθαρό, ἀλλά κόκκινο, τοῦ κάνει τό νοῦ ἔξω φρενῶν καί δαιμονιώδη, τόν παρακινεῖ νά λέει μέ τό στόμα του λόγια ἄπρεπα καί βλάσφημα· κι ἐκεῖνος πού βλέπει τό πνεῦμα αὐτό τῆς πλάνης, ὀργίζεται συχνά κι εἶναι γεμάτος ἀπό θυμό καί διόλου δέ γνωρίζει τήν ταπείνωση, μήτε τό ἀληθινό πένθος καί τά δάκρυα, ἀλλά πάντοτε καυχίεται γιά τά καλά του καί κενοδοξεῖ καί χωρίς συστολή καί φόβο Θεοῦ βρίσκεται παντοτινά μέσα στά πάθη. Καί τελικά βγαίνει ὀλότεια ἀπό τά λογικά του καί φτάνει σέ τέλεια ἀπώλεια. Ἀπό αὐτή τήν πλάνη εἶθε νά μᾶς γλυτώσει ὁ Κύριος μέ τίς εὐχές σου. Ἀλλά τά σημεῖα τῆς χάρης εἶναι αὐτά· ὅταν πάει στόν ἀνθρώπο ἡ χάρη τοῦ Παναγι-

ου Πνεύματος, τοῦ συνάγει τό νοῦ καί τόν κάνει νά εἶναι προσεκτικός καί ταπεινός· τοῦ φέρνει τήν ἐνθύμηση τοῦ θανάτου καί τῶν ἀμαρτημάτων του καί τῆς μέλλουσας κρίσεως καί τῆς αἰώνιας κολάσεως καί τοῦ κάνει τήν ψυχή εὐκολοκατάνυκτη, νά κλαίει καί νά πενθεῖ· κάνει καί τά μάτια του ἡμερα καί γεμάτα δάκρυα· καί ὅσο πλησιάζει στόν ἄνθρωπο, τόσο τοῦ ἡμερεύει τήν ψυχή καί τήν παρηγορεῖ διά μέσου τῶν ἀγίων παθῶν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῆς ἄπειρης φιλανθρωπίας Του. Καί προξενεῖ στό νοῦ ὑψηλές καί ἀληθινές θεωρίες· γιά τήν ἀκατανόητη δύναμη τοῦ Θεοῦ, πῶς μ' ἓνα λόγο ἔφερε τά πάντα ἀπό τό μή ὄν στό εἶναι· γιά τήν ἄπειρή Του δύναμη πού συγκρατεῖ καί κυβερνεῖ τά πάντα κι ἔχει τήν πρόνοια ὄλων· γιά τό ἀκατανόητο τῆς Ἁγίας Τριάδος καί γιά τό ἀνεξιχνίαστο πέλαγος τῆς θείας οὐσίας κλπ. Καί ὅταν ἀρπαχθεῖ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπό ἐκεῖνο τό θεῖο φῶς καί φωτιστεῖ μέ τό φωτισμό τῆς θείας γνώσεως, γίνεται ἡ καρδιά του γαλήνια καί πραότατη καί ἀναβρῦζει τούς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· τή χαρά, τήν εἰρήνη, τή μακροθυμία, τήν καλωσύνη, τή συμπάθεια, τήν ἀγάπη, τήν ταπείνωση κλπ.⁷, καί ἀπολαμβάνει ἡ ψυχή του μία ἀγαλλίαση ἀπερίγραπτη». Ἀκούγοντας αὐτά ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, ἔμεινε ἐκστατικός καί θαύμαζε γιά ἐκεῖνα πού τοῦ ἔλεγε ὁ θεῖος Μάξιμος, καί πλέον δέν τόν ὀνόμαζε ἄνθρωπο ἀλλά ἐπίγειο ἄγγελο.

7. Γαλ. 5, 22.

ΟΛΟΙ ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΟΝΤΑΙ ΑΚΑΤΑΠΑΥΣΤΑ¹

Συνοπτικά σχόλια

Καί αὐτό τό κείμενο, γραμμένο προφανῶς ἀπό πέννα ὀσιωτάτου μοναχοῦ², γευομένου τούς γλυκυτάτους καρπούς τῆς νοεράς καί καρδιακῆς προσευχῆς — ὥστε νά τήν παρομοιάζει μέ τίς «χρυσές φιάλες» τῆς Ἀποκαλύψεως, ἀλλά καί μέ φῶς πού φωτίζει τήν ψυχή καί ἀνάβει τήν καρδιά ἀπό τίς φλόγες τῆς θείας ἀγάπης— ἐντάσσεται στήν Φιλοκαλία, γιά νά ἐξάρει τήν ἀξία τῆς νοεράς προσευχῆς, ἀλλά καί τήν ὑποχρέωση, χάριν τῆς σωτηρίας τους, νά τήν χρησιμοποιοῦν καί οἱ λαϊκοί στόν κόσμο.

Καί γιά νά ἐνισχύσει τούς ἀμφιβάλλοντες, γιά τήν ὠφελιμότητα τῆς ἀδιαλείπτου προσευχῆς καί ἀπό τούς μή μοναχοῦς, προβάλλει δύο ἀκαταμάχητα τεκμήρια. Πρῶτο, τήν ἐξ οὐρανοῦ μαρτυρία, διά τοῦ Ἀγγέλου στόν ἀπλοῦν γέροντα μοναχόν Ἰώβ, πού ἀντέλεγε στόν θεῖον Παλαμᾶ, καί δεύτερο, αὐτόν τόν

1. Βλ. ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, ἔνθ. ἄνωτ., σ. 314-319.

2. Ἴσως τοῦ ἰδίου τοῦ ἀγίου Νικοδήμου, ἀντί ἐπιλόγου τῆς Φιλοκαλίας.

ἅγιο πατέρα του Κωνσταντῖνον, ἀναδειχθέντα θαυματουργό διὰ τῆς ἀδιαλείπτου νοεῤῥας προσευχῆς, πού, ἀπό τήν κατοχή τῆς γλυκύτητός της, δέν μποροῦσε νά παρακολουθήσει τίς συζητήσεις στό ἀνακτοβούλια, στό ὅποια παρίστατο καί αὐτός.

Τό πεντασέλιδον αὐτό κείμενο, πού ἀποτελεῖ σχολιασμόν ἑνός μέρους τῆς βιογραφίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἀπό τόν ἅγιο πατριάρχη Φιλόθεο, ἀντιπροσωπεύει τήν ἐξαπλωμένη στό Βυζάνιο τοῦ 14ου αἰῶνος πνευματικήν ἀτμόσφαιρα, πού δεσπόζεται ἀπό μία φιλομόναχη ἔξαρση, μέ κέντρο τή νοερά προσευχή ἀπ' ὅλες τίς κοινωνικές τάξεις.

Ἄς μή νομίσει κανεῖς, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, πῶς μόνο οἱ ἱερωμένοι καί οἱ μοναχοί ἔχουν χρέος νά προσεύχονται ἀκατάπαυστα καί παντοτινά καί ὄχι οἱ κοσμικοί. Ὅχι, ὄχι. Ὅλοι γενικά οἱ Χριστιανοί ἔχομε χρέος πάντοτε νά βρισκόμαστε σέ προσευχή. Ὁ ἁγιότατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεος γράφει σχετικά τά ἐξῆς στό Βίο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (τοῦ Παλαμᾶ).

Ὁ θεῖος Γρηγόριος εἶχε ἕνα φίλο ἀγαπημένο ὀνομαζόμενο Ἰώβ, ἄνθρωπο ἀπλούστατο καί πολύ ἐνάρετο, μέ τόν ὅποιο συνομιλώντας μία φορά τοῦ εἶπε καί περί προσευχῆς καί πῶς κάθε Χριστιανός γενικά πρέπει νά ἀγωνίζεται πάντοτε στήν προσευχή καί νά προσεύχεται ἀκατάπαυστα, καθώς παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος σέ ὄλους τούς Χριστιανούς: «*Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε*»³, καί καθώς λέει καί ὁ προφήτης Δαβίδ, μέ ὅλο πού ἦταν βασιλιάς κι εἶχε ὅλες τίς φροντίδες τοῦ βασιλείου του: «*Βλέπω πάντοτε τόν Κύριο μπροστά μου*»⁴ (μέσω τῆς

3. Α' Θεσ. 5, 17.

4. Ψαλμ. 15, 8.

προσευχῆς)· και καθως διδασκει ο Θεολογος Γρηγόριος ὅλους τούς Χριστιανούς λέγοντας ὅτι πρέπει νά μνημονεύομε μέ τήν προσευχή τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπό ὅσο ἀναπνέομε. Καί λέγοντας αὐτά ὁ Ἅγιος στόν φίλο του Ἰώβ κι ἄλλα περισσότερα, τοῦ ἔλεγε ἀκόμη πώς πρέπει κι ἐμεῖς νά κάνομε ὑπακοή στίς παραγγελίες τῶν Ἁγίων, και ὄχι μόνο νά προσευχόμαστε ἐμεῖς παντοτινά, ἀλλά νά διδάσκομε κι ὅλους τούς ἄλλους, μοναχοῦς και λαϊκοῦς, σοφοῦς και ἀμόρφωτους, ἄνδρες και γυναῖκες και παιδιά, και νά τούς παρακινούμε νά προσεύχονται ἀκατάπαυστα. Ἀκούγοντας αὐτά ὁ γέροντας ἐκεῖνος Ἰώβ, τά θεώρησε καινοτομία κι ἄρχισε νά ἀντιλέγει τοῦ Ἁγίου πώς ἡ ἀδιάλειπτη προσευχή εἶναι μονάχα γιά τούς ἀσκητές και τούς μοναχοῦς πού εἶναι ἔξω ἀπό τόν κόσμο και ἀπό τούς περισπασμούς, κι ὄχι γιά τούς κοσμικοῦς πού ἔχουν τόσες μέριμνες και δουλειές. Καί ὁ Ἅγιος πάλι τοῦ ἔλεγε κι ἄλλες μαρτυρίες και ἀναντίρρητες ἀποδείξεις, ὅμως ὁ γέρον Ἰώβ δέν ἐπέιθετο, και ὁ θεῖος Γρηγόριος ἀποφεύγοντας τήν πολυλογία και τή φιλονεικία σῶπασε και πῆγε ὁ καθέννας στό κελλί του. Κι ὕστερα πού ὁ Ἰώβ προσευχόταν καταμόνας στό κελλί του, φαίνεται μπροστά του Ἄγγελος Κυρίου σταλμένος ἀπό τό Θεό πού θέλει ὅλων τῶν ἀνθρώπων τή σωτηρία⁵, κι ἀφοῦ τόν ἔλεγε αὐστηρά πού φιλονεικοῦσε μέ τόν ἅγιο Γρηγόριο κι ἀντιστεκόταν σέ πράγματα φανερά, ἀπό τά ὁποῖα προξενεῖται ἡ σωτηρία τῶν Χριστιανῶν, τοῦ παρήγγειλε ἐκ μέρους τοῦ Ἁγίου Θεοῦ νά προσέχει καλά στό ἔξῃς και νά φυλαχθεῖ πλέον νά μήν πεῖ τίποτε ἐναντίο σέ αὐτό τό ψυχωφελέστατο ἔργο, γιατί ἀντιστέκεται στό θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἀλλά μήτε μέ τό νοῦ του πλέον νά τολ-

5. Α' Τιμ. 2, 4.

μήσει νά δεχτεῖ ἐνάντιο λογιισμό καί νά φρονεῖ διαφορετικά ἀπό ὅ,τι τοῦ εἶπε ὁ θεῖος Γρηγόριος. Τότε ὁ ἀπλούστατος ἐκεῖνος γέρων Ἰώβ πῆγε ἀμέσως στόν Ἅγιο κι ἔπεσε στά πόδια του, ζητώντας συγχώρηση γιά τήν ἀντίσταση καί φιλονεικία καί τοῦ φανέρωσε καί ὅσα τοῦ εἶπε ὁ Ἄγγελος τοῦ Κυρίου.

Βλέπετε, ἀδελφοί του, πώς ὅλοι οἱ Χριστιανοί, ἀπό τό μικρό ὡς τό μεγάλο, ὀφείλουν νά προσεύχονται παντοτινά μέ τή νοερά προσευχή, τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με»; Καί πάντοτε νά τό συνηθίσει νά τό λέει ὁ νοῦς τους κι ἡ καρδιά τους; Καί στοχαστεῖτε, πόσο εὐαρεστεῖται ὁ Θεός μέ αὐτό καί πόση ὠφέλεια προέρχεται ἀπό αὐτό, ὥστε ἀπό τήν ἄκρα Του φιλανθρωπία ἔστειλε καί οὐράνιο Ἄγγελο γιά νά μᾶς τό ἀποκαλύψει, ἔτσι πού νά μὴν ἔχομε πλέον καμία ἀμφιβολία γι' αὐτό.

Μά τί λένε οἱ κοσμικοί: «Ἐμεῖς εἴμαστε μέσα σέ τόσες ὑποθέσεις καί φροντίδες τοῦ κόσμου· πώς εἶναι δυνατό νά προσευχόμαστε ἀκατάπαυστα;»

Κι ἐγώ τούς ἀποκρίνομαι, ὅτι ὁ Θεός δέν παρήγγειλε σ' ἐμᾶς κάτι τό ἀδύνατο, παρά μᾶς παρήγγειλε ὅλα ἐκεῖνα πού μπορούμε νά κάνομε. Ἐπομένως καί αὐτό εἶναι δυνατό νά τό κατορθώσει καθένας πού ζητᾶ ἐπιμόνως τή σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Γιατί ἂν ἦταν ἀδύνατο, θά ἦταν γιά ὅλους γενικά τούς κοσμικούς καί δέ θά εἶχαν βρεθεῖ τόσοι καί τόσοι μέσα στόν κόσμο νά τό κατορθώσουν· ἀπό τούς ὁποίους ἄς εἶναι ὡς παράδειγμα ὁ πατέρας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος Κωνσταντῖνος, γιά τόν ὁποῖο κάνει λόγο ὁ πατριάρχης Φιλόθεος στό Βίο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου, τοῦ γιοῦ του.

Αὐτός λοιπόν, μέ ὅλο πού ἦταν μέσα στά ἀνάκτορα καί ὀνομαζόταν πατέρας καί διδάσκαλος τοῦ βασιλιᾶ Ἀνδρονίκου καί καταγινόταν καθημερινά μέ τίς βασιλικές ὑποθέσεις, χῶρια πού εἶχε καί τίς ὑποθέσεις τοῦ σπιτιοῦ

του, γιατί ἦταν πολύ πλούσιος κι εἶχε πολλά κτήματα καὶ ὑπηρέτες καὶ παιδιά καὶ γυναίκα, μ' ὅλα ταῦτα τόσο ἦταν ἀχώριστος ἀπὸ τὸ Θεό καὶ τόσο ἦταν δοσμένος στή νοερά καὶ ἀκατάπαυστη προσευχή, πού τίς περισσότερες φορές λησμονοῦσε ἐκεῖνα πού συζητοῦσαν μαζί του ὁ βασιλιάς καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ παλατιοῦ γιὰ ὑποθέσεις βασιλικές κι ἐρωτοῦσε πάλι γ' αὐτές μία καὶ δύο φορές. Γι' αὐτό πολλές φορές οἱ ἄλλοι ἄρχοντες, μὴν ξέροντας τὴν αἰτία, συγχίζονταν καὶ τὸν ὀνειδίζαν πού λησμονεῖ ἔτσι γρήγορα καὶ ἐνοχλεῖ μέ τίς δεύτερες ἐρωτήσεις του τὸ βασιλιά· ἀλλὰ ὁ βασιλιάς, πού ἤξερε τὴν αἰτία, τὸν ὑπερασπιζόταν λέγοντας: «Ὁ Κωνσταντῖνος ἔχει δικές του ἐγνοιες ὁ μακάριος κι ἐκεῖνες δέν τὸν ἀφήνουν νά προσέχει στά λόγια τὰ δικά μας πού εἶναι γιὰ ὑποθέσεις προσωρινές καὶ μάταιες· ὁ νοῦς τοῦ εὐλογημένου εἶναι προσηλωμένος στά ἀληθινὰ καὶ οὐράνια καὶ γιὰ τοῦτο λησμονεῖ τὰ ἐπίγεια, ἐπειδὴ ὅλη του ἡ προσοχή εἶναι στήν προσευχή καὶ στό Θεό». Γι' αὐτό καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν σεβάσμιος καὶ ἀξιαγάπητος καὶ στό βασιλιά καὶ σέ ὅλους τούς μεγιστάνες καὶ ἄρχοντες τῆς βασιλείας, καθὼς ἦταν ἀγαπημένος καὶ ἀπὸ τὸ Θεό καὶ ἀξιώθηκε ὁ αἰδιδιμος νά κάνει καὶ θαύματα.

Μία φορά δηλαδή, μπῆκε σ' ἓνα πλοίαριο μέ ὅλη του τὴν οἰκογένεια γιὰ νά πάει ἐπάνω ἀπὸ τὸν Γαλατᾶ σ' ἓνα ἀναχωρητὴ, πού ἠσύχαζε ἐκεῖ, καὶ νά πάρει τὴν εὐχή καὶ τὴν εὐλογία του. Καθὼς πήγαιναν, ρώτησε τούς ὑπηρέτες του ἂν πῆραν κανένα προσφάγι νά πᾶνε στὸν ἀββᾶ ἐκεῖνο γιὰ νά τοὺς φιλέψει. Ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν πὼς λησμόνησαν ἀπὸ τὴ βία καὶ δέν πῆραν τίποτε. Λυπήθηκε λίγο ὁ εὐλογημένος, πλὴν δέν εἶπε τίποτε, μόνο πηγαίνοντας ἐμπρός στό καΐκι, ἔβαλε τὸ χέρι του μέσα στή θάλασσα καὶ μέ σιωπηλὴ καὶ νοερά προσευχή παρακαλοῦσε τὸ Θεό, τὸν Κύριο τῆς θάλασσας, νά τοῦ δώσει κανένα

κυνήγι· κι ὕστερα ἀπό λίγη ὥρα —τί θαυμαστά εἶναι τά ἔργα, Χριστέ Βασιλεῦ, μέ τά ὁποῖα δοξάζεις παράδοξα τούς δούλους Σου!— βγάζει τό χέρι του ἀπό τή θάλασσα κρατώντας ἓνα πολύ μεγάλο λαυράκι, τό ὁποῖο ἔριξε μέσα στό πλοιάριο μπροστά στους ὑπηρέτες του καί εἶπε: «*Νά πού ὁ Θεός νοιάστηκε καί γιά τόν ἄββᾶ τόν δούλο Του καί τοῦ ἔστειλε προσφάγι*».

Βλέπετε, ἀδελφοί μου, πῶς δοξάζει ὁ Ἰησοῦς Χριστός τούς δούλους Του ἐκείνους πού εἶναι πάντοτε μαζί Του καί ἐπικαλοῦνται συνεχῶς τό πανάγιο καί γλυκύτατο ὄνομά Του;

Ἀκόμη καί ὁ δίκαιος ἐκεῖνος καί ἅγιος Εὐδόκιμος, δέν ἦταν κι αὐτός μέσα στήν Κωνσταντινούπολη καί μέσα στά ἀνάκτορα καί τίς βασιλικές ὑποθέσεις; Δέ συναναστρεφόταν μέ τό βασιλιά καί τούς ἄρχοντες τοῦ παλατιοῦ, μέ τόσες φροντίδες καί περισπασμούς; Μ' ὅλα ταῦτα εἶχε πάντοτε ἀχώριστη τή νοερά προσευχή, καθώς διηγεῖται στό Βίο του ὁ Συμεών ὁ Μεταφραστής, γι' αὐτό κι εὐρισκόμενος μέσα στόν κόσμο καί στά κοσμικά ὁ τρισμακάριος, ἔζησε ἀληθινά μία ζωή ἀγγελική καί ὑπερκόσμια καί ἀξιώθηκε ἀπό τόν μισθαποδότη Θεό νά λάβει καί τέλος μακαριστό καί θεῖο. Καί ἄλλοι πολλοί καί ἀναρίθμητοι πού ἦταν μέσα στόν κόσμο, ἦταν ὀλωσδιόλου δοσμένοι στή νοερά καί σωτήρια αὐτή προσευχή, καθώς ἀναφέρονται σέ διάφορες ἱστορίες.

Λοιπόν, ἀδελφοί μου Χριστιανοί, σᾶς παρακαλῶ κι ἐγώ μαζί μέ τόν θεῖο Χρυσόστομο, γιά τή σωτηρία τῆς ψυχῆς σας, μήν ἀμελήσετε αὐτό τό ἔργο τῆς προσευχῆς. Μιμηθεῖτε αὐτούς πού εἶπαμε καί ὅσο τό δυνατόν ἀκολουθήστε τους. Κι ἂν σᾶς φαίνεται δύσκολο τό πράγμα στίς ἀρχές, ἄς εἴστε βέβαιοι καί πληροφορημένοι, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ παντοκράτορα Θεοῦ, ὅτι αὐτό τό ἴδιο τό ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπικαλούμενο

καθημερινά και ἀκατάπαυστα ἀπό μᾶς, θά εὐκολύνει ὅλες τίς δυσκολίες. Καί μέ τήν πολυκαιρία, ἀφοῦ τό συνηθίσαμε καί γλυκαθοῦμε μ' αὐτό, θά γνωρίσουμε μέ τή δοκιμή πῶς δέν εἶναι ἀδύνατο οὔτε δύσκολο, ἀλλά δυνατό καί εὐκολο. Γι' αὐτό καί ὁ θεῖος Παῦλος, πού ἤξερε καλύτερα ἀπό μᾶς τή μεγάλη ὠφέλεια τῆς προσευχῆς, μᾶς παρήγγειλε νά προσευχόμεστε ἀκατάπαυστα⁶. Δέ θά μᾶς συμβούλευε βέβαια ποτέ κάτι τό δύσκολο καί ἀδύνατο, γιατί δέ θά μπορούσαμε νά τό κάνομε καί ἀκολούθως θά γινόμασταν ἀναγκαστικά παρήκοοι καί παραβάτες τῆς παραγγελίας του καί γιά τοῦτο ἄξιοι καταδίκης· ἀλλά ὅταν εἶπε νά προσευχόμεστε ἀδιάλειπτα, ὁ σκοπός του ἦταν νά προσευχόμεστε μέ τό νοῦ μας, πού εἶναι δυνατό νά τό κάνομε πάντοτε. Γιατί καί ὅταν κάνομε ἐρχόχειρο κι ὅταν περπατοῦμε κι ὅταν καθόμαστε κι ὅταν τρῶμε κι ὅταν πίνομε, πάντοτε μπορούμε νά προσευχόμεστε μέ τό νοῦ μας καί νά κάνομε νοερά προσευχή εὐάρεστη στό Θεό καί ἀληθινή· μέ τό σῶμα νά δουλεύομε καί μέ τήν ψυχή νά προσευχόμεστε· ὁ ἔξω ἄνθρωπος νά κάνει κάθε ὑπηρεσία σωματική καί ὁ ἔσω ἄνθρωπος νά εἶναι ὀλότελα ἀφιερωμένος στή λατρεία τοῦ Θεοῦ καί νά μή λείπει ποτέ ἀπό αὐτό τό πνευματικό ἔργο τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Αὐτό μᾶς παραγγέλλει καί ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς στό ἱερό εὐαγγέλιο, λέγοντας: «Σύ δέ, ὅταν προσεύχεσαι, πήγαινε μέσα στό “ταμεῖον” σου, κλείσε τή θύρα σου καί προσευχήσου κρυφά στόν Πατέρα σου»⁷. Ταμεῖο τῆς ψυχῆς εἶναι τό σῶμα καί θύρες τοῦ ἑαυτοῦ μας οἱ πέντε αἰσθήσεις. Ἡ ψυχή μπαίνει μέσα στό ταμεῖο της, ὅταν δέν περιφέρεται ὁ νοῦς ἐδῶ κι

6. Α' Θεσ. 5, 17.

7. Ματθ. 6, 6.

ἐκεῖ στά πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλά βρίσκεται μέσα στην καρδιά μας· κι οἱ αἰσθήσεις μας κλείνουν καί μένουν σφαιλισμένες, ὅταν δέν τίς ἀφήνομε νά προσηλώνονται στά αἰσθητά καί ὀρώμενα πράγματα. Καί μέ τοῦτο τόν τρόπο μένει ὁ νοῦς μας ἐλεύθερος ἀπό κάθε ἐμπαθή προσκόλληση στά κοσμικά καί μέ τήν κρυφή και νοερά προσευχή ἐνώνεσαι μέ τό Θεό καί Πατέρα σου· καί τότε, λέει, ὁ Πατέρας σου πού βλέπει τά κρυφά θά σοῦ ἀποδώσει στά φανερά. Βλέπει ὁ κρυφιογνώστης Θεός τή νοερά προσευχή σου καί τήν ἀνταμείβει μέ φανερά καί μέγάλα χαρίσματα· ἐπειδή αὐτή εἶναι ἡ ἀληθινή καί τέλεια προσευχή κι αὐτή γεμίζει τήν ψυχή ἀπό τή θεία χάρη καί τά πνευματικά χαρίσματα. Ὅπως τό μύρο, ὅσο περισσότερο τό κλείνεις μέσα στό ἀγγεῖο, τόσο περισσότερο εὐωδιάζει τό ἀγγεῖο, ἔτσι καί ἡ προσευχή, ὅσο περισσότερο τήν κλείνεις μέσα στην καρδιά σου, τόσο περισσότερο τή γεμίζει ἀπό τή θεία χάρη. Μακάριοι καί καλότυχοι εἶναι ἐκεῖνοι πού θά συνηθίσουν σέ τοῦτο τό οὐράνιο ἔργο, γιατί μέ αὐτό νικοῦν κάθε πειρασμό τῶν πονηρῶν δαιμόνων, ὅπως ὁ Δαβίδ νίκησε τόν ὑπερήφανο Γολιάθ⁸· μέ αὐτό σβήνουν τίς ἄτακτες ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, ὅπως οἱ τρεῖς Παῖδες ἔσβησαν τή φλόγα τῆς καμίνου⁹· μέ αὐτό τό ἔργο τῆς νοεράς προσευχῆς καταπραῦνουν τά πάθη, ὅπως ὁ Δανιήλ ἡμέρωσε τά ἄγρια λιοντάρια¹⁰· μέ αὐτό κατεβάζουν τή δρόσο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στην καρδιά τους, ὅπως ὁ Ἥλιος κατέβασε τή βροχή στό Καρμήλιο¹¹.

8. Α' Βασ. 17, 51.

9. Δαν. (προσ. Ἀζαρίου) 25-26.

10. Δαν. 6, 18 κ.έ.

11. Γ' Βασ. 18, 45.

Αὐτή ἡ νοερά προσευχή εἶναι πού ἀνεβαίνει ὡς τό θρόνο τοῦ Θεοῦ καί φυλάγεται μέσα στίς χρυσές φιάλες γιά νά θυμιάζεται μέ αὐτήν ὁ Κύριος, καθὼς λέει ὁ Θεολόγος Ἰωάννης στήν Ἀποκάλυψη: «Καί οἱ εἰκοσιτέσσερις πρεσβύτεροι ἔπεσαν ἐνώπιον τοῦ Ἀρνίου, ἔχοντας ὄλοι κιθάρες καί φιάλες χρυσές γεμάτες θυμιάματα, τά ὁποῖα εἶναι οἱ προσευχές τῶν Ἁγίων»¹². Αὐτή ἡ νοερά προσευχή εἶναι ἓνα φῶς πού φωτίζει πάντοτε τήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου καί πυρώνει τήν καρδιά του μέ τίς φλόγες τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ· αὐτή εἶναι μία ἀλυσίδα πού κρατεῖ ἐνωμένο τό Θεό μέ τόν ἄνθρωπο. Ὡ, ἡ ἀσύγκριτη χάρη τῆς νοεράς προσευχῆς! Αὐτή κάνει τόν ἄνθρωπο νά συνομιλεῖ πάντοτε μέ τό Θεό. Ὡ πράγμα ἀληθινά θαυμάσιο καί ἐξαιρετο! Νά εἶσαι μαζί μέ τούς ἀνθρώπους σωματικά καί νά βρίσκεσαι μαζί μέ τό Θεό νοερά! Οἱ Ἄγγελοι δέν ἔχουν φωνή ὑλική, ἀλλά μέ τό νοῦ τους προσφέρουν στό Θεό ἀκατάπαυστη δοξολογία· αὐτό εἶναι τό ἔργο τους, σ' αὐτό εἶναι ἀφιερωμένη ὅλη τους ἡ ζωή. Λοιπόν καί σύ, ἀδελφέ, ὅταν εἰσέρχεσαι στό «ταμεῖον» σου καί κλείνεις τή θύρα, ὅταν δηλαδή ὁ νοῦς σου δέ σκορπᾶ ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἀλλά μπαίνει μέσα στήν καρδιά σου καί οἱ αἰσθήσεις σου εἶναι σφαιλισμένες καί δέν εἶναι προσηλωμένες στά πράγματα τοῦ κόσμου τούτου κι ἔτσι προσεύχεσαι πάντοτε μέ τό νοῦ σου, τότε γίνεσαι παρόμοιος μέ τούς ἁγίους Ἄγγελους καί ὁ Πατέρας σου, πού βλέπει τή μυστική σου προσευχή πού τοῦ προσφέρεις κρυφά στήν καρδιά σου, θά σοῦ ἀνταποδώσει μεγάλα πνευματικά χαρίσματα στά φανερά. Μά καί τί ἄλλο μεγαλύτερο καί περισσότερο θέλεις ἀπό τό νά βρίσκεσαι πάντοτε, ὅπως εἶπαμε, μαζί μέ τό Θεό νοερά καί νά συνομιλεῖς ἀκατά-

12. Ἀποκ. 5, 8.

παυστα μέ Αὐτόν; Χωρίς Αὐτόν δέν μπορεῖ ποτέ κανένας ἄνθρωπος νά εἶναι μακάριος μήτε ἐδῶ μήτε στήν ἄλλη ζωή.

Λοιπόν, ἀδελφέ, ὅποιος κι ἄν εἶσαι, ὅταν πάρεις στά χέρια σου τό παρόν βιβλίο, καί διαβάζοντάς το δοκιμάσεις ὠφέλεια στήν ψυχή σου, παρακαλῶ θερμά, θυμήσου νά κάνεις καί μία παράκληση στό Θεό, μέ ἓνα «Κύριε ἐλέησον», γιά τήν ἁμαρτωλή ψυχή ἐκείνου πού κόπιασε σέ τοῦτο τό βιβλίο κι ἐκείνου πού ξόδεψε νά τό τυπώσει· οἱ ὅποιοι ἔχουν μεγάλη ἀνάγκη τῆς προσευχῆς σου, γιά νά βροῦν ἔλεος Θεοῦ στίς ψυχές τους καί σύ στή δική σου. Γένοιτο, γένοιτο.

Γ'

**Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ
ΣΤΗΝ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό ανά χειρας δοκίμιο είναι άπαρχή τής «Φιλοκαλικής Ποιμαντικής», τήν όποίαν διδάσκω στό γ' έξάμηνο τοῡ ματαπτυχιακού προγράμματος «Ποιμαντική Θεολογία και Άγωγή».

Ό Άγιος Νικόδημος ό Άγιορείτης, ό πρώτος έπιμελητής τής «Φιλοκαλίας τών ιερών Νηπτικῶν», χαρακτηρίζει τά πονήματα τοῡ Όσίου Πέτρου τοῡ Δαμασκηνοῡ ως «συνεπτυγμένη» Φιλοκαλία μέσα στη μεγάλη Φιλοκαλία, στην όποία και τά συμπεριέλαβε.

Ό «Φιλοκαλία», πάντοτε επίκαιρος, μέ παγκόσμια πνευματική άκτινοβολία¹, λίαν άναγκαία καθίσταται σήμερα, εις έποχή πνευματικής συγχύσεως και μεθοδεύσεως θρησκευτικού συγκρητισμοῡ αλλά και πνευματικής άναζητήσεως προσωπικής έμπειρίας τοῡ Θεοῡ, διότι άποτρέπει τόν σύγχρονο, νοσοῦντα και παραπαίοντα άνθρωπο από έπιβλαβή άδιέξοδα και τόν ποδηγετεί στην όδό τής θεραπείας, σωτηρίας και θεώσεως, πού εἶ-

1. Βλ. Άρχιμ. Πλακίδα Deseille, Φιλοκαλία· Ό νηπτική παράδοση τής Όρθοδοξίας και ή άκτινοβολία της στον κόσμο, μτφρ. από τά γαλλικά Άννας ΚωστάκουΜαρίνη, έκδ. «Άκρίτας», Άθήνα 1999.

ναι ὁ σκοπός τῆς Ποιμαντικῆς. Συγκροτεῖ δέ ἕνα ἀσφα-
λές θεολογικό ὑπόβαθρο μιᾶς καρποφόρου ποιμαντικῆς
διακονίας, ἐφ' ὅσον διατηρεῖ ἀρραγῆ τόν σύνδεσμο τοῦ
πνευματικοῦ ποιμένος καί τῶν ποιμενομένων μέ τόν Ἀρ-
χιποίμενα Ἰησοῦ Χριστό, διότι ὁ μένων ἐν Αὐτῷ, «οὗτος
φέρει καρπόν πολύν²».

Αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκη, νά ἐκφράσω τήν εὐχαριστία
μου στόν Εὐεργέτη καί Δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὁ
Ὅποιος μέ ἔχει ἀξιώσει, νά μαθητεύω ἐπί σειρά πολ-
λῶν ἐτῶν στούς Πατέρες καί Ἁγίους Του, διότι «Αὐτός
ἔδωκε τούς μέν ἀποστόλους, τούς δέ προφήτας, τούς
δέ εὐαγγελιστάς, τούς δέ ποιμένας καί διδασκάλους,
πρός τόν καταρτισμόν τῶν ἀγίων, εἰς ἔργον διακονίας,
εἰς οἰκοδομήν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, μέχρι καταν-
τήσωμεν οἱ πάντες εἰς τήν ἐνότητα τῆς πίστεως καί τῆς
ἐπιγνώσεως τοῦ Ἰϋοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς
μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ³».

Ἀθήνα, 11 Ἰουνίου 2009.

Μνήμη Ὑπεραγίας Θεοτόκου «Ἄξιόν ἐστιν»

Ἁγίου Λουκά Ἰατροῦ,

Ἀρχιεπισκόπου Συμφερουπόλεως καί Κριμαίας.

2. Ἰω. 15, 5.

3. Ἐφ. 4, 11-13.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πηγή τοῦ ἀνά χειρας πονήματος εἶναι ἡ μικρὴ φιλοκαλία μέσα στήν μεγαλυτέρα, «ἡ συνεπτυγμένη» μέσα στήν πλατυτέρα, ὡς χαρακτηρίζει ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης τὰ πονήματα τοῦ Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, «τὴν, ὡς ἀληθῶς, πάγκαλον καὶ πανάρετον ταύτην βίβλον, τὴν ἐμμελῶς καὶ μεθ' ὄσης εἰπεῖν, οὐκ ἔνι, τῆς χάριτος, αὐτῷ φιλοπονηθεῖσαν, τὴν κοινήν πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ ψυχωφελεστάτην φιλοτιμίαν, τῶν θεωριῶν τὸ Γαζοφυλάκιον, τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων τὴν συστοιχίαν, τὸν Ἐλικῶνα τῶν θείων μακαρισμῶν, τῶν σωματικῶν πράξεων τὴν ἐστίαν, τῶν κατὰ μέρος παθῶν τὴν λεπτοτάτην ἀνατομίαν, τῆς ἀσκητικῆς Ἀμαλθείας τὸ κέρασ, τῆς θείας γνώσεως καὶ σοφίας τὸ ταμεῖον καὶ, ἵνα συνελὼν εἴπω, τὴν τῆς ἱεραῆς Νήψεως ἀνακεφαλαίωσιν», τὴν ὁποῖαν, ὡς «πατρικὴν καὶ ἀναφαίρετον κληρονομίαν», κατέλιπε εἰς ἡμᾶς ὁ Ὁσιος¹.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως ἀναφέρεται στοὺς κάτωθι στίχους, μέ τούς ὁποίους κατακλείονται τὰ πονήματά του:

1. Βλ. Τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν Πέτρου Δαμασκηνοῦ τοῦ Ἱερομάρτυρος... Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν..., ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1991, τ. Γ', 3-4.

«Τέλος τῶν τοῦ Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ
πονημάτων. Τῷ δε Θεῷ ἡ Χάρις».

Ἡ Συριακή καταγωγή του μαρτυρεῖται καί ἀπό τήν γνώση τῆς Συριακῆς γλώσσης, καθὼς ἐτυμολογεῖ τήν λέξη ἄνθρωπος πρῶτον κατὰ τήν Συριακή γλῶσσα, κατὰ «τὴν τότε λέξιν», ὡς γράφει². Θά ἦτο δυνατόν νά ἐπισημανθῆ καί ἡ συχνότης τῶν παραπομπῶν στόν Ἄγιον Ἰσαάκ τόν Σύρο ἀνάμεσα στό φιλοκαλικό ἀπάνθισμα τῶν πατερικῶν παραπομπῶν, χωρίς τοῦτο νά σημαίνει ἰδιαιτέρα προτίμηση καί ἐπίδραση τοῦ Σύρου Πατρός. Ἡ σεπτὴ χορεία τῶν Πατέρων, ἀπό τούς ὁποίους ἀντλεῖ, ἀποδεικνύει τό κῶρος καί τήν καθολικότητα τῆς διδασκαλίας του καί ἀναδεικνύει τήν μεταξύ αὐτῶν συμφωνία, πέραν ἀπό κάποιες φαινομενικές ἀντιφάσεις, διότι, ὡς γράφει, «ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάρ Πνεύματος Ἁγίου οἱ πάντες ἔλαβον»³.

Περί τοῦ προσώπου τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως οἱ γνώμες διίστανται. Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης στό βιογραφικό σημείωμα, πού προτάσσει τοῦ ἔργου του, τόν ταυτίζει μέ τόν Πέτρο τόν ἱερομάρτυρα καί ἀσκητή, τόν Ἐπίσκοπο τῆς Δαμασκοῦ χρηματίσαντα ἐπί Κωνσταντίνου Κοπρῶνύμου ἐν ἔτει 775, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ὑπέστη τήν ἐκκοπή τῆς γλώσσης του μέ διαταγή τοῦ Οὐαλίδ, υἱοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἀράβων Ἰσῆμ, ἐπειδὴ ἤλεγξε τήν αἵρεση τῶν Ἀράβων καί Μανιχαίων, ἐξωρίσθη στήν εὐδαίμονα Ἀραβία, ὅπου καί καθαρῶς ὁμιλῶν καί ἱερουργῶν ἐτελεύτησε. Στόν «Συναξαριστή» ὁμως, πού ἔχει ἐπιμεληθῆ, ἐκφράζει τήν πιθανότητα, ὁ διά ξίφους τελειωθείς Ἅγιος ἱερομάρτυς Πέτρος, ὁ τιμώμενος ὑπό τῆς Ἐκκλησίας τήν ἐννάτη Φεβρουαρίου,

2. Αὐτόθι σ. 165.

3. Αὐτόθι, σ. 28.

νά είναι ὁ συγγραφεὺς τῆς νηπτικῆς ταύτης βίβλου, ἐφ' ὅσον, ὡς ἔχει παρατηρηθῆ, ὑπάρχει εἰς αὐτὴν ἀναφορά στὸν Συμεὼν τὸν Μεταφραστή, ὁ ὁποῖος εἶναι μεταγενέστερος τοῦ ὡς ἄνω Ἐπισκόπου Δαμασκοῦ⁴. Ἡ αὐτὴ πιθανότης υἱοθετεῖται καὶ ἀπὸ μεταγενεστέρους ἐκδότες τοῦ *Συναξαριστοῦ*⁵ καὶ ἀπὸ μεταγενέστερα ἀγιολογικά κείμενα⁶. Σημειωτέον, ὅτι ὁ Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς δὲν συμπεριλαμβάνει στὸ Μηνολόγιό του τὸν Ὅσιο Πέτρο τὸν Δαμασκηνό.

Ἡ ἀνεύρεση δύο χειρογράφων κωδίκων Paris gr. 1134 καὶ Vatic gr. palatin, 210, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου, πού φέρει χρονολογία 1156/1157, μέ τὰ ἔργα του καὶ τοὺς τίτλους αὐτῶν ὠδήγησε τοὺς ἐρευνητές, νά ἀναγάγουν τὸν ἱερό συγγραφέα χρονικῶς στὸν 12ο αἰῶνα. Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ θά ἦτο ἀνεπιφυλάκτως ἀποδεκτὴ, ἐάν ἀπεκλείετο τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἀντιγραφῆς ἀπὸ παλαιότερους κώδικες. Ἡ ἀναφορά ὁμως τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως στὸν «Εὐχαίτη»⁷ –προφανῶς ἐννοεῖ

4. Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν*, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1998⁴, τ. Γ', 243-244.
5. Βλ. Βίκτωρος Ματθαίου Μοναχοῦ, ὁ Μέγας *Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐν Ἀθήναις 1950, τ. Β', 183. Πρβλ. Ἀγαθαγγέλου, Ἐπισκόπου Φαναρίου, *Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2005, τ. Β', 107.
6. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, *Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς διακονίας, Ἀθήνα 1995⁵.
7. Βλ. Ὅσιο Πέτρο ὁ Δαμασκηνός, *Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν*, μτφρ. Ἀντωνίου Γαλίτη, ἐπιμέλεια Γεωργίου Γαλίτη..., ἐκδ. «Τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 1997³, τ. Γ', 234. Οἱ παραπομπές γίνονται στὴν παροῦσα ἔκδοση.

τόν Ἰωάννη Μαυρόποδα, ἐκκλησιαστικό ποιητή, λόγιο καί Ἅγιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων περί τό 1043/1044 μ.Χ. – συνηγορεῖ ὑπέρ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀνωτέρω θέσεως. Στόν «*Νέον Συναξαριστή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*», τόν προσφάτως ἐπιμεληθέντα ὑπό τοῦ Ἱερομονάχου Μακαρίου Σιμωνοπετρίτου γράφεται: «*Ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ ἐπίσης μέ τό ἴδιο ὄνομα ἕναν ἄλλο ἅγιο, περίφημο συγγραφέα πνευματικῶν πραγματειῶν πού συμπεριλαμβάνονται στήν Φιλοκαλία, ὁ ὁποῖος κατά πᾶσα πιθανότητα ἔζησε κατά τόν 12ον αἰώνα*»⁸.

Βάσει τῶν στοιχείων περί ἑαυτοῦ, πού ὁ ἴδιος παρέχει, κυρίως στό Προοίμιο τοῦ ἔργου του, ὑπῆρξε μοναχός, ἡσυχαστής, ζῶν τήν κατά Θεόν ξενιτεία⁹ καί ἄσκησι, φιλομαθής ἀλλά καί τόσο πτωχός, πού ἐδανείζετο τά βιβλία, καθῶς καί ὅλα τά ἀπαραίτητα γιά τίς σωματικές ἀνάγκες του, ἀπό φιλοχρίστους ἀδελφούς¹⁰.

Τό ἔργο του ἀποτελεῖται ἀπό δύο μέρη, πού φέρουν τούς ἐξῆς ἀντιστοίχους τίτλους, ὡς καταγράφονται στούς, ὡς ἄνω, κώδικες: Α. Ἰπόμνησις πρός τήν ἑαυτοῦ ψυχήν, Β. Λόγοι κατ' ἀλφάβητον. Στό πρῶτο πραγματεύεται περί θεμάτων πνευματικῶν – τῆς πράξεως καί θεωρίας – περί θεολογικῶν θεμάτων, περί σωματικῶν ἀσκήσεων, περί τῶν ἐντολῶν τῶν μακαρισμῶν, περί τῶν ἀρχικῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς-φρονήσεως, σωφροσύνης, ἀνδρείας καί δικαιοσύνης – περί πα-

8. Μακαρίου Σιμωνοπετρίτου, Ἱερομονάχου, Νέος Συναξαριστής τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διασκευή ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Ξενοφώντος Κομνηνοῦ, ἐκδ. «Ἰνδικτος», Ἀθῆναι 2006, τ. ΣΤ', 107-108.

9. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 169.

10. Αὐτόθι, σ. 68.

θῶν καί πειρασμῶν, περί πνευματικῆς γνώσεως, περί τῶν ὀκτώ γνώσεων ἢ θεωριῶν, περί πνευματικῶν χαρισμάτων μέ ἀποκορύφωση τήν Θεογνωσία καί Θεολογία.

Στό δεύτερο περιλαμβάνει περαιτέρω ἀνάπτυξη τῶν ἀνωτέρω θεμάτων εἰς Λόγους συνοπτικούς ΚΔ' – ἀντιστοιχοῦς πρός τό ἀλφάβητο– «πλήρεις ὄντες πνευματικῆς σοφίας», ὡς ἀναγράφεται στήν φιλοκαλία¹¹.

Πηγές, ἀπό τίς ὁποῖες ἀντλεῖ, εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή –Π. καί Κ. Διαθήκη– κείμενα τῶν Πατέρων, πού ἀναφέρει στό Προοίμιο: Διονυσίου, Ἀθανασίου Μεγάλου, Βασιλείου Μεγάλου, Γρηγορίου Θεολόγου, Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Γρηγορίου Νύσσης, Ἀντωνίου Μεγάλου, Ἀρσενίου, Μακαρίου Αἰγυπτίου, Νείλου Ἀσκητοῦ, Ἐφραίμ Σύρου, Ἰσαάκ Σύρου, Μάρκου Ἐρημίτου, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἰωάννου Σιναΐτου, συγγραφέως τῆς «Κλίμακος», Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Δωροθέου Γάζης καί Φιλήμονος. Ἐκτός τῶν ἀναφερομένων, ἀντλεῖ ἀπό κείμενα τοῦ Ὁσίου Σισώη, Ὁσίου Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου, Ὁσίου Ἰωάννου Καρπαθίου, Ἀγίου Συμεών τοῦ Μεταφραστοῦ, Ἰωάννου Ἐπισκόπου Εὐχαΐτων, ἀπό τό Γεροντικό, τόν Εὐεργετινό, τήν Λαυσαϊκή Ἱστορία καί τά «Κλημέντια».

Τίς πατερικές παραπομπές δέν παραθέτει πάντοτε κατά λέξη καί μέ τίς ἐνδείξεις προελεύσεώς τους κατά τούς κανόνες τῆς ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας. Διά τοῦτο ἡ πονήσασα παραπέμπει σέ σύγχρονες ἐκδόσεις. Ἐνίοτε δέ ἐκφράζων τό πνεῦμα ὠρισμένων πατέ-

11. Οἱ Λόγοι ἔχουν μεταφρασθῆ στήν ἀραβική γλῶσσα ἀπό τόν Ἀρχιμ. Μελέτιο καί ἔχουν ἐκδοθῆ ἀπό τήν Ἱ. Μονή Μεταμορφώσεως Παλαιστίνης.

ρων δέν ἀναφέρει τά ὀνόματά τους, τά ὅποια ὁμως καταγράφει στό Προοίμιο¹².

Ἄντλεϊ ὅπωςδήποτε καί ἀπό τήν προσωπική του ἐμπειρία καί πνευματική γνώση.

Ἀναζητῶν τήν ἀρχή καί αἰτία τῆς σωτηρίας καί ἀπωλείας τῶν ἀνθρώπων, οἰανδήποτε μορφή ζωῆς καί ἄν διάγουν, ἐμελέτησε τά κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν Πατέρων, στά ὅποια ἀνεῦρε καί ἀπαντήσεις στίς ἀπορίες του, ἐνεβάθυνε στό πνεῦμα τους καί τό ἀφομοίωσε, ἰχνηλάτησε τήν ὁδó τήν ἄγουσα στή θεογνωσία καί θέωση, τήν διέβη ὑπαρξιακῶς μέ ὁδηγούς ἐκείνους καί μυσταγωγεῖ εἰς αὐτήν τήν ὁδó διά τῶν πονημάτων του, τά ὅποια ἐνεπλούτισε μέ θησαυρούς πνευματικῆς γνώσεως καί σοφίας.

Τά κείμενα συνέταξε κατόπιν πιεστικοῦ αἰτήματος ἄλλων μοναχῶν – ἀλλά ἡ καθολικότης τοῦ περιεχομένου τους δέν ἀφορᾷ μόνον στούς μοναχοῦς – μέ σκοπό κοινωφελῆ καί σωτήριον, ἄν καί μετριοφρόνως δηλώνει, πρὸς ἔλεγχο τῆς ἀθλίας του ψυχῆς¹³.

Ὁ χαρακτήρας τους εἶναι ποιμαντικός - καθοδηγητικός μέ θεολογικό ὑπόβαθρο. Ἐπισημαίνεται ἡ ἀναγκαιότης τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως καί συμβουλῆς. Ὑποδεικνύονται οἱ ὀρθές καί ἀποτελεσματικές ἀρχές της. Ἐξαίρεται ἡ ἁγιοπνευματική διάκριση, ὡς πρωταρχική προϋπόθεση γιά τήν ἄσκηση αὐτῆς. Ἀναδεικνύονται οἱ πατέρες, ὡς διαχρονικοί καί ἀπλανεῖς πνευματικοί ὁδηγοί, φωταγωγοῦντες μέ τό φῶς τῆς διακρίσεως καί πνευματικῆς γνώσεως τήν ὁδó τήν ἄγουσα στή Θεογνωσία καί θέωση. Ὑπηρετοῦν τόν σκοπό τῆς καθόλου ποιμαντικῆς διακονίας.

12. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 68·169.

13. Αὐτόθι, σ. 184.

Σκοπός τῆς Ποιμαντικῆς, ὅπως ἔχει διατυπωθῆ ἀπό τόν Γρηγόριο Θεολόγο, εἶναι «πτερῶσαι ψυχὴν, ἀρπάσαι κόσμου καὶ δοῦναι Θεῷ»¹⁴. Εἰς δέ τὰ πονήματα τοῦ Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἀνευρίσκει ὁ θέλων τίς δύο πτέρυγες, τὴν ἀργυρᾶ τῆς πράξεως καὶ τὴν χρυσῆ τῆς θεωρίας, μέ τίς ὁποῖες ὑψούμενος ἐπάνω ἀπό ὅλα τὰ γήινα θά πετάξῃ πολύ ὑψηλά καί, ἀφοῦ κατασκηνώσῃ, ὡς καλὴ περιστερά, στίς οὐράνιες φωλιές, θά ἀναπαυθῆ στήν οὐρανία μακαριότητα, ὡς διαπιστώνει καί ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης¹⁵.

14. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν..., Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἄπαντα τὰ ἔργα, 1, ἐκδ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1975, σ. 102.

15. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 65.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ
ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΗ

Κατά τήν φιλοκαλική παράδοση, ἡ πνευματική καθοδήγηση καί συμβουλή εἶναι βασική προϋπόθεση τῆς ὀρθῆς πνευματικῆς πορείας καί βιοτῆς. Ὁ πνευματικός ὁδοιπόρος ἔχει ἀνάγκη συνοδοιπόρου καί ὁδηγοῦ, γιά νά μή χαθῆ. Ἡ ἀσκητική ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ, ὅτι πολλοί ἐχάθησαν πνευματικῶς, διότι ἐπίστευσαν στά νοήματά τους καί ἐνόμισαν ὅτι μποροῦν νά βαδίσουν σωστά χωρίς ὁδηγό ἢ χωρίς πείρα¹.

Ἡ συμβουλή κατατάσσεται στόν κατάλογο τῶν ἀρετῶν ὑπό τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως τοῦ ἐν λόγῳ κειμένου² καί συμβάλλει στήν πραγμάτωση τοῦ σκοποῦ τῆς πνευματικῆς πορείας, πού εἶναι ἡ σωτηρία καί ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου διά τῆς πραγματώσεως τοῦ θείου θελήματος.

Στήν πραγμάτωση τοῦ θείου θελήματος ἀντιτίθενται τά θελήματα καί νοήματα τοῦ ἐμπαθοῦς μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου, τά ὅποια καλεῖται νά ἀρνηθῆ

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 124.

2. Αὐτόθι, σ. 177.

ὑπό τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος, ἂν καί Ὅμοούσιος μέ τόν Πατέρα καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, εἶπε γιά ὅλους ἐμᾶς, πού ὑποκείμεθα στά θελήματα τῆς σαρκός: «ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τό θέλημα τό ἐμόν, ἀλλά τό θέλημα τοῦ πέμψαντός με»³.

Τό θέλημά μας εἶναι μεσότοιχο, πού μᾶς χωρίζει ἀπό τόν Θεό· ὅπου ὑπάρχει ὑπερηφάνεια, ἐκεῖ δέν κυριαρχεῖ τό θεῖο θέλημα, τό ὁποῖο πραγματοποιεῖται μέ τήν ταπεινοφροσύνη καί τήν ἐγκατάλειψη τοῦ προσωπικοῦ θελήματος καί νοήματος⁴. Εἰς τοῦτο ἔγκειται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο διεπίστωσε καί ὁ ἱερός συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος ἀναζητῶν τήν ἀρχή καί αἰτία τῆς σωτηρίας καί ἀπωλείας καί μελετῶν τήν πολιτεία ἀνθρώπων, πού ἔζησαν σέ διαφορετικές καταστάσεις, σέ πλοῦτη ἢ πτωχεία, ἐν μέσῳ ἀμαρτωλῶν ἢ ἐν ἐρήμῳ, ἔγγαμη ἢ παρθενική ζωή, ἐκ δέ τῶν μοναχῶν μέ σωματική καί ψυχική ὑποταγή σέ πνευματικό πατέρα ἢ μέ ἡσυχία καί πνευματική συμβουλή, μέ ἡγουμενία ἢ ἀρχιερωσύνη, εὔρε ἀνάμεσά τους τήν ζωή καί τόν θάνατο, τήν σωτηρία καί τήν ἀπώλεια⁵.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔχοντες ὡς σκοπό τῆς ζωῆς τους τήν πραγμάτωση τοῦ θείου θελήματος δέν ἀρνήθηκαν μόνον χρήματα καί κτήματα ἀλλά καί τά θελήματα καί νοήματά τους. Πρός τοῦτο ἄλλοι ἔγιναν ὑποτακτικοί, γιά νά ἔχουν στή θέση τοῦ Χριστοῦ τόν πνευματικό πατέρα τους ὁδηγό σέ κάθε τους νόημα. Ἄλλοι ἔζησαν στήν ἔρημο μέ τελεία ἀποφυγή τῶν ἀνθρώπων καί εἶχαν τόν ἴδιο τόν Θεό διδάσκαλό τους,

3. Ἰω. 6, 38.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 143.

5. Αὐτόθι, σ. 68.

χάριν τοῦ Ὁποίου ἠθέλησαν νά ὑπομείνουν τόν κατά προαίρεση θάνατο. Ἄλλοι ἀκολούθησαν τήν βασιλική ὁδό καί ἔζησαν μαζί μέ ἕναν ἢ δύο ἀδελφούς τόν ἡσυχαστικό βίο ἔχοντες ὁ ἕνας τόν ἄλλον ὡς σύμβουλο πρὸς εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ. Ὅσοι δέ μετὰ τήν ὑποταγή, μέ ἄδεια τοῦ πνευματικοῦ τους, ἐτάχθησαν νά καθοδηγοῦν ἄλλους ἀδελφούς, ζοῦσαν ὡς νά ἦταν ὑποτακτικοί φυλάσσοντες τίς παραδόσεις τῶν πατέρων τους. Διά τοῦτο εὐωδοῦτο ὅ,τι ἐπιχειροῦσαν, ἐν ἀντιθέσει μέ ὅλους ἐκείνους, εἴτε ὑποτακτικούς, εἴτε ὑπευθύνους, πού δέν προκόπτουν, διότι δέν παραμερίζουν τά θελήματά τους⁶.

Οἱ πατέρες, ἀντί τοῦ μαρτυρίου τοῦ αἵματος, ὑπέστησαν τό μαρτύριο τῆς συνειδήσεως⁷. Μέ τά ἀσκητικά τους παλαίσματα, ἐτήρησαν τίς ἐντολές καί ἔλαβαν Πνεῦμα Ἅγιον, τό Ὁποῖον τούς ἐχάρισε τήν εἰρήνη, τήν ἀπάθεια καί τούς ἀνύψωσε σέ πνευματικές θεωρίες· ἐξ Αὐτοῦ ἔλαβαν τήν σοφία καί θεογνωσία καί ὅχι ἐξ ἀκοῆς⁸.

Ἀγάπησαν τόν Θεό καί ἦσαν πρόθυμοι νά ὑποστοῦν ὅ,τιδήποτε, γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ θελήματός Του, ἐπειδή εἶχαν γνώση Θεοῦ, πού συνιστᾶ μέθεξη ζωῆς αἰωνίου. Ἐγνώρισαν τήν ὁδό πρὸς Αὐτόν καί ἐκεῖνος πού γνωρίζει ἀκριβῶς μία ὁδό ἢ μία τέχνη, τήν ἀκολουθεῖ μέ εὐκολία καί προθυμία καί ὑποδεικνύει καί σέ ἄλλους τήν διαδρομή ἢ τά μυστικά καί τούς τρόπους τῆς τέχνης⁹. Εὐλόγως λοιπόν οἱ Πατέρες εἶναι οἱ αὐθεντικοί ὁδηγοί πρὸς Θεόν καί τῆς αὐθεντικῆς

6. Αὐτόθι, σ. 80.

7. Αὐτόθι, σ. 142-243.

8. Αὐτόθι, σ. 243.

9. Αὐτόθι.

ποιμαντικῆς οἱ κάτοχοι –τῆς «τέχνης τεχνῶν», «ἐπιστήμης ἐπιστημῶν» καί ἰατρικῆς ψυχῶν¹⁰– καί αὐτήν διδάσκουν μέ πράξι καί θεωρία.

10. Οὕτως ὀρίζει τήν Ποιμαντική ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Βλ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 94.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ
ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΕΩΣ

Ἀρχές, πού διέπουν τήν πνευματική καθοδήγηση κατά τήν φιλοκαλική πράξη καί θεωρία εἶναι: α) τό θεῖο θέλημα καί οἱ εὐαγγελικές ἀλήθειες, β) τό αὐτεξούσιο, γ) ἡ θεανθρώπινη συνεργία, δ) ἡ προσευχή, ε) ἡ παράκληση καί στ) ἡ ἐξατομίκευση.

α) Θεῖο θέλημα – Εὐαγγέλιο

Πρώτη ἀρχή τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως καί τῆς καθόλου ποιμαντικῆς διακονίας εἶναι τό θεῖο θέλημα. Τοῦτο ὀφείλει νά βιώνη, νά ἐκφράζη καί νά ὑπηρετῇ ὁ πνευματικός ὁδηγός, διότι μόνο τό θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωή αἰωνία καί ἐξαιρετικῶς ἀγαθή, καί ἄς φαίνεται σέ μερικούς κοπιαστική ἢ ἐργασία αὐτῆς τῆς ζωῆς¹.

Τό καλό δέν εἶναι καλό, ἂν δέν ἀποσκοπῇ στήν πραγμάτωση τοῦ θείου θελήματος. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἀπό τήν ἁγία Γραφή, ὅπου ὁ Θεός ἀγανακτεῖ μέ ἀνθρώπους, πού οἱ πράξεις τους φαίνονται εἰς ὅλους

1. Ἔνθ' ἄνωτ., σ. 187.

καλές, ἐνῶ ἄλλοτε ἀποδέχεται ἐνέργειες, πού φαίνονται κακές².

Ἡ διάγνωση καί ἔκφραση τοῦ θείου θελήματος εἶναι τό οὐσιωδέστερο χαρακτηριστικό τῆς διακρίσεως καί προϋποθέτει τήν ταπεινοφροσύνη. Ὅπου ἐπικρατεῖ τό δικό μας θέλημα καί ὄχι τό θεϊκό, ἐκεῖ ὑπάρχει ὑπερηφάνεια καί τότε, κατά τόν ἱερό συγγραφέα, ὁ Θεός δέν εὐαρεστεῖται, οὔτε φανερώνει τό θέλημά Του, γιά νά μή καταδικασθῇ κανεῖς περισσότερο, ἐπειδῆ γνωρίζει καί δέν πράττει³.

Τό θεῖο θέλημα ἐκφράζεται κυρίως στίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι καταγεγραμμένες στό ἱερό Εὐαγγέλιο, οἱ ὁποῖες ἔχουν καθολικό καί διαχρονικό χαρακτήρα. Στό Εὐαγγέλιο εἶναι κρυμμένος ὁ Χριστός καί γίνεται Οἰκειός στόν ἄνθρωπο, πού θά τηρήσῃ τίς ἐντολές Του καί θά μιμηθῇ τήν ἐπί γῆς διαγωγή Του⁴.

Ἡ πνευματική καθοδήγηση πρέπει νά διέπεται ἀπό πιστότητα στίς εὐαγγελικές ἀλήθειες καί στήν ἐρμηνευτική παράδοση τῶν Πατέρων, διότι αὐτοί, ὡς κεκαθαρμένοι, διέβλεψαν πέραν ἀπό τίς λέξεις τῆς Γραφῆς τά κρυμμένα μυστήρια τοῦ Θεοῦ καί τούς λόγους τῶν ὄντων, δηλαδή τόν θεϊκό σκοπό τους⁵.

β) Αὐτεξούσιο

Τό αὐτεξούσιον, ὡς δυνατότης ἐπιλογῆς καί ἐπιτε-

2. Βλ. Γ' Βασ. 21, 36. Ἰω. 13, 8. Αὐτόθι, σ. 181.

3. Αὐτόθι, σ. 211-212.

4. Αὐτόθι, σ. 113. Κατά Μάρκον τόν Ἐρημίτην «Κύριος εἰς τάς ἰδίας ἐγκέκρυπται ἐντολάς καί τοῖς ζητοῦσιν αὐτόν κατ' ἀναλογίαν εὐρίσκεται (Μάρκου Ἐρημίτου, Περί νόμου πνευματικοῦ, ΡΣΑ, Migne PG65, 928).

5. Αὐτόθι, σ. 238.

λέσεως τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ κακοῦ εἶναι ἐν ἀπό τὰ ιδιώματα τοῦ «κατ' εἰκόνα». Αἴτιος τῆς δημιουργίας καί τῶν καλῶν χορηγός εἶναι ὁ τῶν ὅλων Ποιητής. Αἰτία τῆς πτώσεως καί παρεκτροπῆς εἶναι ἡ προαίρεση τοῦ αὐτεξουσίου⁶.

Τό αὐτεξούσιο εἶναι σεβαστό καί ἀπαραβίαστο καί ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ δέ ἐπίσημος ἀναγνώρισή του ὑπό τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἔγινε μέ τούς λόγους Αὐτοῦ: «*Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν καί ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ καί ἀκολουθῆτω μοι*». Βεβαίως στό ἔργο τῆς σωτηρίας πρωτεύει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἀλλά σώζει τούς βουλομένους νά σωθοῦν μή παραβιάζουσα τό αὐτεξούσιον. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τήν τιμή, νά συνεργασθῆ μετά τοῦ Σωτῆρος γιά τήν σωτηρία του.

Ὡς ἐκ τούτου καί ἡ πνευματική καθοδήγηση τῶν μιμητῶν τοῦ Ἀρχιποίμενος, Ἀποστόλων καί Πατέρων, διέπεται ἀπό τόν σεβασμό καί τό ἀπαραβίαστο τοῦ αὐτεξουσίου. Ἡ συμβουλή πρέπει νά δίδεται μέ μεγάλη ταπείνωση, ὄχι στούς πάντες, ἀλλ' εἰς ἐκείνους, πού ἐρωτοῦν ἐκουσίως, ἀβιάστως καί μέ ταπεινή διάθεση μαθητείας, γράφει ὁ ἱερός συγγραφεύς, γιά νά ἐντυπώνεται ὁ συμβουλευτικός λόγος στήν ψυχή τοῦ συμβουλευομένου καί νά θερμαίνεται ἡ πίστη του, καθώς θά βλέπη στό πρόσωπο τοῦ ἀγαθοῦ συμβούλου τόν θαυμαστό σύμβουλο, Θεόν ἰσχυρό, ἐξουσιαστή, ἄρχοντα τῆς εἰρήνης, κατά τόν Ἡσαΐα⁷, δηλαδή τόν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ Ὅποιος, ἄν καί ἔλαβε ἀπό τόν Πατέρα ὅλη τήν ἐξουσία νά κρίνη τούς ἀνθρώπους, δέν παραβιάζει τό αὐτεξούσιον οὐδενός, οὔτε ἐξαναγκάζει κανένα νά

6. Αὐτόθι, σ. 208.

7. Ἡσ. 9,6. Αὐτόθι, σ. 160.

τόν ἀκολουθήση ὑποδεικνύων τήν ὁδὸ τῆς σωτηρίας μέ τήν ἀγία Του ταπείνωσῃ⁸.

Δέν παρῆχαν συμβουλή καί ὠφέλιμο λόγο αὐταρχικῶς καί χωρίς νά ἐρωτηθοῦν, διότι τό ἐθεώρουν ἀργολογία καί γιά νά μήν παραβιάζεται τό αὐτεξούσιο τοῦ συμβουλευομένου· «ἵνα μή ὡς κατά ἀνάγκην τό ἀγαθόν σου ἦ, ἀλλά κατά ἐκούσιον» κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο⁹. Συνιστοῦν δέ στόν πνευματικόν ὁδηγό, νά βεβαιώνεται γιά τήν ψυχική διάθεση τοῦ συμβουλευομένου καί νά διαπιστώνη, ἂν ὑπάρχη πνεῦμα ὑπακοῆς καί ὑποταγῆς καί ὄχι ἀντιλογίας, τό ὅποιο ἀντίκειται στήν ἐκκλησιαστική παράδοσῃ¹⁰, ἂν ἡ παράκληση πρός διδασχὴ εἶναι αὐθόρμητος, μέ θερμή πίστη, ἂν ἡ ἐκζήτηση συμβουλῆς γίνεται χωρίς παρακίνηση ἀπό τόν διδάσκαλο καί ἡ ἐρώτηση χωρίς ἐξαναγκασμό, πού ὁδηγεῖ στήν ὑποκρισία. Ἄνευ τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων, πιθανόν νά πέσουν ἀμφοτέροι σέ ψεῦδος, πονηρία καί πολυλογία¹¹.

γ) Θεανθρώπινη συνεργία

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι θεανθρώπινος ὀργανισμός. Τά λειτουργήματά της πρός σωτηρία καί ἀγιασμό τοῦ ἀνθρώπου συν-τελοῦνται, θεανθρωπίνως. Βασική ἀρχή τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως καί τῆς καθόλου ποιμαντικῆς διακονίας εἶναι ἡ θεανθρώπινη συνεργία.

Οὐδεμία ὠφέλεια προέρχεται ἀπό τήν ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου χωρίς τήν οὐράνια βοήθεια. Οὔτε πάλι ἡ οὐράνια βοήθεια ἔρχεται εἰς ἐκεῖνον, πού δέν ἔχει προ-

8. Αὐτόθι, σ. 160-161.

9. Φιλήμ. 14. Αὐτόθι, σ. 163.

10. Α' Κορ. 11, 16. Αὐτόθι, σ. 175.

11. Αὐτόθι, σ. 162.

αίρεση. Ἔχομε ἀνάγκη καί ἀπό τά δύο· καί ἀπό τήν θεία βοήθεια καί ἀπό τήν ἀνθρώπινη ἐργασία¹².

Ὁ ἐν Τριάδι Θεός ἐργάζεται γιά τήν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ὡς διεβεβαίωσεν ὁ Κύριος¹³. Στόν ἄνθρωπο ἐναπόκειται νά γίνη συνεργός Θεοῦ γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ θείου σκοποῦ. Ἐκεῖνος εἶναι ὁ Ἴατρός τοῦ ἀσθενοῦς, μεταπτωτικοῦ ἀνθρώπου καί ἡ πηγὴ τῶν ἰάσεων¹⁴.

Στόν ἀσθενῆ ἐναπόκειται νά μείνη κοντά στόν Ἴατρό, χωρίς ποτέ νά ἀπελπισθῆ. Τοῦτο συνιστᾶ καί ὁ ἱερός συγγραφεύς: Μόνο τόν Γιατρό μὴν ἀφήσης, γιατί τότε θά καταδικασθῆς χειρότερα ἀπό τόν αὐτόχειρα λόγω τῆς ἀπογνώσεως¹⁵ καί θά ὑποστῆς κακῶς τόν διπλό θάνατο, ἐπειδὴ δέν γνωρίζεις τόν κρυφὸ σκοπὸ τοῦ Θεοῦ¹⁶. Μείνε κοντά Του καί αὐτός θά δείξῃ ἔλεος¹⁷...

δ) Προσευχὴ

Κατὰ τὸ πρότυπο καί τήν διδαχὴ τοῦ Ἀρχιποίμενος Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ Πατέρες προσήχοντο ἀδιαλείπτως κατὰ τήν ἀσκηση τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τους καί διὰ τῆς ἐπικλήσεως καί δυνάμεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔφεραν καρπὸν πολὺ καί ἀνεδείχθησαν

12. Αὐτόθι, σ. 147.

13. Ἰω. 5, 17. Αὐτόθι, σ. 119.

14. Αὐτόθι, σ. 114. Ὅλο τὸ ἔργο τῆς σωτηριώδους θείας Οἰκονομίας εἶναι θεραπευτικό· εἶναι «τῆς ἀσθενείας ἰατρεία τῆς ἡμετέρας» κατὰ τὸν Γρηγόριο Θεολόγο. Οἱ δὲ πνευματικοὶ ποιμένες καί ὁδηγοὶ εἶναι αὐτῆς «τῆς θεραπείας ὑπηρεταὶ καὶ συνεργοί» κατὰ τὸν ἴδιο πατέρα (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 106).

15. Αὐτόθι, σ. 203.

16. Αὐτόθι, σ. 150.

17. Αὐτόθι, σ. 203.

πρότυπα ποιμένων και πνευματικῶν ὁδηγῶν.

Ὁ ἱερός συγγραφεὺς ἐξαίρει, ὡς παράδειγμα πρὸς τοῦτο, τὸν Ἀπόστολο Παῦλον, ὁ ὁποῖος συνεδύαζε τὴν εὐχὴν μετὰ τὴν νουθεσίαν¹⁸ καὶ κατέλιπε στοὺς χριστιανούς τὴν παραίνεση: «Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε»¹⁹.

Ἡ προσευχὴ πηγάζει καὶ ἀπὸ τὴν αὐτογνωσίαν ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας καὶ ἀνεπαρκείας πρὸς ἄσκησιν αὐτοῦ τοῦ λειτουργήματος καὶ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς θείας δυνάμεως. Ἐκεῖνος πού ἐγνώρισε τὴν ἀσθένειάν του ἀπὸ τοὺς πολλοὺς πειρασμοὺς τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν παθῶν, αὐτὸς ἐγνώρισε καὶ τὴν ἄπειρο δύναμη τοῦ Θεοῦ, πῶς λυτρώνει τοὺς ταπεινοὺς, πού φωνάζουν πρὸς Αὐτόν μετὰ προσευχὴν γεμάτη πόνου ἀπὸ τὴν καρδιά τους, καὶ πλέον τοῦ γίνεται ἡ προσευχὴ σάν ἀπόλαυση, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι χωρὶς τὸν Θεὸν δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτε²⁰.

Δὲν ὑπάρχει ἄλλος συνεργὸς σὲ κάθε καλὸ ἔργο σάν τὴν καθαρὰ προσευχὴν²¹. Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ διαπνέη τὸν πνευματικὸ ὁδηγὸ καὶ τὸν καθοδηγούμενο. Διὰ τῆς προσευχῆς ἐπιδιώκεται συνειδητῶς καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ θεανθρώπινη συνεργία πρὸς καρποφορία τοῦ ποιμαντικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ ἔργου καὶ ἡ ἄρπαγὴ τοῦ νοῦ πρὸς Θεολογίαν²².

ε) Παράκληση

«Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμβουλή μετὰ ταπεινώσῃ»²³. Ἐκφραση τῆς ἀγάπης καὶ ταπεινώσεως

18. Αὐτόθι, σ. 158.

19. Θεσ. 5, 17. Αὐτόθι, σ. 152.

20. Ἰω. 15, 5. Αὐτόθι, σ. 78.

21. Αὐτόθι, σ. 143.

22. Αὐτόθι, σ. 240.

23. Αὐτόθι, σ. 161.

εἶναι ἡ παράκληση.

Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος διὰ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς του ἀπηύθυνε παράκληση στοὺς πρεσβυτέρους τοῦ Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας καὶ Βιθυνίας, νά μή διαποιμαίνουν αὐταρχικῶς, «ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων», ἀλλά νά καθίστανται πρότυπα τοῦ ποιμνίου²⁴.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πολλάκις ἀπηύθυνε παράκληση στοὺς παραλήπτες τῶν ἐπιστολῶν του²⁵. Ἐμεῖς ὁμῶς, ὅπως παρατηρεῖται, δέν καταδεχόμεθα νά παρακαλέσωμε ἐκείνους, πού ζητοῦν ἀπό ἐμᾶς συμβουλή, ὥστε, ὅταν ἴδουν, ὅτι ταπεινούμεθα καί τοὺς τιμῶμε, νά ὑπακούσουν μέ χαρά, καί, ὅταν πληροφορηθοῦν, ὅτι μέ ἀγάπη καί ταπείνωση ἐκφέρομε τόν λόγο τῆς Γραφῆς, νά σπεύσουν νά ἀποδεχθοῦν τά δύσκολα, πού θά τοὺς φανοῦν εὐκόλα λόγῳ τῆς ἀγάπης²⁶.

στ) Ἐξατομίκευση

Ἡ ἀρχή τῆς ἐξατομικεύσεως, ἡ θεωρηθεῖσα ὡς οὐσιωδεδεστάτη καί ὑπό τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, διέπει τήν πνευματική καθοδηγητική διακονία τῶν Πατέρων, ὡς συνέπεια τῆς ὀρθοδόξου Ἀνθρωπολογίας τῆς ἐκτιμώσης τήν μοναδικότητα τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τοῦ διακρινομένου πάντων τῶν ἄλλων καί πρὸς οὐδένα ἐξ αὐτῶν ταυτιζομένου.

Ποιμαντική ἀπολύτως ἐξατομικευμένη ἀσκεῖ μόνον ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰησοῦς Χριστός, διότι εἶναι ὁ Μόνος, πού δύναται νά εἶπῃ ἐν ἀπολύτῳ ἐννοία: «Ἐγὼ εἶμι ὁ

24. Α' Πέτρ. 5, 3. Αὐτόθι, σ. 163.

25. Α' Θεσ. 4, 10. Αὐτόθι, σ. 161.

26. Αὐτόθι, σ. 162.

ποιμήν ὁ καλός, καί γινώσκω τά ἐμά καί γινώσκομαι ὑπό τῶν ἐμῶν»²⁷.

Τήν ἀρχή τῆς ἐξατομικεύσεως ἐφήρμοζαν καί οἱ μιμητές Αὐτοῦ, Ἀπόστολοι²⁸ καί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ συμβουλευόμενος δέν πρέπει νά ἀντιμετωπίζεται μέ συμβουλές γενικοῦ χαρακτήρος. Χωρίς νά λαμβάνεται ὑπ' ὄψη ἡ κατάσταση τοῦ συμβουλευομένου· ἡ ἰδιαιτερότης αὐτοῦ, ἡ ψυχοσύνθεσή του, οἱ φυσικές καταβολές καί ὁ παράγων τῆς κληρονομικότητος, ἡ ἡλικία, τά φυσικά καί ἐπίκτητα προσόντα του, τά τάλαντα, οἱ ἀρετές, οἱ ἀδυναμίες καί ἐφέσεις του, τό πνευματικό καί μορφωτικό ἐπίπεδό του, τό ἀξίωμα, πού τυχόν κατέχει, οἱ συνθῆκες, ὑπό τίς ὁποῖες διαβιώνει, τά κίνητρα τῶν λόγων καί τῶν ἔργων του²⁹.

Κατά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν οἱ Πατέρες ἐλάμβανον ὑπ' ὄψη τούς παράγοντες ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσδίδουν εἰς τήν αὐτήν ἀντικειμενικῶς ἀσθένεια τήν προσωπική σφραγίδα τοῦ ἀσθενοῦς, διά τῆς ὁποίας ἐπέρχεται πλήρης διαφοροποίηση ἀπαιτοῦσα ἀνάλογον θεραπεία³⁰. Δέν ἀρμόζει

27. Ἰω. 10, 14.

28. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει πρὸς τούς Πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου: «διό γρηγορεῖτε μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καί ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετά δακρύων νοσηθετῶν ἓνα ἕκαστον» (Πρ. 20, 31). Ὁμοίως γράφει πρὸς τούς Θεσσαλονικεῖς: «καθάπερ οἶδατε, ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν ὡς πατήρ τέκνα ἑαυτοῦ παρακλοῦντες ὑμᾶς καί παραμυθούμενοι» (2, 11-12).

29. Αὐτόθι, σ. 162. Βλ. Γεωργίου Ἄν. Καφάνη, Ἡ Ποιμαντική μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπέρ τῶν φυλακισμένων, Ἀθήναι 1969, σ. 129.

30. Αὐτόθι. «Κᾶν γάρ τό αὐτό ἀμάρτημα εἶναι δοκῆ τό τε ἀδιαφόρου καί τό τοῦ εὐλαβοῦς, ἀλλά πολλή ἡ μεταξὺ αὐ-

εις ὅλους τό ἴδιο φάρμακο, ἀκόμη καί ἂν πρόκειται γιά τήν ἴδια ἀσθένεια. Μερικές φορές τό φάρμακο τοῦ ἑνός εἶναι δηλητήριο γιά τόν ἄλλο. Μερικές δέ φορές τό ἴδιο παρασκευάσμα, στόν ἴδιο ἄνθρωπο, ἂν προσφέρεται στόν καιρό του, εἶναι φάρμακο, καί, ἂν ὄχι, εἶναι δηλητήριο, γράφει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης στόν «Περί διακρίσεως» Λόγο του³¹.

Οἱ Πατέρες παρεῖχον ἐξατομικευμένη καί ἀποτελεσματική θεραπευτική ἀγωγή μέ τήν ἐπικουρία τῆς ἁγιοπνευματικῆς διακρίσεως· χάρισμα, τό ὁποῖον ἐθεωροῦσαν «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» γιά τήν ἀσκησιήν τοῦ λειτουργήματος τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως.

τῶν διαφορᾶ», λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, πα', Migne PG31, 1140 A), τοῦ ὁποῖου ἡ Χριστοκεντρική Ποιμαντική καί ἡ θεραπευτική ἀγωγή τῶν ψυχῶν, ὡς διαγράφεται στά «Ἀσκητικά» του, διέπεται ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἐξατομικεύσεως, «ὅτι οὐκ ἔστιν ἓν μέτρον τοῖς πᾶσι», (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν σγ', Migne PG 31, 1217 A). Βλ. Κωνστ. Δωρ. Μουρατίδου, Χριστοκεντρική Ποιμαντική ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου, Ἀθήναι 1969², σ. 69.

31. Ἰωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, ΚΣΤ, 20, Εἰσαγωγή, μτφρ. σχολία Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Παρακλήτου, Ὠρωπός Ἀττικῆς 1984², σ. 289. Αὐτόθι. Βλ. Βαρβάρας Χ. Γιανναχοπούλου, Συμβουλευτική Ποιμαντική, Ἀθήνα 2005, σ. 70.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
ΟΔΟΣ ΘΕΟΓΝΩΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΕΩΣΕΩΣ

Οἱ Πατέρες ἐκλήθησαν νά ἀσκήσουν τό λεπτό λει-
τούργημα τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως καί
ἀνεδείχθησαν ποιμαντορικά πρότυπα καί διαχρονικοί
πνευματικοί ὁδηγοί πρὸς τὴν θεογνωσία καί θέωση
–πού συνιστᾷ τὸν σκοπὸ τῆς πνευματικῆς καθοδηγή-
σεως καί τῆς καθόλου ποιμαντικῆς διακονίας– διότι
ἔφθασαν οἱ ἴδιοι εἰς αὐτὴν διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς πράξεως
καί θεωρίας-τηρήσεως τῶν ἐντολῶν καί πνευματικῆς
γνώσεως. Ἐγνώρισαν τὴν ὁδὸ καί τὴν ὑποδεικνύουν.
Ὁ ἱερός συγγραφεὺς στίς πνευματικὲς ἀναζητήσεις
του τὴν ἀνευρίσκει καί τὴν διαβαίνει. Εἰς δὲ τὰ πονή-
ματά του τὴν σκιαγραφεῖ καί τὴν διερμηνεύει.

Ἡ ὁδὸς τῶν Πατέρων ἀρχίζει ἀπὸ τὴν μαθητεία καί
τὴν ἀσκήση τῶν κάτωθι «σωματικῶν» πράξεων, τῆς
ἡσυχίας, νηστείας, ἀγρυπνίας, ψαλμωδίας, καθαρᾶς
προσευχῆς καί μελέτης, μέ τὴν ἐπικουρία τῶν ὁποίων
τηροῦν τίς ἐντολές τῶν μακαρισμῶν. Ἀπὸ τῆς πράξε-
ως ἀνέρχονται στὴν θεωρία, στὴν κοινωνία τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος, στὴν θεογνωσία καί στό ἄπειρον ὕψος τῆς
τελείας ἀγάπης καί θεϊκῆς υἰοθεσίας.

Α. Σωματικές πράξεις

α) Μαθητεία

Οἱ Πατέρες διετελέσαν πρῶτον μαθητές καί ὑποτακτικοί ἀποκόπτοντες τά θελήματά τους μέσα σέ βαθεία ἐσωτερική ἡσυχία. Ἔτσι κάποιοι ἀπό αὐτούς ἐξελέγησαν ἀπό τούς διδασκάλους τους πνευματικοί ὀδηγοί καί διδάσκαλοι ἢ ἀρχιερεῖς καί ἡγούμενοι, ἀφοῦ ἔλαβαν τήν σφραγιδα τοῦ Πνεύματος, ὅπως ὁ Μελχισεδέκ¹, ὁ Ἁαρὼν καί οἱ Ἀπόστολοι, διότι, ἄν ἡ ἀνάληψη κοσμικῶν ἀξιωμάτων, χωρίς βασιλική προσταγή, καταδικάζεται, πόσο μᾶλλον ἡ ἀνάληψη θεϊκῶν ἀξιωμάτων, χωρίς θεϊκή προσταγή².

Ἡ ἐρώτηση τῶν ἐμπείρων καί ἡ μαθητεία εἶναι ἀναγκαῖα γιά κάθε λόγο καί ζήτημα, γιά νά μὴν ἐννοῆ κανεῖς καί πράττει ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἀπό ἀπειρία, αὐταρέσκεια, πλάνη καί οἴηση νομίζων, ὅτι γνωρίζει, ἐνῶ δέν γνωρίζει τίποτε ἀκόμη, καθὼς πρέπει νά γνωρίζῃ³.

Μέ βεβαία πίστη καί ἐρώτηση τῶν ἐμπείρων, κατά τόν ἱερό συγγραφέα, πρέπει νά δεχώμεθα καί τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας καί τίς ἐρμηνεῖς τῶν διδασκάλων, τόσο γιά τίς θεῖες Γραφές, ὅσο καί γιά τά αἰσθητά καί νοητά κτίσματα, γιά νά μὴν ἀκολουθοῦμε τήν ἰδική μας τάχα σοφία μέ συνέπεια τήν πτώση μας.

β) Ἡσυχία

Ἡ ἡσυχία, ὡς ἐσωτερική κατάσταση, ὀρίζεται ὡς «ἀπόθεσις νοημάτων»⁴, ὡς ἀμεριμνησία καί ἀποφυγή

1. Αὐτόθι, σ. 171. Βλ. Βαρβάρας Χ. Γιαννακοπούλου, Ἡ Θυσία τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως καί Ἀρχιποίμενος ὡς προϋπόθεση καί σκοπός τῆς Ποιμαντικῆς, Ἀθήνα 2003, σ. 10-11.

2. Αὐτόθι.

3. Α' Κορ. 8, 2. Αὐτόθι, σ. 92.

4. Κλίμαξ, Λόγος ΚΖ, Β', 17, σ. 347. Βλ. Ἐπισκόπου Διοκλείας

προσκολλήσεως στά γήινα, διότι φιλαργυρία δέν εἶναι μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ χρήματος ἀλλά καί ἡ προσκόλλη-ση σέ οἰονδήποτε γήινο πράγμα ἢ νόημα, διότι, ὅπου ὁ θησαυρός, ἐκεῖ καί ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος⁵. Ὡς ἐξωτερική κατάσταση νοεῖται ἡ ἀποφυ-γή πραγμάτων καί ἀνθρώπων καί ἡ κατά Θεόν σχολή.

Μέ τήν ἀποκοπή τῶν θελημάτων, τήν μαθητεία καί ἡσυχία προήχθησαν στήν αὐτογνωσία, πού εἶναι ἀπα-ραιτήτη προϋπόθεση τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τῆς ποι-μαντορίας καί πνευματικῆς καθοδηγήσεως.

Ἡ αὐτογνωσία καί οἱ ψυχικές ἀρετές κατορθώνο-νται εὐχερέστερον μέσω τῶν σωματικῶν πράξεων στήν ἡσυχία, διότι δέν μπορεῖ κανεῖς νά βλέπη τά ἦθη του καί νά τά διορθώνη, ἐκτός ἂν σχολάζη καί μεριμνᾷ γι' αὐτά⁶.

Στήν ἡσυχία ἐγνώρισαν μέ πολλή γνώση τήν ἄγνοια καί ἀδυναμία τους ἀλλά καί τήν σοφία, τήν δύναμη καί πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἔχων ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας του καί τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ φοβεῖται καί ἐλπίζει, ὥστε μήτε ἀπό ἄγνοια, νά ἐμπιστευθῇ τόν ἑαυτό του καί νά πέση, μήτε νά λησμονήσῃ τήν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καί νά ἀπελπισθῇ, ἂν τοῦ συμβῆ κάτι ἀνθρώπινο⁷.

Στήν ἡσυχία ἀρχίζει ἡ ψυχή νά ἀποκαθαίρεται. Χω-ρίς αὐτήν δέν μποροῦμε νά καθαρθοῦμε ἀπό τά πάθη.

Στήν ἡσυχία ἀφυπνίζεται ἡ πνευματική αἴσθησις· τό αὐτί τοῦ ἡσυχαστοῦ ἀκούει ἐξάίσια (Ἰώβ, 4, 12). Χω-ρίς ἡσυχία εἶναι ἀδύνατον νά φθάσῃ κανεῖς στήν πνευ-

Καλλίστου ware, Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία, ἐκδ. «Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2000², σ. 22.

5. Μτθ. 6, 21. Αὐτόθι, σ. 97.

6. Αὐτόθι, σ. 108.

7. Αὐτόθι, σ. 169-170.

ματική γνώση, τήν διάκριση καί θεογνωσία. Ἡ ἡσυχία γεννᾷ τήν γνώση τοῦ Θεοῦ κατά τό φαλμικό «σχολάσατε καί γνώτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός»⁸.

Καί εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ παραμείνη ἐπί τῆς γῆς, ὥστε οἱ ἄνθρωποι νά μή πλανῶνται «ὡς πρόβατα μή ἔχοντα ποιμένα»⁹. Ἄν ληφθῆ μάλιστα ὑπ' ὄψη πόσο ἀναγκαία εἶναι εἰς ἐποχές πνευματικοῦ λιμοῦ, τότε μπορεῖ, νά ἐννοηθῆ ὁ δυσκόλως ἐννοούμενος καί οὐχί ἄνευ πόνου ἀντιλαμβανόμενος λόγος τοῦ Ὁσίου Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: «Μή συγκρίνης τούς ποιοῦντας τά σημεῖα, καί τέρατα, καί δυνάμεις ἐν τῷ κόσμῳ τοῖς ἡσυχάζουσιν ἐν γνώσει»¹⁰.

γ) Νηστεία

Ὡς νηστεία, κατά τόν ἱερό συγγραφέα, ἐννοεῖται ἡ ὀρθή καί μετρομένη λήψη τροφῆς ἅπαξ τῆς ἡμέρας, χωρίς νά ἀποφεύγεται κανένα εἶδος, ἐφ' ὅσον τά πάντα ἐδημιουργήθησαν λίαν καλῶς, πρὸς ἀποφυγή τῆς γαστριμαργίας, τῆς πορνείας καί τῶν αἰσχροτάτων παθῶν καί πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἀγάπης, γιά νά τρώγουν ἄλλοι ἐκεῖνα, πού θά ἔτρωγε ὁ ἀσκητής¹¹. Τοῦτο συνιστᾷ μερική ἐγκράτεια. Ὑπάρχει ὅμως καί ἡ γενική ἐγκράτεια, πού εἶναι ἀποχή ἀπ' ὅλα τά πάθη καί γεννᾶται ἀπό τίς ψυχικές ἀρετές. Αὐτή συγκρατεῖ κάθε λογισμό καί κάθε κίνηση τῶν μελῶν, πού δέν γίνεται κατά τό θέλημα τοῦ Θεοῦ¹².

Στήν ἄσκησιν οἱ Πατέρες ἐβάδισαν στή μέση, βασι-

8. Ψαλμ. 45, 11. Αὐτόθι, σ. 94-97.

9. Μάρ. 6, 34.

10. Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, Λόγος ΚΓ', ἐνθ' ἄνωτ., σ. 93. Αὐτόθι, σ. 169. Βλ. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου Σαχάρωφ, Περὶ προσευχῆς, σ. 233.

11. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 220.

12. Αὐτόθι, σ. 190.

λικήν ὁδὸν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὑπερβολῶν καὶ ἐλλείψεων, διότι, ὅπως τὸ πλῆθος τῶν φαγητῶν, τῶν συνομιλιῶν καὶ τῶν περισπασμῶν σκοτίζει τὸν νοῦ καὶ τὸν καθιστᾷ τυφλόν, οὕτω καὶ ἡ μακρὰ νηστεία καὶ ἀγρυπνία θολώνει τὴν διάνοια¹³.

δ) Ἀγρυπνία

Ὡς ἐκ τούτου μέτρο συνιστᾶται καὶ στήν ἀγρυπνία· κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς νυκτός, γιὰ νὰ ἀφιερώνεται στήν ψαλμωδία, στήν προσευχὴ καὶ κατάνυξη¹⁴.

ε) Ψαλμωδία

Ἡ ψαλμωδία καλῶς καὶ θεαρέστως ἔγινε ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, γιὰ νὰ ὑμνῆται μὲ μέλος ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐκείνους, πού δέν ἔχουν πνευματικὴ γνώση, ἐπειδὴ δέν θέλουν, κατὰ τὸν ἱερόν συγγραφέα. Ἡ μελωδία ἔλκει τὴν διάνοια τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐκεῖνο πού ἐπιδιώκει, εἴτε στό πένθος, εἴτε στόν πόθο, εἴτε στήν λύπη ἢ στήν χαρά¹⁵. Ἐκεῖνοι δέ, πού ἐννοοῦν τά ψαλλόμενα, ἔρχονται εἰς κατάνυξη καὶ δι' αὐτῆς, ὡς διὰ κλίμακος, ἀναβαίνουν στό ἐπίπεδο τῶν καλῶν ἐννοιῶν καὶ προσκυνοῦν τὸν Πατέρα ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Εἶναι φάρμακο τῆς ἀσθενείας τοῦ νοῦ καὶ ἐπαινεῖται ἀπὸ τοὺς Πατέρες, οἱ ὁποῖοι δέν ἀντιφάσκουν, ὅταν ἐπαινοῦν καὶ ἐκείνους, πού τὴν ἔχουν ξεπεράσει καὶ ἔχουν ἀνέλθει σ' ἓνα ὑψηλότερο ἐπίπεδο καθαράς, πνευματικῆς προσευχῆς, διότι ὅλα εἶναι καλά, ὅταν γίνονται ὀρθῶς καὶ μὲ διάκριση στόν καιρὸν τους¹⁶.

στ) Καθαρά προσευχὴ

Κατὰ τὴν πατερικὴν διδασκαλίαν, καθαρὰ πνευματι-

13. Αὐτόθι, σ. 81.

14. Αὐτόθι.

15. Αὐτόθι, σ. 170.

16. Αὐτόθι, σ. 108. Βλ. Σοφ. Σειρ. 39, 34.

κή προσευχή γίνεται από τόν νοῦ τόν ἀπηλλαγμένο ἀπό κάθε ἔννοια, πού μένει στά λόγια τῆς προσευχῆς καί προσπίπτει στόν Θεόν ὀλοφύχως μέ συντριβή καί ζητεῖ, νά γίνη τό θέλημά Του σέ ὅλα του τά ἔργα καί νοήματα, χωρίς νά δέχεται καθόλου λογιισμό ἢ σχῆμα ἢ χρώμα ἢ φῶς ἢ φωτιά. Αὐτή ἡ προσευχή ἀρμόζει στόν πρακτικό¹⁷. Ὁ θεωρητικός διά τῆς καθαρᾶς προσευχῆς φθάνει στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ καί στήν Θεολογία, ὡς ἀναφέρεται κατωτέρω.

ζ) Μελέτη

Ἡ προσευχή βοηθεῖται ἀπό τήν μελέτη καί ἡ μελέτη ἀπό τήν καθαρά προσευχή. Ἄλλο πρόσωπο φανερώνει ἡ Γραφή στούς λοιπούς ἀνθρώπους, ἀκόμη καί ἄν ἀπατώμενοι ἀπό τήν οἴηση νομίζουν, ὅτι γνωρίζουν, καί ἄλλο σ' ἐκείνον, πού ἀφιερῶθη στή σχολή καί ἀδιάλειπτον προσευχή¹⁸.

Σκοπός τῶν θείων Γραφῶν εἶναι, νά ἐξαγγεῖλη, ὅσα συντελοῦν στή σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καί νά ἀποκαλύψῃ τά μυστήρια αὐτῆς καί τούς λόγους τῶν ὄντων στούς κεκαθαμένους ἀπό τά πάθη¹⁹.

Ἐπιστήμων εἶναι ἐκεῖνος, πού βλέπει ἀπαρασαλεύτους τίς φράσεις τῆς Γραφῆς, καί μέ τήν σοφία τοῦ Πνεύματος κατορθώνει, νά εὔρη τά κρυμμένα μυστήρια της. Τοιοῦτοι ἀνεδείχθησαν κυρίως οἱ τρεῖς μεγάλοι Πατέρες, Βασίλειος, Γρηγόριος καί Χρυσόστομος, κατά τόν ἱερό συγγραφέα. Διά τοῦτο μέ τήν μελέτη τῶν πατερικῶν κειμένων λαμβάνομε ἀπαντήσεις στίς ἀπορίες, πού ἀνακύπτουν ἀπό τήν μελέτη τῶν Γραφῶν, καί διδασκόμεθα τόν τρόπο ὑπερνικήσεως τῶν

17. Αὐτόθι, σ. 83.

18. Αὐτόθι, σ. 136.

19. Αὐτόθι, σ. 238.

παθῶν καί ἀποκτήσεως τῶν ἀρετῶν²⁰.

Οἱ ἀνωτέρω «σωματικές» πράξεις εἶναι ἐργαλεῖα τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν, στίς ὁποῖες οἱ Πατέρες ἔδιναν τήν προτεραιότητα, καί τίς μὲν «σωματικές» πράξεις πιθανόν νά ἐλάττωναν λόγω γήρατος ἢ ἀσθενείας –διότι ἡ σωματική ἀσθένεια τίς ἀνεπλήρωνε– τίς ψυχικές ὁμως ποτέ.

Οἱ «σωματικές πράξεις» γίνονται ἐργαλεῖα τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν, ὅταν τίς ἀσκῇ ὁ ἀγωνιζόμενος μέ ταπείνωση καί πνευματική γνώση. Ἄν ὁμως γίνουν αὐτοσκοπός, δέν ὠφελοῦν, διότι παραμένουν ἄκαρπες.

Β. Ψυχικές ἀρετές

Ἡ ἐναρμόνιση τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ ἠθικοῦ βίου του πρὸς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, πού ἐκφράζεται διά τῶν ἐντολῶν Του, καλεῖται ἀρετή.

Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν συνιστᾷ τήν ἠθική πράξη κατὰ τούς Πατέρες. Τίς ἐντολές ὀφείλομε ὅλοι νά τίς τηρῶμε καί αὐτό εἶναι ἐφικτό, ὅταν ὑπάρχη προαίρεση καί προθυμία, ἀλλά κατορθώνεται εὐκολώτερον διά τῶν «σωματικῶν» πράξεων, καί μάλιστα ἀπό τούς ἡσυχαστές, λόγω τῆς ἀπερισπάστου ζωῆς καί ἀμεριμνίας²¹. Ὁ Θεός ἔδωσε σέ ὅλους τήν δυνατότητα νά γίνουν παιδιά Του μέ τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν Του, πού μᾶλλον αὐτές φυλάττουν ἐμᾶς καί εἶναι χάρις Θεοῦ, διότι, χωρίς τήν θεία χάρι, οὔτε αὐτές δυνάμεθα νά τηρήσωμε καί οὔτε ἔχομε τίποτε ἄλλο νά τοῦ προσφέρωμε, παρά πίστη καί καλή προαίρεση²². Αὐτές φυλάσσουν ἢ ἀναζωπυρώνουν τήν χάρι τοῦ Ἁγίου

20. Αὐτόθι, σ. 70.

21. Αὐτόθι, σ. 170.

22. Αὐτόθι, σ. 81.

Πνεύματος, πού λαβάνεται κατά τό βάπτισμα.

Ὁ ἐργάτης τῶν θείων ἐντολῶν πιστεύει, ὄχι ἀπλῶς, ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός –αὐτό τό εἶδαν στήν πράξη καί οἱ δαίμονες καί ἔφριξαν– ἀλλ' ὅτι τά πάντα εἶναι δυνατά εἰς Αὐτόν καί κάθε θέλημα Του εἶναι ἀγαθό καί χωρίς Αὐτόν δέν συντελεῖται οὐδέν ἀγαθό. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός δέν θέλει, νά πράξη κάτι, πού δέν εἶναι σύμφωνο μέ τό θέλημά Του, ἀκόμη καί ἂν αὐτό τό κάτι λέγεται «ζωή», διότι γνωρίζει ὅτι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωή αἰωνία καί ἐξαιρετικῶς ἀγαθή, καί ἄς φαίνεται σέ μερικούς κοπιαστική αὐτή ἢ ἐργασία τῆς παρουσίας ζωῆς²³.

Οἱ ἐντολές τόν φέρουν σιγά-σιγά στήν μίμηση τοῦ Χριστοῦ, στήν μίμηση τῶν ἀρετῶν Του καί τῆς διαγωγῆς του στόν κόσμο. Ὁ ἐν Τριάδι Θεός δέν ἔχει ἀρχή καί τέλος καί οἱ ἀρετές Αὐτοῦ ἐπίσης δέν ἔχουν ἀρχή καί τέλος, διότι ποτέ δέν ἦταν χωρίς αὐτές. Οἱ ἄγγελοι καί οἱ ἐνάρετοι ἄνθρωποι ἔλαβαν ἀπό Αὐτόν κατά Χάρι καί τήν ὑπαρξη καί τίς ἀρετές, μέ τίς ὁποῖες μιμούμενοι τόν Θεό ἔγιναν δίκαιοι, ἀγαθοί καί σοφοί μέ τήν ἐπικουρία τοῦ Παντοκράτορος, διότι εἶναι κτίσματα σύνθετα καί δεκτικά μεταβολῆς²⁴.

Ὁ ἀρχάριος καλόν εἶναι, νά ἀρχίζη ἀπό τήν ὑπομονή στά λυπηρά, τά ὁποῖα παραχωρεῖ ὁ Θεός γιά τήν ἀπόκτηση πείρας καί ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας του, χωρίς νά ξεθαρρεύη οὔτε νά ἀπελπίζεται γιά ὅ,τι τοῦ συμβῆ, καλό ἢ κακό. Μετά δέ νά προχωρῆ σταδιακῶς μέ ἐπιμέλεια γιά τήν ἀπόκτηση ἐκάστης ἀρετῆς καί ὄχι ὅλων μαζί, γιά νά μή ἀθυμήσῃ²⁵.

23. Αὐτόθι, σ. 187.

24. Αὐτόθι, σ. 221.

25. Αὐτόθι, σ. 170.

Συνεκτικός δεσμός ὄλων τῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ ὑπομονή, διότι οὐδεμία δύναται νά σταθῆ χωρίς ὑπομονή²⁶, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπό τήν πίστη καί τόν φόβο τοῦ Θεοῦ.

Δέν ὑπάρχει τόπος ἐπί τῆς γῆς, χωρίς τόν νοητό πόλεμο τῶν πειρασμῶν. Διά τοῦτο χωρίς ὑπομονή δέν μπορεῖ κανεῖς νά εὔρη πουθενά ἀνάπαυση. Ὁ Θεός ὅμως εἶναι κοντά εἰς ἐκείνους, πού προτιμοῦν νά ὑπομείνουν πειρασμό καί συμφορές γιά τήν ἀγάπη Του, γιά νά μή προδώσουν τόν νόμο Του καί τήν ἀρετή²⁷.

Ἡ ὑπομονή παρηγορεῖ τήν ψυχή, δέν τήν ἀφήνει νά ἀθυμήσῃ ἀπό τό πλῆθος τῶν πολέμων καί τῶν θλίψεων καί θανατῶν τόν θάνατό της, τήν ἀπόγνωση²⁸.

«Ὁ δέ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται»²⁹, εἶπεν ὁ Κύριος, διότι, καί ἂν νομίζῃ κανεῖς, ὅτι ἔχει ὅλες τίς ἀρετές, δέν θά σωθῆ, ἂν δέν ὑπομείνῃ ἕως τέλους πειρασμό καί δέν ὑπερνικήσῃ τίς παγίδες τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε νά φθάσῃ στήν Βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Καί ἐκεῖνοι ἀκόμη πού ἔλαβαν τόν ἀρραβῶνα τῆς Βασιλείας, ἔχουν ἀνάγκη ἀπό ὑπομονή, γιά νά λάβουν τό τέλειο βραβεῖο στόν μέλλοντα αἰῶνα³⁰.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐκλιμάκωσε τίς ἐντολές τῶν μακαρισμῶν, ὥστε ὁ ἄνθρωπος, πού ἔχει καλή προαίρεση, ἀπό τήν πρώτη νά φθάσῃ βαθμηδόν στήν ἀνωτάτη καί νά γίνῃ Θεός μέ τήν Χάρι Του³¹.

26. Αὐτόθι, σ. 193.

27. Αὐτόθι, σ. 194.

28. Αὐτόθι, σ. 193.

29. Μτθ. 10, 22· 24, 13. Αὐτόθι.

30. Αὐτόθι.

31. Αὐτόθι, σ. 84.

Οἱ Μακαρισμοί

*Μακάριοι οἱ πτωχοί τῷ πνεύματι...*³²

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός πρῶτον ἐμακάρισεν ἐκείνους, πού αισθάνονται πτωχοί ἔναντι τοῦ Θεοῦ, δηλ. πού ἔχουν φόβο Θεοῦ καί ἀνείπωτη συντριβή ψυχῆς, κατὰ τόν ἱερό συγγραφέα.

Ὁ φόβος πηγάζει ἀπό τήν πίστη καί εἶναι δύο εἰδῶν: Ὁ εἰσαγωγικός καί ὁ τέλειος. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ φόβος τῶν κολάσεων ἔνεκα ἁμαρτιῶν· εἶναι φόβος δουλικός καί διαφυλάττει τήν ψυχή μακράν τῆς κακίας. Ὁ τέλειος φόβος εἶναι ὁ ἀγνός φόβος τῶν κεκαθαρμένων, περί τοῦ ὁποίου λέγει ὁ Ψαλμωδός: «Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός...»³³. Αὐτός, πού ἔφθασε στήν κάθαρση, φοβεῖται, ὄχι λόγω πταισμάτων, ἀλλά διότι εἶναι ἄνθρωπος μεταβλητός καί ἐπιρρεπής στό κακό. Σημεῖον τοῦ πρώτου φόβου ὑπάρχει εἰς ἐκείνον, πού μισεῖ τήν ἁμαρτία καί ὀργίζεται ἔναντίον της, ὅπως ἐκεῖνος πού ἔχει πληγωθῆ ἀπό θηρίο. Σημεῖον τοῦ τελείου φόβου ὑπάρχει εἰς ἐκείνον, πού ἀγαπᾷ τήν ἀρετή καί φοβεῖται τήν ἀλλοίωση, διότι κανεῖς δέν εἶναι ἀμετάβλητος³⁴. Ἀπό τόν ἀγνό φόβο τῆς ἀγάπης φθάνει στήν ὑπερφυσική ταπείνωση³⁵.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἔθεσε, ὡς θεμέλιο, αὐτήν τήν ἐντολή, ἐπειδή γνωρίζει, ὅτι κανεῖς δέν ὠφελεῖται ἀπό τίς ἄλλες ἀρετές, ἀκόμη καί ἂν ζῆ μέ οὐράνιο τρόπο, ἂν ἔχη τήν ἀλαζονεία, μέ τήν ὁποία ὁ διάβολος, ὁ Ἀδάμ καί τόσοι ἄλλοι ἔχουν πέσει. Διά τοῦτο δέν πρέπει ποτέ κανεῖς νά ἀποβάλῃ τόν φόβο, ἕως ὅτου φθάσῃ

32. Μτθ. 5, 3. Αὐτόθι.

33. Ψαλμ. 18, 10. Αὐτόθι, σ. 189.

34. Αὐτόθι.

35. Αὐτόθι, σ. 235.

στό λιμάνι τῆς τελείας ἀγάπης καί γίνη ξένος πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸ σῶμα³⁶. Ἔνεκα τούτων ἀπάντων ὁ Δαυΐδ θεωρεῖ ἀρχὴ σοφίας τὸν φόβον Κυρίου³⁷ καὶ ὁ Ἡσαΐας τὸ κορυφαῖο χάρισμα τοῦ Πνεύματος³⁸.

Ἐκεῖνος, πού θέλει, νὰ τηρήσῃ τὴν πρώτη ἐντολή, ὀφείλει, νὰ μελετᾷ μέ μεγάλη ἐπιμέλεια τὰ διάφορα συναπαντήματα τῆς ζωῆς καὶ τίς ἀμέτρητες καὶ ἀνεξερεύνητες εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ: Ὅσα ἔκαμε καὶ κάμει δι' ἡμᾶς μέ ὄρατά καὶ ἀόρατα μέσα, μέ ἐντολές καὶ δόγματα, μέ ἀπειλές καὶ ὑποσχέσεις, φυλάσσειν, τρέφων, προνοῶν, ζωογονῶν καὶ λυτρῶντων ἡμᾶς ἀπὸ ὀρατοῦς καὶ ἀοράτους ἐχθρούς. Τὴν πρὸς ἡμᾶς συγκατάβαση τοῦ Κυρίου, τὴν ζωὴ Του στὸν κόσμον, τὰ ἄχραντα πάθη Του, τὸν Σταυρό, τὸν θάνατον, τὴν ταφή, τὴν Ἀνάστασιν, τὴν Ἀνάληψιν, τὴν παρουσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ἄρρητα θαύματα, πού γίνονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τὸν παράδεισον, τοὺς στεφάνους, τὴν υἱοθεσίαν.

Ἐκπλήσσειται ἀναλογιζόμενος τὴν μακροθυμίαν Του στὶς ἁμαρτίες, ἀσέβειες καὶ ἀνομίες μας, σέ ὅσα ἐπράξαμε, πράττομε καὶ θὰ ἐπράτταμε, ἂν δὲν μᾶς ἐλύτρωνε ἡ χάρις Του.

Μελετᾷ, πόσον παροργίζομε τὸν Θεὸν μέ ἔργα, λόγια καὶ διαλογισμούς καὶ, ὄχι μόνον μᾶς ἀνέχεται, ἀλλὰ καὶ περισσότερο μᾶς εὐεργετεῖ, εἴτε ὁ ἴδιος, εἴτε μέσῳ τῶν Γραφῶν, εἴτε μέσῳ τῶν Ἀγγέλων, τῶν Δικαίων καὶ Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καὶ Μαρτύρων, τῶν Διδασκάλων καὶ Ὁσίων Πατέρων, μέ τίς προσευχές καὶ πρεσβεῖες τῶν Ὁποίων θεραπεύει τίς ἀσθένειες, πού προκαλεῖ ἡ ἰδική μας ἀταξία.

36. Αὐτόθι.

37. Ψαλμ. 110, 10. Αὐτόθι, σ. 84.

38. Ἡσ. 11, 2-3. Αὐτόθι, σ. 85.

Λυπᾶται γιά τήν ζημία, πού ἔπαθε ἡ ἀνθρωπίνη φύση μέ τήν πτώση της ἀπό τόν παράδεισο καί τήν ἀγγελική ἀπάθεια, καί γιά τίς ταλαιπωρίες της ἀπό τούς δαίμονες, τά πάθη καί τίς ἁμαρτίες. Συντριβεται κατανοῶν, πόσα κακά ἔχουν δημιουργηθῆ ἀπό τήν ἰδική μας πονηρία καί τήν πανουργία τῶν δαιμόνων³⁹.

*Μακάριοι οἱ πενθοῦντες...*⁴⁰

Κι ἔτσι ὁ Θεός τοῦ χαρίζει τό μακάριο πένθος, δηλ. τήν δευτέρα ἐντολή. Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, πού πενθοῦν γιά τόν ἑαυτό τους καί τόν πλησίον ἐξ ἀγάπης καί συμπαθείας, ὅπως γιά ἕνα νεκρό. Αὐτοί δέν ἐνδιαφέρονται γιά τήν τιμή, οὔτε γιά τήν ἀτιμία, ἀλλά καί τήν παροῦσα ζωή καταφρονοῦν καί τήν τροφή τους πολλάκις ξεχνοῦν ἀπό τόν πόνο τῆς καρδίας τους καί ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ κοινή μητέρα ὅλων μας, τοὺς χαρίζει τήν πραότητα, τήν ἀρχή τῆς μιμνήσεως τοῦ Χριστοῦ, δηλ. τήν τρίτη ἐντολή.

*Μακάριοι οἱ πραεῖς...*⁴¹

Ὁ πρᾶος, σάν σταθερός βράχος, δέν σαλεύει καθόλου ἀπό τόν ἄνεμο καί τά κύματα τοῦ βίου, ἀλλά παραμένει πάντοτε ὁ ἴδιος, καί στήν ἀφθονία καί στήν πτωχεία, καί στήν εὐκολία καί στήν δυσκολία, καί στήν τιμή καί στήν ἀτιμία. Γνωρίζει μέ διάκριση εἰς κάθε περίσταση, ὅτι ὅλα περνοῦν, καί τά εὐχάριστα καί τά ὀδυνηρά, ὅτι αὐτός ὁ βίος εἶναι δρόμος πρὸς τόν μέλλοντα αἰῶνα, ὅτι ὠρισμένα γεγονότα συμβαίνουν χωρίς τήν θέλησή μας καί ὅτι ματαίως ταρασσόμεθα

39. Αὐτόθι.

40. Μτθ. 5, 4. Αὐτόθι, σ. 86.

41. Μτθ. 5, 5. Αὐτόθι.

καί χάνομε τό στεφάνι τῆς ὑπομονῆς ἀντιτιθέμενοι στό θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ὅλα, ὅσα προέρχονται ἀπό τόν Θεό, εἶναι καλά λίαν, ἀλλ' ἐμεῖς τό ἀγνοοῦμε. Ἐκεῖνος ὁδηγεῖ πραεῖς μέ κρίση, κατά τήν Γραφή⁴², ἢ μᾶλλον μέ τήν διάκριση τῶν πραγμάτων.

Ὁ πρᾶος ἐν καιρῷ ὀργῆς δέν ταράσσεται καθόλου, ἀλλά μᾶλλον χαίρεται, διότι εὔρε καιρό κέρδους καί φιλοσοφίας. Σκέπτεται, ὅτι δέν ἐπῆλθε πειρασμός χωρίς αἰτία, ἀλλ' ὅτι κάποιον θά εἶχε λυπήσει στό παρλεθόν συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως, ἢ τόν Θεό, ἢ τόν ἀδελφό του ἢ κάποιον ἄλλον καί ὅτι εὐρέθη ἀφορμή, ὥστε μέ τήν ὑπομονή του νά λάβη συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν του, ἀφοῦ συγχωρήση καί ὁ ἴδιος πάντα τά πταίσματα τῶν ἄλλων· διότι αὐτή ἡ ἐντολή εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδός τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν του.

Χαίρεται, πού ἠξιώθη, νά τά γνωρίζει αὐτά καί νά τά πράττει καί νά γίνη μέ τήν χάρι τῆς ἐντολῆς πρᾶος. Λυπᾶται ὅμως γιά τόν ἀδελφό του, ἐπειδή γιά τίς ἁμαρτίες του εἰσῆλθε σέ πειρασμό καί ἔγινε φάρμακο γιά τήν θεραπεία τῆς ἀσθενείας του, διότι κάθε πειρασμός παραχωρεῖται ἀπό τόν Θεό πρός θεραπεία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀρρώστου χαρίζων τήν συγχώρηση προηγούμενων καί παρόντων ἁμαρτημάτων καί ἐμποδίζων τά μελλοντικά. Δέν εἶναι ὅμως ἀξιέπαινος, οὔτε ὁ διάβολος, οὔτε ὁ αἴτιος τοῦ πειρασμοῦ, οὔτε ὁ πειραζόμενος. Ὁ μέν διάβολος εἶναι ἀξιομίσητος, ὡς κακοποιός, διότι, ὅ,τι πράττει, δέν ἀποσκοπεῖ στό ἀγαθό. Ὁ δέ αἴτιος τοῦ πειρασμοῦ εἶναι ἄξιος, νά ἐλεηθῇ ἀπό τόν πειραζόμενο, ἐπειδή ἐνεργεῖ χωρίς ἀγάπη ἐμπαιζόμε-

42. Ψαλμ. 24, 9. Αὐτόθι.

νος και ταλαιπωρούμενος από τον διάβολο. Ὁ πειραζόμενος τέλος δέν εἶναι οὔτε αὐτός ἀξιέπαινος, διότι ὑπομένει θλίψεις ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν του και ὄχι χάριν κάποιου ἄλλου, ἐπειδή δέν εἶναι ἀναμάρτητος. Ὁ Θεός ὅμως, ὁ Ὅποιος δέν ἔχει οὐδεμία ἀνάγκη ἢ ἔλλειψη, ἀλλά σέ ὅλους οἰκονομεῖ τό συμφέρον ἀνεχόμενος μέ μακροθυμία και τόν διάβολο και τήν πονηρία τῶν ἀνθρώπων και Παρέχων πᾶν ἀγαθό, και πρίν τήν ἁμαρτία και μετά ἀπό αὐτήν, εἰς ὅσους μετανοοῦν, εἶναι Ἄξιος εὐχαριστίας.

Ὁ τηρητής τῆς τρίτης ἐντολῆς τῆς πραότητος λαμβάνει τό χάρισμα τῆς ταπεινώσεως, τῆς θύρας πού ὀδηγεῖ στήν ἀπάθεια. Μέσω δέ αὐτῆς εἰσέρχεται στήν ἄπτωτο και τελεία ἀγάπη ἐκεῖνος, πού γνωρίζει τήν φύση του, δηλαδή τί ἦταν πρίν γεννηθῆ και τί θά γίνη μετά θάνατο, και ἀναλογίζεται, ὅτι κανένα ἄλλο κτίσμα, ἄψυχο ἢ ἔμψυχο, δέν ἀνέτρεψε ποτέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, παρά ἡ ἀνθρωπίνη φύση, πού δέχεται πολλές εὐεργεσίες Του και πάντοτε πολύ τόν παροργίζει⁴³.

*Μακάριοι οἱ πεινῶντες και διψῶντες τήν δικαιοσύνην...*⁴⁴

Κι ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἀξιῶνεται τῆς τετάρτης ἐντολῆς, δηλ. τοῦ πόθου τῆς ἀποκτήσεως τῶν ἀρετῶν· γίνεται πεινασμένος και διψασμένος για κάθε δικαιοσύνη, δηλ. για κάθε ἀρετή. Ἄν κανεῖς δέν γευθῆ κάτι, δέν γνωρίζει, τί στερεῖται· ἐκεῖνος, πού ἐγεύθη λίγο τήν γλυκύτητα τῶν ἐντολῶν και κατενόησε, ὅτι αὐτές τόν φέρουν σταδιακῶς στήν μίμηση τοῦ Χριστοῦ, ποθεῖ τήν ἀπόκτηση ὅλων, ὥστε χάριν αὐτῶν πολλές

43. Αὐτόθι, σ. 87.

44. Μτθ. 5, 6. Αὐτόθι.

φορές καταφρονεί και τον θάνατο. Κι αφού κατανοή-
ση λίγο τα μυστήρια του Θεού, πού είναι κρυμμένα
στις Γραφές, διψά πολύ να τα γνωρίση περισσότερο, κι
ἐπειδή τό Θεῖο εἶναι ἀκατάληπτο, μένει πάντοτε διψα-
σμένος⁴⁵.

*Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες...*⁴⁶

Ὁ τηρητής τῶν ἐντολῶν, ὁ πεινῶν καί διψῶν τήν
δικαιοσύνη, ἀξιώνεται τοῦ ἐλέους, καθίσταται ἐλεή-
μων.

Ἐλεήμων εἶναι ἐκεῖνος, πού ἐλεεῖ τόν πλησίον ἀπό
τά ὑλικά καί πνευματικά ἀγαθά, πού ἔλαβε ἀπό τόν
Θεό, εἴτε μέ χρήματα, εἴτε μέ φαγητά, εἴτε μέ δύναμη,
εἴτε μέ λόγο ὠφέλιμο, εἴτε μέ προσευχή. Πιστεύει πῶς
εἶναι χρεώστης, ἐφόσον ἔλαβε περισσότερα ἀπό ὅσα
τοῦ ζητοῦνται, καί ἀξιώνεται νά ὀνομασθῆ ἐλεήμων,
ὡς ὁ Θεός, ἀπό τόν Ἴδιο τόν Χριστό στήν παροῦσα
ζωή καί στήν μέλλουσα ἐνώπιον ὅλης τῆς κτίσεως.

Δέν εἶναι ἀνάγκη, νά ἔχη κανεῖς, γιά νά ἐλεῇ· αὐτό
μᾶλλον ὑποδηλώνει μεγάλη ἀσθένεια. Ἀλλά καί ἂν δέν
ἔχη κάτι νά δώση, ἄς ἔχη εὐσπλαγχνία καί συμπάθεια
γιά τού ἀνθρώπους, διότι, ἂν δέν θέλη νά εὐσπλαγχνι-
σθῆ τόν συνάνθρωπό του, πῶς παρακαλεῖ τόν Θεόν νά
εὐσπλαγχνισθῆ αὐτόν;

Σκέπτεται, ὅτι μέσω τοῦ ἀδελφοῦ ζητεῖ τήν βοήθειά
του ὁ Θεός καί γίνεται Χρεοφειλέτης του καί ὅτι ὁ
πτωχός μπορεῖ νά ζήση καί χωρίς τήν ἐλεημοσύνη του,
ἐνῶ ὁ ἴδιος δέν μπορεῖ νά ζήση καί νά σωθῆ, χωρίς νά
ἐλεῇ κατά τήν δύναμή του.

Ὁ τηρῶν τίς ἐντολές δίνει, ὄχι μόνον τά πράγματά

45. Αὐτόθι, σ. 88.

46. Μτθ. 5, 7. Αὐτόθι.

του αλλά και τήν ζωή του, όταν τό καλή ή περίσταση, χάριν τοῦ πλησίον, ὄχι μόνον τοῦ φίλου ἀλλά καί τοῦ ἐχθροῦ, κατά τό πρότυπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού ὑπέμεινε θάνατο χάριν ὄλων ἡμῶν. Αὐτή εἶναι ἡ τελεία ἐλεημοσύνη⁴⁷.

*Μακάριοι οἱ καθαροί τῆ καρδιά...*⁴⁸

Μέ τήν ἐγκατάλειψη ἐμπαθῶν προσκολλήσεων ἀξιῶνεται τῆς καθαρότητος τῆς καρδιάς, βλέπει τά πράγματα κατά τήν φύση τους καί φθάνει στήν εἰρήνη τῶν λογισμῶν, στήν πραγμάτωση τῆς ἐπομένης ἐντολῆς.

*Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί...*⁴⁹

Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, πού ἔχουν εἰρηνοποιήσει τήν ψυχή καί τό σῶμα, μέ τήν ὑποταγή τῆς σαρκός στό πνεῦμα, ὥστε νά μή ἐπιθυμῆ κατά τοῦ πνεύματος⁵⁰, ἀλλά νά βασιλεύη ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν ψυχή τους.

Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, πού ἔχουν τήν χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν ψυχή, ὡς Ὁδηγός –τόν μόνον ἀλάθητον Ὁδηγό⁵¹– πού χαρίζει θεία γνώση, καί οἱ ὅποιοι δέν ἔχουν ἰδικό τους θέλημα, ἀλλ' ὅ,τι πράττουν, εἶναι θέλημα Θεοῦ. Αὐτοί θά ὀνομασθοῦν παιδιά Του· «οἰοί Θεοῦ κληθήσονται»⁵².

47. Αὐτόθι, σ. 88.

48. Μτθ. 5, 8. Αὐτόθι.

49. Μτθ. 5, 9. Αὐτόθι, σ. 89.

50. Γαλ. 5, 17.

51. Ρωμ. 8, 14. Αὐτόθι, σ. 77. Βλ. Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλίστου ware, Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία, μτφρ. ἀπό τά ἀγγλικά Ἰωσήφ Ροηλίδης, ἐκδ. «Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1994, σ. 139.

52. Αὐτόθι.

«Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν»⁵³
δέν εἶναι αὐτή πού δίνει ὁ κόσμος, ἀλλ' ὁ Κύριος⁵⁴ εἰς
ἐκείνους, πού Τόν ἀγαποῦν μέ ὅλη τήν ψυχή τους, γιά
τούς πολέμους καί κινδύνους, πού ὑπέστησαν προη-
γουμένως.

Ὁ ἄνθρωπος νικά τά πάθη, πού τόν πολεμοῦν καί
τόν σκανδαλίζουν, ὅταν εἰρηνεύη μέ τόν Θεό καί τόν
πλησίον. Ἡ ψυχή ἔχει εἰρήνη μέ τόν Θεό, ὅταν εἰρηνεύη
μέσα της καί γίνη ὅλη, ὅπως τήν θέλει Ἐκεῖνος. Καί
γίνεται τοιαύτη, ὅταν εἰρηνεύη μέ ὅλους τούς ἀνθρώ-
πους, καί ἄς ὑφίσταται πολλά κακά ἀπό αὐτούς, διότι
μέ τήν ἀνεξικακία της δέν ταρασσεται, ἀλλά τά δέχε-
ται ὅλα καί ὅλους τούς ἀγαπᾶ γιά τόν Θεό καί διότι
ἔχομε ὅλοι τήν ἴδια φύση. Γιά τούς ἀπίστους θρηνεῖ
καί γιά τούς πιστούς κοπιάζει καί ἔτσι ἀποκτᾶ τήν
εἰρήνη τῶν λογισμῶν καί ζῆ νοερῶς μέσα στήν θεωρία
καί στήν καθαρὰ προσευχή⁵⁵. Ὁ νοῦς τους εὐρίσκεται
στόν τόπο τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἐπικρατεῖ εἰρήνη· «καί
ἐγενήθη ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος αὐτοῦ»⁵⁶. Κατά τήν νηπι-
κή ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως, τοῦτο σημαίνει,
νά μήν ἔχη ὁ νοῦς κανένα λογισμό, καλό ἤ κακό, διότι
τότε δέν εὐρίσκεται μόνον στόν Θεό, ἀλλά καί στόν
ἑαυτό του⁵⁷.

*Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης...*⁵⁸

Ὁ ἄνθρωπος, πού ἔλαβε πνευματική γνώση, μπορεῖ
νά ὑπομείνη διωγμό, κακοποίηση καί ὄνειδισμό χάριν

53. Φιλ. 4, 7. Αὐτόθι, σ. 225.

54. Ἰω. 14, 27. Αὐτόθι.

55. Αὐτόθι, σ. 226.

56. Ψαλμ. 75, 3. Αὐτόθι, σ. 205.

57. Αὐτόθι.

58. Μτθ. 5, 10. Αὐτόθι, σ. 89.

τῆς ἀρετῆς καί νά χαίρεται, διότι ἡ ἀνταμοιβή του θά εἶναι μεγάλη στούς οὐρανούς, ὡς ὑπεσχέθη ὁ Κύριος, πού ἔδωσε τούς μακαρισμούς: «Μακάριοι ἐστέ ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καί διώξωσι καί εἴπωσι πᾶν πονηρόν ρῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καί ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθός ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁵⁹.

Ὅλοι οἱ μακαρισμοί θεώνουν τόν ἄνθρωπο, ἐφ' ὅσον τόν καθιστοῦν πρᾶο, ἐπιποθοῦντα τήν ἀρετή, ἐλεήμονα, ἀπαθῆ, εἰρηνοποιό, ὑπομένοντα μέ χαρά κάθε πόνου γιά τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί τοῦ πλησίον. Τόν καθιστοῦν ὁμοιο μέ τόν Χριστό, μέ τήν μίμηση Αὐτοῦ καί τῆς διαγωγῆς του ἐδῶ στή γῆ.

Συσταυρῶνεται μαζί του, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος⁶⁰, σωματικῶς μέ τίς σωματικές πράξεις καί ψυχικῶς μέ τήν ἠθική ζωή, δηλ. μέ τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν Του καί μέ τήν φύλαξη τῶν πέντε αἰσθήσεων.

Νεκρῶνεται γιά τόν κόσμον καί ὁ κόσμος νεκρῶνεται γι' αὐτόν μέ τήν ἔλλειψη κάθε ἐμπαθοῦς προσκολλησεως σέ ὅ,τιδήποτε ἔχει χαρά καί ἀνάπαυση⁶¹.

Συνθάπτεται μαζί Του νοερῶς σέ σχέση μέ τά πράγματα τοῦ κόσμου καί μέ τήν πνευματική του γνώση δέν ἐξαπατᾶται πλέον ἀπό αὐτά.

Κι ἔτσι μέ τήν καθαρότητα καί τήν ἀπάθεια καταξιώνεται ν' ἀναστηθῆ νοερῶς μαζί μέ τόν Χριστό, νά βλέπη ἀπαθῶς τά αἰσθητά κτίσματα, νά γνωρίζη τήν φύση τους, νά διαβλέπη εἰς αὐτά τήν δύναμη, τήν πρόνοια, τήν ἀγαθότητα καί σοφία τοῦ Ποιητοῦ, ὡς ὁ Παῦλος⁶², καί μέσω αὐτῶν νά Τόν δοξάζη.

59. Μτθ. 5, 11-12.

60. Ρωμ. 6, 4-6. Αὐτόθι, σ. 214.

61. Γαλ. 6, 14. Αὐτόθι, σ. 90.

62. Ρωμ. 1, 20. Αὐτόθι.

Ἀξιῶνεται, νά ἀναληφθῆ ὁ νοῦς του μαζί μέ τόν Χριστό μέ τήν θεωρία, δηλ. μέ τήν γνώση τῶν νοερῶν καί ὑπερκοσμίων δυνάμεων καί τῶν μυστηρίων, πού εἶναι κρυμμένα στίς θεῖες Γραφές καί σέ ὅλα τά κτίσματα. Κατανοῶν δέ μέ δάκρυα χαρᾶς καί συνέσεως ἀπό τά ὄρατά τά ἀόρατα καί ἀπό τά πρόσκαιρα τά αἰώνια στοχάζεται, ὅτι, ἂν ὁ πρόσκαιρος αὐτός κόσμος, πού λέγεται ἐξορία καί καταδίκη γιά τούς παραβάτες τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, εἶναι τόσο ὠραῖος, πόσον ὠραιότερα εἶναι τά αἰώνια καί ἀκατανόητα ἀγαθά, «*ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεός τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν*»⁶³; Καί ἂν ἐκεῖνα ὑπερβαίνουν κάθε κατανόηση, πόσο μᾶλλον ὁ Δημιουργός τῶν πάντων ἐκ τοῦ μηδενός;

Ἐκεῖνος εἶναι ἄξιος κάθε εὐχαριστίας γιά τά δῶρα τῶν μακαρισμῶν καί γιά τά ἔπαθλα, πού παρέχουν στήν παροῦσα ζωή καί στήν μέλλουσα, γιά τήν μετοχή τῶν μακαρίων στήν ἰδική Του μακαριότητα, στό Ἀκρότατο καί Ἀνώτατο Ἄγαθό⁶⁴.

Τοιοῦτοι μιμητές τοῦ Ἀρχιποίμενος διετέλεσαν οἱ Πατέρες, οἱ ὁποῖοι ἐνηρμόνισαν ἔργο καί λόγο· ἦταν οἱ ποιήσαντες καί διδάξαντες μέ λόγον ἔμπρακτον καί πράξη ἐλλόγιμον. Κατά τήν ποιμαντική ἀρχή τους «*οὐδεὶς ὀφείλει νά ἐντέλληται εἰς τοὺς ποιμαινομένους ὑπ' αὐτοῦ ὅ,τι ὁ ἴδιος δέν ἐξεπλήρωσεν ἐν τῇ πράξει τῆς ζωῆς*»⁶⁵. Κατά τό σχόλιο δέ τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως, δέν πρέπει νά διδάσκη ἀπό κενοδοξία, γιά νά ὠφελήσῃ δῆθεν ψυχές ἀσθενῶν ἐκεῖνος, πού προηγουμένως δέν ἔκαμε πράξη τά λόγια, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι

63. Α' Κορ. 2, 9. Αὐτόθι.

64. Αὐτόθι.

65. Βλ. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Ζαχάρωφ), Περὶ Προσευχῆς, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἑσσεξ Ἀγγλίας 1994, σ. 226. Αὐτοθι, σ. 88.

ἀσθενέστερος ἐκείνων, πού ἐπιδιώκει νά ὠφελήσῃ, γιά νά μή ἀκούσῃ τόν «ἰατρέ θεράπευσον ἑαυτόν»⁶⁶.

Ἀπέκτησαν πνευματική γνώση δι' ἔργων, διά δοκιμῆς, ὡς λέγει ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος, ὁ ὁποῖος τήν διερμηνεύει οὕτω: «δοκιμή εἶναι, ὄχι τό νά ἐξετάσῃ τις καί νά παρατηρήσῃ τινά πράγματα, χωρίς νά λάβῃ γνώσιν αὐτῶν δι' ἔργου, ἀλλά τό νά αἰσθανθῇ τις διά τῆς δοκιμῆς τήν ὠφέλειαν ἢ τήν βλάβην αὐτῶν ἐμπρόακτως διά τῆς πολυκαιρίας· ἐπειδή πολλάκις φαίνεται πράγμα τι, τό ὁποῖον ἐμπεριέχει βλάβην, ἀλλ' ἐντός αὐτοῦ κρύπτεται μεγάλη ὠφέλεια, οὕτω νόησον καί τό ἐναντίον τούτου, ἤγουν πολλάκις φαίνεται πράγμα τι ἔχον ὠφέλειαν, ἐνῶ αὐτό ἐμπεριέχει βλάβην μεγίστην· διά τοῦτο πολλοί ἄνθρωποι εἰς τά φαινόμενα ἐπικερδῆ πράγματα εὐρίσκουσι ζημίαν.

Ἐκεῖνον λοιπόν μεταχειρίζου ὡς σύμβουλον, ὅστις ἐδοκίμασεν διά τῆς ὑπομονῆς τά πράγματα μετά διακρίσεως· ἐπειδή ἕκαστος δέν εἶναι ἰκανός νά συμβουλεύῃ, παρά μόνον ὅστις ἐκυβέρνησε τήν ἰδίαν αὐτοῦ ἐλευθερίαν καλῶς, καί δέν φοβεῖται κατηγορίας καί συκοφαντίας»⁶⁷.

Ἡ γνώση ὁδηγεῖ στήν πραγμάτωση τῶν ἐντολῶν καί οἱ ἐντολές ἐπαυξάνουν τήν γνώση⁶⁸. Ὅπως ὁ γεωργός δέν ὠφελεῖται, ὅταν ἡ γῆ δέχεται βροχές καί ἥλιο, ἄν

66. Λουκ. 4, 23. Αὐτόθι. «Ἐπικίνδυνον τόν μή διά πρακτικοῦ βίου ἀναχθέντα διδάσκειν», κατά τήν μαρτυρία τῆς Ἀμμᾶς Συγκλητικῆς (Λόγος ιβ', Τό Γεροντικόν· ἦτοι Ἀποφθέγματα Ἁγίων Γερόντων, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1981³, σ. 121.

67. Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, Ἀσκητικοί Λόγοι, Λόγος ΜΣΤ', ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1961, σ. 191.

68. Αὐτόθι, σ. 173.

δέν τήν σπείρη καί δέν τήν παρακολουθῆ, ἔτσι οὔτε ὁ νοῦς μπορεῖ νά λάβη πνευματική γνώση καί φωτισμό, χωρίς τήν ἠθική πράξη, δηλ. τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν, ἀκόμη καί ἂν ἴσως ἔλαβε τήν ἐπομβρία τῆς θείας χάριτος· ἀλλά μόλις ὀλίγο στραφῆ ἀπό ἀμέλεια πρὸς τά πάθη, ἀμέσως πλανᾶται, διότι δέν ἔλαβε ἀκόμη τήν πνευματική ἐλευθερία. Ἄν ἔχη δέ, ἔστω καί ὀλίγη, οἴηση, ἐγκαταλείπεται ἀπό τήν χάρι⁶⁹.

Οἱ ἀνωτέρω σωματικές πράξεις εἶναι ἐργαλεῖα τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν καί ὁ γεωργός πολλάκις ἀλλάσσει τά ἐργαλεῖα ἢ τά φυλάσσει στήν ἀποθήκη. Τήν γῆ ὁμως ποτέ δέν ἀφήνει ἀκαλλιέργητον ἢ ἄσπαρτον ἢ ἀφύτευτον καί τόν καρπὸν ἀφύλακτον, ἂν θέλη βεβαίως νά τόν γευθῆ.

Ἡ γνώση ἀναπτερόνει τόν ἄνθρωπο καί τόν ἐνισχύει, ὥστε μέ χαρά νά ἐργάζεται τις ἐντολές καί νά λαμβάνη μεγαλύτερα γνώση καί δύναμη καί ἀγαλλίαση. Εὐχαριστῶν δέ τόν Δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν ἀπολαμβάνει μεγαλύτερα ἀγαθά καί ἀπολαμβάνων Τόν ἀγαπᾶ περισσότερο καί ἀγαπῶν φθάνει στή σοφία τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ἐραστὲς τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ὡς ἦσαν οἱ Πατέρες, μισοῦν καί καταπολεμοῦν τά πάθη, τά ὁποῖα τούς παρεμποδίζουν, νά τήν φθάσουν, διότι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι κρυμμένη ἀπό τά μάτια τῶν ἐμπαθῶν καί ἐραστῶν τῆς σοφίας τοῦ κόσμου.

Ὁ ἐραστής τῆς σοφίας τοῦ κόσμου ἐπιδιώκει τήν δόξαν αὐτοῦ, τίς ἀπολαύσεις καί πρόσκαιρες ἐπιτυχίες. Ὁ ἐραστής τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τήν ἀναζητεῖ μέ πόνο, ἐγκράτεια καί ὑπομονή τῶν θλίψεων καί ἀτιμιῶν. Ὁ πρῶτος ἐπιποθεῖ νά προσεγγίσῃ τά φαινομενικά ἀγαθά, τίς γήινες γνώσεις καί τούς ἐπιγείους

69. Αὐτόθι, σ. 215.

βασιλείς καί ὑποφέρει πολλάκις διά τοῦτο, ἐνῶ ὁ δεῦτερος συμμετέχει στά παθήματα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἕνας στηρίζει τίς ἐλπίδες του στόν κόσμο, ἄν βεβαίως εἶναι τοῦτο δυνατόν, ἐφ' ὅσον τά ἐπίγεια εἶναι πρόσκαιρα καί δυσεπίτευκτα. Ὁ ἄλλος κρύβεται εἰς αὐτήν τήν ζωή ἀπό τά μάτια τῶν ἀνοήτων, φανερώνεται ὁμως στήν μέλλουσα ζωή, ὅπου τά κρυπτά θά φανερωθοῦν. Ἀλλά καί εἰς αὐτήν τήν ζωή λαμβάνει πρὸς παρηγορία του πνευματική γνώση⁷⁰, διάκριση καί τήν σοφία τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι ἡ γνώση τῶν θείων καί ἀνθρωπίνων πραγμάτων⁷¹.

Οἱ Πατέρες, πού διέθεταν τήν ἐπιγεία καί τήν οὐρανία παιδεία, προετίμησαν τήν οὐρανία, ἀλλ' ἐχρησιμοποίησαν καί τήν κοσμική παιδεία μέ διάκριση καί μέτρο, ὡς ὄχημα τῆς οὐρανίας σοφίας τοῦ πνεύματος, γιά λόγους ποιμαντικούς, διότι ἡ οὐρανία σοφία δίδει νοήματα φωτεινά, ἐνῶ ἡ ἐπιγεία τήν δύναμη τοῦ λόγου, ὅταν συνοδεύεται ἀπό φρόνηση, σωφροσύνη καί ταπεινοφροσύνη⁷².

Γ. Πνευματική γνώση

Μέ τόν ὄρο γνώση ὑποδηλοῦνται πολλά εἶδη γνώσεων καί θεωριῶν. Ὁ ἱερός συγγραφεύς χρησιμοποιεῖ συχνά αὐτήν τήν λέξη μέ διαφορετικές ἔννοιες. Γνώση λαμβάνει ὁ ἀγωνιζόμενος ἀπό τήν ἀρχή τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως ἕως τό τέλος τῆς θεωρίας, δηλαδή ἕως τήν υἰοθεσία καί τήν ἀνάληψη τοῦ νοῦ του στόν οὐρανό μέ τήν χάρι τοῦ Χριστοῦ⁷³.

70. Αὐτόθι, σ. 238.

71. Αὐτόθι, σ. 91.

72. Αὐτόθι, σ. 232.

73. Αὐτόθι, σ. 206.

Ἡ γνώση εἶναι τό φῶς. Ὁ Θεός, ὡς ὁ ἥλιος, στέλλει παντοῦ τίς ἀκτίνες τῆς γνώσεως, χωρίς νά ἐξαναγκάζη κανένα, νά τίς ἀποδεχθῆ. Μάτια, ἀπό τά ὁποῖα ἐξαρτῶνται τό ποιόν καί τό ποσόν τῆς γνώσεως, εἶναι ἡ πίστη καί ἡ προαίρεση⁷⁴.

Ὡς προαίρεση ὀρίζεται ἡ ἐγκατάλειψη τῶν προσωπικῶν θελημάτων καί νοημάτων χάριν τῶν θείων θελημάτων καί νοημάτων, μέ τήν ἐπιτέλεση τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος καθίσταται, ὅπως τόν ἠθέλησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεός: «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» Αὐτοῦ (Γεν. 1, 26), κατὰ χάρι θέσει Θεός⁷⁵.

Ἀρχή παντός ἀγαθοῦ εἶναι ἡ φυσική γνώση, ἡ ὁποία λέγεται καί συνείδηση καί δίδεται ἀπό τόν Θεό πρός διαφύλαξη τῆς ψυχῆς παντός πιστοῦ καί ὑπενθύμιση τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, μέ τήν τήρηση τῶν ὁποίων φυλάσσεται ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στόν βαπτιζόμενο⁷⁶.

Ἡ πνευματική γνώση καί σοφία εἶναι δωρεά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί διαφέρει τῆς φυσικῆς, ὅπως καί ἡ ἐξ ἀκοῆς πίστη διαφέρει ἀπό τήν τικτομένη ἐκ τῆς πνευματικῆς γνώσεως ἢ θεωρίας, ἄν καί ἡ πίστη τῶν Ὁρθοδόξων εἶναι κοινή⁷⁷.

Ἄλλοι μαθαίνουν ἀπό τίς Γραφές καί διδάσκουν τούς ὑποδεεστέρους καί ἄλλοι διδάσκονται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα καί φανερώνουν τά μυστήρια, πού τούς ἀπεκαλύφθησαν. Διά τοῦτο εἶναι ἀνάγκη, νά ταπεινωθῶμε ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἔχομε τήν ὕπαρξη, πάντα τά ἀγαθά καί τήν γνώση ἐξ

74. Αὐτόθι, σ. 72.

75. Αὐτόθι, σ. 70.

76. Αὐτόθι, σ. 70.

77. Αὐτόθι, σ. 185.

Αὐτοῦ μέσω τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖνος, πού ἔχει ταπεί-
νωση, φωτίζεται περισσότερο, ἐνῶ ἐκεῖνος, πού δέν
τήν ἔχει, μένει στό σκότος, ὅπως ὁ ἑωσφόρος, ὁ ὁποῖος
ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνωμοσύνης καί ὑπερηφανείας του
ἔχασε τήν γνώση τοῦ Θεοῦ καί ἐγίνε διάβολος⁷⁸.

Οἱ προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι, οἱ Μάρτυρες καί οἱ
Πατέρες δέν ἔλαβαν τήν σοφία καί Θεογνωσία ἐξ
ἀκοῆς, ἀλλ' ἀπό τό Πνεῦμα, ἀφοῦ ἔδωσαν αἷμα⁷⁹. Ἡ
γνώση Θεοῦ εἶναι θεωρία Θεοῦ.

Ἐκεῖνος, πού λέγει, ὅτι γνωρίζει ὀρθῶς μόνον ἐξ
ἀκοῆς ἢ μέ τίς φυσικές διανοητικές λειτουργίες, ψευ-
δεται, διότι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δέν μπορεῖ, χωρίς
χειραγώγηση, νά ἀναβῆ στόν οὐρανό καί νά ἴδῃ, οὔτε
πάλι, ἂν δέν ἀναβῆ καί δέν ἴδῃ, μπορεῖ νά εἴπῃ, ὅτι
γνωρίζει⁸⁰. Περί αὐτῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως γρά-
φει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «εἰ δέ τις δοκεῖ εἰδέναι τι,
οὐδέπω οὐδέν ἔγνωκε καθῶς δεῖ γνῶναι»⁸¹.

Ἐπάρχει καί ἀγνωσία ἀξιέπαινος, ὅταν ἐνσυνειδή-
τως κανεῖς ἀναγνωρίζῃ τήν ἄγνοιά του. Αὐτός ὀφείλει,
πρίν καταξιωθῆ τῆς χάριτος, νά σχολάζῃ καί νά
ὁμολογῇ μέ εἰλικρίνεια τά καταγεγραμμένα στίς θεῖες
Γραφές, νά τά διερευνᾷ μέ πόνο, ταπείνωση καί συμ-
βουλή τῶν ἐμπείρων, δηλαδή ἐκείνων πού ἔχουν πνευ-
ματική γνώση, καί νά τά μαθαίνῃ μέ ἔργα μᾶλλον,
παρά μέ λόγια, γιά νά λαμβάνῃ τήν ἐμπρακτον
γνώση⁸². Εἰ δ' ἄλλως θά νομίζῃ, ὅτι ἔχει γνώση, καί θά
εἶναι χειρότερος ἀπό ἐκεῖνον πού δέν ἔχει⁸³.

78. Αὐτόθι, σ. 74· 163.

79. Αὐτόθι, σ. 243.

80. Αὐτόθι, σ. 92.

81. Α' Κορ. 8, 2. Αὐτόθι, σ. 92.

82. Αὐτόθι, σ. 92· 167.

83. Αὐτόθι, σ. 92.

Ὁ ἱερός συγγραφεὺς ἀναφέρει ὀκτώ θεωρίες ἢ γνώσεις. Οἱ τρεῖς πρῶτες ἀρμόζουν στόν πρακτικό, γιά νά καθαρίση μέ δάκρυα τήν ψυχή του ἀπό τά πάθη, διότι ἄνευ πένθους ὁ νοῦς δέν μπορεῖ νά καθαρισθῆ καί νά ἐνωθῆ μέ τόν Θεό διά τῆς καθαρᾶς προσευχῆς⁸⁴. Τά δάκρυα τοῦ πένθους τῆς μετανοίας ἀκολουθοῦν τά ὑπέρ φύση δάκρυα τῆς παρακλήσεως, τῆς ἀγάπης καί χαρᾶς, πού ὀδηγοῦν στήν εἰρήνη τῶν λογισμῶν⁸⁵. Οἱ ἄλλες πέντε ἀρμόζουν στόν θεωρητικόν, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ τίς ἀνωτέρω «σωματικές πράξεις» καί τηρεῖ τίς ἐντολές. Οἱ ἑπτὰ θεωρίες εἶναι αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἡ ὀγδόη ἀνήκει στόν μέλλοντα αἰῶνα.

Πρώτη θεωρία

Πρώτη θεωρία, μέσω τῆς ὁποίας δίδονται καί οἱ λοιπές εἰς ἐκεῖνον, πού ἔχει προαίρεση, εἶναι ἡ ἐπίγνωση τῆς πτώσεως καί τῶν ὀδυνηρῶν συνεπειῶν αὐτῆς στό ἀνθρώπινο γένος καί στόν ἀνθρώπινο βίον, τόν πλήρη θλίψεων καί πειρασμῶν, καί συνοδεύεται ἀπό τόν ἀδαμιαῖο θρῆνο ἔναντι τοῦ κεκλεισμένου παραδείσου⁸⁶.

Δευτέρα Θεωρία

Δευτέρα θεωρία εἶναι ἡ ἐνδοσκόπησις στόν κρυπτό τῆς καρδίας ἄνθρωπο, ἡ αὐτομελέτη, ἡ αὐτογνωσία καί ἡ ἐπίγνωση τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτιῶν καί εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ⁸⁷.

84. Αὐτόθι, σ. 107.

85. Αὐτόθι, σ. 109.

86. Αὐτόθι, σ. 99-100.

87. Αὐτόθι, σ. 101-102.

Τρίτη θεωρία

Ἀκολουθεῖ ἡ τρίτη θεωρία τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου, τῶν πρὶν καὶ τῶν μετὰ θάνατο, τοῦ ἄδου, τῆς δευτέρας Παρουσίας καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως συνοδευομένη ἀπὸ κατανυκτική προσευχή εὐχαριστίας, δοξολογίας, ἑξομολογήσεως καὶ ἰκεσίας ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ ζώντων καὶ κεκοιμημένων, ὥστε ὁ νοῦς ἀποκαθαιρόμενος μέσα στὰ νάματα τῆς κατανύξεως νά καταξιωθῆ τῆς τετάρτης θεωρίας.

Τετάρτη θεωρία

Εἶναι ἡ κατανόηση τῆς συγκαταβάσεως καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς στὸν κόσμο τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς παρουσίας Αὐτοῦ μέσα στό Εὐαγγέλιο καὶ μέσα στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, τῆς Βασιλείας Αὐτοῦ ἐντός ἡμῶν. Καὶ αὐτή ἡ θεωρία συνοδεύεται ἀπὸ ἰκεσία πρὸς τὸν Κύριον, ὅπως ἀξιωθῆ τῆς γνώσεως Αὐτοῦ, πρὸς τὴν Θεοτόκο, τὸν Πρόδρομο, τοὺς Ἀποστόλους, Μάρτυρες, Ἱεράρχες καὶ Ὁσίους, ὅπως καταξιωθῆ τῆς γνώσεως αὐτῶν καὶ τῶν πρεσβειῶν τους⁸⁸.

Πέμπτη θεωρία

Ἡ πέμπτη γνώση, πού ὀνομάζεται «βουλή» ἀπὸ τὸν Ἅσαϊα (11, 2), εἶναι ἡ θεωρία τῆς φύσεως καὶ τῆς μεταβολῆς τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων. Ὅταν δέ ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἕξη, νά μὴ προσκολλᾶται στὰ πράγματα, τότε τοῦ δίδεται ἡ ἕκτη γνώση, ἡ ὁποία λέγεται καὶ ἰσχὺς.

Ἑκτη θεωρία

Αὐτή εἶναι ἡ ἀπαθής θεωρία τῶν αἰσθητῶν κτισμά-

88. Αὐτόθι, σ. 110-119.

των, ὁ ἀπαθὴς ἀγγελικὸς λογισμὸς, ἡ ἀληθινὴ γνώση, ἡ ὁποία προφυλάσσει τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ἕξι παγίδες, πού τὸν περικυκλώνουν – ἀπὸ ἐπάνω, ἀπὸ κάτω, ἀπὸ δεξιά, ἀπὸ ἀριστερά, ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ ἔξω – ὥστε νὰ μὴ παγιδευθῆ ἀπὸ ἐπάνω μὲ τὴν ἔπαρση νομίζων, ὅτι ἐννοεῖ μὲ ἰδική του φρόνηση, ἀπὸ κάτω μὲ τὴν ἄγνοια νομίζων, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὴν τελειότητα, ἀπὸ δεξιά μὲ τὴν ἀποστροφή καὶ τὸ μῖσος τῶν πραγμάτων, ἀπὸ ἀριστερά μὲ τὴν παράλογο φιλία καὶ τὴν ἐμπαθῆ προσκόλλησι σ' αὐτά, ἀπὸ μέσα μὲ τὴν ἄγνοια καὶ τὴν ὀκνηρία καὶ ἀπὸ ἔξω μὲ τὴν πολυπραγμοσύνη. Ἀλλὰ νὰ δέχεται τὴν γνώση μὲ ὑπομονή καὶ ἐλπίδα, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη, καὶ μὲ ταπεινοφροσύνη, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν συνειδητὴ ἄγνοιά του λόγῳ ἀδυναμίας, καὶ νὰ ἀγωνίζεται, ὥστε μὲ τὴν κάθαρση τοῦ ἑαυτοῦ του νὰ ἐτοιμάσῃ τόπο στὸν Ποθούμενο. Ἐκεῖνος δέ, ἀφοῦ εὔρη τόπο, κατοικεῖ ἐντὸς του καί, ἀφοῦ κατοικήσῃ, φυλάσσει τὸ σπίτι του καὶ ἀρχίζει, νὰ τὸ λαμπρύνῃ. Καί, καθὼς λαμπρύνεται ὁ ἄνθρωπος, γνωρίζει καὶ γνωρίζων γνωρίζεται⁸⁹.

Ἐκεῖνος, πού ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸ χάρισμα τῆς πνευματικῆς γνῶσεως, δὲν θαυμάζει μόνον ἐκεῖνα, πού φαίνονται ἀξιέπαινα, ἀλλὰ αἰσθάνεται καὶ ἐκεῖνα, πού δὲν φαίνονται στοὺς ἀπείρους ἀναγκαῖα, καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐκπληξη⁹⁰. Γνωρίζει, ὅτι ὅλα εἶναι καλὰ λίαν (Γεν. 1, 31) καὶ ὅτι στήν κτίσι δὲν ὑπάρχει οὐδὲν περιττό, οὔτε κακό, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, πού γίνονται παρὰ τὸ θεῖο θέλημα, ὁ Θεὸς μὲ θαυμαστό τρόπο τὰ μεταβάλλει σὲ ἀγαθὰ. Ὅπως γιὰ παράδειγμα, ἡ πτώσι τοῦ διαβόλου δὲν ἦταν θέλημα Θεοῦ, ἀλλὰ

89. Αὐτόθι, σ. 125. Βλ. Γαλ. 4, 9.

90. Αὐτόθι, σ. 227.

καταλήγει στήν ωφέλεια εκείνων, πού σώζονται· διότι παραχωρεῖ ὁ Θεός εἰς αὐτόν, νά πειράζῃ τούς καλοπροαιρέτους κατά τήν δύναμή τους, νά ἐμπαίζεται ἀπό ἰσαγγέλους ἀνθρώπους καί νά νικᾶται μέ τήν ἰδική του βοήθεια, ὄχι μόνον ἀπό ἄνδρες ἀλλά καί ἀπό πολλές γυναῖκες μέ τήν ὑπομονή καί τήν πίστη τους εἰς Ἐκεῖνον, τόν Ἀγωνοθέτη, ἀπό τόν Ὅποῖον λαμβάνουν τούς στεφάνους τῆς ἀφθαρσίας, διότι Ἐκεῖνος ἐνίκησε καί νικᾷ τόν ἀνθρωποκτόνο διάβολο⁹¹.

Κατά τόν ἱερό συγγραφέα, οἱ πειρασμοί παραχωροῦνται ἀπό τόν Θεό παιδαγωγικῶς πρός θεραπεία τῆς ψυχῆς, πνευματική γνώση, τελείωση καί κοινωνία μετ' Αὐτοῦ, διότι ὁ πειραζόμενος καταφεύγει εἰς Αὐτόν⁹².

Ἄνθρωποι κακοί καί οἱ δάσκαλοί τους, οἱ δαίμονες, θέλουν ἀλλά δέν μποροῦν νά βλάψουν κανένα, ἐκτός ἐάν ὁ ἀνθρωπος ἐγκαταλειφθῇ ἀπό τόν Θεό ἐξ αἰτίας τῶν πονηρῶν του ἔργων· καί τοῦτο πρός παιδαγωγία καί σωτηρία του, ἂν βεβαίως θελήσῃ, νά διορθωθῇ ἀπό τήν κακία του μέ τήν ὑπομονή καί τήν πρός Θεόν εὐχαριστία του. Εἰ δ' ἄλλως συντελεῖ στήν ωφέλεια ἑνός ἄλλου, διότι ὁ Θεός «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καί εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»⁹³. Ὅπως οἱ φιλότεκνοι γονεῖς συνετίζουν μέ ἀπειλές τά παιδιά τους, ὅταν κάμουν παράλογα πράγματα, ἐνεργοῦντες ἀπό στοργή πρός αὐτά, ἔτσι καί ὁ Θεός παραχωρεῖ τούς πειρασμούς σάν ραβδί, πού κάμει τούς ἀξιούς, νά ἐπιστρέφουν ἀπό τά θελήματα τοῦ διαβόλου⁹⁴. Ἐνεργεῖ καί ὡς Ἴατρός τῶν ψυχῶν, ὁ Ὅποιος μέ τόν

91. Αὐτόθι, σ. 123.

92. Αὐτόθι, σ. 156.

93. Α' Τιμ. 2, 4.

94. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 156.

ἐκούσιον ἢ ἀκούσιο πόνο μᾶς θεραπεύει. Ὅπως οἱ ἄρρωστοι χρειάζονται τίς ἐγχειρήσεις καί τίς καυτηριάσεις γιά τήν ὑγεία, πού ἔχασαν, ἔτσι κι ἐμεῖς χρειάζομεθα τούς πειρασμούς, τούς κόπους τῆς μετανοίας καί τόν φόβο τοῦ θανάτου καί τῶν κολάσεων, γιά νά ἀποκτήσωμε καί πάλι τήν ἀρχικήν ὑγεία τῆς ψυχῆς καί νά ἀποδιώξωμε τήν ἀσθένεια, πού μᾶς προξένησε ἡ ἀνοησία μας⁹⁵.

Οἱ πειρασμοί δοκιμάζουν τήν πίστη καί εἶναι φανεροί, ἐνῶ οἱ ἐνέργειες τῆς θείας βοήθειας ἀφανεῖς, γιά νά εὐρίσκη ὁ πιστός, μετά τό τέλος τοῦ πειρασμοῦ, τήν γνώση, νά μαθαίνει τήν ἄγνοιά του καί τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ καί νά κερδίζει εἰς ταπεινώση, ἀγάπη πρὸς τόν Θεό καί τόν πλησίον καί σοφία.

Τίποτε ἄλλο δέν προσφέρει τόσο συχνά σωτηρία ἀκούσια, ὅσο οἱ πειρασμοί⁹⁶.

Ἵπάρχουν καί οἱ πειρασμοί τῶν δικαίων, οἱ ὁποῖοι γίνονται κατ' εὐδοκία Θεοῦ πρὸς τελειοποίηση αὐτῶν καί αἰσχύνη τῶν δαιμόνων⁹⁷.

Ὁ ἔχων πνευματική γνώση εὐρίσκει ὅλα τά πράγματα, νά συντελοῦν στήν σωτηρία τῆς ψυχῆς καί τήν δόξα τοῦ Θεοῦ, γιά τήν ὁποία καί ἐδημιουργήθησαν ἀπό τόν Κύριο, τόν Θεό τῶν γνώσεων, ὅπως εἶπε ἡ μητέρα τοῦ προφήτου Σαμουήλ⁹⁸. Διά τοῦτο ἄς μή καυχᾶται ὁ σοφός γιά τήν σοφία του, ἀλλ' ὅποιος καυχᾶται, ἄς καυχᾶται, ἐπειδή ἀντιλαμβάνεται καί γνωρίζει τόν Κύριο⁹⁹.

Στήν ἕκτη γνώση δέν πρέπει κανεῖς νά τρέχη προώ-

95. Αὐτόθι, σ. 71.

96. Αὐτόθι, σ. 142.

97. Αὐτόθι, σ. 186.

98. Α' Βασ. 2, 3. Αὐτόθι, σ. 228.

99. Α' Βασ. 2, 10. Αὐτόθι.

ρως από επιπολαιότητα ή κενόδοξο προθυμία, πριν αρχίσει να βλέπει τα πράγματα κατά φύση, διότι όχι μόνον δεν θά ευαρεστήσει στον Θεό, αλλά και πολλούς πνευματικούς πολέμους θά ἐγείρη ἐναντίον του και μάλιστα από τήν θεωρία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· διότι δεν συμφέρει εἰς αὐτούς, πού εἶναι ἀκόμη ἐμπαθεῖς, να κάμουν τά ἔργα τῶν ἀπαθῶν ἢ να ἐννοοῦν τά νοήματα τους, ὅπως στά νήπια δεν ἀρμόζει ἢ στερεά τροφή, κι ἄς εἶναι πολύ ὠφέλιμη στους τελείους¹⁰⁰: Ὁ ἐμπαθής ὀφείλει μέ διάκριση, να τά ποθῆ και να ἀπέχη ἀπό αὐτά, ὡς ἀνάξιος, και μήτε ἀπό ἀπελπισία και ὀκνηρία να ἀποστρέφεται τήν χάρη, ὅταν ἔρχεται, μήτε πάλι ἀπό αὐθάδεια να ζητῆ κάτι προώρως· διότι, ἂν ζητοῦμε πριν ἀπό τόν καιρό τους ἐκεῖνα, πού εἶναι ἄλλου καιροῦ, δεν θά μπορέσωμε να τά εὕρωμε οὔτε στον καιρό τους, λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης¹⁰¹, ἀλλά θά πλανηθῶμε και ἴσως δεν θά εὕρωμε διόρθωση οὔτε ἀπό ἄνθρωπο, οὔτε ἀπό τήν θεία Γραφή. Ἐκεῖνος δέ πού ἔχει θεάρεστο σκοπό, ὑπομονή στους πειρασμούς και ταπεινώση, κι ἂν ἀκόμη πλανηθῆ, ὁ Θεός θά τοῦ ὑποδείξει τήν λύση, κι ἔτσι μέ πολλή ντροπή και χαρά θά ἐπιστρέψῃ ζητῶν τήν ὁδὸ τῶν Πατέρων, λέγει ὁ ἱερός συγγραφεύς, διότι, ὅ,τι γίνεται κατὰ Θεόν και ὄχι γιά ἄλλο σκοπό, λογίζεται ὡς ἀγαθὸ ἀπό τήν θεία χάρι, ἀκόμη και ἂν ἀπέχη πολύ ἀπό τό να εἶναι ἀγαθό.

Ὅσα μπορεῖ κανεῖς να φθάση, πρέπει να τά ἐργάζε-
ται. Γιά ὅσα ὅμως δεν μπορεῖ, πρέπει σιωπηλῶς να
εὐχαριστῆ τόν Θεό και να μή νομίζῃ, ὅτι θά εἰσέλθῃ εἰς
αὐτά μέ ἀναίδεια, οὔτε να ἐπιδιώκῃ τά ὑπέρομα.

100. Ἐβρ. 5, 14. Αὐτόθι, σ. 123.

101. Κλιμαξ, Λόγος ΚΣΤ, 59, σ. 301. Αὐτόθι, σ. 124.

Ὁ ἔμπαθής ἄς ἐργάζεται μέ τάξη τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ καί τίς θεωρίες, πού προαναφέρονται, χωρίς μετεωρισμούς, διδάσκει ὁ ἱερός συγγραφεύς, καί, ἀφοῦ ξεπλύνῃ τήν ψυχή του μέ ὑπομονή μέ τά δάκρυα τοῦ φόβου καί τοῦ πένθους καί φθάσῃ, νά βλέπῃ τά πράγματα κατά φύση, τότε ἔρχεται ὁ νοῦς αὐτομάτως εἰς αὐτήν τήν θεωρία ὀδηγούμενος νοερῶς ὑπό τῶν ἀγγέλων.

Ἐκεῖνος πού ἔφθασε στήν ἰσχύ, γνωρίζει ἀπό τά αἰσθητά τά νοητά καί ἀπό τά ὀρατά καί πρόσκαιρα τά ἀόρατα καί αἰώνια¹⁰². Λαμβάνει τήν ἐβδόμη γνώση ἢ θεωρία.

Ἐβδόμη θεωρία

Αὕτη εἶναι ἡ θεωρία τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων· θαυμάζει τό πλῆθος τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων καί τήν σοφία καί δύναμη τοῦ Δημιουργοῦ τους. Ἀφοῦ περάσει νοερῶς μέσα ἀπό τό καταπέτασμα τοῦ οὐρανοῦ, εἰσέρχεται στά ὑπερκόσμια ἅγια τῶν ἀγίων, ὅπου οἱ ἀσώματοι ὑμνοῦν ἀκαταπαύστως τόν Θεό καί τόν παρακαλοῦν γιά τό ἀνθρώπινο γένος καί ἴστανται κατά τάξη.

Τό ἀνθρώπινο γένος εἶναι τό πρόβατο τῆς παραβολῆς¹⁰³, πού ἐχάθη ἐξ ὑπαιτιότητος του, ἐνῶ τά ἐνενηκοντα ἐννέα πρόβατα εἶναι τά τάγματα τῶν Ἀγγέλων, κατά τόν ἱερό συγγραφέα.

Τά τάγματα τῶν Ἀγγέλων εἶναι ἐννέα, ὅπως ἀναφέρουν οἱ θεῖες Γραφές, τῶν ὁποίων τήν φύση, τήν ἰσχύ καί τίς λοιπές ἀγαθές ιδιότητες γνωρίζει ὁ Θεός καί Ποιητής τους. Μεταδίδουν φωτισμό στούς ἀνθρώπους ἀλλά καί μεταξύ τους κατά τάξη.

102. Αὐτόθι, σ. 125.

103. Μτθ. 18, 12. Αὐτόθι, σ. 126.

Ὀγδὴ θεωρία

Μετά ἀνουφώνεται ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ, στήν ὀγδὴ γνώση, μέ τήν καθαρὰ προσευχή, πού ἀρμόζει στους θεωρητικούς. Τότε δέχεται φανερώσεις περί Θεοῦ καί γίνεται Θεολόγος καταξιωθείς τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ ἱερός συγγραφεύς θεολογῶν ἀποφατικῶς γράφει, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἐπάνω ἀπό κάθε νοῦ καί ἔννοια καί γνωστός μόνον στόν ἑαυτό Του· Θεός ἕνας, Τρισυπόστατος, Ἄναρχος, Ἀτελεύτητος, Ἱπεράγαθος, Ἱπερῦμνητος. Τά δέ λεγόμενα περί Αὐτοῦ ὑπό τῆς θείας Γραφῆς ἐξ ἀπορίας λέγονται, γιά νά γνωρίσωμε, ὅτι ὑπάρχει Θεός, καί ὄχι, τί εἶναι Αὐτός, διότι εἶναι Ἄκατάληπτος εἰς πᾶσα λογική καί νοερά φύση. «Ἄπειρον οὖν τό Θεῖον καί ἀκατάληπτον· καί τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν ἢ ἀπειρία καί ἀκαταληψία. Ὅσα δέ λέγομεν ἐπί Θεοῦ καταφατικῶς, οὐ τήν φύσιν, ἀλλά τά περί τήν φύσιν δηλοῖ», γράφει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός¹⁰⁴.

Ἡ πνευματική γνώση στόν παρόντα βίῳ εἶναι μερική. Διά τοῦτο ὀφείλομε, «διά πίστεως»¹⁰⁵ νά τρέχωμε μέ ὑπομονή «τόν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα» κατά τόν Ἀπόστολον Παῦλο¹⁰⁶, ἔχοντες ὡς ἔργο, νά εὐαρεστήσωμε στόν Θεό. Καί ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρός, ἐκεῖνοι, πού τρέχουν καλῶς, θά μπορέσουν, νά ἀποκτήσουν τήν με-

104. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἑκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, Κεφ. Δ', Migne PG 94, 800. Βλ. Νικ. Α. Νησιώτη, Προλεγόμενα εἰς τήν Θεολογικήν Γνωσιολογίαν· Τό ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ καί ἡ δυνατότης γνώσεως Αὐτοῦ, ἐκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1975, σ. 22.

105. Β' Κορ. σ. 7. Αὐτόθι, σ. 147.

106. Ἐβρ. 12, 1. Αὐτόθι, σ. 160.

ρική γνώση, στό δέ μέλλον τήν πλήρη, ἀφοῦ καταργη-
θοῦν οἱ καθρέπτες, δηλαδή ἡ φθαρτή αὐτή ζωή¹⁰⁷.

Ὁ καταξιωθεῖς νά ὑμῆ τόν Θεό μετ' εὐχαριστίας,
αὐτός κερδίζει μᾶλλον, διότι ἔλαβε μεγάλο καί ἀξιο-
θαύμαστο χάρισμα. Καί ὅσο ὑμνεῖ, τόσο περισσότερο
χρεώστης γίνεται καί δέν εὐρίσκει τέλος ἢ διακοπή τῆς
γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς εὐχαριστίας ἢ τῆς ταπεινώ-
σεως ἢ τῆς ἀγάπης, διότι αὐτές δέν εἶναι ἀπό τόν
παρόντα αἰῶνα, γιά νά ἔχουν τέλος, ἀλλ' ἀπό τόν
ἀπέραντο ἐκείνον αἰῶνα, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει τέλος, ἀλλά
μᾶλλον αὔξηση τῶν γνώσεων καί τῶν χαρισμάτων¹⁰⁸.

Δ. Ταπεινοφροσύνη

Οἱ Πατέρες ἔχοντες τήν πνευματική γνώση εἶχαν καί
τήν ταπείνωση, διότι ἡ ταπείνωση εἶναι γέννημα τῆς
γνώσεως καί προσφυῶς ὀρίζουν αὐτήν ὡς «ἀληθείας
ἐπίγνωσιν»¹⁰⁹.

Δέν ἐθεώρουν καί δέν προέβαλλον ἑαυτούς ὡς διδα-
σκάλους καί πνευματικούς ὁδηγούς τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὁ
κόσμος τούς ἀνεκάλυπτε καί προσέφευγε εἰς αὐτούς.
Ἐκεῖνοι δέ ἀνελάμβανον τό λειτούργημα τοῦτο καθ'
ὑπακοή στό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί τό ἀσκοῦσαν μέ
ἄκρα ταπείνωση. Ἀπέβησαν δέ μᾶλλον μύστες καί
διδάσκαλοι τῆς ταπεινώσεως καί τῆς ἐξ αὐτῆς διακρι-
σεως ἔργῳ καί λόγῳ.

Ὁ ἱερός συγγραφεύς βάσει τῆς πατερικῆς καί προ-
σωπικῆς του ἐμπειρίας τήν θεωρεῖ μεγαλύτερα ἀπό

107. Α' Κορ. 13, 12. Αὐτόθι.

108. Αὐτόθι, σ. 131.

109. Αὐτόθι, σ. 78. Βλ. Γέροντος Ἰωσήφ, Ἑκφρασις μοναχι-
κῆς ἐμπειρίας, ἐκδ. Ἰ. Μονῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὅρος
1985³, σ. 334-335.

ὅλες τίς ἀρετές, στήν ὁποία κατοικεῖ τό Ἅγιο Πνεῦμα¹¹⁰, καί κάτι τό ὑπερφυσικό. Ὅσο δέ μεγάλο εἶναι τό χάρισμα, τόσο μεγαλυτέρα δυσκολία ἔχει καί χρειάζεται μεγάλη φρόνηση καί ὑπομονή ἔναντι τῶν πειρασμῶν καί τῶν δαιμόνων, πού ἐναντιώνονται εἰς αὐτό, διότι ἡ ταπεινοφροσύνη ξεπερνᾷ ὅλες τίς παγίδες τους.

Ἡ ταπείνωση γεννιέται καί ἀπό ἄλλες ἀρετές ἀλλά κυρίως ἀπό τήν γνώση. Ἡ ταπείνωση εἶναι γέννημα τῆς γνώσεως καί ἡ γνώση εἶναι γέννημα τῶν πειρασμῶν¹¹¹. ἀπό τούς πολλούς πειρασμούς καί τήν ὑπομονή εἰς αὐτούς καθίσταται ὁ ἀγωνιζόμενος ἔμπειρος, γνωρίζει τήν ἀδυναμία του καί τήν δύναμη τοῦ Θεοῦ. Εἰς ἐκεῖνον, πού ἐγνώρισε τόν ἑαυτό του, δίδεται ἡ γνώση τῶν πάντων καί εἰς ἐκεῖνον, πού ὑπετάγη στόν Θεό, θά ὑποταχθοῦν τά πάντα, ὅταν κυριαρχήσῃ ἡ ταπείνωση στό μέλη του¹¹².

Ἐκεῖνος, πού ἐγεύθη τήν γνώση, γνωρίζει, ὅτι ὑπάρχουν καί ἄλλα, πού ἀγνοεῖ, καί οὕτω ἡ γνώση τοῦ γίνεται πρόξενος ταπεινώσεως.

Ἐκεῖνος, πού ἐνόησε τόν ἑαυτό του, ὅτι εἶναι κτίσμα μεταβλητό, ποτέ δέν ὑπερηφανεύεται γιά τίποτε, διότι, κι ἂν ἴσως ἔχη κάτι, τό ἔχει ἀπό τόν Κτίστη. Κανείς δέν ἐπαινεῖ ἕνα σκεῦος, ὅτι αὐτό ἔκαμε τόν ἑαυτό του εὐχρηστο, ἀλλ' ἐπαινεῖ τόν κατασκευαστή του καί, ὅταν καταστραφῇ τό σκεῦος, τότε κατηγορεῖ τόν αἴτιο τῆς καταστροφῆς καί ὄχι τόν κατασκευαστή. Ἄν δέ τό σκεῦος εἶναι λογικό, κατ' ἀνάγκη εἶναι καί αὐτεξούσιο. Ἐπομένως τῶν ἀγαθῶν Χορηγός εἶναι ὁ Ποιητής, ὅπως εἶναι αἴτιος καί τῆς δημιουργίας. Στήν

110. Αὐτόθι, σ. 208.

111. Αὐτόθι.

112. Αὐτόθι.

πτώση ὅμως καί παρεκτροπή αἰτία εἶναι ἡ προαίρεση τοῦ αὐτεξουσίου¹¹³ καί, ὅπως ἐπαινεῖται κατά χάριν ἐκεῖνος, πού μένει ἀμετάτρεπτος στό ἀγαθό, οὕτω ἀπευθύνεται καί κατηγορία εἰς ἐκεῖνον, πού δέχεται τήν κακία τοῦ διαβόλου.

Ὅπως ἡ αὐτομεμφία εἶναι ἀφανῆς προκοπή, ἐπειδή κανεῖς βαδίζει καλῶς καί δέν τό αισθάνεται, οὕτω καί ἡ οἴηση καί αὐταρέσκεια εἶναι ἀφανῆς ἀπώλεια, διότι ὀπισθοδρομεῖ κανεῖς πνευματικῶς καί δέν τό κατανοεῖ· στήν κενόδοξο ψυχή ἐπιστρέφουν ἀκόμη καί τά πάθη, πού ἐκαθάρισε ἡ χάρις¹¹⁴, ἡ δέ χάρις ἀναχωρεῖ ἀπό αὐτήν, γιά νά γνωρίση τήν ἀσθένειά της, νά ταπεινωθῆ καί νά διορθωθῆ¹¹⁵. ἡ χάρις παιδαγωγεῖ τόν ἄνθρωπο καί τόν διδάσκει, νά ταπεινωθῆ καί νά μάθη, ἀπό ποῦ λαμβάνει τήν δύναμη καί τήν γνώση¹¹⁶, διότι ἡ σωτηρία εἶναι ἀδύνατη χωρίς ταπεινοφροσύνη¹¹⁷.

«Τί δέ ἔχεις, ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δέ καί ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μή λαβών¹¹⁸;» Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λογίου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου βασιζόμενος ὁ ἱερός συγγραφεύς γράφει: Τί ἔχεις, τό ὁποῖον δέν ἔλαβες δωρεάν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἢ διά τῶν εὐχῶν κάποιων ἄλλων; Ἐάν δέ τό ἔλαβες, τί καυχᾶσαι, ὡς νά μή τό ἔλαβες, ἀλλ' ὡς νά τό κατώρθωσες ὁ ἴδιος; , κατά τό σχόλιο τοῦ Ἁγίου Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου¹¹⁹.

113. Αὐτόθι.

114. Αὐτόθι, σ. 213.

115. Αὐτόθι, σ. 108.

116. Αὐτόθι, σ. 214.

117. Αὐτόθι, σ. 155.

118. Α' Κορ. 4, 7. Αὐτόθι, σ. 210.

119. Αὐτόθι. Βλ. Ἁγίου Κασσιανοῦ Ρωμαίου, Περί τῶν ὀκτώ λογισμῶν τῆς κακίας, Φιλοκαλία, ἐκδ. «Τό περιβόλι τῆς Παναγίας», τ. Α, 110.

Ἡ ταπεινοφροσύνη ἐλκύει τὴν Θεία χάρι καὶ φυλάσσει τὰ χαρίσματα. Ὅπως οἱ φιλόανθρωποι καὶ ἀπαθείς δέν βλάπτονται πολὺ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ βίου, διότι τὰ διευθετοῦν καλῶς, ἔτσι καὶ οἱ ταπεινοί, πού ἔχουν μεγάλα χαρίσματα, δέν βλάπτονται, διότι ἀποδίδουν στὸν Θεό καὶ αὐτὰ καὶ τὰ κατορθώματά τους¹²⁰. Ἐπαινος δέν ἀρμόζει εἰς ἐκεῖνον, πού δέχεται τὰ δῶρα, ἀλλ' εἰς Ἐκεῖνον, πού τὰ δίδει, καὶ εὐχαριστία. Ἴσως πρέπει νὰ ἐπαινεθῆ κατὰ χάρι καὶ ἐκεῖνος, πού ἔλαβε δῶρα, λόγῳ τῆς προθέσεώς του ἢ μᾶλλον λόγῳ τῆς εὐχαριστίας του πρὸς τὸν Εὐεργέτη. Ὑποκλέπτει ὅμως τὸν ἔπαινο ἐκεῖνος, πού νομίζει, ὅτι, ὅσο πνευματικὸ πλοῦτο ἔχει, τὸν προσεκόμισε ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του καυχώμενος κρυφά καὶ κατακρίνων ἐκεῖνους, πού δέν ὁμοιάζουν εἰς αὐτόν, ὡς ὁ Φαρισαῖος τῆς παραβολῆς¹²¹. Ἐκεῖνος ἐφάνετο διὰ τοῦ στόματος, ὅτι εὐχαριστοῦσε τὸν Θεό, ἀλλ' ὁ Καρδιογνώστης ἐγνώριζε, ὅτι εὐχαριστοῦσε τὸν ἑαυτό του· διὰ τοῦτο καλῶς γράφει ὁ Εὐαγγελιστής: «Ὁ φαρισαῖος σταθεῖς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύχεται»¹²².

Σημεῖα τῆς ταπεινοφροσύνης ὑπάρχουν εἰς ἐκεῖνον, πού, ἐνῶ ἔχει κάθε σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀρετὴ, νομίζει, ὅτι χρεωστεῖ περισσότερα στὸν Θεό, διότι ἀπὸ τὴν χάρι Του ἔλαβε πολλὰ, ἂν καὶ εἶναι ἀνάξιος. Καὶ ὅταν τοῦ ἔλθῃ κάποιος πειρασμός, εἴτε ἀπὸ δαίμονες, εἴτε ἀπὸ ἀνθρώπους, θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ἄξιον γι' αὐτόν καὶ γι' ἄλλους ἀκόμη περισσοτέρους, ὥστε νὰ ἐξοφληθῆ ὀλίγο ἀπὸ τὸ χρέος του καὶ νὰ εὔρη κατὰ τὴν

120. Αὐτόθι, σ. 147.

121. Αὐτόθι, σ. 209.

122. Λουκ. 18, 11. Αὐτόθι.

κρίση ἐλάφρυνση στίς κολάσεις πού περιμένει¹²³. Καί ὅταν δέν τοῦ συμβῆ πειρασμός, θλίβεται καί ἀγωνιᾷ... Μή δυνάμενος δέ, νά ανταμείψῃ τόν Εὐεργέτη, ἐξακολουθεῖ, νά ἐργάζεται πάντοτε καί νά θεωρῇ τόν ἑαυτό του περισσότερο χρεώστη¹²⁴. Κυρίως ὁ ταπεινόφρων δέν παύει ποτέ νά κατηγορῇ τόν ἑαυτό του, ἀκόμη καί ἂν ὅλος ὁ κόσμος τόν πολεμῇ καί τόν περιφρονῇ, ὥστε νά μή σωθῇ μόνον ἀκουσίως, ὅπως ἐκεῖνοι πού ἔχουν τήν ὑπομονή, ἀλλά καί γιά νά τρέχῃ ἐκουσίως στά πάθη τοῦ Χριστοῦ, ἀπό τά ὁποῖα ἔμαθε τήν ταπείνωση¹²⁵.

Ὁ Θεός δέν φανερώνεται στούς κόπους ἀλλά στήν ἀπλότητα καί στήν ταπείνωση. Αὐτή εἶναι ἡ θύρα τῆς Βασιλείας, δηλαδή τῆς ἀπαθείας, καί ἐκεῖνος πού εἰσέρχεται δι' αὐτῆς, φθάνει στόν Θεό. Χωρίς αὐτήν εἶναι μάταιος ὁ κόπος καί πολύπρονος ὁ δρόμος. Αὐτή χαρίζει πᾶσαν ἀνάπαυση εἰς ἐκεῖνον, πού τήν ἔχει στήν καρδιά του, διότι ἔχει ἔνοιχο μέσα της τόν Χριστό¹²⁶.

Ἡ ταπείνωση γεννᾷ τήν διάκριση, ἀπό τήν ὁποία γεννιέται ἡ διόραση¹²⁷.

Ε. Διάκριση

Ἡ διάκριση εἶναι τό κατ' ἐξοχήν ποιμαντορικό χάρισμα καί «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως. Εἶναι τό χάρισμα τῶν Πατέρων, διά τοῦ ὁποίου ἀνεδείχθησαν διαχρονικῶς οἱ ἀπλανεῖς πνευματικοί ὁδηγοί καί διδάσκαλοι.

123. Αὐτόθι, σ. 130.

124. Αὐτόθι.

125. Αὐτόθι, σ. 208.

126. Αὐτόθι.

127. Αὐτόθι, σ. 210.

Ὁ ἱερός συγγραφεὺς σέ πολλές συνάφειες τοῦ κειμένου πραγματεύεται περί αὐτοῦ τοῦ χαρίσματος ἀντλῶν ἀπό τήν πατερική διδασκαλία καί πράξη καί ἀπό τήν προσωπική του ἐμπειρία.

Ἡ διάκριση ἔχει βαθμίδες ἀνάλογες μέ τό πνευματικό ἐπίπεδο τῶν ἀσκουμένων. Ἡ πρώτη βαθμίδα τῆς διακρίσεως ταυτίζεται μέ τήν αὐτογνωσία· ὁ ἔχων αὐτήν γνωρίζει, ὅτι εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐδέν ἀγαθό δύναται νά πράξῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, οὔτε νά τό διαφυλάξῃ, ἄν τοῦ δοθῇ ἀπό τήν θεία χάρι, οὔτε νά ἀνατρέψῃ πειρασμό, οὔτε νά ὑπομένῃ ἀπό ἰδική του ἀνδρεία καί φρόνηση. Ὅσα πράττει δέ ἢ διδάσκει, τά θεωρεῖ μηδέν, ἐπειδή βλέπει, πρὶν ἀπό αὐτόν, πλῆθος ἀνθρώπων, μετά τόν Ἀδάμ, μέ τόσους κόπους καί γνώσεις, πού ἔπεσαν¹²⁸.

Σημεῖα τῆς διακρίσεως εἶναι ἡ ἀληθῆς γνώση τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ καί τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ σέ ὅλα τά ζητήματα¹²⁹.

Ἡ διάκριση εἶναι φῶς, πού δείχνει εἰς ἐκεῖνον, πού τήν ἔχει, τόν καιρό, τό ἐγχείρημα, τό ἔργο, τήν ἰσχύ, τήν γνώση, τήν ἡλικία, τήν δύναμη, τήν ἀσθένεια, τήν προαίρεση, τήν προθυμία, τήν συντριβή, τήν ἔξη, τήν ἄγνοια, τήν δύναμη καί τήν κράση τοῦ σώματος, τήν ὑγεία καί τήν κακοπάθεια, τόν τρόπο, τόν τόπο, τήν συμπεριφορά, τήν ἀνατροφή, τήν πίστη, τήν διάθεση, τόν σκοπό, τήν διαγωγή, τήν ἄδεια, τήν ἐμπειρία, τήν φυσική φρόνηση, τήν ἐπιμέλεια, τήν ἐγρήγορηση καί τήν ἀργοπορία¹³⁰. Ἐπειτα δείχνει τήν φύση τῶν πραγμάτων, τήν χρήση, τήν ποσότητα, τά εἶδη, τόν σκοπό τοῦ

128. Αὐτόθι, σ. 235-236.

129. Κλίμαξ, Λόγος ΚΣΤ, 1, σ. 281. Αὐτόθι, σ. 140.

130. Αὐτόθι, σ. 134.

Θεοῦ, πού ὑπάρχει στίς θεῖες Γραφές, καί τήν ἔννοια ἐκάστης λέξεως. Διασαφηνίζει ἐπίσης τόν σκοπό τῆς ἐρμηνείας τῶν Πατέρων¹³¹.

Ἡ διάκριση εἶναι καί λέγεται φῶς καί διά τοῦτο, πρὶν ἀπό κάθε λόγο καί ἔργο, ἔχομε ἀνάγκη αὐτοῦ τοῦ φωτός¹³².

Ἀπό τήν ἀσκητική καί πνευματική ἐμπειρία τῶν Πατέρων διδασκόμεθα, ὅτι κάθε πράγμα χρειάζεται τόν καιρό του καί διάκριση, γιά νά γίνη ὀρθῶς¹³³. Χωρίς διάκριση, καί ἐκεῖνα ἀκόμη πού θεωροῦνται καλά, δέν εἶναι καλά καί δέν εἶναι δεκτά ἀπό τόν Θεό¹³⁴, ἐπειδὴ γίνονται εἴτε ἀκαίρως, εἴτε ἀπρεπῶς, εἴτε ἀναξίως, εἴτε ἀπό ἐσφαλμένη κατανόηση τῶν Γραφῶν¹³⁵, εἴτε ἔξω ἀπό τήν ὀρθή χρήση, εἴτε παρά τό μέτρο τοῦ πράγματος ἢ τήν δύναμη τοῦ ἀνθρώπου ἢ τήν γνώση του καί ἄλλα πολλά¹³⁶. Καί αὐτή ἡ ἐργασία τοῦ ἀγαθοῦ χρειάζεται διάκριση¹³⁷. Ὑπάρχουν πράγματα φαινομενικῶς καλά, τά ὅποια κρύβουν ζημίαι, ὄχι τυχαία, καί ἄλλα, πού φαίνονται κακά, καί ἐντούτοις περιέχουν πολύ μεγάλο κέρδος. Ἐκεῖνος, πού δέν ἔχει διάκριση, ἴσως νά κοπιάζη πολύ, ἀλλά δέν μπορεῖ νά κατορθώσῃ τίποτε¹³⁸, οὔτε εἶναι ἰκανός, νά καθοδηγήσῃ ἀπλανῶς τούς ἄλλους. Δέν εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος ἀξιόπιστος, νά δώσῃ συμβουλή, ἀλλ' ἐκεῖνος, πού ἔλαβε ἀπό τόν Θεό τό χάρισμα τῆς διακρίσεως καί ἀπό

131. Αὐτόθι, σ. 135.

132. Αὐτόθι, σ. 140.

133. Αὐτόθι, σ. 167.

134. Αὐτόθι, σ. 169.

135. Αὐτόθι, σ. 75.

136. Αὐτόθι, σ. 203.

137. Αὐτόθι, σ. 181.

138. Αὐτόθι, σ. 211.

τήν πολυκαιρία στήν άσκηση απέκτησε διορατικό νοῦ¹³⁹.

Νηστείες, άγρυπνίες και τά παρόμοια, πολλάκις μέ μερική γνώση, βεβαίως ώρισμένοι έχουν. Διάκριση όμως δέν έχομε, έπειδή δέν θέλομε, νά προσέχωμε τούς έαυτούς μας και νά γνωρίζωμε, τί είναι από έμᾶς τό ζητούμενο, γράφει ο ίερός συγγραφεύς. Ούτε θέλει κανείς, νά υπομένη στήν προσοχή τῶν λογισμῶν, για νά λάβη ίσως πείρα εκ τῶν πολλῶν πολέμων και πειρασμῶν και νά γίνη τουλάχιστον στούς άλλους έμπειρος ναύτης ή και πλοίαρχος. Άλλ' όπως βλέπομε, ενῶ εΐμεθα τυφλοί ὄλοι, λέγομε, ὅτι βλέπομε, ὅπως οί φαρισαῖοι, οί ὁποῖοι διά τοῦτο, λέγει ο Κύριος, θά λάβουν μεγαλυτέρα καταδίκη¹⁴⁰.

Οί σωματικές ἀρετές, πού είναι μάλλον εργαλειᾶ ἀρετῶν, είναι ευκολώτερες, αν και χρειάζονται σωματικούς κόπους. Οί ἀρετές όμως τῆς ψυχῆς, αν και χρειάζονται τήν έπιστασία μόνον τοῦ λογισμοῦ, έχουν δυσκολοκατόρθωτο τήν ἀπόκτησή τους. Διά τοῦτο ο νόμος κατ' ἀρχήν λέγει: «πρόσεχε σεαυτῶ»· ρητό περί τοῦ ὁποῖου ο Μέγας Βασίλειος έγραψε αξιοθαύμαστο Λόγο¹⁴¹.

Έκεῖνος, πού μέ τήν χάρι τοῦ Θεοῦ για τήν μεγάλη του ταπεινοφροσύνη έλαβε αυτό τό χάρισμα, οφείλει νά τό διαφυλάττη μέ ὄλη τήν δύναμή του, ὥστε νά μήν πράττη τίποτε χωρίς διάκριση, για νά μή ἀμαρτάνη εν γνώσει του από ἀμέλεια και προξενῆ μεγαλυτέρα καταδίκη στον έαυτό του.

139. Αὐτόθι, σ. 160.

140. Ίω. 9, 41. Αὐτόθι, σ. 191.

141. Αὐτόθι. Βλ. Βασιλείου Μεγάλου, Ὁμιλία εις τό «Πρόσεχε σεαυτῶ», ΒΕΠΕΣ 54, 28-37.

Ἐκεῖνος, πού δέν ἔλαβε ἀκόμη αὐτό τό χάρισμα, ἔχει χρέος, νά μὴν ἐπιμένῃ καθόλου σέ νόημα ἢ λόγο ἢ ἔργο, χωρίς νά ἐρωτᾶ, καί μάλιστα ὄχι τοὺς τυχόντες, ἀλλ' ἐκείνους, πού ἔχουν τό χάρισμα τῆς διακρίσεως, γιά νά μὴν πέσουν καί οἱ δύο ἀπό τήν ἀπειρία τους εἰς λάκκο, διότι κατά τό εὐαγγελικό λόγο «τυφλός δέ τυφλόν ἐάν ὀδηγῇ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται»¹⁴².

Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ γεννᾷ τίς προαναφερθεῖσες πράξεις τῆς εὐσεβείας καί τῆς καθάρσεως, ἀπό τίς ὁποῖες προέρχεται ἡ γνώση. Ἀπό δέ τήν γνώση γεννᾶται ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ὁποία γεννᾷ τήν διάκριση· τό διακρίνειν τά αἰσθητά κτίσματα κατά φύση. Ἄν κάποιος νομίζῃ, ὅτι, χωρίς τίς ἀνωτέρω προϋποθέσεις, ἔφθασε, νά βλέπῃ τά πράγματα κατά φύση, αὐτό δέν εἶναι θαυμαστό, διότι ἡ οἴηση κάμνει τοὺς τυφλοὺς, νά νομίζουν, ὅτι βλέπουν, καί τοὺς ἀνοήτους, νά κομπάζουν ματαίως. Ἄν ἦταν τόσο εὐκολο, νά βλέπῃ κανεῖς τά πράγματα κατά φύση, μέ τό νά σκέπτεται μόνον, τότε θά ἦτο περιττό τό πένθος καί ἡ κάθαρση, πού πηγάζει ἀπό αὐτό, ἡ πολύτροπος ἄσκηση καί ἡ ταπείνωση, ἡ θεία χάρις καί ἡ ἀπάθεια. Αὐτό συμβαίνει εὐκολώτερον πολλάκις στοὺς πολὺ ἀπλοὺς, πού ἔχουν πολὺ καθαρὸ τὸν νοῦν ἀπὸ τά πράγματα καί τίς πονηρίες τοῦ κόσμου, ἄν ὑποταχθοῦν σέ τοιοῦτον ἔμπειρο πνευματικό πατέρα, καί στοὺς παλαιούς Δικαίους μέ τρόπο πού οἰκονομεῖ ἡ θεία χάρις...¹⁴³.

Ὁ διακριτικός εἶναι ὀδηγὸς τυφλῶν καί φῶς τῶν ἐσκοτισμένων καί ὀφείλομε, νά ἀναθέτωμε τά πάντα εἰς αὐτόν καί νά δεχώμεθα, ὅ,τι μᾶς λέγει, ἀκόμη καί

142. Μτθ. 15, 14. Αὐτόθι, σ. 203.

143. Αὐτόθι, σ. 212-213.

ἂν δέν τά βλέπωμε, ὅπως ἐμεῖς τά θέλομε, ἐξ ἀπειρίας. Ἐκεῖνος, πού ἔχει διάκριση, καθιστᾷ ἱκανούς, ὅσους τόν ἀκούουν, νά ἐννοοῦν τά λεγόμενα, καί χωρίς νά θέλουν, διότι τό ἐντός αὐτοῦ Πνεῦμα ἐρευνᾷ καί φανερώνει τά θεῖα.

Καί ἂν δέν ὑπάρχη κανεῖς στήν γενεά μας, πού νά ἔχη διάκριση, ἐπειδή λείπει ἡ μητέρα της, ἡ ταπείνωση, ὀφείλομε νά προσευχώμεθα γιά κάθε ἐγχείρημα μέ πόνο ὑψώνοντες «*όσίας χειρας χωρίς ὀργῆς καί διαλογισμοῦ*» κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο¹⁴⁴. Καί ἂν δέν ἔχωμε «*όσίας χειρας*», δηλαδή καθαρότητα ψυχῆς καί σώματος, ἄς φροντίσωμε τοῦλάχιστον, νά εἴμεθα καθαροί ἀπό μνησικακία καί πονηρούς λογισμούς. Καί ὅ,τι κατανοοῦμε, ὅτι εἶναι σύμφωνο μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἄς τό ἐκτελοῦμε χωρίς πάθος. Ἀλλά καί ἂν ἀκόμη ὑπάρχη ἓνα πάθος, ἄς γίνεται τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καί ἂν κάτι δέν εἶναι πολύ καλό, γιά τήν ἄγνοιά μας καί τόν κατά Θεόν σκοπό μας ὡς καλόν θά ὑπολογισθῇ ὑπό τῆς θείας χάριτος¹⁴⁵.

ΣΤ. Διόραση

Ἀπό τήν διάκριση γεννᾶται ἡ διόραση, τήν ὁποῖαν ὁ προφήτης Ἡσαΐας ὀνομάζει «*βουλή*»¹⁴⁶. Κατά τόν ἱερό συγγραφέα, εἶναι τό ἀναγκαιότερον ἐξ ὅλων τῶν χαρισμάτων, διότι ὁ ἔχων αὐτό γνωρίζει τά σφάλματά του, πρίν ἔλθουν στήν πράξη, καί ὅσα γίνονται μέ ἀπάτες καί δολοπλοκίες τῶν δαιμόνων καί ἐκκόπτει τίς ἀφορμές τους, πρίν ἐκδηλωθοῦν, ἀπό πείρα καί μνήμη, μέ τήν καθαρότητα τοῦ νοῦ, παρελθόντων καί παρόντων

144. Α' Τιμ. 2, 8. Αὐτόθι, σ. 211.

145. Αὐτόθι.

146. Ἡσ. 11, 2. Αὐτόθι, 210.

ἀμαρτιῶν καὶ ὄσων γίνονται χωρὶς νά τό αἰσθανώμεθα¹⁴⁷. Τηρεῖ τό τοῦ Ψαλμωδοῦ «καί ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου ἐπέιδεν ὁ ὀφθαλμός μου»¹⁴⁸ καί διαφυλάττει τήν ψυχή του συνεργία τῆς θείας χάριτος. Γνωρίζει ἐπίσης μέρος τῶν κρυμμένων μυστηρίων, πού ὑπάρχουν στίς θείες Γραφές καί στά αἰσθητά κτίσματα, δηλαδή τόν σκοπό, πού ὑπάρχει στίς θείες Γραφές καί εἰς ἕκαστο κτίσμα¹⁴⁹. Ὁ διορατικός δέν προβλέπει τά μέλλοντα, ὅπως οἱ Προφῆτες· αὐτό τό χάρισμα εἶναι ὑπέρ φύση πρὸς τό συμφέρον τοῦ λαοῦ. Ἡ διόραση ὅμως εἶναι φυσική καί, ὅταν ὁ νοῦς καθαρισθῆ, αὐτή φανερώνεται, ὡς νά ἐκαλύπτετο ἀπό σκότος λόγῳ τῆς κυριαρχίας τῶν παθῶν¹⁵⁰. Ἡ διόραση, ἡ λεγομένη καί φρόνηση, εἶναι ἡ φυσική γνώση, ἡ ὁποία προϋπῆρχε στήν φύση τοῦ ἀνθρώπου στήν ἀρχαία του κατάσταση. Τά πάθη ὅμως ἐσχότισαν τόν νοῦ καί, ἂν δέν σηκώση αὐτά ὁ Θεός διά τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, δέν δύναται νά βλέπη. Ἡ διόραση, ἂν καί φυσική, ἐκτός τοῦ Θεοῦ δέν ὑφίσταται, διότι καί οἱ Ἕλληνες ἐπενόησαν πολλά, δέν εὔρον ὅμως τόν σκοπό τοῦ Θεοῦ στά κτίσματα, οὔτε αὐτόν τόν Θεόν, διότι δέν εἶχαν τήν ταπεινώση καί τήν πίστη τοῦ Ἀβραάμ¹⁵¹.

Z. Προόραση

Ἡ προόραση εἶναι χάρισμα ὑπερφυσικό, τοῦ ὁποίου καταξιῶται κάποιος πρὸς κοινήν ὠφέλεια· διότι μόνον ὁ Θεός προγινώσκει τά πάντα ἐν πᾶσι καί τόν σκο-

147. Αὐτόθι, σ. 72.

148. Ψαλμ. 53, 9. Αὐτόθι, σ. 140.

149. Αὐτόθι, σ. 237.

150. Αὐτόθι, σ. 212.

151. Αὐτόθι, σ. 237.

πό εκάστου δημιουργήματός Του καί λόγου τῆς θείας Γραφῆς καί κατὰ χάρι δίδει αὐτήν τήν γνώση στούς ἀξίους¹⁵².

Η. Ἀπάθεια

Ἐκεῖνος, πού θέλει νά νουθετήσῃ καί νά δώσῃ συμβουλή ἢ μᾶλλον ὑπενθύμιση, κατὰ τόν ἅγιον Ἰωάννη τόν Σιναΐτη¹⁵³, ὀφείλει πρῶτον νά καθαρισθῇ ἀπό τά πάθη μέ τήν ἔξῃ τῆς ἐλευθερίας ἀπό ἐμπαθεῖς κλίσεις α) πρὸς ἀποφυγή προσωπικῆς του βλάβης καί γιά νά οἰκονομῇ τά πράγματα, χωρίς νά ἐπισύρῃ κατάκριση¹⁵⁴ καί β) πρὸς ἀποφυγή ζημίας τοῦ συμβουλευομένου, διότι ὁ ἀπαθής γνωρίζει χωρίς πλάνη τόν σκοπό τοῦ Θεοῦ καί τήν κατάσταση ἐκείνου, πού ζητεῖ τήν συμβουλή, ἐπειδὴ δέν ταιριάζει σέ ὅλους τό ἴδιο φάρμακο, ἀκόμη καί ἂν πρόκειται γιά τήν ἴδια ἀσθένεια¹⁵⁵.

Διατρέχει μεγάλο κίνδυνο ὁ ἐμπαθής καί ἐστερημένος τοῦ φωτός τῆς γνώσεως, ὅταν εἶναι πνευματικός ὁδηγός ἄλλων¹⁵⁶, ἐφ' ὅσον ἡ μέριμνα τοῦ βίου καί ἡ σύγχυση βλάπτει συνήθως καί τούς τελείους καί ἀπαθεῖς¹⁵⁷. Στόν ἐμπαθῆ συμφέρει ἡ ὑποταγή. Στόν ἀσθενῆ ἡ ἀποφυγή πραγμάτων καί ἀνθρώπων καί ἡ καταφυγή στήν ἡσυχία¹⁵⁸. Κίνδυνο διατρέχει ὁμως καί ἐκεῖνος, πού ἔλαβε ἀπό τόν Θεόν ἀπάθεια καί πνευματική γνώση, ἂν δέν ὠφελήσῃ καί ἄλλες ψυχές¹⁵⁹.

152. Αὐτόθι, σ. 212.

153. Κλίμαξ, Λόγος ΚΣΤ, 12, σ. 284. Αὐτόθι, σ. 162.

154. Αὐτόθι, σ. 170.

155. Αὐτόθι, σ. 162.

156. Αὐτόθι, σ. 141.

157. Αὐτόθι, σ. 147.

158. Αὐτόθι, σ. 141.

159. Αὐτόθι.

Ἀπάθεια, κατά τόν Ἅγιον Ἰωάννη τόν Σιναΐτη, εἶναι «ἡ τελεία τῶν τελείων ἀτέλεστος τελειότης»¹⁶⁰. Ἀπάθεια ἔχει ἡ ψυχὴ, πού ἐταυτίσθη τόσο μέ τίς ἀρετές, ὅσο οἱ ἐμπαθεῖς μέ τίς ἡδονές¹⁶¹.

Πᾶσα ἀρετὴ εἶναι φῶς καί ἡ ἀπουσία της σκότος καί πάθος¹⁶². Δέν ὑπάρχει συντομώτερος δρόμος πρός τόν Χριστό, δηλ. πρός τήν ἀπάθεια καί τήν σοφία τοῦ Πνεύματος, ἀπό τόν βασιλικό δρόμο, ἐκεῖνον δηλαδή, πού σέ ὅλα ἀπέχει ἀπό ὑπερβολές καί ἐλλείψεις¹⁶³.

Θύρα τῆς ἀπαθείας καί Βασιλείας εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη¹⁶⁴.

Ἀσφάλειά της ἡ ἀποφυγὴ τῆς κατακρίσεως. Ὅπως ἐκεῖνοι, πού πολεμοῦνται ἀπό πολλά πάθη –ψυχικά καί σωματικά– στεφανώνονται, ἂν κάμουν ὑπομονή καί δέν παραδίδουν τό αὐτεξούσιό τους ἀπό ἀμέλεια, οὔτε ἀπελπίζονται, οὔτω καί ἐκεῖνος, πού ἐπέτυχε τήν ἀπάθεια μέ ἀσφάλεια καί ἀνακούφιση, ἐκπίπτει γρήγορα, ἂν δέν ὁμολογῇ τίς εὐεργεσίες πάντοτε μὴ κατακρίνων κανένα¹⁶⁵.

Τό σημάδι τῆς ἀπαθείας εἶναι ἴσως τοῦτο, γράφει ὁ ἱερός συγγραφεύς: νά εἶναι κανεῖς ἀτάραχος καί ἄφοβος σέ ὅλα, ἐπειδὴ ἔλαβε δύναμη μέ τήν χάρι τοῦ Θεοῦ, νά κατορθώνη τά πάντα –«πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ», κατά τόν Ἀπόστολον¹⁶⁶–, ἡ ἔλλειψη φροντίδος γιά τό σῶμα καί ἡ ἄσκησις βίας, γιά

160. Κλίμαξ, Λόγος ΚΘ, 3, σ. 369.

161. Κλίμαξ, Λόγος ΚΘ, 6, σ. 370.

162. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 220.

163. Αὐτόθι, σ. 142-143.

164. Αὐτόθι, σ. 87· 208.

165. Αὐτόθι, σ. 141.

166. Φιλιπ. 4, 13. Αὐτόθι, σ. 130.

νά φθάση στήν ανάπαυση τῆς ἔξεως¹⁶⁷.

Οἱ Πατέρες, πού ἀνήκουν κατά χάρι στήν τάξη τῶν υἱῶν, ἀγαποῦσαν τήν ἀπάθεια, ἐπειδή εἶναι μίμηση Θεοῦ καί πρόξενος τῆς κατοικήσεώς Του μέσα μας. Ὡς ἐρμηνεύει ὁ ἱερός συγγραφεύς, ὁ Θεός ὅσα μᾶς δίνει καί ὅσα δέν μᾶς δίνει, εἶναι πρός τό συμφέρον μας, ἀκόμη καί ἂν ἐμεῖς, ὡς νήπιοι, τά ἀγνοοῦμε. Δέν ἀποστέλλει τό Ἅγιο Πνεῦμα Του εἰς ἐκεῖνον, πού δέν ἐκαθάρισε τόν ἑαυτό του ἀπό τά πάθη μέ τίς σωματικές καί ἠθικές πράξεις, γιά νά μὴν παρεκτραπῆ ἀπό συνήθεια πρός τά πάθη καί γίνῃ ἔνοχος, ὡς ἀνάξιος τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλ' ὅταν παραμείνῃ κανεῖς πολύ καιρό στήν ἄσκηση καί καθάριση πρῶτον τό σῶμα ἐκ τῆς ἐνεργοῦ ἁμαρτίας, μικρᾶς καί μεγάλης, ἔπειτα τήν ψυχή του ἀπό κάθε ἐπιθυμία καί εἶδος θυμοῦ καί τακτοποιήσῃ τά ἦθη του μέ τήν καλή συνήθεια, ὥστε νά μὴ κάμῃ οὐδόλως κάτι ἀντίθετο πρός τήν βούληση τοῦ νοός του διά τῶν πέντε αἰσθήσεων, μήτε νά γίνῃ κατά τό ἔσω ἄνθρωπο συγκατάθεση πρός κάτι τέτοιο, καί ὑποταγῆ στόν ἑαυτό του ὁ ἄνθρωπος, τότε καί ὁ Θεός θά ὑποτάξῃ εἰς αὐτόν τά πάντα μέ τήν Χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διά τῆς ἀπαθείας¹⁶⁸. Ἄνευ Ἁγίου Πνεύματος δέν ὑφίσταται ἀπάθεια, ἀλλά μᾶλλον ἀναισθησία. Διά τοῦτο οἱ Ἑλληνας μὴ ἔχοντες γνώση αὐτῶν ἔλεγον: «Μὴ γίνου ἀπαθής ὡς ἄψυχος, μηδέ ἐμπαθής ὡς ἄλογον»¹⁶⁹.

Οἱ ἀπαθεῖς ἐξουσιάζουν τούς ἑαυτούς τους καί δέν αἰχμαλωτίζονται ἀπό κανένα θέλημα, ἀντίθετο πρός τό πρέπον, ἀλλ' ὅταν θέλουν, συγκεντρώνουν τόν νοῦ

167. Αὐτόθι, σ. 131.

168. Αὐτόθι, σ. 212.

169. Αὐτόθι, σ. 218-219.

τους καί διατάσσουν τό σῶμα, ὡς δοῦλο¹⁷⁰.

Οἱ ἀπαθεῖς ἐξουσιάζουν τά ἀρχοντικά πνεύματα τῆς κενοδοξίας, τῆς οἰήσεως καί τῶν ὁμοίων, ἐπειδή ἐνίκησαν τά ἀρχόμενα αἰσχροτάτα πάθη, τῆς γαστριμαργίας, τῆς πορνείας καί τῶν ὁμοίων, τά ὅποια ἐξουσιάζουν οἱ ὑποτασσόμενοι εἰς πνευματικό πατέρα¹⁷¹. Σημειωτέον, ὅτι, κατά τούς Πατέρες, ἕκαστον πάθος ὑπόκειται στό ἀντίστοιχο δαιμονικό πνεῦμα καί οἱ δαίμονες διακρίνονται σέ ἄρχοντες καί ἀρχομένους.

Ἡ ἀπάθεια εἶναι πράγμα παράξενο καί παράδοξο, διότι δύναται, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος φθάσῃ στή συνήθεια νά κυριαρχῇ στά πάθη του, νά τόν κάμῃ μιμητή Θεοῦ, ὅσο εἶναι δυνατόν τόν ἄνθρωπο. Διότι πάσχων ὁ ἀπαθής καί πολεμούμενος ὑπό δαιμόνων καί πονηρῶν ἀνθρώπων, ὡς νά πάσχη ἄλλος, διάκειται, ὅπως οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καί Μάρτυρες· καί οὔτε δοξαζόμενος ὑπερηφανεύεται, οὔτε ὑβριζόμενος θλίβεται, διότι σκέπτεται, ὅτι τά μέν εὐχάριστα εἶναι χάρις Θεοῦ καί συγκατάβαση, πού ὑπερβαίνουν τήν ἀξία του, τά δέ δυσχερῆ δοκιμασία· καί τά μέν πρῶτα δίδονται ἐδῶ κατά χάριν πρός παρηγορία, τά δέ ἄλλα πρός ταπεινοφροσύνη καί ἀγαθή ἐλπίδα γιά τό μέλλον καί, ὡς ἀναίσθητος μέ πολλήν αἴσθηση, ὁ ἀπαθής διάκειται στά ὀδυνηρά ἐκ τῆς διακρίσεως.

Ἡ ἀπάθεια δέν εἶναι μία ἀρετή ἀλλά πασῶν τῶν ἀρετῶν προσηγορία. Ὅπως δηλαδή ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ἕνα μέλος, ἀλλά τά πολλά μέλη τοῦ σώματος ἐμφαίνουν τόν ἄνθρωπο καί οὔτε πάλι αὐτά μόνα, ἀλλά μαζί μέ τήν ψυχή, οὔτω καί ἡ ἀπάθεια εἶναι σύνδεσμος πολλῶν ἀρετῶν καί, ἀντί ψυχῆς, ἔχει τό Ἅγιον

170. Αὐτόθι, σ. 158.

171. Αὐτόθι, σ. 157-158.

Πνεῦμα· διότι ἄψυχα εἶναι πάντα τὰ λεγόμενα «πνευματικά» ἔργα, ἐάν δέν ἔχουν Πνεῦμα Ἅγιον, ἀπό τό Ὅποῖον ἔλαβε καί τήν προσηγορία ὁ λεγόμενος «πνευματικός»¹⁷².

Ὡς γράφει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης, μερικοί ὀρίζουν τήν ἀπάθεια, ὡς ἀνάστασις τῆς ψυχῆς πρό τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος καί ἄλλοι ὡς τελεία ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ, δευτέρα κατά σειρά, μετά τήν ἐπίγνωσις, πού ἔχουν οἱ Ἄγγελοι¹⁷³. Καί ἡ ἀγνεία ἀπάθεια λέγεται· καί φυσικά, διότι εἶναι τό προοίμιον τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καί ἀφθαρτοποιήσεως τῶν φθαρτῶν¹⁷⁴. Ἀλλά τί χρειάζεται, νά λέγωμε πολλά –προσθέτει– ὁ ἀπαθῆς ζῆ μέν οὐκέτι αὐτός, ζῆ δέ ἐν αὐτῷ Χριστός, καθὼς λέγει ὁ τόν ἀγῶνα τόν καλόν ἀγωνισάμενος, πού ἐτελείωσε τόν δρόμο καί ἐτήρησε τήν πίστη, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος¹⁷⁵.

Θ. Ἀγάπη

Ἡ ἄσκηση τῆς πνευματικῆς καθοδηγήσεως καί τῆς καθόλου ποιμαντικῆς διακονίας εἶναι ἔκφραση ἀγάπης διττῆς· πρός τόν Ἀρχιποίμενα Ἰησοῦ Χριστό καί πρός τόν ἄνθρωπο. Ἡ ταπεινή συμβουλή καί πνευματική καθοδήγηση, ἡ ὁποία διαπνέεται ἀπό ἀγάπη, οἰκοδομεῖ, θεραπεύει καί γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπό τόν συμβουλευόμενον, διότι, λόγῳ τῆς ἀγάπης, καί τὰ δύσκολα φαίνονται εὐκόλα, ὡς ἔχει προαναφερθῆ¹⁷⁶. Διὰ τοῦτο ἔχομε ἀνάγκη καί ἀπό διάκριση καί ἀπό

172. Αὐτόθι, σ. 218.

173. Κλίμαξ, Λόγος ΚΘ, 2, σ. 369.

174. Ἐνθ' ἄνωτ., Λόγος ΚΘ, 4, σ. 369.

175. Ἐνθ' ἄνωτ., Λόγος ΚΘ, 15, σ. 371. Βλ. Γαλ. 2, 20.

176. Αὐτόθι, σ. 162.

ἀγάπη, γράφει ὁ ἱερός συγγραφεύς¹⁷⁷.

Ὁ πνευματικός ὁδηγός εἶναι καί διδάσκαλος καί παιδαγωγός καί στήν παιδαγωγική σχέση ἡ ἀγάπη πρέπει νά εἶναι ἀμοιβαία. Καί ὅπως οἱ μαθητές ὀφείλουν, νά ἀγαποῦν τούς διδασκάλους, ἔτσι καί οἱ διδάσκαλοι τούς μαθητές καί νά ὁμολογοῦν καί οἱ μέν καί οἱ δέ τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποῖος δίδει εἰς ὅλους τήν γνώση καί κάθε ἄλλο ἀγαθό, γιά τά ὅποια ὀφείλομε ὅλοι πάντοτε νά Τόν εὐχαριστοῦμε¹⁷⁸.

Γιά τήν ἀγάπη δίδεται ἡ ἐντολή καί γιά τήν ἀγάπη ὑπακούει ὁ ὑποτακτικός. Γιά τήν ἀγάπη νηστεύει ὁ νηστευτής, γιά νά τρώγουν ἄλλοι τίς τροφές, πού θά ἔτρωγε αὐτός. Γιά τήν ἀγάπη γίνεται ἀκτήμων καί δοῦλος ὁ πλούσιος καί ἐλεύθερος, γιά νά παραχωρήση ὄχι μόνον τά ὑπάρχοντά του ἀλλά καί τόν ἑαυτό του εἰς ὅσους ἔχουν ἀνάγκη. Γενικῶς κάθε πνευματική ἐργασία γιά τήν ἀγάπη ἢ τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ πλησίον γίνεται¹⁷⁹.

Ἀγάπη ἐκφράζει ἡ συμπάθεια καί τό μακάριο πένθος γιά τόν πλησίον¹⁸⁰, ἡ ὑπομονή στίς ἀδικίες, ἡ εὐσπλαγχία καί ἡ προσευχή ὑπέρ τῶν ἀδικούντων, διότι ἡ καθαρὰ ἀνεξικακία καθαρίζει τήν ψυχή καί εἶναι ὁ συντομώτερος δρόμος γιά τήν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν¹⁸¹. Ἡ θεραπεία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνωτέρα ἀπό κάθε ἐργασία καί ἀρετή καί δέν ὑπάρχει μεγαλυτέρα καί τελειότερα μεταξύ τῶν ἀρετῶν ἀπό τήν ἀγάπη τοῦ πλησίον¹⁸². Σημεῖον αὐτῆς εἶναι, ὄχι μόνον

177. Αὐτόθι, σ. 147-148.

178. Αὐτόθι, σ. 155-156.

179. Αὐτόθι, σ. 220-221.

180. Αὐτόθι, σ. 86.

181. Αὐτόθι, σ. 143· 157.

182. Αὐτόθι, σ. 143.

τό νά μήν ἔχη ἓνα πράγμα, πού ἄλλος τό ἔχει ἀνάγκη, ἀλλά καί θάνατο ὑπέρ αὐτοῦ νά ὑπομένη μετά χαρᾶς κατὰ τήν ἐντολή τοῦ Κυρίου¹⁸³, καί αὐτά νά τά θεωρῇ ὡς χρέος· καί εὐλόγως· ἔχει χρέος, νά ἀγαπᾷ τόν πλησίον μέχρι θανάτου, ὄχι μόνον γιά τό δίκαιο τῆς κοινῆς φύσεως ἀλλά καί γιά τό ἐκχυθέν ὑπέρ ἡμῶν ὑπέριμον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, πού ἔδωσε τήν ἐντολή¹⁸⁴.

Καί αὐτή ἡ φύλαξη τῶν θείων ἐντολῶν εἶναι ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καί τοῦ πλησίον, γράφει ὁ ἱερός συγγραφεύς στήν ἀρχή τοῦ 15ου Λόγου του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀφιερωμένος στήν ἀγάπη:

«Θείων ἐντολῶν ἡ φυλακή, ἀγάπης
τεκμηρίον ἐστι Θεοῦ καί τοῦ πλησίον

.....

Νόμου γάρ ἀρχή καί τέλος ἡ ἀγάπη»¹⁸⁵.

Οἱ Πατέρες, ἄν καί εἶχαν ἀγάπη, δέν ἐτολμοῦσαν νά τήν ὀρίσουν, ἀλλά πάντοτε περιφραστικῶς καί φειδωλῶς ὁμιλοῦσαν περί αὐτῆς, διότι ὁ θέλων νά ὁμιλήσῃ περί τῆς ἀγάπης, περί τοῦ Θεοῦ τολμᾷ νά ὁμιλήσῃ, ἐφ' ὅσον, κατὰ τόν Ἰωάννη Θεολόγο, «ὁ Θεός ἀγάπη ἐστί, καί ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καί ὁ Θεός ἐν αὐτῷ»¹⁸⁶.

Γιά τήν ἀγάπη γνωρίζουν, νά ὁμιλοῦν οἱ Ἄγγελοι, καί ἐκεῖνοι κατὰ τήν ἐνέργεια τῆς ἐλλάμφσεως, γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης –ὁ ὁποῖος τήν τοποθετεῖ στήν κορυφή τῆς κλίμακος τῶν ἀρετῶν– καί προσθέτει: Ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός καί, ὅποιος προσπαθεῖ, νά δώσῃ ὀρισμό τοῦ Θεοῦ, ὁμοιάζει μέ τυφλό, πού μετροᾷ

183. Ἰω. 15, 13. Αὐτόθι, σ. 143-144.

184. Αὐτόθι, σ. 144.

185. Αὐτόθι, σ. 219.

186. Α' Ἰω. 4, 16. Αὐτόθι, σ. 219.

στήν ἄβυσσο τούς κόκκους τῆς ἄμμου¹⁸⁷.

Τό δέ θαυμαστόν εἶναι, ὅτι αὐτή, ἡ κυριωτέρα πασῶν τῶν ἀρετῶν, εἶναι φυσική. Διά τοῦτο καί ὁ Νόμος αὐτήν ἀναφέρει πρώτη: «*Ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου...*» καί τά ἑξῆς¹⁸⁸.

Ὁ ἱερός συγγραφεύς ἐκφράζων τήν ἐμπειρία τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐπισημαίνει καί τίς μεταβολές καί μεταπτώσεις τοῦ ἀγωνιζομένου κατά τήν προοδευτική πορεία του πρός τήν τελείωση. Ὅπως, ὅταν ὁ ἥλιος ἀρχίξῃ ἀπό τήν ἄκρη τῆς ἀνατολῆς καί σιγά σιγά μεταφέρει τό φῶς του ἕως τό ἄλλο ἄκρον, δημιουργεῖ τόν χρόνο, ἔτσι καί ὁ ἄνθρωπος ἀπό τήν ἀρχή τῶν ἀρετῶν σιγά-σιγά προοδεύων γίνεται ἀπαθής. Καί ὅπως ἡ σελήνη μεγαλώνει καί μικραίνει κάθε μῆνα, ἔτσι καί ὁ ἄνθρωπος αὐξομειώνεται κάθε ἡμέρα στήν κάθε ἀρετή, ἕως ὅτου φθάσῃ στήν ἕξῃ αὐτῆς. Καί ὅπως, ὅταν ὁ ἥλιος λείψῃ, γίνεται νύκτα, ἔτσι καί κάθε ἀρετή φωτίζει τήν ψυχή, ἐνῶ, ὅταν λείψῃ, γίνεται πάθος καί σκότος, ἕως ὅτου ἀποκτήσῃ πάλι ἀρετή καί ἐπανέλθῃ τό φῶς. Καί ἄλλοτε λυπεῖται κατά Θεόν, ἐνῶ ἄλλοτε χαίρεται καί εὐχαριστεῖ τόν Θεόν αἰσθανόμενος ἀνάξιος γιά τήν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν. Καί ἄλλοτε φωτίζεται, ἄλλοτε σκοτίζεται, ἕως ὅτου τελειώσῃ ὁ δρόμος. Ὅλα αὐτά γίνονται κατά θείαν οἰκονομία, γιά νά ἀποφύγῃ ὁ ἄνθρωπος τήν ἔπαρση καί τήν ἀπόγνωση. Ὅπως στόν κόσμον τοῦτο ὁ ἥλιος ἔχει μεταβολές καί ἡ σελήνη αὐξομειώσεις, ἐνῶ στόν μέλλοντα θά εἶναι πάντοτε φῶς γιά τούς δικαίους¹⁸⁹ καί σκότος γιά

187. Κλίμαξ, Λόγος Α, 2, σ. 373 ἑξ. Αὐτόθι. Βλ. Γέροντος Ἰωσήφ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 454.

188. Δευτ. 6, 5. Αὐτόθι, σ. 219.

189. Παρ. 13, 9. Αὐτόθι, σ. 220.

τούς ἁμαρτωλούς, ἔτσι καί τώρα, πρὶν ἀπὸ τὴν τελείαν ἀγάπη καί τὴν ἔνθεο θεωρία, ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάμεικτες τίς μεταβολές καί ὁ νοῦς τούς σκοτασμούς μετὰ τῶν ἀρετῶν καί τῶν γνώσεων, ἕως ὅτου ἀξιωθῆ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐργασίας τῆς μελλούσης ζωῆς διὰ τῆς τελείας ἀγάπης, γιὰ τὴν ὁποία γίνεται ὅλος ὁ κόπος¹⁹⁰.

Οἱ πατέρες διδάσκουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος φυλάσσει τίς ἐντολές τῶν μακαρισμῶν βοηθούμενος ἀπὸ τίς ἐπτὰ προαναφερθεῖσες ἀσκητικὲς πάξεις, φθάνει ἀπὸ τὴν πρώτη, κοινὴ πίστη, στὴν μεγάλη πίστη καί τὴν ἐλπίδα· τὴν ἐλπίδα γεννᾷ ἡ ἐμπειρία τῶν δώρων τοῦ Κυρίου¹⁹¹. Αὐτὴ δέ εἶναι ἡ θύρα τῆς ἀγάπης. Ἐλλειψὴ τῆς ἐλπίδος σημαίνει ἀφανισμὸς τῆς ἀγάπης, κατὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννη τὸν Σιναΐτη¹⁹². Στὴν τελείαν ἀγάπη ὁδηγεῖ καί ἡ ταπεινοφροσύνη¹⁹³, ἀλλὰ κυρίως ὁ Θεὸς ὁ ἐνοικῶν εἰς τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπιποθεῖ καί τείνει πρὸς Αὐτὸν μὲ ὅλες τίς ψυχικὲς του δυνάμεις¹⁹⁴.

Στὴν τελείαν ἀγάπη ἔχουν φθάσει οἱ κατὰ χάριν υἱοί, οἱ ὁποῖοι ἐξ αὐτῆς κινούμενοι ὑπηρετοῦν τὸν Κύριο καί ἐπιτελοῦν τὸ ἀγαθὸ καί ὄχι ἀπὸ τὸν φόβου τῶν δούλων ἢ γιὰ τὸν μισθὸ τῶν μισθωτῶν. Ἡ ἀγάπη καί ἡ ἀπάθεια καί ἡ υἰοθεσία μόνον στά ὀνόματα διαφέρουν, κατὰ τὸν ἀνωτέρω πατέρα¹⁹⁵.

Ὡς πρότυπο πνευματικοῦ ποιμένος μὲ τελείαν ἀγάπη προβάλλουν οἱ πατέρες –κυρίως ὁ Γρηγόριος Θεολόγος καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος –τὸν Ἀπόστολο

190. Αὐτόθι.

191. Κλίμαξ, Λόγος Λ, 17, σ. 378. Αὐτόθι, σ. 144.

192. Κλίμαξ, Λόγος Λ, 16, σ. 377. Αὐτόθι.

193. Αὐτόθι, σ. 78· 87.

194. Αὐτόθι, σ. 220.

195. Κλίμαξ, Λόγος Λ, 4, σ. 378. Αὐτόθι, σ. 218.

Παῦλο¹⁹⁶, τόν θεμελιωτή καί πατέρα τῆς Ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀγάπης κινούμενος ἤθελε νά μεταδώσῃ, ὄχι μόνον τό Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί τήν ψυχή του, ὡς ἔγραφε στούς Θεσσαλονικεῖς¹⁹⁷, καί νά θυσιάσῃ, ὄχι μόνον τήν παροῦσα ζωή, ἀλλά καί τήν ἐν Χριστῷ μέλλουσα χάριν τῶν κατά σάρκα συγγενῶν του Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νά τόν φονεύσουν¹⁹⁸. Εἰς ἀνάλογον ὕψος ἀρχοντικῆς ἀγάπης ἀνῆλθε καί ὁ Μωϋσῆς –πρότυπο ποιμένος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης– ὅταν ἀνέπεμπε ὑπέρ τοῦ λαοῦ του τοιαύτην εὐχή: «Καί νῦν εἰ μέν ἀφεῖς αὐτοῖς τήν ἀμαρτίαν αὐτῶν, ἀφες· εἰ δέ μή, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου, ἧς ἔγραψας»¹⁹⁹. Τοιούτους ἀρχοντες Πατέρες ἀνέδειξε ὁ Παράκλητος καί προσέφερε στήν Ἐκκλησία καί στόν κόσμον· «ἀναδόχους πταισμάτων»²⁰⁰ καί πνευματικῶν θανάτων, πού μέ τήν κίνηση αὐτή τοῦ πνεύματός τους ἐξωμοιώθησαν μέ τόν Χριστό, τόν αἵροντα τήν ἀμαρ-

196. Βλ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 140-147. Ἰω. Χρυσοστόμου, Λόγος Γ', 6, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Οἱ περί Ἱερωσύνης Λόγοι, Εἰσαγωγή-κείμενον-μετάφρασις-σχόλια ὑπό Παναγιώτου Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1954, σ. 170-173. Πρβλ. Βαρβάρας Χ. Γιαννακοπούλου, Ποιμαντική κατά τήν Θεολογία καί πράξη τῶν Ἁγίων, Ἀθήνα 2004, σ. 75-79. Αὐτόθι, σ. 154.

197. Α' Θεσ. 2, 8. Αὐτόθι, σ. 162.

198. Ρωμ. 9, 3. Αὐτόθι, σ. 154.

199. Ἔξ. 32, 32. Αὐτόθι. Βλ. Ἁγίου Νεκταρίου Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Μάθημα Ποιμαντικῆς, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 112.

200. Αὐτόθι. Βλ. Ἀλεξάνδρου Σταυροπούλου, Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης, Ἰ. Μ. Ἁγ. Νεοφύτου, Πάφος 1998, σ. 58 ἐξ. Πρβλ. Βαρβάρας Χ. Γιαννακοπούλου, Συμβουλευτική Ποιμαντική, Ἀθήνα 2005, σ. 51.

τία τοῦ κόσμου.

Ἄνυψώνει μέν ἀπό γῆς εἰς οὐρανόν τόν πένητα νοῦν καί ἀπό τῆς κοπρίας τῶν παθῶν ἀνεγείρει πτωχόν ἢ μακαρία ἀπάθεια· ἡ δέ πανύμνητος ἀγάπη τόν ἀξιῶναι νά καθήσῃ μετά ἀρχόντων ἀγγέλων, μετά ἀρχόντων λαοῦ Κυρίου²⁰¹.

201. Κλιμαξ, Λόγος ΚΘ, 19, σ. 372. Αὐτόθι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

«**Η** πλέον ούσιώδης ανάγκη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους
« εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ (βλ. Ἰωάν. 17, 3).

Πῶς ὅμως νά ἀνεύρωμεν Αὐτόν;

Ἰδοῦ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καί ἐξαπο-
στελῶ λιμόν ἐπί τήν γῆν, οὐ λιμόν ἄρτων οὐδέ δίψαν
ὑδατος, ἀλλά λιμόν τοῦ ἀκοῦσαι τόν λόγον Κυρίου·
καί σαλευθήσονται ὑδατα ἀπό τῆς θαλάσσης ἕως θα-
λάσσης, καί ἀπό βορρᾶ ἕως ἀνατολῶν περιδραμοῦνται
ζητοῦντες τόν λόγον Κυρίου καί οὐ μή εὔρωσιν...
(Ἀμώς 8, 11-14). Κατά τάς ἡμέρας ἡμῶν παρατηρεῖται
πανταχοῦ σύγχυσις πνεύματος καί συνεχῶς αὐξανο-
μένη ἀπόγνωσις... καί ταραχή.

...Ἐπομένως εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως ἡ γνῶσις τοῦ
Θεοῦ παραμείνῃ ἐπί τῆς γῆς, ὥστε οἱ ἀνθρωποι νά μή
πλανῶνται ὡς πρόβατα μή ἔχοντα ποιμένα.

...Ἡ ἀπώλεια τῆς ἀληθινῆς Θεογνωσίας – Θεογνω-
σίας ἥτις ἐδόθη εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ
Πνεύματος τοῦ Ἁγίου – θά ἐσήμεινεν ἀνεπανόρθωτον
ζημίαν δι' ὅλον τόν κόσμον»¹.

1. Βλ. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Ζαχάρωφ), Περί Προσευ-
χῆς, Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1994,
σ. 223-234.

Πῶς ὅμως νά ἀνεύρωμεν Αὐτόν, νά γνωρίσωμεν
Αὐτόν καί νά ζήσωμεν αἰωνίως ἐν Αὐτῷ;

Τό ὑπαρξιακό καί πανανθρώπινο τοῦτο ἐρώτημα
εὐρίσκει τήν ἀπάντησή του στήν συνοπτική Φιλοκαλία
τοῦ Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Πηγές

- ΠΕΤΡΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Βιβλίων πρώτον: Ὑπόμνησις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν· Βιβλίων δεύτερον: Λόγοι συνοπτικοὶ ΚΔ', πλήρεις ὄντες πνευματικῆς γνώσεως, ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, ἐκδ. «Ἀστήρ» Ἀλ. καὶ Ε. Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 1991⁵, τ. Γ', 3-168.
- ΠΕΤΡΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Βιβλίο πρώτο: Ὑπόμνησις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν· Βιβλίο δεύτερο: 24 συνοπτικοὶ λόγοι, γεμάτοι πνευματικὴ γνώση, ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, μτφρ. Ἀντωνίου Γ. Γαλίτη, γεν. ἐπιμέλεια Γεωργίου Ἀντ. Γαλίτη, Εἰσαγωγή-σχόλια Θεοκλήτου Μοναχοῦ Διονυσιάτου, φιλ. ἐπιμέλεια Ἰγνατίου Σακαλῆ, ἐκδ. «Τὸ περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 1997³, τ. Γ', 63-243.
- ΠΕΤΡΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Βιβλίο πρώτο: Ὑπόμνησις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν· Βιβλίο δεύτερο: Λόγοι συνοπτικοὶ ΚΔ', πλήρεις ὄντες πνευματικῆς γνώσεως, ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ, ΠΕΤΡΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ..., Ἄπαντα τὰ ἔργα, κείμενο-μετάφραση-σχόλια Σπύρου Μουστάκα, Ε.Π.Ε. 17, Πατερικαὶ ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Θεσσαλονίκη 1996, σ. 7-427.

Β. Βοηθήματα

- ANALECTA BOLLANDIANA, ind(ices) in Tomos I-XX (1882-1901), Apud Editores 14, Bruxelles 1904.
- ANALECTA BOLLANDIANA, ind(ices) in Tomos L XI-L XXX (1943-1962), Societe Des Bollandistes 24, Boulevard Saint-Michel, Bruxelles 1964.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΓΑΣ, Ὁμιλία εἰς τό «Πρόσεχε σεαυτῶ», ΒΕΠΕΣ, ἐκδ. «Ἀποστολικῆς Διακονίας», Ἀθήναι 1976, τ. 54, 28-37.

DESEILLE, ΠΛΑΚΙΔΑΣ, Ἀρχιμανδρίτης, Φιλοκαλία· Ἡ νηπτική παράδοση τῆς Ὁρθοδοξίας καί ἡ ἀκτινοβολία της στόν κόσμον, μτφρ. ἀπό τά γαλλικά Ἄννας Κωστάκου-Μαρίνη, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 1999.

ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ, Μητροπολίτης Λεοντοπόλεως, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1995.

ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΝ. Ἦτοι Ἀποφθέγματα Ἁγίων Γερόντων, Εἰσαγωγή, Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Πρόλογος, κείμενα, γλωσσάριον, σχόλια, εὔρετήριον Θεμάτων ὑπό Π.Β. Πάσχου, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1981³.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΒΑΡΒΑΡΑ Χ., Ἡ θυσία τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως καί Ἀρχιεπίσκοπος ὡς προϋπόθεση καί σκοπός τῆς Ποιμαντικῆς, Ἀθήνα 2003.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΒΑΡΒΑΡΑ Χ., Ποιμαντική κατὰ τήν Θεολογία καί πράξη τῶν Ἁγίων, Ἀθήνα 2004.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΒΑΡΒΑΡΑ Χ., Συμβουλευτική Ποιμαντική, Ἀθήνα 2005.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ, Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς ἕνεκεν καί ἀῶθις ἐπανόδου ἐκεῖθεν μετὰ τήν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν, ἐν ᾧ τί τό τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα, ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Ἄπαντα τά ἔργα, I Λόγοι (Προσωπικάι σχέσεις καί Ἐκκλ. Διακονία), Βίος-Συγγράμματα, Θεολογικάι ἀντιλήψεις ὑπό Παναγιώτου Χρήστου, Εἰσαγωγή-κείμενον-μετάφρασις-σχόλια ὑπό Νικολάου Ἐμμ. Ἀποστολάκη, Ε.Π.Ε. 18, Πατερικάι Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμαῆς», Θεσσαλονίκη 1975.

- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, Περί τοῦ πῶς δεῖ καθεζεσθαι τόν
 ἡσυχάζοντα εἰς τήν εὐχήν καί μή ταχέως ἀνίστασθαι,
 Migne PG 150, 1341.
- HALKIN, FRANCOIS, (Bollandiste), Bibliotheca Hagiographica
 Graeca, Societe les Bollandistes 24, Boulevard Saint-
 Michel, Bruxelles 1957, τ. II, 199.
- ΙΣΑΑΚ ΣΥΡΟΣ, Ἀσκητικοί Λόγοι, ἐκδ. «Ἀστήρ» Ἀθήναι 1961.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδό-
 ξου πίστεως, Migne PG 94, 789-1228.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Οἱ περὶ Ἱερωσύνης Λόγοι, Εἰσα-
 γωγή-κείμενον-μετάφρασις-σχόλια ὑπὸ Παναγιώτου
 Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1954.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΙΝΑΪΤΗΣ, Κλιμαξ, Εἰσαγωγή-κείμενον-μετά-
 φρασις-σχόλια-πίνακες Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς
 τοῦ Παρακλήτου, Ὠρωπὸς Ἀττικῆς 1984².
- ΙΩΣΗΦ Γέρων, Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας, ἐκδ. Ἱ. Μο-
 νῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὄρος 1985³.
- ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΣ, Πρὸς τόν Ἐπίσκοπο Κάστορα περὶ
 τῶν ὀκτώ λογισμῶν τῆς κακίας, ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ, μτφρ.
 Ἀντωνίου Γ. Γαλίτη, ἐκδ. «Τό περιβόλι τῆς Παναγίας»,
 Θεσσαλονίκη 1998⁵, τ. Α, 91-111.
- ΚΑΨΑΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ἄν., Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκ-
 κλησίας ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων, Ἀθήναι 1969.
- ΚΕΦΑΛΑΣ, ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ, Μητροπολίτης Πενταπόλεως, Μά-
 θημα Ποιμαντικῆς· πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Ριζα-
 ρείου Ἐκκλ. Σχολῆς, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλο-
 νίκη 1974.

ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ, ΚΩΝΣΤ. ΔΩΡ., Χριστοκεντρική Ποιμαντική ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου, Ἀθῆναι 1969².

ΝΕΟΣ ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ἐπιμ. Ἱερομονάχου Μακαρίου Σιμωνοπετρίτου, διασκευὴ ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ Ξενοφῶντος Κομνηνοῦ, τ. ΣΤ', ἐκδ. «Ἰνδικτος», Ἀθῆναι 2006.

ΝΗΣΙΩΤΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ Α., Προλεγόμενα εἰς τὴν Θεολογικὴν γνωσιολογίαν· Τὸ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δυνατότης γνώσεως Αὐτοῦ, ἐκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1975.

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ., Μέ τούς Ἁγίους μας· Συναξαριστὴς μηνὸς Φεβρουαρίου, Ἀγιολογικὴ Βιβλιοθήκη 2, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1995.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ Γ., Ἅγιος Μακάριος Κορίνθου· Ὁ Γενάρχης τοῦ Φιλοκαλισμοῦ, Ἀγιολογικὴ Βιβλιοθήκη 12, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 2000.

ΣΑΧΑΡΩΦ, ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ, Ἀρχιμανδρίτης, Περί προσευχῆς, μτφρ. ἐκ τοῦ Ρωσικοῦ Ἱερομονάχου Ζαχαρίου, Ἱερά Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1994².

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, ἈΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Μ., Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης, Ἰ.Μ. Ἁγ. Νεοφύτου, Πάφος 1998.

ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΜΗΝΩΝ, ἐπιμ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, τ. Γ', Ἰανουάριος-Φεβρουάριος, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1998.

ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ἐπιμ. Ἀγαθαγγέλου, Ἐπισκόπου Φαναρίου, τ. 2, Φεβρουάριος, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2005.

ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΑΤΗΣ, Μοναχός, Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης· Ὁ βίος καί τὰ ἔργα του (1749-1809), ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀλ. & Ἐ. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1978².

WARE, ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ, Ἐπίσκοπος Διοκλείας, Ἡ ἐντός ἡμῶν Βασιλεία, μτφρ. ἀπό τὰ Ἀγγλικά Ἰωσήφ Ροηλίδη, ἐκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα 2000².

Δ΄

**ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, συνεργανισθεισα παρά τῶν Ἀγίων καί θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, ἐπιμ. Ἐπισκόπου Κορίνθου Μακαρίου Νοταρᾶ καί Νικοδήμου Ἁγιορείτου, ἐκδ. «Ἄσθήρ», Ἀθῆναι, τ. Α΄, 1972, 334 σ., τ. Β΄, 1975, 320 σ., τ. Γ΄, 1976, 359 σ., τ. Δ΄, 1976, 385 σ., τ. Ε΄, 1976, 392 σ.

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, μτφρ. Ἄντ. Γ. Γαλίτη, Εἰσαγωγή, σχόλια Θεοκλήτου Μοναχοῦ Διονουσιάτου, ἐπιμ. Ἰγνατίου Σακαλῆ, ἐκδ. «Τό περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη, τ. Α΄, 1984, 371 σ., τ. Β΄, 1985, 361 σ., τ. Γ΄, 1986, 333 σ., τ. Δ΄, 1987, 381 σ., τ. Ε΄, 1993², 335 σ.

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ, Πατερικά καί ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», Ε.Π.Ε.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ ΓΕΡΟΝΤΩΝ, Εἰσαγωγή, κείμε., μτφρ., σχόλια Παναγιώτου Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1978, 782 σ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΣΧΟΣ, Πνευματικός Λειμών, Εἰσαγωγή, κείμενο, μτφρ., σχόλια Χρήστου Μήτσιου, Θεσσαλονίκη 1987, 511 σ.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ, Ὁμιλίες Πνευματικές 50, Εἰσαγωγή, κείμε., μτφρ., σχόλια Νικήτα Τσιομεσίδη, Θεσσαλονίκη 1985, 684 σ.

- ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΠΑΘΙΟΣ, *Κεφάλαια παρακλητικά* 100, Εισαγωγή, κείμε., μτφρ., σχόλια Αικ. Γκόλτσου, Θεσσαλονίκη 1986, 519 σ.
- ΑΒΒΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΣ, *Πραγματεΐαι καὶ ἐπιστολαί*, κείμε., μτφρ., σχόλια Παν. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1981, 673 σ.
- ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ ΝΗΠΤΙΚΩΝ, Α. *Διδαχές Ὁσίου Σεραφεΐμ τοῦ Σάρωφ*, ἐπιμ. Μπότση Πέτρου, Α., Ἀθήνα 1984², 143 σ.
- ΕΥΕΡΓΕΤΙΝΟΣ, ἦτοι *Συναγωγή τῶν θεοφθόγων ρημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν Θεοφόρων καὶ Ἁγίων Πατέρων παρὰ Παύλου Μοναχοῦ τοῦ Εὐεργετινοῦ ἐπικαλουμένου*, ἐκδ. Ματθαίου Λαγγῆ, Ἀθήναι, τ. Α', 1983⁶, 712 σ., τ. Β', 1985⁶, 621 σ., τ. Γ', 1985⁶, 663 σ., τ. Δ', 1985⁶, 677 σ.
- ΝΕΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΙΝΟΣ, ἐπιμ. Γαβριήλ Διονουσιάτου, Ἄρχιμ., (Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη), ἐν Βόλῳ, 1974³, 72 σ.
- ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Μ., Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, *Ὁ Μέγας Ἀντώνιος. Βίος καὶ Πολιτεία. Διηγήσεις, ἀποφθέγματα καὶ ἐπιστολαὶ ἐκ διαφόρων ἀσκητικῶν συλλογῶν. Παραινέσεις ἐκ τῆς Φιλοκαλίας τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν*, ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκης 1984³, 288 σ.
- ΣΕΡΑΦΕΙΜ Μοναχοῦ, Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς (*Διηγήσεις – Ἐπιστολές – Διδασκαλίες*), ἐκδ. Ἰ. Μονῆς Παρακλητοῦ, Ὠρωπὸς Ἀττικῆς 1980, 109 σ.
- ΤΟ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΝ. Ἦτοι *ἀποφθέγματα Ἁγίων Γερόντων, Εἰσαγωγή Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονουσιάτου, Πρόλογος, κείμενον, γλωσσάριον, σχόλια, εὐρετήριον θεμάτων ὑπὸ Π. Β. Πάσχου*, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1981³, 166 σ.
- ΕΙΠΕ ΓΕΡΩΝ... Τὸ «Γεροντικόν» σέ νεοελληνικὴ ἀπόδοση ὑπὸ Βασιλείου Πέντζα, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1983, 306 σ.
- ΤΟ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΣΙΝΑ, Τσάμη Δημητρίου Γ., (Σιναιίτι-

κά κείμενα 1), έκδ. Ί. Μονῆς τοῦ Θεοβαδίστου Ὅρους Σινᾶ, Θεσσαλονίκη 1988, 288 σ.

ΠΑΣΧΟΥ, Π.Β., *Τό Ἔαρ τῆς ἐρήμου· Μικρό Γεροντικό Α΄. Ἐπιλογή ἀπό γνωστά καί ἄγνωστα Γεροντικά σέ λογοτεχνική ἀπόδοση*, (Ὁρθόδοξη μαρτυρία 21), έκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα (1985), 172 σ.

— —. *Οἱ Γέροντες τοῦ Σινᾶ· Μέλι ἐκ πέτρας. Μικρό Γεροντικό Β΄*, (Ὁρθόδοξη μαρτυρία 32), έκδ. «Ἀκρίτας», Ἀθήνα ἄ.χ. 206 σ.

— —. *Γυναῖκες τῆς ἐρήμου· Μικρό Γεροντικό Γ΄*, (Ὁρθόδοξη Μαρτυρία), Ἀθήνα 1995, 236 σ.

Ἄγνωστες σελίδες τοῦ Γεροντικοῦ, έκδ. «Τό περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 1996, 123 σ.

ΤΟ ΜΕΓΑ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΝ· Θεματική Συλλογή. Εἰσαγωγή – κείμενο – μετάφραση – σχόλια, έκδ. Ί. Ἡσυχαστηρίου «Τό Γενέσιον τῆς Θεοτόκου», τ. Α΄, Πανόραμα Θεσσαλονίκης 2000², 494 σ., τ. Β΄, Πανόραμα Θεσσαλονίκης 1995, 550 σ., τ. Γ΄, Πανόραμα Θεσσαλονίκη 1997, 512 σ., τ. Δ΄, Πανόραμα Θεσσαλονίκης 1999, 603 σ.

ΜΗΤΕΡΙΚΟΝ· *Διηγήσεις, ἀποφθέγματα καί βίοι τῶν Ἁγίων Μητέρων τῆς ἐρήμου, Ἀσκητριῶν καί Ὁσίων γυναικῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Δημητρίου Γ. Τσάμη, τ. Α΄, έκδ. ἀδελφότητος «Ἡ Ἁγία Μακρίνα», Θεσσαλονίκη 1990, 379 σ, τ. Β΄, έκδ. ἀδελφότητος «Ἡ Ἁγία Μακρίνα», Θεσσαλονίκη 1991, 393 σ., τ. Γ΄, έκδ. ἀδελφότητος «Ἡ Ἁγία Μακρίνα», Θεσσαλονίκη 1992, 431 σ., τ. Δ΄, έκδ. «Ἡ Παναγία τοῦ Ἐβρου», Ἀλεξανδρούπολη 1993, 487 σ.

ΝΕΟΝ ΜΗΤΕΡΙΚΟΝ. Ἄγνωστα καί ἀνέκδοτα Πατερικά καί ἀσκητικά κείμενα περί τιμίων καί Ἁγίων Γυναικῶν, Π.

- Β. Πάσχου, (Αγιολογική Βιβλιοθήκη 3), έκδ. «Ακρί-
τας», Αθήνα 1990, 212 σ.
- ΒΙΒΛΟΣ ΒΑΡΣΑΝΟΥΦΙΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ Ψυχωφελεστάτη,
έπιμ. Νικοδήμου Άγιορείτου, έκδ. Β. Ρηγοπούλου,
Θεσσαλονίκη 1984², 388 σ.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΙΝΑΪΤΟΥ, *Κλίμαξ*, Είσαγωγή, κείμ., μτφρ., σχό-
λια Άρχιμ. Ίγνατίου, έκδ. Ί. Μονῆς Παρακλήτου, Ώρω-
πός Άττικῆς 1984², 455 σ.
- ΑΝΔΡΕΟΥ Μοναχοῦ Άγιορείτου, *Γεροντικό τοῦ Αγίου Όρους*,
τ. Α΄, Αθήναι 1980², 325 σ., τ. Β΄, Αθήναι 1981, 351 σ.
- ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Τά 400*
Κεφάλαια περί Αγάπης καί ἡ ἔρμηνεία στό «πάτερ
ἡμῶν», μετάφρασις – εἰσαγωγή – σχόλια Θεοκλήτου
Μοναχοῦ Διονουσιάτου, έκδ. Σπηλιώτη, Αθήνα 1978,
172 σ.
- ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ Άρχιμανδρίτου, *Άθωνικόν Γεροντικόν*, έκδ. Ί.
Ήσυχαστηρίου Άγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, Κουφάλια
Θεσσαλονίκης 1991, 512 σ.
- ΝΙΝΙΚΑ, ΣΟΛΩΝΟΣ Γ., *Ρωσικό Γεροντικό*, Αθήνα 1996, 339 σ.
- ΠΑΤΕΡΙΚΟΝ τῶν σπηλαίων τοῦ Κιέβου· *Διηγήσεις ἀπό τή*
ζωή καί τά κατορθώματα τῶν Όσίων Πατέρων τῆς
Κιέβο–Πετσέρσκαγια Λαύρας, ἀπόδοση ἀπό τά Ρωσι-
κά Άρχιμ. Τιμοθέου, Καθηγουμένου Ί. Μονῆς Παρα-
κλήτου, έκδ. Ί. Μονῆς Παρακλήτου, Ώρωπός Άττικῆς
1990, 301 σ.
- ΝΕΙΛΟΥ Σόρσκυ, *Άπαντα τά σωζόμενα άσκητικά*, Εἰσαγω-
γή, βίος, μετάφρασις τῶν κειμένων ἐκ τῆς ἀρχαίας Ρω-
σικῆς καί σχόλια ὑπό μοναχοῦ Βασιλείου (Grolimund),
έκδ. «Όρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1985, 499 σ.
- ΜΠΑΛΑΝ, ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ, Ίερομονάχου, *Ρουμανικό Γερο-*

- ντικό, μτφρ., ἐπιμ. ἀδελφῶν Ἰ. Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1985, 491 σ.
- —. *Πνευματικοὶ διάλογοι μέ Ρουμάνους Πατέρας*, μτφρ., ἐπιμ. Μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ Γρηγοριάτου, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1986, 492 σ.
- ΜΕΝΟΥΝΟΥ, ΙΩΑΝΝΟΥ Β., *Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς (καί Βιογραφία)*. Φιλολογική Μελέτη – Κείμενα, ἐκδ. «Τῆνος», Ἀθήνα 1979², 319 σ.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Συμβουλευτικόν Ἐγχειρίδιον Ἦτοι περί φυλακῆς τῶν πέντε αἰσθήσεων τῆς τε φαντασίας τοῦ νοός καί τῆς καρδίας καί ποῖαί εἰσι αἰοικεῖται τοῦ νοός ἡδοναί, νεώτερη ἐπεξεργασία καί ἔκδοσις ὑπό Σωφρονίου, Κεχαγιόγλου μοναχοῦ, ἐν Ἀθήναις 1885*, 240 σ.
- —. *Ὁ ἀόρατος πόλεμος*, ἐκδ. «Τῆνος», Ἀθηναί ἄ.χ., 272 σ.
- —. *Πνευματικά γυμνάσματα*, ἐκδ. «Ἅγιος Νικόδημος», Ἀθηναί, ἄ.χ., 610 σ.
- —. *Συμβουλή σύντομος καί γλαφυρά πρὸς τόν μετανοοῦντα*, Ἀθηναί 1985, 106 σ.
- ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, *Κατηχητικαί Ἐπιστολαί πρὸς τὰς μοναχὰς Ἰ. Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης*, ἐπιμέλεια Τίτου Ε. Ματθαιάκη, Μητροπολίτου πρ. Παραμυθίας, Φιλιατῶν καί Γηρομερίου, Ἀθηναί 1984, 260 σ.
- ΔΑΝΙΗΛ ΚΑΤΟΥΝΑΚΙΩΤΟΥ, *Μοναχικά Ἐντροφήματα*, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὅρος, Θεσσαλονίκη 1982, 238 σ.
- —. *Πατριαί Διδαχαί*, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότητος Δανιηλαίων, Ἅγιον Ὅρος – Θεσσαλονίκη 1983, 237 σ.

- —. *Ἐξ ἐρήμου διατυπώσεις*, ἐκδ. Μοναστικῆς Ἀδελφότη-
τος Δανηλαίων, Ἅγιον Ὄρος – Θεσσαλονίκη 1985, 255 σ.
- (ΣΑΧΑΡΩΦ) ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ Ἀρχιμανδρίτου, *Ὁ Γέροντας Σι-
λουανός τοῦ Ἄθω* (1866-1938), ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Τιμίου
Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1985³, 542 σ.
- ΙΩΣΗΦ Γέροντος, *Ἐκφρασις μοναχικῆς ἐμπειρίας*, ἐκδ. Ἱ.
Μονῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὄρος 1985³, 464 σ.
- —. *Λόγοι παρακλήσεως*, ἐκδ. Καλύβης «Ὁ Εὐαγγελισμός
τῆς Θεοτόκου», Νέα Σκήτη – Ἅγιον Ὄρος 1984, 334 σ.
- —. *Πατρικαί ὑποθήκαι*, Ἅγιον Ὄρος 1986, 91 σ.
- —. *Διδαχές ἀπό τόν Ἄθωνα*, ἐκδ. «Τό Ἅγιον Ὄρος», Θεσ-
σαλονίκη 1989, 159 σ.
- —. *Ἀθωνικά μηνύματα*, ἐκδ. «Τό Ἅγιον Ὄρος», Θεσσα-
λονίκη 1990, 175 σ.
- ΜΑΚΡΗ, ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ, τοῦ Πατμίου Ἱερομονάχου, Καθη-
γουμένου Ἱ. Μ. Ἰωάννου Θεολόγου καί Κτήτορα Ἱ.
Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ Μητροῦ Ἥγαπημένου Πάτμου
(1888-1970), *Ἀποφθέγματα καί νουθεσίαι*, ὑπό Ἱ. Μ.
Χατζηφώτη, «Μοναστηριολογία», ἐπιστημονικό πε-
ριοδικό σύγγραμμα, Δωδεκάνησα (Β), Ἀθήνα 1987, τ.
2, 59-64.
- ΖΕΡΒΑΚΟΥ ΦΙΛΟΘΕΟΥ Γέροντος, *Πατρικαί νουθεσίαι*,
ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη, τχ. Α', 1980,
128 σ., τχ. Β', ἄ.χ. 124 σ., τχ. Γ', 128 σ., τχ. Δ', Ε', 1989,
191 σ.
- ΗΛΙΕ, ΚΛΕΟΠΑ Ἱερομονάχου, *Πνευματικοί Λόγοι*, μτφρ.
ἐπιμ. ὑπό ἀδελφῶν Ἱ. Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου
Ὄρους, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη
1988, 208 σ.

- ΕΦΡΑΙΜ Γέροντος, Καθηγουμένου Ἱ. Μονῆς Φιλοθέου, *Πατρικαὶ νουθεσίαι*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Φιλοθέου, Ἅγιον Ὅρος 1989, 498 σ.
- ΥΠΟΘΗΚΕΣ ΖΩΗΣ. *Ἀπὸ τῆ ζωῆ καὶ τῆ Διδασκαλία τοῦ Πατρός Ἐπιφανίου Ι. Θεοδωροπούλου*, Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον Κεχαριτωμένης Θεοτόκου, Ἀθήνα 1992, 261 σ.
- ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ Ἱερομονάχου, *Ἀνθολόγιο συμβουλῶν*, ἐκδ. Ἡ. Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, Μήλεσι Ἀττικῆς 2003⁴, 455 σ.
- —. *Βίος καὶ Λόγοι*, ἐκδ. Ἱερά Μονή Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2004, 522 σ.
- ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Λόγοι Α΄. Μὲ πόνο καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο*, ἐκδ. Ἱ. Ἡσυχαστήριον, Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης 2003⁶, 380 σ.
- —. *Λόγοι Β΄. Πνευματικὴ ἀφύπνιση*, ἐκδ. Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον, Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης 2000², 375 σ.
- —. *Λόγοι Γ΄. Πνευματικὸς ἀγώνας*, ἐκδ. Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον, Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης 2001², 311 σ.
- —. *Λόγοι Δ΄. Οἰκογενειακὴ Ζωή*, ἐκδ. Ἱερὸν Ἡσυχαστήριον Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης 2003², 309 σ.
- —. *Ἐπιστολές*, ἐκδ. Ἱ. Ἡσυχαστηρίου Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης 1994, 238 σ.
- ΤΑΤΣΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α., Πρεσβυτέρου, *Ἀθωνικὸν Ἡμερολόγιον (Διδαχές ἑνὸς Γέροντος)*, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος τύπος», Ἀθήναι 1989³, 110 σ.

— —. *Υπαίθριο Ἀρχονταρίκι. Καταγραφή Διδαχῶν τοῦ π. Παΐσιου*, Κόνιτσα 1994³, 76 σ.

ΜΕΛΙΣΣΑΡΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Γ., *Νουθεσίες Γέροντος*, «Ἐφημέριος», Ἀθήναι 38 (1989) 190-191, 220-221. Ἀνάτυπον, Ἀθήναι 1989, 15 σ.

(ΣΑΧΑΡΩΦ) ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ, Ἀρχιμανδρίτου, *Περί προσευχῆς*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1994, 289 σ.

— —. *Περί Πνεύματος καί Ζωῆς (Πνευματικά Κεφάλαια)*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1995, 86 σ.

— —. *Ἀγώνας Θεογνωσίας· Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Γέροντος Σωφρονίου μέ τόν Δ. Μπάλφουρ*, ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2004, 425 σ.

Οἱ γέροντες καί τά παιδιά· Ἡ διαπαιδαγώγηση τῶν νέων σύμφωνα μέ τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐκδ. Σπηλιώτη, Ἀθήνα 1998, 93 σ.

ΣΩΤΗΡΧΟΥ Π. Μ., *Γεροντικόν τῆς ἐποχῆς μας· (Λόγοι καί πράξεις Ἁγίων Γερόντων τῶν ἡμερῶν μας εἰς ἐνίσχυσιν καί παρηγορίαν τῶν πιστῶν)*, ἐκδ. «Παρουσία», Ἀθήνα 2000, 247 σ.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

πρ. Λέκτορας

Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

1. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Ποιμαντική και Όμιλίες. Α΄ Περί τῆς πολιτείας τοῦ ἱεροῦ κλήρου κατά τούς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, Προλογικό Σημείωμα ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, περ. «Ἐφημέριος», 34 (1986) 138-139. 166-167. 186-187. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 1986, 1989².

2. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Παραμυθητική Ἐπιστολή (διά τόν θάνατον τοῦ φίλου καί Γέροντος Παχωμίου), ἀνέκδοτος, μέ κριτικό ὑπόμνημα ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, περ. «Ἐφημέριος», 34 (1986) 359-360. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 1987.

3. Ἄνθιμος Βαγιάνος· «Ὁ Γέροντας τῆς Βοηθείας» (1869-1960), περ. «Ἐφημέριος», 35 (1987) 40 ἔξ. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 1987, 1990².

4. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Περί τοῦ τίς ἢ ἀληθῆς ἐρμηνεία τῆς ρήσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ἡ δέ γυνή ἵνα φοβῆται τόν ἄνδρα», (Ἐφεσ. ε', 33), ἐπιμέλεια ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, περ. «Ἐφημέριος», 36 (1988) 42-43, Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 1988.

5. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ· Πρόσωπα καί κείμενα (Βιβλιογραφικός ὁδηγός ἐρευνητικῶν γυμνασμάτων) περ. «Ἐφημέριος», 36 (1988) 74-77. 91 ἐξ. 241-246, Ἀνάτυπο, Ἀθήνα 1988.

6. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Ἀνέκδοτοι Ἐπιστολαί πρὸς τόν Γέροντα Παχώμιον, ἐπιμέλεια - Εἰσαγωγή ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, περ. «Ἐφημέριος», 41 (1992) 121-123. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 1992.

7. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Ἡ ἀγωγή τῶν παιδῶν καί αἱ μητέρες. Ἐπιμέλεια-Εἰσαγωγή ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, περ. «Ἐφημέριος», 42 (1994) 132-134, 154-156. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 1994.

8. Ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως. Ὁ Διευθυντής τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ὁ Παιδαγωγός, ὁ Θεολόγος. (Μελέτη), περ. «Κοινωνία», 38 (1995) 49-60. 137-145. 287-294, Ἀνάτυπο, Ἀθήνα 1995. Ἐκδοση Β' ἐπηρευξημένη, Ἀθήνα 2003.

9. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Περί Ἐκκλησίας. Εἰσαγωγή εἰς τήν Ἐκκλησιολογίαν Αὐτοῦ ὑπό ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀθήνα 1997.

10. Ἡ κρίσις τοῦ Μοναχισμοῦ κατά τό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 19ου καί τίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνος καί ὁ ἅγιος Νεκτάριος. Πρακτικά Διορθόδοξου Μοναστικοῦ Συνεδρίου... μέ θέμα: Ὁ γυναικεῖος Μοναχισμός καί ὁ Ἅγιος

Νεκτάριος, (Αΐγινα, 9-11 Σεπτεμβρίου 1996), Ἀθήναι 1998, σ. 113-128.

11. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Μελέτη Ἱστορική περί τῶν αἰτίων τοῦ σχίσματος. Περί τῆς διαιωνίσεως αὐτοῦ καί περί τοῦ δυνατοῦ ἢ ἀδυνάτου τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καί τῆς Δυτικῆς, Εἰσαγωγή ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ἐκδ. Νεκταρίου Παναγοπούλου, Ἀθήναι 1998.

12. Ἅγιος Διονύσιος Αἰγίνης - Ζακύνθου. Ὁ Ἀσκητῆς Ἱεράρχης. Πρακτικά Διεθνoῦς, Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου μέ θέμα: Ἅγιοι καί Ἐκκλησιαστικές Προσωπικότητες στή Ζάκυνθο, (Ζάκυνθος 6-9 Νοεμβρίου 1997), Ἱερά Μητρόπολις Ζακύνθου καί Στροφάδων, Ἀθήναι 1999, σ. 255-263. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 1999.

13. Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς. Ὁ Θεολόγος τῆς νοερᾶς προσευχῆς καί τοῦ ἀκτίστου φωτός. Πρακτικά ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου μέ θέμα: Τό Βυζαντινὸ φῶς. Μορφές τοῦ Βυζαντίου, ὀρόσημα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, (Ἀθήνα, 27-29 Μαρτίου 1998), περ. «Ἑλληνορθόδοξος Βυζαντινὸς Πολιτισμὸς», Β (2000) τ. 1, 37-42. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 2000.

14. Σημειώσεις Μεθοδολογίας τῆς Ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καί συγγραφῆς φροντιστηριακῶν ἐργασιῶν, Ἀθήνα 1999.

15. Ἡ συμμετοχὴ τῆς γυναίκας στό ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Πρακτικά ἡμερίδος μέ θέμα: Ἡ πολυπλευρῆ, κοινωνικὴ προσφορὰ τῆς γυναίκας, (Ἀθήναι, 26 Φεβρουαρίου 2000), περ. (Χ.Ο.Φ.Ε.) «Ἀνησυχίες», ΚΑ, ἀρ. φ. 71, Ἀθήνα 2000, σ. 15-19, Βλ. Κωνσταντῖνος Δωρ.

Μουρατίδης. Πρόμαχος Ὁρθοδοξίας. Τιμητικό ἀφιέρωμα Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων, Ἀθήναι 2003, σ. 911-920. Ἀνάτυπο, Ἀθήνα 2004.

16. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΕΝΤΑΠΟΛΕΩΣ, Περί Μεσαιώνος καί Βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιμέλεια - Εἰσαγωγή ΒΑΡΒΑΡΑΣ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, περ. «Ἑλληνορθόδοξος Βυζαντινός Πολιτισμός», Γ (2001) τ. 1, 38-47, τ. 2. 26-40. Ἀνάτυπο, Ἀθήναι 2001.

17. Ἡ Θυσία τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως καί Ἀρχιποίμενος ὡς προϋπόθεση καί σκοπός τῆς Ποιμαντικῆς, Ἀθήνα 2003. (Δοκίμιο).

18. Ποιμαντική κατά τήν Θεολογία καί πράξι τῶν Ἁγίων, Ἀθήνα 2004· 2023² (Διδακτικό σύγγραμμα).

19. Συμβουλευτική Ποιμαντική, Ἀθήνα 2005· 2023². (Διδακτικό σύγγραμμα).

20. Ἡ Προσωπικότης τοῦ πνευματικοῦ ποιμένου κατά τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο. Εἰσήγηση στό διεθνές ἐπιστημονικό Συνέδριο μέ θέμα: Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος, 1600 ἔτη (407-2007), Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (22-25 Νοεμβρίου 2007), περ. «Κοινωνία», 52 (2009) 155-162.

21. Ἡ Πνευματική Καθοδήγησις στήν Συνοπτική Φιλοκαλία τοῦ Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἀθήνα 2010. (Μονογραφία).

22. Ἡ συμβολή τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως, ὡς Ποιμενάρχου καί Παιδαγωγοῦ, στήν αὐτοσυνειδησία τῶν Ἑλλήνων. Εἰσήγησις στό 51ο Παιδαγωγικό Συνέδριο μέ θέμα: «Ἐθνική φυσιογνωμία καί Ὁρθόδοξη Οἰκουμηνικότητα στή σημερινή Ἑλλάδα», Συλλόγου Ὁρθοδόξου

Ἱεραποστολικῆς δράσεως «Ὁ Μέγας Βασίλειος», Τομέως Ἐπιστημόνων, Ἀθήνα, 29 Δεκεμβρίου 2010, Θεσσαλονίκη, 3 Ἰανουαρίου 2011, Πάτρα, 5-6 Φεβρουαρίου 2011. Ἀνάτυπο, σ. 45-62.

23. Ἡ Ποιμαντική Θεολογία τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως· Πράξη καί Θεωρία, Ἀθήνα 2014. (Διατρ.).

24. Ἡ Θεοτόκος στήν Ποιμαντική Θεολογία καί πράξη τῶν Ἁγίων, Ἀθήνα 2023.

